€ 35,00 (71-

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΥΠΟΤΡΓ. ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 - ΑΘΗΝΑΙ Τ.Τ. 126

ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

35

ΑΘΗΝΑΙ

1970

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν εὑρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀναγγείλῃ τὴν ἔναρξιν ἐκδόσεως τοῦ 3ου τόμου τοῦ «Ἀρχείου Θράκης».

Τοῦτο θὰ περιέχῃ, συμφώνως πρὸς τὸ ἀναγγελθὲν ἤδη σχέδιον νέου προγράμματος τῆς ὕλης του, ὄχι μόνον λαογραφικὸν καὶ γλωσσικὸν θησαυρόν, ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ καὶ πᾶν θέμα ἐπιστητόν, ἀναγόμενον εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς Θράκης. Ἡ Ἑταιρία ἐγκαινιάζουσα τὸ πρόγραμμα τοῦτο θεωρεῖ χρέος νὰ ἐξάρῃ τὴν πρωτοβουλίαν της ταύτην, ἡ ὁποία προώρισται νὰ ἐμφανίσῃ πλέον συντονισμένην καὶ πλέον περίλαμπρον τὴν πολύπλευρον εἰκόνα τῆς Θράκης.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ε.Θ.Μ.
Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἀθῆναι
Ἰανουάριος
1970

ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

1) Ἀνάτυπα τοῦ 34ου τόμου καὶ τῶν ἐν συνεχείᾳ τοιούτων.

Ὡς εἰς τὸν πρόλογον τοῦ κυκλοφορήσαντος ἤδη 34ου τόμου τοῦ «Ἀρχείου Θράκης» ἐδημοσιεύσαμεν, ἀκολουθοῦντες τοὺς σκοποὺς τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, τοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν συλλογὴν καὶ διάσωσιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ τῆς Θράκης ὑλικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ μελέτην παντὸς ζητήματος ἀφορῶντος τὴν Ἑλληνικὴν Θρακικὴν Πατρίδα, ἀπεταμιεύσαμεν ἐν αὐτῷ δώδεκα ἐν συνόλῳ μελέτας πολυτίμου τοιούτου ὑλικοῦ.

Ὅλας τὰς μελέτας ταύτας, πέραν τῶν τόμων τοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος τοῦ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ» ἐξεδώσαμεν καὶ εἰς ἰδιαίτερα ἑκάστην ἀνὰ δύο χιλιάδας τευχίδια, ἤτοι ἐν συνόλῳ 24.000 τευχίδια ὑπὸ τύπον ἀνατύπων, διενείμαμεν δὲ καὶ διανέμομεν τὰ τευχίδια ταῦτα δωρεὰν εἰς τὰ τακτικὰ καὶ ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ε.Θ.Μ., εἰς 200 βιβλιοθήκας τοῦ Κράτους, εἰς πάντα αἰτοῦντα καὶ εἰς ὑπὲρ τὰ 1.500 ὅλου τοῦ Κράτους Σχολεῖα, συμβάλλοντες εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς Θράκης φρονηματισμὸν διδασκόντων καὶ διδασκομένων καὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Αἱ δώδεκα αὗται ἰδιαίτεραι εἰς ἀνάτυπα μελέται τοῦ ἔτους 1969 ἔλαβον τοὺς ἀριθμοὺς 155 μέχρι καὶ 166, ἑνούμεναι δὲ ἀποτελοῦν ὁλόκληρον τὸν 34ον τόμον τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ. Τὸ αὐτὸ θὰ γίνεται ἐφεξῆς καθ' ἕκαστον ἡμερολογιακὸν ἔτος, εἰς τρόπον ὥστε ἑνούμενα τὰ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενα ἀνάτυπα μελετῶν μας νὰ ἀποτελοῦν τοὺς κατ' ἔτος συνεχιζομένους τόμους τοῦ «ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ».

2) Ὁδηγίαι διὰ τοὺς ἀποστέλλοντας μελέτας πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Γνωμοδοτικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ε. Θ. Μ.

Ὡς καὶ εἰς τὸν πρόλογον τοῦ παρόντος τόμου διελάβομεν, εἰς τὸ ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ εἶνε δυνατὸν νὰ καταχωρῆται πᾶν θέμα ἐπιστητόν, ἀναγόμενον εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς Θράκης, πέραν τῶν θεμάτων τοῦ ἱστορικοῦ, λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ αὐτῆς. Αἱ μελέται αὗται δέον νὰ εἶναι 1 μέχρι 3 τὸ πολὺ τυπογραφικῶν φύλλων περίπου, νὰ ἀποστέλλωνται δὲ εὐκρινῶς δακτυλογραφημέναι εἰς 2 ἀντίτυπα ἐπὶ μιᾶς σελίδος χάρτου. Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, ὡς μὴ τυγχάνουσα κερδοσκοπικὸς ὀργανισμός, παραχωρεῖ εἰς τοὺς συγγραφεῖς 150 ἀνάτυπα τῶν, ἀναλόγως τῶν πόρων της, δημοσιευομένων μελετῶν.

Τέλος ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ ἂν καὶ διατηρῇ τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκρίσεως τῶν ὑπὸ δημοσίευσιν μελετῶν, συμφώνως πρὸς τὸ καταστατικόν, ἐν τούτοις οὐδεμίαν εὐθύνην φέρει οὔτε συμμερίζεται ἀπαραιτήτως τὰς ἀπόψεις καὶ τὰς γνώμας τῶν συγγραφέων.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ε.Θ.Μ. Γνωμοδοτικὴ Ἐπιτροπὴ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΜΕΛΗ
Ἐπιτίμου Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως

ΣΤΙΛΠΩΝ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Ο ΘΡΑΞ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

«Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν τιμῶσα τὸ ἐκλιπὸν ἐπιφανὲς τέκνον τῆς Θράκης, τὸν ἀείμνηστον Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνα Κυριακίδην, ἐτέλεσε τὸ πνευματικόν του μνημόσυνον εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τὴν 29ην Ἀπριλίου 1969, μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Γεώργιον Μαμέλην, ἐπίτιμον Γεν. Ἐπιθεωρητὴν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὅστις καὶ ἐξεφώνησε ἐνώπιον πυκνοτάτου ἀκροατηρίου τῆς ἐν Ἀθήναις Θρακικῆς παροικίας καὶ τῶν μελῶν τῶν εἰς τὴν Στέγην Γραμμάτων συστεγαζομένων Λογοτεχνικῶν Σωματείων τὸν πρέποντα ἐπιμνημόσυνον λόγον, τὸν ὁποῖον τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον αὐτῷ καθῆκον νὰ καταχωρίσῃ εἰς τὸν παρόντα τόμον τοῦ Ἀρχείου Θράκης εἰς ἀΐδιον μνήμην τοῦ μεγάλου Θρακός, τόσον διὰ νὰ τιμήσῃ τὸν ἄνδρα, ὅσον καὶ διὰ νὰ τὸν προβάλλῃ ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν εἰς τὴν σημερινὴν νεολαίαν τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, δι' ἐθνικὸν φρονηματισμόν της. Τὸν ὁμιλητὴν ἐπρολόγισεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ε.Θ.Μ. κ. Δημ. Μαγκριώτης, εἰπὼν τὰ κάτωθι:

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Ὁ ἐκλεκτός μας ὁμιλητὴς κ. Γ. Μαμέλης ἐγεννήθη ἐν Καλλιπόλει τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἐφοίτησε εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Γερμανίαν.

Ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὰ Διδασκαλεῖα Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Σερρῶν, εἰς τὸ Γυμνάσιον καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ὡς Γυμνασιάρχης εἰς τὰ Γυμνάσια Δράμας, Γιαννιτσῶν καὶ Θηλέων Κομοτηνῆς. Προαχθεὶς δὲ εἰς Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἀπεχώρησε πρὸ πενταετίας παραιτηθείς.

Ὁ κ. Γ. Μαμέλης ἐδημοσίευσε πολλὰς παιδαγωγικάς, ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς μελέτας, ἐξέδωσε δὲ προσφάτως λίαν ἀξιόλογον ἔργον «αἱ ἐπιδρομαὶ βαρβάρων εἰς Θράκην κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους».

Συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν δημιουργίαν πνευματικῆς κινήσεως εἰς τὴν Θράκην μὲ ραδιοφωνικὰς ὁμιλίας, διαλέξεις, δημοσιεύματα, ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν τοῦ Δ. Σολωμοῦ, Κ. Παλαμᾶ, Γ. Βιζυηνοῦ κ.ἄ. εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Θράκης.

Ὁ κ. Γ. Μαμέλης ἀφιέρωσε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἐνεργοῦ ζωῆς

του εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς Θρακικῆς νεότητος καὶ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ τῆς Θράκης.

Διὰ τὴν εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὴν Ἐκπαίδευσιν πολύτιμον προσφοράν του ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς ἐν Παρισίοις SOCIETE D' EDUCATION ET D' ENCOURAGEMENT, ἑταιρείας τελούσης ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας δι' ἀργυροῦ μεταλλίου καὶ τιμητικοῦ διπλώματος.

Τὸν ἐκλεκτὸν καὶ τετιμημένον τοῦτον ὁμιλητὴν θὰ ἔχωμεν τὴν εὐχαρίστησιν ν' ἀκούσωμεν ἀπόψε. Παρακαλῶ τώρα τὸν κ. Γ. Μαμέλην ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸ βῆμα καὶ νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Κύριε Πρόεδρε τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Προσήλθαμε σήμερα στὴν φιλόξενη τούτη αἴθουσα γιὰ νὰ ἐκπληρώσωμε ἕνα χρέος πρὸς ἕνα ἐπιφανῆ Θρᾶκα, τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Στίλπωνα Κυριακίδη, τὸν ἄνδρα, ποὺ τίμησε τὴν γενέτειρά του πάνω ἀπὸ μισὸν αἰῶνα μὲ τὴν πνευματικὴ προσφορά του, τὸν σοφό, ποὺ ἀφοῦ ἐπιβλήθηκε μὲ τὴν παρουσία του στὸ Ἑλληνικὸ πνευματικὸ στερέωμα, ἀκτινοβόλησε τὸ φῶς τοῦ νοῦ του κι ἔξω ἀπ' τὴν Ἑλλάδα κι ἀναγνωρίσθηκε σὰν ἐξέχουσα Εὐρωπαϊκὴ προσωπικότητα, τὸν ἐπιστήμονα, ποὺ προήγαγε μὲ τὸ φωτεινὸ μυαλό του, μὲ τὴν εὐσυνείδητη ἔρευνα καὶ μὲ τὴ δημιουργικὴ πνοή του τὴν ἐπιστήμη, τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ ὑψηλὸ ἦθος καὶ τὴν συνείδησι τῆς εὐθύνης του ὡς πνευματικοῦ ἀνδρός, τὸν Ἕλληνα σὰν ὁλοκληρωμένη ἐθνικὴ μονάδα, σὰν προχωρημένο κι ὅσο εἶναι ἀνθρώπινα δυνατὸ ἐντελέστερο τύπο, τῆς νεοελληνικῆς ψυχῆς, τέλος τὸν Θρᾶκα, ποὺ ἐρεύνησε ὄχι ὀλίγες πτυχὲς τῆς ἱστορίας τῆς μαρτυρικῆς πατρίδας του καὶ μελέτησε τὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ της, ὅπου βρίσκονται καὶ οἱ δικές του ρίζες.

Εἶν' ἀλήθεια, ὅτι καθυστέρησε πολὺ ἡ ἐκπλήρωσι τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ἐδῶ στὴν πρωτεύουσα, ὅπου ἔχουν τὴν ἕδρα τους δύο ἀξιολογώτατα θρακικὰ πνευματικὰ σωματεῖα μὲ τόσο πλούσια κι ἐπιβλητικὴ προσφορά, ἀλλ' ἔστω καὶ ἀργὰ ἐκάλυψε τὴν εὐθύνη τῆς παραλείψεως ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, ποὺ ἡ ὕπαρξί της μαζὶ μὲ τὸ Θρακικὸν Κέντρον, συμβολίζει τὴν παρουσία τῆς χαμένης πατρίδας, ἐνῷ διατηρεῖ πιὸ ζεστὴ τὴ νοσταλγία κι ἄσβηστη τὴ μνήμη της καὶ ποὺ ἔχει ἀνάμεσα σ' ἄλλους σκοποὺς καὶ τὸν προορισμὸ καὶ τὴν ἠθικὴν εὐθύνη νὰ συνεχίζῃ τὴν Θρακικὴ πνευματικὴ παράδοσι ἐνισχύοντας κάθε προσπάθεια καὶ τιμώντας ἐκείνους, ποὺ μὲ τὴν πνευματική τους καλλιέργεια καὶ τὴν προσφορά τους στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες ἀνέδειξαν κι ἐτίμησαν τὸ θρακικὸν ὄνομα.

Ἡ τέλεσι συνεπῶς τοῦ μνημοσύνου κάτω ἀπὸ τὴν στέγη τούτη τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν μὲ τὴν παρουσία τόσου πλήθους ἐκλεκτῶν Θρακῶν καὶ φίλων τῆς Θράκης, ποὺ κατέκλυσαν τὴν αἴθουσα, δίνει ἕνα ξεχωριστὰ

ἐπίσημο κι εὐλαβικὸ τόνο καὶ μιὰ ὑψηλὴ συγκίνησι καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἠθικὴ μόνον ὑποχρέωσι καὶ ἔκφρασι εὐγνωμοσύνης ἀλλὰ καὶ φέρνει τιμὴ σ' ἐμᾶς ὅλους, ποὺ μᾶς συνδέει ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ κοινὴ ἱστορία καὶ ἡ κοινὴ παράδοσι. Γιατὶ ὁ Στίλπων Κυριακίδης ἐτίμησε πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὴ Θράκη, ποὺ στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς θαλερώτερους κλάδους τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὸ πλατὺ σὲ ἔκτασι καὶ ὑψηλὸ σὲ ποιότητα ἔργο του, ποὺ ἕνα μεγάλο καὶ σημαντικὸ μέρος εἶναι ἀφιερωμένο σ' αὐτήν, προϊὸν ἀγάπης καὶ στοργῆς στὸν τόπο του, στὸ λαό της, στὴν ἱστορία της, σὲ κάθε στοιχεῖο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Θρακῶν, ποὺ δένεται μὲ τὴν Ἑλληνικὴ διάρκεια καὶ συνέχεια.

Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ πρὸς τὴ Θράκη, ποὺ γεννήθηκε καὶ θράφηκε «εἰς τὴν μικρὰν Θρακικὴν πόλιν — ὅπως λέγει ὁ ἴδιος — τὴν Γκιουμουλτζίναν» πῆρε τὴν ἔκφρασι τοῦ πάθους γιὰ νὰ ὑψωθῆ, νὰ ἐξευγενισθῆ ἀργότερα μὲ τὸ χρόνο, τὴν πεῖρα, τὴν παιδεία καὶ τὸν μόχθο καὶ νὰ πλαταίνη, νὰ γίνη συνείδησι εὐθύνης καὶ χρέους, νὰ ὑλοποιηθῆ καὶ νὰ καταξιωθῆ στὸ ἔργο του.

«Κι ἡ πιὸ στενὴ πατρίδα πλατειὰ σὰν οὐρανὸς» εἶπε ὁ Παλαμᾶς. Ἡ Γκιουμουλτζίνα, ἡ σημερινὴ Κομοτηνή, τὰ Κομουτζηνὰ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ — ποὺ ἡ μοῖρα τοῦ ἔθνους τὴν ὥρισε πρωτεύουσα τῆς ἀκρωτηριασμένης Θράκης, τῆς Μεγ. Θράκης, ποὺ ὡστόσο μένει ἀκέρια, ἑνιαία καὶ ἀδιαίρετη, στὴ συνείδησι τῶν Ἑλλήνων — τοῦ ἐνέπνευσεν αὐτὴ τὴν ἀγάπη. Ἡ μικρὰ αὐτὴ Θρακικὴ πόλι δὲν ἦταν γιὰ τὸν τιμώμενο Θρᾷκα ἕνας τόπος γεννήσεως μόνον, ἀσήμαντος καὶ κενὸς περιεχομένου ἀλλ' ἕνας χῶρος μεστὸς ἀπὸ ἐπιδράσεις, βιώματα, δεσμοὺς καὶ θύμησες. Ἀπὸ κεῖ ξεκίνησαν οἱ καταβολές, ποὺ κληρονόμησεν, οἱ φανερὲς κι οἱ μυστικὲς δυνάμεις, οἱ ὁποῖες ἐπηρέασαν τὴν κατεύθυνσι, ποὺ πῆρε στὴ ζωή, τὴν ἐξέλιξι, ποὺ ἀκολούθησε, κι ἔδωκαν τὴ σφραγίδα, ποὺ ἐπετέθηκε στὸ χαρακτῆρα, τὸ ἦθος καὶ τὴ μοῖρα του, μαζὶ μὲ τὶς ἐπιδράσεις τοῦ περιβάλλοντος, ποὺ ἀπετύπωσαν ἔντονα κι ἀνεξάλειπτα τὰ ἴχνη τους!

Ἀπ' αὐτὴ — νομίζω — τὴν ὀπτικὴ γωνία καὶ τὴν πλευρὰ ἀτενίζοντας πρέπει νὰ ἐξηγήσωμε πρῶτα - πρῶτα τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του, τοὺς δρόμους, ποὺ χάραξε στὴ ζωὴ καὶ τοὺς στόχους, ποὺ ὥρισε, γιὰ νὰ κρίνωμε σωστὰ καὶ ν' ἀξιολογήσωμε σὲ ἄδρες βέβαια γραμμὲς τὸ ἔργο του — γι' αὐτὸ τὸ λόγο θεώρησα καλὸ νὰ θίξω τὸ σημεῖον αὐτὸ ἐκ προοιμίων.

Γεννημένος τὸ 1887 ἀπὸ πατέρα γιατρό, τὸν Παρασκευᾶ Κυριακίδη καὶ μητέρα διδασκάλισσα, τὴν Φωτεινὴ Ψάλτου ἀπὸ τὶς Σέρρες, σὲ ἡλικία 6 χρονῶν ἔμεινεν ὀρφανὸς ἀπὸ πατέρα. Τὸν παραστέκονται ὡστόσο ἄξια ἡ ἀγαθὴ γιαγιὰ καὶ ἡ καλὴ μητέρα.

Ἡ γιαγιὰ τὸν μεγάλωσε — ἀφοῦ ἡ μητέρα του ἐργαζόταν — χωρὶς νὰ τὸν κάμη «μαμμόθρεπτο». Αὐτὴ τοῦ ἔμαθε τὰ γοητευτικὰ παραμύθια· αὐτὴ τὸν ἐμύησε στοὺς θρακιώτικους θρύλους καὶ τὶς ἐθνικὲς παραδόσεις, ποὺ ἔτρεφαν τὴ φαντασία, τὴν προσδοκία καὶ τὴν πίστι, αὐτὴ τοῦ τραγουδοῦσε τὰ

λαϊκὰ τραγούδια, ποὺ ἀργότερα θ' ἀποτελέσουν τὴ μικρὴ συλλογή του, ποὺ θὰ δημοσιεύση στὸν 1ο τόμο τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρίας ὡς «Ἄσματα Δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνας τῆς Θράκης». Αὐτὴ θὰ τὸν συργιανίση σὲ γάμους καὶ σὲ βαφτίσια, σὲ πανηγύρια κι ἁγιάσματα. Κι αὐτὴ ἀσφαλῶς εἶναι «ἡ ἑξηκοντούτις γραῖα», ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὁποίας ἐγράφησαν «τὰ κατὰ τὸν γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ» μαζὶ μὲ τὰ νυφιάτικα τραγούδια, ποὺ δημοσιεύθηκαν στὸν ἴδιο τόμο τὸ 1910, ὅπως καὶ «αἱ 87 δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνης Θράκης», «ἡ παράδοσις τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου» κι οἱ ἄλλες Θρακικὲς παραδόσεις μεταγενέστερα δημοσιευθεῖσες.

Γιὰ τὴν μητέρα του, ποὺ ἦταν σὰν διδασκάλισσα ἐνσυνείδητα ἡ παιδαγωγός του, θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ παραθέσωμε ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὶς ἐξομολογήσεις, ποὺ ἔκαμεν ὁ ἴδιος μπροστὰ στοὺς ἀκροατάς του, ὅταν τὸ 1952 γιορτάσθηκαν τὰ 25 χρόνια τῆς καθηγεσίας του:

«Ὅ,τι ἕως τώρα ἔκαμα πιστεύω ὅτι ὀφείλεται εἰς τρία τινά: εἰς τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκον, — εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐπιστήμην — καὶ εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον — τὴν προσήλωσιν εἰς τὸ καθῆκον — ὀφείλω εἰς τὴν μητέρα μου. Χηρεύσασα εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀνατροφήν μου. Μὲ ἠγάπα εἰς βαθμὸν ἠμπορῶ νὰ εἴπω παθολογικόν, ὁ ὁποῖος, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔφθασα εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ γήρατος, καθίστατο πολλάκις δι' ἐμὲ βασανιστικός. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην αὐτῆς τὴν παθολογικὴν ἀγάπην ἦτο σκληρὰ καὶ ἀμείλικτος, ὅταν ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων μου. Οὕτως ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος ἀπέβη δι' ἐμέ ἕξις, ἡ ὁποία ἐξηκολούθησε κατόπιν εἰς ὅλην μου τὴν ζωήν. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὰ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ καθήκοντος σημαίνει ἐργασίαν, ἡ ἐργασία ἀπέβη δι' ἐμὲ κάτι τὸ αὐτονόητον διὰ τὴν ζωήν· ἔλαβε δύναμαι νὰ εἴπω τὸν χαρακτῆρα ἐνστίκτου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν ἠσθάνθην ποτὲ ὑπερκόπωσιν, οὔτε ἐπίσης διελάλησα ποτὲ τὴν ἐργασίαν μου διὰ νὰ ἀξιώσω δικαιώματα δι' αὐτήν. Ἡ ἐργασία ὑπῆρξε δι' ἐμὲ ἀναγκαία καὶ φυσικὴ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς, ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν φυσικὴ λειτουργία, ὅπως τὸ νὰ τρώγω καὶ νὰ κοιμῶμαι...».

Ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν μου — ἐξομολογεῖται, πάλι ὁ ἴδιος — ἐκληρονόμησα τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν περιβάλλον τῆς μικρᾶς Θρακικῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθην, τῆς Κομοτηνῆς, ἡ ὁποία εὑρίσκετο τότε ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν...».

Ἡμεῖς οἱ πρεσβύτεροι, ποὺ ζήσαμε κάτω ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ τυράννου, γνωρίζουμε, πῶς καλλιεργοῦσε τὸ ἐθνικὸ φρόνημα στὸ σπίτι, πῶς διεμόρφωνε τὸ κατάλληλο κλῖμα, ὅπου ἀναπτυσσόταν καὶ ἔπαιρνε πλάτος καὶ βάθος καὶ ὕψος ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὥστε ὄχι νὰ τὴν δραματιζόμαστε ἁπλῶς ἀλλὰ καὶ νὰ νοιώθουμε ζωντανὴ τὴν παρουσία της. Στὸ σχολεῖο ἔπειτα μὲ τὴν ἱστορία, μὲ τὴν ἐθνικὴ κατήχησι τοῦ δασκάλου ἔπαιρνε αὐτὴ ἡ ἀγάπη τὶς διαστάσεις

λατρείας ὑποβλητικῆς καὶ βαθειᾶς μέσα στὰ σύμβολα, ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδούλωτου ραγιᾶ.

Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ φωτισθῆ περίσσότερο τὸ νόημα τοῦ Ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, μέσα στὸ ὁποῖο περνάει τὴν παιδικὴ καὶ τὴν πρώτη ἐφηβικὴ ἡλικία ὁ Κυριακίδης, δηλ. τὶς πιὸ κρίσιμες γιὰ τὴν πνευματική, ψυχικὴ καὶ ἠθικὴ διάπλασι τοῦ παιδιοῦ περιόδους τῆς ζωῆς του, οἱ ὁποῖες συμπίπτουν μὲ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ 19ου καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ (1887—1902 περίπου) αἰῶνα.

Εἶναι μιὰ ἐποχὴ πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς προκοπῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ δοκιμασία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897. Ἕνας ὀργασμὸς δημιουργίας, μιὰ ἔξαψι ἀγωνιστικῆς διαθέσεως διατρέχει τὸ σῶμα του. Ὁ ὑπόδουλος Ἕλλην ἰδιαίτερα ὅπου κι ἂν ζῆ στὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία προοδεύει, ἀναπτύσσεται, ἐπιβάλλεται, κυριαρχεῖ, ἔχει συνείδησι τῆς δυνάμεώς του, τῆς ἀποστολῆς του κι ἀποδύεται σὲ ἀγῶνες κοινωνικούς, ἐθνικούς, φυλετικούς. Νομίζει κανείς, ὅτι νέοι χυμοὶ τῆς ζωῆς κυκλοφοροῦν. Ἔντονη εἶναι ἡ θέλησί του νὰ διασφαλίση τὴν ὑπεροχή του στὸ ζωτικό του χῶρο, τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ὑλική, δηλαδὴ τὴν πολιτιστική του πρόοδο καὶ ν' ἀναλάβη νέους ἀγῶνες καὶ νὰ ριχτῆ σὲ νέες ἐξορμήσεις. Στὴν πρὸς τὰ πρόσω αὐτὴ καὶ ἄνω πορεία μετέχουν καὶ οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κομοτηνῆς, ποὺ κρατοῦν τὰ πρωτεῖα στὸ ἐμπόριο, στὴ βιομηχανία, τὰ γράμματα καὶ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωσι.

Ὁ Κυριακίδης, ποὺ στοχάζεται κι ἔχει ἀνοιχτὰ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ βλέπη τὴν ὑπεροχὴ τῶν ὁμοφύλων του: στὴν εἴσοδο τῆς πόλεως λειτουργοῦσε ἡ ἀλευρομηχανία Στάλιου καὶ στὸ κέντρο τῆς πόλεως ὑψωνότανε μεγαλόπρεπα ἡ Τσανάκλειος Ἀστικὴ Σχολὴ — γιὰ ν' ἀναφέρω δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα. Οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ παρακολουθῆ τὴν ἀναταραχὴ ποὺ προκάλεσε ὁ Μακεδονικὸς ἀγῶνας καὶ στὴ Θράκη. Ὅτι πρῶτοι οἱ Βούλγαροι ἐξαπέλυσαν μιὰ συμμορία κομιτατζήδων ὑπὸ τὸν Ἀρναούτωφ, ποὺ περιέτρεχε τὴν ὕπαιθρο. Οὔτε μποροῦσε νὰ μὴ ξέρη, ὅτι ὁ Ἕλληνας Πρόξενος στὸ Λεδέαγατς Ἴων Δραγούμης κρατοῦσε τὰ νήματα καὶ κατηύθυνε κάθε ἐθνικὴ κίνησι, ὅτι ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς — κάτω ἀπὸ τὸ ψευδώνυμο Δημήτριος Ἀντωνίου — ἦταν ὁ ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀξιωματικὸς Γρηγόριος Λαδακᾶκος, ὅτι μὲ ὅπλα, ποὺ ἦλθαν ἀπὸ τὴ Σαμοθράκη στὴ Μαρώνεια, ὀργανώθηκε τὸ πρῶτο ἀνταρτικὸ σῶμα, ποὺ καραδοκοῦσε τὴν κατάλληλη στιγμὴ νὰ δράση.

Αὐτὸ τὸ περιεχόμενο ἀνατρέχοντας στὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πρέπει νὰ δώσωμε στὴ φράσι τῶν ἐξομολογήσεων τοῦ Κυριακίδου «ὅτι τὴν ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα ἐκληρονόμησε ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ περιβάλλον τῆς μικρᾶς Θρακικῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη».

Νοῦς, καρδιά, ἦθος, ἑλληνικὴ συνείδησι, κι ἑλληνικὴ ψυχή, ἐδῶ τὸ πρῶτον διαπλάστηκαν. Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ πορεία του, ἐδῶ βρίσκεται ἡ μικρὰ ζύμη, ποὺ ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ, ἀπ' ἐδῶ θ' ἀρχίσουν οἱ κατεργασίες ὅλου αὐτοῦ τοῦ ὑλικοῦ σὰν μέσα σὲ συμπυκνωμένο πυρῆνα καὶ θὰ πάρουν τὴν ἔκφρασί τους, τὸ σχῆμα τους καὶ τὴ μορφή τους στὸ ἔργο του. Τὰ θέματα Κομοτηνὴ — Θράκη — Ἑλλάδα θὰ καλύψουν ἂν ὄχι τὸ μεγαλύτερο, ὅμως τὸ σημαντικώτερο μέρος τοῦ ἔργου του.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ φωτισθῆ περισσότερο ἡ προσωπικότητα καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ τιμωμένου, θὰ τὸν παρακολουθήσωμε σ' ἕνα ἄλλο περιβάλλον, σ' ἕνα ἀγωνιστικώτερο χῶρο, ὅπου ὁ ἑλληνισμὸς δὲν προπαρασκευάζεται μόνο γιὰ τὴν μεγάλη πάλη ἀλλὰ διεξάγει ἕνα ἀγῶνα σκληρὸ ζωῆς ἢ θανάτου σὲ μιὰ περήφανην ἑλληνικὴν Ἀκρόπολι, τὶς Σέρρες, ὅπου ἔρχεται νὰ κάμη τὶς γυμνασιακὲς σπουδές του.

Ἂς ἀφήσωμε ὅμως τὸν ἴδιο νὰ συνεχίση τὶς ἐξομολογήσεις, ποὺ κάμνει ἐπισημαίνοντας τοὺς συντελεστὰς τοῦ ἔργου του:

«Ἦσαν οἱ χρόνοι τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἀγῶνος ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὸν ἑλληνισμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Ἦσαν οἱ χρόνοι τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ τοῦ Ἄγρα καὶ τοῦ Βάρδα καὶ τοῦ Μητρούση καὶ τόσων ἄλλων ἡρωϊκῶν ἀγωνιστῶν.

»Αἱ φρικαλεότητες τῶν Βουλγάρων ἐνέπνεον εἰς τὰς παιδικάς μας ψυχὰς μῖσος θανάσιμον, ἐνῷ τὰ κατορθώματα τῶν Μακεδόνων ἡρώων μᾶς ἐπλήρουν ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐξύψωνον καὶ ἐστερέωνον τὴν ἐθνικήν μας ὑπερηφάνειαν. Εἴμεθα ὑπερήφανοι, διότι εἴμεθα Ἕλληνες καὶ εἴμεθα ἕτοιμοι νὰ θυσιασθῶμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

»Οἱ περισσότεροι τῶν τελειοφοίτων τοῦ Γυμνασίου Σερρῶν ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς διδάσκαλοι. Οἱ δὲ διδάσκαλοι τότε ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ ζωηρὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ νὰ δύνανται νὰ στηρίξουν τὸν διωκόμενον Ἑλληνισμόν... Οἱ διδάσκαλοι τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἦσαν ἁπλοῖ γραμματοδιδάσκαλοι ἦσαν ἐθναπόστολοι! Ἔπρεπε νὰ χύσουν τὸ αἷμα των ὑπὸ τὸ δολοφονικὸν ἐγχειρίδιον τῶν Κομιτατζήδων, ὅπως καὶ τὸ ἔχυσαν πολλοί!.. Ἐξ αὐτῶν τῶν ἐθνομαρτύρων ἕνα μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν θὰ μνημονεύσωμεν τὸν ἀείμνηστο καθηγητήν μου καὶ κατόπιν Γυμνασιάρχην Σερρῶν Λεωνίδαν Παπαπαύλου, τὸν ὁποῖον ἀπήγαγον καὶ κατέσφαξαν οἰκτρῶς εἰς τὰ ὄρη.

»Ἐγὼ δὲν εἶχα τὴν εὐτυχίαν — συνεχίζει ὁ Κυριακίδης — νὰ ἐργασθῶ ὡς διδάσκαλος εἰς Μακεδονίαν, διότι ἡ τύχη μὲ ἔρριψεν εἰς τὴν Θράκην, εἰς τὸ Σουφλί, ὅπου τὰ πράγματα ἦταν ἡσυχώτερα, ἀλλὰ ἡ πίστις στὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τοῦ διδασκάλου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπιστήμονος ἔμεινεν ἔκτοτε καὶ μένει στερεὰ εἰς τὴν καρδίαν μου. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδέποτε ἠρνήθην νὰ ὑπηρετήσω τὴν πατρίδα καὶ καλούμενος καὶ ἄκλητος...

»Ἕνα μέρος τῶν ἐργασιῶν μου ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐ θ ν ι κ ό ν. Μὴ νομίσετε ὅμως ὅτι ὁ ἐθνικὸς φανατισμὸς μὲ παρέσυρεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἀποκρύψω ἢ νὰ στραγγαλίσω τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν... Ἔργον τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων εἶναι νὰ φέρουν εἰς φῶς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν χωρὶς νὰ διατρέχουν οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον κιβδηλεύσεως τῆς ἐπιστήμης...».

Οἱ Σέρρες μετὰ τὴν Κομοτηνὴ δὲν τὸν ἀνέβασαν μόνον σὲ μιὰν ἀνώτερη βαθμίδα μορφώσεως ἀλλὰ τὸν μετέφεραν σ' ἕνα ἐξ ἴσου γνήσιο ἑλληνικὸ περιβάλλον μὲ ὑψηλὴ τὴ στάθμη τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τὸν ἔφεραν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν ζέουσα πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς, γιατὶ ἔζησε σὲ μιὰν ἀγωνιστικὴ καὶ πατριωτικὴν ἀτμόσφαιρα, ὅπου ἀκούονται καταλυτικὰ συνθήματα σὰν τὸ «φωτιὰ στὴ φωτιὰ» κι ὅπου οἱ ψυχὲς βρίσκονται σὲ διαρκῆ ἐγρήγορσι γιὰ ν' ἀντεπεξέλθουν στὸν ἄγριον ἀγῶνα, τὸν ὕπουλον ἀγῶνα ἐξοντώσεως, ποὺ διεξάγεται στὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους, στὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις μὲ πρώτους στόχους τὸν παπᾶ καὶ τὸν δάσκαλο. Ἔτσι δοκιμάζεται τὸ ψυχικό του μέταλλο, ἡ ψυχική του δύναμι, ἡ εὐψυχία του. Ἔτσι ἀποκτᾶ συνείδησι τῆς ἐθνικῆς του εὐθύνης, πολύτιμη ἄμεση πεῖρα τῆς ζωῆς. Ἔτσι γνωρίζει τὸν δυναμισμὸ τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὸ διορισμό του ὡς δασκάλου στὸ Σουφλὶ στερεώνει — ὅπως ὁ ἴδιος παραπάνω λέγει — τὴν πίστι στὴν ἀποστολὴ τοῦ δασκάλου καὶ τοῦ ἐπιστήμονος.

Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ πρὸς τὴν πατρίδα ὁλοκληρωμένη, δοκιμασμένη μέσα στὸ καμίνι τῆς ἐποχῆς του καὶ ἡ προσήλωσι στὸ χρέος, συντελεσταὶ τοῦ ἔργου του, συμπληρώνονται — κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ ἴδιου — μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν ἐπιστήμη. Αὐτὴ τὴν τρίτη συνιστῶσα τῆς προσωπικότητός του θὰ τοῦ δώση ἡ πνευματικὴ Ἀθήνα τὸ νέον περιβάλλον, ποὺ συνθέτουν οἱ πανεπιστημιακοί του διδάσκαλοι. Μᾶς τὸ ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος ἀπαντώντας στοὺς ἐγκωμιαστές του:

«Ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις ἁπλῶς τοῦ καθήκοντος καὶ ἡ ἐργασία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ἀποβαίνουν πολλάκις στεῖραι καὶ ἄγονοι διὰ τὴν ἐπιστήμην, ὅταν δὲν συνοδεύωνται καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτήν. Διότι ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἁπλῆ συσσώρευσις γνώσεων ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀνίχνευσίν της, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν αὐτὴν μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα φιλοσοφία δηλ. ἀγάπην πρὸς τὴν γνῶσιν. Διότι μόνον ἡ ἀγάπη εἶναι δύναμις ἐνεργὸς καὶ γόνιμος.. Τὴν ἀγάπην αὐτὴν ὀφείλω εἰς τὸ παράδειγμα τῶν διδασκάλων μου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἔχω διδασκάλους μεγάλους ἐπιστήμονας, ἴσως τοὺς μεγαλυτέρους ἀπ' ὅσους ἔχει νὰ δείξῃ ἡ πατρίς μας, τὸν Σπ. Βάσην, τὸν Χρῆστον Τσούνταν, τὸν Σπυρίδωνα Λάμπρον, τὸν Γεώργιον Χατζηδάκην καὶ τὸν Νικόλαον Πολίτην. Ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸ μέγα αὐτῶν ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ ἡ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυον οἱ ἴδιοι πρὸς τὴν ἀνίχνευσιν τῆς ἀληθείας, ἐγέννησαν καὶ εἰς τὴν ψυχήν μου τὴν ἰδίαν ἀγάπην πρὸς τοὺς κλάδους, τοὺς ὁποίους ἐκαλλιέργουν.

»Ἰδιαιτέρως ὅμως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε δι' ἐμὲ παράδειγμα μιμήσεως ὑπῆρξεν ὁ χαλκέντερος ἐρευνητὴς τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ κατ' ἐξοχὴν διδάσκαλός μου ἀείμνηστος Νικόλαος Πολίτης. Αὐτὸς λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ μίαν μικρὰν φοιτητικήν μου ἐργασίαν μὲ ἐνεθάρρυνεν εἰς τὰς ἐπιστημονικάς μου τάσεις, αὐτὸς μοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἔρευναν, αὐτὸς μ' ἐχειραγώγησε καὶ μ' ἐδίδαξε πολλὰ κατόπιν ὡς φίλος καὶ πνευματικὸς πατήρ... Εἰς αὐτὸν ὀφείλω τὴν σταθερὰν τροπήν μου πρὸς τὸν κλάδον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἀνέδειξεν εἰς ἐπιστήμην ἐν Ἑλλάδι, ἐννοῶ τὴν λαογραφίαν...».

Οἱ ἐπιδράσεις αὐτὲς μαζὶ μὲ τὶς κληρονομικὲς καταβολές, πού, διαπιστωμένες ἀπὸ τὰ πράγματα καὶ ὡμολογημένες ἀπὸ τὸν ἴδιο, ἀπέθεσαν τὴ σφραγίδα τους πάνω στὴν πνευματική, ψυχικὴ καὶ ἠθική του μόρφωσι καὶ παράλληλα στὴν ἐθνική του διαπαιδαγώγησι, συνετέλεσαν νὰ διαμορφώση τὶς τρεῖς κεφαλαιώδεις ἀρχές, ποὺ κατωνόμασε στὶς ἐξομολογήσεις του, τὶς ὁποῖες σταθερὰ καὶ ἀταλάντευτα ἀκολούθησε κι ἐτήρησε, τὶς τρεῖς ἀξίες, στὶς ὁποῖες ἐπίστεψε, τὶς τρεῖς θὰ μπορούσαμε ἁπλούστερα καὶ παραστατικώτερα νὰ ποῦμε ἀ γ ά π ε ς του: τὴν ἀγάπη τῆς ἐργασίας, σὰν πρωταρχικὸ χρέος τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀγάπη τῆς πατρίδος, ποὺ καταξιώνει τὸν πολίτη—ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀγάπη τῆς ἐπιστήμης, τῆς κατακτημένης καὶ ἀποδεδειγμένης μὲ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀνίχνευσι τῆς ἀλήθειας γνώσεως. Σ' αὐτές, σὰν μιὰ τριλογία ἀξιῶν, ὀφείλεται καὶ τὸ ἐκτεταμένο συγγραφικό του ἔργο καὶ ἀπ' αὐτὲς ἐμπνέεται καὶ στὸ διδακτικὸ καὶ στὸ διοικητικό του ἔργο. Σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, προϊὸν πολύμοχθης μελέτης καὶ ἔρευνας μέσα σὲ μιὰ χρονικὴ περίοδο, ποὺ ξεπερνᾶ τὸν μισὸν αἰῶνα — ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1910 καὶ τελειώνει τὸ 1964, τὸ χρόνο, ποὺ ἔκλεισε γιὰ πάντα τὰ μάτια — εἶναι ἀνάγκη μέσα στὰ στενὰ ὅρια μιᾶς ὁμιλίας νὰ στρέψωμε τὴν προσοχή μας. Ὅλο αὐτὸ τὸ μακρὸ διάστημα ὁ Κυριακίδης ὑπηρέτησε τὴν Παιδεία, τὴν Πατρίδα, τὴν Κοινωνία καὶ τὴν Ἐπιστήμην μὲ τὴν πλούσια προσφορά του ὡς καθηγητὴς στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων (1911—1912), ὡς Γυμνασιάρχης τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου τῆς Λευκωσίας (1912—14), ὡς συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης (1914—18), ὡς ὀργανωτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου καὶ ἐκδότης μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Νικολάου Πολίτη τοῦ Περιοδικοῦ «Λαογραφία» (1918—1926) καὶ τέλος ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στὴν ἕδρα τῆς θρησκείας, τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῆς Λαογραφίας (1926—1954). Παράλληλα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε πρόεδρός της (1940—1964).

Τὸ ἔργο τοῦ Κυριακίδη ἁπλώνεται σ' ὅλον τὸν προϊστορικὸ καὶ ἱστορικὸ Ἑλληνικὸ χῶρο ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὁμήρου ὡς τὴ σημερινὴ καὶ ἀναφέρεται ὄχι μόνο σὲ λαογραφικὰ ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ ἐθνολογικὰ καὶ φιλολογικὰ καὶ τοπωνυμικὰ καὶ γλωσσικὰ καὶ μετρικὰ θέματα. Εἶναι δηλ. ὁ Κυρια-

κίδης θρησκειολόγος, ἐθνολόγος, τοπωνυμιογράφος, φιλόλογος, ἱστορικὸς ἀλλὰ πρὸ παντὸς λαογράφος.

Ἡ θαυμαστὴ αὐτὴ πολυμέρεια πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀντίληψι τῆς ἑνότητος τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ παραδόσεως, στηρίζεται πάνω στὴν πνευματική του αὐτάρκεια, ἱκανοποιεῖ τὰ ἐνδιαφέροντά του, ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν πνευματικό του μόχθο καὶ τὴ δύναμι τοῦ τετραγωνικοῦ μυαλοῦ του, γιατὶ κατέχει τόσο καλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖο καὶ τὸν μεσαιωνικὸ καὶ τὸν νεώτερο Ἑλληνικὸ κόσμο, ὥστε μὲ τὸ ἴδιο κῦρος, μὲ τὴν ἴδια ἄνεσι καὶ τὴν ἴδια πρὸ παντὸς σιγουριὰ νὰ μπορῇ νὰ πραγματεύεται γιὰ τὴν Ὁμηρικὴ Νέκυια καὶ τοὺς Σλαύους ἐν Πελοποννήσῳ, γιὰ τὸν Ἡσίοδο καὶ γιὰ τὴ θυσία ἐλάφου ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς συναξαρίοις, γιὰ τὰ σύμβολα στὴ λαογραφία καὶ τὸν δεκαπεντασύλλαβο στίχο, γιὰ τὴν προέλευσι καὶ ἐξέλιξι τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τραγωδίας καὶ τ' Ἀναστενάρια...

Ἀλλὰ τὸ πλάτος, στὸ ὁποῖον ἐκτείνονται τὰ θέματα, δὲν ἐπηρεάζει οὔτε τὴν ποιότητα τῆς προσφορᾶς του, οὔτε τὸ βάθος, ἐνῷ δὲν λείπει ἡ σαφήνεια καὶ ἡ φραστικὴ λιτότητα καὶ ἡ σταθερὴ δομὴ τοῦ λόγου, ποὺ στηρίζεται πάνω σὲ λαγαροὺς συλλογισμοὺς κι ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ μιὰν εὐσυνείδητη ἔρευνα, ὀξύτατες παρατηρήσεις καὶ νηφάλια κρίσι, ὥστε τὰ πορίσματα, ποὺ προκύπτουν, νὰ ἔχουν ἀναμφισβήτητη στερεότητα καὶ νὰ στηρίζουν τὴ σωστὴ λύσι.

Τὸ σύνολον τῶν δημοσιευμάτων του ἀνέρχεται σὲ 750 περίπου (οἱ τίτλοι μόνον καταλαμβάνουν 52 μεγάλες σελίδες) καὶ κατανέμονται σὲ 7 κατηγορίες: ἡ πρώτη περιλαμβάνει 127 αὐτοτελῆ ἔργα καὶ ἄρθρα σὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ — ἡ δεύτερη 27 σύμμεικτα σημειώματα σὲ δημοσιευόμενο ὑλικὸ — ἡ τρίτη 144 ἐκτενεῖς βιβλιοκρισίες — ἡ τετάρτη 166 σύντομες βιβλιοκρισίες — ἡ πέμπτη 8 νεκρολογίες — ἡ ἕκτη 201 ἄρθρα σὲ Λεξικὰ καὶ Ἐγκυκλοπαίδειες — ἡ ἕβδομη 11 βιβλιογραφικὰ σημειώματα.

Ὁ Κυριακίδης ἀκόμη ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοσι τῶν περιοδικῶν «Λαογραφία» «Μακεδονικὰ» καὶ «Ἑλληνικὰ» καὶ συνεργάσθηκε στὴν ἔκδοσι τῆς Γερμανικῆς βιβλιογραφίας (VOLKSKUNDLIEHE BIBLIOGRAPHIE), τοῦ α' καὶ β' τόμου «τῶν θρακικῶν» στὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Βιβλιοθήκη «τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» καὶ στὴ σύνταξι τοῦ Καταλόγου τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ἔργων του, εἶναι γνωστὸ στὸν ἐπιστημονικὸ κόσμο τῆς Εὐρώπης, — ποὺ τὸν τίμησε, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πολλὲς φορὲς — γιατὶ πολλὰ ἔχουν μεταφρασθῇ κι ἀρκετὰ ἔγραψεν ὁ ἴδιος σὲ ξένες γλῶσσες, ὅπως στὴ Γερμανική, μὲ τοὺς παρακάτω τίτλους:

1. Ἡ προέλευσι τῆς Ἑλληνικῆς Μπαλλάντας καὶ ἡ σχέσι της μὲ τὴ Γερμανική.

2. Ἑλληνικὴ λαογραφία, ποίησι καὶ λαϊκὴ τέχνη.

3. Ἡ Λαογραφία εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν Ἀρχαιότητα, τοὺς Μέσους χρόνους καὶ τοὺς Νεωτέρους.

4. Ἡ προβαθμίδα τῆς Μαγείας: ἔθιμο καὶ σύμβολο.

Στὴ Γαλλική:

1. Βυζαντινὰ Ἱστορικὰ στοιχεῖα στὸ Τουρκικὸν ἔπος Σαΐντ - Μπατάλ.

2. Γαμήλιο λαϊκὸ τραγούδι.

3. Κόρη ταξιδεύτρα.

Ἄξιο εἶναι ἀκόμη ν' ἀναφερθῆ, ὅτι ὁ Κυριακίδης ἔμαθε τὰ Γερμανικὰ καὶ Γαλλικά, ὥστε νὰ τὰ γράφη μὲ εὐχέρεια, νὰ κάμνη διαλέξεις μπροστὰ σὲ ξένους ἐπιστήμονες, ὅπως τὸ 1936 στὸ Βερολίνο, τὴ Δρέσδη καὶ τὸ Μόναχο, νὰ μετέχη σὲ συνέδρια μιλώντας πότε τὴ μιά, πότε τὴν ἄλλη ξένη γλῶσσα καὶ νὰ κρίνη δεκάδες, ξένα βιβλία, πρᾶγμα, ποὺ σημαίνει, μὲ πόσο ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦσε τὴν Εὐρωπαϊκὴ πνευματικὴ κίνησι καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴ ἐπιστήμη στοὺς κλάδους, ποὺ καλλιεργοῦσε.

Εἶναι ὅμως καιρὸς τώρα — ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἴπαμε — γιὰ τὴ διαμόρφωσι τῆς προσωπικότητός του καὶ τὴ διάπλασι τοῦ ἤθους του, γιὰ τὶς ἠθικὲς ἀρχές, ποὺ κατηύθυναν τὶς πράξεις του, γιὰ τὶς ἀξίες, στὶς ὁποῖες πίστεψε, τοὺς συντελεστάς, τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου του, νὰ μιλήσωμε ἀναλυτικώτερα γιὰ τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἐθεράπευσε, γιὰ τὴν ἐξελικτική του πορεία καὶ τὴν ἐπίδοσί του σ' αὐτούς, σὰν ἐπιστήμονα καὶ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ τὴν παράλληλη δρᾶσι του ὡς πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου καὶ διευθύνοντος ἀνώτερα πνευματικὰ ἱδρύματα ἀνδρός.

Ἤδη ἔχουμε ἐπισημάνει τοὺς ἐπιστημονικοὺς κλάδους, στοὺς ὁποίους ἐπιδόθηκε καὶ στοὺς ὁποίους εὐδοκίμησε:

σ τ ὴ λ α ο γ ρ α φ ί α

Τὴν ἐπιστημονική του σταδιοδρομία ὁ Κυριακίδης ἄρχισε σὰν λαογράφος καὶ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Νικολάου Πολίτη, τοῦ πατέρα τῆς ἐπιστημονικῆς Λαογραφίας στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Πολίτη δὲν κωδικοποίησε μηχανικὰ μόνο τὸ ἔργο τοῦ δασκάλου του, ἀλλὰ τὸ ἐπαύξησε, τὸ τροποποίησε, τὸ ἔκαμε εὐρύτερα γνωστὸ θερμαίνοντας ἔτσι τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ κοινοῦ γιὰ τὴν λαογραφικὴ γνῶσι καὶ ἔρευνα καὶ τὸ σπουδαιότερο (ὅταν μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Πολίτη ἀνέλαβε τὴν εὐθύνη τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία», ποὺ ἦταν τὸ κύριο ὄργανο τῆς νεαρῆς ἐπιστήμης) ὠργάνωσε ἀπὸ τὴ θέσι αὐτὴ τὶς λαογραφικὲς μελέτες στὴν Ἑλλάδα περιλαμβάνοντας σ' αὐτὲς νέα πεδία ἔρευνας, ὑποδεικνύοντας νέες μεθόδους ἐργασίας, διατυπώνοντας νέες ἀντιλήψεις γιὰ ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς κι ἁπλώνοντας αὐτὲς ἔξω ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ σύνορα

μέσα στὰ πλαίσια τῆς διεθνοῦς συγκριτικῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

«Ἡ λαογραφία κατὰ τὸν Κυριακίδη ἐξετάζει τὰς διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ὑλικοῦ πνευματικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι μ' ἄλλους λόγους ἁπλῆ συλλογὴ καὶ παράθεσι λειψάνων τοῦ παρελθόντος (τῆς ἀρχαίας ἢ Βυζαντινῆς ἐποχῆς) οὔτε ἑπομένως ὁ λαογράφος εἶναι ρακοσυλλέκτης τῶν κουρελιῶν τοῦ παρελθόντος ἀλλὰ ἀνατρέχει στὶς ψυχολογικὲς πηγὲς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁλοκληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐθνικοῦ βίου.

Ἡ λαογραφία ἀποκαλύπτει, ὄχι ἁπλῶς καὶ μόνον τὸν ἀνθρώπινον πολιτισμὸν ὑπὸ τὴν γενικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποβαίνει ἐπιστήμη κατ' ἐξοχὴν ἐθνική, χωρὶς ν' ἀποκλείεται ἡ ἀλληλεπίδρασις καὶ ἡ ἀφομοίωσις ξένων στοιχείων» γιατὶ ἐπιλέγει:

»Κανὲν σινικὸν τεῖχος δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐμποδίση τὴν μεταξὺ τῶν λαῶν ἐπικοινωνίαν, ἡ δὲ ἐπικοινωνία αὐτὴ συνεπάγεται καὶ ἀνταλλαγὴν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους μετὰ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν καὶ πρὸ πάσης ψυχολογικῆς ἀναγκαία εἶναι καὶ ἡ συγκριτική».

Τὶς θεωρητικὲς αὐτὲς ἀντιλήψεις καὶ ἀπόψεις ἀκολουθεῖ στὶς ἔρευνες καὶ μελέτες του, δείχνοντας τὸν ἐπιστημονικὸ τρόπο, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ ἐξέτασι κάθε θέματος καὶ τὶς σχέσεις τους μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ φιλοσοφία.

Ὁ Κυριακίδης ἀρχίζει τὸ λαογραφικό του ἔργο ὡς φοιτητὴς μὲ 4 μικρὲς συλλογές, ποὺ δημοσιεύθηκαν στὰ 1910 στὸν Α΄ τόμο τοῦ Δελτίου τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας: Ἄσματα δημοτικὰ Γκιουμουλτζίνης τῆς Θράκης. Τὰ κατὰ γάμον ἔθιμα ἐν Γκιουμουλτζίνῃ — 87 δεισιδαίμονες συνήθειαι ἐκ Γκιουμουλτζίνης — καὶ παράδοσις διὰ τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον.

Κλασσικὲς γιὰ τὴν λαογραφικὴν ἐπιστήμη ἐργασίες του θεωροῦνται:

1. Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν: ἡ λαϊκὴ ποιήτρια, ἡ παραμυθοῦ, ἡ μάγισσα (1920).

2. Τὰ παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου στίχου (1923).

3. Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημώδους ποιήσεως (1934).

Καὶ οἱ ὑποδειγματικὲς μονογραφίες του «ἡ θυσία ἐλάφου ἐν τῇ παραδόσει καὶ τοῖς νεοελληνικοῖς συναξαρίοις — ὁ Διγενὴς κι ὁ Κάβουρας — Ἄσματα καὶ αἰνίγματα — καὶ ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος ὡς λαογράφος κ.ἄ.».

Αὐτὲς συμπληρώνονται μὲ πολλὰ ἄρθρα τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἐλευθερουδάκη, μέσα στὰ ὁποῖα ξεχωρίζουν οἱ μεγαλύτερες συνθέσεις ἡ λαϊκὴ ζωὴ καὶ ἡ λαογραφία.

στὴν Ἱστορία

Τὰ λαογραφικὰ θέματα καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἔρευνες πάνω στὸ Βυζαντινὸ λαϊκὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα καὶ ἔπειτα ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ ἀλλὰ καὶ πατριωτικὴ ἔνθερμη ὑποστήριξι τῶν ἐθνικῶν δικαίων, ποὺ ἐκινδύνευαν κατὰ τὰ ταραγμένα μεταπολεμικὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τοὺς δυὸ παγκοσμίους πολέμους, τὸν ὤθησαν στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς Βυζαντινῆς καὶ τὸν ἀνέδειξαν σὲ ἕνα ἀξιολογώτατο ἱστορικὸ καὶ Βυζαντινολόγο.

Τὴν ἀρχὴ τῆς ἰδιαίτερης μὲ τὸ Βυζαντινὸ ἔπος ἀπασχολήσεως τοῦ Κυριακίδη σημειώνει ἡ παλιά του ἐργασία: Διγενὴς καὶ Κάβουρας, τὰ παιδιὰ τοῦ 15σύλλαβου, αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημώδους Ἑλληνικῆς ποιήσεως, παρατηρήσεις εἰς τὰ Ἀκριτικὰ Ἔπη, ἡ δημώδης ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ὅλες αὐτές του οἱ ἐργασίες τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ περιφέρη τὸ ὀξὺ βλέμμα του στὸ πανόραμα τῆς ἱστορίας καὶ νὰ δώση καθαρὸ ἱστορικὸ βάθος στὰ θέματα τῆς μελέτης του.

Αὐτὸ ἔκαμε, γιὰ ν' ἀναφέρωμε ἕνα συγκεκριμένο παράδειγμα, ὅταν στὴν ἐργασία του «αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημώδους ποιήσεως» μᾶς ἀπεκάλυψε τὴ διάλυσι τῆς ἀρχαίας τραγωδίας καὶ παρακολούθησε τὴν τύχη τῶν διαφόρων στοιχείων της γιὰ νὰ φθάση στὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νεοελληνικὲς παραλογὲς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ ἀπήχησι ἀπὸ τὰ παλιὰ κείμενα (λιμπρέττα κατὰ τὴ τὴ θεατρικὴν ἔκφρασι), ποὺ σὲ μορφὴ ἔμμετρης περιλήψεως τῶν διαλογικῶν μερῶν μιᾶς «διαλελυμένης ἀρχαίας τραγωδίας» χορευόταν στὰ τελευταῖα Ρωμαϊκὰ χρόνια ἀπὸ τὸν Παντόμιμο δηλαδὴ τὸν ὀρχηστή, τὸν χορευτή.

Ἡ ὑπεράσπισι πάλι τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς Πατρίδος του, ποὺ μετὰ τὸν α' παγκόσμιο πόλεμο κινδύνευαν, τὸν ἔκαμε νὰ ξεσπαθώση στὶς ἐργασίες του: Ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι (1919) ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ νεώτερος (1926). Μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ὅταν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὶς ὁλοκληρωτικὲς χῶρες χρησιμοποιήθηκε σὰν μέσο γιὰ πολιτικοὺς σκοπούς, ἀκούσθηκε τότε ἡ βροντερὴ φωνὴ τοῦ Κυριακίδη ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας μὲ τὶς ἐργασίες του: Ὁ Ἑλληνικὸς ζωτικὸς χῶρος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, (1945). Ἡ Θράκη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους (1946). Βούλγαροι καὶ Σλαῦοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν (1946). Τὰ βόρεια ἐθνολογικὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ (1947).

Ἀξιόλογες ἐργασίες, ποὺ συνετέθησαν ὕστερα ἀπὸ ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα τῶν πηγῶν εἶναι καὶ αἱ 7 Βυζαντιναὶ μελέται, ποὺ βραβεύθηκαν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δυὸ ἀναφέρονται στὴ Δυτικὴ Θράκη, ἡ IVη τὸ Βολερὸν (1939) καὶ ἡ VIIη ὁ Μομτζίλος καὶ τὸ κράτος του... Θὰ μοῦ ἐπιτραπῆ ν' ἀναλύσω τὸ μικρὸ ἀλλὰ πολύτιμο ἱστορικὸ βιβλίο «ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι», τὸ ὁποῖο ἔγραψε, ὅταν μετὰ τὸν α' παγκόσμιο

πόλεμο θὰ κρινόταν καὶ ἡ τύχη τῆς Δυτ. Θράκης. Ὁ Κυριακίδης ἔθεσε στὴ διάθεσι τοῦ Μεγάλου Βενιζέλου ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ διεξαγάγη τὸν ἀγῶνα μ' ἐπιτυχία καὶ νὰ ἐπιβάλη τὴν ἀναγνώρισι τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἑλλάδος ἐπάνω στὸ πολύτιμο αὐτὸ κομμάτι τῆς πατρίδας.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ δείχνει ἀκόμα ποιὰ ἔκτασι πῆραν οἱ ἔρευνες τοῦ Κυριακίδη, τὴν κοφτερή του κρίσι, τὴν εὐσυνειδησία του, τὴν ἀντικειμενικότητα γιὰ τὴν ἀνίχνευσι τῆς ἀλήθειας, γιὰ τὴν ὁποία μάχεται ἀπὸ μέσα στὶς σελίδες του.

«Σκοπὸς τοῦ βιβλίου — λέγει στὸν πρόλογό του ὁ Κυριακίδης — εἶναι ν' ἀποδείξη τὴν ἐν ἱστορικῇ συνεχείᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἑλληνικότητα τῆς Δυτ. Θράκης, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Βούλγαροι οὐδὲν δικαίωμα οὔτε λόγῳ ἱστορίας οὔτε λόγῳ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ ἔχουσιν...». Τὸ βιβλίο τεκμηριοῦται ἐπάνω σὲ ἀμερόληπτες στατιστικές, ἐπάνω σὲ μαρτυρίες ξένων συγγραφέων καὶ περιηγητῶν καὶ πολλὲς φορὲς καὶ ὁμολογίες τῶν ἴδιων Βουλγάρων, ποὺ διεκδικοῦσαν τότε τὴ Θράκη.

Ὁ συγγραφεύς, ἀφοῦ κάμνει μία γεωγραφικὴ ἐπισκόπησι τῆς χώρας μεταξὺ Νέστου καὶ Ἔβρου καὶ μία ἱστορικὴ ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια, ἐκθέτοντας ὅλα τὰ στοιχεῖα, πάνω στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ Ἑλληνικότητα τῆς χώρας στοὺς Ρωμαϊκούς, τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας (1204—1263), ἀναφέρει τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Βουλγάρων ἐπικαλούμενος τὶς μαρτυρίες τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τοῦ Ἀκροπολίτου: «ὁ τῶν Βουλγάρων βασιλεὺς τὰς πόλεις αὐτάνδρους ἀνδραποδισάμενος καὶ τέλειον κατασκάψας αὐτὰς πομπόλλην λείαν ἐποιήσατο», τοῦ Νικήτα Χωνιάτου: «τοσαῦτα δ' ἦν τὰ ὑπὸ Σκυθῶν καὶ Βλάχων ἐν ταῖς τότε διαπραχθείσαις ἐπιδρομαῖς, ὁποῖα οὖς οὐκ ἤκουσεν, οὔτε ὀφθαλμὸς ἑώρακε πώποτε, οὔτε μὴν ἐπὶ καρδίαν τινὸς ἀναβέβηκε» καὶ τοῦ Γάλλου χρονογράφου Γοδεφρείδου Βιλλεαρδουΐνου: «καὶ μάθετε, ὅτι ὅλα τὰ φρούρια καὶ ὅλαι αἱ πόλεις ἐκ θεμελίων κατεστράφησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπήχθησαν εἰς Βλαχίαν... Μάθετε, ὅτι εἰς δρόμον πέντε ἡμερῶν πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδὲν ἔμεινε πρὸς λεηλασίαν...».

Ἀκολουθεῖ ἐθνολογικὴ ἐπισκόπησι, κατὰ τὴν ἔκθεσι τῆς ὁποίας ἐπισυνάπτονται οἱ περίφημοι χάρται τῶν PROFESSOREN, τῶν καθηγητῶν Μιλέτις, Ζώνεφ, Ἰβάνωφ καὶ τοῦ Ρωμάνσκυ, ποὺ δημοσίευσε ὁ Ρίζωφ, ὅπου τὸ Βουλγαρικὸ (ζωηρὸ πράσινο) χρῶμα κυριαρχεῖ καὶ μόλις ἀνακαλύπτει κανεὶς σημαδάκια μόνο τοῦ ἰώδους χρώματος, μὲ τὸ ὁποῖο σημειώνονται οἱ κατοικούμενοι Ἑλληνικοὶ τόποι. Ἡ διαστρέβλωσι αὐτὴ τῆς ἀλήθειας προκάλεσε τὶς διαμαρτυρίες καὶ τῶν ξένων ἐπιστημόνων καὶ τὴν ἀνασκευή των.

Ὁ Κυριακίδης ἀντιτάσσει τὴν Τουρκικὴ ἀπογραφὴ τοῦ 1844, τὶς στατιστικὲς τῶν Μητροπόλεων, τὶς μαρτυρίες τῶν περιηγητῶν, τοῦ Γάλλου BLANQUI 1841, τοῦ Γερμανοῦ φυσιοδίφου GRIESEBACH, ποὺ περιηγήθηκε τὴν ἴδια χρονιὰ τὴ Θράκη, τοῦ Γάλλου γεωλόγου AMI BOUE

(1840), τοῦ Γάλλου ἐπίσης VIQUESNEL, LEJEAN καὶ BLANCONI, τοῦ Ἰταλοῦ AMADORI - VIRGILI, ποὺ ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὸ στατιστικό, πρόβλημα τῆς Θράκης καὶ δημοσίευσε κατὰ γενικὴ ὁμολογία τὶς ἀκριβέστερες στατιστικὲς τοῦ Βιλαετίου Ἀδριανουπόλεως δηλ. τῶν σαντζακίων (νομῶν) τῆς Ἀδριανουπόλεως, Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Γκιουμουλτζίνης, Δεδέαγατς, Καλλιπόλεως καὶ Ραιδεστοῦ μὲ πληθυσμὸ 386.000 Ἑλλήνων καὶ 107.000 Βουλγάρων (ἀναλογία 3,16 : 1).

Ὁ Κυριακίδης χρησιμοποιεῖ καὶ τὶς στατιστικὲς τῶν Σχολείων τοῦ Γερμανοῦ RICHARD, τοῦ Ἰταλοῦ AMADORI VIRGILI καὶ τοῦ Γάλλου VICTOR BERARD (μέση ἀναλογία 4:1).

Ἐπικαλεῖται ἀκόμη καὶ τὴν ἔλλειψι Βουλγαρικῶν τοπωνυμιῶν, τὴν ὁποία παρετήρησε κι ὁ Βούλγαρος καθηγητὴς ISCHIRKOF διὰ τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία (Β. Θράκη) τὴ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θράκη. Παραθέτει προσέτι ὁμολογίες ξένων καὶ Βουλγάρων πολιτικῶν, ὅπως τοῦ Λόρδου SALISBURY, τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ καὶ πρωθυπουργοῦ Πετρὼφ καὶ μνημονεύει τὴν συμφωνία διανομῆς τῶν βουλευτικῶν ἑδρῶν στὴν Τουρκικὴ βουλή, ποὺ καθώριζε γιὰ τὸ Βιλαγέτι Ἀδριανουπόλεως (δηλ. γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Θράκη ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως) 8 ἕδρες γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ 1 γιὰ τοὺς Βουλγάρους.

Μετὰ τὴν ἀποδεδειγμένη ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁ Κυριακίδης προσάγει τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀποδείχνουν τὴν ποιοτικὴ καὶ ὑλικὴ ὑπεροχή του δηλ. στὰ γράμματα, τὶς τέχνες, τὶς ἐπιστῆμες, τὸ ἐμπόριο, τὴ βιομηχανία, ὅπως βεβαιώνουν οἱ Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ καὶ συγγραφεῖς LEROY BEAU—LIEU, ὁ Γερμανὸς DIEFENBACH, ὁ Ἰταλὸς Οὔγκο BRACHELLI.

Στὸ β' μέρος τοῦ βιβλίου ὁ Κυριακίδης ἐκθέτει μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ἀμεροληψία ἀλλὰ καὶ χωρὶς πάθος τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθηκαν οἱ Βούλγαροι γιὰ νὰ ἐπικρατήσουν προσπαθώντας ν' ἀλλοιώσουν τὴν ἐθνολογικὴ σύστασι τῆς Δυτικῆς Θράκης. Ἀναφέρει τὴν προσπάθειά τους ἀποικισμοῦ, τὴν ἐγκατάστασι σὲ πόλεις, τὴν ἐξόντωσι τοῦ Τουρκικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τὶς διώξεις, τὶς σφαγές, τὸν ἐξαναγκασμὸ σὲ μετανάστευσι ἀπὸ τοὺς κομιτατζῆδες καὶ ἀπὸ τὸ κράτος. Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει, ὅσα ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Βουλγαρικῆς βουλῆς διεκήρυξε ἰταμώτατα ὁ βουλευτὴς Κίπρωφ: «ὁ Ἑλληνισμὸς πρέπει νἄχη ὑπ' ὄψι, ὅτι μὲ τὴν Βουλγαρικὴ προέκτασι στὰ μέρη αὐτὰ τὸ πᾶν ἔχει ἀλλάξει κι ἕνα μόνο μέσο ἥσυχης ζωῆς τοὺς ἀπομένει, ὁ ἐκβουλγαρισμός τους».

Ἀλλ' ἐδῶ πρέπει νὰ σταματήσωμε. Εἶναι τόσες οἱ ἀγριότητες, ποὺ διεπράχθησαν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων, ὥστε καὶ ἡ ἀνάμνησί τους — γιὰ νὰ θυμηθοῦμεν καὶ τὸν Δάντη — φέρνει τρόμον. Ὁ Κυριακίδης μὲ τὸ ἀπέριττο ὕφος του χωρὶς ρητορισμοὺς ἐκθέτει μὲ ἀτράνταχτα στοιχεῖα ὅλο τὸ ὄργιο

τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὀλέθρου, ποὺ ἐξαπέλυσε ὁ σωβινισμὸς τῶν βορείων γειτόνων μας, πρὸ πάντων, ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὴ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἡ Δυτ. Θράκη παραχωρήθηκε στὴ Βουλγαρία. Τὸ ἐπίγραμμα τῆς καταστροφῆς τοῦ ὥμορφου τόπου συνέθεσε μὲ τοῦτα τὰ λόγια ἕνας χωρικός, ὅπως τὸ παραθέτει ὁ Κυριακίδης:

«Ἔσφαξαν, ἔκαψαν, γκρέμισαν, ξύλωσαν τὰ περισσότερα ἀμπέλια, τὰ χωράφια δὲν τὰ δούλεψαν κι ἔγιναν βοσκοτόπια».

Ἀλλὰ ἡ θεία Νέμεσις δὲν ἄργησε, ξανάρθε πάλι στὴν ἔρημη γῆ ἡ Ἑλλάδα καὶ θρόνιασε τὴν ἐλευθερία, ποὺ κι ἐδῶ βγῆκε ἀπὸ τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά!

Τὸ βιβλίο τοῦ Κυριακίδη δὲν γράφηκε γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν σωβινισμό μας οὔτε νὰ προκαλέσῃ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν γειτόνων μας, ἀλλὰ γιὰ ν' ἀποδοθῇ στὴ μαρτυρικὴ πατρίδα μας ἡ δικαιοσύνη, ποὺ τόσες φορὲς μᾶς τὴν ἀρνήθηκαν οἱ δυνατοί!

Καὶ συνεχίζει ὁ ἀκούραστος ἐρευνητὴς ν' ἀσχολεῖται μὲ τὰ Θρακικὰ θέματα. Γράφει γιὰ τὴν Μπουλούστρα τῆς Ξάνθης, τὸ Βυζαντινὸν Πολύστυλον. Συλλέγει καὶ δημοσιεύει κι ἄλλες Θρακικὲς παραδόσεις. Καθορίζει τὴ θέσι τοῦ Παπικίου ὄρους, τοῦ βουνοῦ, ποὺ ὑψώνεται πρὸς Β. τῆς Κομοτηνῆς. Μεταφράζει τὸ κείμενο τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ ROBERT DE DREUX στὴ Θράκη τὸ 1666, ποὺ δίνει λίγες ἀλλὰ πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Θράκη. Περιγράφει τὰ Θρακικὰ ταξείδια του γιὰ τὸ Μπουροῦ-καλέ, τὴν Ἀναστασιούπολι καὶ τὸ Περιθεώριον. Ἐκδίδει τὴν περισπούδαστη μελέτη του, γιὰ τὴ Ροδόπη, γιὰ τὸν στρατηγὸ Σισίνιο, γιὰ τὴ Θράκη στοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, γιὰ τ' Ἀναστενάρια κλπ.

Ἀλλ' ἡ ἔρευνα τοῦ Κυριακίδη ἐπεκτείνεται καὶ στὴν προϊστορία ἀκόμη τῆς Θράκης. Μαζὶ μὲ τὸν συνάδελφό του καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Πελεκίδη ἐνεργεῖ ἀνασκαφὲς σ' ἕνα λόφο τῆς Παραδημῆς — ἑνὸς χωριοῦ κοντὰ στὴν Κομοτηνὴ — τὸ 1928 καὶ ὑποβάλλει στὴν Πρυτανεία «ἔκθεσιν περὶ τῶν ἐν Κομοτηνῇ ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν» ποὺ περιλήφθηκε στὴν ἔκθεσι πεπραγμένων τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1931—32.

Τέλος σὰν ἐπίλογος τοῦ ἔργου του γιὰ τὴ Θράκη πρέπει νὰ θεωρηθοῦν οἱ δύο διαλέξεις του «ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν συγχρόνων Θρακῶν» τὸ 1958 καὶ «αἱ πόλεις Ξάνθη καὶ Κομοτηνὴ» τὸ 1960.

στοὺς ἄλλους τομεῖς τῆς πνευματικῆς δραστηριότητος.

Ὁ λαογράφος, ὁ ἱστορικὸς — Βυζαντινολόγος Κυριακίδης ὑπῆρξε καὶ «γερὸς φιλόλογος» ὅσο λίγοι. Ἡ φυσικὴ ἐμβρίθεια καὶ ἡ σοβαρή του διάθεσι

δὲν τὸν ἄφηναν νὰ στηρίζεται (στὶς παραδόσεις του καὶ στὶς ἔρευνές του) μόνο σὲ παραπομπὲς σὲ πηγὲς καὶ στὴ σχετικὴ βιβλιογραφία, ἀλλὰ συνείθιζε νὰ μελετᾶ ὅλο τὸ κείμενο τῶν πηγῶν, ποὺ χρησιμοποιοῦσε. Ἡ κοφτερή του κρίσι καὶ ἡ ἀπέραντη μνήμη του, ἔβγαλαν ἀπὸ τὴν εὐσυνείδητη αὐτὴ συνήθεια τὸν φιλόλογο Κυριακίδη. Τὰ σπουδαιότερα φιλολογικὰ ἔργα του, ποὺ τὰ διακρίνει ἡ ἴδια (μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικά) φροντίδα εἶναι: ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ Χριστιανισμὸς — παρατηρήσεις εἰς τὴν Ὁμηρικὴν Νέκυιαν — Ὁμηρικὰ καὶ Ἡσιόδεια — ἐπίκαιρα διδάγματα ἐκ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ πλῆθος δημοσιευμάτων στὰ περιοδικὰ «Μακεδονικὰ» καὶ «Ἑλληνικά».

Ἡ ἐπίδοσί του στὴ φιλολογία τοῦ ἐπέτρεψε νὰ κρίνη ἐκδόσεις δικῶν μας καὶ ξένων ὅπως τοῦ Αὐγ. Χάϊζεμπεργκ, τοῦ NORWIN WILLIAM κ.ἄ.

Τέλος ἕνας ἄλλος τομεὺς ἐπιδόσεώς του εἶναι οἱ Βιβλιοκρισίες, ποὺ ξεπερνοῦν τὶς 250 σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἰδιαίτερα στὴν λαογραφία. Οἱ Βιβλιοκρισίες τοῦ Κυριακίδη δὲν περιορίζονται στὸ νὰ παρουσιάσουν ἕνα βιβλίο ἢ μιὰ μελέτη καὶ νὰ ἐπαινέσουν κατὰ φιλία καὶ συμπάθεια (ὅπως συνήθως γίνεται) ἀλλὰ μὲ ἀντικειμενικότητα κρίνουν τὰ γραφόμενα, διορθώνουν τὰ ἡμαρτημένα ἢ συμπληρώνουν τὰ ἐλλείποντα. Μὲ αὐτή του τὴ στάσι δυσαρεστοῦσε, ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια ἦτο «φιλτάτη τῶν φίλων» γιατὶ σ' αὐτὸ τὸν ὁδηγοῦσε ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος: «ἡ πίστις καὶ ἡ ἀφοσίωσις εἰς τὸ καθῆκον εἴς τε τὸ διδακτικόν, τὸ πανεπιστημιακὸν καὶ τὸ ἐπιστημονικόν».

Ἀλλὰ ὁ Κυριακίδης ἀνάλωσε ἕνα μεγάλο τῆς δραστηριότητός του μέρος, μὲ ἀκμαῖες πάντα τὶς σωματικὲς καὶ πνευματικὲς δυνάμεις στὴν ὑπηρεσία τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἐκπαίδευσι τῶν τροφίμων του. Ἀνήκοντας στὴν πλειάδα τῶν ἐπιστημόνων, ποὺ τὸν Νοέμβριο τοῦ 1926 ἀναδέχθηκαν τὸ βαρὺ ἔργο νὰ δώσουν μορφὴ καὶ ὑπόστασι ἀντάξια στὸ μεγάλο ὄνειρο τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀλεξάνδρου Παπαναστασίου, νὰ ξανάρθη στὸ χέρσο ἀπὸ τὴν ξηρασία τῆς πολύχρονης σκλαβιᾶς ἡ ἑλληνικὴ ἄνοιξι τοῦ πνεύματος, ν' ἀκτινοβολήση πάλι τὸ φῶς του, καὶ ποὺ ἦσαν οἱ Γεώργ. Χατζηδάκης, Χρ. Τσούντας, Γεώργ. Σωτηριάδης, Νικόλ. Παπαδάκης, Παντελῆς Κοντογιάννης, Χαρίτων Χαριτωνίδης, Γεώργ. Γρατσιᾶτος, Ἰωάν. Παπαδόπουλος, οἱ πρεσβύτεροι ἔφερναν μαζί τους γιὰ νὰ τὰ θέσουν στὴ διάθεσι τοῦ ἱδρύματος μιὰ μεγάλη ἐπιστημονικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ πεῖρα, καὶ οἱ νεώτεροι ὁ Γ. Ἀποστολάκης, ὁ Μαν. Τριανταφυλλίδης καὶ ὁ Στίλπων Κυριακίδης διέθεταν ὄχι μικρὰ ἐπιτεύγματα στὸν τομέα τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ὑπόσχεσι μιᾶς πλούσιας ἐπιστημονικῆς καὶ διδακτικῆς καρποφορίας.

Χρειάσθηκε νὰ καταβάλουν ὅλοι αὐτοὶ πολὺ μόχθο γιὰ νὰ δημιουργήσουν ὅ,τι βλέπουμε καὶ καμαρώνουμε σήμερα. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν πυρετὸ τῆς δημιουργίας ὁ Κυριακίδης στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους, ἂν ὄχι ὁ κυριώ-

τερος ἐργάτης. Ὄχι γιατὶ ἦταν ὁ νεώτερος καὶ γι' αὐτὸ τοῦ εἶχαν ἐπιβληθῆ τὰ μεγαλύτερα βάρη, ἀλλὰ γιατὶ ἡ ἀγάπη του καὶ ἡ φιλεργία του τὸν ἔκαμαν ν' ἀνέχεται πρόθυμα ὅλους τοὺς κόπους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁ τετραγωνικὸς νοῦς του, ποὺ εὕρισκε πάντα τὴ σωστότερη λύσι στὰ διάφορα προβλήματα, ποὺ παρουσιαζόταν κάθε τόσο, ἔκαμνε ἀπαραίτητη τὴν παρουσία του στὴ διοίκησι. Τὸ καταπληκτικὸ εἶναι, ὅτι ὅλος αὐτὸς ὁ φόρτος τῆς διοικητικῆς ἐργασίας δὲν ἐζημίωσε στὸ ἐλάχιστο τὴ διδακτικὴ καὶ ἐπιστημονική του ἀπόδοσι.

Κατὰ τὸ διάστημα 1926—1957, ποὺ κατεῖχε τὴν ἕδρα τῆς Θρησκείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου αὐτῶν καὶ τῆς Λαογραφίας, ἡ πεῖρα, αἱ γνώσεις δόθηκαν στὴ διάθεσι τῆς διδασκαλίας του. Ἡ παιδεία καὶ ἡ μόρφωσί του θεμελιωμένη πάνω στὴν Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ τὴν παράδοσι καὶ στὶς ἀξίες τους ἐνέπνευσε στοὺς μαθητάς του τὴν πίστι τους σ' αὐτές, ἀναγκαῖες γιὰ νὰ ξαναγεννηθῆ ἡ πνευματικὴ ζωὴ στὸν τόπο μας.

Παράδειγμα φιλεργίας, ἀφοσιώσεως στὸ καθῆκον, μὲ ὑψηλὸ ἦθος, ἐχθρὸς τῆς μωροσοφίας καὶ τῆς στενοκεφαλιᾶς, ὁδηγητὴς στὸν τρόπο τῆς μελέτης, καὶ τῆς ἔρευνας, ποὺ στρεφόταν πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ἐδίδασκε στοὺς μέλλοντας ἐπιστήμονες, ὅτι ἡ ζωή τους πρέπει νὰ εἶναι γεμάτη ἀπὸ πνευματικοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν δικαιοσύνη γιὰ ν' ἀνταποκρίνεται στὶς προσδοκίες καὶ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἔθνους τους.

Δὲν περιορίζει ὅμως τὴ δρᾶσι του ὁ Κυριακίδης μόνον στὸ Πανεπιστήμιο. Ἀφοῦ ἐπεχείρησε ἕνα χρόνο μετὰ τὴ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου τὸ 1927 μαζὶ μ' ἄλλους νὰ ἱδρύση ἕνα νέο πνευματικὸ ἵδρυμα κι ἀπέτυχε, ξαναγύρισε στὸ ἴδιο αἴτημα τὸ 1939, ὁπόταν εἶχε ὡριμάσει ἡ ἰδέα, τὰ πνεύματα ἦσαν προθυμότερα καὶ ἡ Πολιτεία ἕτοιμη νὰ συντρέξη τὴν προσπάθεια. Ἔτσι ἱδρύθηκε ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τῆς ὁποίας τὴν προεδρία ἀνελάμβανε τὸ 1940 ὁ Στίλπων Κυριακίδης. Ὁ ἴδιος στὸ λόγο, ποὺ ἐκφώνησε στὶς 8 Φεβρουαρίου 1949, ὅταν θεμελιωνόταν τὸ μέγαρο τῆς Ἑταιρείας, εἶπε γιὰ τοὺς σκοπούς της.

«Τὸ κράτος ἵδρυσε τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον μεταδίδει τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης ὄχι μόνον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀλλ' εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὴν πνευματικὴν ὅμως ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου δὲν ἀρκοῦν συνήθως μόνον τὰ Πανεπιστήμια, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του εἶναι περιωρισμένον ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Χρειάζονται καὶ ἄλλα πνευματικὰ ἱδρύματα διὰ τὴν διάδοσιν τῶν διδαγμάτων τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸ κοινόν, ποὺ ποθεῖ νὰ μάθη καὶ νὰ φωτισθῆ ἀπ' αὐτά».

Ἡ Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Κυριακίδη ἔγινε ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα πνευματικὰ ἱδρύματα τῆς Ἑλλάδος καὶ μαζὶ μὲ τὸ παράρτημά του, τὸ Ἵδρυμα Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου, μιὰ μικρὴ Ἀκαδημία μ' ἕνα πλατὺ ἔργο ὑψηλῆς ποιότητος, ποὺ ἐκτιμήθηκε 1) ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ποὺ ἐβράβευσε τὴν Ἑταιρεία στηριχθεῖσα κυ-

τὸ ἴδιο του τὸ ἔργο παρουσιάζεται ἀνάγλυφο τὸ ἦθος του σὰν ἀνθρώπου, σὰν Ἕλληνος καὶ ἐπιστήμονος καὶ δασκάλου:

Ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσι στὴ μικρὴ καὶ μεγάλη πατρίδα, εὐσυνειδησία, λατρεία τῆς ἀλήθειας, φιλοπονία, μετριοφροσύνη, εὐθυκρισία, συνείδησι τῆς εὐθύνης του, αὐστηρότητα κι ἀξιοπρέπεια, ποὺ δὲν πρόδωσε ποτέ, γιατὶ ἀγνοοῦσε τοὺς συμβιβασμοὺς καὶ τὴν ἐλαστικότητα ἦσαν οἱ ἠθικὲς δυνάμεις, ποὺ συνέθεταν τὴν ἀρετή του. Ἀνήκοντας στὴν παλιὰ γενιὰ τῶν ἐπιστημόνων ἐξέφραζε τὸ πνεῦμα της κι ἴσως γι' αὐτὸ πολλοὶ νὰ μὴν τὸν ἐννοοῦσαν, γιατὶ δὲν θυσίασε ποτὲ τὶς ἀρχές του σὲ καμμιὰ σκοπιμότητα.

Μὲ τὴν ἀξιόλογη πνευματικὴ προσφορά του, μὲ τὴ διδασκαλία του, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπίδοσί του, μὲ τὸ ἦθος του, μὲ τὴ στοργὴ πρὸς τοὺς νέους, μὲ τὴν φλογερὴ ἀγάπη του στὴν Θράκη καὶ τὴν Ἑλλάδα θὰ ἐπιβάλλεται στὶς παροῦσες καὶ ἐπερχόμενες γενεὲς τῶν Θρακῶν καὶ γενικώτερα τῶν Ἑλλήνων, ὡς πρότυπο λατρείας πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ ὑπόδειγμα σοφίας καὶ ἀρετῆς.

Μὲ σεβασμὸ καταθέτουμε τὴν ἐπίσημη τούτη ὥρα τὰ ἄνθη τῆς εὐγνωμοσύνης μας στὴ μνήμη τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Θράκης, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκίνησε γιὰ νὰ κατακτήση χάρις στὶς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς δυνάμεις, ποὺ διέθετε, καὶ τὸ μόχθο του, τὴν ὑψηλὴ ἀνάμεσα στοὺς ἐκλεκτοὺς — ἐκλεκτὸς αὐτὸς — θέσι.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΙΣ

(Βλέπε τρίτην παράγραφον εἰς σελίδα 165 τοῦ 34ου τόμου τοῦ ἔτους 1969 καὶ 159 ἀνατύπου τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ).

Εἰς τὴν ὡς ἐν περιλήψει παράγραφον τῆς μελέτης τοῦ Ἰωάννου Μαγκριώτου «Η ΘΡΑΚΗ» καὶ εἰς τὴν φράσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται αἱ ἐπιδρομαὶ διαφόρων βαρβαρικῶν φύλων εἰς τὴν Θράκην, ὡς καὶ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπέστη ἐκ τούτων ὁ λαὸς τῆς Θράκης, ἐνεφυλλοχώρησεν ἐκ παραδρομῆς καὶ ἀβλεψίας καὶ ἡ λέξις «Μακεδόνες».

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν ἐκφράζει τὴν βαθεῖαν της θλῖψιν διὰ τὴν παραδρομὴν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀντελήφθη μόνον μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἀωτέρω τόμου καὶ ἀνατύπου καὶ προέβη ἀμέσως εἰς τὴν διαγραφὴν τῆς λέξεως «Μακεδόνες» ἐπὶ τῶν μὴ ταχυδρομηθέντων μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀνατύπων εἰς διαφόρους παραλήπτας τῶν ἐπαρχιῶν, δημοσιεύει δὲ ταύτην εἰς τὴν σελίδα 26 τοῦ 35ου τόμου, παραθέτουσα συγχρόνως ταύτην αὐτουσίαν καὶ εἰς τὰ ὑφιστάμενα παρ' αὐτῇ ἀντίτυπα τοῦ 34ου τόμου τοῦ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ καὶ δὴ κάτωθι τῆς σελίδος 165 αὐτοῦ, πρὸς ἄρσιν πάσης τυχὸν παρερμηνείας ἢ παρεξηγήσεως.

Ἐκ τῆς Γνωμοδοτικῆς ἐπὶ τῶν ἐκδόσεων Ἐπιτροπῆς τῆς Ε.Θ.Μ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΩΤΙΑΔΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΩΝ ΔΙ' ΕΠΙΔΙΚΑΣΙΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΕΙΣ ΕΛΛΑΔΑ, 1920

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1920 καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς διασκέψεως τῶν Σεβρῶν ἀφίχθη εἰς Ἀδριανούπολιν ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Ἀνατολῆς Φρανσαὶ Δ' Ἐσπερέ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Στρατηγοῦ Μίλν, τοῦ Στρατηγοῦ Σαρπὶ καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη τοῦ Στρατάρχου ἐγένετο κατόπιν ἐντολῆς τοῦ τότε Προέδρου τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως Γεωργίου Κλεμανσὼ καὶ προφανῶς τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ὅστις ἠγωνίζετο τότε πεισμόνως εἰς Παρισίους διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῶν Ἑλληνικῶν δικαίων, ἐν οἷς καὶ ἡ παραχώρησις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ τύχη τῆς Δυτικῆς Θράκης εἶχεν ἤδη κριθῆ διὰ τῆς ἀποστολῆς ὡς Κυβερνητικοῦ Ἐπιτρόπου ἐν Κομοτινῇ τοῦ Μακεδόνος πολιτευτοῦ καὶ μετέπειτα Δημάρχου Θεσσαλονίκης Χαρισίου Βαμβακᾶ.

Εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος συνήντησε τὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν τοῦ τότε Ἀμερικανοῦ Προέδρου καὶ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν διάσκεψιν εἰρήνης Οὐΐλσον, ὅστις, συνεπὴς πρὸς τὴν διακήρυξιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ἅμα τῇ εἰσόδῳ τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν πόλεμον, περὶ αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, τηρουμένης τῆς ἀρχῆς τοῦ σεβασμοῦ τῆς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας, ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ πλειοψηφοῦν εἰς Θράκην στοιχεῖον ἦτο τὸ Τουρκικὸν καὶ συνεπῶς αἱ διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος ἤρχοντο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸ δόγμα του αὐτό.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Ἀμερικανοῦ Προέδρου καὶ εἰς τὰς ἄλλας Συμμαχικὰς χώρας ἠσκεῖτο σοβαρὰ πίεσις ἐπὶ τῶν Κυβερνήσεών των ὑπὸ διαφόρων φιλοτούρκων καὶ τῶν ὁμολογιούχων, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον νὰ διακυβεύωνται σοβαρὰ συμφέροντά των διὰ τῆς διαλύσεως τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διέθετεν ὁ Βενιζέλος, διὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὰ ἐπικαλούμενα ἐπιχειρήματα διὰ τὴν Τουρκικὴν πλειοψηφίαν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἦσαν κυρίως δύο: 1ον ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες τῆς Θράκης ἐξετοπίσθησαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ 2ον δὲν εἶχεν ἠθικὴν βάσιν μία στατιστική, ὅταν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πλειοψηφίαν Τοῦρκοι ἦσαν οἱ σφαγεῖς καὶ διῶκται καὶ οἱ Ἕλληνες, τὰ θύματα, διὰ τῆς μεθόδου τῶν ταγμάτων ἐργασίας κλπ.

Τὸ δεύτερον αὐτὸ ἐπιχείρημα εὐστόχως ἐπεκαλέσθη βραδύτερον, εἰς μνημειώδη ἀγόρευσίν του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν καὶ ὁ ἐκ Σκοποῦ τῆς

'Ανατολικῆς Θράκης, βουλευτὴς τότε Σαράντα 'Εκκλησιῶν, Ν. Κωνσταντόπουλος. 'Εχρειάζοντο λοιπὸν εἰς τὸν 'Ελευθέριον Βενιζέλον καὶ εἰς τοὺς ὑποστηρικτὰς τῶν 'Ελληνικῶν διεκδικήσεων ἐπὶ τῆς 'Ανατολικῆς Θράκης καὶ ἄλλα στοιχεῖα καὶ κυρίως μία πρόσφατος μαρτυρία μιᾶς προσωπικότητος τοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀναστήματος τοῦ νικητοῦ τοῦ 'Ανατολικοῦ μετώπου Στρατάρχου Φρανσαὶ Δ' 'Εσπερέ.

'Η ἐπίσκεψις τοῦ Στρατάρχου εἰς 'Αδριανούπολιν καὶ ἡ ἀποστολή του ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ σχηματίση μίαν γνώμην ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως περὶ τῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς μετέβη ἐκεῖ μετὰ πολυπληθοῦς ἀκολουθίας καὶ μετὰ πάσης ἐπισημότητος.

'Η Τουρκικὴ κυβέρνησις, γνωρίζουσα προφανῶς τὸν σκοπὸν τοῦ ταξειδίου, διέταξε τὸν Βαλῆν τῆς 'Αδριανουπόλεως νὰ καταβάλη πᾶσαν προσπάθειαν ἐπὶ τῷ τέλει, ὅπως ὅλος ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς μετάσχη τῆς ὑποδοχῆς. Διὰ νὰ παρουσιάση δὲ ἡ πόλις καθαρῶς Τουρκικὸν χρῶμα, διετάχθησαν ὅλοι οἱ καταστηματάρχαι νὰ κλείσουν τὰ καταστήματά των καὶ νὰ ἀναρτήσουν Τουρκικὰς σημαίας καὶ οἱ διευθυνταὶ ὅλων τῶν Δημοτικῶν σχολείων καὶ Γυμνασίων, 'Ελληνικῶν, 'Εβραϊκῶν καὶ 'Αρμενικῶν νὰ ὁδηγήσουν τοὺς μαθητάς των φεσοφορουῦντας εἰς καθορισθέντα σημεῖα τῆς μεγάλης ὁδοῦ ἀπὸ 'Αδριανουπόλεως εἰς Καραγάτσιον κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας μικρὰς Τουρκικὰς σημαίας.

Δύο ἡμέρας ἐνωρίτερον ἐκοινοποιήθη εἰς τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην 'Αδριανουπόλεως Πολύκαρπον ὑπὸ τοῦ Βαλῆ τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Στρατάρχου. Συμφώνως πρὸς τὸ ἐν λόγῳ πρόγραμμα, ὁ Βαλῆς, ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Τζαφὲρ Ταγιάρ, οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ θρησκευμάτων ἔδει νὰ εὑρίσκωνται τὴν 9ην καὶ 30′ π.μ. εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Καραγατσίου καί, ἐν συνεχείᾳ, νὰ συνοδεύσωσι τὸν Στρατάρχην μέχρι τοῦ διοικητηρίου (Πασᾶ Καπουσοῦ), ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ δεξίωσις πρὸς τιμήν του.

'Ο Μητροπολίτης, εὐθὺς ὡς ἔλαβε γνῶσιν τοῦ προγράμματος τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἀπηύθυνεν εἰς αὐτὸν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τῆς ἰδιαιτέρας σημασίας, ἣν ἐνεῖχεν ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Στρατάρχου εἰς 'Αδριανούπολιν, ἐκάλεσεν εἰς ἔκτακτον σύσκεψιν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Μητροπόλεως τὴν Δημογεροντίαν καὶ ἐκ τῶν προυχόντων τοὺς Κ. Καλλίαν, δικηγόρον, 'Αλέξανδρον Δήμητσαν καὶ Ρητορίδην, ἰατρούς, τὸν Γυμνασιάρχην 'Αλέξανδρον Ζουμετίκον, τὸν στρατιωτικὸν ἰατρὸν Γ. Τσαγγρῆν, φίλον καὶ συμπατριώτην τοῦ "Ελληνος 'Υπάτου 'Αρμοστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Στρατηγοῦ Κατεχάκη, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεστάλη εἰς 'Αδριανούπολιν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς παροχῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως εἰς τοὺς ἀπόρους "Ελληνας. Εἰς τὴν ἐν λόγῳ σύσκεψιν παρέστη, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Μητροπολίτου καὶ ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας.

'Εν ἀρχῇ ὁ Μητροπολίτης ἀνέγνωσε τὸ ἀποσταλὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Βαλῆ πρόγραμμα καὶ ἐπηκολούθησεν ἐπ' αὐτοῦ μακρὰ συζήτησις. "Ολοι οἱ παριστάμενοι ἐκλεκτοὶ πατριῶται συνεφώνησαν ὅτι ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβεβλημένη ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα καὶ δὲν εἶχον ἄδικον ὑπὸ τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας Τουρκικῆς κυριαρχίας. "Οταν ἠρωτήθην ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, διατί ἀπέφυγον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης νὰ ἐκφέρω γνώμην, ἀπήντησα ὅτι κατήρτισα ἤδη ἓν σχέδιον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν μὲ τὰ ἀποφασισθέντα καὶ ἄκρως ἐπαναστατικόν, ἀλλ' ἀνταποκρινόμενον, κατὰ τὴν κρίσιν μου, εἰς τὴν ἔκτακτον ἐκείνην περίστασιν καὶ εὐκαιρίαν, τῆς ὁποίας ἔπρεπε ὅπωσδήποτε νὰ ἐπωφεληθῶμεν ὡς "Ελληνες. Καὶ ἤρχισα ἀναπτύσσων τὰς ἀπόψεις μου. Διετύπωσα ἐν ἀρχῇ τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ ἀγνοηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου. Οὕτω ὁ Μητροπολίτης δὲν θὰ μετέβαινεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν. Τὰ 'Ελληνικὰ σχολεῖα θὰ εἰδοποιοῦντο ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου νὰ μὴ μεταβοῦν εἰς τὸν ὁρισθέντα δι' αὐτὰ χῶρον, ἀλλὰ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰ σχολεῖα των τὴν 8ην πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης ἡμέρας καὶ νὰ ἀναμείνουν ἐκεῖ οἱ Διευθυνταὶ ὁδηγίας ἐκ τῆς Μητροπόλεως περὶ τοῦ πρακτέου. 'Αντὶ τῆς ἐπισήμου Τουρκικῆς, οἱ "Ελληνες θὰ ἔκαμον ὑποδοχὴν καθαρῶς 'Ελληνικὴν εἰς τὸν στρατάρχην, διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ οὕτω τὸ 'Ελληνικὸν στοιχεῖον τῆς πόλεως καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ, ἔστω καὶ πραξικοπηματικῶς, ὁ κύριος σκοπός. 'Αλλὰ πῶς θὰ ἠρχόμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Στρατάρχην διὰ νὰ τὸν φέρωμεν εἰς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον εὑρισκόμενον εἰς τὴν 'Ελληνικὴν συνοικίαν; Τὸ ζήτημα αὐτὸ παρουσίαζεν ὄντως πολλὰς δυσχερείας. 'Επρότεινα νὰ ὁρισθῇ ἐπιτροπὴ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μητροπολίτην, ἡ ὁποία νὰ ἀναμείνῃ τὴν διέλευσιν τῆς πομπῆς ἐπὶ τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὴν κεντρικὴν ὁδὸν ξενοδοχείου «'Αμερικὴ», ἀνήκοντος εἰς "Ελληνα. Νὰ εἰδοποιηθῇ ἡ διευθύντρια τοῦ Ζαππείου παρθεναγωγείου Ζ. Νεστορίδου νὰ ὁρίσῃ μίαν μαθήτριαν ἐκ τῶν τελειοφοίτων, ἡ ὁποία ἔπρεπε ἐπίσης νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνω ξενοδοχεῖον τὴν ἰδίαν ὥραν μὲ μεγάλην ἀνθοδέσμην ἀνὰ χεῖρας. Ὑπάλληλος τοῦ ξενοδοχείου θὰ παρηκολούθει ἐκ τοῦ ἔναντι πεζοδρομίου καὶ θὰ ἔσπευδε νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ εὐθὺς ὡς θὰ ἐπλησίαζεν ἡ πομπή. 'Ο Μητροπολίτης καὶ ἐγὼ μετὰ τῆς μαθητρίας θὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ σταματήσωμεν τὸ αὐτοκίνητον προβάλλοντες τὴν μαθήτριαν μὲ τὴν ἀνθοδέσμην καὶ οὕτω θὰ μᾶς ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσωμεν, ἔστω καὶ δι' ὀλίγα λεπτά, μὲ τὸν Στρατάρχην, νὰ τοῦ εὐχηθῶμεν τὸ ὡς εὖ παρέστη καὶ νὰ τὸν παρακαλέσωμεν νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον, ὅπου θὰ ἦσαν συγκεντρωμένοι οἱ "Ελληνες τῆς 'Αδριανουπόλεως, διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶσιν.

"Οταν ἐτελείωσα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σχεδίου μου, ὁ διαπρεπὴς ἱεράρχης καὶ πατριώτης ἐξέσπασεν εἰς λυγμοὺς καί, ἀφοῦ μὲ ἐνηγκαλίσθη καὶ μὲ συνεχάρη, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς λοιποὺς παρισταμένους, εἶπεν ὅτι ὑιοθετεῖ

ἀπολύτως τὸ σχέδιον, διότι, εἰς τόσον ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, δὲν πρέπει νὰ ὑπολογίζῃ κανεὶς τὸ ἄτομόν του, ἀλλὰ τί ἠμπορεῖ νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ Ἔθνος. Τότε, μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν μεγάλης συγκινήσεως καὶ Ἐθνικῆς ἐξάρσεως, ἐνηγκαλίσθημεν ὅλοι οἱ παριστάμενοι ἀλλήλους καὶ ἀπεφασίσαμεν τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου. Ἀκολούθως μὲ ἐξουσιοδότησαν ἐν λευκῷ νὰ ρυθμίσω πᾶσαν σχετικὴν λεπτομέρειαν.

Ὅταν ἀπεχώρησαν ὅλοι, ὁ Μητροπολίτης ἐκάλεσε τὸν ἰατρὸν Τσαγγρῆν καὶ ἐμὲ διὰ νὰ συνδειπνήσωμεν καὶ νὰ συνεχίσωμεν τὴν συνομιλίαν μας ἐπὶ τοῦ ἐπιμάχου θέματος.

Ἐν τῷ μεταξὺ προσῆλθον εἰς τὴν Μητρόπολιν ὁ Ἀρμένιος Μητροπολίτης καὶ ὁ σχολάζων Μητροπολίτης Λιτίτσης Νικόδημος. Ὁ Ἀρμένιος Μητροπολίτης ἐδήλωσε πλήρη συμπαράστασιν διὰ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῶν Ἀρμενίων τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τιμὴν τοῦ Στρατάρχου.

Παρεμείναμεν μετὰ τοῦ ἰατροῦ Τσαγγρῆ μέχρι πρωΐας μὲ τὴν ἀγωνίαν ἔκδηλον εἰς τὰ πρόσωπα ὅλων μας διὰ τὰ ὅσα ἐπρόκειτο νὰ ἐπακολουθήσουν εἰς περίπτωσιν ἐπιτυχοῦς ἢ ἀνεπιτυχοῦς ἐκβάσεως τῶν προγραμματισθέντων.

Τὴν 9.30′ πρωϊνὴν ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ προγράμματος διὰ τῆς μεταβάσεως τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον «Ἀμερική», ὅπου μᾶς ἀνέμενεν ὁ διευθυντὴς τοῦ ξενοδοχείου μετὰ τῆς μαθητρίας τοῦ Ζαππείου παρθεναγωγείου. Μετὰ μικράν, ἀλλ' ἀγωνιώδη ἀναμονὴν εἰδοποιήθημεν, ὅτι ἡ ἐπίσημος πομπὴ εὑρίσκετο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ ἀμέσως σπεύδοντες ἐφθάσαμεν εἰς τὸ πεζοδρόμιον τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ. Δι' ἀποτόμου αἰφνιδιασμοῦ ἀπωθήσαμεν τοὺς ἀστυνομικοὺς καὶ οὕτω εὑρέθημεν, ὁ Μητροπολίτης καὶ ἐγώ, εἰς τὸ κατάστρωμα τῆς ὁδοῦ, ἡ δὲ μαθήτρια μὲ τὴν ἀνθοδέσμην εἰς τὸ κέντρον. Οἱ ἐν παρατάξει ἀστυνομικοὶ καὶ οἱ ἔφιπποι χωροφύλακες, εὑρεθέντες πρὸ ἀπροόπτου ἐν μεγάλῃ ταραχῇ, μᾶς περιεκύκλωσαν, πλὴν ὅμως δὲν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς καιρὸς οὔτε κἂν νὰ ἀντιληφθῶσι περὶ τίνος ἐπρόκειτο, διότι, ἐν τῷ μεταξύ, τὸ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπισήμου πομπῆς αὐτοκίνητον τοῦ Στρατάρχου Δ' Ἐσπερὲ ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ. Ἡ μαθήτρια προσέφερε τὴν ἀνθοδέσμην καὶ ἡμεῖς ηὐχήθημεν εἰς αὐτὸν τὸ ὡς εὖ παρέστη μαζὶ μὲ τὴν παράκλησιν, ὅπως δεχθῇ νὰ παραστῇ εἰς τὴν δεξίωσιν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσε πρὸς τιμήν του ἡ Ἑλληνικὴ κοινότης εἰς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον.

Ὁ Στρατάρχης, στραφεὶς πρὸς τὸν συνεπιβαίνοντα τοῦ αὐτοκινήτου του Βαλῆν, τοῦ ὁποίου ἡ ὄψις ἦτο θλιβερὰ ἐκ τῆς ταραχῆς, τοῦ εἶπε. Θὰ πᾶμε μαζύ, κύριε Βαλῆ, δὲν εἶναι ἔτσι; Μετὰ καταφατικὴν ἀπάντησιν τοῦ πελιδνοῦ Βαλῆ, ἡ μὲν ἐπίσημος πομπὴ κατηυθύνθη, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα, εἰς τὸ διοικητήριον ἡ δὲ ἐπιτροπὴ μὲ τὸν Μητροπολίτην, διὰ τῆς κεντρικῆς

πύλης τῆς κλειστῆς ἀγορᾶς (ὀρτὰ καποῦ), πρὸς τὸν Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον, συνοδευομένη ἀπὸ πλῆθος 'Ελλήνων, οἱ ὁποῖοι, ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ, μᾶς ἔφεραν, τὸν Μητροπολίτην καὶ ἐμέ, ἀνὰ χεῖρας. 'Εν τῷ μεταξύ, συμφώνως μὲ τὸ καταρτισθὲν ὑπ' ἐμοῦ σχέδιον, ἤρχισαν νὰ κτυποῦν οἱ κώδωνες ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ λάβουν γνῶσιν οἱ "Ελληνες κάτοικοι καὶ νὰ προσέλθουν εἰς τὸν ὁρισθέντα τόπον συγκεντρώσεως, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ διδάσκαλοι μετὰ τῶν μαθητῶν. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Συλλόγου, ἡ ὁποία ἐν τῷ μεταξὺ διεκοσμήθη μὲ 'Ελληνικὰς καὶ Γαλλικὰς σημαίας, ἀνέμενεν ὁ Γυμνασιάρχης. 'Η πρὸ τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου πλατεῖα καὶ αἱ πέριξ ὁδοὶ ἦσαν κατάμεστοι κόσμου, ὁ ὁποῖος προσῆλθεν ἐκεῖ ἐξ ὅλων τῶν σημείων τῆς πόλεως, μηδὲ τῶν προαστείων αὐτῆς ἐξαιρουμένων. Εἰς ὡρισμένα σημεῖα τῆς πρὸ τοῦ Συλλόγου ὁδοῦ οἱ περίοικοι ἐκάλυψαν τὸ κατάστρωμα μὲ τάπητας. Εἰς τὴν εὐρύχωρον αἴθουσαν καὶ τοὺς ἐξώστας αὐτῆς ἔλαβον θέσιν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, τὰ μέλη αὐτοῦ, ἡ Δημογεροντία καὶ τὰ Σωματεῖα κυριῶν καὶ δεσποινίδων.

'Η Πρόεδρος τοῦ σωματείου κυριῶν 'Ελένη 'Ηλιάδη, σύζυγος τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν 'Αδριανουπόλει ὑποκαταστήματος τῆς Γερμανικῆς Τραπέζης, ἐμερίμνησε, σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἑτοιμάσῃ ἐκλεκτὰ γλυκίσματα διὰ τὴν δεξίωσιν, ὁ δὲ ἐξ 'Ηπείρου καταγόμενος καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγκατεστημένος ἐν 'Αδριανουπόλει οἰνέμπορος καὶ ξενοδόχος Μήτσανας ἀπέστειλε, κατόπιν σχετικῆς παρακλήσεώς μου, μερικὰς φιάλας ἐκλεκτοῦ οἴνου, τὸν ὁποῖον ἐφύλασσεν ἀπὸ τριακονταετίας. 'Επέμεινα, διὰ νὰ ἐξασφαλίσω τὸν ἐκλεκτὸν αὐτὸν οἶνον, γνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν τῶν Γάλλων διὰ τὰ ἐκλεκτὰ ποτά.

"Ολα πλέον ἦσαν ἕτοιμα διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ Στρατάρχου ἀλλ' ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ ἤρχισε νὰ μᾶς καταλαμβάνῃ ἀνησυχία μεγάλη διὰ τὴν καθυστέρησιν. Τηλεφωνήσαμεν, μήπως, ἀντιληφθεὶς τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐπαναστατικὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπανεχώρησεν. Τέλος, μετὰ δίωρον περίπου καθυστέρησιν, εἷς ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου μᾶς ἀνήγγειλεν, ὅτι τὸ αὐτοκίνητον τοῦ Στρατάρχου εὑρίσκετο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Σύλλογον. Κατηυθύνθημεν ἀμέσως μετὰ τοῦ Μητροπολίτου καὶ τοῦ Προέδρου τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου εἰς τὴν εἴσοδον διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῶμεν.

'Ο Στρατάρχης, ὑποβασταζόμενος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἐμοῦ, ἀνῆλθε τὴν κλίμακα ἐπευφημούμενος ζωηρότατα ὑπὸ τοῦ συγκεντρωθέντος πλήθους. "Αμα τῇ εἰσόδῳ του εἰς τὴν αἴθουσαν αἱ δεσποινίδες τότε 'Αντιγ. Ξανθοπούλου καὶ 'Αμαλία Σάλιαρη ἔπαιξαν τὸν Γαλλικὸν 'Εθνικὸν ὕμνον καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν 'Ελληνικὸν παρουσίᾳ τοῦ Βαλῆ καὶ τοῦ περιφήμου Τζαφὲρ Ταγιάρ, διοικητοῦ τοῦ ἐν 'Αδριανουπόλει ἑδρεύοντος σώματος στρατοῦ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσαν τὰ τοποθετηθέντα καθίσματα ἐκάθησεν ὁ Στρατάρχης, οἱ Στρατηγοὶ Μὶλν καὶ Σαρπί, ὁ Βαλῆς καὶ ὁ Τζαφὲρ Ταγιάρ. Δεξιὰ τοῦ Στρατάρχου ἐκάθησεν ὁ Μητροπολίτης, πλὴν ὅμως

οὗτος ἐπέμεινε νὰ παραχωρήσῃ τὴν θέσιν ταύτην εἰς ἐμέ, ἐπειδή, ὡς εἶπε, δὲν ἐγνώριζε καλῶς τὴν Γαλλικὴν καὶ δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ συνομιλήσῃ εὐχερῶς μετ' αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου, ὡς ἐτόνισεν, ἐπειδὴ ἐγνώριζον καλῶς τὰ Ἐθνικὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ θιγῶσιν εἰς τὴν μετὰ τοῦ Στρατάρχου συνομιλίαν καὶ ἤμην πλήρως ἐξουσιοδοτημένος νὰ τὰ χειρισθῶ.

Ἀπεδέχθην, κατ' ἀνάγκην, καί, ἐγερθείς, προσεφώνησα τὸν Στρατάρχην ἀπὸ μνήμης καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ὡς ἀκολούθως: «Ἐξοχώτατε, ἐκ μέρους τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, σᾶς εὔχομαι τὸ ὡς εὖ παρέστητε εἰς τὴν πόλιν μας. Μὲ αἰσθήματα μεγάλης χαρᾶς καὶ βαθυτάτης συγκινήσεως, οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑποδέχονται Ὑμᾶς τὸν ἔνδοξον Στρατάρχην τῆς Γαλλίας καὶ Ἀρχιστράτηγον τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων τοῦ Ἀνατολικοῦ μετώπου, ὁ ὁποῖος κατέφερε τὸ ἀποτελεσματικὸν κτύπημα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Βαρὺ ὑπῆρξε τὸ τίμημα διὰ νὰ κερδηθῇ ὁ πόλεμος καὶ βαρύτατος ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωσαν οἱ Σύμμαχοι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ Πατρίς Σας, ἐξοχώτατε, ἡ ἔνδοξος Γαλλία, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες παιδιόθεν ἐδιδάχθημεν νὰ ἀγαπῶμεν. Εἶναι τώρα ἀνάγκη νὰ κερδηθῇ καὶ ἡ εἰρήνη διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς τῆς ἀρχῆς αἰτούμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες τῆς Θράκης καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι εἰς τὴν διάσκεψιν τῆς εἰρήνης θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ δίκαιον αἴτημά μας. Εὐελπιστοῦντες ὅτι καὶ Ὑμεῖς ἐνθέρμως θὰ συνηγορήσητε ὑπὲρ τῶν δικαίων μας, ἐκφράζομεν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἄπειρον εὐγνωμοσύνην μας».

Ἀκολούθως προσεφώνησε τὸν Στρατάρχην ἐκπρόσωπος τῶν ὀλίγων ἐπιζώντων, ὡς εἶπεν μελῶν τῆς ἄλλοτε πολυπληθοῦς καὶ ἀνθούσης Ἀρμενικῆς Κοινότητος, διεκτραγωδήσας ἐν ὀλίγοις τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Ἀρμένιοι τῆς Ἀδριανουπόλεως διαρκοῦντος τοῦ πολέμου.

Ἀπαντῶν ὁ Στρατάρχης Δ' Ἐσπερὲ εἶπε τὰ ἑξῆς: «Εἶμαι βαθύτατα συγκεκινημένος ἀπὸ τὴν ἐγκάρδιον ὑποδοχήν, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐπεφύλαξαν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ὑπῆρξεν αὕτη δι' ἐμὲ μία ἔκπληξις. Σᾶς εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰ αἰσθήματά σας πρὸς τὴν Πατρίδα μου. Ἡ ἐπιθυμία σας δι' ἐλευθερίαν καὶ αὐτοδιάθεσιν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ εὕρῃ ἀνταπόκρισιν, ὅταν ἐν καιρῷ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τῆς Θράκης εἰς τὴν διάσκεψιν εἰρήνης. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ μέχρις ὅτου ληφθῇ ὁριστικὴ ἀπόφασις διὰ τὴν τύχην τῆς Θράκης, συμφέρον σας εἶναι νὰ εὑρίσκεσθε εἰς ἁρμονικὰς σχέσεις μετὰ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν».

Μεταφράζων τὸν λόγον τοῦ Στρατάρχου, παρέλειψα, καταληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἐπαναστατικὸν πυρετὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τὴν κατὰ πάντα ὀρθὴν κατευναστικὴν σύστασίν του, ὁπότε, ἐγερθεὶς τῆς θέσεώς του, ὁ Βαλῆς, μὲ εὐγένειαν καὶ φαινομενικῶς ἤρεμον ὕφος, μοῦ εἶπεν, εἰς ἄπταιστον Ἑλληνικήν,

(ἦτο Κρὴς τὴν καταγωγήν). Κύριε Φωτιάδη, ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης εἶπεν ὅτι, ἐν τῷ μεταξύ, πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Ἑλλήνων, εἶναι νὰ συνεργάζωνται οὗτοι μὲ τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς ἁρμονικῶς, ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὸ μεταφράσατε. Τοῦ ἀπήντησα ὅτι μοῦ διέφυγε προφανῶς καί, ὅτι ἐφ' ὅσον ἤδη αὐτὸς ἔκαμε τὴν μετάφρασιν, ἐθεώρουν περιττὴν τὴν ἐπανάληψιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Στρατάρχης μοῦ ἐζήτησε χαμηλοφώνως πληροφορίας περὶ τῆς κρατούσης ἐν γένει καταστάσεως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, τῆς συμπεριφορᾶς τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ἀπέναντι τῶν μειονοτήτων γενικῶς καὶ διὰ τὰς κυκλοφορούσας τότε φήμας περὶ πραξικοπήματος τοῦ Τζαφὲρ Ταγιὰρ πρὸς παρεμπόδισιν τῆς καταλήψεως τῆς Θράκης, εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ διάσκεψις εἰρήνης ἐπεδίκαζεν αὐτὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἔδωσα τὰς καταλλήλους ἀπαντήσεις ὡς καὶ ὡρισμένα στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων προέκυπτον σαφεῖς ἐνδείξεις περὶ τῶν ἐπαναστατικῶν διαθέσεων τοῦ ἐν λόγῳ Τούρκου στρατηγοῦ.

Ἀκολούθως ὁ Στρατάρχης ἐγερθεὶς ηὐχαρίστησε καὶ αὖθις διὰ τὴν θερμὴν ὑποδοχὴν καί, ἐν μέσῳ θερμῶν ἐκδηλώσεων τοῦ συγκεντρωμένου πλήθους, ἐπέβη τοῦ αὐτοκινήτου του καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του.

Αἱ ἐπιπτώσεις ἐκ τῶν ὅσων συνέβησαν ὑπῆρξαν λίαν δυσμενεῖς διὰ τοὺς Τούρκους καὶ διὰ τὸν Βαλῆν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετὰ δεκαήμερον ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, θεωρηθεὶς ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων τῆς κυβερνήσεώς του, ὅπως ἐμφανισθῇ ἡ Ἀδριανούπολις ὡς πόλις ἔχουσα καθαρῶς Τουρκικὸν χαρακτῆρα. Ἀληθὲς εἶναι ἐν τούτοις ὅτι ὁ ἀτυχήσας Βαλῆς κατέβαλε πᾶσαν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν, ἀλλ' ἦτο ἐκ τῶν πραγμάτων ἀδύνατον νὰ προβλέψῃ καὶ συνεπῶς νὰ ἀποσοβήσῃ τὰ ὅσα συνέβησαν εἰς τὸ περιθώριον τοῦ ἐπισήμου προγράμματος ὑποδοχῆς, τὸ ὁποῖον ὁμολογουμένως οὗτος κατήρτισε μὲ πολλὴν φροντίδα καὶ ἐπιδεξιότητα.

Ἀντιθέτως ἡ Ἑλληνικὴ πλευρὰ ἐπωφελήθη κατὰ τρόπον λίαν ἀξιόλογον. Ὁ Ἕλλην Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει Στρατηγὸς Κατεχάκης, ὅστις ὑπεδέχθη τὸν ἐπανακάμψαντα ἐκεῖ Ἀρχιστράτηγον τῶν Συμμαχικῶν δυνάμεων, ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ τὰ διατρέξαντα ἐν Ἀδριανουπόλει καί, δι' ἐπιστολῶν του πρὸς τὸν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀπεσταλμένον του ἰατρὸν Γ. Τσαγγρήν, ἐζήτησε λεπτομερεῖς πληροφορίας, προκειμένου, ὡς ἔγραφε, νὰ ὑποβάλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὴν ὑπὸ τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον Ἑλληνικὴν ἀντιπροσωπείαν εἰς Παρισίους.

Ὁ Στρατάρχης ἀναμφιβόλως ὑπεβοήθησε τὸ ἔργον τοῦ Βενιζέλου εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Θράκης διὰ τῆς βαρυνούσης μαρτυρίας του, ὡς ἔπραξεν ἄλλως τε καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις. Τὰ αἰσθήματά του ὑπῆρξαν πάντοτε φιλικὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ βαθυτάτη ἦτο ἡ ἐκτίμησίς του πρὸς τὸν τότε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο κατ' ἐπανάληψιν καὶ δημοσίᾳ διεκήρυξεν, ὅτε διέμενεν κατὰ τὴν παραμονήν του ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΤΑΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Η ΘΡΑΚΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια μέχρι σήμερα

(Ἕνας αὐθόρμητος ὕμνος γιὰ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ καθενός)

«Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν ἀρκετὰς περὶ Θράκης ἔχει δημοσιεύσει μέχρι τοῦδε μελέτας. Ἐὰν δημοσιεύῃ καὶ τὴν παροῦσαν τοῦ Θρακὸς λογοτέχνου κ. Τάκη Ἀκρίτα, τοῦτο κάμνει διότι εὑρίσκει τὴν μελέτην ταύτην διαπνεομένην ἀπὸ ἀκράτητον ἀγάπην πρὸς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς ἱστορίας τῆς χώρας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναζωογόνησιν τῶν ἀναμνήσεων καὶ τοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος τῆς Θρακικῆς Νεολαίας καὶ τῆς Νεολαίας ὅλης τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἑκάστου πατρίδα».

— Τὴν ὄμορφη θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς τραγουδήσω πατρίδα μου. Τὴν χιλιοτραγουδισμένη Θράκη. Προτοῦ ὅμως ἀρχίσω νὰ μιλῶ γιὰ τὴν ἱστορία καὶ τὰ ὄμορφα κάλλη της, ἕνα ἔχω νὰ τονίσω εἰσαγωγικά. Πῶς θὰ πρέπει τ' ἀδέλφια μας οἱ Ἕλληνες τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς ἱστορικῆς πατρίδας μας, νὰ γνωρίσουν καλὰ τὴν Θράκη, γιὰ νὰ νοιώσουν τὸ πραγματικὸ νόημά της!... Γιατὶ στὴ Θράκη θὰ βροῦν τὸ φῶς γιὰ τὰ μάτια, τὴν δύναμη γιὰ τὴν καρδιά, καὶ τὰ φτερὰ γιὰ τὰ πόδια γιὰ ν' ἀνεβοῦν ψηλὰ σὲ χιονοσκέπαστες μὰ καὶ ἡλιόλουστες κορφές. Μερικὰ λόγια ἐμπνεύσθηκα ξαφνικὰ γιὰ νὰ πῶ γιὰ τὴν ἀθάνατη πατρίδα μου τὴν Θράκη. Μερικὰ φτωχικὰ πνευματικὰ λουλούδια ἔρχομαι νὰ σκορπίσω στὸ ὄνομά της.

— Σὰν κι αὐτὰ ποῦ ξυπνᾶνε τὶς καρδιὲς τῶν πραγματικῶν παιδιῶν της. Θἄναι σὰν ἕνα εἶδος δώρου γιὰ κείνους ποὺ ἔτυχε νὰ γεννηθοῦν Θρακιῶτες στὴν Ἑλλάδα. Θὰ ὑμνήσω τὴν Θρακιώτικη ψυχὴ ποῦ ξέρει νὰ ζῇ καὶ νὰ λούζεται μέσα στὸ φῶς καὶ τὸν ἡρωϊσμό!

Αὐτὰ ποῦ θὰ πῶ θὰ μοιάζουν σὰν ἕνα μικρὸ τραγοῦδι ἁπλοϊκὸ γιὰ τὴν ὄμορφη καὶ ἱστορικὴ πατρίδα μου, ποῦ τραγουδιέται ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς τὰ σήμερα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ γνωστὸ σ' ὅλους καὶ σ' ὅσους δὲν ἔχουνε καιρὸ μεγάλα τραγούδια ν' ἀκούσουν. Εὖγε σου λεβεντομάνα Θράκη μου.

— Ἀθάνατη κόρη τῆς λευτεριᾶς. Θὰ σὲ κάνω Βασίλισσα στ' ἀδέλφια μας. Ὄμορφη καὶ ἡλιόφωτη πάντα θἄσαι. Θὰ γίνῃς μάνα καὶ ὁδηγήτρα σὲ πολλούς. Ὁ οὐρανὸς θὰ δείχνῃ τὴν Ἑλλάδα στὴ γῆ, κι ἡ Ἑλλάδα στοὺς λαοὺς τὴν διαλεχτὴ θυγατέρα της τὴ Θράκη. Γιατὶ μιὰ ἀνακάλυψη ἑνὸς φιλοσοφημένου παιδιοῦ σου ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξι καὶ ἱστορία τοῦ κόσμου. Ποιά ἀκριβῶς εἶσαι; Θὰ σὲ παρουσιάσω ὅσο μπορῶ ἀτόφια. Ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες ποὺ πέρασαν καὶ χάθηκαν στὴν ἄβυσσο τοῦ χρόνου...

— Γενήθηκες πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων κι ἔχεις γιὰ πιστοποιητικὸ γενήσεως τὴ δήλωση τῆς 'Ελληνικῆς σου ψυχῆς.

— 'Η θέση σου ἔπαιξε σημαντικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη τῆς ἱστορίας σου καὶ τὰ λείψανα τοῦ πολιτισμοῦ σου ἀποτελοῦν μάρτυρα τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν σου.

— 'Αξίζεις πολλὰ πράγματα Θράκη μου, κι εἶσαι πολὺς κόσμος. Εἶσαι ἡ γῆ τῆς ὀμορφιᾶς καὶ τῆς καλωσύνης. 'Ο Δημόκριτος σ' ἐξυψώνει, ὁ 'Ορφέας σὲ ὑμνεῖ καὶ μαγεμένοι οἱ ἄλλοι τὰ κάλλη σου θωροῦν.

— "Οπου κι ἂν περπατήσης, θὰ συναντήσης μέσα σου τὸ φῶς, τὴν ὀμορφιά, τὴν ἱστορία. "Οταν πατήση ὁ ξένος τὸ πόδι του στὴ γῆ σου, δὲν θὰ φοβηθῆ μὴν σὲ ξυπνήση, γιατὶ ἡ ἴδια θὰ πᾶς νὰ τὸν ὑποδεχθῆς. Θὰ τὸν καλωσορίσης ἀπὸ κάθε γωνιά. Ψηλὰ ἀπ' τὸν τροῦλο μιᾶς Βυζαντινῆς ἐκκλησίας, θὰ τοῦ ψάλλης τὸ πανάρχαιο τραγοῦδι σου μὲ τὴν ἁρμονία μιᾶς ὀρφικῆς μελωδίας. Θὰ τὸν χαιρετίσης ἀπὸ μιὰ ἡρωϊκὴ βίγλα καὶ θὰ τοῦ δείξης τ' ἀπομεινάρια τῆς ἀρχαίας ὁδικῆς ἀρτηρίας σου τῆς ὀνομαστῆς «'Εγνατίας ὁδοῦ»! Εἶσαι ἡ ψυχὴ χιλιάδων ἡρωϊκῶν ἀνθρώπων, ποῦ ζοῦν καὶ μοχθοῦν στὴν ἀθάνατη γῆ σου, καὶ τὸ πνεῦμα μυριάδων ποὺ ἔζησαν καὶ πέθαναν, γιὰ σένα. Εἶσαι τὸ μῆλο τῆς ἔριδας. Εἶσαι ἡ πανέμορφη κόρη! Εἶσαι ἡ Θράκη. Εἶσαι ἡ πιὸ ἀρχαία, κι' ἡ πιὸ δυνατὴ κόρη τῆς 'Ελλάδος ποῦ κρατᾶς σταθερὸ τὸ βῆμα σου, κι ἀσάλευτο, ἀνάμεσα στὰ ὁρμητικὰ κι ἀντίθετα ρεύματα τῶν αἰώνων, ποὺ σμίγουν καὶ δέρνονται πάνω στὴ γῆ σου. 'Από Δύση κι ἀπὸ 'Ανατολή!.. 'Από Βορρηᾶ καὶ Νότο. Αὐτῶν ποὺ εἶναι τραβηγμένοι ἀπ' τὸ μάγεμα τῆς χώρας σου.

— Εἶσαι ἡ γέφυρα ποὺ ὁδηγεῖ στὸν κορμὸ τῆς 'Ελλάδος. Τῆς μάνας σου ἡ ματιὰ χαϊδεύει τὴν ἀκριβή σου παλληκαριὰ καὶ τῶν παιδιῶν της, —τῶν ἀδελφῶν σου τὰ βλέμματα— στρέφονται πάντα σ' ἐσένα. "Οσοι μελέτησαν τὴν ἱστορία σου μένουν μ' ὀρθάνοιχτο τὸ στόμα ἀπ' τὸν θαυμασμό, γιὰ τὴν καταπληκτικὴ ἀντοχὴ τῶν παιδιῶν σου στὰ βάσανα καὶ στὶς κακουχίες...

*
**

Γιατί ἀγαπᾶ ὁ κάθε "Ελληνας τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του;

— 'Ο λαός σου ποτὲ δὲν ἔδειξε κάμψη. 'Απ' τὴν αὐγὴ τῆς 'Ιστορίας ἐξακολουθεῖς νὰ προχωρῆς πάνω στὴν τιμημένη λεωφόρο τῶν πεπρωμένων τῆς 'Ελληνικῆς φυλῆς...

— Θυμᾶσαι πάντα μὲ πόνο, μὰ καὶ μὲ δικαιολογημένη ὑπερηφάνεια τὴν τρανὴ ἀγάπη ὅλων τῶν παιδιῶν σου, ποὺ ὕψωσαν μπροστὰ στὸ βάρβαρο πνεῦμα τῆς βίας τὸ λεβέντικο παράστημά τους, κι ἄφησαν τὰ ἡρωϊκά τους σώματα σ' ὅλες τὶς περιοχὲς τῶν ἀδιάκοπων ἀγώνων!.. "Εδωκες σκληρὲς μάχες. "Ησουν ὁ πυρσὸς σὲ κάθε τίμιο ἀγῶνα!.. Ναί! Εἶσαι καὶ θᾶσαι ἡ χιλιοτρα-

γουδισμένη Πατρίδα μου ἡ Θράκη. Εὔχομαι νὰ ἔχῃς πάντα τὴν ἱκανότητα, τὸ θάρρος καὶ τὴν δύναμη νὰ διατηρήσῃς τὸν ἑαυτό σου ἀδιάσπαστο. Νὰ παραμένῃς —ὅπως πάντοτε!— Ἀκρόπολη τῆς ἐλευθερίας, καὶ φάρος ἐλπίδας γιὰ τὸν λαό σου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου, ὁ σκοπὸς κι ἡ προσευχή μου. Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ αἰώνιος πόθος μου...

— Πολλὲς φορὲς μοῦ ἔκαναν αὐτὴ τὴν ἐρώτηση:

— «Γιατί τὴν ἀγαπᾶς τόσο πολὺ τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα σου, τὴν Θράκη; Τί τὸ ἐξαιρετικὸ ἔχει αὐτὴ ἀπ' τὶς πατρίδες τῶν ἄλλων, καὶ τῆς δείχνεις τόση ἀδυναμία; Μήπως ἐπειδὴ ἀντίκρυσες ἐκεῖ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, ἢ μήπως ἕνας διαφορετικὸς ἐγωϊσμὸς σὲ κάνει νὰ τὴν ξεχωρίζῃς σὰν τὴν καλλίτερη;».

— «Μπά, τίποτε ἀπ' ὅλα αὐτά». Ἀπαντῶ. «Τὴν ἀγαπῶ γιατὶ κοντά της ἔμαθα νὰ χαίρουμαι τὸν οὐρανό! Τὸν ἥλιο! Τὴν θάλασσα! Τοὺς γραφικοὺς καὶ λουλουδοκεντημένους λειμῶνες της. Τὰ οὐρανογείτονα βουνά της!... Τὴν θαυμάζω γιατὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν ποίηση καὶ τὴν ὀμορφιά! Πολλὲς φορὲς μ' ἔφερε ἄνοιξη στοὺς ἀγρούς της... Κι εἶδα τὸ πιὸ πολύχρωμο, τὸ πιὸ φανταχτερὸ χαλὶ τοῦ κόσμου, ὑφασμένο ἀπὸ χιλιάδες κόκκινες παπαροῦνες, κάτασπρες μαργαρίτες, κρινάκια, κι ἄλλα λογιῶν-λογιῶν ἀγριολούλουδα. Τὸ καλλιεργημένο χῶμα, ἕτοιμο νὰ δώσῃ πολύτιμους καρπούς.

— Ἔτσι γιὰ πρώτη φορὰ ἔννοιωσα ἀγάπη γιὰ τὴν γῆ... Μιὰ φουρτουνιασμένη κρύα νύχτα —σὰν ἤμουνα παιδὶ— στὴν Ἀλεξανδρούπολη θυμᾶμαι, μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι μὲ πῆγε στὸ λιμάνι, κι ἀπ' τὸ μουράγιο μοῦδειξε κάτι πέρα βαθειὰ στὴ θάλασσα καὶ μέσα στὴν πίσα τῆς νύχτας!.. «Κύτταξε». Μοῦπε. «Βλέπεις ἐκεῖνο τὸ φωτάκι ποῦ χαροπαλεύει μὲ τὰ κύματα; Εἶναι οἱ ψαράδες μου! Ὁ μόχθος τους!.. Οἱ ἐλπίδες μου...». Ἔτσι ἔμαθα νὰ ἀγαπῶ καὶ νὰ συμπονῶ τοὺς συνανθρώπους μου. Τοὺς συντοπίτες μου! Τὴν ἴδια νύχτα μ' ὡδήγησε συνέχεια σ' ἕνα παραθῦρι ποὖφεγγε...

— Κάτω ἀπ' τὸ φῶς μιᾶς λάμπας εἶδα μιὰ σκιά... Ἄκουσα ἕνα λυγμό. Μιὰ προσευχή!.. Εἶδα μιὰ μάνα στὴν ὥρα τοῦ πόνου. Ἔτσι πίστεψα στὸ θαῦμα ποὺ λέγεται πίστη!..

⁂

— Εἶναι ἑκατοντάδες οἱ νυχτιὲς ποὺ λούστηκα στὸ ἀσημένιο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ της. Ποὺ μέτρησα —ὅσα μπόρεσα— ἀπ' τ' ἀμέτρητα διαμάντια τοῦ οὐρανοῦ της. Τοῦ πανέμορφου θρακιώτικου οὐρανοῦ! Τὴν ἀγάπησα σὰν μ' ἔπιασε ἀπ' τὸ χέρι καὶ μ' ἀνέβασε ψηλὰ στὶς οὐρανογείτονες κορφὲς τοῦ Ἴσμαρου καὶ τῆς Ροδόπης, καὶ μοῦπε: «Κοίτα δῶ. Ἐδῶ πάνω στ' ἀνάκτορα τοῦ ὑλάτη Ἀπόλλωνα γεννήθηκαν οἱ θεοὶ κι οἱ θεὲς τῶν δασῶν τῆς Θράκης!.. Ἀπ' ἐδῶ ἀπ' τοὺς Ὀρφικοὺς αὐτοὺς δρυμῶνες ξεκίνησε τὸ Ὀρφικὸ θεϊκὸ

Θρακιώτικο τραγοῦδι. Ἀπ' ἐδῶ ξεκίνησε ἡ ὁμορφιὰ τοῦ μύθου κι ἔγινε τὸ Ὀρφικὸ τραγοῦδι, τραγοῦδι παγκόσμιο! Τραγοῦδι ὅλου τοῦ κόσμου...

— Τὴν θαύμασα, ὅταν μοῦ διηγήθηκε τὴν ἱστορία τῆς ζωῆς της... Τόσοι ἐχθροί! Τόσο μῖσος!.. Τόσες θυσίες!.. Τόσοι ἀγῶνες!.. Κι αὐτὴ στέκει πάντα μπροστά μου!.. Τόσο δυνατή!.. Τόσο θαυμαστή!.. Τόσο καρτερικὴ κι ἀνίκητη!..

— Ἕνα ὄμορφο δειλινὸ εἶδα τὸν ἥλιο νὰ καληνσπερίζῃ τὸ «Ἀρσινόειο»!.. Ἀρχαῖο οἰκοδόμημα τῆς Σαμοθράκης ποῦ εἶναι κι αὐτὴ παιδί τῆς Θράκης.

— Κοίταξα αὐτὸ τὸ κομψοτέχνημα!.. Γύρισα χιλιάδες χρόνια πίσω. Ἀναλογίστηκα πῶς ἔγινε τὸ θαῦμα αὐτὸ τῆς τέχνης σ' ἐκείνη τὴν πολὺ μακρυνὴ ἐποχή, κι ἔννοιωσα ὑπερηφάνεια γιὰ τοὺς προγόνους μου...

— Ἄκουσα ἕνα τραγοῦδι! Μίλαγε γι' ἀγάπη. Ἦρθε κοντά μου μιὰ νέα κοπέλα... Μιὰ πολὺ ὄμορφη κι ἀλησμόνητη κοπέλα!.. Μοῦ εἶπε καὶ τῆς εἶπα τὰ λόγια ποῦ ξεχείλισαν ἀπ' τὸ περίσσευμα τῆς νεανικῆς καρδιᾶς μας. Περπατήσαμε μαζὶ στὰ ὄμορφα δρομάκια τοῦ γραφικοῦ, τοῦ ἀνυπέρβλητου τοῦ μοναδικοῦ πάρκου τῆς Κομοτινῆς... Ἔτσι γνώρισα τὸν ἔρωτα...

— Σὲ κάποια φτωχική της αὐλὴ εἶδα ἕνα μικρὸ παιδάκι ξυπόλυτο. Εἶχε ἕνα μικρὸ τόσο δὰ κουβαδάκι. Μάζευε μ' αὐτὸ τὴ λάσπη. Τὴν ἀράδιαζε ἀπανωτὴ κι ἔκτιζε κάστρο. Ἔφτιαχνε μὲ τὴν παιδιάστικη φαντασία του κόσμους ὀνειρευτούς!.. Κι εἶδα ἔτσι τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς...

— Δίπλα του σ' ἕνα σκαμνὶ ἀκουμποῦσε τὰ γηρατειά του ἕνα κυρτωμένο ἀνθρωπάκι. Στὰ μάτια δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Μόνο χῶμα ἔβλεπες. Οὔτε ὄνειρα, οὔτε ἐλπίδες, οὔτε παρόν, οὔτε μέλλον. Πουθενὰ φῶς κι ἐλπίδα. Μόνο γηρατειά!..

— Ἔτσι πρωτοαντίκρυσα τὸν θάνατο... Μοῦ λέτε ἔπειτα ἂν πρέπει νὰ τὴν ἀγαπῶ. Καὶ γιατὶ τὴν ἀγαπῶ!

— Τὴν ἀγαπῶ γιατὶ λέγεται Θράκη. Τὴν λατρεύω γιατὶ εἶναι πατρίδα μου... Τὴν ἀγαπῶ γιατὶ στὰ βουνά, καὶ στοὺς κάμπους καὶ στοὺς βράχους της εἶναι χαραγμένο τὸ μεγαλεῖο τῆς δόξας καὶ τῆς ὁμορφιᾶς!.. Τὴν ἀγαπῶ γιὰ ὅ,τι εἶναι, κι ὅπως εἶναι...

— Τὴν ἀγαπῶ γιατὶ στὰ κάτασπρα μικρὰ σπιτάκια της μὲ τοὺς βασιλικοὺς καὶ τὰ γαρούφαλα ἔννοιωσα τὴν χάρη τῆς ἁπλότητας.

— Μὰ ἂς διακόψω ἐδῶ τὸν ὕμνο γιὰ τὴν πατρίδα μου τὴ Θράκη. Ἂς ξεκαλιβέψω λιγάκι ἀπ' τὸν Πήγασο κι ἂς ἔλθουμε στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα... Ζητῶ συγχώρεση γιατὶ παρασύρθηκα λιγάκι ἀπ' τὸν οἶστρο μου ἐνῶ τὸ θέμα μας ἦταν ἡ ἱστορικὴ παράτα τῆς Θράκης ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες. Ἤ ἂν θέλετε «ἡ Θράκη διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὅπως ἀναφέ-

ρεται στὴν πρόσκληση. Πεζὰ κάπως θὰ ἱστορήσουμε ὅσο βιαστικὰ μποροῦμε — γιατὶ δὲν μᾶς πέρνει ὁ χρόνος — γιὰ τὰ περασμένα μὰ καὶ τὰ πωρινὰ τῆς Θράκης. Γιατὶ τὰ μελλούμενα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ ξέρουμε. Θὰ κάνουμε μιὰ σύντομη γνωριμία γιὰ ὅσους γνωρίζουν λίγα πράγματα γι' αὐτὴν καὶ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὸ παρελθὸν μὲ ἀφετηρία φυσικὰ τὴν μυθολογία, τοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις γι' αὐτήν... Ἔτσι ἁπλᾶ καὶ σύντομα... Κι ἀρχίζουμε:

***

Μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ στὸ ἱστορικὸν παρελθόν!...
(Παραδόσεις ποῦ κρύβουν ἱστορικὲς ἀλήθειες).

Ἡ στενότατη συγγένεια, ἢ μᾶλλον ἡ κοινὴ καταγωγὴ τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θράκης φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ ἀρχαιότατες μυθικὲς παραδόσεις, οἱ ὁποῖες κρύβουν κάποια ἱστορικὴ ἀλήθεια.

— Ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ συμφωνοῦν πὼς ἡ θρησκεία καὶ ἡ μουσική, εἶχαν δοθῆ στοὺς Ἕλληνες ἀπ' τοὺς Θρᾶκες. Γι' αὐτὸ κι αὐτὴ ἡ λέξη Θρησκεία λένε πὼς παράγεται ἀπ' τὸ «Θράκια». Ἔτσι ὁ Στράβων (Ι σελ. 662) μᾶς λέει: «Καὶ ἡ μουσικὴ πᾶσα θρακία νενόμισται. Δῆλον δὲ εἴτε τῶν τόπων ἐν οἷς αἱ Μοῦσαι τετίμηνται. Πιερία γὰρ καὶ Ὄλυμπος, καὶ Πίμαλον, καὶ Λείβηθρον τὸ παλαιόν, ἦν Θράκια χωρία καὶ ὄρη, τόν τε Ἑλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θρᾶκες οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικίσαντες». Νὰ λοιπὸν ποὺ κι ὁ Ἑλικῶνας Θρακιώτικος φέρεται καὶ οἱ σημερινοὶ Βοιωτοὶ θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἀπόγονοι τῶν Θρακῶν ἀφοῦ Θρᾶκες ὅπως μᾶς λέγει — τοὐλάχιστον — ὁ Στράβων εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπ' τὰ πανάρχαια χρόνια κοντὰ στὴ Θήβα καὶ στὴν Λειβαδιά. Ὁ Ὀρφέας θεωροῦνταν ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνες ὡς ὁ ἀρχηγός, ὁ ἡγέτης τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν. Ὁ δὲ Ὀρφέας ἦταν βέρος Θρακιώτης, γυιὸς τοῦ Οἰάγρου τοῦ Βασιληᾶ τῆς Θράκης. Ἀκόμα ὁ ἴδιος ὁ Ὀρφέας — ὅπως ξέρουμε — ἔλαβε μέρος μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ἥρωες τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία. Ὁ Λῖνος, ὁ ὁποῖος ἦταν περίφημος κιθαρωδὸς κι' ἦταν αὐτὸς ποὺ δίδαξε τὴν Μουσικὴ στὸν Ἡρακλῆ, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε μεταρρυθμίσει στὰ Ἑλληνικὰ τὸ Φοινικικὸ Ἀλφάβητο, ποὺ εἶχε μεταφέρει ὁ Κάδμος στὴν Ἑλλάδα, ἦταν ἐπίσης Θρακιώτης ἀφοῦ ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Ὀρφέα. Ὁ Μουσαῖος, περίφημος μουσικὸς κατάγονταν ὅμοια ἀπ' τὴν Θράκη. Ὅπως κι ὁ Θάμυρις, ὁ ὁποῖος τόλμησε νὰ διαγωνισθῆ μὲ τὶς Μοῦσες κι ἀφοῦ νικήθηκε τυφλώθηκε ἀπ' αὐτές. Πολλοὶ ἄλλοι μῦθοι ποὺ ἦσαν προσφιλεῖς στοὺς Ἕλληνες μαρτυροῦν τὴν ἀρχαιότατη στενὴ σχέση ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ Θράκης καὶ Ἑλλάδος. Λένε πῶς ὁ Βορέας γυιὸς τοῦ Ἀστραίου, καὶ τῆς Ἠοῦς, ποὺ κατοικοῦσε σὲ κάποιο σπήλαιο τῆς Βουνοσειρᾶς τοῦ Αἵμου, ζήτησε γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη τοῦ Βασιληᾶ

τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθέα. Ἀλλὰ ἀπέτυχε. Τότες αὐτὸς τὴν ἔκλεψε. Ἀργότερα δὲ γιὰ ἀμοιβὴ κατέστρεψε τὸν Περσικὸ στόλο στὸν Ἄθω... Παιδιὰ τοῦ Βορέου ἦσαν ὁ Λυκοῦργος, ὁ Βούτης, καὶ ὁ Αἶμος, — Βασιληάδες τῆς Θράκης — ποὺ εἶχαν λάβει μέρος στὴν Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία καὶ σκότωσαν τὶς Ἅρπυιες. Ἡ παράδοση ἀναφέρει ἀκόμη πῶς ὁ Βασιληᾶς Βούτης, ὅταν διώχτηκε ἀπ' τὴ Θράκη, ἦρθε στὴ νῆσο Στρογγύλη — ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτωνας στὸν Φαῖδρο — ἡ ὁποία ἔπειτα ὀνομάστηκε «Δία» καὶ τελευταία «Νάξος»!..

*
**

Ἡ Θρακικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ὁμογένεια καταφάνερη.
(Ἔπειτα ἀπὸ ἀμοιβαῖες ἀποικίσεις).

— Τέτοιος περίπου εἶναι κι ὁ μῦθος τοῦ Εὔμολπου τοῦ γυιοῦ τοῦ Ποσειδῶνα, καὶ Βασιληᾶ τῆς Θράκης ποὺ βοήθησε τοὺς Ἐλευσίνιους κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἀπ' τὸ ὄνομά του ὀνομάστηκαν «Εὐμολπίδαι», ἐκεῖνοι ποῦ εἶχαν γιὰ πάντα τὴν ἐπιμέλεια στὰ «Ἐλευσίνια Μυστήρια».

— Οἱ μῦθοι αὐτοὶ κι ἄλλοι πολλοὶ ὅμοιοι μ' αὐτούς, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς βέβαια πῶς εἶναι μονάχα ἀποκυήματα φαντασίας. Εἶναι σύγχρονα νομίζουμε καὶ παραδόσεις. Ἴσως φυσικὰ ἐν μέρει παραμορφωμένες ἀλλὰ καὶ λίγο ἀλληγορικές. Πάντως ὅμως κρύβουν κάποια ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ εἰκονικὰ μαρτυροῦν τὴν στενὴ σχέση καὶ συγγένεια τῆς Θράκης μὲ τὴν Ἑλλάδα.

— Ἡ Ὁμογένεια εἶναι καταφάνερη ἔπειτα καὶ ἀπ' τὶς ἀμοιβαῖες ἐποικίσεις. Στοὺς ἀρχαιότερους χρόνους, φαίνεται πῶς θὰ εἶχαν γίνει Θρακικὲς ἀποικίες στὴν Ἑλλάδα. Στοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους ἀντίστροφα ἱδρύθηκαν ἀπ' τὴν Ἑλλάδα στὴ Θράκη. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόσταση μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Θρακῶν στὰ παλαιὰ χρόνια ἦταν πολὺ μικρότερη. Γιατὶ κι ἡ Μακεδονία — πάλι σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα τοῦ Στράβωνα — «κατοικοῦνταν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Θρᾶκες». Ἀμαθία — μᾶς ἀναφέρει — ἐκαλεῖτο πρότερον ἡ νῦν Μακεδονία. Κατεῖχον δὲ τὴν χώραν ταύτην Ἠπειρωτῶν τινες... Τὸ δὲ πλεῖστον Βοτιαῖοι καὶ Θρᾶκες». «Θρᾶκες — ὅπως εἴδαμε κι ὅπως ἀναφέρει πάλιν ὁ ἴδιος εἶχαν κατοικήσει στὴν Ἀττικὴ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Εὔμολπο.

Ἕνα μέρος ἐπίσης τῆς Φωκίδας εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ Θρᾶκες, τῶν ὁποίων Βασιληᾶς ἦταν ὁ Τηρέας στὸν ὁποῖο —ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Θουκυδίδης— ἀναφέρεται ὁ τριπλὸς μῦθος τῆς Φιλομήλας, τῆς Πρόκνης καὶ τοῦ Ἴτυος!..

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ νησὶ τὴν Νάξο — γιὰ τὴν ὁποία εἴπαμε — κι ἄλλα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου εἶχαν κατοικηθῆ ἀπὸ Θρᾶκες. Ὅπως ἡ Ἴμβρος, ἡ Θάσος, ἡ Σαμοθράκη, ἡ Λῆμνος καὶ ἄλλα. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ νησιά, ἦσαν φημισμένα γιὰ τὰ μυστήρια ποὺ γίνονταν σ' αὐτά.

Τὸ μεγάλο νησὶ ἡ Εὔβοια στὴν ἀρχαιότητα λέγονταν καὶ «Ἀβαντιάς». Ἀπ' τοὺς Ἄβαντες ποὺ ἦταν ἔθνος Θρακικὸ ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος στὴν Ἰλιάδα (V531) καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Περιηγητής. Στενότατη ἀκόμη ἔχει ἀποδειχθῆ ἡ σχέση μεταξὺ Θρακῶν καὶ Πελασγῶν. Ἀναφέρεται πὼς οἱ Πελασγοὶ ἦρθαν ἀπ' τὴν Ἀρκαδία στὴν Θράκη καὶ τὰ νησιὰ ποὺ βρίσκονται κοντὰ σ' αὐτὴν καὶ ὅτι πάλι Θρᾶκες καὶ Πελασγοὶ μαζὶ εἶχαν καταλάβει τὴν Ἀττική.

Ἡ στενὴ ἀκόμη σχέση καὶ συγγένεια μεταξὺ Θρακῶν καὶ Ἀθηναίων καταφαίνεται ἀπὸ συνεχεῖς κι ἐπιφανεῖς ἐπιγαμίες. Οἱ ἐπιφανέστεροι οἱ μεγαλύτεροι στ' ἀλήθεια ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν, ἦσαν κατὰ τὸ ἥμισυ Θρᾶκες: Ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος Μιλτιάδης — ὁ πρόγονος τοῦ Μαραθωνομάχου — πῆρε γιὰ γυναῖκα τὴν κόρη ἑνὸς Θρακιώτη Βασιληᾶ. Ἐπίσης ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ Σαλαμινομάχος, ὁ Κίμων, ὁ Θουκυδίδης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι εἶναι γνωστὸν πὼς ἄλλοι ἦσαν ἀπὸ πατέρα, κι ἄλλοι ἀπὸ μητέρα Θρᾶκες. Ἐπίσης Θρακιώτης βέρος ἦταν ἀργότερα κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴ ἐποχὴ κι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῶν σκλάβων, ὁ γνωστὸς Σπάρτακος. Τώρα δὲ στὰ τελευταῖα χρόνια Θρακιώτης ἀπεδείχθη πῶς εἶναι καὶ ὁ πολιοῦχος τῆς Αἰγίνης Ἅγιος Νεκτάριος. (Ποὺ καταγότανε ἀπὸ τὴν Σηλυβρία τῆς Θράκης).

Μία ἀπαραίτητη παρένθεση
(Παλαιὰ καὶ σύγχρονα ἔνδοξα ὀνόματα Θρακῶν).

— Ἀπὸ τὰ Βυζαντινὰ χρόνια καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας μέχρι σήμερα, μποροῦμε ν' ἀπαριθμήσουμε κι ἄλλα ἀκόμα ἱερὰ καὶ ἔνδοξα ὀνόματα Θρακῶν, ποὺ λάμπρυναν μὲ τὰ ἔργα τους τὸν τόπο ποὺ τοὺς γέννησε, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἀναφέραμε. Ἀπόγονοι Αὐτοκρατόρων καὶ Πατριάρχες καὶ Ἀρχιεπίσκοποι κι ἐκλεκτοὶ ἐπιστήμονες παρελαύνουν σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα.

— Ὅπως ὁ Ἰωάννης Κομνηνὸς ἀπ' τὴν Ἡράκλεια — Πέρινθο — τῆς Προποντίδος — ἐπὶ τῆς Θρακικῆς ἀκτῆς — τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς τῆς Τραπεζοῦντος.

— Ὁ Βασίλειος Βατάτσης: Ἀδριανουπολίτης (1694). Ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη ἐπίσης καταγόταν κι ὁ αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας Ἰωάννης Βατάτσης, ποὺ ἦταν παιδὶ παπᾶ.

— Ὁ Ἀθανάσιος ὁ Ε'. Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Γεννήθηκε στὴν Ἀδριανούπολη τὸν 18ο αἰῶνα.

— Ὁ Ἀγαθάγγελος. Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Γεννήθηκε στὴν Ἀδριανούπολη τὸν 18ο αἰῶνα.

— Ὁ Χριστόφορος ὁ Β'. Πατριάρχης καὶ Πάπας Ἀλεξαν-

δρείας καὶ πάσης 'Αφρικῆς. Κατάγονταν ἀπ' τὴν Μάδυτο τῆς Θρακικῆς Χερσοννήσου.

— 'Ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐπίσης ἀπ' τὴν Μάδυτο τῆς Θράκης. 'Αναδείχτηκε μεγάλος ἐπιστήμονας, λαμπρὸς ἱεράρχης, Μητροπολίτης 'Αθηνῶν, καὶ 'Αρχιεπίσκοπος πάσης 'Ελλάδος.

— 'Ο Χρύσανθος τέως Μητροπολίτης 'Αθηνῶν. 'Απὸ τὴν Γρατινὴ τῆς Θράκης (ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴν Κομοτηνή). Διετέλεσε πολλὰ χρόνια καὶ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος.

— 'Ο 'Αλεξ. Εὐμορφόπουλος (ὁ Λαυριώτης). 'Απ' τὴν Μάδυτο καὶ 'Αγιονορίτης. Εἶναι αὐτὸς ποὺ ξόδεψε τὴν ζωή του μελετῶντας κι ἐρευνῶντας τὰ χειρόγραφα τοῦ 'Αγίου "Ορους καὶ τὴν βιβλιοθήκη του. Οἱ ἱστορικοὶ τοῦ κόσμου τὸν θαύμασαν γιὰ τὶς ἀποκαλύψεις του μέσα στὶς βιβλιοθῆκες. Βοήθησε στὴν ἀντιγραφὴ κωδίκων, τοὺς σοφοὺς τοῦ κόσμου, ποὺ τὸν τίμησαν μὲ τὸ παράσημο τῆς δάφνης τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Γαλλικῆς 'Ακαδημίας, γιατὶ συνέτρεξε πολὺ τὴν Μεσαιωνικὴ ἱστορία μὲ τὰ δημοσιεύματά του.

— 'Ο Βλάσης Γαβριηλίδης ἀπ' τοὺς «'Επιβάτες». (Κατ' ἄλλους ἀπ' τὴν 'Αδριανούπολη) τῆς Θράκης. Γεννήθηκε στὰ 1848. Διευθυντὴς χρόνια τῆς ἐφημ. «'Ακρόπολις». Ἦταν ὁ Πρύτανις, τῆς Ἑλλην. δημοσιογραφίας. 'Ο πιὸ σπουδαῖος δημοσιογράφος τῆς περασμένης γενιᾶς στὴν 'Ελλάδα.

— 'Ο 'Αριστ. Βάμβας ἀπ' τὰ Μάλγαρα τῆς Θράκης (1842). Σπούδασε στὴν 'Αθήνα κι ἔγινε δημοσιογράφος καὶ πολλὰ χρόνια διετέλεσε Νομάρχης. Αὐτὸς ἵδρυσε τὴν Γεωργικὴ 'Εταιρεία. "Αφησε πολλὰ διδακτικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα.

— 'Ο Χρῆστος Τσούντας. 'Απ' τὴν Στενήμαχο (1857—1934). 'Ο φημισμένος "Ελληνας ἀρχαιολόγος ποὺ τίμησε τὴν Θράκη στὸ πέρασμά του ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀρχαιολογικὲς ἐργασίες του, πασίγνωστες σ' ὅλο τὸν κόσμο, καὶ μεταφρασμένες σὲ ξένες γλῶσσες, ἀποτελοῦν μνημεῖα ἀθάνατα ἐπιστημονικῆς ἐξάρσεως καὶ ὕφους!..

— 'Ο Π. Καρδαμάτης (1859 — 1939 ἀπ' τὴν Σωζόπολη τῆς Θράκης). Γεν. Δ)ντὴς τοῦ 'Υπουργείου 'Εσωτερικῶν. Μοναδικὴ φυσιογνωμία τοῦ Πανελληνίου στὰ ἑλονοσιακά. Τὸ ὄνομά του ἔμεινε ἀθάνατο γιὰ τοὺς ἄθλους του κατὰ τῆς ἑλονοσίας ποὺ ἐμάστιζε χρόνια τὴν 'Ελλάδα. Αὐτὸς πρῶτος καὶ μονάχος του δούλεψε γιὰ νὰ χτυπήσῃ καὶ ἐξαλείψῃ τὴν Λερναία "Υδρα τῆς χώρας μας καὶ οἱ κόποι δὲν πῆγαν χαμένοι. Θὰ μνημονεύονται πάντα οἱ προσπάθειες τοῦ μεγάλου Θρακιώτη, καὶ τὸ μεγάλο καὶ ἄφθαστο ἔργο του θὰ μείνῃ ἀλησμόνητο!

— 'Ο 'Απόστολος Δοξιάδης. 'Απ' τὴν Στενήμαχο. 'Ο Θρακιώτης αὐτὸς μὲ τὴν Πανελλήνια φήμη του μπόρεσε νὰ ἐπιβληθῇ καὶ στὴν

ἐπιστήμη του καὶ στὴν πολιτική, καὶ νὰ χρηματίση πολλὲς φορὲς ὑπουργὸς τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἀντιπροσωπεύση τὸ ἔθνος στὴν Εὐρώπη, ἐπαρκέστατα σὲ πολλὲς κρίσιμες στιγμές.

— Ὁ Κώστας Δημητριάδης. Στενημαχίτης κι αὐτός. Γλύπτης μεγάλης ἀξίας. Δούλεψε στὸ Παρίσι δημιουργῶντας ἔργα ἀξιόλογα. «Ὁ δισκοβόλος» του — ἀριστούργημα μοναδικὸ — εἶναι τοποθετημένος στὴν Νέα Τόρκη. Διετέλεσε πολλὰ χρόνια διευθυντὴς Καλῶν Τεχνῶν. Πέθανε τὸ 1934. Τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ βραβεύτηκε στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες τοῦ 1924. Ἀντίγραφό του εἶναι στημένο καὶ στὴν Ἀθήνα.

*
**

— Ἐκτὸς ἀπ' αὐτοὺς ἡ Θράκη γέννησε ἀκόμα κι ἀνάδειξε ἄνδρες φιλοπάτριδες ποὺ ἔγιναν μεγάλοι εὐεργέτες τῆς πατρίδος. Τέτοιοι στάθηκαν πολλοὶ στὰ μακρινὰ χρόνια τῆς δουλείας. Μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἐργασία πλούτισαν καὶ πρόσφεραν τὰ πλούτη τους, — ὅπως οἱ Ἠπειρῶτες καὶ ἄλλοι — γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση κι ἀνύψωση τῆς φυλῆς, καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἔθνους, μὲ τὴν ἵδρυση σχολείων, καὶ τὴν ἔκδοση βιβλίων γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαό. Ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους εὐεργέτες ποῦ ἀπέκτησε μεγάλη φήμη ἀπ' τὸ Πανελλήνιο εἶναι καὶ ὁ Γρηγόριος Μαρασλῆς.

— Ὁ παποῦς του Σκάρλος ἦταν θῦμα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως γιατὶ κρεμάστηκε στὰ 1769 ἀπ' τοὺς Τούρκους.

Στὴν πατρίδα του τὴν Φιλιππούπολη ἔχτισε Μεγάλη Σχολή. Τὴν «Μαράσλειο Σχολή!» Αὐτὴν τὴν ἅρπαξαν οἱ Βούλγαροι στὰ 1906. Στὴν Ἀθήνα ἔκτισε τὴν «Μαράσλειο Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία» καὶ τὴν «Ἐμπορικὴ Ἀκαδημία». Ἡ Μαράσλειος βιβλιοθήκη του θὰ μείνη μνημεῖο τοῦ ζήλου καὶ τῆς ὑψηλῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση μὲ τὰ βιβλία τὰ διδακτικὰ καὶ γενικὰ τὰ πνευματικὰ ἔργα.

— Θὰ μποροῦσε κανεὶς ν' ἀπαριθμήση καὶ πολλοὺς ἄλλους Θρακιῶτες: ὅπως τὸν Νέστορα Τσανακλῆ, τὸν Ἀντώνη Κομιζόπουλο, τὸν Μουρκίδη ἀπ' τὴν Μάδυτο, τὸν Στίλπωνα Κυριακίδη ἀπ' τὴν Κομοτηνὴ — καθηγητὴ μέχρι τοῦ θανάτου του στὸ πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, — τὸν ἀλησμόνητο Μαδύτιο Δ. Καλλίμαχο! Τὶς ποιήτριες Ἄυρα Θεοδωροπούλου, Μυρτιώτισσα καὶ ἄλλους πνευματικοὺς ἀνθρώπους — σύγχρονους καὶ περασμένους — γιὰ νὰ ἀφήσουμε δεκάδες ἄλλων ἀφανῶν εὐεργετῶν καὶ πνευματικῶν ἐργατῶν ποὺ διέπρεψαν καὶ διαπρέπουν μὲ τὶς ἐπιστημονικὲς ἐργασίες τους.

— Εἶναι ὅμως αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρθηκαν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ θαμπώσουν ἐκεῖνον ποῦ ἐρευνᾶ ἢ μελετᾶ νὰ γνωρίση ὅ,τι πνευματικὸ παρήγαγε ἡ Θράκη στὰ χρόνια τῆς δουλείας, κι ἔπειτα στὰ ἑκατὸ τόσα χρόνια τῆς ἐλεύθερης ζωῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ;

— Ὅλη αὐτὴ ἡ χορεία ἀποτελεῖ μιὰν ἁλυσίδα ἀπὸ διαλεχτοὺς Ἕλληνες Θρᾶκες ποὺ πρόσφεραν τὰ πάντα γιὰ τὴν συντήρηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ δυνάμωμά του σ' ὅλους τοὺς πολυποίκιλους ἀγῶνες του, καὶ τὴν ἀντοχή του ἐναντίον ὅλων τῶν ἐχθρῶν τοῦ γένους. Εἶναι ἄνδρες Πανελλήνιοι, ποὺ πίστεψαν στὸ μεγαλεῖο τῆς φυλῆς καὶ στὸ μεγάλο προορισμὸ τῆς πατρίδος μας.

— Ἀλλὰ καὶ ἀγωνιστὲς ἀνάδειξε ἡ Θράκη στὰ χρόνια τῆς ἐπαναστάσεως ὅπως: ὁ ὁπλαρχηγὸς Κούταβος καὶ οἱ Βισβίζηδες τῆς Αἴνου, οἱ ὁποῖοι πρόσφεραν τὸ αἷμα τους, τὸ εἶναι τους, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθά τους πιστεύοντας σὲ μιὰν Ἑλλάδα ἀναγεννημένη μαζὶ μὲ τὴν πατρίδα τους τὴν Θράκη.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ Πατριάρχες, Ἐπίσκοποι, νομικοί, γιατροί, δικαστὲς καὶ δασκάλοι, καὶ ἡγεμόνες καὶ ὑπουργοί, τραπεζίτες καὶ ἔμποροι, ὅλοι ἀγωνίστηκαν γιὰ μιὰν ἰδέα! Τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους μὲ τὴν παιδεία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση ποὺ χωρὶς αὐτὴν δὲν ἀπολυτρώνονται τὰ ἔθνη. (ὅπως δίδαξε ὁ Κοραῆς). Ἔπειτα ἀπ' τὴν ἀπαραίτητη αὐτὴ παρένθεση, ξαναγυρίζουμε πάλι στὸ θέμα μας».

*
**

Κοινὴ ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ ὁμογένεια Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων.

— Στὴν ἐποχὴ τῶν Μηδικῶν τῶν μεγάλων ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Περσίας οἱ Θρᾶκες δὲν ἔλαβαν μέρος γιατὶ εἶχαν ὑποδουλωθῆ προηγουμένως. Ἀλλ' ὅμως ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Ἡρόδοτο κάποιο περιστατικὸ τὸ ὁποῖο νομίζουμε ὅτι δὲν εἶναι ἀνάξιο προσοχῆς. Διηγεῖται δηλ. ὅτι ὁ Βασιληᾶς τῶν Θρακῶν Βισαλτῶν δὲν ὑπετάγη οὔτε αὐτὸς στὸν Ξέρξη. Ἀλλὰ ἀποσύρθηκε μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ λαοῦ του πάνω ψηλὰ στὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης. Στοὺς δὲ ἕξη γυιούς του εἶχε ἀπαγορεύσει νὰ ἐκστρατεύσουν μαζὶ μὲ τὸν Ξέρξη κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοὶ ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἰδοῦν τὸν πόλεμο ἀκολούθησαν τὸν Ξέρξη. Ὅταν ὅμως ἐπέστρεψαν σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς ὁ πατέρας τους ποὺ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, τοὺς ἔβγαλε τὰ μάτια, γιατὶ πολέμησαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀπ' τὸν Δημοσθένη δέ, καὶ ἀπ' τὸν Θουκυδίδη, καὶ ἀπ' τὸν Ξενοφῶντα, μαθαίνουμε ὅτι οἱ Θρᾶκες σὲ πολλὲς περιπτώσεις εἶχαν συμμαχήσει μὲ τοὺς Ἕλληνες καὶ μάλιστα μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ὅθεν ὁ Δημοσθένης ἀποκαλεῖ περιποιητικὰ τοὺς Θρᾶκες «ἡμέτερους» (τῶν Ἀθηναίων) φίλους καὶ συμμάχους. Οἱ Θρᾶκες βασιληάδες ἐλάμβανον στρατηγοὺς ἀπ' τὴν Ἑλλάδα.

— Αὐτὰ ὅλα ποὺ ἀνέφερα νομίζω πὼς εἶναι ἱκανὰ νὰ πείσουν τὸν καθένα γιὰ τὴν κοινὴ καταγωγὴ καὶ τὴν ὁμογένεια τῶν Θρακῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Νοτίου Ἑλλάδος καὶ ὅτι ἡ συναίσθηση αὐτὴ ἂν καὶ σκοτεινή, διασώζεται στὴν συνείδηση τῶν Θρακῶν ἀτταβιστικά.

— Αὐτὰ περίπου γιὰ τὴν σχέση καὶ τὴν στενὴ συγγένεια μεταξὺ Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων στὴν Ἀρχαιότητα.

***

Ἡ συμβολὴ τῆς Θράκης στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος!

— Μὰ καὶ ἡ συμβολὴ τῆς Θράκης στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦταν εὐκαταφρόνητη. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἡ Ρώμη προσπαθοῦσε νὰ ἐκρωμαΐση τὴν Θράκη ἀναφαίνονται στὶς Θρακικὲς πόλεις ἐπιφανεῖς ἄνδρες — ὅπως ὁ Δημόκριτος ἀπὸ τὰ Ἄβδηρα, ὁ Πρωταγόρας, ὁ Ἑκαταῖος, ὁ Ἀνάξαρχος ποὺ ἦταν φιλόσοφοι, ὁ Διοκλείδης μηχανικὸς καὶ τόσοι ἄλλοι διάσημοι ἐπιστήμονες, ποὺ ἐκπροσωποῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν τέχνη ὅπως λ.χ. ὁ γλύπτης Παιώνιος καὶ ἄλλοι. Ἀπ' ὅλους ὅμως τοὺς πανάρχαιους αὐτοὺς φιλοσόφους ποὺ ἀναφέραμε τῆς Θράκης, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ ποῦμε — ἰδιαιτέρως γιὰ τὸν φιλόσοφο Δημόκριτο — ποὺ ἦταν — μὴν ἐκπλαγῆτε παρακαλῶ — ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας! Ἐλάχιστοι δυστυχῶς καὶ σήμερα γνωρίζουν ποιὸς ἦταν ὁ πρῶτος πραγματικὸς ἐφευρέτης τῆς καταπληκτικῆς αὐτῆς ἀνακαλύψεως ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν τόσο ἔχει ἀναστατώσει σήμερα τὴ ζωὴ τῆς ἀνθρωπότητος. Αἴ λοιπόν! Ἕλληνας ἦταν — καὶ μάλιστα Θρακιώτης — ὁ ἐφευρέτης της! Ὅπως Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἐφευρέτες κάθε πνευματικῆς κατακτήσεως καὶ ἐπιστημονικῆς ἀνακαλύψεως — ὅπως οἱ πρῶτοι ἀεροπόροι, ποὺ φιλοδόξησαν νὰ διασχίσουν τοὺς αἰθέρες, ἦσαν καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες, ὁ Δαίδαλος καὶ ὁ Ἴκαρος.

***

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ. Ὁ ἐπιφανὴς φιλόσοφος τῆς Θράκης. (Ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας!).

— Ὁ Δημοσιογράφος Τάκης Μπαρλᾶς σ' ἕνα ἄρθρο του σὲ κάποιο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τύπου, μᾶς λέγει ἀρκετὰ πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα σκιαγραφῶντας ὑπέροχα τὴν προσωπικότητα τοῦ Θρακιώτη φιλοσόφου... «Δὲν εἶναι μᾶς λέγει περίεργο ὅτι ἦταν Ἕλληνας Θρακιώτης ὁ πρωτοπόρος τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας. Τὸ περίεργο εἶναι ὅτι ἦταν... Ἀβδηρίτης. Ὁ ὑπέροχος αὐτὸς φιλόσοφος καὶ ἐπιστήμων τῆς ἀρχαιότητος — ὁ μέγας Δημόκριτος — ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἀτομιστικῆς Σχολῆς (γιατὶ ὑπῆρχε στὴν Ἀρχαιότητα καὶ Σχολὴ ποὺ ἠσχολεῖτο μὲ τὰ ἄτομα. Τὰ μυστηριώδη ἀπειροστομόρια ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Σύμπαν!). Γενήθηκε καὶ πέρασε τὰ νεανικά του χρόνια στὰ Ἄβδηρα. Οἱ Ἀβδηρῖτες ξεχώριζαν μέσα στὸν ἀρχαῖο κόσμο γιὰ τὴν ραστώνη τους

καὶ τὴν ἀμεριμνησία τους... Ἦταν ἕνας φιλήδονος λαὸς ἀπὸ ξέγνοιαστους ἀκαμάτηδες καὶ γλεντζέδες, ποὺ χαιρόταν τὴν ζωὴ μὲ τὴ φινέτσα τοῦ Ἕλληνος, καὶ τὴ νωχελῆ τρυφερότητα τοῦ 'Αφρικανοῦ.

— Περιφρονοῦσαν τὴν δρᾶσι, κι ἀπάνω ἀπ' ὅλα τὸν πόλεμο. Θὰ τρίζουνε ἀσφαλῶς τὰ κόκκαλά τους μέσα στοὺς τάφους των, ὅταν σκέπτωνται πῶς ἕνας συμπολίτης τους ἔγινε αἰτία κι ἀφορμὴ νὰ ἐφευρεθῆ ἡ ἀτομικὴ βόμβα!.. Γιατὶ αὐτοὶ κορόϊδευαν τοὺς Σπαρτιᾶτες καὶ σάρκαζαν τὸν ἡρωϊσμό τους. Ἔλεγαν ὅτι ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν στὴν πραγματικότητα κουρουφέξαλα. Οἱ ἄνθρωποι ἁπλούστατα προτιμοῦσαν νὰ πεθάνουν ἀπ' εὐθείας στὴ μάχη, παρὰ νὰ ζοῦνε μιὰ ζωὴ σκληρή, γεμάτη ἀπὸ τραχύτατες στρατιωτικὲς ἀσκήσεις καὶ στερήσεις. Γιὰ ποιὸ λόγο νὰ ζοῦνε; Γιὰ νὰ ξεθεώνωνται ὅλη τὴν ἡμέρα σὲ κουραστικὰ γυμνάσια καὶ τὸ βράδυ νὰ πίνουν τὸν μέλανα ζωμόν;...

***

— Ἐν τούτοις ὁ λαὸς αὐτὸς τῶν τειπέληδων ποὺ κορόϊδευε τὸν ἡρωϊσμὸ ἔδωσε στὴν ἀνθρωπότητα ἕναν ἥρωα. Γιατὶ ἦταν ἕνας ἀληθινὸς ἥρωας ὁ Δημόκριτος. Μεγάλη μορφὴ τῆς διανοήσεως μέσα σ' ἕνα πλῆθος ἡρωϊκῶν καὶ μεγάλων μορφῶν. Ὁ Θρακιώτης Δημόκριτος ἦταν δίχως ἄλλο μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες μορφές. Μὲ τὴν ἀπέραντη εὐρύτητα τοῦ πνεύματός του, καὶ τὴν καταπληκτική του προσωπικότητα, ξεχωρίζει μέσα στὶς ἐπιβλητικὲς μορφὲς τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων Προφητῶν, ποὺ φωτίζουν μὲ ἀνέσπερο φῶς τοὺς πνευματικοὺς οὐρανοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δημόκριτος — καθὼς ἐξομολογεῖται ὁ ἴδιος σ' ἕνα ἀπόσπασμά του — ποῦ διασώθηκε — προτιμοῦσε νὰ βρῆ τὴν «αἰτιολογία», τὴν ἐπιστημονικὴ ἑρμηνεία τοῦ κόσμου, παρὰ νὰ κερδίση τὸ στέμα τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Περσίας. Ὁ πόθος του αὐτὸς ἔγινε πραγματικότης... Ὁ Δημόκριτος ἀνέτρεψε ὅλες τὶς ἐπιστημονικὲς θεωρίες τῶν προκατόχων του, κι ἐπέβαλε τὴ δική του. Εἶναι ἡ θεωρία τῶν «ἀτόμων» ποὺ ἄνοιξε στὴν ἐποχή του νέους δρόμους στὴν ἐπιστήμη. Νέους μεγάλους ὁρίζοντες, κι ἐξακολουθεῖ ἔπως βλέπομε νὰ βασιλεύη καὶ σήμερα. Ἐφαντάσθηκε τὸ Σύμπαν χωρισμένο σὲ ἀναρίθμητα σωματίδια, ποὺ ἡ μικρότης των τὰ κάνει νὰ μὴν εἶναι ἀντιληπτά. Τὰ σωματίδια αὐτά, χωρισμένα μὲ τὸ κενὸν —τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο,— δὲν μποροῦν τὰ ἴδια νὰ χωριστοῦν, γιατὶ γεμίζουν ὁλότελα τὸ χῶρο τους, καὶ δὲν ἔχουν μέσα τους κενόν. Γι' αὐτὸ λέγονται ἄκοφτα. Ἄτομα (ἀπὸ τὸ ἀ στερητικό, καὶ τὸ τέμνω). Ἄτομα λοιπὸν εἶναι τ' ἀπειροστομόρια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται ὅ,τι ὑπάρχει μέσα μας, καὶ γύρω μας. Ζωντανὸ ἢ νεκρό. Ὀργανικὸ ἢ ἀνόργανο. Θεωρία τολμηρότατη γιὰ τὴν ἐποχή της. Οὐσιαστικὰ καὶ ριζικὰ πρωτότυπη, ποὺ τὴν ἐφεῦρε καὶ τὴν ἐθεμελίωσε ὁ Θρακικῆς καταγωγῆς φιλόσοφος, ὁ Δημόκριτος, καὶ ποὺ κατέληξε σήμερα στὴν καταπληκτικώτερη ἀνακάλυψι τῶν αἰώνων.

— Τὸ ἀχόρταγο ἀνθρώπινο πνεῦμα, ἀκατάβλητος δαμαστὴς τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κατώρθωσε σήμερα νὰ διασπάση τὸ ἄτομο, ν' ἀνακαλύψη τὴν πυρηνική του ἐνέργεια, καὶ νὰ κατασκευάση τὴν ἀτομικὴ βόμβα! Τὸ τρομερώτερο ὄργανο ὀλέθρου, ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς...

Ἡ σύγχρονη πνευματικὴ συμβολὴ τῆς Θράκης.

— Μὰ καὶ ἡ σύγχρονη Θρακιώτικη συμβολὴ (ἔστω καὶ ἂν δὲν περιλάβουμε καὶ τὴν Πόλη — ποὺ εἶναι κι αὐτὴ Θράκη — στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἐκτὸς ἀπ' τὴν χορεία τῶν Θρακῶν ποῦ ἀναφέρθηκε προηγουμένως εἶναι ἀξιόλογη. Ἀρχίζει ἀπ' τὸν Βιζυηνό, καὶ τελειώνει μὲ τοὺς σύγχρονους συγγραφεῖς καὶ λογοτέχνες. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ξεχωρίζουν γνωστὲς καὶ ἄγνωστες μορφές. Ὅπως, ὁ Στίλπων Κυριακίδης, ὁ Θαλλίδης, ὁ Κουρτίδης, (ὁ φιλοσοφημένος αὐτὸς ποιητής, παιδαγωγὸς καὶ κριτικός).

— Τὸ περίλαμπρο ποιητικὸ ἀστέρι, — τὸ καμάρι τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θράκης — ὁ ἀλησμόνητος Γ. Βιζυηνός! Ὁ λιγώτερο ποιητὴς καὶ περισσότερο πεζογράφος μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλους στὴν ψυχὴ Θρακιώτης. Σωστὸς πατριδολάτρης! Ξεφωνίζει μ' ἄδολη πατριωτικὴ φωνὴ στὸ ποίημά του «Θρακῶν Ἄσμα» προτρέποντας τὰ Θρακόπουλα νὰ εἶναι περήφανα πάντα γιὰ τὴν καταγωγή τους. Ἀναφέρει γιὰ τὸ φῶς ποὺ ἔφυγε ἀπ' τὴ Θράκη καὶ πῶς καθῆκον ὅλων εἶναι νὰ τὸ ξαναγυρίσουν στὴν πατρίδα τονίζοντας:

«... Καθεὶς ἂς προσπαθεῖ
τὸ φῶς νὰ φέρη τώρα,
στὴν πρώτη του τὴ χώρα».

Καὶ συνιστᾶ μὲ δικαιολογημένη πατριωτικὴ ὑπερηφάνεια!

«Γι' αὐτὸ τὸ μέτωπο ψηλά,
Θρακόπουλα καϋμένα
καὶ ψάλλετε μ' ἐμένα!».

— Θεωρεῖται ὁ ἄξιος πρωτοπόρος τοῦ ψυχολογικοῦ διηγήματος στὴν Ἑλλάδα. Πολλὰ θὰ εἶχε νὰ μᾶς προσφέρη ἀκόμη ἡ Θρακιώτικη αὐτὴ μυστικοπαθὴς ψυχή, ἂν δὲν ἔχανε τὴν πνευματική της ἰσορροπία πεθαίνοντας πρόωρα, ὅπως πέθανε ὁ ἀλησμόνητος Τροβαδοῦρος τῆς Θράκης καὶ ἰδιαίτερα τῆς πατρίδος του Βιζύης... Ἐπίσης ὁ Θανάσης Κατραπάνης ποὺ οἱ στίχοι του μυρίζουν ἐξοχή. Ὁ Ραυτόπουλος, ὁ ζηλωτὴς τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ δίκαια ὁ Ἄγρας τὸν παρομοιάζει μὲ τὸν Κρυστάλλη. Ὁ χαλκέντερος Ν. Ποριώτης, ὁ ὁποῖος πλούτισε τὴ λογοτεχνία μας μὲ τὶς μεταφράσεις τόσων Ἑλλήνων ξένων συγγραφέων καὶ θεατρικῶν ποιητῶν. Ὁ ἀείμνηστος κριτικὸς καὶ ἐκλεκτὸς Κλέων Παράσχος ποὺ φιλοπόνησε τὶς γνωστὲς μεταφράσεις τοῦ «Μπωντελαίρ». Ὁ Κώστας Βάρναλης τὸ ἀληθινὸ αὐτὸ ἠφαίστειο, ὁ ποιητὴς καὶ πεζογράφος καὶ κριτικὸς καὶ μαχητὴς τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων. Ὁ Ἀρ-

γης Κόρακας καὶ ἄλλοι. Μὰ τί νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Θράκης: Ἡ Θράκη εὐτύχησε τὰ τελευταῖα χρόνια νὰ ἔχη τέσσαρες ἱστοριογράφους. Τέτοιους ἐρευνητὲς ὅπως τὸν ἀλησμόνητο φιλόλογο καὶ παιδαγωγὸ Μυρτίλο 'Αποστολίδη, τὸν 'Ιατρὸ Κ. Κουρτίδη λαμπρὸ λαογράφο καὶ πολιτευτὴ καὶ Ὑπουργό. Τὸν ἰατρὸ 'Αχιλλ. Σαμοθράκη λεξικογράφο καὶ συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς 'Ιατρικῆς, καὶ τέλος τὸν ἀείμνηστο συγγραφέα — καθηγητὴ — λογοτέχνη — ἱστορικὸ καὶ Πρόεδρο τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν Πολύδωρο Παπαχριστοδούλου.

(Οἱ τρεῖς πρῶτοι ἐργάσθηκαν νὰ ἐρευνήσουν τὴν ἱστορία τῆς Θράκης καὶ πέθαναν ἀποχαιρετῶντας τὴ ζωὴ μακρυὰ ἀπ' τὴ Θράκη στὴν 'Αθήνα, φτωχοὶ καὶ δυστυχισμένοι. Ὁ τέταρτος πέθανε κι αὐτὸς στὴν πρωτεύουσα συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τῶν τριῶν συμπατριωτῶν του. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Πανθρακικοῦ Πανθέου).

— Μὰ καὶ Θρακιώτισσες ἀκόμα καλλιτέχνιδες καὶ καλλιτέχνες βλέπουμε καὶ σήμερα ἀκόμα σύγχρονα νὰ ἔχουν διακριθῆ στὸ στῖβο τῶν ὡραίων καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων. Ὅπως ὁ ἀείμνηστος ἠθοποιὸς Βασίλης Λογοθετίδης, ὁ Βασ. 'Αργυρόπουλος, οἱ φημισμένες βεντέττες: Ἡ τραγουδίστρια τῆς Νίκης Σοφία Βέμπο, οἱ Κομοτηναῖες: Ἡ Σόνια Ζωΐδου, ἡ Μάριον Σίβα καὶ ἄλλες ποὺ τιμοῦν τ' ὄνομά τους μὰ καὶ τὸν τόπο ποὺ τοὺς γέννησε. Τέλος καὶ γιὰ τὸν Δημήτρη Παπαμιχαὴλ καὶ τὸν ἐξαίρετο Νῖκο Κούρκουλο λένε πῶς ἔχουν τὴν καταγωγὴ ἀπ' τὴν 'Ανατολικὴ Θράκη. Γιὰ τοὺς δύο ὅμως τελευταίους τὸ ἀναφέρουμε μ' ἐπιφύλαξη.

— Αὐτὴ εἶναι σύγχρονη πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ μὲ λίγα λόγια συμβολὴ τῆς Θράκης μέχρι σήμερα.

***

Μιὰ ἀπαραίτητη διαδρομὴ ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες!

— Συνεχίζοντας τὴν διαδρομή μας ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες, ἐξηγοῦμε πῶς:

— Τὴν Θράκη τὴν ἄγνωστη στοὺς πολλοὺς πᾶμε ὅπως εἴπαμε νὰ γνωρίσουμε, γιατὶ πολὺ λίγα γνωρίζει γι' αὐτὴν ὁ 'Ελληνικὸς λαός, μὰ καὶ πολὺ λιγώτερα πράγματα γιὰ τὴν Θράκη διδάσκονται καὶ στὰ σχολεῖα. Βλέπει κανεὶς στὰ προγράμματα τῶν σχολείων σπάνια πράγματα γιὰ τὴ Θράκη — ἰδίως στὰ βιβλία τῶν παιδιῶν μας —. Ἔτσι ἡ Θράκη, παραμένει ξένη γιὰ τὸ πολὺ 'Ελληνικὸ κοινό, μὲ συνέπεια ἡ ἀγάπη τῶν 'Ελλήνων τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς χώρας μας, νὰ εἶναι μικρὴ γι' αὐτήν, γιατὶ καὶ ἡ γνωριμία της εἶναι λίγη, ἂν ὄχι ἀνύπαρκτη! Καὶ ὅμως ἡ Θράκη ἡ χώρα τοῦ 'Ορφέα, ἡ Διονυσιακὴ αὐτὴ χώρα μὲ τὰ 22 ἀρχαῖα Ἔθνη, ἡ πολυανθρωπότερη, μὲ τ' ἀνάλογα ἐπίσης εἴκοσι δύο Κράτη, — ὅπως τὸ ἰσχυρότατο Κράτος τῶν 'Οδρυσσῶν, — ποὺ ἀνάδειξε μεγάλους καὶ σπουδαίους βασιληάδες καὶ παρουσίασε καὶ

ἐπέδειξε λαμπρὰ κατορθώματα καὶ χαρίσματα θαυμάσια, — ὥσπου τέλος ἀφομοιώθηκε ἀπ' τὸν Ἑλληνικὸ πολιτισμό, θἄπρεπε ν' ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, τὸ πιὸ ἀγαπητὸ θέμα τῶν βιβλίων καὶ τῆς ἱστορίας μας. Γιατὶ ἡ ἱστορία, ἡ ἐθνολογία, ἡ ἀρχαιολογία, ἡ λαογραφία, τὰ ἔγγραφα κι οἱ κώδικες, κι οἱ τέχνες κι ὁ πολιτισμός της, κι οἱ περιηγητές, καὶ οἱ ἀνασκαφές. (Τελευταία ὅπως διαβάσαμε στὸν τύπο ἀνεκαλύφθη ἀτόφια καὶ μία χρυσῆ κεφαλὴ Ρωμαίου Αὐτοκράτορα κοντὰ στὸ Διδυμότειχο). Καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, καὶ θέσμια κι ἡ ἀποκάλυψη ὁλόκληρων Ἑλληνικῶν θησαυρῶν, ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦν τὰ πιὸ ἀτράνταχτα καὶ λαμπερὰ ντοκουμέντα, ὅτι ἡ Θράκη ἀπὸ τοῦ Αἵμου μέχρι τοῦ Αἰγαίου, ὑπῆρξεν σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες — ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας Ἑλληνική! Ὅτι ἡ Ἑλληνικότητα αὐτὴ οὐδέποτε ἐξέλιπε ὡς τὰ σήμερα, παρ' ὅλη τὴν ἐπιβουλὴ τῶν Βουλγάρων, καὶ τὴν καταστροφὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ καὶ τὴν μετανάστευση ἀπ' τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ὅλης Θράκης, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἀμφισβητήθηκε ἀπὸ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνητές, παρὰ μόνο ἀπ' τοὺς κακόπιστους καὶ ψευδολόγους ἐχθρούς μας, ποὺ μάχονται μὲ τὸ ψέμμα ὡς γνωστόν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀπάτη γιὰ νὰ δημιουργοῦν παντοῦ καὶ πάντοτε δικαιώματα κι ἀξιώσεις, καὶ ἐντυπώσεις, ποὺ ἀπατοῦν τὴν κοινὴ γνώμη τῶν ξένων. Στὴ Θράκη μας ὅλα βοοῦν γιὰ τὴ Ἑλληνικότητά της. Κι οἱ κάμποι της. Κι οἱ «Βίγλες» της (Ἀρχαῖα φρούρια κτισμένα στὶς κορυφὲς τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόφων). Καὶ τὰ μάρμαρα, κι οἱ παληὲς ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές, καὶ τὰ νομίσματα, κι οἱ τάφοι, καὶ τὰ κτερίσματα, (ποὺ ἀποκαλύπτει ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου), καὶ τ' ἀνάγλυφα, κι οἱ Βυζαντινὲς ἐκκλησίες, — ποὺ ὑψώνουν τοὺς σεβάσμιους καὶ ἐπιβλητικοὺς τρούλους των — καὶ τὰ Βυζαντινὰ νομίσματα, (ὅσα ὑπάρχουν πάνω στὴ γῆ), ὅλα διαλαλοῦν καὶ βροντοφωνοῦν τὴν Ἑλληνικότητα τῆς Θράκης!..

***

Ἡ ἱστορικὴ ἀνέλιξη τῆς Θράκης.
(Ἀπ' τὴν Βυζαντινὴ ἐποχὴ ὡς τὰ σημερινὰ χρόνια)

— Καὶ τώρα μὲ λίγα λόγια ἂς παρουσιάσωμε τὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς ἀνελίξεως τῆς Θράκης, ἀπὸ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῆς Κλασσικῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερα. Οἱ Θρᾶκες στάθηκαν κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας σωστὸ προπύργιο στὶς ἐπιθέσεις κι ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων μὰ πρὸ παντὸς τῶν Βουλγάρων, στὸν 3ο μ.Χ. πρὸ παντὸς αἰῶνα. Οἱ Θρᾶκες ὡς Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ μαζί, ἀποτελοῦν τὴν σπονδυλικὴ στήλη τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ἀπ' τὸν Αἷμο ὡς τὸ Αἰγαῖο, πυκνοκατοικημένη πειὰ ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη προασπίζει τὴν Κων)πολη. Ἐκεῖ συγκρούωνται οἱ Βάρβαροι λαοὶ πρὸς τοὺς Βυζαντινούς. Ἡ Θράκη εἶναι τὸ πραγματικὸ σταυροδρόμι τῆς Ἀ-

νατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἐκεῖ χύνονται σὰν ἀληθινοὶ χείμαρροι οἱ ἐχθροὶ τῆς Αὐτοκρατορίας!.. Ἐκεῖ ἐκτυλίσσονται τὰ δραματικώτερα γεγονότα τῆς συγκρούσεως αὐτῆς τῶν λαῶν. Ἡ Θράκη ἐρημώνεται χιλιάδες φορές, καὶ οἱ Θρᾷκες ἀποδεκατίζονται. Μὰ ἡ χώρα αὐτὴ δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ Ἑλληνικώτερο προπύργιο — ὅπως καὶ σήμερα — τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐναντίον τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων, ποὺ περνῶντας τὸν Αἷμο, πότε νικοῦν καὶ πότε νικοῦνται. Πότε φθάνουν ὡς τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πότε ἀποσύρονται ἡττημένοι, ντροπιασμένοι πέρ' ἀπ' τὸν Αἷμο. Οἱ ἐπιδρομές τους — ὅπως εἶναι γνωστὸν — ἀποτελοῦν τὶς αἱμαυρότερες σελίδες τῆς ἐποχῆς τοῦ Βυζαντίου. Τὰ πειὸ αἱματόβρεχτα γεγονότα τῆς ἱστορίας μας. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Νικηφόρου — ποὺ στὶς διόδους τοῦ Αἵμου ὑπέστη πανωλεθρία — οἱ Βούλγαροι ξανάρχισαν πάλι τὶς ἐπιδρομές τους καὶ «κατίσχυσαν Θράκης καὶ Μακεδονίας», κι ὁ κόσμος ἔφευγε πρὸς τὰ κάτω «μηδενὸς διώκοντος»! Σ'αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χωρίο στηρίζουν οἱ Βούλγαροι Ἱστορικοὶ — ὅπως ὁ Ζλατάρσκη καὶ ἄλλοι νεώτεροί του — τὶς προσπάθειές τους. Σχηματίζουν τὸν ἱστορικὸ χάρτη τῆς Βουλγαρίας τοῦ Θ' αἰῶνος, ἁπλώνοντας τὰ ὅριά τους στὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ξεχνοῦν ὅμως πῶς τοὺς κατενίκησεν ὁ Λέων ὁ Ε' καὶ τὸν ἀπαίσιο Κροῦμο ὁ Τσιμισκῆς στὰ 970 στὴν Ἀρκαδιούπολη νικώντας τοὺς Ρώσους ποὺ κατέβηκαν κατακτῶντας τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς ἔδιωξε. Καὶ τέλος τὸν Βασίλειο τὸ Βουλγαροκτόνο, ποὺ κατέλυσε τὸ Βουλγαρικὸ Βασίλειο, κι ἔκαμε τοὺς Βουλγάρους ὑπηκόους τῆς Αὐτοκρατορίας (1019) καὶ ὡς βορεινὸ σύνορο ὥρισε τὸν Αἷμο ποὺ κράτησε ὡς τοὺς Κομνηνοὺς καὶ Ἀγγέλους (1081—1204). Οἱ Βούλγαροι ὅσα μέρη πήρανε καὶ τὰ κράτησαν τὰ ὠνόμασαν «Ζαγορά». (Ποὺ σημαίνει δηλ. πέρ' ἀπ' τὸν Αἷμο). Ἡ ζώνη ὅμως κάτω ἀπ' τὸν Αἷμο (ἡ γνωστὴ ὀροσειρὰ ποὺ ὀνομάζεται ὡς γνωστὸν «Μπαλκὰν» ἐξ οὗ καὶ «Βαλκάνια») μὲ τὴν λοιπὴ Θράκη, ἀνῆκε στὴν Ἑλλην. Αὐτοκρατορία, ὡς τὴν κατάλυσί της. Γι' αὐτὸ μὲ βεβαιότητα συμπεραίνουμε ὅτι ἡ κυριαρχία τῶν Ἑλλήνων Βυζαντινῶν στὴ Θράκη κράτησε παραπάνω ἀπὸ χίλια χρόνια (ἀπὸ τὸ 395—1453) καὶ ἡ ἀνάμνηση ὅλης τῆς Θράκης ὡς χώρας Ἑλληνικῆς, δὲν ἔσβυσε στοὺς κατοπινοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους ὡς τὰ σήμερα. Ἡ ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας στὴ Θράκη μένει σκοτεινὴ καὶ ἀνεξερεύνητη. Πολλὰ ὅμως μπορεῖ νὰ μάθη κανένας ἂν ἀνατρέξη σὲ πηγές, ἂν ἐξετάση τὰ Βυζαντινὰ μοναστήρια, τὶς περιγραφὲς τῶν περιηγητῶν, τοὺς κώδικες καὶ συντεχνίες, τὰ Τουρκικὰ ἀρχεῖα κ.λ.π.

— Τὸ 1920 στὶς 14 Μαΐου ἡ Θράκη ἐλευθερώθηκε ἀπ' τὸν ἐχθρικὸ ζυγό. Ἔννοιωσε ἀπὸ τότε γιὰ καλὰ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας κι ἀπετέλεσε ἀπὸ τότε τὸ «Διαμάντι» τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδας. Ἔγινε ἡ πιὸ ὄμορφη, ἡ πιὸ πανώρια ἡ πιὸ ἀκριβὴ κόρη τῆς μεγάλης μάνας μας Ἑλλάδας, ἔπειτα ἀπὸ τόσων χρόνων ἀγωνίες, αἵματα, καὶ θυσίες...

— Ἦταν ἕνα θερμὸ πρωϊνὸ τοῦ Μαγιοῦ. Τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀφοῦ ἔκαναν ἀπόβαση καὶ κατέλαβαν τὴν Ἀλεξανδρούπολη, προχώρησαν τὴν ἴδια μέρα καὶ κατέλαβαν τὴν Κομοτινή. Μ' ἀληθινὴ ἀλλοφροσύνη ἐνθουσιασμοῦ οἱ Θρᾶκες ὑποδέχτηκαν τὸν Ἑλληνικὸ στρατό!.. Χιλιοστολισμένη ἡ Θρακικὴ φύση, πανηγύριζε!... Οἱ βουνοκορφὲς τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Ἴσμαρου ἔγειραν γιὰ λίγο εὐλαβικὰ τὶς κορφές τους στὰ ἡρωϊκὰ παλληκάρια ποὺ ἔφεραν πάνω στὶς φτεροῦγες τῆς δόξας, τὴν ποθητὴ λευτεριά... Ὅλα λαμποκοποῦσαν ἀπὸ χαρὰ σὲ μιὰ γάζα ἀχνορόδινης ὁμίχλης. Τὰ πλήθη ζητωκραύγαζαν καὶ τὰ κορίτσια ἔραιναν τὸ στρατὸ μὲ λουλούδια καὶ ροδοπέταλα. Ἀλησμόνητες συγκινητικὲς στιγμές! Ἔπειτα ἦρθε ὁ φριχτός, ὁ ἀνελέητος, τελευταῖος πόλεμος... Θυσιάστηκαν πολλὰ παλληκάρια τῆς Θράκης στὸ βωμὸ τοῦ Μολὼχ τοῦ πολέμου... μαζὶ μὲ τ' ἀδέλφια τῶν ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος μὰ δόξασαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας!... Ἔπειτα ἦρθε ἡ ἐπάρατη Βουλγαρικὴ κατοχή, κι ὁ ἀδελφοκτόνος ἀπαίσιος πόλεμος! Τώρα μὲ τὸ δίκηο της ἡ Θράκη χαίρεται τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας!...

***

Ἡ γοητεία τῆς Θρακικῆς λαογραφίας!

— Τέλος ἂς κλείσουμε τὴν ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ σελίδα τῆς Θράκης καὶ ἂς ἀσχοληθοῦμε γιὰ λίγο καὶ μὲ τὴν λαογραφία της.

— Ἡ λαογραφία εἶναι γνωστὸν πῶς εἶναι ὁ καλλίτερος καθρέφτης τῆς ψυχῆς τῶν λαῶν!.. Ἡ Θράκη ὑπῆρξε χώρα ἀνέκαθεν πλούσια σὲ λαογραφικὲς ἐκδηλώσεις. Ἀπ' τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ξεχωρίζει γιὰ τὰ περίεργα ἔθιμά της! Γιὰ τὰ θέσμιά της... Τὸ λαϊκό της δίκαιο. Τὸ ἀγροτικό. Τὸ ἐπαγγελματικό. Ποὺ εἶναι ὅμοια μὲ τὰ σημερινά. Οἱ Θρᾶκες περιέσωσαν μέσα στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πολλῶν αἰώνων, ὅλες τὶς συνήθειες τῶν ἀρχαίων Θρακῶν. Ὅλες τὶς προλήψεις. Τὰ περίεργα ἔθιμά τους. Ὅλα γενικῶς τὰ θέσμιά της ποὺ τόσο θαυμάσια τὰ περιέγραψε στὸ βιβλίο του: «Τὰ θέσμια τῆς Θράκης» ὁ Ἀρειοπαγίτης Σπήλιος Σακελλαριάδης. Ἔτσι πέρνουμε πληροφορίες πῶς ὁ χαρακτῆρας τοῦ ἀγνοῦ — τοῦ πιστοῦ — τοῦ ἡρωϊκοῦ — τοῦ πνευματικοῦ — τοῦ προοδευτικοῦ — τοῦ πειθαρχικοῦ — καὶ παραγωγικοῦ Θρακιώτη, ἀνάμεσα ἀπ' τοὺς αἰῶνες, παραμένει ἀναλλοίωτος!.. Τὰ χαρακτηριστικά του ἀμετάβλητα ποὺ μᾶς δίνουν ἔκτυπο τὸν τύπο τοῦ Θρακὸς ἀπὸ τότε ὡς σήμερα. Ἐπομένως ἂν θέλουμε νὰ μιλᾶμε γιὰ τὴν συγγένειά μας μὲ τοὺς παληοὺς προγόνους μας Θρᾶκες, πρέπει νὰ προστρέχωμε στὴ λαογραφία τῆς Θράκης, ὡς τὴν καλύτερη πηγὴ γιὰ ν' ἀντλήσουμε τὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς δείχνουν τὶς ὁμοιότητες καὶ τὶς διαφορὲς τῆς ψυλῆς μας... Στὴ λαογραφία θὰ προστρέξουμε γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς ποὺ αἰῶνες ὁλόκληρους τώρα κυλάει ἴδια κι ἀπαράλλαχτη μέσα στὸ τραχὺ τὸ ἠπει-

ρωτικὸ κλῖμα τῆς Θράκης. (Ποὺ ἐνῶ τὸ χειμῶνα εἶναι τόσο κρῦο, τὸ καλοκαῖρι ὅμως εἶναι εὐχάριστο...). Πάνω στὰ πανύψηλα βουνά της, κάτω στὶς ἀπέραντες πεδιάδες της (τὶς εὔφορες) καὶ στὰ πρασινόμαυρα δάση της, ἡ ζωὴ αἰῶνες τώρα κυλοῦσε καὶ κυλάει ἡ ἴδια μ' ὅσες κι ἂν παρενεβλήθησαν δυσκολίες κι ἐμπόδια. Μέσα ἀπὸ κάθε ρουμάνι, ἀπὸ κάθε πηγή, ἀπὸ κάθε λαγκαδιά, ξεφυτρώνει κι ἀπὸ μιὰ μυθολογικὴ παράσταση!.. Ἔτσι καὶ σήμερα οἱ πηγὲς καὶ τὰ ποτάμια τῆς Θράκης, εἶναι ἡ χαρὰ γιὰ τ' ἀρχαῖα ξωτικὰ καὶ τὶς νεράϊδες!.. Τὰ πυκνὰ δασωμένα μέρη, κατοικίες γιὰ τοὺς τραγόποδες Σατύρους. Τοὺς Διόνυσους καὶ τὶς Μαινάδες. Νομίζεις πῶς ἀκοῦς ἀπόκοσμα τὸ γλυκὸ ἦχο τοῦ αὐλοῦ τοῦ Πανός. Στὰ μυστηριώδη αὐτὰ μέρη τῆς Θράκης ὡς τὰ χτὲς ἀκόμη ὁ Θεὸς τοῦ οἴνου ὁ Διόνυσος — Βάκχος, μὲ τὸ κεφάλι στεφανωμένο μὲ κλήματα, ἔτρεχε μὲ χαρὲς καὶ ξεφωνητὰ ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια καὶ τὸ κρασὶ σκορποῦσε τὸ μεθῦσι καὶ τὸ ὄργιο!.. Μέσα στὶς ποιητικὲς κι ἐπιβλητικὲς Θρακικὲς κοιλάδες ἐτελοῦντο ὡς τὰ χτὲς (ὅπως καὶ σήμερα) τ' ἀναστενάρια! Τὰ Καβείρια μυστήρια τῆς Σαμοθράκης (ποῦναι κι αὐτὴ κομμάτι — ὅπως εἴπαμε — τῆς Ἠπειρωτικῆς Θράκης). Οἱ Διονυσιακὲς καὶ ὀργιαστικὲς τελετὲς ποὺ περισώθηκαν τόσους αἰῶνες κατὰ τὴ παράδοση κι ἀποτελοῦν — ὅπως τὰ «Δημήτρια» καὶ τὰ «Διονύσια» — ἔτσι διδάσκουν τουλάχιστον οἱ σοφοὶ — τὴ βάση καὶ τὴν πηγὴ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἀρχαίου θεάτρου...

⁂

Δίκαιη ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Θρακῶν γιὰ τὴν ἱστορικὴ πατρίδα τους!..

— Ὕστερα ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε ἔχουν δίκαιο νὰ ὑπερηφανεύωνται οἱ Θρᾶκες γιὰ τὴν ἔνδοξη καταγωγή τους. Γιατὶ ἡ Θράκη χαρακτηρίζεται ἀπ' τὰ παληὰ χρόνια ὡς ἡ πρωτοπόρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος!.. Γιατὶ σ' αὐτὴν ἀντήχησε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ τραγοῦδι. Γιατὶ στὴ Θράκη πρωτοτραγούδησαν οἱ Ἀρχαῖοι μας πρόγονοι τὶς πρῶτες νίκες πάνω στοὺς ἐχθροὺς τῆς φυλῆς. Ἐκεῖ πρωτοφανερώθηκε ἡ τέχνη!...

— Στὴ Θράκη οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔβαλαν τὶς βάσεις τῆς Θρησκείας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς πολιτικῆς. Ἐκεῖ μπῆκαν οἱ βάσεις τῆς σοφίας τῶν Ἑλλήνων. Στὴ Θράκη οἱ Ἀρχαῖοι πρόγονοί μας σχημάτισαν τὶς πρῶτες κοινότητες κι ἔζησαν τὴν πρώτη τους κοινωνικὴ ζωή.

— Στὴ Θράκη μεγαλούργησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στρατιῶτες. Ἡ πατρίδα τῆς τέχνης καὶ τῆς ὀμορφιᾶς εἶναι ἡ πατρίδα τοῦ Ὀρφέα!..

— Ἀπ' τὸν Καύκασο — ὅπου παρουσιάστηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ — ἔφθασαν οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι στὴν Θράκη.

— Αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη πορεία τῶν Ἑλλήνων! Στὴ Θράκη σταμάτησαν τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ φύλα (Αἰολικά, Ἰωνικά, Δωρικά). Στὴ Θράκη ἔζησαν

καὶ δοξάστηκαν οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ζωγράφοι καὶ μουσικοί.

— Ἡ Θράκη γύμνασε τοὺς πρώτους ἀνδρείους πολεμιστὲς καὶ ἱππεῖς. (Τοὺς φημισμένους σαρισοφόρους Θρᾶκες ἱππεῖς). Στὴν Θράκη τέλος πρέπει ν' ἀναζητηθῆ ἡ πρώτη ἄνθηση τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας...

Σήμερα δύο σημεῖα τῆς Ἑλλάδος ἑλκύουν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἡ Βόρειος Ἤπειρος, καὶ ἡ Κύπρος! Λησμονεῖται ὅμως τὸ κυριώτερο! Τὸ μεγαλήτερο πρόβλημα τῆς φυλῆς. Ξεχνιέται ἡ ἱερώτερη, ἐθνικὴ διεκδίκηση! «Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη». Αὐτὴν ποὺ φοβοῦνται νὰ ζητήσουν ὡρισμένοι περίεργοι Ἕλληνες. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἄλλη ἱστορία. Δὲν εἶναι θέμα τοῦ παρόντος. Ἡ Θράκη ὅμως γενικὰ ἡ προϊστορικὴ Θράκη, μητέρα τῶν ὑψηλῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν, ἡ ἔνδοξη, ἡ ἱστορική, ἡ Βυζαντινή, ἡ Θράκη τῶν μεγάλων περιπετειῶν, ἡ τραγική, ἡ ἑλληνικὴ Θράκη, πολὺ δίκαια ἔχει χαρακτηρισθῆ ὅπως εἴπαμε, ὡς τὸ διαμάντι τῆς Ἑλλάδος... Τὰ χρόνια περνοῦν διαβαίνουν κι ἀδιάκοπα κυλοῦν καὶ χάνονται στὴν ἄβυσσο τῶν αἰώνων. Μιὰ μέρα ὅμως νὰ εἴμαστε βέβαιοι πῶς ὁ ποταμὸς θὰ ξαναβρῆ τὴν κοίτη του!..

***

Τὸ τέλος τοῦ Ὀρφικοῦ τραγουδιοῦ!...

— Τελειώνοντας, μοῦ φαίνεται πῶς ἔκανα κατάχρηση τῆς καλωσύνης καὶ τῆς ὑπομονῆς σας, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ ξαναγυρίσω ὅπως ἔκανα στὴν ἀρχὴ νὰ κλείσω τὸν ὕμνο γιὰ τὴν ἀγαπημένη μου πατρίδα. Τὸ θεωρῶ καθῆκον μου καὶ ὑποχρέωση μαζί. Δὲν θὰ πρέπη κανεὶς νὰ μὲ παρεξηγήση, οὔτε νὰ μ' ἀδικήση γιατὶ ἡ μεγάλη ἀγάπη μου πρὸς τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μου, ἔκανε αὐτὴ τὴν πεζὴ σύνθεση νὰ γίνη ἕνας ὕμνος γιὰ τὴν πατρίδα μου!..

— Ἐπαναλαμβάνω καὶ θὰ τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ θὰ τὸ φωνάζω! «Ἀγαπῶ τὴν Θράκη, τὴν πατρίδα μου ὅπως ἡ μέλισσα τὸν ἀνθὸ καὶ τὰ πουλιὰ τὰ δένδρα. Ὅπως τὸ μικρὸ παιδὶ τὴν μανοῦλα του... Γιατὶ αὐτὴ μὲ γέννησε. Σ' αὐτὴν πρωτόειδα τὸ φῶς τοῦ ἥλιου... Ἂν σὲ χίλιες πατρίδες βρεθῶ καὶ χίλια χρόνια ζήσω, ἡ Θράκη καὶ μόνη θἄναι ἡ πατρίδα μου. Γιατὶ τὸ θέλει ὁ Θεός!.. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ριζικό μου... Ἂν δὲν ἀγαπήσω ἐγὼ τὴν πατρίδα μου, τὸν τόπο ποὺ μ' ἐγέννησε, τότε ποιὸς θὰ τὴν ἀγαπήση; Καθένας εἶναι φυσικὸ ν' ἀγαπᾶ τὴν πατρίδα του, ὅποια κι ἂν εἶναι: Φτωχή, πλούσια, μικρὴ ἢ μεγάλη. Ἔνδοξη ἢ ἄσημη... Κι ἐγώ, αὐτὴν μονάχα ἀγαπῶ. Θράκη μου, γλυκειά μου πατρίδα. Ποιὸς δὲν σ' ἐτραγούδησε μὰ καὶ δὲν σὲ φθόνησε; Ὅλοι ζηλεύουν τ' ὄνομά σου. Ἀδελφέ μου Ἕλληνα μιὰ χάρη σοῦ ζητῶ. Μὴν πῆς ποτέ σου θὰ προδώσω, γιατὶ μὲ πρόδωσαν... Θ' ἀδικήσω γιατὶ μ' ἀδίκησαν... Χίλιοι προδότες νὰ σὲ προδώσουν δὲν εἶναι λόγος κι ἐσὺ νὰ προδώσης ἔστω καὶ μιὰ φορὰ τὴν πατρίδα σου ἂν δὲν εἶσαι προδότης!

— 'Εσὺ ἥρωες ἔχεις μπροστά σου νὰ μιμηθῆς. Καθένας μοιάζει μ' ὅ,τι ἀγαπάει πιὸ πολὺ καὶ κάνει φυσικὰ αὐτὸ ποὺ λαχταράει ἡ ψυχή του...

— Μὴν πῆς ποτέ: «Εἶμαι φτωχὸς ἐγώ. Τί μπορῶ νὰ κάνω γιὰ τὴν πατρίδα μου»! "Οσο φτωχὸς κι ἂν εἶσαι, κάτι σπουδαῖο ἔχεις καὶ μπορεῖς νὰ δώσης στὴν πατρίδα σου. 'Αφοῦ ζῆς δὲν εἶναι δυνατὸν κάτι ἀκόμη πιὸ πολύτιμο κι ἀπὸ τὸ διαμάντι μπορεῖς νὰ προσφέρης. Κάτι ἀπ' τὸ περίσσευμα ἔστω τῆς καρδιᾶς σου...

— Φίλοι κι ἀδέρφια!.. 'Η Θράκη μας, κι ὁλόκληρη ἡ 'Ελλάδα εἶναι ἕνας κῆπος. "Αν καθένας μας γίνη ἀγκάθι, ὁ κῆπος θὰ χαλάση. Θὰ χάση τὴν αἴγλη καὶ τὴν ὀμορφιὰ στὴ γεννητά μας... Λουλοῦδι πρέπει νὰ γίνη ὁ καθένας μας στὸν τόπο ποὺ γεννήθηκε. Στὸν τόπο ποὺ πατοῦμε. Τότε θὰ γίνη κῆπος ἡ πατρίδα μας. Κῆπος ὁλάνθιστος καὶ μοσχομύριστος... Σωστὸς παράδεισος!.. 'Εδῶ τελειώνει ὁ ὕμνος μας. Τὸ τραγοῦδι μας γιὰ τὴν Θράκη. Θαρρῶ πῶς ἄρχισε νὰ τραγουδάη τὸ Θρακικὸ ἀγέρι. Τὸ ὀρφικὸ τραγοῦδι τῆς Θρακικῆς γῆς... Ποὺ τραγουδᾶνε οἱ πηγὲς καὶ τὰ βουνὰ καὶ τ' ἀκρογιάλια καὶ τὰ ποτάμια... 'Η γλυκόλαλη φλογέρα τοῦ Θρακιώτη τσοπάνη ἄρχισε παθιάρικα νὰ ἐξιστορῆ τὶς χαρὲς καὶ τὶς λῦπες... Νὰ μιλῆ γιὰ τὰ περασμένα καὶ γιὰ τὰ τωρινὰ μὰ καὶ γιὰ τὰ μελλούμενα. Μιὰ θεϊκὴ μελωδία φτάνει στ' αὐτιά μας ποὺ μᾶς τὴν φέρνει τὸ Θρακικὸ ἀγέρι κι ἕνα τραγοῦδι ἀπ' τὶς πολιτεῖες μᾶς θυμίζει τὸ τί θὰ πῆ Θράκη!..

— Γυρίζοντας τὸ βλέμμα μου πρὸς τὰ πίσω, διακρίνω τὴν νέα γεννητὰ ποὺ ἀνατέλλει, καὶ ἡ ὁποία μὲ τὴν χρυσὴ σκυτάλη τοῦ χρόνου, συνεχίζει τὸ ἔργο τῆς προόδου περισσότερο ἄλκιμη, αἰσιόδοξη, καὶ ζωτική. Νὰ ὑφαίνη τὸ μέλλον τῆς Θράκης, καὶ πλαισιωμένη ἀπὸ πνευματικοὺς ἀνθρώπους — φλογερούς Θρακιῶτες — πατριῶτες, οἱ ὁποῖοι εἶμαι βέβαιος πῶς θὰ λαμπρύνουν κι αὐτοὶ — ὅπως τόσοι ἄλλοι — τὸ πνευματικὸ στερέωμα τῆς Θράκης, σὰν καινούργια λαμπερὰ ἀστέρια βροντοφωνῶντας μαζὺ μὲ τὸν Δημόκριτο στὸν κάθε ἀνίδεο, ἐκεῖνο ποὺ κάποτε εἶχε λεχθῆ γιὰ τὴν ἀρχαία μας πατρίδα, τὴν 'Αρκαδία... «Θράκην αἰτεῖς;» «Μέγα ζητεῖς!».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΥΚΚΙΔΗ

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΦΑΟΥΣΤ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΗΔΕΣ

Προλεγόμενα

Ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Γκαῖτε ἔγραψε δύο Φάουστ, τὸν Πρῶτο ποὺ τὸν ἐπεξεργάστηκε ἑξήντα χρόνια καὶ τὸν Δεύτερο ποὺ τὸν ἀποτελείωσε σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα. Ὁ Νίκος Καζαντζάκης σχεδίασε νὰ γράψῃ Τρίτο Φάουστ. Ἀλλ' ὁ θάνατος τὸν πρόλαβε. Ἀφῆκε μονάχα ἐλάχιστες γραμμὲς ποὺ δὲν ἀπεικονίζουν τί ἀκριβῶς στοχαζόταν. Ἰδοὺ ἀπὸ τὸ σχεδίασμά του μερικὲς περικοπές:

Ὁ Τρίτος Φάουστ ποὺ σχεδίασα — βεβαιώνει ὁ Νίκος Καζατζάκης — εἶναι «ἡ καταθύρα» μου, δηλαδὴ «τὰ ὁλοστερνὰ λόγια ποὺ λέει ὁ ἄνθρωπος πρὶν πεθάνη», «εἶναι ἡ τελευταία λέξη, ἡ τρομερὴ καὶ δυσβάσταχτη, μιὰ λέξη σὰν ἐκείνη ποὺ ὁ Τολστόϊ φύλαγε νὰ τὴν ξεστομίσῃ, ὅταν θὰ τὸν εἶχαν κατεβάσει στὸν τάφο».

Ἀλλ' ὁ Νίκος Καζαντζάκης δὲν πρόλαβε μηδὲ ν' ἀρχίση τὸν Τρίτο Φάουστ, μολονότι ἡ κυοφορία του τὸν βασάνισε ὀχτὼ χρόνια (1950—1957). Ἔτσι μᾶς ἀπόμειναν ἄγνωστοι οἱ πολύτιμοι στοχασμοὶ ποὺ τὸν κατεῖχαν, καθὼς ἀντίκρυζε τὸν Τρίτο Φάουστ.

***

Μελετώντας τὸν Πρῶτο καὶ τὸ Δεύτερο Φάουστ στὰ κείμενα τοῦ Γκαῖτε, τοῦ λαμπεροῦ τούτου ἄστρου μέσα στὸ ἄπειρο στερέωμα τοῦ πνεύματος, φτάνω τώρα νὰ πιστεύω ὅτι ἕνας Τρίτος Φάουστ ποὺ λείπει σήμερα, ἂν τὸν ἐπιχειροῦσε κανείς, θὰ ἀποτελοῦσε μιὰ συμβολὴ ἱκανὴ ν' ἀποτυπώσῃ νέα ἀκτινοβολία στὴ φυσιογνωμία τοῦ κολασμένου μάγου. Ἂν ὁ πανένδοξος δημιουργὸς τῶν δυὸ Φάουστ διέθετε πιὸ μακρὺ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, ἀσφαλῶς δὲν θὰ δίσταζε νὰ δώσῃ στὸν ἥρωά του καὶ τρίτη ζωή, διογκώνοντας ἔτσι τὰ βαρύτιμα πετράδια τῶν «φαουστικῶν» ἀριστουργημάτων του.

Ὁ ἀποπειρώμενος τὸ παρὸν ἔργο εἶναι ἕνας ἁπλὸς φαντασιοκόπος καὶ ἀσήμαντος δημιουργός, ὅμοιος μὲ τοὺς ἁγιογράφους ποὺ αὐτοχαρακτηρίζονται ὑπογράφοντας «ὁ δῆθεν ζωγράφος». Μὲ τὴ μονογραφὴ τούτη, ἐλάχιστα βέβαια ἐκτιμώμενη σήμερα, δὲν ἐπιδιώκει καθόλου νὰ προσποιηθῇ τὸν ταπεινόφρονα. Ἀναγνωρίζει ἁπλῶς ὅτι δοκιμάζει μιὰν ἀπομίμηση τοῦ Φάουστ καὶ ζητεῖ τὴν καλοδιάθετη συμπεριφορὰ τῶν ἀναγνωστῶν του γιὰ τὶς ἀτέλειες ποὺ θὰ βροῦν στὴν ἀπόπειρά του νὰ μεταγράψῃ ἕνα ἀξεπέραστο ἔργο.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο πρῶτο

Ξαπλωμένος κάτω ἀπὸ μιὰ πυκνόφυλλη βαλανιδιά, ὁ Φάουστ κάθεται σκεφτικὸς καὶ στενοχωρημένος μ' ὅλο ποὺ οἱ συλφίδες δὲν σταματοῦν νὰ φτερουγίζουν τριγύρω του. Οὔτε ἡ εὐγένεια οὔτε ἡ μεγαλοπρέπειά τους κατορθώνουν νὰ τοῦ ἐλαφρώσουν τὴν ἀνησυχία.

Ξαφνικὰ σηκώνεται κι ἀρχίζει ν' ἀπαγγέλνῃ τ' ἀκόλουθα:

— Ὦ διχογνωμία! ὦ ἀσυμφωνία! Ἰδοὺ οἱ πικροὶ κι ὁλέθριοι καρποὶ τῆς λαθεμένης ἑρμηνείας ποὺ δόθηκε στὸ θρῦλο μου! Εἶναι τάχα ἀλήθεια ὕστερα ἀπ' ὅσα ἔκαμα σὲ συντροφιὰ μὲ τὴ σύζυγό μου Ἑλένη τῆς Σπάρτης πὼς μοῦ ἦταν γραμμένα νὰ πάθω μιὰν ἄθλια καὶ θλιβερὴ τύχη — τὸ μυαλό μου πεταμένο στοὺς τοίχους, βγαλμένα τὰ μάτια, ξεριζωμένα τὰ δόντια, θρουβαλιασμένο τὸ κεφάλι καὶ σπασμένα τὰ κόκκαλα; Ἀνοησίες καὶ φλυαρίες ὅλα τοῦτα! Τὸ συμβόλαιό μου μὲ τὸ διάβολο, εἶναι ἀλήθεια, περιλάβαινε μιὰ προθεσμία ποὺ ἴσχυε εἴκοσι τέσσερα χρόνια τῆς ζωῆς μου.

Ἀλλὰ μιὰ στιγμή! Προσέξτε με καλά! Οἱ ἑρμηνευτές μου ἐδῶ παρουσιάζονται πραγματικὰ ἀνίκανοι νὰ δοῦν καθαρά. Αὐτὴ ἡ προθεσμία ἔχει τὴ θαυμαστὴ ἐλαστικότητα ἄλλων γεγονότων καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀναφερομένων στὰ ἱερὰ κείμενα! Τί συμβαίνει λοιπόν; Ἀγνοοῦν π.χ. πὼς βαθυστόχαστοι ἑρμηνευτὲς τῆς Βίβλου, γιὰ νὰ προσαρμόσουν τὸ συνδυασμὸ τῶν περιστάσεων, ἀποφάνθηκαν ὅτι ἡ ἑρμηνεία τῶν ἕξη ἐργασίμων ἡμερῶν μὲ εἰκοσιτέσσερις ὧρες τῆς θείας δημιουργίας δὲν ἦταν σωστὴ καὶ πὼς δὲν ἐπρόκειτο παρὰ γιὰ μιὰ περίοδο «ἡμερῶν - ἐποχῶν» σὲ τέτοιο σημεῖο ποὺ μιὰ μέρα τῆς Βίβλου δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα παρὰ μιὰ χιλιετηρίδα καὶ πὼς ἀντίθετα ἡ ἡλικία τῶν μακροβίων τῆς Βίβλου μικραίνει σημαντικὰ ὥστε ὁ Μαθουσάλας π.χ. ποὺ εἶχε πεθάνει τάχα σὲ ἡλικία ἐνεακοσίων ἑξήκοντα ἐννιὰ χρονῶν ἦταν στὴν πραγματικότητα τὸ πολὺ ἑκατοχρονίτης!

Ἀπ' αὐτὲς δὲν προκύπτει ἄραγε πὼς τὸ συμβόλαιό μου ποὺ κανόνιζε τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς μου φανερώνεται ἐξίσου ἐλαστικὸ ὥστε νὰ διαιωνίζεται ἀκόμη ὡς σήμερα καὶ ὁ δῆθεν θάνατός μου ν' ἀποτελῇ κακοποίηση τῆς ἀλήθειας; Ἂς δοῦν τὸ πρόσωπό μου κι' ὅλο τὸ εἶναι μου! Ξεχειλίζω ἀπὸ ζωὴ καί, ἂν συνέβαινε νὰ τὴ χάσω ἔστω καὶ μιὰ μέρα, ἡ συμμαχία μου μὲ τὸ διάβολο μοῦ ἐγγυᾶται τὴν ἀνανέωση. Ἀλλ' ἂς τ' ἀφήσουμε αὐτά! Χρειάζονται ἔργα! Τὰ λόγια περισσεύουν!

(Ὁ Φάουστ θέτει ὕστερα σ' ἐνέργεια μυστηριώδη σήματα ποὺ καλοῦν τὸ πνεῦμα. Ξεπετάχτηκεν εὐθὺς κόκκινη φλόγα γύρω - γύρω. Ἀλλ' ἡ βαλανιδιὰ ποὺ ὁ Φάουστ καθόταν ἔμεινεν ἄκαυτη, ὅπως ἡ φλεγόμενη βάτος ποὺ μέσα της κρύφτηκεν ὁ Ἰεχωβᾶς τῶν Ἰουδαίων, γιὰ νὰ συνομιλήσῃ μὲ τὸ

Μωϋσῆ. Καταχθόνιος καὶ σαρκαστὴς ὁ Μεφιστοφελῆς κάμνει τὴν ἐμφάνισή του κι ἀρχίζει νὰ λέῃ):

— Χαιρετίζω τὸ σοφὸ δόκτορα! Ἔρχομαι γρήγορα στὸ κάλεσμά σου! Κατόπιν ἀπὸ τὶς κακουργίες σου στὴ Σπάρτη θέλεις νὰ προσθέσῃς νέες ἁμαρτίες; Μήπως παίρνεις τὴ ζωὴ σὰν βάρος ἀβάσταχτο; Ἀηδίασες τὴν ὕπαρξη; Ποθεῖς τὸ θάνατο;

Φάουστ.

— Ἐπιθυμῶ ἀκόμη τὴ βαθειὰ ἔρευνα τῆς ζωῆς καὶ βοηθούμενος ἀπὸ σένα, ἐλπίζω, ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος τῆς πολυγνωσίας ν' ἀνακαλύψω τὸ Μέγα Πᾶν καὶ τὸ μυστικὸ νῆμα τῆς μοίρας μας.

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄ! Πολὺ καλά! Τέτοια εἶναι κι ἡ δική μου λειτουργία. Πρὸ παντὸς κοιτάζω τὴν οὐσία τῶν ὄντων. Ἀλλὰ προτοῦ μοῦ θέσῃς ἐρωτήματα, πρέπει νὰ ξαίρῃς μὲ τὸ νοῦ καὶ μὲ τὸ σὶ τὴν πραγματικὴ δύναμη τῆς καταχθόνιας στρατιᾶς ποὺ εἶναι ἕτοιμη κατὰ τὴ συμφωνία μας νὰ σὲ βοηθήσῃ σὲ κάθε σῆμα κινδύνου.

Φάουστ.

— Σ' εὐχαριστῶ διότι μοῦ θύμισες τὴ συμφωνία μας, ἀλλὰ μαζὶ καὶ τὰ μαῦρα σχέδιά σου ποὺ μὲ ἀπειλοῦν.

Μεφιστοφελῆς.

— Ἔστω! Ἀλλὰ δὲν γνώρισες καὶ δὲν εἶδες ὡς τώρα παρὰ ἕνα μέρος τῆς πανίσχυρης στρατιᾶς μας. Ἀλήθεια, τὴν ἀπαρτίζουν μάγισσες, σίβυλλες, μοῖρες, σφίγγες καὶ διαβόλοι. Ἀπ' αὐτοὺς ξεχωρίζουν, ὁ Ἑωσφόρος, ὡς ἀρχικυβερνήτης, ὁ Βεελζεβούλ, ὁ Μπελιάλ, ὁ Ἀσταρόχ, ὁ Σατανᾶς, ὁ Ἀνναμπρού, ὁ Ντυθικὰν καὶ οἱ Ντρὰκ κι ἄλλοι ἀκόμη, ἀλλὰ μὲ μοῦτρα ζώων — χοίρων, λαφιῶν, ζαρκαδιῶν, ἄρκτων, λύκων, πιθήκων, λαγῶν, βουβαλιῶν, ἀλόγων, τράγων, κάπρων, γαϊδάρων κι ἄλλων παρομοίων. Ἀλλ' ἀγνοεῖς τὸ σύνολο τῶν δαιμονιακῶν δυνάμεών μας, ἀληθινὰ ἀνίκητων σ' ὅλα τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Σοῦ δίνω τὸ λεπτομερειακὸ σύνολο, γιὰ νὰ πάρω θάρρος. Μάθε λοιπὸν ὅτι ἡ διαβολικὴ μοναρχία περιλαμβάνει 72 πρίγκηπες καὶ 7.405.926 διαβόλους καταταγμένους σὲ 1111 λεγεῶνες ποὺ ἡ καθεμιὰ σχηματίζεται ἀπὸ 6666 διαβολικοὺς συνεργοὺς ἐκτὸς λάθους. Τοῦτο δὲν εἶναι πιὰ μυστικό. Ἕνας περίφημος δαιμονολόγος, ὁ ἀκαδημαϊκὸς τῆς Γαλλίας Μωρὶς Γκαρσὸν κατάφερε νὰ ἐξερευνήσῃ τ' ἀρχεῖα τοῦ ἐπιτελείου μας καὶ δημοσίεψε ὅλους τοὺς ἐμπιστευτικοὺς ἀριθμούς μας, γιὰ νὰ ξαίρουν οἱ ἄνθρωποι πῶς νὰ προφυλάγωνται ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν διαβόλων. Ἂν θέλῃς, κοίταξε ἀπ' τὸ παράθυρο, μπροστά μας, τὶς μαῦρες τοῦτες φάλαγγες συνεχιζόμενες σὲ ἀμέτρητο κομπολόγι ποὺ φτάνει ὡς τὸ φεγγάρι. Περιμένουν διαταγὲς τώρα δά, γιὰ νὰ δράσουν πάνω στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ πετύχουν τὴν αὔξηση τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἀλλὰ σὺ εἶσαι προφυλαγμένος ἀπὸ καθετί. Ἡ συμφωνία μᾶς δένει

σφιχτά. Ἔχε λοιπὸν θάρρος καὶ πές μου ποιὰ εἶναι ἡ πιὸ βαθειὰ ἐπιθυμία σου. Θὰ ἱκανοποιηθῇ κάθε προσμονή σου.

Φάουστ.

— Σωστὰ μίλησες! Πωθῶ λοιπὸν νὰ παρουσιάσω τὸν Ἑλληνικὸ ἀνθρωπισμὸ καὶ μάλιστα μὲ μερικὲς μόνο πινελιές, ἀλλ' ὅμως κατὰ τρόπο ἀνάγλυφο. Θὰ τὸν συνθέσω, ὅπως πιστεύω, μὲ ὅσον τὸ δυνατὸ περισσότερη δεξιοτεχνία. Παίρνοντας γιὰ θεμέλιο τὶς συνόψεις ἔστω καὶ σύντομες, ἀλλὰ καὶ ὀρθὲς καὶ εὔγλωττες τῶν ἑκάστοτε πανηγυριστῶν τοῦ βήματος τούτου, εἶμαι καταχαρούμενος διαπιστώνοντας τὴν ὁλόθερμη ὁμοφωνία τῶν γνωμῶν πάνω στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς μὲ τὴν ἀγαθοποιὰ συμβολή του γίνεται ὠφέλιμος σὲ ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ποιὲς εἶναι οἱ συνόψεις αὐτές; Θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς τὶς παρουσιάσω ἔτσι ποὺ νὰ εἶναι χρήσιμες ἀκόμη καὶ στὸν κοινὸ θνητό.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο Πρῶτο.

Πρῶτα - πρῶτα ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς πρωταρχίζει μ' ἕνα πέταγμα πάνω ἀπ' ὅλη τὴν ἔκταση τῆς οἰκουμένης γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀνθρωπότητος. Λεσπόζει μὲ τὴν εὐεργετικὴ πνοή του ὅλα τὰ ἔθνη ποὺ γιὰ τὴ διαφώτισή τους προστρέχουν στὴ συνδρομή του. Γεννᾶ μέσα στὶς ψυχὲς κατὰ πρῶτο λόγο τὸ θαυμασμὸ καὶ κατόπι τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φωτεινὴ διδαχή του. Διδάσκει στοὺς ὀπαδούς του τὴ δύναμη νὰ παρατηροῦν, νὰ προβληματίζωνται καὶ νὰ ἐρευνοῦν τὸ λεκτικὸ πληθωρισμὸ ὥστε κάθε παράλειψη στὴν κύρια καὶ ἀκριβῆ ἔννοια νὰ καταντᾶ ἀδύνατη, ν' ἀπασχολοῦν τὸ πνεῦμα τους μὲ γόνιμους στοχασμούς, ν' αὐξάνουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὰ προβλήματα τῆς διανοίας, νὰ γνωματεύουν μὲ ὀρθὰ κριτήρια καὶ νὰ ἔχουν ἔντονη προσωπικὴ ζωή. Τοὺς μαθαίνει νὰ συνταιριάζουν τὶς σωστὲς λέξεις μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια καὶ νὰ καθιερώνουν στενὴ συμφωνία ἀνάμεσα στὴν ἰδέα καὶ στὴν ἔκφραση. Ἔτσι περιλαβαίνει στοὺς κόλπους του ἀξίες μορφωτικές, παιδευτικὲς ἀνθρωπιστικές, θαυμάσια πλαστουργικὲς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Τοὺς ἐφοδιάζει μὲ συλλογιστικοὺς καὶ αἰσθηματικοὺς τρόπους ποὺ ἐνσωματώνονται σιγὰ - σιγὰ στὴ σκέψη καὶ στὴν εὐαισθησία. Δίνει τὴν ἱκανότητα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς μαθήσεως. Καθὼς μεγαλώνομε, πετυχαίνει τὸ μέστωμα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο παραμένει μέσα μας, ἂν οἱ γνώσεις σβήσουν, ὅπως τὸ διαβεβαιώνει τὸ περίφημα χαριτολόγημα: «Ἡ μόρφωση εἶναι ὅ,τι ἀπομένει στὸ πνεῦμα, ὅταν τοῦτο τὰ ἔχη ξεχάσει ὅλα». Τὸ ἀνέβασμά της ἀναδείχνεται ἔξοχα ἱκανοποιητικὸ ὥστε νὰ δυναμώνῃ τὶς ἱκανότητες τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὑψηλὰ πετάγματα κατὰ τὶς κορυφὲς τῆς ὑπέρτερης διανοήσεως, Ἐπὶ πλέον ἐξασφαλίζει ἀκόμη καὶ πρακτικὲς ἱκα-

νότητες ποὺ τὸν διευκολύνουν στὴν καθημερινὴ ζωή του. Πρέπει τώρα νὰ μπῶ εὐθὺς ἀμέσως μέσα στὸ ἱερὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ὅπου σπινθηροβολοῦν ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὲς οἱ ὑψηλὲς ἀρετές του ὥστε νὰ πλησιάζη μ' ἐπιτυχία τὸ μεσουράνημα τῆς στοχαστικῆς κι ἐνεργοῦ ψυχῆς. Ὁ ἀνθρωπισμὸς αὐτὸς διαθέτει ἕνα γλωσσικὸ μηχανισμὸ ἐναρμονισμένο μὲ τὴν ἀναμφίβολη ὑπεροχή του. Γι' αὐτὸ ἔχει καύχημα πὼς πετυχαίνει μιὰν ἀδιάλειπτη ἀκρίβεια στὸ συνταίριασμα τῆς λέξεως μὲ τὴ φράση, στοιχεῖο ἀπαραίτητο γιὰ τὴν καθαρὴ καὶ βαθειὰ γνώση τῆς γλώσσας. Εἶναι ἱκανὸς νὰ γεννήση τὸν πόθο τοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας ποὺ δημιουργοῦν κι οἱ δυό τους τὴ σύνθεση, τὴν κατάλληλη ν' ἀνοίγη τὸ δρόμο στὴ φαντασία, στὶς ἰδέες καὶ στὶς μεγάλες ἀνακαλύψεις. Κατορθώνει νὰ περισφίξη μιὰν ἔννοια ποὺ μπορεῖ νὰ ξεκινᾶ ἀπὸ ὑψηλὸ διανοητικὸ ἐπίπεδο ἢ νὰ φτάνη ἕως τὴν πιὸ ταπεινὴ πρακτικὴ ζωή. Μολαταῦτα ὅλο τὸ ἀστραφτερὸ περίβλημα, ὅλη ἡ ἰσχυρὴ ἁρματωσιὰ τῆς πανοπλίας φτιαγμένη ἀπὸ τὴ σοφὴ Ἀθηνᾶ γιὰ παγκόσμια παιδευτικὴ χρήση λείπει βέβαια ἀπὸ τὸν πίνακά μου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν ἀποτελειώσω μὲ μερικὲς πινελιὲς ποὺ θὰ τὸν παρουσιάσουν κατὰ τρόπο ἀνάγλυφο καὶ ποὺ θὰ τὸν συνθέσω, ὅπως πιστεύω, μὲ ὅσον τὸ δυνατό, περισσότερη δεξιοτεχνία.

Προκειμένου ὅμως γιὰ λαοὺς ἀνίκανους ἀκόμη νὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ αἰσθάνωνται τὴ λάμψη τῶν πνευματικῶν φώτων τους, ἀλλὰ πολὺ πλούσιους σ' ἐσωτερικὴ κίνηση καὶ ζωτικότητα, ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς βάζει σ' ἐνέργεια τὴν ἔμφυτη μαγικὴ δύναμή του. Προικισμένος μὲ σαφήνεια, καθαρότητα κι ἀντικειμενικότητα, εἶναι ἱκανὸς νὰ ὁδηγήση καὶ νὰ κατευθύνη τοὺς λαοὺς αὐτοὺς στὴν κατάκτηση τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ δρόμου των μὲ τὰ δικά τους μέσα. Προσπαθεῖ, μόλις τεθῆ σ' ἐφαρμογή, νὰ ἐργάζεται ἀποτελεσματικὰ μὲ τὸ μέσο τῆς ἐσωτερικῆς ἐξελίξεως γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνανέωση κάθε κοινωνίας ἀνίκανης νὰ παρακολουθήση τὸν παραπάνω δρόμο. Τὴν ὁδηγεῖ νὰ υἱοθετήση τὶς ἀρχὲς τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας ὥστε ν' ἀντλῆ ἀπὸ τὸ πνεῦμα του πηγὴν ἐνεργητικότητας, αὔξηση τῆς ἐμπιστοσύνης στὸν ἑαυτό της καὶ ἕνα δημιουργικὸ ἐνθουσιασμὸ σὲ κάθε τομέα τῆς σκέψεως, τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κοινωνικοῦ ρυθμοῦ. Τῆς ἐμφυσᾶ τὴ μεγάλη φλόγα ποὺ σπρώχνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ πράττουν τὸ καθετὶ ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ σωστὰ γιὰ δικό τους ὄφελος, καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνία.

Συμπερασματικὰ ἔχει ἀποδειχτῆ πὼς ὁ Ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς ὑψώνεται μέσα στοὺς αἰῶνες σὰν μιὰ γενναιόδωρη θεότητα ποὺ μοιράζει τ' ἀνεχτίμητα ἀγαθά της σ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία της. Νά, γιατὶ ἔρχεται τὴ στιγμὴ τούτη ἀπὸ τὸ μεγαλόπρεπο βάθρο του νὰ προσφέρη τὶς καλὲς ὑπηρεσίες του σὲ ὅλην τὴν οἰκουμένη. Δὲν ἀποκλείει ἀπ' τὸ τόσο εὐγενικὸ ὅσο καὶ πιεστικὸ κάλεσμά του κανένα μέρος τοῦ κόσμου. Προσκαλεῖ ὅλους τοὺς κατοίκους του νὰ κατευνάσουν τὴ δίψα τους ἀπ' τὴν κρυ-

στάλλινη πηγή του. Εἶναι ἕτοιμος νὰ δώση κάθε εὐκαιρία, γιὰ νὰ φτάσουν ὅλοι στὸ ἀνώτατο ἐπίπεδο πνευματικῆς γνώσεως καὶ λεπτῆς εὐαισθησίας. Ἔχει τὴ δύναμη νὰ προασπίση κατὰ πόδας τὸν πολιτισμὸ ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐπιζήση. Νὰ σώση τὴ λύρα τοῦ Ὀρφέα καὶ ὅλες τὶς ὁλόλαμπρες ἰδιομορφίες τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος. Ν' ἀποδιώξη τὰ κύματα τῆς βαρβαρότητας, καθὼς τοῦτα δὲν παύουν νὰ κυλοῦν ὁρμητικὰ μὲ τὴ συνέργεια τοῦ Ἀττίλα ποὺ ἐνεδρεύει πάντα ἀντίκρυ στοὺς ἀνθρωπιστικοὺς προμαχῶνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὁ Φάουστ κι ὁ Μεφιστοφελῆς παρευρίσκονται στὶς γιορτὲς τῶν Ἀναστεναρίων.

(Κάπου στὴ Βόρεια Ἑλλάδα).

Μεφιστοφελῆς.

— Ἂς σταματήσουμε ἐδῶ.

Φάουστ.

— Ποῦ εἴμαστε;

Μεφιστοφελῆς.

— Τέντωσε τ' αὐτιά σου κι ἄκουγε καλά!

Κάθονται πάνω σ' ἕνα μικρὸ ὕψωμα κάτω ἀπὸ τὴ θαμπὴ σκιὰ ἑνὸς ἑκατοχρονίτικου δρυῦ καὶ περιμένουν νὰ ἰδοῦν τὴν πομπὴ τῶν Ἀναστενάρηδων ποὺ εἶναι σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ των στὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μεφιστοφελῆς βάζει σὲ λειτουργία τὸ μηχάνημά του ποὺ ἀνασταίνει χαμένους κόσμους.

Φάουστ.

— Τί λαμπερὲς σκηνογραφίες! Τί μεθύσι ἀπὸ εὐχαρίστηση!

Μεφιστοφελῆς.

— Δὲν τ' ἀνεγνώρισες, λοιπόν, τὰ βουνά, τὴ Ροδόπη καὶ τὸν Αἷμο;

Φάουστ.

— Ὦ τί μαγεία! ὦ τοῦ Ὀρφέα Πατρίδα! ὦ τόπος φωτοπερίχυτος ἀπὸ φλογερὴ ἁγιωσύνη! Ὦ πραγματικὴ πατρίδα τῶν Μουσῶν!

Μεφιστοφελῆς.

— Ἄφησε τὶς ἀποστροφές! καὶ πρόσεξε! Φωνὲς σβησμένες πρὶν ἀπὸ χιλιόχρονα, ξαναζωντανεύουν τώρα στὸ λεπτὸ ἀκριβῶς ἐδῶ ὅπου εἶχαν ἀντηχήσει γιὰ πρώτη φορά!

Φάουστ.

— Στ' ἀλήθεια, τί παράδοξη συνέχεια ἀπὸ ξεκουφαντικοὺς θορύβους, πρῶτα ἄγρια βρουχητά, ὕστερα βαρειὰ μουγκρίσματα καὶ ἄλλες φωνὲς ζώων, τέλος βροντερὰ κατρακυλίσματα! Μοῦ ἔρχεται ἡ διάθεση νὰ βουλώσω τ' αὐτιά! Τί τοῦτο λοιπόν;

Μεφιστοφελῆς.

— Κοιτάξτε καλύτερα τὸ θέαμα παρὰ ν' ἀκοῦτε!

Φάουστ.

— Ὦ! τί μυστήριο θαυμαστὸ κι ἀπίστευτο! Ζῶα, ὅλα ἡμερωμένα καὶ τί ζῶα! Λιοντάρια, ἐλέφαντες, φίδια, πάνθηρες, ἀρκοῦδες κι ἄλλα μικρότερα ἀλογόμυγες, πουλιά, χελῶνες, σκυλιὰ καὶ ἐπὶ πλέον δέντρα, ποτάμια καὶ βράχια μετατοπισμένα ἀπὸ τὴ θέση τους! Τὰ πάντα βρίσκονται ἐδῶ κάτω ἀπ' τὴ μαγεία τῆς λύρας τοῦ Ὀρφέα!

Μεφιστοφελῆς.

— Ἂς μὴν ἀγριεύουμε τὰ ζῶα! Ἀκίνητοι πιά.

Φάουστ.

— Τ' ἁρμονικὰ κύματα τῆς Ὀρφικῆς λύρας πετυχαίνουν νὰ μᾶς πλημμυρίζουν μὲ χαρὰ ἀπέραντη. Κι ἔπειτα τί δυνατὴ ἀνάσα ζωῆς στὰ γύρω! Ἀλλὰ βλέπω τὴ στιγμὴ τούτη τὸν ἴδιο τὸν Ὀρφέα! Ντυμένος μὲ πορφύρα, κραπώντας τὴ φιλντισένια καὶ χρυσὴ λύρα του στὸ χέρι, ἀκτινοβολεῖ αἰώνια νέος καὶ φαίνεται ἕτοιμος νὰ μιλήση. Ἂς τὸν ἀκούσουμε μὲ τὸν πρεπούμενο σεβασμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ὀρφέας.

— Μιλῶ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς. Παρακαλῶ νὰ μ' ἀκούσετε. Ὅλοι ἐσεῖς, ὦ ἄνθρωποι, ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς γῆς, γενῆτε ὅλο μάτια κι αὐτιά. Ὁ ὑλισμὸς σᾶς περισφίγγει μὲ τὰ δυνατά του πλοκάμια πρᾶγμα πού, καθὼς σᾶς βλέπει κανείς, δημιουργεῖ θέμα βαθύτατα λυπητερό. Κατεξοδεύεστε σὲ ὑπέρτατες προσπάθειες ἐργασίας, γιὰ νὰ πλουτίσετε ἁπλῶς, χωρὶς ὅμως ν' ἀπολαμβάνετε ἀληθινὴ εὐτυχία. Κατακυριευμένοι ἀπὸ δίψα γιὰ μάταιες ἀπολαύσεις ξεθεώνεστε μὲ ὑπεράνθρωπους κόπους καὶ καταστρέφετε τὶς δυνάμεις σας καὶ τὴν ὑγεία σας. Ἡ ὑστερία αὐτὴ τοῦ ὑλικοῦ πλουτισμοῦ ἔχει διαποτίσει ζωηρὰ τὶς ψυχές σας. Γιὰ τὸ κατάντημά σας τοῦτο γίνεστε ὑπήκοοι σὲ μερικὰ σύνεργα τῆς μόδας. Παραδίνετε τὸν ἑαυτό σας ὁλάκαιρο σ' αὐτὰ πολλὲς ὧρες ἀδιάκοπα καὶ καταδικάζεστε σ' ἀκινησία. Σᾶς λείπουν οἱ εὐκαιρίες γιὰ νὰ χειριστῆτε τὸ λόγο. Δὲν τὸν χρησιμοποιεῖτε πιὰ γιὰ στοχασμούς. Ἀντὶ νὰ σκέπτεστε ὅ,τι δήποτε δημιουργικὸ γιὰ τὴ ζωή σας ἔχετε τὴ ματιὰ καὶ τὴ σκέψη διασπασμένες. Ἡ καθημερινὴ διαδοχὴ τῶν ἐντυπώσεων γίνεται τόσο γρήγορα ποὺ τὸ πνεῦμα δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ σταματήση σὲ καμμιὰ ἀπ' αὐτές. Βαθειὰ ἀποπνευματωμένοι, θὰ καταντήσετε μιὰ μέρα ξέμαθοι ὁλότελα στὴ χρήση τῆς σκέψεως. Ἴσως μὲ τὸν καιρὸ θὰ φτάσετε νὰ καταστρέψετε μέσα σας κάθε ἀνθρώπινη φλόγα. Στ' ἀλήθεια ἡ διάνοιά σας σκοτεινιάζει ἔτσι σιγὰ - σιγὰ ποὺ φαίνεστε ν' ἀγνοῆτε ἀκόμη καὶ τοὺς πρωταρχικοὺς συλλογισμούς. Μὲ τὸν τρόπο τοῦτο ἀναισθητοποιεῖτε τὸν ἐσωτερικό σας κόσμο καὶ ἀποχρωματίζετε τὴν ἐθνικὴ φυσιογνωμία σας, γιὰ νὰ καταλήξετε σὲ ἠθικὲς συνέπειες ἀνυπολόγιστα δυσάρεστες. Μολαταῦτα ὑπάρχει γιὰ

τὴν ἀξιοπρέπεια, τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἀνθρώπου μιὰ ἀνεκτίμητη παρακαταθήκη: οἱ πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς ἀξίες. Μ' αὐτὲς μόνο τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου θὰ μπορέση νὰ ξυπνήση, ν' ἀναπτυχτῆ, νὰ δράση καὶ νὰ φτάση στὴν πληρότητα τῆς ἄϋλης ὑποστάσεώς του. Στερεωθῆτε σὲ σύστημα ζωῆς γεμάτο ἀξιοπρέπεια, ἁγνότητα καὶ ἰσορροπία. Ἀποδεχτῆτε ὡς ἀδιάσειστο κανόνα τὴν πραγματικὴ ἀρετὴ καὶ τὴν ὁλόθερμη εὐσέβεια πρὸς τὸ θεῖον. Ἀπομακρύνατε κάθε φόβο προερχόμενο εἴτε ἀπ' τὰ πράγματα τῆς γῆς εἴτε ἀπ' τὴν προοπτικὴ τοῦ Ἅδη παίρνοντας ὡς ἔμβλημα τὴν ἀταραξία τοῦ σοφοῦ. Κάμετε ὅλα τὰ ἔργα σας νὰ ἔχουν γιὰ χρήσιμο τέρμα τὸ κοινὸ καλό. Βοήθεια στοὺς ἀδυνάτους, παρηγοριὰ στοὺς πολύπαθους, ἐλπίδα σὲ ὅλους. Τέλος διαβαίνετε μέσα ἀπ' τὴ ζωὴ μὲ τὴν ψυχὴ πασίχαρη. Μολονότι πάνω στὴ γῆ, ὅμως θὰ αἰσθανθῆτε πὼς πᾶτε στ' ἀψήλου, στ' ἀκρούρανα! Ἰδοὺ γιὰ σᾶς ὁ ἀληθινὸς κώδικας τῆς εὐτυχίας.

Φάουστ.

Ὦ πατέρα τῶν μυστῶν! ὦ μελωδικὲ σωτῆρα τῶν ἀνθρώπων! ὦ μεγάλε ἱερέα τοῦ Ὀλύμπιου Δία! Τὰ λόγια σας εἶναι χρυσοὶ κανόνες. Μαζί σας κάθε μυαλωμένος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ τολμήση τὸ πνιχνίδι τῆς ἀντιλογίας. Μολαταῦτα ἄσε με νὰ ὑπογραμμίσω μερικὲς παρατηρήσεις ποὺ ἴσως τὶς βρῆτε ξεφτισμένες. Ἀλλ' ἡ εἰλικρίνεια τὶς διατηρεῖ περίλαμπρες. Ἀληθινὰ ἕνας ὑλισμὸς καταπιεστικὸς βαραίνει τὴν ἀνθρωπότητα. Βασισμένος πάνω σὲ πακτωλοὺς ἀπὸ χρυσάφι καὶ χαμηλοὺς σκοποὺς κάμνει τοὺς ἀνθρώπους ἀνίκανους ν' ἀντιδράσουν ἐνάντια στὶς ἀσχήμιες καὶ στὴν κάκοσμη γύρω τους ἀτμόσφαιρα. Ἂς μὴν εἴμαστε ὅμως ἀμεταγύριστοι σὲ ὅλα. Πραγματικὰ ἕνας ὑλισμὸς γεννημένος ἀπ' τὴν ἀφθονία ἔδωκε τὴν δυνατότητα στὸ ἀνθρώπινο γένος ν' ἀπολάψη μεγαλύτερη καλοπέραση: ὑγεία, ὑγιεινή, καθαριότητα, παιδεία καὶ κοινωνικὴ ἀσφάλεια ποὺ δὲν τὶς εἶχε γνωρίσει παλαιότερα. Ἔγινε λοιπὸν παραδεχτὸ πὼς ἔτσι οἱ ἄνθρωποι πετυχαίνουν κάποια μόρφωση, πὼς οἱ ὁρίζοντες φαρδαίνουν καὶ πὼς ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ μεγάλα παγκόσμια προβλήματα. Ἀλλ' ἂς μὴν ξεχνιέται ὅτι βλέποντας ἕνα κινούμενο θέαμα ἀπ' τὸ πρωῒ ὡς τὸ βράδυ καταντοῦν νὰ πέσουν σὲ ἀποβλακωτικὴ κατάσταση. Τοῦτο ἄσκεφτο θὰ ἦταν ἄλλοτε. Εἶπα τὴν ταπεινὴ γνώμη μου. Μήπως, ἀγαπητέ μου οὐράνιε γόητα Ὀρφέα, αὐθαδίασα ποὺ σᾶς μίλησα ἔτσι;

Ὀρφέας.

— Σὲ λιγότερο ἀπὸ μισὸν αἰῶνα τὰ λάθη σας θὰ ἔχουν δώσει τὶς συνέπειές τους. Ἡ ἀλήθεια ὁλόφωτη θὰ σᾶς φανερωθῆ. Προσοχὴ μήπως βαθιοκοιμηθῆτε πιὰ γιὰ πάντα!

Φάουστ.

(Πρὸς τὸ Μεφιστοφελῆ).

— Σταμάτα γρήγορα τὸ μηχάνημά σου.

Μεφιστοφελῆς.

— Γιατὶ ἔτσι πικρόχολα;

Φάουστ.

— Γιατὶ ὕστερα θὰ ἔχουμε μόνο τοὺς σπαραχτικοὺς θρήνους τοῦ Ὀρφέα γιὰ τὴ δύστυχη γυναίκα του, τὴν ὄμορφη Εὐρυδίκη. Δὲν θέλω πιὰ τὶς κλαψιάρικες τοῦτες ρητορεῖες! Ἀρκετὰ τὶς ἔχω ἀκουστὲς σὲ παλκοσένικα.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Κεφάλαιο πρῶτο.

Μεφιστοφελῆς.

(Ὑπακούει στὴν προσταγὴ κι ὁ Ὀρφέας ἐξαφανίζεται).

— Ἂς περιμένουμε τώρα τοὺς Ἀναστενάρηδες. Δὲν θ' ἀργήσουν. Ὑπομονή!

Φάουστ.

— Στ' ἀλήθεια, νὰ κιόλας, προαγγελτικὰ σήματα, τὰ ἠχητικὰ κύματα μιᾶς πολύμορφης μουσικῆς. Κι' εὐθὺς ἀμέσως ἡ βοὴ ἑνὸς ποικιλόσχημου πλήθους, ἀνήσυχου καὶ παράφορου. Ποιοὶ ὅμως τὸ ἀποτελοῦν;

Μεφιστοφελῆς.

— Ἀπὸ τὰ φανερώματά τους εἶναι χωρικοὶ ποὺ φοροῦν τὰ Θρακικὰ σαλβάρια καὶ τσοράπια, ἔπειτα χωροφύλακες, τουρίστες, γραφιάδες, ὑπάλληλοι, ἀγρότες, γυναῖκες μὲ καλοδεμένες μαντῆλες καὶ τέλος ἕνα πλῆθος δυσκολοδιάκριτο ἀπὸ κοινωνικὴ τάξη.

Φάουστ.

— Καὶ ἡ πρωτοπόρα μπάντα τῶν μουσικῶν;

Μεφιστοφελῆς.

— Εἶναι, ὅπως φαίνεται, ἄριστοι παῖχτες συνηθισμένων ὀργάνων τοῦ τόπου: μιὰ γκάϊντα, ἕνα μεγάλο νταβούλι καὶ μιὰ λύρα.

Φάουστ.

— Τί μαγεία! Σὰν ν' ἀκούγεται ἡ ἠχὼ ποὺ ἔρχεται ἀπ' τὰ βάθη τῶν αἰώνων!

Μεφιστοφελῆς.

— Τὰ παραλές! ἀλλὰ γρήγορα! Ἂς πονηρευτοῦμε (ἀνακατεύονται μὲ τὸ πλῆθος, ἐλαφρὰ μεταμφιεσμένοι). Ἂς προσέξουμε ἰδιαίτερα τοὺς χωρικοὺς φορεμένους τὰ καθημερινά τους ποὺ ὁ καθένας τους κρατᾶ ἀπὸ μιὰν εἰκόνα στολισμένη μὲ κουδουνάκια.

Ὁ Τελετάρχης.

(Ποὺ ὁ Φάουστ καὶ ὁ Μεφιστοφελῆς τοῦ ζητοῦν πληροφορίες).

— Μοῦ φαίνεστε παράξενοι τύποι! Τὰ καλοταιριασμένα ροῦχα σας μὲ κάνουν νὰ πιστεύω πὼς εἶστε ντόπιοι. Πῶς τότε συμβαίνει ν' ἀγνοῆτε τὴ γιορτή μας;

Φάουστ.

— Νὰ μᾶς συγχωρῆτε, κύριοι, ποὺ σᾶς ἐνοχλοῦμε. Ἐρχόμαστε ἀπ' τὴ Γερμανία. Ἐκεῖ ὅλο τὸ ἀπόθεμα τῶν γνώσεων εἶναι καλὰ ταξιθετημένο μέσα σὲ κουτιὰ ἀπὸ φίσες. Τί περίεργο ὅμως! Οἱ γιορτὲς τῶν Ἀναστεναρίων εἶναι ἔξω ἀπὸ τὰ κουτιά. Κάτι ψιλοκουβέντες μόνο ἀκούσαμε γι' αὐτὲς στὴν πατρίδα μας. Ἤρθαμε τώρα στὴν πηγή τους, γιὰ νὰ κάνουμε τὴν πρεπούμενη κατάταξη. Παρακαλοῦμε, βοηθῆστε τὸ ἔργο μας.

Ὁ Τελετάρχης.

— Στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶστε καλόδεχτοι. Ἀλλὰ οἱ πληροφορίες ποὺ θὰ σᾶς δώσω θὰ εἶναι σὲ ἀνάκατη μορφή. Ὁ χρόνος δὲν μᾶς παίρνει. Ἐξ ἄλλου ἡ πομπὴ αὐτὴ δὲν εἶναι παρὰ ἡ πρωταρχισμένη χρονιάτικη παράσταση ποὺ τὴν ἀκολουθοῦν ἄλλα θεάματα. Οἱ γιορτὲς τῶν Ἀναστεναρίων κρατοῦν κάθε χρόνο εἴκοσι μέρες τὸ Μάη. Πολλὲς τελετὲς ἔχουν πιὰ ξετυλιχτῆ, ὅπως π.χ. τὸ προσκύνημα στὸ ἁγίασμα καὶ ἡ θυσία ἑνὸς μικροῦ ταύρου. Ἡ πηγὴ βρίσκεται ἀριστερὰ ἀπὸ τὴ διαδρομὴ τῶν Ἀναστενάρηδων. Ἔχει ἕνα μικρὸ περίπτερο καὶ περιτριγυρίζεται ἀπὸ μικρὸ ἄλσος γεμάτο σκιερὰ δέντρα κι ἀπὸ ξύλινο περίφραγμα ποὺ ἀνανεώνεται συχνά. Οἱ Ἀναστενάρηδες συνοδευμένοι ἀπ' τὸ πλῆθος χτὲς πῆγαν ἐκεῖ ὅλοι μαζύ. Θυμιάτισαν τὴν πηγὴ ἄναψαν κεριὰ κι ἔρριξαν μέσα της νομίσματα. Ὁ Ἀρχιαναστενάρης, μόνος δικαιοῦχος στὸ νερὸ τῆς βρύσης κατέβηκε μ' ἐπίσημο ὕφος στὴν πηγὴ κι ἄντλησε νερὸ γιὰ τοὺς παρόντες. Ἤπιαν λιγάκι κι ἔπλυναν τὰ πρόσωπά τους κατὰ τὸ ἔθιμο. Ἔτσι ξετυλίγεται ἡ τελετὴ τῆς πηγῆς. Μὴν παραλείψετε νὰ παρευρεθῆτε τοῦ χρόνου.

Φάουστ.

— Εὐχαριστῶ, κύριοι. Εἶστε πολὺ εὐγενικοί.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Ὁ Τελετάρχης.

— Ἡ δεύτερη τελετὴ εἶναι ἡ θυσία τοῦ μικροῦ ταύρου, κάποτε ἑνὸς κριαριοῦ καὶ πολὺ σπάνια, ἄλλοτες, ἑνὸς ἐλαφιοῦ. Ἡ θυσία γίνεται γιὰ τὸ στέργιωμα τῆς ὑγείας τῆς Κοινότητος. Ὁ μικρὸς ταῦρος πρέπει στὰ χρόνια νὰ ἔχη ζυγὸν ἀριθμό, νὰ μὴν εἶναι εὐνουχισμένος οὔτε ἐξαντλημένος ἀπ' τὴν κούραση. Φερμένος χτὲς ἀπ' τὸ λειβάδι, στολισμένος μὲ λουλούδια καὶ κορδέλλες, προπορεύτηκε μεγαλόπρεπα πρὶν ἀπ' τὴν πομπὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῆς μουσικῆς. Ἔχοντας ἀκολουθία τὸ πλῆθος, ἔφτασεν ὡς ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία. Παρ' ὅλην τὴν ὀχλοβοὴ καὶ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ὁ μικρὸς ταῦρος προχώρησε πολὺ ἥσυχα σὰν νὰ δεχόταν τὴ θυσία. Ἐκείνη τὴ στιγμὴ διαβάστηκε ἡ προσευχὴ τῆς θυσίας μὲ τὰ λόγια τοῦτα:

«Θεὲ τῆς δόξας ποὺ σὲ λατρεύουν οἱ Ἅγιοι Ἄγγελοι, κοιτάξτε προσεχτικὰ ἀπ' τὸ ὕψος τοῦ ὑγροῦ θόλου σας ἐτούτη τὴ θυσία. Δεχτῆτε την σὰν

νὰ ἦσαν τὰ δῶρα τοῦ Ἄβελ, οἱ θυσίες τοῦ Νῶε, οἱ καρποὶ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα τοῦ Μωϋσῆ, τοῦ Ἀαρὼν καὶ τοῦ Σαμουήλ. Ἀμήν».

Ὁ Ἀρχιαναστενάρης, ἀφοῦ θύμιασε γύρω του κι ἔκανε τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ πάνω στὸ κεφάλι τοῦ ζώου, τοῦ κατάφερε ἕνα δυνατὸ χτύπημα στὸ λαιμὸ μ' ἕνα κοφτερὸ μαχαίρι. Κατόπι, φρόντισε τὸ αἷμα νὰ χυθῇ κοντὰ στὴν ἐκκλησία, στὰ θεμέλιά της. Μὲ τὸ ὑπόλοιπο σημειώνονται σταυροὶ στὰ μέτωπα ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν γιὰ μεγαλύτερη δύναμή τους.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὦ μουσαφιρέοι μας! Μάθετε πὼς σήμερα, γιορτὴ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἁγίας Ἑλένης εἴμαστε στὴν ψηλότερη ἄκρη τῶν Ἀναστεναρίων. Οἱ χωρικοὶ εἶναι ξύπνιοι κι ἀκόμη πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς πεσμένοι σ' ἔκσταση. Τ' ἀπόγευμα θὰ ξετυλιχτοῦν ὁ ὀργιαστικὸς χορὸς κι ἔπειτα ἡ πυροβασία. Ἔχετε τώρα τὴν καλωσύνη ν' ἀκούσετε μερικοὺς συσχετισμοὺς ἀνάμεσα στ' ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἔθιμα καὶ τὶς δύο τελετὲς ποὺ σᾶς περιγράφηκαν πρίν. Ἔχουν αὐτὲς μακρυνὴ καταγωγή, ξεκινημένες ἀναμφισβήτητα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιότητα. Τόσο ἡ ὁμοιότητά τους εἶναι θεοφάνερη. Σχεδὸν παντοῦ στὴν Ἑλλάδα θυμίζουν τ' ἀρχαῖα ὑπαίθρια ἱερά. Τὸ σημερινὸ ρίξιμο νομισμάτων μέσα στὶς πηγὲς εἶναι ἡ ἴδια παλαιότατη χειρονομία μὲ τὰ νομίσματα ριχμένα στὰ νερὰ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, στὴ Βραυρώνα τῆς Ἀττικῆς, τῆς Ἰνῶς στὴν Ἐπίδαυρο καὶ ἀλλοῦ. Τί ἄκρα ὁμοιότητα! Ἡ θυσία τοῦ μικροῦ ταύρου ἀναμφισβήτητα ξεκινᾶ ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα. Πραγματικὰ ὅπως τὸ βεβαιώνουν ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὁ θάνατος ὡραίου μικροῦ ταύρου στὴν ἀρχὴ τῆς σπορᾶς εἶχε σκοπὸ τὴ σωτηρία τῆς πολιτείας καὶ τῆς χώρας. Τὸ μοίρασμα τῆς σάρκας τοῦ ζώου, τὸ γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «κρεονομία» καὶ τὸ φάγωμα ἀπ' τοὺς μυημένους τῆς ὠμῆς σάρκας, τ' ὀνομασμένο «ὠμοφαγία» γινόταν, καθὼς ξετυλιγόταν ἡ διονυσιακὴ λατρεία. Ὁ Διόνυσος ὁ πολυώνυμος λεγόταν ἀκόμη Ὠμηστὴς ἢ ὠμοφάγος. Δυὸ μεγαλοφυΐες τῆς ἀρχαιότητας, ὁ Αἰσχύλος κι ὁ Εὐριπίδης ἔδωκαν ἀποδεικτικὰ τεκμήρια. Ὁ Αἰσχύλος π.χ. ἔγραψε πὼς ὁ ταῦρος ἔπαιρνε πάντα μέρος στὴ διονυσιακὴ λατρεία τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας. Ὁ Εὐριπίδης πάλι βεβαίωσε πὼς ἡ ὠμοφαγία γινόταν στὶς περιοχὲς αὐτὲς μὲ τὰ κριάρια. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῇ πὼς τὸ ἀναστενάρικο ἔθιμο τῆς θυσίας ἑνὸς ταύρου καὶ τῆς μοιρασιᾶς στὸν καθένα ἐπὶ πλέον ἀπὸ ἕνα κομμάτι δέρμα ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ φτιαχτῇ ἕνα ζευγάρι τσαρούχια, ἀποτελεῖ διονυσιακὴ ἐπιβίωση. Τέλος αὐτὴ ἡ λατρεία στάθηκε πολύχρονη, δημιούργησε καὶ ντύθηκε σημαντικὲς μορφές, ὅπως εἶναι τὸ δρᾶμα καὶ τὰ ὄργια.

Μεφιστοφελῆς.

(Μονολογώντας).

— Ὄργια! Ἡ λέξη αὐτὴ μὲ κάμνει νὰ σκιρτῶ ἀπὸ ἀνείπωτη χαρά! Τὸ ταξίδι μου τοῦτο πόσο τυχερό! Ἐξυπηρετεῖ περίλαμπρα τὰ σχέδιά μου. Θὰ ρίξω τὸ δόκτορα Φάουστ μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ

θὰ πετύχω τὴν ἀπώλειά του μὲ βάση τὴ συμφωνία μας! Τὴ φορὰ τούτη εἶναι καλὰ πιασμένος στὰ δίχτυα μου.

(Πρὸς τὸ Φάουστ).

— Ὄργια! ὦ! θ' ἀνεβοῦμε ἀπ' ἐδῶ·χωρὶς ἐμπόδια στὴν ὑψηλὴ σφαίρα τῆς ἡδονῆς! ἀπὸ τώρα ἄρχισε νὰ χαίρεσαι!

Φάουστ.

(Σὲ ὕφος ξερό).

— Θὰ ὑπερασπίσω τὸν ἑαυτό μου ὅσο μπορῶ καλύτερα!

Κεφάλαιο τρίτο

Ὁ Τελετάρχης.

— Μπῆτε, κύριοι, μέσα στὸ κονάκι. Κρατήσαμε γιὰ σᾶς τοὺς πάνσοφους καλὲς θέσεις ἐδῶ κοντὰ στὸ εἰκονοστάσι, μὲ τὶς εἰκόνες του φυλαγμένες μπρὸς σὲ πλῆθος γεμάτο πάθος κι ἀδημονία!

Φάουστ.

— Θὰ τὰ δοῦμε ἆρά γε ὅλα, μόλις οἱ Ἀναστενάρηδες πέσουν σ' ἔκσταση;

Ὁ Τελετάρχης.

— Καὶ βέβαια κύριοι! Ἰδοὺ οἱ Ἀναστενάρηδες ποὺ ἔρχονται, ὅλοι νηστικοί. Βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν ἐμπνευσμένη διαταγὴ τοῦ Ἁγίου. Φαίνονται σὰν ἀφηρημένοι, σιωπηλοί, ἀπαθεῖς καὶ ὑπάκουοι μπρὸς στὶς εἰκόνες. Περμένουν τὸ κάλεσμα τοῦ Ἁγίου. Δὲν θ' ἀργήσῃ. Κοιτάξτε μὲ πόση φλογερὴ πίστη ὁ Ἀρχιαναστενάρης προσεύχεται καὶ ζητεῖ τὴ βοήθεια τοῦ Ἁγίου!

Φάουστ.

— Μὰ ποιανοῦ Ἁγίου;

Ὁ Τελετάρχης.

— Τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου ποὺ συνοδευόταν ἀπ' τὴ μητέρα του τὴν Ἑλένη. (Ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμές). Κοιτάξτε τὴν ἀλλαγὴ στὰ πρόσωπα! Ὁ Ἅγιος ξαπόστειλε τὸ κάλεσμα στοὺς Ἀναστενάρηδες! Μὲ τὴν προσταγή του ἔπεσαν σ' ἔκσταση!

Φάουστ.

— Κι ὅμως ὁ Ἀρχιαναστενάρης μιλᾶ μὲ κάποιον.

Ὁ Τελετάρχης.

— Τοῦ δίνει προσταγὴ νὰ τρέξῃ στ' ἁλώνι γιὰ τὸ γρήγορο ἄναμμα τῆς φωτιᾶς.

(Οἱ Ἀναστενάρηδες ἁρπάζουν ὁ καθένας τους μιὰν εἰκόνα καὶ ὁρμοῦν παράφορα πρὸς τὰ ἔξω).

Τὸ πλῆθος.

(Βλέποντας τοὺς Ἀναστενάρηδες).

— Ζήτωσαν οἱ Ἀναστενάρηδες! Ἂς τοὺς ἀναβοήσουμε! Εἶναι ἀληθινοὶ Ἅγιοι!

Μόλις βγοῦν ἀπ' τὸ κονάκι οἱ Ἀναστενάρηδες ἀρχίζουν νὰ χορεύουν ἀνυπομονώντας νὰ βάλουν τὰ πόδια τους πάνω στὴ φωτιά. Σχηματίζεται ἀμέσως πομπὴ πρὶν ἀπὸ τὴ μουσική, ἐνῶ ὁ ἐνθουσιαστικὸς χορὸς συνεχίζεται στὸ δρόμο. Γύρω στ' ἁλώνι πλῆθος σὲ πυκνοὺς στοίχους στέκεται κατεχόμενο ἀπὸ συγκλονιστικὴ προσμονή. Στὴ μέση τοῦ ἁλωνιοῦ ἡ χόβολη, καμωμένη ἀπ' τὶς παλιὲς περιφράξεις σπιθοβολεῖ. Μόλις ἡ πομπὴ πλησιάση, ἕνα πέρασμα ἀνοίγεται γιὰ τὸ ἔμπα τῶν Ἀναστενάρηδων. Βγάζουν γρήγορα τὰ παπούτσια τους ὁλόχαροι καὶ πανέτοιμοι.

Ὁ Ἀρχιαναστενάρης.

— Ζήτω ἡ Ἑλλάς! Δὲν πεθαίνει ποτές! (Ἡ συνοδεία του ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδια κραυγή).

Φάουστ.

— Ὦ τί ἄνθρωποι αὐτοὶ οἱ ἀγράμματοι Ἕλληνες! Δὲν ξεχωρίζουν τὰ σύνορα τῶν δύο κόσμων — τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας!

Ντυμένοι μ' ἕνα σώβρακο κι ἕνα πουκάμισο, τὰ πόδια γυμνά, οἱ Ἀναστενάρηδες κάμνουν βήματα ἐμπρὸς καὶ ξαναγυρίζουν ἔπειτα, ἐνῶ χτυποῦν τὰ πόδια σὲ αὐτοσχέδιο καὶ πρωτότυπο ρυθμό. Σὰν δαιμονισμένοι ἰδοὺ τώρα ὁρμοῦν μέσα στὴ φωτιά. Τὴν ποδοπατοῦν μὲ δύναμη, μπαινοβγαίνουν μέσα της. Σὲ συνέχεια κινοῦνται ἔτσι. Ἁψηλώνουν τὰ χέρια σὰν νὰ προσεύχωνται. Τὰ ἑνώνουν πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους. Τὰ φέρνουν πλάγια ἢ ὁριζόντια. Γέρνουν στὸ ἕνα πλευρό, ἱδρώνουν ἄφθονα, ἐνῶ φαίνονται φρέσκοι. Ἄλλοι κινώντας τὶς εἰκόνες τους κάμνουν τὰ κουδουνάκια νὰ ἠχοῦν. Ἄλλοι κρατοῦν μαντήλια ἢ τάματα. Μετακινοῦν τὶς εἰκόνες τους ἀπὸ πάνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀπ' τὰ δεξιὰ πρὸς τ' ἀριστερὰ καὶ τὶς παρουσιάζουν σ' ὅποιους ἐπιθυμοῦν νὰ τὶς προσκυνήσουν.

Φωνάζουν ἀσταμάτητα.

— Ἄχ, ἄχ, ἄχ, ἴχ, ἴχ, ἴχ, ἄχ, ἄχ, ἄχ! Πέφτουν σὲ βαθειὰ ἔκσταση. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶναι τόσο συνεπαρμένοι ποὺ διαμαρτύρονται σὰν νὰ βλέπουν τὴ φωτιὰ ν' ἀδυνατίζη κι ἀπαιτοῦν κι ἄλλα ξύλα νὰ ριχτοῦν.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὁ χορὸς δυναμώνει ἀπ' τὴ μουσικὴ καὶ ρυθμίζεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος. Τὰ θεότρελλα πηδήματα ποὺ τὸν συνοδεύουν συμμορφώνονται ἐπίσης μὲ τὸ ζωντανεμένο ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμὸ ρυθμό.

Φάουστ.

— Ὦ! τοῦτο τὸ διαπιστώνομε μ' εὐχαρίστηση. Ἀλλ' εἴμαστε περίεργοι νὰ δοῦμε τὰ πόδια.

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὑπομονή! Ὁ χορὸς καὶ τὸ ποδοπάτημα θὰ πάψουν ἀπ' τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ φωτιὰ θὰ σβήση, τότε.....

(Ὅλοι οἱ παρισταμένοι στὴ σειρὰ κοιτάζουν μὲ αὐξημένη προσοχὴ ἕνα πολὺ ζωηρὸ θεατή).

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Φαντάζεται πὼς κατέχει τὴν ἀναστενάρικη φλόγα καὶ θὰ μπῆ ξαφνικὰ μέσα στὴ φωτιὰ μ' ἀποφασιστικότητα.

Ὁ θεατής, ἀφοῦ μπῆκε στὴ φωτιά.

— Ὤ! Ὤ! Τὰ πόδια μου κάηκαν! Πόσο πονῶ! Ρίχτε μου νερὸ γιὰ ν' ἀνακουφιστῶ.

(Μεταφέρουν τὸν ἀπερίσκεφτο θεατὴ μακρυὰ ἀπ' τὸ ἁλώνι τῆς φωτιᾶς).

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Μολαταῦτα ὑπάρχουν καμμιὰ φορὰ καὶ περιπτώσεις ἐπιτυχίας. Ὁ Ἀρχιαναστενάρης εἶναι ἐδῶ, γιὰ νὰ δεχτῆ τὸ νικητὴ στοὺς καταλόγους τῆς Ἀδελφότητος τῶν Ἀναστενάρηδων. Καὶ τώρα ποιὸς θὰ ἤθελε νὰ κάμνη τὸν ἔλεγχο ἂν τὰ πόδια τους ἔχουν καψιματιές;

Φάουστ καὶ Μεφιστοφελῆς.

— Ἐμεῖς, ἤρθαμε ἐδῶ ἐπίτηδες ἀπ' τὴν πατρίδα μας!

Φάουστ.

(Βλέποντας τ' ἀχτύπητα γυμνὰ πόδια).

— Οὔτε ἴχνος ἀπὸ κάψιμο! Καμμιὰ ἀπάτη! Εἶναι ἀπίστευτο!

Μεφιστοφελῆς.

— Εἶμαι πολὺ στενοχωρημένος. Πρέπει νὰ στείλω βιαστικὸ μήνυμα στὸν Ἀφέντη μου, μεγάλο Κυβερνήτη τῶν κολασμένων. Θὰ τραβήξω τὴν προσοχή του πάνω στὸν ἄμεσο τοῦτο κίνδυνο! Στ' ἀλήθεια, ἡ φωτιὰ θὰ καταντήση ἀδύναμη στὰ καζάνια μας, ἂν οἱ Ἀναστενάρηδες μεταδώσουν τὴ μέθοδό τους. Πρέπει ἀπ' τὰ καζάνια μας νὰ βγαίνουν φλόγες δυνατὲς κι ἀμείλιχτες!

Φάουστ.

— Ἔστω! Μὰ ἐμένα δὲν μὲ μέλει διόλου. Δὲν θὰ καταφέρετε ποτὲ νὰ μὲ ρίξετε ἐκεῖ μέσα!

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Κεφάλαιο Πρῶτο

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Παρακαλῶ, δόστε προσοχή! Οἱ γιορτὲς τῶν Ἀναστεναρίων δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἠχὼ τῶν ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων τῆς ἀρχαίας πατρίδας μας. Πράγματι ἡ Θράκη στάθηκεν ἡ χώρα ὅπου ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου ἢ Βάκχου κρατοῦσε τὰ πρωτεῖα. Ἀπὸ κεῖ ἦρθε στὴν Ἑλλάδα ἡ διονυσιακὴ λατρεία. Ὁ Θρακιώτης Ἕλληνας ποιητὴς Γεώργιος Βιζυηνὸς μᾶς τὴν ξανάφερε στὸ νοῦ ἐξηγώντας την μὲ στίχους:

Ἀπ' τὴ Θράκη, βρὲ παιδιά, ἀπὸ τὴν Πιερία ἐβγῆκεν ἡ θρησκεία. Κι

ἐσύραν αὔραις τοῦ Θρακιᾶ ἀπ' τὴ χρυσή της δάδα μιὰ σπίθα στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ πομπὴ τοῦ Διονύσου ἀποτελούμενη ἀπὸ δαιμονικὰ πλάσματα τῶν δασῶν ποὺ εἶναι αἱ Ἠδωνίδες τῆς Θράκης, αἱ Βακχίδες, αἱ Μαινάδες τῆς Ἀττικῆς, αἱ Θυϊάδες τοῦ Παρνασσοῦ — δὲν εἶναι παρὰ οἱ Θρακιῶτες Ἀναστενάρηδες ποὺ οἱ γιορτές τους ξετυλίγονταν ἀπὸ ἀμνημόνευτα χρόνια καὶ ποὺ μοιάζουν μὲ τοὺς ὀργιαστικοὺς χοροὺς τῶν δασοβίων πλασμάτων τοῦ Διονύσου. Οἱ ἀρχαῖοι ὀπαδοὶ τοῦ Βάκχου κρατώντας στὸ χέρι τὸ θύρσο κι ἕνα ἀγαλματάκι ὀργίαζαν κατὰ τὴ διονυσιακὴ τελετὴ φωνάζοντας: Εὐοί! Εὐάν! Οἱ Ἀναστενάρηδες ποὺ κρατοῦν εἰκονίσματα ἀναστενάζουν βαθειὰ καὶ ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια τελετουργία. Ἀλλὰ νὰ τώρα κι ἄλλοι ἀκόμη μερικοὶ παραλληλισμοί! Τ' ἀναστενάρικα ἐπιφωνήματα, ἆχ, ἄχ, ἴχ, ἔχ καὶ οὔχ καὶ ἡ κραυγὴ Ἴακχος, Βάκχος τῶν Ἀρχαίων, τὸ ἀπόκοτο τρέξιμο τῶν Ἀναστενάρηδων πάνω στὸ βουνὸ ἢ ἡ ἐπίσκεψή τους στὰ γειτονικὰ χωριὰ καὶ τὸ ἀνέβασμα τῶν Ἀρχαίων στὶς ψηλὲς βουνοκορφές, οἱ νυχτερινὲς τελετὲς τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ τὰ Νυκτέλια τῶν Ἀρχαίων ἢ βραδυνὲς ἐκστρατεῖες των, ἡ ἀπόπειρα νὰ συγκρατηθῇ ὁ Ἅγιος ποὺ δοκιμάζει νὰ φύγῃ γιὰ νὰ ἐπισκεφτῇ τὰ γειτονικὰ ἀδέλφια του καὶ ἡ φυγὴ τοῦ Διονύσου κατὰ τ' Ἀγριάνια ἢ οἱ συστηματικὲς σπονδὲς καὶ ἡ ἀδιάκοπη μουσικὴ καὶ τέλος ἡ μουσικὴ τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ ἡ ἀρχαία μουσικὴ τῆς Θράκης καὶ τῆς Φρυγίας — ὅλα τοῦτα δὲν εἶναι ἁπλὲς συμπτώσεις. Ἡ ἀρχαία καταγωγὴ τῆς μουσικῆς καὶ τῶν βραδυνῶν τελετῶν εἶναι ἀναμφισβήτητη. Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα ὑπάρχουν μεγάλες πιθανότητες πὼς πρόκειται γιὰ πολυχρόνια ἱστορικὴ συνέχεια.

Μεφιστοφελῆς.

— Μᾶς μιλήσατε συχνὰ γιὰ ὄργια! Πότε καὶ ποῦ αὐτὰ συμβαίνουν;

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Τὸ ἐρώτημά σας ἔρχεται πάνω στὴν ὥρα. Πρέπει νὰ σᾶς διαλύσω κάθε παρεξήγηση. Στ' ἀλήθεια στὴν ἀρχαιότητα ξετυλίγονταν ὄργια. Γνωστὰ σὰν μυστικὲς τελετὲς γίνονταν μ' ἐπισημότητα καὶ σοβαρότητα. Ὀνομάζονταν εὐπρεπῆ ὄργια, δηλαδὴ ἐκστατικὰ κι ἐνθουσιαστικά. Ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι πιθανὸ νὰ σημειώθηκαν καὶ μερικὰ παραστρατήματα ἀπ' τὴν ἠθική, ἐδῶ κι ἐκεῖ, πρὸ παντὸς πάνω στὰ βουνά, ὅπου οἱ βακχικὲς πομπὲς κατευθύνονταν ὕστερα ἀπ' τὴν τελετή. Οἱ συγγραφεῖς ὅμως δὲν ἀναφέρουν τίποτε τὸ συγκεκριμένο.

Κεφάλαιο δεύτερο

Μεφιστοφελῆς.

— Καὶ γιὰ σήμερα;

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Ὕστερα ἀπ' τὸ σβήσιμο τῆς φωτιᾶς ἡ πομπὴ τῶν Ἀναστενάρηδων πηγαίνει σ' ἐπίσκεψη στὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἢ τῶν γύρω. Ἕνα γεῦμα ὀργα-

νώνεται κι ὁ χορὸς ξαναρχίζει μέσα σὲ χαρούμενη ἀτμόσφαιρα. Μερικοὶ συνεπαρμένοι τραβοῦν κάποτε στὸ κοντινὸ βουνό. Ἀλλὰ δὲν ξετυλίγεται ἐκεῖ κανένα ὄργιο μὲ τὴν κακὴ σύγχρονη ἔννοια. Ὄργιο γιὰ τοὺς Ἀναστενάρηδες εἶναι ἡ ἐξύψωση τοῦ πνεύματος, ἡ προσευχή, ἡ πίστη, ἡ μεγάλη σιωπή, ἡ ἀπάθεια τοῦ κορμιοῦ. Ἀκολουθοῦν πιστὰ στὴν πράξη τὴ χριστιανικὴ λατρεία, κάτοχοι πολλῶν συνηθειῶν, ἀκούραστοι καλλιεργητὲς τῆς γῆς. Προικισμένοι μὲ μεγάλη ἁπλότητα καὶ καθαρότητα τῆς καρδιᾶς τους, ἐπιδιώκουν τὸ κάλεσμα τοῦ Ἁγίου καὶ εἶναι ὑπερήφανοι, ὅταν τὸ πετύχουν. Ἰδοὺ ποιὰ εἶναι τὰ ὄργια τῶν Ἀναστενάρηδων.

Μεφιστοφελῆς.

— Μᾶς κρύβετε τὴν ἀλήθεια!

Ὁ σοφὸς Ἀναστενάρης.

— Τί μεγάλα παραλογιάσματα τοῦτα ποὺ μᾶς λέτε! Καὶ πῶς ἔχετε τέτοια τόλμη; Ἔχετε χρέος νὰ προσέχετε καλὰ ὅ,τι λέτε! Ποιοὶ εἶστε σεῖς;

Τὸ πλῆθος.

— Εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ! Ἂς τὸ διώξουμε ἀμέσως!

(Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Φάουστ κι ὁ Μεφιστοφελὴς ἐξαφανίζονται ἀμέσως. Τὸ πλῆθος μένει κατάπληκτο).

Φάουστ.

— Ἂς γυρίσουμε τώρα στὴν Ἀθήνα. Ἔχεις πάρει ἐσὺ πολὺ καλὸ μάθημα. Πρέπει νὰ τὸ χαράξῃς βαθειὰ στὸ νοῦ σου.

Ὁ Τελετάρχης.

— Δὲν ἀπελπίζομαι νὰ δράσω, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ συμφωνία μας.

Φάουστ.

— Κι ἐγώ, ξαῖρε το καλά, θὰ ἐπιμένω νὰ κρατιοῦμαι πάνω στὸν ἀκλόνητο ἄξονα τῆς ἀτέλειωτης κι αἰώνιας διανοητικῆς οὐσίας. Σταθερὰ θ' ἀκολουθῶ τὸ δρόμο τοῦ ἀδάμαστου κι ἀκατάλυτου πνεύματος! Ἐσὺ δὲν ἀποβλέπεις παρὰ πῶς νὰ μὲ συνεπάρῃς καὶ μ' ἐλκύσῃς πρὸς τὶς μικροπρέπειες καὶ τὸν ἀνθρώπινο κλῆρο τοῦ θανάτου, καθὼς καὶ νὰ μ' ἀποκοιμίσῃς χρησιμοποιώντας ὡς μέσο τὶς σαρκικὲς ἀπολαύσεις. Ἀλλὰ σὲ προειδοποιῶ. Δὲν θὰ στραφῶ κατὰ τὸν ἐπίγειο κόσμο, γιὰ νὰ ζητιανέψω αἰσθησιακὲς χαρές. Σὲ κατατόπισα πιὰ καλά. Ἔτσι δὲν θὰ πετύχῃς ποτὲ τὸ παράξενο καὶ μοναδικὸ τοῦτο κατόρθωμα οὔτε νὰ καυχηθῇς ποτὲ γι' αὐτὸ στὸν Ἀφέντη σου ὦ! ὄχι! Ζήτω ἡ ἀνώτερη πνευματικότητα!

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ

«Ὁ Γεώργιος Κ. Κωνσταντινίδης, ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ἀδριανούπολιν, γόνος πατριαρχικῆς οἰκογενείας καὶ δισέγγονος τοῦ καρατομηθέντος ἐν Ἀδριανουπόλει ἐθνομάρτυρος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Βλασίου Γ'ούναρη, ἐγαλουχήθη παιδιόθεν μὲ τὰ ἰδεώδη τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, ἀναδειχθεὶς λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν του ἱκανοτήτων εἰς ἐξέχουσαν προσωπικότητα τοῦ ὑποδούλου τῆς Θράκης Ἑλληνισμοῦ.

Ὑπηρετήσας ἐπὶ μακρὸν ὡς διδάσκαλος τοῦ γένους, μετελαμπάδευσε τὸ ἦθος καὶ ἀδαμάντινον χαρακτῆρα του εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας μαθητῶν του, εἰς τρόπον ὥστε πλεῖστοι ἐκ τούτων νὰ κατέχουν σήμερον ἐξόχους θέσεις ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Σπουδάσας μεταγενεστέρως τὴν ὀδοντοϊατρικὴν τεχνικὴν εἰς Ἀθήνας, ἤσκησε ταύτην ἐν Ἀδριανουπόλει δίκην θρησκείας ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, ὅταν δὲ κατὰ προτίμησιν τὸν ἐκάλεσε παρ' αὐτῇ ἡ φωνὴ τῆς Δημογεροντίας Ἀδριανουπόλεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεπήγαζεν πᾶσα ἐθνικὴ στοργὴ διὰ τὸ ὑπόδουλον Ἔθνος, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναλάβῃ τὴν πολυσχιδῆ καὶ ὑπεύθυνον θέσιν τοῦ Α' Γραμματέως αὐτῆς, ἀναδειχθείς, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, εἰς μυστικὰς ἐθνικὰς ἀποστολάς, δαπανήσας δι' αὐτὰς καὶ τὸ σύνολον τῶν πολυετῶν μόχθων του, καταστήσας οὕτω ἑαυτὸν χρήσιμον πρὸς ἅπαντας τοὺς δεομένους τῆς ἀρωγῆς του, μὲ εὐγένειαν ψυχῆς καὶ προσήνειαν ἀνεπιτήδευτον.

Ἡ κατάληψις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως τὸν ἀνέδειξεν εἰς μοναδικὸν συμβολαιογράφον ἐν Ἀδριανουπόλει, κατέχοντα τὰ θέσμια καὶ νομολογίαν τοῦ μέχρι τότε ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, πτωχὸς καὶ ἀπηλλαγμένος πλέον περιουσιακῶν στοιχείων ἐσυνέχισε πρὸς βιοπορισμὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Συμβολαιογράφου εἰς Καραγὰτς καὶ Θεσσαλονίκην πρὸς μόρφωσιν τῶν τριῶν τέκνων του, ὅπου καὶ δὲν ἤργησε ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν μετ' αὐτοῦ συναλλαγέντων καὶ πολυπληθῶν γνωρίμων του, βεβαιούντων τὸ ἐχέφρον καὶ ἀδαμάντινον τοῦ χαρακτῆρος του, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐρημάθειά του νὰ τὸν ἀναδείξουν πληρεξούσιον ἐκπρόσωπον εἰς τὴν Δ' τῶν Ἑλλήνων Συντακτικὴν Συνέλευσιν ὅπου ἐξυπηρέτησι τὰ συμφέροντα τοῦ Ἔθνους καὶ τῶν ἐκλογέων του μὲ προθυμίαν, σύνεσιν, δικαιοσύνην καὶ ἀνιδιοτέλειαν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θητείας τῆς Βουλευτικῆς του περιόδου δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ καὶ πάλιν ὑποψηφιότητά του, προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πανθρακικοῦ Συλλόγου, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ταυτίσῃ τὴν προσωπικότητά του τὸ ἦθος, μὲ τὰς σκολιὰς ἀτραποὺς τῶν τότε πολιτευομένων.

Ἀπεβίωσε τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1942 ἀφήσας εἰς τὴν οἰκογένειάν του καὶ εἰς τοὺς πολυπληθεῖς φίλους του μνήμην ἀρετῆς ἀγήρατον.

Ἡ Ἑταιρεία Θρακικῶν Μελετῶν δημοσιεύουσα τιμῆμα τῶν περὶ Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων λαογραφικῶν του ἐνασχολήσεων, ἐθεώρησε καθῆκον της νὰ προτάξῃ τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς εἰς ἀΐδιον μνήμην τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πεφωτισμένου Θρακός».

Α'. ΣΗΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ
(Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

1. Σ' τοὺν ἥλιου μοῖρα δὲν ἔχι νὰ ξυθῇ = στερεῖται τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων. Λέγεται ἐπὶ πενεστάτων ἀνθρώπων μὴ ἐχόντων ποῦ κλῖναι τὴν κεφαλήν. Διὰ τοὺς τοιούτους λέγομεν ἐπίσης δὲν ἔχι τί νὰ (γ)ένι.
2. Ἄρις, νάρις, κουκουνάρις, τοῦ μπουιατζῆ κόπανους. Λέγεται ἐπὶ ἀναφερομένων ἀνοησιῶν καὶ ποταπῶν γεγονότων. (Κόπανους = ρόπαλόν τι δι' οὗ οἱ βαφεῖς κτυπῶσι τὰ ὑφάσματα.

3. Σὰν τῆς παλαβῆς τὰ μαλλιὰ = φύρδην μίγδην, (παλαβὴ = παράφρων) ἤτοι ἀντικείμενα ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ κείμενα.
4. Κάθι χώρα κὶ ζακόνι, κάθι μαχαλᾶς κὶ τάξι. Λέγεται ἐπὶ ξένων καὶ ἀσυνήθων ἐθίμων. (ζακόνι = τρόπος).
5. Τάξι, πράξι, γαϊδουρουκατάστασι = Μ' ὅλην τὴν ἐπικρατοῦσαν αὐστηρὰν τάξιν ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν, ἐπὶ τοῦ ὅλου ὅμως διαφαίνεται ἀθλία κατάστασις ὡς ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰδίως καταπτώσεως. Λέγεται ἐπὶ τῶν οἰκογενειῶν, τῶν σχολῶν καὶ ἄλλων τοιούτων.
6. Εἴχαμι τοὺν Γιάννι γιρόν, ἔπισι τοὺ κόσκινοῦ τρύψι τοὺ κιουφάλι τ'. Λέγεται ἐπὶ τῶν λίαν εὐαισθήτων, οἵτινες ἀπὸ τὴν παραμικρὰν προσβολὴν ἀσθενοῦσι.
7. Τράβα γέρου, δγιάβουλι, τώρα σ' τὰ γηράματα. Μεμψιμοιροῦντες οἱ γέροντες διά τι ἀτύχημά των ἐπαναλαμβάνουσι τὴν φράσιν ταύτην. Πολλάκις ὅμως λέγουσιν οἱ νέοι τοῦτο σκώπτοντες τοὺς γέροντας καὶ ἐλεεινολογοῦντες τὴν θέσιν αὐτῶν.
8. Πχιὸς ἔχασι τὴ γνῶσι νὰ τὴν βρῇς σύ. Λέγεται ἐμπαικτικῶς ἐπὶ τῶν ἀπερισκέπτων.
9. Μουλώξτι, τώρα τοὺ Οὐβροὺθ θὰ γιννηθῇ. Ὅταν ἐπιβάλλεται σιωπὴ διὰ νὰ εἴπῃ τις οὐχί τι σπουδαῖον λέγεται ἡ ἀνωτέρω φράσις καὶ τοῦτο, διότι ὑπάρχει παράδοσίς τις καθ' ἣν λέγουσιν ὅτι κατὰ τὸν τοκετὸν Ἑβραίας τινὸς ἐπιβάλλεται καθ' ὅλην τὴν οἰκογένειαν αὐστηρὰ σιωπή.
10. Ψεύτικους κόσμους = Ματαιότης ματαιοτήτων τὰ πάντα ματαιότης. Λέγεται ἐν πάσῃ περιπτώσει καθ' ἣν συναισθανόμεθα τὸ ἀτελὲς τοῦ παρόντος ἐπιγείου βίου.
11. Πέρσι ψόφσι λύκους, φέτου βρόμσι. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὁσάκις ἀναφέρομεν τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξεως σχεδὸν λησμονηθείσης καὶ μὴ ἐχούσης ἄμεσόν τινα σχέσιν πρὸς τὰ νῦν λεγόμενα.
12. Νὲ σκόρδα ἔφαϊ, νὲ σκουρδγιὲς μυρίζι. Λέγεται ἐπὶ τῶν ἀρνουμένων τι παντελῶς καὶ ἀπονιπτόντων τὰς χεῖρας, καίτοι γινωσκόντων τὰ καθ' ἕκαστα τῆς πράξεως, περὶ ἧς λόγος γίνεται. (Νὲ = οὔτε).
13. Ἂν ἔκαμναν ὅλῃς ἡ μέλισσις μέλι, θὰ ἔκαμνι κὶ σκατουμπάρμπουλας. (Σκατουμπάρμπουλας = κοπροκάνθαρος), λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες εἶνε ὅλως ἀκατάλληλοι καὶ ἀναρμόδιοι νὰ πράξωσί τι σπουδαῖον.
14. Πχιάσι τοὺν τυφλόν, βγάλι τὰ μάτια τ', ἤτοι οὐκ ἂν λάβοις τι παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.
15. Ἀπ' τοὺ Μάϊ ὡς τὰ κιράσια. Ἡ φράσις αὕτη ἀποτελεῖ οἱονεὶ προθεσμίαν τινά. Λέγεται δὲ ἐμπαικτικῶς ἐπὶ βραχειῶν προθεσμιῶν, καθότι καὶ ὁ Μάϊος οὐδόλως ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καρποφορίας τῶν κεράσων.

16. Νὰ ξηραθῇ μαμὴ 'ποῦ σ' ἔβγαλι. (Κατάρα ἀστεία).
17. Νὰ καῇ κούνια 'ποῦ σοὶ κούνσι. ('Ομοία, ὡς ἡ ἀνωτέρω).
18. Κρίμα τοῦ κουρίτσι, κάϋκι τοῦ παλληκάρι. Λέγεται ἐπὶ ἀνδρογύνου δυστυχοῦντος ἕνεκα τῶν ἀμοιβαίων ἐλαττωμάτων ἀμφοτέρων τῶν συζύγων.
19. Κάϋκιουσι ἀγιλαδάρς, πούλσι τὴν ἀγιλάδα τ'. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῇ δυσαρεσκείᾳ των διά τινα ἀποτυχίαν, βλάπτουσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς φρονοῦντες ὅτι οὕτω πως λύουσι τὸν γόρδιον δεσμὸν τῆς ἀνοησίας αὐτῶν.
20. Ἄλλα λέει παπᾶς κι' ἄλλα παπαδιά. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες συνομιλοῦσι καὶ μὴ συνεννοούμενοι λέγουσιν ἄλλα ἀντ' ἄλλων. Τὸ τοιοῦτο συμβαίνει ἰδίως ὁσάκις συζητοῦσι περὶ ἀφηρημένων ζητημάτων μὴ ὄντες οὐδόλως πρὸς τοῦτο ἁρμόδιοι.
21. Κουφὸς δὲν ἀκούει τὰ τηργιάζι. Τοῦτο εἶνε φαινόμενον φυσικὸν καὶ συνηθέστατον παρὰ τοῖς κωφοῖς, οἵτινες μὴ ἀκούοντες καλῶς τὰ παρ' ἄλλων λεγόμενα ἐννοοῦσιν ἄλλα καὶ ἀποκρινόμενοι κινοῦσι τὸν γέλωτα τῶν περιεστώτων.
22. Ὄπχια πέτρα κι' ἂν σκώῃς ἀπού κάτ' τοὺν 'βρίσξ'. ('βρίσξ = εὑρίσκεις). Ἤτοι εἰς ὅτιδήποτε καὶ ἂν ἐρωτηθῇ ἀπαντᾷ, γνωρίζει πολλά. Ἡ φράσις αὕτη λεγομένη περί τινος προσώπου περιποιεῖ τιμὴν εἰς αὐτό, καθότι τοιουτοτρόπως ἀποδίδεται ἡ προσήκουσα ἐκτίμησις διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ.
23. Ἀνάπουδους χρόνους, δικατρεῖς μῆνις. Λέγομεν τὴν φράσιν ταύτην ὁσάκις λέγεται ἢ γίνεταί τι καθ' ὅλα ἀλλόκοτον καὶ γελοῖον. ('Ανάπουδου = κατὰ λέξιν σημαίνει τὸ ἀνεστραμμένον ἤτοι τὸ μὴ ὀρθῶς ἔχον, ἄρα καὶ ἔτος μὲ 13 μῆνας θεωρεῖται ὅλως ἄτοπον· μ' ὅλον τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι ἔχουσι τοιαῦτα ἐμβόλιμα ἔτη).
23. Φάει, πχέ, μὶ δικὸς ἄνθρουπου ἀλησφιρὶς μὴν κάμ. ('Αλησφιρὶς = Τουρκιστὶ ληψοδοσία). Ἡ φράσις αὕτη ἀποτελεῖ σχεδὸν ἕν πόρισμα τῆς τοῦ λαοῦ φιλοσοφίας, καθότι εἶνε παρετηρημένον ὅτι εἰς τὰς συναλλαγὰς μεταξὺ συγγενῶν ἐπὶ τέλους προκύπτει δυσμένειά τις ἕνεκα μηδαμινῶν λεπτομερειῶν, ὥστε κάλλιστα συμβουλεύει ἡ προκειμένη φράσις ὅτι πᾶν ἄλλο συγχωρεῖται μεταξὺ συγγενῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ συναλλάτεσθαι.
24. Ὅπου ἀκοῦς τὰ κιράσια πιρσσά, τοὺ καλάθι μικρὸ νὰ τοὺ παίρς, ἤτοι ὅταν τις ἀκούῃ εἴς τι μέρος πολλὰ κέρδη, ἂς μὴ εὐπιστῇ ταχέως καὶ ριψοκινδυνεύῃ τὰ ὑπάρχοντα συμφέροντα ἐπὶ τῇ ἐλπίδι μειζόνων.
25. Κείνους 'ποῦ γυρεύει τὰ πιρσσά, χάνι κὶ τὰ λίγα. Παρατήρησις ὀρθοτάτη ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων.
26. Ὅπους κόσμους κὶ Κουσμᾶς, ἤτοι ὅπως πράττουσιν οἱ ἄλλοι τὸ ἴδιον πρέπει νὰ πράττῃ πᾶς τις. Σόφισμα ἐπὶ αὐθαιρέτων ὅρων Λογι-

κῆς στηριζόμενον.

27. Καμήλα γυρεύουντας τὰ κέρατά ἔχασι κὶ τ' αὐτχιά. Ὑπάρχει παράδοσίς τις καθ' ἣν λέγουσιν ὅτι ἡ κάμηλος ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δημιουργὸν ζητοῦσα παρ' αὐτοῦ ὅπως τῇ χαρίσῃ κέρατα, ὁ θεὸς ὅμως ὀργισθεὶς διὰ τὴν προπέτειάν της διέταξε καὶ ἀπέκοψαν τὰ μακρὰ αὐτῆς ὦτα καὶ μέχρι σήμερον ἔχει ταῦτα μικρὰ καὶ τρόπον τινὰ κολοβωμένα. Ἡ παροιμία αὕτη λέγεται ἐπὶ τῶν πλεονεκτούντων καὶ ἀπολλυόντων καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα προηγουμένως εἶχον.

28. Δυὸ γαϊδάρι μάλλουναν γιὰ ξένι ἀχυρῶνα. Ἐπὶ ἐριζόντων περὶ ὑποθέσεως ἀνιδίου αὐτοῖς.

29. Βαφτίζου κὶ μυρώνου, ἄρα ζήσι κι' ἄρα δὲ ζήσι. Λέγουσι τὴν φράσιν ταύτην ὅλοι ὅσοι ποιοῦσί τι μὴ φροντίζοντες περὶ τῆς εὐθύνης τῆς πράξεως αὐτῶν. Λέγεται συνήθως ἐπὶ ἀσυνειδήτων ἐργατῶν.

30. Ἄλλα λόγια ν' ἀγαπχιούμιστι. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὁσάκις ἀναφερομένης ὀχληρᾶς καὶ ἀπαρεσκούσης ὑποθέσεώς τινος ἐνώπιον προσώπου τινός, δεικνύει τις ἀδιαφορίαν καὶ ἀπροσεξίαν.

31. Ὅταν ἔχς παράδις «Χριστὸς ἀνέστη», ὅταν δὲν ἔχς «θάνατον πατήσας». Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὁσάκις πρόκειται νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι διὰ μὲν τὸν πλοῦτον πάντες δίδουσι τὸ προσῆκον σέβας καὶ τὰς νενομισμένας τιμὰς διὰ δὲ τὴν ἀνέχειαν τὰ ἐναντία τούτων. Ἄξιον παρατηρήσεως τυγχάνει ὅτι οἱ ὀλίγον ἐκπαιδευθέντες καὶ ἰδίως οἱ ἀμαθεῖς ἱερεῖς λαμβάνουσι πολλάκις ρητά τινα τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἢ Ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων καὶ μεταχειρίζονται ταῦτα ἀδιαφόρως ἐπὶ περιστάσεων ἥκιστα ὁμοίων, ὡς γίνεται λ.χ. ἐν τῇ ἀνωτέρω φράσει τὸ «Χριστὸς ἀνέστη» κτλ.

32. Πάει γιὰ μαμὴ κ' ἤρθι γιὰ βαφτίσια. Λέγεται ἐπὶ ἀργοπορούντων διά τινα ἐργασίαν κατεπείγουσαν.

33. Τί εἶχις κὶ τί ἔχασις. Ὅταν ἀπολαμβάνωμεν μικρόν τι κέρδος ἀνέλπιστον, εὐχαριστούμενοι καὶ ἀρκούμενοι εἰς τοῦτο λέγομεν τὴν ἀνωτέρω φράσιν.

34. Δὲν 'μπουρῶ νὰ ξύσου τοὺ 'δόντι μ'. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὁσάκις θέλομεν νὰ δηλώσωμεν ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν μας δὲν λαμβάνομεν καιρὸν οὔτε τὰς φυσικὰς ἀνάγκας μας νὰ ἐκπληρώσωμεν.

35. Τῆς ἰληᾶς τοὺ μέσα κὶ τ' αὐγοῦ τοὺ ὄξου. Σοὺ παρέχω δῶρον ἀσήμαντον καὶ μηδαμινόν.

36. Καρακάξα ἀποὺ παλούκι σεὶ παλούκι παλουκώνιτι = Πᾶς πονηρὸς ἐπὶ τέλους εὑρίσκει τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του.

37. Θὰ πὰρς τὰ παληά μ' τὰ παπούτσια. Ἤτοι οὐδὲν δύνασαι νὰ λάβῃς ἢ ν' ἀφαιρέσῃς παρ' ἡμῶν.

38. Σεὶ κάθι φαῖ πιπέρι γίνιτι = ἀναμιγνύεται εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἄκλητος.

39. Σκώθκι τσουκάλα νὰ γιαλάσι τὴν γκουντούλα. (Γκουντούλα = λάγηνος

κολωβομένη καὶ ἄνευ λαβῶν). Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὁσάκις ἀνόητός τις θέλει νὰ περιπαίξῃ φρόνιμον ἢ ὁ ἀνίκανος τὸν ἱκανώτερον.

40. Σὰν τὰ λάχανα μέσ' τοὺ τσουκάλι = Φύρδην μίγδην.

41. Νὰ τρώμι κὶ νὰ πίνουμι, νὰ ξέρουμι κὶ τὶ κάμνουμι = Μ' ὅλας τὰς ἀστειότητας καὶ εὐτραπελίας μας ἐν τῇ ἐργασίᾳ μας νὰ εἴμεθα αὐστηροὶ καὶ τακτικοί.

42. Μαζῆ χουρατεύουμι χώρια ἀκοῦμι. (Χουρατεύουμι = ὁμιλοῦμεν) ἤτοι ὁμιλοῦμεν ἀλλὰ δὲν συνεννοούμεθα.

43. Περὶ ὀρέξεως κολοκυθόπηττα. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ ἰδιοτρόπῳ προτιμήσει εὐτελῶν ἀντικειμένων ἢ φαγητῶν ἀντὶ ἄλλων ἐκλεκτοτέρων.

44. Παστρικὴ Θουδώρα = Λίαν καθάριος, φιλόκαλος. Λέγεται ἐμπαικτικῶς ἐπὶ ἀτόμων ἐπιδιωκόντων τὴν καθαριότητα μέχρις ὑπερβολῆς.

45. Ὅσου μπόϊ τοὺν λείπι, τόσου δγιάβουλος εἶνι. (Μπόϊ = Τουρκιστί, ἀνάστημα). Εὐνόητος ἡ σημασία τῆς φράσεως. «Μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητής».

46. Τρίτι τιτράδι τοὺν πααίνι = Εἶναι λίαν περίφοβος ἐκ τῶν ἀπειλῶν μου.

47. Πέσι πῆττα νὰ σοὶ φάου. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τῶν ὀκνηρῶν ἐκείνων, οἵτινες τὰ πάντα περιμένουσι παρὰ τῆς Τύχης.

48. Στοὺ νιαρὸ μιὰ τρύπα = ματαίως κοπιάζομεν.

49. Τοὺ κουρμὶ μ' μπουμπουκιάζι = Ἐκ τῶν φρικωδῶν ἐντυπώσεων αἰσθάνομαι φρικίασιν.

50. 'Αέρα κουπανίζου = Ματαίως συμβουλεύω.

51. Ηὗρι τέντσιρις τοὺ καπάκι τ' = Εὗρον ὁ ὅμοιος τὸν ὅμοιον. Λέγεται ἰδίως ἐπὶ ἀνδρογύνου συμφωνοῦντος καθ' ὅλας τὰς διαθέσεις.

52. Δὲν νιώνι νὰ βγάζι τὰ μάτια τ' = Δὲν γνωρίζει τίποτε.

53. Εἶπι νὰ βάλλι φρύδια, ἔβγαλι μάτια = 'Ηθέλησε νὰ διορθώσῃ τι, ἀλλ' ἔβλαψε πλειότερον.

54. Ἦρταν τὰ ἄγρια νὰ δγιώξουν τὰ ἥμερα = Οἱ ξένοι προσπαθοῦν νὰ ὑποσκελίσωσι τοὺς ἐντοπίους.

55. Νέγρα, μαῦρα κὶ σκουτεινά. Φράσις μεμψίμοιρος καὶ ἀπελπιστική, δι' ἧς ἐλεεινολογοῦμεν τὰς πράξεις τινός.

56. Μάτι δὲν 'μπουρῶ ν' ἀνοίξου = Ἐκ τῶν πολλῶν θλίψεων καὶ ἀσχολιῶν περὶ οὐδενὸς δύναμαι νὰ σκεφθῶ.

57. Σήκου, σήκου, κάτσι κάτσι. Λέγεται ἐπὶ μωρῶν, οἵτινες καθίστανται ἔρμαια τῆς ἰδιοτροπίας τῶν ἄλλων.

58. Θαρρεῖ ποῦ ἔχι χίλι τσίρι στοὺ καπάνι. (Καπὰν = ἀποθήκη λίθινος, ἐν ᾗ ἀποθέτουσι τὰ ἐμπορεύματα πρὸς ἀσφάλειαν, λέξις τουρκική). Λέγεται ἡ παροιμία ἐπὶ τῶν ἀδιαφορούντων διὰ τὴν ἔνδειαν αὐτῶν καὶ περὶ οὐδενὸς μεριμνώντων. «Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδη».

59. Σὺν τῇ φουνῇ καὶ ὁ γάϊδαρους. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες φθάνουσιν

ἐν ᾧ μόλις πρὸ ὀλίγου ἀνεφέραμεν περὶ αὐτῶν.

60. Μέρα ποῦ θὰ ξημερώσι ἀπού βραδὺς εἶνι φανερό. Οὕτως ἀποφαίνονται μετὰ τὸ αἴσιον ἢ ἀπαίσιον πέρας ὑποθέσεώς τινος, περὶ ἧς προεῖπον τὰ δέοντα. Εἶνε μεταφορὰ μετενεχθεῖσα λίαν σκοπίμως.

61. Ἔμαθα γκόλιους ντρέπουμι ντυμένους. (Γκόλιους = γυμνός).

62. Σεὶ ὄπχιου ἁμάξι ἀνηβῇ κείν' τοὺ τραγούδι λέει = Συμμορφοῦται πρὸς τὰς περιστάσεις.

63. Νὲ ἀπού σένα χέρι, νὲ ἀπού κείνουν πουδάρι = Εἶσθε ἀμφότεροι καθ' ὅλα ἄχρηστοι καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδεμίαν ἐπιθυμῶ παρ' ὑμῶν συνδρομήν.

64. Ἀπ' ὄξου ἀπ' τοὺ χουρὸ τραγούδγια πουλλά. (Τραγούδγια = τραγούδια). Λέγεται ἐπ' ἐκείνων οἵτινες καυχῶνται μὲν περὶ πολλῶν προτερημάτων των, ἀλλ' οὐδέποτε ἔρχονται ἐπὶ τὰ ἔργα.

65. Κάθι ἕνας πέτεινους στοὺ μπουκλούκι τ' λαλάει. (Μπουκλούκι = σωρός, καὶ ἰδίως σωρὸς κόπρου ἢ σαρωμάτων· Λαλάει = κράζει) ἤτοι ἕκαστος ἐν τῇ οἰκίᾳ του δύναται νὰ ἰδιοτροπῇ.

66. Κάθι ἕνα πρόβατου ἀπ' τοὺ πουδάρι τ' κρέμιτι = Λέγεται ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων, ὅτι θέλει ἕκαστος ἀποτίσει ποινὴν τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων.

67. Τὰ πουλλὰ λόγια φέρνουν φτώχια. (Εὔστοχον γνωμικόν).

68. Νὰ σοὶ κάψου Γιάννι, νὰ σ' ἀλείψου μίξα. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες κατ' ἀρχὰς δυσαρεστοῦσί τινα καὶ ἀκολούθως προσπαθοῦσι διὰ διαφόρων περιποιήσεων νὰ ἐξευμενίσωσιν αὐτόν.

69. Κουλουκύθχια μὶ τὴ ρήγανη = Ἀνοησίαι καὶ οὐδὲν ἄλλο.

70. Ὅλα τἄχι ἡ Μαργιουρὴ μόνι τζιγκιρῆς φέριτζης τὴν ἔλειπι. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ὅταν τις ζητῇ ἐπουσιώδές τι, ἐν ᾧ τῷ λείπουσι τὰ ἀναγκαιότερα καὶ οὐσιωδέστερα.

71. Φάνκι πουμπή τ' = Ἀπεκαλύφθη ἡ ἀπάτη του.

72. Τῶφαγι κ' ἔκατσι κάτ'. Λέγεται τοῦτο ὁσάκις τις παραδέχεταί τι ἀπαρέσκον αὐτῷ δίχως νὰ παραπονεθῇ.

73. Στὴν ἀνιβρουχιὰ καλὸ εἶνι κὶ τοὺ χαλάζι. (Ἀνιβρουχιὰ = ἀνοιβρία). Ἐν ἐλλείψει κρείττονος παραδεκτὸν ἐστι καὶ τὸ μέτριον.

74. Ἔγεινις ἄπχιαστους ἀγέρας. Λέγεται ἐπὶ ἀτακτούντων παίδων καὶ μηδόλως ὑπακουόντων εἰς τοὺς ἀνωτέρους.

75. Μαζῇ τρῶμι, χώρια ἀκοῦμι = Μολονότι ὁμιλοῦμεν περί τινος ἀντικειμένου μολοντοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ συνενοηθῶμεν ὡς πρέπει.

76. Ἕνας νοῦς τοὺ χειμῶνα γιὰ τοὺ καλοικαίρι; Δικαιολογούμενός τις διὰ τὴν λησμοσύνην του λέγει τὴν ἀνωτέρω φράσιν, ἥτις εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς ἀναλόγου τουρκικῆς.

77. Τὰ λόγια σ' μισὸ φουντούκι δὲ γιουμόζουν = Λέγεις λόγους καθ' ὅλα **ἀνοήτους καὶ κενούς.**

78. Πῆρι τὰ μπάρμπαλά τ' = Ἔφυγε κατησχυμένος.
79. Τίναξι τὰ πέταλα = ἀπεβίωσε.
80. Τὰ κακάρουσι = ἀπεβίωσε.
81. Δὸς κρασί, Κύριε = Δόξα σοι, Κύριε. ('Αστείως).
82. Χριστὸς πηδάκι μ'. Σκώπτοντές τινα διὰ τὰς ἀνοησίας του λέγομεν τὴν φράσιν ταύτην, ἐξ ἧς λείπει τὸ «νὰ σὲ βοηθήσῃ» ἢ «νὰ σὲ σώσῃ».
83. Παναγία μ' Θεοτόκου. Λέγεται ἐν ἀπορίᾳ ,ἀμηχανίᾳ ἢ θαυμασμῷ.
84. Ὄπχιους καῇ στοὺν τζιουρμπᾶ φυσάει τοὺ γιαούρτι. Λέγεται ἡ παροιμία αὕτη ὁσάκις τις παθών τινα συμφορὰν καθίσταται μετὰ ταῦτα εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν καθ' ὑπερβολὴν καχύποπτος καὶ προσεκτικός.
85. Αὐτὸς πουλιὰ δὲ θὰ βγάλι. — Δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἣν ἀνέλαβεν ἐπιχείρησιν.
86. Δγυὸ σέρτικις πέτρις. Λέγεται ἐπὶ ἀνδρογύνου ἢ συνεταίρων ἐχόντων ἀμφοτέρων σκληρὸν καὶ ἀπότομον χαρακτῆρα καὶ οὐδόλως συμβιβαζομένων.
87. Λύκους τοὺ μαλλί τ' ἀλλάζι τοὺ χούϊ τ' δὲν ἀλλάζι. Λέγεται ἐπὶ δυσκάμπτων χαρακτήρων, οἵτινες προτιμῶσι μᾶλλον νὰ ζημιωθῶσιν ἢ νὰ ἀποβάλλωσι τὰς ἕξεις αὐτῶν.
88. Ὄπχιους δὲ θέλι νὰ ζυμώσι, δέκα μέρης κουσκινίζι. Λέγεται παροιμιωδῶς ἐπὶ ὀκνηρῶν προσπαθούντων νὰ δικαιολογηθῶσι διὰ μυρίων προφάσεων.
89. Τὴν νεότη σ' νὰ εἶχα, τὴν χαϊνιὰ σ' νὰ μὴν εἶχα. Λέγεται ἐπὶ ὀκνηρῶν νέων.
90. Νιὸς ἤμαν κὶ γέρασα νὰ σὶ ἀκούου. 'Οσάκις τις συνειθίζῃ νὰ καυχᾶται τι χωρὶς ποτε νὰ ἐκτελῇ τὸ ὑποσχεθὲν ἀκούει παρὰ τῶν ἄλλων τὴν ἀνωτέρω φράσιν.
91. Τί τραβάει ρόκα ὅσου νὰ γιουμόσ' τ' ἀδράχτι. Τὴν φράσιν ταύτην ἐπιφέρουσιν ὡς ἐπίλογον, οἱ πρεσβύτεροι πρὸς τοὺς νεωτέρους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅταν τύχῃ νὰ διηγηθῶσι συμβεβηκός τι λίαν πολύπλοκον καὶ ἐπίμοχθον.
92. Ἡ φτώχια θέλι καλουπέραση. Παρηγορητικὴ τρόπον τινὰ καὶ ἐν ταὐτῷ ἀστεία φράσις ὁσάκις περὶ ἀνεχείας λόγος γίνεται.
93. 'Αλλάξτι μαστόρι κὶ στοὺ λείψανου κουντά. Κατὰ τὴν ἐκφορὰν τῶν νεκρῶν ἡ φράσις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ ὑπό τινος ὁδηγοῦντος τοὺς φέροντας τὸ φέρετρον. Λέγεται δὲ ἵνα κατὰ μικρὰ διαστήματα χρόνου καὶ ἀλληλοδιαδόχως κρατῶσιν αὐτό.
94. Γκόλιους τσίτσιρους = 'Ολόγυμνος.
95. Λόους τοὺ φέρι = παραδείγματος χάριν.
96. Λόουν χάρι = παραδείγματος χάριν.
97. Φακῆ τρώει κὶ γκράχου μαρτυρεῖ. Ἄλλα ἀκούει καὶ ἄλλο ἐρωτώμενος ὁμολογεῖ.

98. Πχιάσι τ' αὐγὸ πάρι τοὺ μαλλί τ' = Οὐκ ἂν λάβοις τι παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.
99. Τί εἶνι κάβουρας τί εἶνι τοὺ ζουμί τ' = Τί δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν παρά τινος πτωχοῦ καὶ ἀδυνάτου;
100. Μάζουνι, ἂς εἶνι κὶ ρῶγις = Συνάθροιζον ἔστω καὶ κατὰ μικρὰ ποσά.
101. Τοὺ πουλὺ τοὺ Κύριε ἐλέησον κὶ παπᾶς τοῦ βαργιέτι = Πᾶν τὸ ὑπερβολικὸν γεννᾷ ἀηδίαν καὶ κόρον.
102. Δὲν φτάνι τοὺ γαϊδούρι, τοὺ σαμάρι χτυπάει. Μὴ δυνάμενός τις νὰ τιμωρήσῃ τὸν πταίσαντα, ἕνεκεν ἀδυναμίας ἐκδικεῖται ἄλλον ἀδύνατον.
103. Γάτα δὲ φτάνι τοῦ τζιέρι, τοὺ λέει βρουμάει. Μὴ δυνάμενός τις νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου παρηγορεῖται λέγων ὅτι εἶνε ἀνάξιον προσπαθειῶν καὶ παραιτεῖται τούτου. «Ὄμφακες ἔτι εἰσίν».
104. Σὰν τοὺ σκόρδου σι' ἀγαπῶ = Σὲ ἀγαπῶ πάρα πολύ. (Κατ' εὐφημισμόν).
105. Τοὺν ἔχουν σὰν τοὺ κόκκινου τ' αὐγὸ = Περιποιοῦνται αὐτὸν μεθ' ὑπερβολικῆς στοργῆς.
106. Εἶπι Οὐβρὸς ν' ἀνηβῇ στ' ἄλουγου, Σαββάτου ἔλαχι = Μόλις ἀπεφάσισέ τις νὰ πράξῃ τι οὐχὶ λίαν σπουδαῖον, καὶ τῷ παρουσιάσθησαν ἀνυπέρβλητα προσκόμματα.
107. Παπᾶς δυὸ χέρια ἔχι, μὶ τοὺ ἕνα εὐλογάει μὶ τοὺ ἄλλου παίρν. Εὔστοχος παρατήρησις τοῦ λαοῦ. Πολλάκις ἐπιτάσσεται καὶ τὸ ἀκόλουθον «τρίτου χέρι δὲν ἔχι γιὰ νὰ δίν'» τοῦτο δὲ προῆλθεν ἐκ τῆς γνωστῆς φιλαργυρίας τῶν ἱερέων μὴ ἐπιθυμούντων νὰ ἀποτίσωσι τὰ ὀφειλόμενα.
108. Κι' αὐτὸς μαζῆ μὶ τὶς δώδεκα = Κατατάσσει αὐτὸς ἑαυτὸν μετὰ τῶν σημαινόντων μολονότι οὐδεμίαν πρὸς τοῦτο κέκτηται ἱκανότητα.
109. Ὅπου δυὸ κὶ 'κείνους τρεῖς = Κατορθοῖ νὰ εὑρίσκηται ἐν πάσῃ συναναστροφῇ καὶ εἶνε ἐνήμερος πάσης ὑποθέσεως.
110. Ὅπου Γιάνδις κὶ μαλάμματα. Λέγεται κολακευτικῶς ἢ μᾶλλον ἐμπαικτικῶς εἰς τοὺς φέροντας τὸ ὄνομα «Ἰωάννης». Ἐνίοτε λέγεται Γεόργιδις ἢ ἄλλο τι.
111. Χαρὰ στὰ νειάτα σ'. Φράσις ἐπαινετικὴ λεγομένη ἐπὶ νέων ὡραίων καὶ ἀνδρείων.
112. Πῆραν ἀγέρα τὰ πανιά τ' = Παρεξετράπη τῆς εὐθείας ὁδοῦ.
113. Πῆρι ἀγέρα τοὺ κιουφάλι τ' = Παρεξετράπη καὶ εἰς οὐδένα ὑπακούει.
114. Τὤκαμις Χατσῆ Σουτήρ'. Ἡ φράσις αὕτη ἔχει τι τὸ ἱστορικόν. Ἔν.τινι Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπῆρχέ τις Χατσῆ Σωτήριος ἐπαγγελλόμενος τὸν ψάλτην καί τοι ἀδαέστατος τυγχάνων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Ὁσάκις δὲ κατὰ πρᾶξιν ἔψαλλε τεμάχιόν

τι μετὰ τὸ πέρας ἠρώτα τοὺς παρισταμένους ἂν «τὄκαμι» (τὸ κατώρθωσε)· οὗτοι δὲ ἀπήντων «τὄκαμις Χατσῆ Σουτήρ». Ἔκτοτε λέγεται ἐπὶ παντὸς ὁμοίου τῷ ρηθέντι.

115. Δουλειαὶς μὶ τῆς φούντις. Λέγεται ἡ μορφὴ αὕτη ἐπὶ ἀποτελέσματος μωρᾶς ἐπιχειρήσεως.

116. Μὴ τὰ ροῦχα μ' τρώουμι = Εὑρίσκομαι ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ καὶ ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου.

117. Τοὺ κιουφάλι μ' σὰν καζάνι ἴγκι = Ἕνεκα τῶν πολλῶν ἀσχολιῶν παρεζαλίσθην.

118. Σὰν τὴ λουγαρίδα προυκουμένη = Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ γυναικῶν ἐργαζομένων μετὰ ταχύτητος. (Λουγαρίδα = ἀράχνη).

119. Τῶνα βώδ', τἄλλου βουβάλι. Ὅταν ἐξ ἀπροσεξίας φορέσῃ τις ὑποδήματα ἢ περιπόδια διαφόρου εἴδους λέγεται ἡ ἀνωτέρω φράσις σκωπτικῶς.

120. Λύκους παστιρμᾶ δὲν κάμ'. Ὁ λύκος ὅταν ἔχῃ κρέας ἕνεκα τῆς λαιμαργίας του δὲν ἀποταμιεύει διὰ τὸ μέλλον. Λέγεται ἐπὶ λαιμάργων.

121. Κατσίβιλους ὅταν ἔχι πιτμέζι δὲν μπουρῇ νὰ κοιμηθῇ. Ἡ φράσις αὕτη αἰνίττεται, ὡς καὶ ἡ προηγουμένη, τοὺς λαιμάργους.

122. Τοὺν παληόβουδου κὶ κουδοὺν νὰ τοὺν κριμάϊσ' πάλι παληόβουδους. Δὲν δυνάμεθα διὰ προσθέτων καὶ τεχνητῶν μέσων ν' ἀναπληρώσωμεν τὰ ἐλαττώματά τινος.

123. Ἀπ' τοὺν ἴσκου τ' φουβᾶτι = Εἶνε λίαν δειλός.

124. Τριλλὸς κέρατα δὲν ἔχι, ἀπ' τὰ καμώματά τ' φαίνιτι. Καταλληλότατα λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐμπαικτικῶς ἐπὶ τῶν ἀνοήτως ἀτακτούντων.

125. Τράβα μοι κι' ἂς κλαίου. Λέγεται ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες προσποιοῦνται ὅτι δὲν δέχονται τὸ προσφερόμενον ἐν ᾧ ποθοῦσι τοῦτο καθ' ὑπερβολήν.

126. Δαρθῆτι κὶ μὴ μαλώντι. Φράσις λεγομένη ὅταν δύο θορυβωδῶς συζητῶσιν ἢ φιλονεικῶσι διά τι ἀνάξιον προσοχῆς.

127. Ὅλα τὰ στραβὰ τὰ κουλίκια τὰ κάμ' ἡ νύφ'. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν πᾶν σφάλμα ἐπιρρίπτωμεν εἰς ἕν καὶ τὸ αὐτὸ ἄτομον ἵνα μὴ δυσαρεστήσωμεν τοὺς ἄλλους.

128. Τὰ λέου τὴν πιθιρὰ νὰ τ' ἀκούῃ κ' ἡ νύφ' ἢ κάλλιον σένα τὰ λέου θυγατέρα νὰ τ' ἀκούῃ νύφ'. Αἱ φράσεις αὗται λέγονται ὅταν μεμφώμεθά τινος ἵνα πλαγίως προσβάλλωμεν ἄλλον.

129. Πχιάσθηκι στὰ πράσα = Συνελήφθη ἐπ' αὐτοφώρῳ.

130. Πχιὸς τυφλὸς δὲ θέλι τὰ μάτια; Ἕκαστος ὀρέγεται μὲν τοῦ καλοῦ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ αὐτό.

131. Περισσότερις μυῖγις πχιάνουντι μὶ τοὺ μέλι παρὰ μὶ τοῦ ξεῖδ' = Διὰ τῆς μειλιχιότητος καὶ προσηνείας δυνάμεθα εὐκολώτερον νὰ κερδίσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ εὔνοιαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν παιδίων, ἢ διὰ τῆς τραχύτητος καὶ ἀκαμψίας. (Παρατήρησις

παιδαγωγικὴ τοῦ λαοῦ).

132. Κάθι ἐμπόδγιου γιὰ καλό. Τὴν φράσιν ταύτην λέγομεν ὅταν θέλωμεν νὰ παρηγορηθῶμεν διὰ τὴν ἀποτυχίαν ἐπιχειρήσεώς τινος, μεθ' ἣν τυχαίως ἐπέρχεται εὐνοϊκὴ σύμπτωσις.

133. Κάμι τὴν καρδιά σ' φαρδιά. Παρηγοριά, ἤτοι μὴ στενοχωρεῖσαι καὶ θλίβεσαι ματαίως.

134. Κατὰ τοὺ πάπλουμια σ' ν' ἁπλώνς' κὶ τὰ πουδάργια σ' = Ἀναλόγως τῶν εἰσοδημάτων σου ἔστωσαν καὶ τὰ ἔξοδά σου.

135. Ἀπ' τοὺ κιουφάλι τραβοῦν κὶ τὰ πουδάργια. Ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τῶν ἀρχόντων πάσχουσιν οἱ ἀρχόμενοι.

136. Κάθι γουνιὰ τοὺν καπνὸ τσ' ξέρι. (Γουνιὰ = καπνοδόχη). Ἕκαστος ἔχει τὰς ἑαυτοῦ θλίψεις.

137. Μὶ ξένα κόλλυβα τὴν ψυχή τ' μνημουνεύ'. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες ἀφειδῶς προσφέρουσι πρὸς τοὺς ἄλλους ξένα ἀντικείμενα ὡς ἴδια, ἵνα οὕτω προσκτήσωνται τὴν εὔνοιαν αὐτῶν.

138. Μὴ φυτρώνς ἰκεῖ ποῦ δὲ σοὶ σπέρνουν. Λέγεται ἐπιπληκτικῶς πρὸς τοὺς παῖδας ἵνα μὴ ἀναμιγνύωνται εἰς ὑποθέσεις ἐν οἷς εἶναι ἀνάρμοστον νὰ ὁμιλῶσι.

139. Μὴ χύνς λάδ' στὴ φουτχιὰ ἀπάν' = Μὴ ἐρέθιζε πλειότερον τὸν ὀργισθέντα.

140. Τοὺ αἷμα νιαρὸ δὲ γίνιτι. Διὰ τῆς φράσεως ταύτης θέλουσι νὰ καταδείξωσιν ὅτι οὐδέποτε οἱ συγγενεῖς δύνανται νὰ διαρρήξωσι τὸν συγγενικὸν δεσμὸν ἔστω καὶ μετὰ σφοδρὰν φιλονεικίαν.

141. Στοὺ Μπαλὴκ - παζὰρ ἕνας παπᾶς κρέμιτι. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν ἡ ζώνη τινὸς λυθῇ καὶ κρέμαται ἐν ἀγνοίᾳ του.

142. Τρμιούλλιαζαν τὰ χειρουπόδαρά μ' = Ἐφοβήθην πάρα πολὺ καὶ τρέμω σύσσωμος. (Χειρουπόδαρα κοινῶς τὰ ἄνω καὶ κάτω ἄκρα).

143. Πάτσι μπακάλς μέσ' τοὺ φαΐ. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὅταν φαγητόν τι γίνῃ ἀρκετὰ παχὺ ἐγχυθέντος ἐν αὐτῷ ἔλαιον πλειότερον τοῦ δεόντος.

Σημείωσις: Ὅπου ὑπάρχει κατάληξις εἰς γιῶτα εἰς τὸ χειρόγραφον, ἀνεγράφετο μὲ γιῶτα ἀνεστραμένον καὶ κάτωθεν αὐτοῦ περισπωμένην, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι τὸ γιῶτα δὲν ἐπροφέρετο ἀλλὰ τὸ πρὸ αὐτοῦ σύμφωνον ἐπροφέρετο κάπως βαρὺ π.χ. κρῖμα τοῦ κουρίτσι κάϋκι τοῦ παληκάρι.

Β'. ΣΗΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

(Τοπικῆς διαλέκτου Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

Λειχούδι = βρέφος.

Λειχοῦσα = λεχώ.

Θεῖτσα = θεία ἢ τιμητικὸν ἐπίθετον ἀποδιδόμενον παρὰ τῶν μι-

κροτέρων εἰς πᾶσαν ἡλικιωμένην γυναῖκα.

Μ ά ν η = ἡ προμήτωρ, ἤ, ὡς ἀνωτέρω, τιμητικῶς ἀποδιδομένη εἰς πᾶσαν ἡλικιωμένην γυναῖκα.

Τ σ ι ό β ι ν ο ν = Λατινικὴ λέξις Juven-nis = νέος· ἡ λέξις αὕτη σημαίνει τὸν νέον καὶ ἰδίᾳ τὸν κομψευόμενον νεανίαν.

Τ ά τ ο υ ς = πατήρ· συγγενὴς πρὸς τὴν παρ' 'Ομήρῳ ἀπαντῶσαν λέξιν τέτα· εὕρηται ἡ φράσις: ψόφσιν ἡ τάτους; = ἀπέθανεν ὁ πατήρ; ('Απαντᾷ ἐν Καρυαῖς).

Τ ρ α ν ὴ — ν ι ν έ = ἡ προμήτωρ.

Γ ι α γ ι ὰ = ἡ προμήτωρ.

Ο ὗ ὲ = υἱέ (ἐν Καρυαῖς).

Μ π ά μ π α ς = ὁ πατήρ· συγγενὴς πρὸς τὴν 'Ομηρικὴν λέξιν παάπα, τῆς ὁποίας ὁ τόνος διετηρήθη (Καρυαί).

Π α λ η ό γ ρ η α = περιφρονητικῶς λεγομένη εἰς τὰς ἐσχατογήρους· ἀνάλογος πρὸς τὴν 'Ομηρικὴν φράσιν «παλαιὴ γρηύς».

Κ ο υ π έ λ α = Λατινικὴ λέξις σημαίνουσα νεάνιδα καὶ ἰδίως θεραπαινίδα.

Φ υ λ λ ο υ κ ά ρ δ γ ι α = στήθη τῆς γυναικὸς καὶ ἰδίως τὰ σπλάγχνα.

Ζ ν ί χ ο υ ς = ὁ τράχηλος (Τσιορὲκ-κιοΐ).

Ζ β έ ρ κ ο υ ς = ὁ τράχηλος ('Αδριανουπόλεως).

Ο ὐ ά κ ρ ο υ ς = ὁ τράχηλος (Καρυαί).

Μ υ λ ί γ κ ι α = οἱ κρόταφοι.

Τ α β α ν ί τ σ ι = ὁ οὐρανίσκος.

Σ τ ι φ α ν ί τ σ ι α = τὰ οὖλα· πιθανὸν σχετικὴ πρὸς τὴν λέξιν στεφανίνη (ὕλη) τῶν ὀδόντων.

Π α ρ α δ ά γ κ α λ α = αἱ ἔξωθεν τοῦ λαιμοῦ ἐξογκώσεις, τὰς ὁποίας παρ' ἡμῖν θεραπεύουσιν αἱ γυναῖκες διὰ καταπλασμάτων ἢ καταλλήλων προστρίψεων.

Γ κ η ρ γ κ η λ ι ά ν ο υ ς = ὁ φάρυγξ καὶ ὁ λάρυγξ μετὰ τῆς ἐπιγλωττίδος ἐν γένει.

Μ α λ λ ο υ κ έ φ α λ α = αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς.

Σ ο υ κ ά ρ ι = ἐσωκάρδιον.

Δ ύ μ ι τ ο υ = δύμιτον, τοὐτέστι τὸ διὰ δύο μίτων ἢ τὸ διπλῶς ἐξυφασμένον ὕφασμα.

Τ σ ο ύ κ ν α = ἡ ἐσωτερικὴ μαλλίνη ἐσθὴς τῶν γυναικῶν.

Ζ ι π ο ύ ν ι = εἶδος ἐσωκαρδίου, τὸ ὁποῖον ἐνδύονται κυρίως οἱ ἄνδρες καὶ οἱ παῖδες.

Φ υ λ λ ά ρ γ ι α = ὑποδήματα ('Αδριανούπολις).

Σ κ ο υ τ χ ι ὰ = ἐνδύματα, σκύτος 'Ομηρικόν (Καρυαί).

Σ π ά ρ γ α ν α = τὰ περιτυλίγματα τῶν βρεφῶν· λέξις διατηρηθεῖσα ἐν Καρυαῖς· παρ' ἡμῖν κουλάπανα.

Φ α σ κ ι ὰ = πλατεῖα ζώνη δι' ἧς περιτυλίσσουσι τὰ σπάργανα τῶν βρεφῶν.

Π α ρ α σ τ ά τ σ = ἡ παραστάς· οὕτως ὀνομάζονται αἱ στῆλαι δι' ὧν στηρίζουσι τὰς στέγας (Καρυαί).

Γ ι ο ύ κ ο υ ς = Λατινικὴ λέξις, συγγενὴς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν οἶκος μετωνυμικῶς σημαίνουσα ἀποθήκην τινὰ ἐν τῷ δωματίῳ ἐν ᾗ ἐναποθέτομεν τὰ στρώματα καὶ τὰς ἐνδυμασίας.

Γ κ ο ύ β α = μικρὸς λάκκος.

Ἄ φ τ ρ α = Ἑστία· πιθανὸν ἐκ τοῦ ἅπτω (Καρυαί).

Γ ο υ ν ι ὰ = ἡ ἑστία (Ἀδριανούπολις).

Π υ ρ μ ά χ ο υ ς = ὁ λίθος τῆς ἑστίας ἐφ' οὗ ἀνάπτομεν τὸ πῦρ (Καρυαί).

Π ι ζ ο ύ λ ι = πέτραι παρακείμεναι τῇ ἑστίᾳ ἐπὶ τῶν ὁποίων θέτομεν τὰ μᾶλλον ἀναγκαιοῦντα πράγματα εἰς τὸ μαγειρεῖον οἷον ἅλας, πυρεῖα, κοχλιάρια κτλ.πιθανὸν συγγενὴς πρὸς τὴν ἀρχαίαν λέξιν πεσσὸς = ψῆφος, πέτρα.

Ζ έ σ τ α = θερμὸς λουτρῶν.

Γ ο ύ ρ ν α = Λατινικὴ λέξις, σημαίνουσα τὰς λιθίνους λεκάνας τῶν λουτρώνων.

Μ ι σ ά ν τ ρ α = Τὸ ἄνωθεν τῶν ἑρμαρίων ἀνοικτὸν μέρος, εἰς ὃ ἐναποθέτομεν ἀντικείμενα σπανίας χρήσεως, τὰ ὁποῖα καλύπτονται συνήθως διὰ παραπετασμάτων.

Κ ό χ ι = γωνία.

Π ό ρ τ α = θύρα καὶ ἰδίως πύλη φρουρίου ἢ καὶ διοικητήριον.

Π ο υ ρ γ ι ὰ = ἡ αὐλαία πύλη (Καρυαί).

Κ α τ έ φ ι λ ο υ ς = τὸ κατώφλιον.

Κ ά σ τ ρ ο υ = τὸ ἄστυ, καὶ ἰδίως ἡ Ἀδριανούπολις ὀνομάζεται οὕτως ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν πέριξ.

Κ α μ ά ρ α = θόλος τῶν γεφυρῶν, ἢ τῶν Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ οἰκοδομημάτων.

Ν τ ά μ ι = σταῦλος (Καρυαί).

Ξ ι σ τ ρ ώ χ ι = στέγη (Καρυαί).

Κ ά γ κ ι λ α = κιγκλίδες.

Σ ά λ α = Λατινικὴ λέξις σημαίνουσα τὴν αἴθουσαν.

Κ ι λ έ ρ ι = ἀποθήκη ἐδωδύμων.

Σ π ί τ ι = Μετωνυμικῶς τὸ δωμάτιον ὅπως παρὰ τοῖς ποιηταῖς στέγη = οἰκία (Καρυαί).

Σ ύ ρ τ σ = ὁ μικρὸς μοχλὸς τῶν θυρῶν.

Ἀ σ τ ρ ι χ ι ὰ = γεῖσον, τὸ ἐξέχον μέρος τῆς στέγης.

Π α ρ α π ό ρ τ ι = μεσόθυρον.

Ἀ λ κ ό β α = μέρος τοῦ δωματίου, τὸ ὁποῖον χωρίζεται διὰ παραπε-

τάσματος καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ κρεμῶσιν ἐνδύματα ἢ θέτουσι τὴν κλίνην.

Θέσι = σανίδες ἐξέχουσαι ἄνωθεν τῶν ἐρμαρίων καὶ παραθύρων τῶν δωματίων, εἰς τὰς ὁποίας θέτομεν ἐλαφρὰ ἀντικείμενα τῆς καθημερινῆς χρήσεως οἷον λεμόνια, φιαλίδια, ποτήρια κτλ.

Ράφι = ὡς ἡ ἀνωτέρω (θέσι).

Παναθύρι = παράθυρον (Τσιορὲκ - κιοΐ).

Πατέκα = ἀτραπός.

Γκάρτι = αἱμασιά, συγγενὴς πρὸς τὴν λέξιν ἕρκος.

Κανίσκι = κάνεον, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἀγγεῖον ἐκ χαλκοῦ ἢ σπανίως ἐκ χρυσοῦ χρησιμεῦον κατὰ τὰς θυσίας· ἔθετον δὲ ἐν αὐτῷ τὸν ἄρτον καὶ τὰς οὐλοχύτας. Σήμερον ἡ λέξις σημαίνει τὸ κάνιστρον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐν Καρυαῖς κατὰ τοὺς γάμους θέτουσιν ἄρτον, οἶνον, ὄρνιθα ἐψημένην, ἅτινα καλύπτονται μὲ χρυσοκέντητον παρὰ τῆς νύμφης μανδήλιον.

Σκαφὶ = ἡ σκάφη ἐν Καρυαῖς, ἐν 'Αδριανουπόλει δὲ κουπάνα.

'Αργαλειὸς = Ἱστός. Ὅπως κατὰ τοὺς 'Ομηρικοὺς χρόνους ἡ οὐσιωδεστέρα ἐνασχόλησις τῶν νεανίδων ἦτο τὸ ὑφαίνειν ἱστόν, τοιουτοτρόπως πρὸ τῆς εἰσδύσεως παρ' ἡμῖν τῆς Εὐρωπαϊκῆς πολιτελείας ἡ ἀναγκαιοτέρα ἐργασία τῶν γυναικῶν ἐθεωρεῖτο ὁ ἀργαλειός, ἤτοι τὸ ἐργαλεῖον, ἤτοι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐργαλεῖον τῶν γυναικῶν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις ἡ λέξις umbs ἐσήμαινε τὴν ἐξέχουσαν πόλιν, τὴν Ρώμην.

Σκούτου καὶ ὑποκοριστικῶς σκουτέλι = παροψίς, πινάκιον.

Χαλκᾶ = α) ἐν Καρυαῖς σημαίνει τὰς ἐκ χαλκοῦ χύτρας καὶ β) παρ' ἡμῖν λέγεται τὸ ἐν τῇ αὐλαίᾳ πύλῃ ἐκ χαλκοῦ ἢ σίδηρου κρόταλον.

Πυρουστιὰ = (πῦρ ἑστία), τρίπους.

'Αδράχτ, δράχτ = ἄτρακτος.

Ρόκα = ἠλακάτη.

Φουρκάλι = σάρωθρον (Τσιορέκ - κιοΐ).

Κόπανους = ἰσχυρὸν ῥόπαλον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς βαφεῦσι.

Μάσα = Λατινικὴ λέξις mensa = τράπεζα.

Σαΐτα = κερκίς. Λατινικὴ λέξις sagitta.

Στημόνι = αἱ ἐγκάρσιοι κλωσταὶ τοῦ ὑφαινομένου ἐν τῷ ἱστῷ ὑφάσματος.

Ὑφάδι = Αἱ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τοῦ στημονίου κλωσταὶ τοῦ ὑφαινομένου ἐν τῷ ἱστῷ ὑφάσματος.

Γκαλέτσια = ξύλιναι ἐμβάδες, τῶν γυναικῶν ἰδίως.

Καυκὶ = κύπελον.

Φυτιλᾶς = ψαλὶς ἔχουσα θήκην τινὰ ἐν τῷ ἑτέρῳ τῶν βραχιόνων αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἀπέκοπτον τὴν ἀπηνθρακωμένην θρυαλλίδα τῶν ἀλειμματοκηρίων. Εἶδος αὐτοῦ διατηρεῖται ἐν ταῖς 'Εκκλησίαις.

Πινακουτὴ = Εἶδος σκαφίδος ὑποδιηρημένης εἰς μικρὰς θήκας, ἐν αἷς θέτομεν τὴν ζύμην τοῦ ἄρτου.

Μαξιλάρι = Προσκεφάλαιον.

Κρήνα = κυτίον.

Κουμάρι = Ἀγγεῖον ὅμοιον τῇ λαγήνῳ ἐκ πορσελάνης ἢ ὁμοίας ὕλης ἐν ᾧ θέτουσιν ὑγρά.

Τριχιὰ = Σχοινίον.

Σφίδα = (Καρυαί). Πήλινον ἀγγεῖον ὅμοιον τῷ πίθῳ καὶ μικρότερον αὐτοῦ, ὅπερ ἡμεῖς καλοῦμεν γκαβανόζι.

Γυννὶ = ὑννίον, τὸ γνωστὸν γεωργικὸν ἐργαλεῖον. Ἐν τῇ λέξι ταύτῃ διεσώθη τὸ δίγαμμα (F).

Τσικούρα = πέλεκυς. Λατ. λέξις securis (Καρυαί).

Νῆμα = ἀρχαιοτάτη λέξις ἀπαντῶσα ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν σημασίαν αὐτῆς· ἀπαντᾶται δὲ καὶ γνέμα.

Ἀλέτρι = ἄροτρον.

Βκέντρι = βούκεντρον (Καρυαί).

Φαγόξυλου = Λίμα δι' ἧς λεπτύνομεν τὰ ξύλα.

Ζεύγλις = Ράβδοι, τὰς ὁποίας θέτομεν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἁμάξης.

Ἀξόνι = Ὁ ἄξων τῶν τροχῶν τῆς ἁμάξης.

Σύναργα = Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ τέκτονος· ἐτυμολογία σὺν καὶ ἔργον ἤτοι ἐργαλεῖα τὰ ὁποῖα ἀπὸ κοινοῦ συντελοῦσι πρὸς ἐπιτέλεσιν ἔργου τινός.

Βίδα = Καρφίον κοχλιοειδές. Εὕρηται καὶ ὑπὸ ἄλλην σημασίαν ἐν τῇ φράσει «εἶνε βίδα» ἤτοι τρελλὸς εἶνε.

Ἅρμα = Λατινικὴ λέξις = ὅπλον.

Ἀρμνιά = Ἡ παρ' ἡμῖν Τουρκιστὶ καλουμένη τουρσὴ (Καρυαί).

Ληόλαδου = ἔλαιον ἐλαίας· τὸ δὲ σησαμόλαδον ἐν Καρυαῖς καλεῖται ἁπλῶς λάδι.

Φάβα = Λατινικὴ λέξις fauna = κουκκία. Σημαίνει τὸ διὰ τοῦ πολτοῦ τῶν κουκκίων κατασκευαζόμενον φαγητόν.

Μηλίνα = Πλακοῦς οἰκιακὸς ὁ Τουρκιστὶ καλούμενος μπουρέκι. Πιθανῶς ἐκ τοῦ μέλι, μελίνη τοὐτέστι καρύκευμα κατασκευαζόμενον μετὰ μέλιτος, ὡς ἦσαν οἱ τῶν ἀρχαίων πλακοῦντες οἱ ἐν χρήσει κατὰ τὰς ἐκφορὰς τῶν νεκρῶν καὶ ἐν τοῖς λάρναξι τιθέμενοι.

Πῆττα = Ἄζυμος ἄρτος ἄνευ ἀρωμάτων καὶ μέλιτος. Ἡ δὲ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους μετ' ἀρωμάτων, βουτύρου καὶ σακχάρεως κατασκευαζομένη πῆττα καλεῖται παρ' ἡμῖν Βασιλειάτικη πῆττα.

Σαλαμοῦρα = Ὕδωρ περιέχων ποσότητά τινα ἅλατος, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηροῦμεν τὸν τυρὸν καὶ ἄλλα παρόμοια.

Κουλίκι = α) πλακοῦς ἔχων σχῆμα κύκλου· β) συνάθροισιν ἀνθρώπων ἀποτελούντων σχῆμα κύκλου. Ἐτυμολογία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ collegio = συνάθροισις, ἐκκλησία.

Γλυκάδι = Ὄξος, κατ' εὐφημισμόν.

Κρασουπαπάρα = ψυχρὸν κατάπλασμα, κατασκευαζόμενον μετὰ

ψιχίων ἄρτου καὶ κεκραμένου οἴνου. Ἐπιτίθεται ἐπὶ κτυπημάτων τῶν λεπτοφυῶν μερῶν τοῦ προσώπου οἷον τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ρινὸς καὶ ἄλλων πρὸς ἐλάφρυνσιν τοῦ πόνου.

Κοῦραι = Μικροὶ ἐκλεκτοὶ ἄρτοι διανεμόμενοι κατὰ τὰ μνημόσυνα (Καρυαί). Παρ' ἡμῖν καλοῦνται οὗτοι Φραντζέλαι.

Ζώου = Τὸ κατ' ἐξοχὴν ζῷον, ὁ ὄνος.

Πράματα = Τὰ κατοικίδια ζῷα καὶ ἰδίως ὁ βοῦς, ἡ ἀγελάς, ὁ βούβαλος, ὁ ἵππος κτλ. (Καρυαί, Τσιορέκ-κιοΐ).

Ἀγρίμνια = Τὰ ἄγρια ζῷα, τὰ θηρία.

Κουταβούδγια = σκύλακες.

Πάτα = ὁ χήν.

Κουφάδγια = οἱ ποντικοί.

Γουργόνι = Ὁ ἰνδιάνος, κοῦρκος.

Λουγαρίδα = Ἡ ἀράχνη. Ὁ ἱστὸς αὐτῆς παρ' ἡμῖν λέγεται ραχνιά.

Γκουγκουχτοῦρα = Εἶδος περιστερᾶς φαιᾶς τὸ χρῶμα ἐχούσης μέλαν περιλαίμιον. Πιθανῶς ἡ παρὰ τοῖς Ζωολόγοις καλουμένη Φάσσα. Ὀνοματοπεποιημένη λέξις ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ πτηνοῦ (γκού, γκοὺ χτού, γκού, γκού, χτού). Περὶ τοῦ πτηνοῦ τούτου ὑπάρχει παρ' ἡμῖν παράδοσις καθ' ἣν λέγεται ὅτι ἦτο ἄλλοτε μαθητὴς ράπτου καὶ ἐπειδὴ ὑπέφερε ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου του πολλὰ δεινά, παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τὸν μεταβάλλῃ εἰς πτηνόν. Ὁ Θεὸς λοιπὸν εἰσακούσας τῆς δεήσεώς του μετέβαλεν αὐτὸν εἰς πτηνὸν καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν ἔφερε μαῦρον ράμμα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ του ἔμεινεν ἔχον τὸ μέλαν περιλαίμιον. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνεὅτι ἐνῷ ὅλα τὰ εἴδη τῶν περιστερῶν συνέρχονται εἰς μίξιν πρὸς ἄλληλα ὡς λ.χ. αἱ πελειάδες μετὰ τῶν κοινῶν περιστερῶν, μόνη αὕτη (ἡ φάσσα) συνάπτει ζεῦγος μετὰ τοῦ εἴδους της.

Τουρφαντὰ = Τὰ πρωτοφανῆ προϊόντα τῶν καρπῶν τῶν δένδρων. Ἡ λέξις φαίνεται Τουρκική, πιθανὸν ὅμως νὰ εἶνε ἡ λέξις πρόφαντα παρεφθαρμένη.

Βάχανα = Λάχανα, μετά τινος Δωρικῆς τραχύτητος ἐν τῇ προφορᾷ τῆς συλλαβῆς βα, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῇ τὴν προφορὰν βουάχανα (Καρυαί).

Μπρούστουλα = Λάπατα.

Βλαχόστιαρα = ἀραβόσιτος (Καρυαί).

Ραβουκέχρια = ἀραβόσιτος (Δουγὰν-ογλοῦ).

Βασιλάδια = ἀραβόσιτος (Μοναστήριον).

Ραβουκέφαλα = ἀραβόσιτος (Καρυαί).

Στιαρίτσι = ἀραβόσιτος (Τσιορὲκ-κιοΐ).

Γκουγκοῦνις = ἀραβόσιτος (Τσιορὲκ-κιοΐ).

Δρόκινα = Ροδάκκινα (Καρυαί).

Γκόρτσα = Ἀπίδια καὶ ἰδίως ἀχλάδια (Καρυαί).

Κλήδουνας = Κληδών. Καλεῖται καὶ Καληνύτσα. Ἡ λέξις Καλὴ-

νύτσα ἐγένετο ἐκ τοῦ καλὴ νυφίτσα, διότι κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, τελουμένην κατὰ τὴν 24ην Ἰουνίου, μνήμην τοῦ γενεθλίου τοῦ Προδρόμου, ἔθος ἐπεκράτησεν αἱ γυναῖκες νὰ στολίζωσι μικράν τινα κορασίδα, ὄχι ὀρφανήν, ὡς νύμφην, καὶ νὰ περιφέρωσιν αὐτὴν κρατοῦσαν εἰς τὰς χεῖράς της μικρόν τι χάλκινον δοχεῖον ὕδατος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀφ' ἑσπέρας ἐτέθησαν διάφορα σήματα, οἷον δακτυλίδια κλπ., τὰ ὁποῖα καλοῦνται σημάδια. Ἡ νύμφη περιφέρεται ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν κρατοῦσα καὶ ἄνθη, ἰδίως δὲ βασιλικὸν (ὥκιμον)· ἀκολουθοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλα κοράσια ἀπαγγέλλοντα τὸ ἑξῆς δημῶδες ἆσμα:

«Καλὴ - νύτσα μου, προυτουστέφανη,
Μάνα μ' ἔστειλε
γιὰ κρυὸ νιαρὸ
νὰ πουτίσουμι τοὺν βασιλικὸ
τοὺν πλατόφυλλου».

Καθ' ὅλην τὴν νύκτα μένουσι τὰ σημάδια ἐν τῷ δοχείῳ κεκαλυμμένα καὶ τὴν ἐπιοῦσαν συνέρχονται ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς νύμφης αἱ γυναῖκες καὶ νεάνιδες τῆς συνοικίας καὶ ἀπαγγέλλουσι διάφορα δίστιχα, ἅτινα καλοῦνται κουτσάκια. Τὰ δίστιχα ταῦτα κυρίως θέματος ἐρωτικοῦ ἢ ἐν γένει μελλούσης εὐτυχίας θεωροῦνται ὡς ἄλλοι χρησμοί. Κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ἑκάστου αὐτῶν ἡ νύμφη ἐξάγει ἕν σημάδιον καὶ ἐγχειρίζει αὐτὸ εἰς τὴν γυναῖκα, ἥτις κατέθηκε τοῦτο τὴν προτεραίαν ἐν τῷ δοχείῳ. Ἡ ἔναρξις τῆς ἐξαγωγῆς τῶν σημαδίων ἄρχεται μετὰ τοῦ ἑξῆς διστίχου:

«Σήμερα εἶνι τ' Ἁϊαννιοὺ
εἶνι μεγάλη χάρι
ὅσα σιντούκια κι' ἄνοιξαν
ὅλα δικά μου νᾶνι».

Κουμοῦλα = Σωρός, συνάθροισις. Λατ. λέξις cumulo.

Παρεμβουλὴ = Συμβουλή.

Θουργιὰ = Χρῶμα, ἐκ τοῦ θεωρεία.

Φρυγανιὰ = Ἡ τέφρα τοῦ κεκαυμένου ἄρτου. Παράγεται ἐκ τοῦ ρήματος φρύγω.

Γκλήτσκας = Λύγξ. Ἀναφυλλητός. Λυγμός.

Ξόανου = Ξό(F)ανου. Καλεῖται παρ' ἡμῖν ὁ ἀμαθὴς καὶ κακότροπος.

Οὐέσκα = Ἡ λέσχη (Καρυαί).

Λέμα = Σύστοιχος τῇ λέξει λιμός, δὲν σημαίνει πεῖναν ἀλλὰ λαιμαργίαν· ἐκ τῆς λέξεως ταύτης καὶ ἡ λέξις λιμαρᾶς ἢ καὶ συνήθως λίμας καὶ λίμα, οἷον τί λίμα ποῦ εἶσι;

Χηριὸς = Χῆρος.

Στρουμπουχτοῦρα = Συνωστισμός, ἐκ τοῦ στρουμπώνου = σπρώχνω = ὠθῶ.

Πιραστὴρ = Μικρὰ ξυλίνη βελόνη, δι' ἧς περῶσι τὰς ζώνας (βρακοζώνις) τῶν βρακίων.

Β γ ι ὸ = Περιουσία. Ἡ λέξις αὕτη καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἰδίως παρ' Ὁμήρῳ ἔχει τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει καὶ παρ' ἡμῖν.

Β ο υ λ ὰ = Δωρικὸς τύπος τῆς λέξεως βολή. Ἡ λέξις αὕτη πρὸς τῇ σημασίᾳ τοῦ ῥίπτειν ἔχει καὶ τὴν σημασίαν φορά, ὡς μιὰ βουλά, δυὸ βουλές, ἅπαξ δὶς κτλ.).

Λ η ξ ο υ ρ γ ι ὰ = συγγενὴς πρὸς τὴν λέξιν λαίμαργος, ἧς καὶ τὴν σημασίαν ἔχει (Καρυαί).

Σ π ι ὰ = πῦρ, τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου. Ἑστία.

Κ ο ύ φ τ α λ ο υ = Οὕτως ἀποκαλοῦσι τοὺς κεκυφότας γέροντας καὶ γραίας περιφρονητικῶς. Ἐτυμολογία ἐκ τοῦ κύπτω.

Γ κ ο υ δ ο ύ λ ι = α) Λάγηνος κολωβομένη, ('Αδρ)πολις β) ὁ κύκλος (ἐν Καραγατσίῳ 'Αδριανουπόλεως).

Ζ ι ά ρ α = θερμὴ τέφρα, ἐκ τοῦ ζέω.

Φ η κ ά ρ ι = θηκάριον ξίφους, κολεός.

Κ α μ ί δ α = Διακαὴς ἐπιθυμία μὴ λαβοῦσα τὸ ποθητὸν τέλος· παράλληλος τῇ λέξει ταύτῃ εἶνε ὁ καῦμός. Ἐτυμολογία πιθανῶς ἐκ τοῦ καίω.

Π ι λ ά τ ο υ ς = ὁ ἀνηλεής, ὁ μὴ καμπτόμενος εἰς τὰς δυστυχίας τῶν ἄλλων. Παράλληλος λέξις εἶνε καὶ ἡ λέξις Καϊάφας.

Μ ο υ ν α χ ο υ σ ι ὰ = μοναξιά.

Κ ο ύ ρ α = Λατινικὴ λέξις cura, φροντίς, ἐξ ἧς καὶ τὸ ῥῆμα κουράζομαι, ἤτοι φροντίζων ἀποκάμνω.

Σ ο ύ μ α = Λατινικὴ λέξις summa, ἄθροισμα.

Λ έ ρ α = 'Ακαθαρσία.

Λ ά β δ α ς = 'Ανόητος, βλάξ.

Μ π ο υ μ π ο ύ ν α = Πυρὰ μετὰ μεγάλων φλογῶν. Λέξις ὀνοματοπεποιημένη ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ψόφου τῶν καιομένων ριπῶν (ψαθῶν). Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου συνειθίζουσιν οἱ παῖδες νὰ συσσωρεύωσιν εἰς κοινόν τι μέρος ψάθας, τὰς ὁποίας ἀνάπτουσιν περὶ λύχνων ἀφᾶς καὶ πηδῶσι διὰ μέσου τῶν φλογῶν ἀπαγγέλλοντες τὸ ἑξῆς: ψύλλ' κόρτζις σ' τοὺν καλόγηρου. ('Αδριανούπολις). Ἐν Καρυαῖς αἱ πυραὶ αὗται ὀνομάζονται μπουμπουρόνις· ὅταν οἱ παῖδες πηδῶσιν ἀπαγγέλλουσι τὸ ἑξῆς δίστιχον.

Πέρα, πέρα μπίνα
'ψόφσι κι' ἀπ' οὒμι πεῖνα.

Κ ο υ ρ ο υ φ έ ξ α λ α = 'Ανόητοι λόγοι, ἀνοησίαι.

Φ υ λ λ ά δ α = Βιβλιάριον καὶ ἰδίως τὸ πρῶτον ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῶν ἀρχαρίων, τὸ ἀλφαβητάριον.

Κ α τ ι β α σ ι ὰ = συνάγχη.

Ζ ά κ α τ α = α) Ἐργαλεῖα ('Αδρ)πολις), β) Λόγος (Καρυαί).

'Α ν ο ι χ τ ο υ σ ύ ν' = Ἔξοχή.

Κ ό λ υ ν τ α = Ἐν Καρυαῖς κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους τρέχουσιν οἱ παῖδες εἰς τοὺς δρόμους καὶ ἄδουσιν ἀσμάτια σχετικὰ πρὸς τὴν ἑορτήν, ἅτινα

καλοῦνται κόλυντα, ἀνάλογα πρὸς τὰς Ρωμαϊκὰς καλάνδας.

Παταργιὰ = Ράπισμα (Καρυαί).

Ἴσκιλους = Σκιά.

Ἄτσαλους = Κατὰ συγκοπὴν ἐκ τῆς λέξεως ἀτάσθαλος, ἀνόητος. Ἡ φράσις ἄτσαλα λόγια = ὕβρις, αἰσχροὶ λόγοι.

Πχιόχουντρους = προῦχων.

Ἀπαούτσκους = ἀπαλὸς (Καρυαί).

Κακὸς = Ἄξιος, δραστήριος, ἐνεργητικός, κατ' εὐφημισμόν. Ἡ φράσις κακὰ σκούζι, σημαίνει, οἱ λόγοι τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἔχονται σπουδαιότητος (Καρυαὶ καὶ ἀλλαχοῦ).

Προυκουμένους = α) πλούσιος (Καρυαί), β) ἐπιμελὴς παρ' ἡμῖν. Ὁ ἀμελὴς λέγεται ἀνιπρόκουπους.

Ἀψὺς = τραχύς, ἐπὶ πραγμάτων οἷον ἀψὺς καφὲς κτλ.

Θκόμ' Θκόσ' = ἰδικόν μου, ἰδικόν σου.

Ἰντικάρς = ἀφηρημένος.

Χαζὸς = ἠλίθιος.

Ζούρλὸς = τρελλός.

Κουντουθόδουρους = Πᾶς ὁ μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωπος καλεῖται οὕτως.

Λιάχας, ἀσυγύριστους. Αἱ λέξεις αὗται σημαίνουσι τὸν ἀτημελήτως φερόμενον.

Χάφτης = ὁ χάσκων, ρεμβάζων.

Πιτεινουκέφαλους = ὁ περιωρισμένου νοὸς ἄνθρωπος.

Λουγουδιάρροια = ὁ καθ' ὑπερβολὴν φλύαρος.

Πᾶσα ('μέρα), (Καρυαί).

Καυτὸ (νιαρὸ) = Ζέον ὕδωρ (Καρυαί).

Οὐκνιάρς = ὀκνηρὸς (Καρυαί).

Ἀπόχειρου (ἕνα) = Μία δράξ. Ἁπλόχειρον κατ' ἀποκοπὴν τοῦ λ ἁπόχειρου.

Ἄνιτους = ἀναίσθητος.

Βουνίσιους = ὀρεινός.

Πηχτὸ = πεπηγμένον.

Χαλεύου = ζητῶ.

Δγιαιρνου = Διαίρω, περιπατῶ.

Πατώνου = Ἐκ τῆς ρίζης τοῦ Ὁμηρικοῦ ρήματος πατέομαι, τρώγω.

Ὄρσε = ἐλθὲ καὶ κάθισον (Καρυαί).

Μηνῶ = Ἀγγέλλω.

Οὐγκόνουμι = Ἐξογκοῦται ὁ στόμαχός μου ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς καὶ δυσπέπτου τροφῆς. Ἀόριστος οὐγκώθκα. Παράγεται πιθανῶς ἐκ τοῦ ὄγκος.

Οὐρμηνεύου = Δίδω εἴς τινα συμβουλάς. Ἀορ. οὐρμήνιψα.

Γ ν έ θ ο υ = Νήθω, 'Αόρ. ἔγνησα.

Τ σ α λ α π α τ ῶ = Λακπατῶ. 'Αόρ. τσαλαπάτσα.

Β ζ ῶ = Σβέννω, εὕρηται ἡ προστακτικὴ βζύστου (Τσιορὲκ-κιοΐ).

'Α γ ν α ν τ ε ύ ο υ = παράλληλον πρὸς τὸ ἀρχαῖον ρῆμα ἀντιάω ἤτοι πηγαίνω εἰς προϋπάντησίν τινος. Ἐν Καρυαῖς τὸ ἀγναντεύου δὲν σημαίνει προαπαντῶ ἀλλὰ παρατηρῶ μακρόθεν τινὰ ἁπλῶς ἢ ἐπιβούλως, οἷον ἐν τῇ φράσει «ἀγνάντιψι ἰκεῖ γιὰ τὶ κάμι αὐτὸς» = πήγαινε καὶ παρατήρησον τί κάμνει ἐκεῖνος.

'Α γ α ν α κ τ ῶ. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἐν Καρυαῖς εὕρηται ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ φωνάζω, ἴσως διότι ὁ ἀγανακτῶν κραυγάζει.

'Α γ ρ ο ι κ ῶ, γ ρ ο ι κ ῶ = γνωρίζω, καταλαμβάνω τι ἐν συνδιαλέξεσιν ἢ συζητήσεσιν.

'Α π ο υ δ γ ι α β ά ζ ο υ = 'Αποστέλλω τινά (Καρυαί).

'Α π ε ι κ ά ζ ο υ, π ε ι κ ά ζ ο υ = ἐννοῶ (Καρυαί).

Δ γ ι ά φ κ α = ἤμην εἴς τι μέρος καὶ ἔφυγον. 'Αόρ. τοῦ ρήματος διαφεύγω (Καρυαί).

Β α ρ ῶ = Κτυπῶ, 'Αόρ. βάρησα.

Κ ρ ο ύ ο υ = Κτυπῶ (Καρυαί).

Σ μ ί γ ο υ = Κατὰ μετάθεσιν τὸ ρῆμα μίσγω (Καρυαί).

Βα'. ΛΕΞΕΙΣ

I. 'Ο ἄνθρωπος

Λειχούδ'	Λέλιου	Οὐέ
Λειχοῦσα	Τάτους	Μπάμπας
Θεῖτσα	Μάνα	Παληόγρηα
Μάνη	Τρανὴ - νινὲ	Μπούλιου
Τσιόβινου	Γιαγιὰ	Κουπέλα

II. Μέρη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος

Φυλλουκάρδια	Στιφανίτσια	Βίλνα
Ζνίχους	Παραδάγκαλα	Γκηργκηλιάνους
Μολίγκια	Οὐάκρους	Καρούδ'
Ταβανίτσ'	Ζβέρκους	Μαλλουκέφαλα

III. 'Ονομασία ἐνδυμάτων

Σουκάρ'	Ζιπούν'	Σπάργανα
Δίμιτου	Φυλάργια	Φασκιά
Τσούκνα	Σκουτιὰ	Ρόμπα

IV. Ὀνομασία τῶν μερῶν τῆς οἰκίας κτλ.

Παραστάτσ'	Κατέφιλους	Μάνταλους
Γισίκιους	Κάστρου	Παραπόρτ'
Γκοῦβα	Καμάρα	'Αλκόβα
Αὔτρα	Στέρνα	Θέσ'
Γουνιά	Ντάμ'	Ράφ'
Πυρμάχους	Ξιστρώχ'	Παναθύρ'
Πιζούλ'	Σάλα	Θυρίδις
Ζέστα	Κάγγιλου	Πατέκα
Γοῦρνα	Κιλέρ'	Πουργιὰ
Μυσάντρα	Σπίτ'	'Αστριχιά
Κόχ'	Σύρτσ'	Γκάρτ'
Πόρτα	Συρτάρ'	

V. Ὀνομασία οἰκιακῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων

Κανίσκ'	Κουβᾶς	Πινακουτή
Σκαφὶ	Μάσα	Κουπάνα
'Αργαλιός	'Τφάδ'	Μαξιλάρ'
Σκούτου	Στημόν'	Κρήνα
Χαλκᾶ	Σαΐτα	Κούπαξα
Πυρουστιά	Μπουτίλα	Σκουτέλ'
'Αδράχτ'	Βραχιόλις	Κουμάρ'
Μπόους	Γουδύ	Τριχιά
Φουρκάλ'	Γκαλέτσια	Σφίδα
Κοῦπα	Καυκί	Γκαβανόζ'
Κόπανους	Φυτιλᾶς	Βάζου

VI. Ἀντικείμενα ἐπιτηδευμάτων

Γυνί	'Αλέτρ'	'Αξόν'
Τσικούρα	Βκέντρ	Σύναργα
Νῆμα	Φαγόξυλου	Βίδα
Γνέμα	Ζεύγλις	"Αρμα

VII. Φαγητά, φάρμακα κτλ.

'Αρμυρά	Πῆτα	Γλυκάδ'
Ληόλαδου	Σαλαμοῦρα	Κρασουπαπάρα
Φάβα	Κουλίκ'	Κοῦραι
Μηλίνα	Γουρβανόγαλα	

VIII. Ζῶα

Πρόλατα	Κουταβούδια	Λουγαρίδα
Ζώου	Πάτα	Κουσαργιά
Πράματα	Κουφάδια	Μπατζιάκ'
'Αγρίμνια	Γουργόν'	Γκουγκουφτούρα

IX. Φυτά.

Τρουφαντά	'Αβράμηλα	Ραβουκέφαλα
Τσουκνίδια	Βλαχόστιαρα	Δρόκινα
Βάχανα	Βασιλάδια	Γκόρτσα
Μπρούστουρου	Ραβουκέχρια	

X. Σημασίαι διαφόρων ὀνομάτων

Κλήδουνας	Πιραστήρ'	Κοῦρα
Καληνίτσα	Βιό	Σοῦμα
Κουμούλα	Βοῦλα	Λέρα
Παρεμβουλή	Ληξουριά	Λάββας
Θουργιά	Στιά	Μπουμπούνα
Φρυγανιά	Φουτιά	Κουρουφέξαλα
Γκλήτσκας	Κούφταλου	Φυλλάδα
Ξόγανου	Γκουντούλ'	Κατιβασιά
Οὲσκα	Ζιάρα	Ζάκατου
Φτιαρνιξιά	Φηκάρ'	'Ανοιχτουσύν'
Λίμα	Καμίδα	Κόλυντα
Λιμαρᾶς	Καϋμός	Παταργιά
Χηριὸς	Πιλάτους	"Ισκιλους
Στουμπουχτούρα	Μουναχουσιά	

XI. Σημασίαι ἐπιθέτων

"Ατσαλους	Χαζός	Πᾶσα ('μέρα)
Πχιόχουντρους	Ζουρλός	Καφτό
'Απαούτσκους	Μουμίτσ'	Οὐκνιάρς
Κακός (σκούζει)	Μαμαλίγκα	'Απόχειρου (ἕνα)
Προυκουμένους	Κουντουθόδουρης	"Ανιτους
'Ανυπρόκοπους	Λιάχας	Βουνίσιους
'Αψύς	Χάφτης	Κίτιρνου
Θκόμ'	Πιτεινουκάφκαλους	Πυχτό
'Ιντικάρς	Λουγουδιάρροια	

XII. Σημασίαι ρημάτων

Χαλεύου	'Αγανακτῶ (φων.)	'Αφηκρῶ
Δγιααίρου	'Α(γροικῶ)	Γγαρίζου
"Ορσε	'Απουδγιαβάζου	Πλαλῶ
Πατώνου	('Α)πεικάζου	Γυδρώνου
Μηνῶ	Δγιάβκι	Τσαμπουνῶ
Οὐγκόνουμι	Βαρῶ	Φάσκιουσι
Οὐρμηνεύου	Φιλεύου	Γιάνκι
Γνέθου	Σμπρώχνου	'Αστουχῶ
Τσαλαπατῶ	Κρούου	Χασμουρνιούμι
Βζῶ	Σμίγου	Συνηρίζουμι
'Αγναντεύου	Παραβουδῶ	Τρανεύουμι

Γ'. ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

(τοπικῆς διαλέκτου Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων)

ΗΛΙΟΥΣ ΚΙ ΦΙΓΓΑΡ

Μιὰ φουρὰ ἦταν ἕνας παποῦς κὶ μιὰ μπάμπου. Πάει παποῦς στ' ἀμπέλ' νὰ σκάψ' ἀντικρύς' τοὺν ἥλιου κὶ τοὺ φιγγάρ' ποῦ μάλλουναν. Ἅμα εἶδγιαν τοὺν παποῦ τοὺν λέν· «Ὥρα καλή, παποῦ, πέ μας ἰσὺ ξέρς, πχιὸς εἶνι ἀκόμα καλλίτιρους ἥλιους γιὰ τοὺ φιγγάρ; Πιόναν ἀπ' τοὺς δυό μας βρίσκς κόμα καλλίτερον ποῦ πρέπ' σ' αὐτόναν τοὺν κόσμου;».

Τότι λέει παποῦς «Ἥλιους πρέπ' τὴν ἡμέρα κὶ τοῦ φιγγάρ' τὴ νύχτα». Εὐχαριστήθκαν τότι ἥλιους κὶ τοὺ φιγγάρ' κὶ τοὺν ρῶτσαν τοὺν παποῦ τί θέλ' νὰ τοὺν δώσουν' γιὰ νὰ πληρωθῇ κόπους τ' ποῦ τοῖς ἔκαμι αὐτήναν τὴν κρίσ. «Ὅ,τ' θέλτι, λέει παποῦς, δόσι μοι, τι, ἰγὼ εἶμι ηὐχαριστημένους». Ἔβγαναν τότε ἥλιους κὶ τοὺ φιγγὰρ κὶ τοὺν ἔδουκαν τοὺν παποῦ μιὰ γουρνίθα κὶ τοὺν εἶπαν ἅμα πάει ἀπ' τοὺ μισὺ τοὺ δρόμου κὶ κόμα κεῖθι νὰ τὴν πῇ τὴν γουρνίθα «Γένσι γουρνίθα μιὰ χοῦφτα φλουργιὰ» κὶ θὰ γιννήσ'. Κι' ὅπουτι θὰ τὴν λὲν ἔτσ' θὰ γιννάῃ.

Πῆρι τότι παποῦς τὴν γουρνίθα κι' ἅμα πάει ἀπ' τοὺν μισὸν τοὺν δρόμου κεῖθι τὴν εἶπι «Γένσι, γουρνίθα, μιὰ χοῦφτα φλουργιὰ» κὶ γουρνίθα γένσι. Πάει τότι παποῦς χαρούμινους στοὺ σπίτι τ' κὶ τὴν λέει τὴν μπάμπου τὶ τύχ' ποῦ εἶχαν τώρα στὰ γηράματα.. Κατόπ' πάει παποῦς νὰ φέρ' ἕναν μάστουρη νὰ κάμ' κεῖναν τὴν γουρνίθα ἕνα κουμάσ' ἀσημένιου κὶ παράγγειλι τὴ μπάμπου νὰ μὴν τύχ' κὶ μπρουστὰ στοὺν μάστορη δείξ' κείναν τὴν καλουσύν' τῆς γουρνίθας.

Ἤρτι κατόπ' μάστουρης κὶ ἄρχιψι νὰ φτιάν' τοὺ κουμάσ'. Ἡ μπάμπου ἦταν καμπόσου πηνισάρα κὶ ἔκατσι κὶ εἶπι τοὺν μάστουρη ποῦ γιννάῃ γουρνίθα τς φλουργιά. Δὲν μπουροῦσι νὰ κρύψ' τοὺ μυστικό. «Ξηρὸ κουκκὶ δὲ βαστοῦσι». Ἔκατσι εἶπε κὶ τὴν γουρνίθα «Γένσι, γουρνίθα, μιὰ χοῦφτα φλουργιὰ» κὶ γουρνίθα γένσι.

Ἅμα εἶδγι αὐτὸ κείνους μάστουρης ἦταν ἔξυπνους κὶ πῆρι ἀπ' ὄξου μιὰ γουρνίθα ποῦ τὴν ἔμοιαζι κείναν τὴν καλὴ κὶ μὶ τρόπου κάμνουντας τοὺ κουμάσ' ἔπχιασι ἔβανι κείναν τὴν γουρνίθα μέσα κὶ χουρὶς νὰ τοὺννιώστ' κανένας ἔκλιψι τὴν καλὴ τὴ γουρνίθα ποῦ γεννοῦσι φλουργιά.

Παποῦς κὶ μπάμπου τὴν ἔθριφαν κείναν τὴν γουρνίθα κὶ θαρροῦσαν ποῦ εἶνι ἡ καλή. Ποῦ νὰ ξέρουν μάστουρης ποῦ τοῖς ἔπιξι τοὺ πηχνίθ. Ὕστιρα ἀποὺ καμπόσης μέρης θέλσι παποῦς καμπόσης παράδης πέρ' τὴν γουρνίθατὴν λέει. «Γένσι, γουρνίθα, μιὰ χοῦφτα φλουργιά». Τότε κείν' γουρνίθα στὰ φλουργιὰ τοὺν τόπου' ἔκαμι μιὰ κουτσουλιὰ μέσα στοὺ παποῦ τοὺ χέρ'. Παποῦς ἀσχάθκι κὶ ἀναγούλιασι κὶ τοὺν ἤρτι νὰ ξιράσ'. Πάει νίφκι κὶ πλάληξι νὰ παρακαλέσ' κείνουν τοὺν μάστουρη νὰ τοὺν δώσ' τὴ γουρνίθα. Τοὺν λέει: «Ἀδιρφέ, τώρα, ὅ,τ' ἴγκι, ἴγκι. Ἔμαθις κὶ σὺ τοὺ μυστικό. Σοὺ παρα-

καλῶ ἔλα δώσι μοι τὴ γουρνίθα κὶ ὅσα γιννάῃ νὰ τὰ πέρνουμι ἀποὺ μισά».

Κείνους μάστουρης ἦταν χαμνὸς κὶ τοὺν ἔδγιουξι τοὺν καϋμένουν τοὺν παποῦ κὶ τοὺν εἶπι: «Δὲ σοὶ εἶδγια, δὲ σοὶ ξέρου. Δὲν ξέρου ἀπ' αὐτὰ ποῦ μοὶ λὲς τίποτα. Νὰ γκρμιστῇς ἀποὺ δῶ».

Καϋμένους παποῦς πάει στοὺ σπίτι τ' λυπημένους κ' ἔκατσι κὶ ἄρχιψι νὰ συλλουέτι τὴν κακία τοῦ μάστουρη. Πῆρι κατόπ' πάλι τοὺ δικέλλι τ' κὶ πάει νὰ σκάψ' τ' ἀμπέλι τ'. 'Ικεῖ ποῦ πήηνι ἀντικρύς' πάλι τοὺν ἥλιου κὶ τοὺ φιγγάρ' ποῦ μάλλουναν κὶ τοὺν ρώτσαν' ποιὸ πρέπ' νὰ ἔχ' τὴν προυτιά, ποιὸ εἶνι ἀνώτιρου στὴν ἀξία. Τότι παποῦς λέει. «Ἥλιους φαντάζ τὴν ἡμέρα, κὶ τοὺ φιγγάρ' τὴν νύχτα».

Εὐχαριστήθηκαν πάλι αὐτὰ κὶ τοὺν ρῶτσαν τί θέλ' νὰ τοὺν δώσουν «Ὅ,τ' θέλτι», πηδιά μ' εἶπι.

Τότι ἔβγαναν τοὺν ἔδουσαν ἕναν μπόου κὶ τοὺν εἶπαν «Ἅμα πιράῃς τοὺν μισὸν τοὺ δρόμου ἄνοιξι αὐτόναν τοὺν μπόου κι' θὰ βρήσκς ὅ,τι νουματίσης μέσα κὶ φάῃ νὰ χουρτάῃς κι' ὅπουτι θέλης νὰ φᾶς ἄνοιγι τοὺν μπόου κὶ θὰ βρίσκς μέσα ὅ,τ' θέλς. 'Αμμὰ κύτταξι καλὰ νὰ μὴν τύχ' κὶ τοὺν πάρουν κὶ τοὺν μπόου ἀπ' τὰ χέρια ς. «Ἔνοια σας, λέει, τότι παποῦς, τώρα ἰγὼ ἔβανα γνῶσ' κὶ κανέναν δὲν πιστεύουμε».

Πῆρι τότι παποῦς τοὺν μπόου κὶ πάει πέρασι τοὺν μισὸν τοὺν δρόμου κὶ ἄνοιξι τοὺν μπόου κὶ ηὗρι μέσα ὅ,τ' ἀπουθυμοῦσι κ' ἔκατσι ἔφαϊ. Πάει κατόπ' στοὺ σπίτι τ' χουρτάτους κὶ χαρούμενους κ' ἔκατσι εἶπι τὴν μπάμπου τ' τὶ τύχ' ποῦ εἶχαν τώρα στὰ γηράματα. Κατόπ' ἄνοιξαν τοὺν μπόου κ' ἔκατσαν ἔφαν ὕπχιαν ὅσου θέλσαν. Κάθι 'μέρα ἔτσ'ἔκαμναν κὶ ἦταν πουλὺ ηὐχαριστημέν', γιατὶ μὶ τέτοιουν ἕναν τρόπουν δὲν εἶχαν ἀνάγκ' νὲ νὰ δουλέψουν νὲ παράδης νὰ ξουδεύουν. Ὅ,τ' ἤθιλαν νὰ φᾶν τοὺ εὕρισκαν κὶ δὲ στειρεύουνταν ἀποὺ τίποτα.

Μιὰ 'μέρα παποῦς λέει τὴ μπάμπου: «Νὰ καλέσουμι τοὺν βασιλέα μὶ τὰ στρατέμματα τ' κὶ νὰ τοὺν φιλέψουμι ἀπ' αὐτόναν τοὺν μπόου κὶ νὰ τοὺν κάμουμι νὰ θαμμαχτῇ». «Καλὰ λὲς παποῦ, εἶπε ἡ μπάμπου, αὐτὸ εἶνι καλό, ἂς τοὺ κάμουμι κὶ νὰ δγῇς τότι βασιλέας πῶς θὰ μᾶς τιμήσ'».

Πάει παποῦς τότι κὶ κάλιασι τοὺν βασιλέα νὰ πάρ' τὰ στρατέμματα τ' νὰ ἔρτ' στοὺ σπίτι τ' νὰ τοῖς φιλέψ'. Βασιλέας θάμμαξι ἅμα ἄξι αὐτὸν τοὺ κάλιασμα ἀμμὰ πάλι γιὰ νὰ μὴν κάμ' τοὺ παποῦ κὶ κακιώσ' σκώθκι κὶ πῆρι τὰ στρατέμματα τ' κὶ πάει στοῦ παποῦ τοὺ σπίτ'. Ἅμα πάει ἐκεῖ παποῦς ἄνοιξι τοὺν μπόου κὶ εἶπι τοὺν βασιλέα νὰ φάῃ ὅ,τ' ἀπουθυμάει. Κείνου νὰ ἤσαν ἀποὺ ἕνα μέρους κὶ νὰ κύτταζης μὶ τὶ τρόπου ξιφύτρουναν ἀποὺ μέσα ἀποὺ κείνουν τοὺν μπόου ὅλα τὰ καλὰ τὰ φαγιὰ κὶ τὰ παληὰ τὰ κρασιά. 'Αφοῦ χόρτασι βασιλέας κὶ τὰ στρατέμματά τ' τότι ρῶτσι τοὺν παποῦ ἀποὺ ποῦ τοὺν ἔχ' αὐτόναν τοὺν μπόου κὶ κείνους δὲ θέλσι νὰ μαρτυρήσ' κ' ἔλιγι λουγιὸ λογιὸ ψέμματα πῶς μιὰ μέρα σκάφτουντας στ' ἀμπέλι τ' τοὺν ηὗρι. Τότι βασιλέας τοὺν λέει:

«Σένα, παποῦ, τέτοιους μπόους δὲ σοὶ πρέπ'. Αὐτοὶ εἶνι γιατ ἰμένα ποῦ ἔχου τόσου στράτιμμα νὰ θρέψου. 'Ισὺ νὲ πηδιὰ ἔχς νὲ σκυλιά. Εἶστι δυὸ ξηρουκέφαλα κὶ δὲ σᾶς χρειάζιτι τέτοιου πρᾶμμα». Πῆρι τότι βασιλέας τοὺν μπόου κὶ δὲ γύρσι νὰ δώσ' φτὶ στὰ κλαύματα τοῦ παποῦ κὶ τῆς μπάμπους.

Κείνους καϋμένους παποῦς ἔκλαψι ἔκλαψι κ' ὕστερα πάλι παληγουρέθκι κὶ πῆρι τοὺ δικέλλι τ' νὰ πάῃ πάλι στ' ἀμπέλι τ' νὰ δγῇ τὴν παληὰ τὴν τέχνην τ'. 'Ικεῖ ποῦ πήηνι τοὺν ἀντικρύζουν πάλι ἥλιους κὶ τοὺ φριγγάρ' κὶ μάλλουναν ἀνάμισα τς γιατὶ δὲν ἤξιρναν πχιὸ ἀπ' τὰ δυὸ ἦταν ἀνώτιρου. Ρουτοῦν πάλιν τοὺν παποῦ κὶ κείνους τὰ λέει. «Ἥλιους ἀξὶς τὴν ἡμέρα κὶ τοὺ φριγγάρ' τὴ νύχτα». Τότι αὐτὰ ἔβγαναν κὶ τοὺν ἔδουσαν τοὺν παποῦ ἕνα τρανὸ ξύλου κὶ τοὺν εἶπαν. «Νὰ μὴ λάθ' κὶ πῇς αὐτὸ τοὺ ξύλου «μὴ χτυπᾶς ξύλου», γιατὶ ὕστιρα ἰσὺ τοὺ ξέρς».

Πῆρι παποῦς τοὺ ξύλου κὶ ἅμα πάει ὡς τοὺν μισὸ τοὺν δρόμου θέλσι νὰ καταλάβ' τὶ δύναμι ἔχ' τοὺ ξύλου κὶ τοὺ λέει. «Ξύλου μὴ χτυπᾶς». Τότι τοὺ ξύλου ἄρχιψι νὰ τοὺν χτυπάῃ στὴ ράχη τ' κὶ θὰ τοὺν τσάκιζι τοὺ κιουφάλι τ'. Καϋμένους παποῦς ἄρχιψι τότι νὰ παρακαλάῃ κι' ὅσου νὰ γλυσώσ' εἶδγι κ' ἔπαθι. "Αμα πάει κατόπ' στοὺ σπίτι τ' ἄρχιψι νὰ συλλουέτι πῶς μὶ τὴν δύναμι τοῦ ξύλου θὰ μπουρέσ' νὰ πάρ' οὐπίσου κὶ τὴν γουρνίθα κὶ τοὺν μπόου.

Σκώνητι τότι παιὶν στοὺν μάστουρη κείνουν ποῦ πῆρι τὴ γουρνίθα τ' κὶ τοὺν λέει. «Δόσι μοι τὴ γουρνίθα μ'». «Δὲν σοὶ ξέρου, λέει κείνους, δὲ σοὶ εἶδγια». Τότι παποῦς λέει τοὺ ξύλου. «Ξύλου μὴ τοὺν χτυπᾶς» κὶ ἄρχιψι τοὺν ξύλου νὰ τοὺν χτυπάῃ κὶ τοὺν χαντάκουσι ἀπ' τοὺ δαρμό. Φοβεῖθκι τότι μάστουρης κὶ ἔβγανι τὴν ἔδουσι τὴν γουρνίθα. Τὴν πῆρι παποῦς κὶ τὴν πάει στοὺ σπίτι τ' κὶ τὴν ἔβανι μέσα στοὺ ἀσημένιου τοὺ κουμάσ'. Κατόπ' πιαιὶν κὶ στοὺν βασιλέα κὶ τοὺν λέει. «Βασιλέα μ', φτάν' πχειὰ τόσουν κηρὸ ποῦ ἔχς ἄδικα τοὺν μπόου μ' δώσι μοι τουν'». Βασιλέας λέει «γκριμιστῆς ἀποὺ δῶ, γιατὶ θὰ πῶ τὰ στρατέμματά μ' νὰ ἔρτουν νὰ σοὶ σκουτώσουν».

Τότι παποῦς εἶπι τοὺ ξύλου «Ξύλου μὴ χτυπᾶς τοὺν βασιλέα» κὶ τοὺ ξύλου ἄρχιψι νὰ τοὺν χτυπάῃ.

Η ΜΟΙΡΑΣΙΑ

Τὸ παραμύθι αὐτὸ ἐγράφη κατὰ τὴν ἀφήγηση τοῦ Κωνσταντίνου Καραγκιόζη 'Αδριανουπολίτου ἐτῶν 69 ἀγραμμάτου κατοίκου τοῦ προαστείου Ἱλδιριμίου.

Μιὰ βουλὰ κ' ἕναν γκηρὸ ἦταν ἕνας ἄνθρωπους καλονοικουκυρεμένους κί κάθονταν στοὺ χουριό τ' ποὺ εἶχι ἕνα τσιφλίκ. 'Ικεῖ εἶχι πουλλὰ κιουφάλια πράμματα κὶ πουλλὰ χουράφια κὶ ἀμπέλια κὶ μπαχτσέδες ποὺ εἶχαν λουγιὸ λογιὸ δέντρα, ἄλλα ἀψηλὰ κὶ ἄκαρπα κὶ ἄλλα ποὺ κάρπιζαν κὶ ἔκαμναν μῆλα, καρύδια, κυδώνια, φουντούκια, μύγδαλα, κιράσια, βύσνα, σκάμνα, καῖ-

σια, ζέρντιλα, κράνα, ἀχλάδια, μούσμουλα, δοράκινα, κι' ἄλλα λουγιοῦ λουγιοῦ πωρικά. Εἶχι κὶ κάμπουσης παράδες κὶ φλουριὰ ποὺ τὰ εἶχε παραχουμένα μέσ' στὴ γῆ γιὰ νὰ μὴ τὰ κλέψουν οἱ κλιφτάδις.

'Ο Θεὸς τοὺν χάρισι κὶ δυὸ ἀγόρια πηδιά. Αὐτά, ὅταν ξιτινάχκαν κουμματάκ τὰ ἔστειλι στοὺ δάσκαλου γιὰ νὰ μάθουν γράμματα κὶ νὰ μὴν ἀπουμείκουν τυφλὰ κὶ κούτσουρα γιατὶ «ἄνθρωπους ἀγράμματους ξύλου ἀπελέκητου». Τοὺ τρανὸ τ' ἀγόρ' ἦταν ἔξυπνου κι' ἀντιχτουμάτκου κὶ τὰ γράμματα τὰ ἔπιρνι μὶ εὐκολία. Τοὺ μικρὸ ἦταν χουντρουκέφαλο καὶ δὲν μπουροῦσι νὰ τὰ πάρ'. Ἦταν πουλὺ χαζὸ κι' ὅταν τράνιψι ἔτσ ἀπώμκι. Ἄνθρωπους ἀπὸ μικρὸς φαίνιτι τὶ θὰ ἔν. Τόσου ποὺ πουλιμοῦσι οὔ καϋμένους οὔ πατέρας τ' γιὰ νὰ τοὺ προυκόψ' κὶ νὰ τοὺ κάμ' ἄνθρουπου ὅλα πῆγαν τοῦ κάκου.

Πέρασαν κάμπουσα χρόνια κὶ οἱ δυὸ γοί τ' ὅταν τράνιψαν ἄρχιψαν νὰ δουλεύουν στοὺ πατέρα τς τὴς δουλὲς κὶ οὔ καϋμένους οὔ πατέραχ τς ἄφισε τὴν καρδιὰ τ' κὶ χαίρουνταν κὶ μουνάχους τ' παρηγορέθκι ποὺ δὲν ἔμαθε οὔ μικρὸς οὔ γιός τ' γράμματα κ' ἔλιγι μὶ τοὺν νοῦ τ' «δὲν μπειράζ' ποὺ δὲν ἔμαθε οὔ μικρὸς οὔ γιός μου γράμματα, φτάν' ποὺ εἶνι δουληφτάρς κὶ δυναμουμένους στὰ χέρια κὶ τὰ πουδάρια κὶ οὔ Θεὸς θὰ τοὺν βοηθήθ' κὶ μιὰ μέρα θὰ προκόψ' κὶ δὲ θὰ πεινάσ'. 'Ιγὼ ἔχου πουλλὰ βιάτα κι' ἀφοῦ πιθάνου τὰ πηδιὰ μ' θὰ μοιραστοῦν τὰ καλά μ' κὶ θὰ ζήσουν εὐτυχισμένα. Προυμὶ νὰ πιθάνου θὰ κάμου καὶ τὴν διαθήκη μ' κὶ δὲ θὰ ἔχουν ἀναμεταξύ τους σύζαλα κὶ μαλώματα».

Ἄμα τί τὰ θέλτι; Μιὰ μέρα ξαφνικὰ ἀνημπόρισι οὔ γέρους κὶ γλίγουρα ἴγκι χειρότερα κὶ δὲν πρόφτασι νὰ φουνάξ τὴς παπάδις, τοὺν γραμματικό, γιὰ τοὺν δάσκαλου κὶ ἔξ ἡφτὰ μάρτυρις γιὰ νὰ κάμ' τὴ διαθήκη τ' καὶ τὴν ὑστιρνὴ ὥρα φώναξι τὴς γιούδις τ' κὶ τὴς παράγγειλη νὰ μὴ μαλλώνουν κι' ἀδιρφικὰ νὰ μοιραστοῦν τὰ βιάτα τ'. Ὅσου ποὺ πρόφτασι νὰ πῇ αὐτὰ τὰ λόγια βγῆκι κὶ ἡ ψυχή τ'.

Κατόπ' μαζώθκαν ὅλ' οἱ γειτον κὶ τοὺν σήκουσαν μὶ παράταξι κ ἔκαμαν τὴν μακαριά τ. Ὅλ' ἡ γειτουνιὰ τοὺν λυπήθκαν κὶ τοὺν ἔκλαψαν κὶ ἔλεγαν «οὔ μακαρίτς ἦταν γνουστικὸς ἄνθρουπους κι' ὅλα τὰ ἔκαμνε ὅταν ζοῦσι μὶ τάξ, μόν' αὐτὸ δὲν τοὺ ἔκαμι καλά, ἔπρεπε νὰ τοιμάσ μὶ κηρὸ τὴ διαθήκη τ κὶ νὰ μὴ ἔχουν παραζάλις οἱ γοί τ γιὰ τὴ μοιρασιά». Ὕστιρα μὶ τὴν τάξ ἔκαμαν τὰ ψυχικά τ', τὰ τρίμιρα, τὰ ἐννιάμιρα κὶ τὰ σαράντα κὶ ὅλ' τοὺν σχιουρνοῦσαν ποῦ ἦταν καλὸς ἄνθρωπους κὶ καλουνοικοκυρημένους κὶ ὅλου ἔλιγαν πῶς δὲν πρόφτασι νὰ κάμ κὶ τὴν διαθήκη τ. Οὔ παπᾶς τοῦ χουργιοῦ τοὺς εἶπι. «Ἔτσ' ἦταν τοὺ θέλημα τοῦ Θεοῦ κι' αὐτὸ ἦταν τοὺ γραφτό τ'. Οὔ ἄνθρουπους ὅσου κὶ νὰ ζήσ' πάλι δὲ χουρταίν. Δὲν πιστεὺ ποὺ θὰ πιθάν'. θαρρεῖ ποὺ θὰ ζήσ' μὶ τὰ βουνά. Μαζών' μαζών' κὶ δὲ χουρταίν· καμμιὰ βουλά. 'Απ' τοὺ ἄλλου τοὺ μέρους πρέπ' νὰ σᾶς πῶ πηδιά μ', ἔλιγι οὔ παπᾶς, οὔ μακαρίτς κι' ἂν πρόφτινι νὰ καλέσῃ τοὺν δάσκαλου κὶ τὴς μάρτυρις γιὰ

νὰ κάμ' τὴ διαθήκη τ' πάλι ἡ διαθήκ δὲν θὰ ἔπιανι τόπου ἂν δὲν πρόφτιναν νὰ τὴν ἐπικυρώσουν στοὺ Δεσπότ' πρὶν νὰ πιθάν' οὔ γέρους».

Αὐτὰ τὰ παρηγουρητικὰ λόγια τοῦ παπᾶ ἔπιασαν τόπου κὶ κουμματάκ' ἡσύχασαν οἱ γειτόν'. Ὕστιρα φώναξαν κὶ τὰ πηδιὰ τοῦ μακαρίτ κὶ τὰ οὐρμίνψαν νὰ εἶνι ἀγαπημένα κὶ νὰ κυττάξουν νὰ κάμουν τὴ μοιρασιὰ μὶ δικαιουσύν' κὶ νὰ εἶνι ἀνάμεσά τς ἀγαπημένα κὶ νὰ μὴ ἔχ' οὔ ἕνας τοὺ μάτι τ' στοὺ μερίδιου τοῦ ἀλλουνοῦ.

Κὶ τὰ δύο τὰ παλληκάρια εἶπαν μὶ ἕνα στόμα. «Μεῖς ἤμιστι ἀγαπημένα ἀδέρφια κὶ ξέρουμι τὶ θὰ κάμουμι κὶ δὲν εἶνι ἀνάγκ νὰ μᾶς οὐρμινεύουν ἄλλ'».

Τότι οἱ γειτόν' ἡσύχασαν κὶ πᾶν στὰ σπίτια τς ηὐχαριστημέν' μόν' δαγκάθκαν λίγου ποὺ ἀνακατώθκαν ἀνάμισα στὰ ἀγαπημένα ἀδέρφια κὶ τὰ εἶπαν πῶς νὰ κάμουν τὴ μοιρασιά. Ὅλ' ἦταν ἥσυχοι ἄνθρωποι κὶ μὶ καλὴ καρδιὰ κὶ εὐκολόπιστοι κὶ παραδέχθηκαν ποὺ εἶπαν τὰ πηδιὰ ποὺ θὰ εἶνι ἀγαπημένα. Μόν' οὔ δάσκαλους, οὔ παπᾶς κὶ οὔ ψάλτς ἦταν ἄνθρωποι κουσμουγυρισμέν' κὶ εἶπαν μιταξύ τς ποὺ αὐτὰ τὰ πηδιὰ ἄλλα λέν κι' ἄλλα θὰ κάμουν γιατὶ ἔτσ' εἶνι πλασμέν' οἱ ἄνθρουποι ποὺ θέλ' κάθι ἕνας νὰ μαζώξ παραπάν' κι ὅλου τοὺ μάτι τ εἶνι στοὺ μερίδιου τοῦ ἀντικρινοῦ. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς, οὔ παπᾶς, οὔ δάσκαλους κὶ οὔ ψάλτς ἔλιγαν, ποὺ οὔ μεγάλους γιὸς τοῦ μακαρίτ ἔχ' μέσα στὴν καρδιά τ τοὺν Βεελζεβοὺλ κι' ὅλου στὴ μοιρασιὰ θὰ θελήσ' νὰ πάρ' παραπάνου κὶ νὰ γιλάσ' τοὺν μικρότιρο τοὺν ἀδερφό τ' ποῦ ἦταν χαζὸς κὶ καλόκαρδος κὶ δὲν ἤθιλι καμμιὰ βουλὰ νὰ ἔχ' μολώματα κι' ἀκόμα ἂν ἀδικοῦνταν.

Ἀφοῦ οὔ παπᾶς, οὔ δάσκαλος κὶ οὔ ψάλτς ἔκαμαν αὐτὸ τὸ συμβούλιου ἀναμιταξύ τς, εἶπαν κατόπιν ποὺ δὲν θὰ ποὺν σὶ κανέναν ἄλλουν τίποτα γιατὶ ἄδικα θὰ γίνουντι λόγια κὶ μισίσματα.

Ἀφοῦ πέρασαν κὶ τὰ σαράντα, μιὰ μέρα φουνὰζ οὔ τρανὸς ἀδιρφὸς τοὺν μικρὸ τοὺν ἀδιρφό τ' σ' ἕνα ξιχουριστὸ μέρους μέσα στοὺ σπίτ' κὶ τοὺν λέει: Ἔ! ἀδιρφέ μ' τώρα πχιὰ ἤρτι κηρὸς νὰ μοιραστοῦμι τοῦ μπαμπᾶ μας τοὺν βιὸ κὶ καλὰ εἶνι νὰ κάμουμι καλὰ μιταξύ μας κὶ νὰ μὴ γίνουμιστ μπούμπλικο στοὺν κόσμου, γιατὶ οἱ ξένοι ἄνθρωποι κὶ ἡ γειτουνιὰ δὲν χρειάζιτι νὰ ἀνακατώνουντι ξέν' ἄνθρωποι στὶς δικές μας τὶς δουλὲς τὶς ἀδιρφικές, γιατὶ ὅλου θὰ θιλήσουν νὰ βαλτοῦν νὰ μᾶς ζαλίσουν κὶ κάθι ἕνας θὰ πῇ τοὺ κουντ' κὶ τὶ μακρὺ τκὶ θὰ μᾶς κάμουν νὰ μαλώνουμι κὶ κεῖν' ἀπὸ μακρυὰ θὰ χαίρουντι κὶ θὰ χαχλανιοῦντι. Καλὰ εἶπι ὁ μικρὸς ἀδερφός, αὐτὸ ποὺ λὲς εἶνι σουστὸ κὶ νὰ κάμουμι τὴ μοιρασιὰ ὅσου μπουροῦμι κρυφὰ κὶ κανένας νὰ μὴν ἀνακατουθῇ κι' αὐτοὶ ὅταν κατόπ' θὰ μάθουν ἂς σκάσουν ἀπ' τοὺ κακό τς.

Ναὶ ναὶ εἶπε οὔ μεγάλους οὔ ἀδιρφός, σι' αὐτὸ εἴμιστι μουνιασμέν κι' ἀποὺ δῶ κὶ κεῖθι κάθι ἕνας νὰ κυττάζ' τὴ δουλιά τ'. ξιχουριστά. Φτάν πιὰ τόσουν κηρὸ ποὺ ξοδεύαμι ἀλουγάρστα κὶ κάθι ἕνας μας πρέπ' νὰ ξέρ' τοὺ λουγαριασμό τ'. «Λουγαριασμός, ἁγιασμός, λέει μιὰ παροιμία» κι' μεῖς πρέπ νὰ ξέρουμι τοὺ λουγαριασμό μας.

Καλὰ λέει οὔ μικρὸς ἀδιρφός. 'Απού ποῦ πρέπ' ν' ἀρχινέψουμε τὴ μοιρασιά; ἀπ' τὴς παράδες γιὰ ἀπ' τὰ πράματα. Οὔ μεγάλους ἀδιρφὸς εἶπι: Ἄς ἀρχινέψουμε ἀπ' τὴς παράδες, κὶ πῆγαν κάτου στὴ γήσμπα ποῦ ἤξιραν κὶ οἱ δυὸ τοὺ μέρους ποὺ εἶχι οὔ μακαρίτς οὔ μπαμπάς τους παραχουμένα τὰ φλουριά, πῆραν ἕναν κασμᾶ ἔσκαψαν ὡς τοὺ γόνατου ηὗραν τοὺ τσουκάλ' κὶ πᾶν μέσα σ' ἕνα σκουτινὸ οὐντᾶ κι' ἔκατσαν κατὰ ἧς, ἄπλουσαν ἕναν σουφρᾶ κὶ πῆρι οὔ μεγάλους ἀδιρφὸς τὰ φλουριὰ κι' ἀρχίνιψι νὰ τὰ μιτράῃ. Εἶπι στοὺν μικρὸ «νὰ σένα πεεέντι φλουριὰ νὰ κὶ μένα σαραντούτσκα... νὰ σένα πέντε νὰ κὶ μένα σαραντούτσκα. Τὰ πέντε τὰ ἔλιγι μὲ μεγάλ' κι' συρτὴ φουνὴ κὶ τὰ σαράντα τὰ ἔλιγι μὶ χαμπηλὴ φουνή.

Οὔ μικρὸς ἀδιρφός, ὅσου κι' ἂν ἦταν χαζὸς ἅμα εἶδι πῶς ἡ κουμούλα μὶ τὰ φλουριὰ τοῦ ἀδερφοῦ τ' ἤγκι μεγάλ κὶ ἡ δική τ ἡ κουμούλα ἦταν μικρὴ κὶ τιπουτένια, δημουνίσκι καὶ θύμουσι μέσα τ κὶ τοιμάζουνταν νὰ τὰ βρουντίξ ὅλα κάτ κὶ νὰ δώσ' μιὰ κλουτσιὰ κὶ στὶς δυὸ κουμούλις τὰ φλουριὰ κὶ νὰ τὰ μουντζόξ ὅλα κὶ ν' ἀφήσ' ὅλα τὰ φλουριὰ κὶ νὰ σηκουθῇ νὰ πάρ' τὰ μάτια τ' κὶ νὰ φύγ'. Λουγάριασε ὅμως ποὺ αὐτὸ εἶνι τρέλλα κὶ δὲν θὰ ἔχ' κανένα ὄφελος. Ἦταν πουλὺ ὑπομουνητικὸς κὶ εἶπι μέσα τ'. «Καλύτερα εἶνι νὰ κάμου ὑπουμουνὴ κὶ νὰ τὴν φάω αὐτὴν τὴν ἀδικία». Γύρσι μόν' μιὰ βουλὰ κὶ εἶδγι τοὺν ἀδιρφό τ στὰ μάτια κὶ μουρμούριζι κουμματάκ' κὶ τοὺν εἶπι: Αὐτὸ τοὺ μέτρημα δὲν μ' ἄρισι γιατὶ γλέπου τὴν δική μ' τὴν κουμούλα πόσου μικρὴ εἶνι κὶ δική σ' πόσου τράνιψι, ἀμμὰ ἂς κουρεύιτι δὲ θὰ καθούμιστι τώρα νὰ μαλώνουμι. Μένα οὔ πατέρας μου οὔ σχιουρημένος μὶ ηὐκήσκι κὶ μὶ εἶπι «Χῶμα νὰ πχιάνς κὶ μάλαμα νὰ γίνιτι». Πάρι ἰσὺ τὴν τρανὴ τὴν κουμούλα σ' κιγὼ πέρνου τὴν δικήν μου τὴν μικρὴ κ' ἔχ' οὔ Θεὸς κι' ἀγάλια ἀγάλια κὶ δική μ' θὰ τρανέψ' κὶ τότε νὰ μὴν ἔχς μάτι στὰ δικά μ' τὰ φλουριά.

'Ο τρανὸς οὔ ἀδιρφὸς βουβάθκι κὶ δὲν εἶπι τίπουτα κὶ μουλουχτοὶ κὶ οἱ δυὸ μάζουξαν τὴς κουμούλι χτς τις ἔβαναν κάθι ἕνας στὴς σακκούλι χτς τὶς ἔκρυψαν στοὺν κόρφου τς.

Κατόπ' μουλουχτοὶ κὶ οἱ δυὸ τράβηξαν στοὺν μιγάλουν τοὺν οὐντᾶ κι' ἀρχίνιψαν νὰ μοιράζουντι τὰ στρουσίδια κι' ὅλα τὰ πράματα μικρὰ κὶ μεγάλα. Τὰ μοιράστηκαν δίκια κὶ ταχτικά. Πῆρι οὔ μεγάλος ἀδιρφὸς τὰ στρουσίδια ἀπ' τοὺ ἕνα τοὺ σουντήρ' μαζὶ μὶ τοῦ μακάτ' κὶ τὰ μαξιλάρια, πῆρι κὶ οὔ μικρὸς ἀδιρφὸς τοῦ ἄλλου συντηργιοῦ τοὺ μακάτ' κὶ τὰ στρουσίδια κὶ τὰ μαξιλάρια. Τὰ μακάτια ἦταν κὶ τὰ μαξιλάρια δαμασκηνὰ κὶ καλουσιγκρισμένα κὶ παστρικὰ γιατὶ ἡ σχιουριμέν' ἡ μάνα τς ποὺ πέθανι πρὶν ἀπὸ τρία τέσσιρα χρόνια ἦταν πουλὺ καλὴ καὶ δουλευτάρα νοικουκυρὰ κὶ ὅλα τὰ φύλαγι ταχτικά. 'Αφοῦ πέθανι κείν', οὔ μακαρίτς οὔ ἄντρα χτς τοὺν καλὸν τοὺν οὐντᾶ τοὺν κλείδουσι κὶ δὲν ἄφινι κανένας νὰ πάῃ μέσα κὶ ν' ἀνακατών' τὰ πράματα. Μόν' ὅταν πέρασαν τὰ τρία χρόνια ἀπ' τὴ θανὴ τῆς μακαρίτσας, φώναξι τὴν χήρα ἀδιρφή τς, τὴν μπαλντήζα τ, τὴν μπιστεύκι τοὺ κλειδὶ τοῦ

οὐντᾶ κὶ τὴν εἶπι νὰ σκουπίσ' τοὺν οὐντᾶ, νὰ ξισκουνίσ' τὰ μακάτια, τὰ μαξιλάρια τῆς περιτέδις καὶ τὶς τσέργις κὶ νὰ τὰ σιγυρίσ' ὅλα καλὰ κὶ ταχτικά, γιατὶ τὴν κυργακὴ θὰ ἔκαμναν τοὺ μνημόσυνου τῆς μακαρίτσας γιὰ τὰ τρία χρόνια κὶ θὰ ἔβγαζαν τὰ κόκκαλα τς ἀπ' τοὺ μνῆμα γιὰ νὰ τὰ διαβάσουν οἱ παπάδις στὴν ἐκκλησία κὶ κατόπ' θὰ τὰ παράχουναν πάλι μέσα στοὺ μνῆμα.

Ἔτσ' μὶ τὸν καλὸ κὶ χουρὶς μαλώματα κὶ κακουφανίσματα τὰ δυὸ ἀδέρφια μοιράσκαν ὅλα τὰ ρουχικὰ ποῦ ἦταν μέσα στοὺν τρανὸν κὶ τοὺν καλὸν τοὺν οὐντᾶ. Κατόπ' πῆγαν κὶ στὴς ἄλλης τῆς οὐντάδις, ἄνοιξαν τὰ συντούκια κὶ δίκια μοιράστικαν ὅλα τὰ ροῦχα κὶ τὰ ἄλλα τὰ μόμπιλα κὶ κανένα παράπουνου δὲν εἶχαν.

Κατόπ' πῆγαν στοὺ ἀμπὰρ κι' ἄρχιψαν νὰ μετροῦν μὶ τὰ σινίκια τὰ τσιουβάλια τοὺ στάρι τ', τοὺ κριθάρι τ', τὰ μισίρια κὶ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ καλὰ ποὺ ηὗραν.

Κατόπ' οὔ μεγάλους ἀδιρφὸς εἶπι στοὺν μικρό. «Τώρα πχιὰ εἶνι ἀράδα νὰ μοιράσουμι κὶ τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ βώδια κὶ νὰ πάρ' κάθι ἕνας μας τοὺ μερτικό τ. Μὶ τὶ τρόπου θέλς νὰ τὰ μοιραστοῦμι. Ἰγὼ λέω νὰ φκιάσουμι ἕνα κινούργιου ἀχοῦρ' κὶ νὰ βάνουμ οὔ καθένας μας τοὺ μερτικό τ ἀπ' τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ βώδια».

«Καλά λες» εἶπι οὔ μικρὸς ἀδιρφός. «Ἔτσ' νὰ κάμουμι πρῶτα νὰ φκιάσουμι τοὺ κινούργιου τοὺ ἀχοὺρ κὶ οἱ δυό μας νὰ ξέρουμι τὰ πράματά μας».

Φώναξαν δυὸ τρεῖς μαστόρ' κὶ σὶ λίγις μέρις ἤγκι τοῦ ἀχοῦρ κὶ ἦταν ἕτοιμο νὰ μποῦν μέσα τὰ βώδια κὶ τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ μουσκάρια.

Τότε οὔ τρανὸς ἀδιρφὸς λέει στοὺν μικρό. «Ποιὸ ἀχούρ' θὰ πάρς ἰσὺ κὶ ποιὸ θὰ πάρου ἰγώ». Οὔ μικρὸς ἀδιρφὸς λέει. «Ἰγὼ δὲν εἶμι χαζὸς κὶ νὰ γιλαστῶ πάλι πῶς γιαλάσκα ὅταν μοιράσκαμι τὰ φλουριά. Θέλω νὰ πάρω τοὺ κινούργιο τοῦ ἀχοῦρ κὶ ἰσὺ νὰ πάρς τοὺ παληό».

Λὐτὸ ἴσια ἴσια ἤθιλι κὶ οὔ μεγάλους οὔ ἀδιρφὸς κὶ λέει στοὺν μικρό: «Ἔτσ' ἂς εἶνι ἀδιρφέ μ' ἰσὺ πάρι τοὺ κινούργιου τοὺ ἀχούρ' κιγὼ νὰ πάρου τοὺ παληό. Κὶ ἔτσ' κὶ τοὺ μοίρασμα μπουρεῖ νὰ ἔν εὔκουλα. Νὰ στείλουμε αὔριου τοὺ πουρνὸ τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ βώδια στὴ βουσκὴ κὶ τοὺ βράδ' ὅταν θὰ γυρίσουν ν' ἀνοίξουμι τὶς πόρτες τοὺν δυὸ ἀχουριῶν κὶ νὰ τ' ἀφίσουμι νὰ πᾶν μουνάχα σι' ὅπιου ἀχούρ' θέλουν τοὺ κάθι ἕνα. Ὅσα θὰ πᾶν στοὺ παλιὸ τ' ἀχούρ' (τοὺ δικόμ') θὰ εἶνι δικά μ κι' ὅσα θὰ πᾶν στοὺ κινούργιου τ' ἀχούρ' (τοὺ δικόσ') θὰ εἶνι δικά». «Οὔ!!! αὐτὸ τοὺ μοίρασμα εἶνι πολὺ καλό», εἶπι οὔ μικρὸς ἀδιρφός, «αὐτὸ ἤθιλα κι γὼ κὶ ἔτσ' θὰ τελέψ' τοὺ μοίρασμα ἀπ' τὰ καλὰ ποὺ μᾶς ἄφισι οὔ μακαρίτς οὔ πατέρας μας κὶ δὲ θὰ ἔχουμι παράπουνα». Ἔτς πῶς εἶπαν ἔτσ' ἤγκι. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα τοὺ πουρνό, ἄνοιξαν τοὺ παλιοῦ ἀχουριοῦ τὶς πόρτες κὶ βγῆκαν ὅλα τὰ βώδια κὶ οἱ ἀγιλάδις κὶ τὰ μουσκάρια πῶς ἦταν μαθημένα κὶ πᾶν πλαλητούντας στὴν βουσκὴ μουνάχα καὶ ἀποὺ πίσου τς πήγινι ἕνας ἀγιλαδάρς γιὰ νὰ τὰ φυλάῃ νὰ μὴν πάθουν κανένα κακὸ ἢ ἀποὺ κανένα ἀγρίμ ἢ ἀπὸ κανέναν κλέφτ.

Τὰ δυὸ ἀδέρφια μὶ ἕνα στόμα παράγγειλαν τοὺν ἀγιλαδὰρ τοὺ βρὰθ ὅταν θὰ γυρίσουν τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ βώδια κὶ τὰ μουσκάρια νὰ μὴν τὰ σταναχουρήσ' κὶ νὰ τ' ἀφήσ' ἐλεύθερα, τοὺ κάθι ἕνα νὰ πάῃ σ' ὅποιου ἀχοὺρ θὰ θιλίσ, γιὰ στοὺ παλιὸ γιὰ στοὺ κινούργιου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ζῶα ὅλ τὴν ἡμέρα βόσκησαν, ἤπιαν τοὺ νιαρό τς ἀποὺ τὴ βρύσ' κὶ τοὺ βράδ' μὶ τοῦ ἥλιου τοὺ βασίλιμα τράβιξαν νὰ πᾶν στοὺ ἀχοῦρ' νὰ κοιμηθοῦν.

Τότι ἀρχίνιψαν νὰ πααίνουν κατ' ἀχοὺρ κὶ ὅλα πῶς ἦταν μαθημένα ὅλα τράβιξαν ἴσια κὶ πᾶν στοὺ παλιὸ τ' ἀχοὺρ γιατὶ ἰκεῖ ἦταν μαθημένα κὶ δὲν γύρσι κανένα νὰ δγῇ τοὺ κινούργιου τ' ἀχούρ. Μόν' ἕνα βῶδ' κουτσὸ κὶ καταφρουνημένου ἀπ' τ' ἄλλα, γιατὶ τοὺ κλουτσοῦσαν κὶ τοὺ σκουντοῦσαν, δὲν μπόρσι νὰ πάῃ νὰ χουθῇ μέσα στοὺ μαθημένιου τοὺ παλιὸ τ' ἀχούρ, γιατὶ αὐτὸ γιόμσι κὶ δὲν εἶχι τόπου, φουβήθκι νὰ πάῃ μαζὺ μὶ τ' ἄλλα κὶ γύρσι ἀποὺ δῶ, γύρσι ἀποὺ κεῖ κὶ ἅμα εἶδγι ποῦ ἦταν ἰκεῖ κουντὰ κὶ ἄλλου ἀχούρ κινούργιου κὶ μὶ ἀνοιχτὲς τὴς πόρτες τράβιξι μέσα κὶ ηὗρι ἕτοιμου τοὺ παχνί, χώθκι μέσα κὶ ηὐχαριστήθκι ποὺ θὰ ὑσυχάσ' κὶ θὰ γλυτώσ' ἀπ' τὰ κλουτσήματα τοὺν ἀλλονῶν κὶ θὰ μπουρέσ' νὰ φάῃ κὶ νὰ κοιμηθῇ καλὰ κὶ πάει στοὺ παχνί, ηὗρι ἕτοιμου γέμ' κι' ἀρχίνιψι νὰ τρώῃ χουρταστικά. Τὰ δυὸ τ' ἀδέρφια ἀποὺ μακρυὰ κύτταζαν ποὺ γιόμσι τοὺ παλιὸ τ' ἀχοὺρ κὶ στοὺ κινούργιου τ' ἀχοὺρ πάει μονάχα τοὺ κουτσὸ τοὺ βώδ'. Οὔ μεγάλους οὔ ἀδιρφὸς χαίρουνταν ἀπὸ μέσα τ ποὺ τὰ κατάφιρι κὶ γιαλάστηκι οὔ μικρὸς ἀδιρφός τ. Κείνους πάλι, μὶ ὅλ' τὴ χαζουσύνη τ δὲν σταναχουρέθκι κὶ ἔλιγι μὶ τοὺ νοῦ τ. «Δὲν πειράζ, οὔ ἀδιρφός μου κατὰ τὴ συμφουνία μας πῆρι τοὺ παλιὸ τ' ἀχοὺρ κὶ ἰκεῖ πᾶν ὅλα τὰ ἀγιλάδια κὶ τὰ βώδια κὶ τὰ μουσκάρια. Ἰγὼ διάλιξα τοὺ κινούργιου τ' ἀχοὺρ κὶ κεῖ πάει οὔ κουτσὸς οὔ παλαίβουδας κι' αὐτὸ ἦταν τυχηρόν μ. Ἰγὼ δὲν θυμώνου κὶ δὲν ἔχου καμμιὰ κάϊκια κὶ ἔχ οὑ Θεὸς μὶ αὐτὸ τοὺ βῶθ θὰ προυκόψου κὶ θὰ ζήσου καλά».

Ὕστιρα πάει μέσα στοὺ δικό τ τ' ἀχούρ, τοὺ κινούργιου, γιὰ νὰ δγῇ τί κάμ τοὺ δικό τ' τοὺ βῶθ κι' ἅμα πάει κουντά τ' ἄρχιψι νὰ τοῦ χαϊδὲφ κὶ νὰ 'τοὺ χουρατὲφ κὶ τοῦ ρουτοῦσε ἂν ἦταν ηὐχαριστημένου. Ἰκείνου τότι ἄρχιψι νὰ κουνάῃ τὴν οὐρά τ'. Αὐτὸς θάριψι τότι ποὺ αὐτὸ τοὺν πιργιαλάει κὶ θύμουσι κι' ἀπ' τοὺ θυμό τ βγάζ ἀπὸ τὰ ζουνάρια τ τὴν μεγάλ τὴ μαχαίρα τ' κὶ τοὺ κόφτ τὴν οὐρά τ. Τοὺ γέρμου τοὺ βῶθ, ἀπ' τοὺν πόνου τ δὲν μπουροῦσε νὰ κάμ ἄλλου τίποτι κι' ἄρχιψι νὰ κλουτσάῃ μὶ τὰ πισινὰ πουδάρια τ. Αὐτὸς οὔ χαζὸς θύμουσε ἀκόμα παραπὰν κὶ παίρ πάλι τὴν μαχαίρα τ κὶ τοὺ κόφτ κὶ τὰ δυὸ πισινὰ πουδάρια τ. Τοὺ καϋμένου τοὺ βῶθ εἶχι πουλὺν πόνου κι' ἄρχιψι νὰ μουγκρίζ. Τότε θύμουσι παραπὰν τοὺ παλαβὸ τ' ἀφιντικό του κι ἄρχιψι νὰ τοὺ μαλὼν κὶ νὰ τοὺ βρίζ. Μόν δὲν βλαστημοῦσι, γιατὶ ἀπ' τοὺν μακαρίτ τοὺν πατέρα ἦταν μαθημένους νὰ μὴ βλαστημάῃ, γιατὶ κείνους οὔ γέρος ἦταν ἀγράμματος ἀλλὰ εἶχι φόβου Θεοῦ κὶ δὲν βλαστημοῦσι καμμιὰ φουρά, κὶ τὰ πηδιά του τὰ οὐρμήνυι κὶ τὰ ἔλιγι «Πη-

διά μ ζῆστι, χρουνίστι σὰν ἄνθρουποι ποὺ εἶστι κι' ἂν θυμώστη καμμιὰ φουρὰ νὰ μὴ βγάζτι κακὸ λόου ἀπ' τοὺ στόμα σας κὶ νὰ μὴ βλαστημάτι γιατὶ οὔ Θεὸς καμμιὰ φουρὰ δὲν θέλ' ν' ἀκούη βλαστημνὲς κι' ὅποιος βλαστημάη ἡ βλαστήμια γυρίζ στοὺ κιφάλι τ κὶ οὔ Θεὸς τοὺν παιδεύ. Μένα ἔτσι μ' ἔλιγι οὔ Θεὸς σχωρέσ τουν οὔ πατέρας μου κὶ ἔτσι ἔμαθα κὶ Δόξασι οὔ Θεὸς πρόκοψα χὶ ἔκαμα διάτα κὶ κυττάξτι κὶ σεῖς νὰ μὴ βλαστημάτι. Κι' ἂν καμμιὰ φουρὰ τύχ νὰ θυμώστη νὰ φυλάγιστι νὰ μὴ βρίζιτι ἄγρια κὶ ἀθεόφοβα. Εἶνι μερικοὶ ἄνθρωποι ποὺ βρίζουν κὶ Θεὸ κὶ Παναγιὰ κὶ Χριστὸ κὶ σταυρὸ κὶ ἅγιου. Αὐτοὶ νὰ ξεύριτι ποὺ κουλάζονται κὶ προκοπὴ δὲν γλέπουν». Αὐτὴν τὴν οὐρμήνια τοῦ γέρου τοῦ σχωριμένου τὰ δυὸ ἀδέρφια τὴν φύλαξαν κὶ ὅλου φυλάγουνταν κὶ ὅταν καμμιὰ βουλὰ θύμωναν κὶ ἄναφταν τὰ γαίματά τς, ἔλιγαν κανέναν λόγου θυμουμένουν, δὲν ἔβριζαν ἄσχημα κὶ δὲν βλαστημοῦσαν. Ἔτσι κὶ οὔ μικρὸς ἀδιρφὸς στοὺ θυμό τ' ἀπάν τοὺν ἔπιασαν τὰ γαίματά τκὶ θαρροῦσι ποὺ τοὺν περιπαίζ τοὺ βὼθ κὶ χτυποῦσι τὰ μπρουστινά τ τὰ πουδάρια τ κὶ πῆρι πάλι τὴ μαχαίρα τ κὶ τὰ ἔκουψι τὰ μπρουστινὰ πουδάρια τ. Τότε τοὺ καϋμένου τοὺ βὼθ ἄρχιψι νὰ βγάζ τὴ γλῶσσα τ κὶ νὰ τὴν κοινάῃ γιατὶ εἶχι φουβερὸν πόνου. Τότι οὔ χαζὸς κὶ θυμουμένους ἀδιρφός, ἔκοψι κὶ τὴν γλῶσσα τοῦ βουδιοῦ κὶ στὰ ὕστιρνὰ ἔκουψι κὶ τοὺ κιφάλ τοῦ βουδιοῦ κὶ ἡσύχασι τοὺ καϋμένου κὶ τυραννημένου ζώου κὶ ἡσύχασε κὶ οὔ τριλλὸς κὶ ἤρτι νοῦς τ στοὺ κιφάλι τ. Ὕστιρα κάθισι κὶ τοὺ ἔγδαρι τοὺ καϋμένου τοὺ βὼθ κὶ τοὺ φουρτώθκι τοὺ κουρμὶ τοῦ βουδιοῦ στὴ ράχη τ κὶ δὲν τοὺ πάει στοὺ παζὰρ γιὰ νὰ τοὺ πουλήσ τοὺ κριάς τ, γιατὶ ντρέπουνταν ἀπ' τὴς χουργιανοὶ γιὰ τὴς τρέλλες τ' μόν τράβιξ ὄξου στοὺν κάμπου κὶ τοὺ κρέμασι σ' ἕνα δέντρου κὶ κύτταζι νὰ ἔρτουν ἀγοραστάδις γιὰ νὰ πουλήσ τοὺ κριάς. Ἤθιλι οἱ ἀγοραστάδες νὰ μὴν εἶνι ἄνθρουποι ποὺ καταλάβινι κὶ κεῖνος ποὺ θὰ τοὺν πιργιαλοῦν μόν' κύτταζι νὰ βρῇ ζῶα νὰ πουλήσ τοὺ κριάς. Τὰ σκυλιὰ ἀπ' τοὺ χουριὸ κι' ἀπ' τὴς μάνδρισπῆραν μυρουδιὰ κὶ πλάλιξαν ὅλα κὶ πᾶν ἰκεῖ ποῦ ἦταν κριμασμένου τοὺ σφαγμένου τοὺ βὼθ κὶ ἄρχιψαν νὰ φουνάζουν γιὰ νὰ τὰ δώσ οὔ χαζὸς κανένα καυμμάτ κρηάς. Τότι αὐτὸς γυρνάει κὶ τὰ λέει τὰ σκυλιά. «Ἰγὼ θὰ σᾶς δώσου βερεσὲ κριὰς νὰ φᾶτι, ἅμα θέλου ὕστιρα ἀπὸ σαράντα μέρις νὰ ἔρτι νὰ μὶ πληρώστι». Τὰ σκυλιὰ πάλι φώναξθαν γάβ, γάβ, γάβ. — «Ἄ κατάλαβα, λέει κείνους, ἰσεῖς στρέϊτι νὰ μὶ πληρώσητε ὕστηρα ἀπὸ σαράντα μέρις, ἅμ ἰγὼ δὲν σᾶς πιστεύου». — Πάλι τὰ σκυλιὰ φώναζαν γάβ, γάβ, γάβ.

Γυρνάει τότε αὐτὸς κὶ τὰ λέει τὰ σκυλιά. «Ἰγὼ εἶμι σύμφουνους νὰ σᾶς δώσω κριὰς ἀμὰ θέλου νὰ μὶ δώστι ἕναν ἠγγυητὴ ποὺ θὰ μὶ πληρώστι στὴν διουρία. Γλέπ ἰκεῖ ἕνα μεγάλου σουκακίσιου μαύρου σκυλί, ποὺ τοὺ φώναζαν στοὺ χουριὸ οἱ χουριανοὶ κὶ τοὺ ἔλιγαν Μαυρίκ. Λέει τότι στοὺν Μαυρίκ. Ἰσὺ θέλς νὰ ἔνς ἠγγυητὴς στὰ παραδέρφια σας ποὺ θὰ μὶ πληρώσουν στοὺν κηρό;» Γάβ, γάβ, φουνὰζ οὔ Μαυρίξ.

Ἄ! κατάλαβα, λέει, θὰ γένς ἠγγυτής. Ἀμ ἰγὼ δὲν εἶμι μπουνταλᾶς,

θέλου στὴν συμφουνία αὐτήναν κὶ ἕναν μάρτυρα. Ποιὸς ἀποὺ σᾶς θὰ ἔν μάρτυρας; Γυρνάει γλέπ μπρουστὰ κ ἕνα ἄλλου μεγάλου σουκακίσιο σκυλὶ μὶ κίτιρνη τρίχα. Αὐτουνοῦ τοὺ ὄνομα δὲν τοὺ ἤξιρνι κὶ τοὺ φουνάζ ἰκείνου κὶ τοὺ λέει. «Ἔλα δῶ Τσιακήρ, ἰγὼ θὰ δώσω στὰ παραδέρφια σ' βερεσὲ κριάς, νὰ φᾶν νὰ χουρτάσουν· ἀμὰ ἔχουμε συμφουνία ἅμα πιράσουν σαράντα μέρες θὰ μὶ φέρουν τὶς παράδις. Μαυρὶξ δέχιτι νὰ ἐν ἠγγυητής, σένα σὶ θέλου νὰ ἔνς μάρτυρας. Τί λὲς θὰ ἔνς μάρτυρας; Οὐ ξανθὸς σκύλος φώναζι κγάβ, γκάβ! «Κατάλαβα, εἶπι οὐ χαζός, τώρα ἤγκι ἡ δουλειά σας οὐ Μαυρίξ. Θὰ εἶνι ἠγγυητὶς κὶ οὐ Τσιακὴρς μάρτυρας. Ἐλάτι νὰ σᾶς δώσου κρίας.

Ἀρχίνιρι τότι νὰ δίν σὲι κάθι ἕνα σκυλὶ ἀπὸ ἕνα κουμμάτ κριάς. Ρουτοῦσι τοὺ ἕνα. «Ἰσὺ πόσου θέλς». Τοὺ σκυλὶ φώναζι γκάβ, γκάβ. «Κατάλαβα, κατάλαβα, ἔλιγι ἰσὺ θέλς μιὰ ὀκᾶ κριάς». Χὰρτ ἔκουφτι ἕνα κουμμὰτ κριὰς μὶ τοὺ μαχαίρι τ' τοὺ ζύγιαζι μὶ τοὺ καντάρι τ κὶ τώδουνι τοὺ σκυλί. Ἰκείνου τοὺ ἅρπαζι τοὺ κουμμὰτ κὶ πλαλιτοῦντας ἔφηγι μακρυὰ γιὰ νὰ μὴν τοὺ πλακώσουν τὰ ἄλλα τ ἀσκυλιὰ κὶ πήγινι μακρυὰ κὶ παράμιρα γιὰ νὰ τοὺ φάῃ μὶ ἡσιχία. Κατόπ' ἔδινι σὶ ἄλλου σκυλὶ ἄλλου ἕνα κουμμὰτ κριὰς κὶ ὅλου κάθι σκυλὶ τοὺ ἔλιγι «πόσου θέλς κὶ σὶ ἄλλου ἔδινι μιὰ οὐκᾶ, σὶ ἄλλου δυὸ οὐκάδες κὶ σὶ ἄλλου κόμα παραπάν' ἢ λιγότερου ὅπους τοὺν ἔρχουνταν στὴν θέλησι τ. Ὡς τὰ ὑστιρνὰ ἔδουσι ἀπὸ ἕνα τρανὸ κουμμὰτ στοὺν ἠγγυητὴ κὶ στοὺν μάρτυρα κι' ὅλα τὰ σκυλιὰ ἀπουτραβήσκαν σὲ παράμερα μέρια μακρυὰ κὶ ἔτρουγαν μὶ ὄρεξι κὶ χόρτασαν. Εἶχι ἀπουμείν ἀκόμα κὶ ἄλλου κριὰς κι' ἔλιγι αὐτὸς μὶ τοὺ νοῦ τ. «Ἀκόμα ἀπώμκι κριὰς κὶ ἄλλ μιστηρίδις δὲν εἶνι· νὰ δγιοῦμι τώρα τὶ θὰ τοὺ κάμου». Ὅσου νὰ πῇ αὐτὰ τὰ λόγια, σκὼν κατ' ἀπὰν τοὺ κιουφάλι τ κὶ γλέπ κάμπουσις κάργις ποὺ ἀπιτοῦσαν κὶ ἤθελαν νὰ φᾶν κριάς. Τότε γυρίζ αὐτὸς κὶ λέει: «Νὰ οὐ Θεὸς μ' ἔστειλι κὶ ἄλλις μιστιρίδες, κὶ λέει, ἐλᾶτε κὶ σεῖς κάργες ἀρχινέψτι νὰ τρῶσι, σὶ σᾶς θὰ δώσου τοὺ κριὰς χουρὶς νὰ τοὺ κόψου ἰγὼ κὶ χουρὶς νὰ τοὺ ζυγιάζου, γιατὶ κουράσκα πχιά, κὶ φᾶτι κάθι μιᾶ σας ὅσου μπουρέστι κὶ νὰ γιουμόστι τὴ γκούσια σας. Μὸν σὶ σᾶς θὰ δώσου προυθεσμία εἴκοσι μέρες κὶ πρὲπ νὰ ἔρτιτι ὅλις ἰδῶ νὰ μὶ πληρώστε κὶ ἠγγυητής σας κὶ πληρωτὴς θὰ εἶνι αὐτὸ τοὺ δέντρου ποὺ εἶνι κριμασμένου τοὺ λές. Κυττάξτι καλὰ ὕστιρα ἀποὺ εἴκοσ μέρες νὰ ἔρτιτι ὅλις σας γιατὶ ἂν μὶ γιαλάστι κὶ δὲν ἔρτιτι σᾶς πέρ κείνους ποῦ δὲ σᾶς ἔχ». Οἱ κάργες φώναζαν ὅλις κρά, κρά, κρὰ κὶ τοὺ ξικουκκάλσαν ὅλου τοὺ κριάς.

Οὐ χαζὸς πάει στοὺ σπίτι τ, πλύθκι, σαπουνίσκι, κτινίσκι, ἔβανι τὰ καλά τὰ ροῦχα κὶ σὰν τσιουρμπατζογιὸς βγίκι, πάει στοὺν καφενέ, τραβοῦσι τοὺ κουμπουλόι τ κὶ «νὲ σκόρδα ἔφαϊ νὲ σκουρδὲς μύριζι» κὶ σφύριζι κὶ τραβουδοῦσι χαρούμινος, σὰν νὰ μὴν ζήμνιουσι καθόλου, κὶ κανένας χουριανὸς δὲν κουτοῦσι νὰ τοὺν ρουτήσ γιὰ τὰ τριλλὰ καμώματα τ, γιατὶ ἤξιραν οἱ ἀνθρῶπ ποὺ ἦταν λίγου θυμὼτς κὶ δὲν ἤθιλαν νὰ πιαστοῦν μαζύ τ.

Αὐτὸς κάθι μέρα λουγάργιαζι τὶς μέρες ποὺ πιρνοῦσαν κι' ἅμα γιόμ-

σαν οἱ εἴκοσ μέρες ποὺ ἔταξι τὴς κάργις, πάει σὶ κείνου τοὺ δέντρου ποῦ εἶχι κριμασμένου τοὺ κριὰς τοῦ βουδιοῦ κὶ φύλαξι κάμπουσις ὥρις γιὰ νὰ ἔρτουν οἱ κάργες νὰ τοὺν πληρώσουν. Ἅμα εἶδγι ποὺ δὲν ἦρτι καμμιὰ κάργα νὰ φέρ' παράδις, θύμουσι κὶ ἄρχιψι νὰ γυρεύ' τὴς παράδις ἀπ' τοὺ δέντρου γιατὶ εἶπι μὶ τοὺ νοῦ τ ποῦ ἔκαμι τοὺ δέντρου ἠγγυητή. Τοὺ δένδρου ψυχὴ δὲν εἶχι νὰ δώσ' ἀπόκρισι κὶ κείνους τότι πῆρι τοὺ μπαλτά τ κὶ ἄρχιψι νὰ κόφτ' τοὺ δέντρου ἀπ' τὴ ρίζα τ. Ἰκεῖ ποὺ ἔκουφτι τοὺ δέντρου ἅμα ἔφτασι στὴ μέσ' χούρ! ἄρχιψαν νὰ πέφτουν λίρις κὶ οὔ χαζὸς χτύψι ἀκόμα κάνα δυὸ μπαλταδιὲς κὶ ἔπισαν ὅλης οἱ λίρις κὶ ἤγκι κατὰ ἧς μιὰ τρανὴ κουμούλα λίρις.

Ηὐτὺς τότι αὐτὸς δὲν ξιππάσκι καθόλου κὶ δὲν τὰ ἔχασι. Ἔμασι τὶς λίρις, τὶς ἔβανι στοὺν κόρφου τ' κὶ μερικὲς ἔβανι στὰ ζουνάρια τ' κὶ ὅσις περίσσιψαν τὶς ἔχουσι μέσα στὰ πουτούρια κὶ στὰ τσαρούχια τ τὴς ἔκρυψι καλὰ καλὰ νὰ μὴ φαίνουντι κι' ἄρχιψι ἀπού γάλια γάλια νὰ παέν' στοὺ χουργιὸ κὶ κύτταζι νὰ βασιλέψ οὔ ἥλιους κὶ νὰ σκουτιδιάσ' καλὰ κὶ νὰ μὴν τοὺν δγιοῦν οἱ χουργιανοὶ ποὺ ἦταν τόσου φουσκουμένα τὰ ζουνάργια τ' κὶ οἱ κόρφουδις τ κὶ ἔλιγι μὶ τοὺν νοῦ τ'. Τώρα ἂν μὶ ἀντικρύσ' κανένας χουργιανὸς γιὰ καμμιὰ γυναῖκα ποὺ θὰ πιρνάῃ μὶ τὴ λαήνατς γιουμάτ' μὶ νιαρὸ γιὰ κανένα πηδὶ ἀποὺ κεῖνα ποῦ σκανταλεύουντι τοὺ βραδὺ κὶ πιργιαλοῦν χουρὶς καμμιὰ ἠτία τὺς ἀνθρῶπ' ποὺ πααίνουν λίγου ξώρας στὰ σπίτια τς λίγου τσιακὴρ κεφλῆδισγυρίζουντας ἀπ' τοὺ καπηλειό. Ἂν μι ρουτήσουν αὐτοὶ ἀποὺ ποῦ ἔρχουμι τί νὰ τὴς πῶ;» Ἐ! ἔλιγι πάλι: Ποιὸς κουτάει νὰ μὴ ρουτήξ; ξέρουν οὔ κόσμους ὅλους ποὺ εἶμι θυμώτς κι' ἂν κανένας μὶ ρουτήσ' θὰ κάμου τοὺν μπουνταλᾶ κὶ θὰ μουλώξου κὶ δὲ θὰ τοὺν ἀπουκριθῶ κὶ θὰ τραβήξου ἥσυχα ἥσυχα στοὺ σπίτι μ' κὶ θὰ κυττάξου νὰ κρύψου τὴς λίρες μου κουντὰ στὴς ἄλλης ποὺ πῆρα μοιράσ' κ' ἔτσ' ἡ κουμούλα μ θὰ εἶνι τρανήτιρη ἀπ' τὴν κουμοῦλα τοῦ ἀδιρφοῦ μ' ποὺ θέλσι νὰ εἶνε ἀνοιχτουμάτς κὶ νὰ τώρα πῶς οὐ Θεὸς μὶ λυπήθκε κὶ ἔδειξι τοὺ θάμα τ ηὐχαριστούμι τουν». Λὐτὰ λέγουντας πάει στοὺ σπίτι τ κὶ καλὰ ποὺ δὲν τοὺν ἀντίκρυσι κανένας μόν' ποὺ λαχταροῦσι κὶ ἄδικα φουβοῦνταν νὰ μὴν τοὺν δγῇ κανένας φουρτουμένουν μὶ τὶς λίρις ποὺ μάζουξι ἀπ' τοὺ δέντρου. Κατὸπ τὴν μαζουλίκα τ' θέλσι νὰ τὴν παραχώσ' μέσα στὴ γῆς ὅπους ἔκαμνι κὶ κατέρας τ' στὰ ζῶντα τ'. Πῆρι ἕνα χουματένιου τσουκάλ', ἔβανι μέσα τὴς λίρις τ' κὶ κατέφκι κάτ' στὴ γίσμπα, ἄνοιξι μὶ τρόπου μιὰ τρύπα στοὺ χῶμα γιὰ νὰ κρὺψ τοὺ τσουκάλ. Τὴν τρύπα τὴν ἔκαμι βαθειὰ ἴσια μὶ τοὺ γόνατου τ κὶ κόμα βαθειὰ κὶ πουλέμισι ὅλ' τὴν νύχτα γιατὶ ἔσκαφτι τοὺ χῶμα μὶ ἕνα μικρὸ σκιπαρούθ' γιατὶ δὲν θέλσι νὰ σκάψ' μὶ τοὺν κασμᾶ κὶ ἀκούσ' κανένας τέτοια ὥρα τ ἠνύχτα τὰ δυνατὰ χτυπήματα κὶ ἔρτ κὶ τοὺν δγῇ ποὺ σκὰφτ κὶ παραχὼν τοὺ τσουκάλι τ. Ἀφοῦ παράχουσι τοὺ τσουκὰλ μὶ τοῦ χῶμα τοὺ πάτσι καλὰ γιὰ νὰ μὴν φαίνιτι τοὺ σκαμμένου μέρους κὶ τοὺ λίγου χῶμα ποὺ περίσσιψι τοὺ ἔμασι μὶ τις χοῦφτις τ' τοὺ ἔβανι μέσα στοὺ μαντήλι τ κὶ βγῆκι

ὄξου στὴν αὐλὴ κὶ τοὺ ἔρριξι ἀνάμισα στὰ λουλούδια τοὺ μπαχτσέ τ' γιὰ νὰ μὴν τοὺ δγῇ κανένας κὶ βὰν ὑπουψία ποὺ ἔκαμι αὐτὴν τὴν δουλιά. "Οταν ξημέρουσι πάει μέσα στοὺν οὐντά τ' ποὺ κοιμοῦνταν κὶ ξαπλώθκι λιγάκι γιὰ νὰ ξικουραστῇ κὶ κύτταζι νὰ μὴν τοὺν πάρ' ὕπνους κὶ κοιμηθῇ ὡς τὰ μισμέργια κὶ βάνουν ὑπουψία οὔ κόσμους ποὺ αὐτὸς ἀποχάθκι ἀπ' τοὺν ὕπνου κὶ καταλάβουν ποὺ δούληβι ὅλ τὴν νύχτα. Αὐτόναν τοὺν ἔλιγαν μπουνταλᾶ κὶ χαζὸν ἀμὰ ἰκείνου ςἦταν πουλὺ πουνηρὸς κὶ ἤξιρνι τὴ δουλιά τ' κὶ προυφυλάγουνταν πουλὺ κὶ μουνάχους ἔ"ιγι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Φύλαγι τὰ ροῦχα σ' γιὰ νὰ εἶσι σίγουρος κὶ μὴν πιστεύησι σὲ κανέναν γιατὶ οὔ κόσμος εἶνι χαμνὸς κὶ ὅλ" κυττάζουν νὰ σὶ κάμουν ζημνιά.

Κατόπ' λουγάργιασι καλὰ γιὰ νὰ μὴ χάσ' τὴν προυθεσμία γιὰ τὴς σαράντα μέρις ποὺ ἦταν ταγμένις γιὰ νὰ πάῃ νὰ γυρέψ' τὴς παράδις ἀπ' τὰ σκυλιὰ ποὺ τὰ ἔδουσι βερεσὲ κριὰς ἀπ' τὰ καλύτιρα κουμμάτια τοὺ βουδγιοῦ. "Αμα γιόμισαν οἱ σαράντα μέρις πάει πάλι στοὺ χουράφ στοὺ μέρους ποὺ ἦταν τοὺ δέντρου γιὰ νὰ δγῇ ἂν ἦρταν τ ἀσκυλιά. Τότι λίγου σταναχουρέθκι κὶ κόπχιασι κάμπουση ὥρα ὅσου νὰ βρῇ ποῦ ἦταν τοὺ δέντρου γιατὶ κείνους τοὺ ἔκοψι κὶ κατόπ' πᾶν ἄλλ' χουργιανοὶ κὶ μὶ τὶς μπαλτάδις τοὺ κουμμάτχιασαν τοὺ δέντρου κὶ πῆραν τὰ ξύλα τ' κὶ τὰ κουβάνσαν στὰ σπίτχια τς γιὰ νὰ ἔχουν τοὺ χειμῶνα ξύλα νὰ τὰ καῖν στὰ τζιάκια τς. Τρόμαξι ὅσου νὰ βρῇ τοὺ μέρους κὶ στοὺ τέλους τοὺ ηὖρι. Τότι γυρνάει κὶ γλέπ' κατὰ δῶ κὶ κατὰ κεῖ γιὰ νὰ δγῇ ἂν ἦρταν τὰ σκυλιά. Φύλαξι, φύλαξ ὡς τοὺ βράδ κὶ νὲ σκυλὶ ἤρτι νὲ διάβουλους. Θύμουσι αὐτὸς κὶ κοῦνσι τοὺ κιουφάλι τ κι' ἄρχιψι νὰ λέῃ μουναχός τ'. «'Αμὰ ἰγὼ ξέρου τί θὰ κάμου κὶ θὰ τὰ ἀναγκάσου μὶ το ὐκαλὸ κὶ μὶ τοὺ κακὸ νὰ μὶ πληρώσουν».

Σκώθικι τότι πάει στοὺ σπίτι τ' ἔφαγι μάνι μάνι λίγου ψουμὶ κὶ τυρὶ κι' ἕνα κρουμμὺθ κὶ πλάγιασι στοὺ στρῶμα τ νὰ κοιμηθῇ γιατὶ ἦταν πουλὺ κουρασμένους. "Αμα πλάγιασι τοὺν πῆρι οὔ ὕπνους κὶ κοιμήθκι καμπόσις ὥρις κὶ κατόπ' ξύπνησι κι' ἄρχιψι νὰ συλλουγέτι μὶ τὶ τρόπου θὰ τὰ πχιάσ' τὰ σκυλιὰ κὶ θὰ τὰ καταφέρ νὰ τοὺν πληρώσουν. 'Αφοῦ συλλουγίσκι κάμπουση ὥρα ηὐτὸς τοὺν ἦρτι στοὺ νοῦ τ' μιὰ πουνηργιὰ κὶ σκώθκι ἀπ' τοὺ στρῶμα τ ντύθκι κὶ τράβιξι ἴσια στοὺ σιδηρᾶ τοῦ χουριοῦ κὶ τοὺν παράγγειλι νὰ τοὺν κάμ' σαράντα σιδηρένις χαλκάδις τὶς τριάντα οὐχτὼ μικρὲς ὅσουν νὰ περνάῃ τοὺ κιουφὰλ ἕνα σκυλιοῦ μέτριου κὶ τὴς δυὸ τὴς χαλκάδις μιγαλύτιρις γιὰ νὰ μπουρῇ νὰ χουρέσ' τοὺ κιουφὰλ τρανοῦ σκυλιοῦ. Τοὺν εἶπι τοὺν σιδηρᾶ τὴς σαράντα αὐτὲς τὴς χαλκάδις νὰ τὴς κάμ' σὰν ἄλτσύδα νὰ εἶνι πιρασμένις οἱ χαλκάδις οὔ ἕνας μέσα στοὺν ἄλλουν. Τοὺν συμφώνησ' τοὺν σιδηρᾶ νὰ κάμ' αὐτήναν τὴν ἄλτσύδα ὅσου μπουρεῖ γιρὴ κὶ τοὺν εἶπι θὰ τοὺν πληρώσ' ὅσις παράδις τοὺν γυρέψ'. Οὔ σιδηρᾶς κείνης τὴς μέρις ἔτυχε νὰ μὴν ἔχ' πουλλὴ δουλειὰ κὶ μὶ πουλλὴ ηὐχαρίστησι τοὺν εἶπι τοὺν χαζόν, τοὺν τσιουρμπατζουγιὸ ποὺ θὰ πουλημήσ' "ὰ τοὺν εὐχαριστήσ' κὶ νὰ κάμ' τὴ δουλειὰ ἀγλήγουρα σεὶ καμμιὰ ϐδουμάδα. Οὔ χαζὸς τοὺν λέει «κάμι τὴ

δουλειὰ ἀγλήγουρα κὶ καλὰ κὶ μὴ λυπᾶσι τὴς παράδις». Τότι σιδηρᾶς τοὺν λέει «ἀφεντικὸ ἰγὼ θ ἀκάμου τὴν ἅλισύδα ὅπους τὴν θέλ μόν ξεύρ ποὺ δὲν ἔχουν πουλὺ σίδηρου στοὺ μαγαζί μ' κὶ χουρὶς νὰ σὶ κακουψανῇ σὶ παρακαλῶ δώσι μι λίγις παράδες νὰ πάου αὔριου στὴν πουλιτεία ν' ἀγουράσου σίδηρου κι' ἀποὺ μιθαύριου θ' ἀρχινέψου νὰ δουλεύου μέρα νύχτα γιὰ νὰ κάμου τὴν ἅλισύδα ἀγλήγουρα κὶ καλά».

«Καλά, λέει, οὖ τσιουρμπατζουγιός, πᾶρι αὐτὶς τὴς παράδες κὶ κύτταξι νὰ κάμις τὴ δουλειά σ' ἀγλήγουρα. Ἔβανι τοὺ χέρι τ' μέσα στοὺν κόρφου τ' κὶ ἔβγανε μιὰ χοῖκρτα γρόσια κὶ τὰ ἔδουσι στοὺν σιδηρᾶ κὶ τοὺν ρώτση αὐτὰ σὶ φθάνουν νὰ ἀγουράης σίδηρου γιὰ θέλ νὰ σὶ δώσου κι' ἄλλις παράδις».

— Φτάνουν, φτάνουν, ἀφιντικό, αὐτὰ ποὺ μ' ἔδουσις». Τότε λέει οὖ χαζός. «Μέτρησι νὰ δγιοῦμι αὐτὲς τὴς παράδις πο ὑσὶ ἔδουσα. Ὄπχιους παὲν χουρὶς λουγαριασμό, λουγαριασμὸ δὲν βρίσκ».

Κάθισι τότι οὖ σιδηρᾶς κὶ προυστὰ στὰ τσιράκια τ' κὶ στοὺ ἀφιντικὸ μέτρησι τὴς παράδις ποῦ ἦταν ἱκατὸν πινῆντα γρόσια, κὶ εἶπι πάλι στοὺν χαζό. «Αὐτὰ τὰ ἱκατὸν πινῆντα γρόσια φτάνουν κὶ πιρισσεύουν γιὰ ν' ἀγουράσου τοὺ σίδηρου κὶ νὰ πληρώσου κὶ τ' ἁμάξ' ποὺ θὰ τοὺ κουβανήσ' ἀπ' τὴν πουλιτεία».

— Καλά, καλά, εἶπι οὖ χαζὸς κὶ πάει στοὺ σπίτι τ' νὰ φάῃ κὶ νὰ κοιμηθῇ γιὰ νὰ σκουθῇ νουρὶς κὶ νὰ πάῃ στοὺ σιδηρᾶ νὰ τοὺν πῇ ἄλλ' μιὰ φουρὰ νὰ πάῃ πουρνὸ πουρνὸ στὴν πουλιτεία, ν' ἀγουράσ' τοὺ σίδηρου κι' ὡς τοὺ βράθ' νὰ ἔρτ' κὶ ν' ἀρχινέψ' νὰ κάμ' τὴν ἁλτούδα μὶ τὴς τριαντὰ οὐχτώ μικρὲς χαλκάδις κὶ τὴς δυὸ τὴς τρανές.

Ὅταν πάει οὖ χαζὸς στοὺ σιδηράθκου εἶδγι ἀπ' ἀντίκρα τὰ δύο τσιράκια τοῦ σιδηρᾶ ποῦ σκούπιζαν τοὺ μαγαζὶ κὶ τοίμαζαν τὰ μουχάνια κὶ τὰ τσεκίτσια κὶ τὰ καρβούνια μόν' δὲν εἶδγι τοὺν σιδηρᾶ κὶ λέει τὰ πηδιά. «Μπρὲ ἰσεῖς ἴρθιτι κὶ τοιμάζιστι, ποῦ εἶνι τοὺ προυκουμμένου τ' ἀφιντικός σας, οὖ μάστουρίς σας; Νὰ μὴν τοὺν πῆρι οὖ ὕπνους κι' ἀκόμα δὲν μοι ἤρτι στ' ἀργαστῆρι τ'; Τότι γυρνάει τοὺ μεγάλου τοὺ τσιράκ, κὶ τοὺν λέει. «Ἀφιντικὸ μὴ θυμώνς ἄδικα, οὖ μάστουρίς μας ἔχ' δυὸ ὥρες ποῦ τράβιξι κὶ πάει στὴν πουλιτεία γιὰ ν' ἀγουσάσ' τοὺ σίδηρου κὶ μᾶς εἶπι νὰ σιγυρίσουμι καλὰ τοὺ ἀργαστῆρ' κι' ἅμα προυφτάσ σήμιρα τοὺ μισμέρ' νὰ ἔρτ' ἀπ' τὴν πουλιτεία ηὐθὺς θὰ ἀρχινέψουμι τὴ δουλειὰ γιὰ νὰ σώσουμι τὴν ἁλτσύδα σὶ τρεῖς μέρις κὶ νὰ μὴν ξιμακραίν' ἡ δουλειὰ μιὰ βδουμάδα». Ἅμα ἄξι αὐτὰ τὰ λόγια οὖ χαζὸς χάρκι πουλὺ κὶ πάει στοὺν καφενὲ νὰ πχῇ ἕναν καφὲ κι' ἀπ' τὴ χαρά τ' τὴν πουλλὴ πρόσταξι τοὺν καϊβετζῆ νὰ τοὺν φέρ' κι' ἕναν ναργκιλὲ γιὰ νὰ κάμ' κέφ' γιατὶ θυμήθκι πῶς οὖ μακαρίτς οὖ πατέρας τ' στὴ χάσ' κὶ στὴ βρέξ ὅταν καμμιὰ φουρὰ ἦταν πουλὺ χαρούμενος γιὰ πουλὺ σταναχουρημένος κὶ λυπημένος παράγγειλνι τοὺν καϊβετζῆ νὰ τοὺν φέρ' κὶ νἀργκιλέ. Οὖ καϊβετζῆς τότι τοίμασι ηὐτὺς τοὺν καϊβὲ κὶ τοὺν ναρ-

γκιλὲ κὶ τὰ πάει στοὺν τσουρματζουγιὸ κὶ μὶ τοὺ νοῦ τ' ἔλιγι· «τοὺ μήλου δὲν πέφτ' μακρυὰ ἀπ' τὴν μηλιὰ» αὐτὸς ἔμοιασι τοὺν μακαρίτ' τοὺν πατέρα τ', μόν' πρέπ' νὰ κυττάξου καλὰ νὰ δγιοῦμι οὺ γιός τ' εἶνι χαρούμινους γιὰ λυπημένους. Παὲν τοὺν καϊβὲ κὶ τοὺν ναργκιλὲ στοὺν τσιουρματζουγιὸ κὶ μὶ καλὸν τρόπον τοὺν εἶπε «καλημέρα», τοὺν ἔδουσι τοὺ δίσκου κὶ τοὺν κύτταζι στοὺ πρόσουπου γιὰ νὰ καταλάβ' ἂν εἶνι χαρούμινους ἢ λυπημένους.

Οὺ χαζὸς κατάλαββι τὰ καμιώματα τοῦ καϊβιτζῆ κὶ καμώθκι ποὺ δὲν τοὺν εἶδγι, μόν' τοὺν εἶπι μιὰ ξηρὴ «καλησμέρα σου», πῆρι τοὺν καϊβὲ κι' ἄρχιψι νὰ τοὺν πίν' κὶ νὰ ρουφάῃ τοὺν ναργκιλὲ κὶ κύτταζι μπροστά τ' χουρὶς νὰ φανιρώσ' ἂν ἦταν χαρούμινους γιὰ λυπημένς. Οὺ καϊβιτζῆς θὰ ἔσκανι ἀπ' τοὺ κακό τ' γιατὶ δὲν μπόρσι νὰ καταλάβ τίπουτα ἀπ' τὰ καμώματα τοῦ χαζοῦ. Αὐτὸς τότι σκώθκι πλήρουσι γιὰ τοὺν καϊβὲ κὶ τοὺν ναργιλὲ κὶ τράβιξ πάει στοὺ σπίτι τ' γιὰ νὰ φάῃ λίγου κὶ κατόπ' νὰ ξαπλουθῆ κὶ νὰ κοιμηθῆ καμμιὰ μισὴ ὥρα γιατὶ ξύπνησε πουλὺ νουρὶς πρὶν νὰ λαλήσουν τὰ πιτεινάρια.

Ὅταν πᾶν κι' ἄλλ' καλουκρατούμινοι τσιορμπατζίδις στοὺν καφενὲ γιὰ νὰ πχιοῦν τοὺν καφέ τς οὺ καϊβετζῆς δὲν βάσταξι κὶ τῆς εἶπι πῶς οὺ χαζὸς ἴπιχι πουρνὸ πουρνὸ καϊβὲ καὶ ναργκιλὲ κὶ δὲν μπόρσι νὰ τοὺν ψαρέψ' κὶ νὰ μάθ' ἂν ἦταν χαρούμενος γιὰ λυπημένους. Τότι αὐτοὶ σὰν καλοὶ νοικουκυρέοι τοὺν εἶπαν: «Μπρὲ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ τί σι μέλ' ἰσένα ἂν οὺ κόσμους εἶναι χαρούμινος γι ἀλυπημένος κύτταζι τὴ δουλειά σ' νὰ βγάλς τοὺ καθημερνό σ' νὰ θρέψ' τὰ πηδιά σ' γιατὶ ἔχς στοὺ κιουφάλι σ' μάνα πιθιρά, γυναῖκα κ' ἕνα σουρὸ γκουτζιουβέλια κι' ὅλα σένα καρτιροῦν κὶ μὴ λουγαργιάῃς τί κάμ' οὺ ἕνας κὶ τὶ κάμ' οὺ γιάλλος».

Μούλουξι τότι οὺ καϊβιτζῆς κὶ βουβάθκι κὶ δὲν εἶπι πχιὰ τίπουτα. Μόν' ὅταν πᾶν οἱ νοικουραῖοι στὰ σπίτχια τς γιὰ νὰ φᾶν κὶ νὰ δγιοῦν τὴς δουλέχ τς τότι κάθισι μὶ τοὺν μπακάλ' κὶ μιρακώθκαν κὶ ἔσκαναν ἀπ' τοὺ κακό τς γιὰ νὰ βροῦν γιὰ πχιὰ ἠτία οὺ χαζὸς ἤπχι τοὺ πουρνὸ κὶ καϊβὲ κὶ ναργκιλέ. Στὰ ὑστιρνὰ γλέπουν ἀπὸ μακρυὰ τοὺν χαζὸν ποῦ βγῆκι ἀπ' τοὺ σπίτι τ' κὶ τραβοῦσι ἴσια κὰ τοὺ σιδηράθκου. Εἶπαν τότι ἕνας τοὺν ἄλλουν νὰ τοὺν πάρουν τοὺ κατόπι τ' νὰ δγιοῦν τί θὰ κάμ' οὺ χαζὸς μὶ τοὺ σιδηρᾶ. Ὕστερα ὅμως ἄλλαξαν γνώμ' κὶ εἶπαν. «Τί μᾶς χρειάζιτι νὰ ζαλίζουμιστι ἄδικα. Ὅ,τ εἶνι γιὰ νὰ ἔν θὰ μαθηυτῆ σὶ δυὸ τρεῖς μέρες γιατὶ τοὺ χουριό μας εἶνι μικρὸ κι' ὅ,τ' κάμ' κανένας ἀγλήγουρα μαθαίνιτι». Ἔτσ' εἶπαν κὶ ἡσύχασαν κὶ ἀρχίνιψαν κάθι ἕνας νὰ γλέπ' τὴ δουλειά τ' κι' ἄφσαν τὰ μεράκια τς κὶ ἡ συλλουγή τς ἀγλήγουρα ἀστουχήθκη.

Ἅμα ἴγκι αὐτὴ ἡ ἀλτσίδα τὴν 'πῆρι αὐτὸς χαζὸς καὶ πάει ὅσα σκυλιὰ ἀντίκρυζι στοὺ δρόμου τἄπχιασι κὶ περνοῦσι τοῦ κάθι ἑνανοῦ τοῦ κιουφάλ' στοὺν ἕναν τοὺν χαλκᾶ. Πουρπάτσι, πουρπάτσι κι' ὅσα σκυλιὰ εὕρισκε μικρὰ μιγάλα τὰ πιρνοῦσι στὴς χαλκάδις κι' γιόμσι τῆς τριάντα οὐχτὼ τῆς χαλκάδης. Ἀπώμιναν ἀκόμα δυὸ χαλκάδης κὶ δὲν μποροῦσι νὰ βρῇ κεῖνα τὰ

τρανὰ τὰ σκυλιὰ ποὺ γύρηυε γιὰ νὰ τὰ περάσ' κὶ κεῖνα στῆς ἀκριναῖς τῆς χαλκιάδης ποῦ τῆς εἶχε 'τοιμασμένους γιὰ δυὸ τρανὰ σκυλιὰ ποῦ τὰ γνώριζι. Τοὺ ἕνα ἀποὺ αὐτὰ ἦταν τοῦ Μαύρου ποῦ τοὺ εἶχε ἠγγυητὴ κὶ τοὺ ἄλλου ἦταν ἕνα ξανθὸ καὶ τρανὸ κι' κεῖνο τοὺ εἶχε γιὰ μάρτυρα. Τότε αὐτὸς πῆρι κεῖνα τὰ τριάντα οὐχτὼ τ ἀσκυλιὰ ποῦ τὰ εἶχι πιρασμίνα στὴν ἀλτσίδα κι' ἄρχιψι νὰ τὰ πααίν' στοὺ βασιλέα τοὺ παλάτ' γιὰ νὰ κριθῇ μὶ αὐτά. Κείνης τῆς ἰμέρης ἔτυχε νὰ εἶνι βασιλιὰς πουλὺ λυπημένους γιατὶ τοὺν πέθανι ἕνας συγγινής τ' κὶ εἶπι στὴ ὅλης τῆς δοῦλι τ' ὅτι ὅπχιους τοὺν κάμ' ἀπάν' σ' αὐτήναν τὴ λύπη τ' νὰ γιαλάσ' θὰ τοὺν δώσ' πουλλαῖς παράδησκαὶ ὅ,τ' ἄλλου χάρισμα ζητήξ'. Ἅμα εἶδγιαν οἱ δοῦλοι ποῦ ἔρχιτι κείνους τριλλὸς μὶ τὰ τριάντα οὐχτὼ τὰ σκυλιὰ πιρασμένα μέσα στὴν ἀλτσίδα θάρρηψαν ποῦ τὰ φέρ' αὐτὸς γιὰ τοὺν βασιλέα νὰ τοὺν κάμ' νὰ γιαλάσ' κὶ πᾶν κὶ τοὺν εἶπαν.

Τότι γυρνάει βασιλέας ἀπ' τὸ παραθῦρι τ' κι' ἅμα εἶδγιε αὐτόναν τοὺν ἄνθροιπου πρόσταξι νὰ τοὺν ἀφήσουν νὰ ἴρτι κὶ νὰ μὴν τοὺν ἰμποδίσ' κανένας. Αὐτὸς ἅμα μπῆκι μέσα στοὺ παλάτ' ἄρχιψι νὰ τραβάῃ ἴσια στοὺ βασιλέα τὴν κάμαρη. Ἰκεῖ ὅξου μιργιὰ 'φύλαγι ἕνας πουρτάρς τοὺν πχιὰν 'κὶ τοὺν λέει: «Τάξι μοι νὰ δγιοῦμι τί θὰ μοὶ δώῃς ἀποὺ κεῖνα ποὺ θὰ πάρς ἀπ' τὸν βασιλιά;» Κείνους τότε χαζὸς τοὺν ἔταξι νὰ τοὺν δώσ' τὸν ἕνα τοὺ κάρτου ὅ,τ' θὰ πάρῃ.

Πάει 'κόμα κατὰ μέσα τοὺν πχιάν' ἄλλους ἕνας πουρτάρς κὶ κείνους τὰ ἴδια τοὺν εἶπι. Κὶ κείνουν τότι τοὺν ἔταξι τοὺ ἕνα τοὺ κάρτου ὅ,τ' θὰ πάρ'. Κόμα κατὰ μέσα ἄλλους ἕνας πουρτάρς τὰ ἴδια τοὺν εἶπι κὶ κείνουν πάλι τοὺν ἔταξι τοὺ ἕνα τοὺ κάρτου. Στὰ ὑστιρνὰ ὡς ποῦ νὰ πάῃ μέσα ὅλα τὰ ἔταξι νὰ τὰ μοιράσ' στὴς πουρτάρδης.

Πααίνουντας μέσα στοὺ βασιλιὰ ἀντικρύζ' κείν' τὴν ὥρα ἴσια ἴσια τοὺν σαράφ' τοῦ βασιλιὰ ποῦ ἔβγηνι κείν' τὴν ὥρα ἀπ' τοὺ βασιλιὰ τὴν κάμαρα.. Αὐτὸς ἦταν ἕνας Οὐβρὸς ἀψηλὸς κὶ μὶ ξανθὰ γένεια. «Ἄ, λέει τότε κείνους χαζὸς αὐτοὺς εἶνι ἡ Κίτιρνη τρίχα ποῦ γύρηυα τόσ' ὥρα στοὺ δρόμου!» Εὐθὺς τοὺν πχιὰν τοὺν καϋμένουν τοὺν Οὐβρὸ κὶ τοὺν περνάει μίσα στοὺν ἕναν τοῦ χαλκᾶ. Πααίνουντας 'κόμα κατὰ μέσα ἀντικρύζ' τοὺν πρώτουν τοὺν 'Αράπ' τοῦ βασιλιὰ ποῦ ἦταν μέσ' τὰ χρυσὰ ντυμένους κὶ τοὺν πχιάν' κὶ κείνουν κὶ τοὺν περνάει μέσα στοὺν ἄλλουν τοὺν χαλκᾶ. Αὐτὸς λέει. εἶνι κείνους Μαυρὶξ ποῦ γύρηυα στοὺ δρόμου τόσ' ὥρα κὶ δὲν μπουροῦσα νὰ τοὺν βρῶ!...».

Κεῖν' καϋμέν' Οὐβρὸς κὶ 'Αράψ θάμαξαν ἀποὺ τῆς ἴρτι αὐτὸ τοὺ καταδίκ' κὶ ἤθελαν δὲν ἤθελαν τοῖς τράβηξι, τοῖς πάει μέσα στοῦ βασιλιὰ τὴν κάμαρη.

Τότε αὐτὸς χαζὸς ἅμα σέφκι (μπῆκε) μέσα στοὺ βασιλιὰ τὴν κάμιαρη προυσκύνσι τοὺν βασιλεὰ κι' ἄρχιψι νὰ λέῃ τοὺ παράπουνου τ' κι' εἶπι πῶς αὐτὸς ποῦλσι τοὺ κρηάς τ' σ' αὐτὰ τὰ σκυλιὰ κι' εἶχι μάρτυρα τὴν κίτιρνι

τὴν τρίχα κὶ ἠγγυητὴ κὶ πληρουτὴ τοὺν 'Αράπ'.

Βασιλεὰς ἅμα ἄξι αὐτὰ τὰ πάθια ἄρχιψι νὰ γιαλάῃ μ' ὅλη τὴν καρδιά τ' κὶ εὐχαριστήθηκι πουλὶ μ' αὐτὰ τὰ καμώματα τοῦ χαζοῦ κὶ εἶπι εὐθὺς νὰ τοὺν πληρώσουν ἀπ' τὴς δικαῖς τῆς παράδης ὅσα γρόσια εἶχι νὰ πάρ' γιὰ τοὺ κρηάς.

Κατόπ' τὸν ρῶτσ' τί θέλ' νὰ τοὺν δώσ' χάρισμα γιὰ τοὺ γέλασμα ποῦ τοὺν ἴκαμι κὶ γέλασι. Τότε κείνους γυρνάει κὶ λέει: Βασιλεά μ' πολυχρονημέν' θέλου νὰ προυστάξ' νὰ μοὶ δώσουν ἑκατὸ ξυλαῖς στὴ ράχη μ'.

— Μὰ τί εἶνι αὐτὸ ποῦ γυρεύς; λέει βασιλεάς.

'Ιγὼ κείνου ποῦ γυρεύου εἶνι καλὸ εἶπε κείνους.

Βασιλεὰς εἶδγι παραεῖδγι αὐτό 'ναι δὲν μπόρσι νὰ τοὺν ἀλλάξ' τὰ γνώμια τ' κὶ πρόσταξι κὶ τοὺν πῆραν ὄξου οἱ δοῦλ' κὶ τοὺν πήϊναν νὰ τοὺν τινάξουν τὶς ἑκατὸ ξυλαῖς. Πααίνουντας ὄξου γυρνάει κι' λέει αὐτὸς τῆς στρατιῶτ' νὰ πάρουν τοὺν πρώτουν τοὺν πουρτάρ' κὶ νὰ τοὺν πάν' μαζῆ τ'. Τοῦ βασιλεὰ οἱ δοῦλ' ἦταν παραγγελμέν' νὰ κάμνουν ὅ,τ' τοῖς πῇ αὐτὸς κὶ χουρὶς νὰ ποῦν τίποτα ἔπχιασαν τοὺν πρώτουν τοὺν πουρτάρ' κὶ τοὺν πᾶν μαζύ τς. Κατόπ' κόμα κατὰ ὄξου ἔπιασαν κὶ τοὺν ἄλλουν τοὺν πουρτάρ' καθὼς τοῖς εἶπι κείνους χαζὸς κὶ κατόπ' κὶ τοὺν ἄλλουν κὶ στὰ ὑστιρνὰ κὶ τοὺν τέταρτου.

"Αμα πᾶν ὄξου στὴν αὐλὴ γυρνάει κὶ λέει κείνους χαζός: 'Ιγὼ στοὺν καθέναν ἀπ' αὐτουνοὺς ἔταξα νὰ τοῖς δώσου ἀποὺ ἕνα κάρτου ὅ,τ' θὰ πάρου ἀπ' τοὺ βασιλεά. Τώρα ἰγὼ ζήτηξα ἑκατὸ ξυλαῖς. Δῶστε νὰ δγιοῦμι σὶ κάθι ἕναν ἀποὺ εἴκοσι πέντε ξυλαῖς γιὰ νὰ πάρ' κάθ' ἕνας τοὺ μερίδιου τς.

'Αποὺ 'πάν' ἀπ' τοὺ παραθύρ' ἅμα ἄξι αὐτὰ βασιλιὰς θάμαξι μὶ τὴ γνῶσ' τοῦ χαζοῦ κὶ ηὐθὺς πρόσταξι νὰ κάμουν οἱ δοῦλ' ὅ,τ' τοῖς εἶπι αὐτὸς κι' ἄρχιψαν 'κεῖν' νὰ στρώνουν κατὰ 'ῆς ἀποὺ ἕναν ἕναν τῆς πουρτάρδης κὶ κάθι ἕναν τοὺν μπλάστρουσαν καλὰ καλὰ ἀποὺ εἴκοσι πέντε ξυλαῖς.

"Αμα σώθκι αὐτὴ δουλειὰ κὶ πῆρι κάθι ἕνας πουρτάρς τοὺ μιρτικό τ' τότι βασιλεὰς φώναξι ξανὰ κείνουν τοὺν χαζὸν κὶ τοὺν ρῶτσι τὰ πάθια τ'. Τότε αὐτὸς ἄρχιψι νὰ λέῃ ὅλα ἀπ' τοὺ ράμα ὡς τοὺ βελὸν κὶ βασιλεὰς ηὐχαχαριστήθκι πουλὺ ποῦ βρέθκι τέτχιους ἕνας ἄνθρωπους γιὰ νὰ τοὺν κάμ' νὰ ἀστουχήσ' τὴν πίκρα τ' κὶ νὰ παρηγουρηθῇ κὶ πρόσταξι εὐθὺς τοῖς δοῦλοι τ' νὰ φέρουν ἕνα σινίϊ' φλουριὰ κὶ νὰ τοὺν δώσουν αὐτόναν τοὺν χαζόν. Τότι κείνους τὰ πῆρι κὶ προυσκύνσι τοὺν βασιλιὰ καὶ σκώθκι κὶ πάει στὴ δουλειά τ' κὶ κατόπ' μὶ κείνους τῆς παράδης πρόκουψι κὶ ἴγκι ἕνας μεγαλουσιάνς κι' ὅλ' τοὺν ἔδειχναν μὶ τοὺ δάχτυλου.

«ΓΝΩΣ' ΕΧΟΥ, ΠΑΡΑΔΗΣ ΔΕΝ ΕΧΟΥ»

Ἕναν κηρὸ ἦταν ἕνας φτουχὸς ἄνθρουπος κὶ ἰκεῖ ποῦ πουρπατοῦσι ὅλου ἔλιγι: «Γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου, γνῶσ' ἔχου παράδης δὲν ἔχου». Ὅλου αὐτὰ τὰ λόγια ἔλιγι κὶ χουρατεύουνταν μὶ τοὺν ἠαυτό του. Ὅλους κόσμους τοὺν πιργιαλοῦσαν κὶ θαρροῦσαν ποῦ εἶνι χαζός. Κείνους πάλι τὰ δικά τ', πάλι τὰ δικά τ'. Ἔλιγι μὶ τοὺν ἠαυτό τ' «Ὅλ' μὶ πέρνουν γιὰ χαζὸν ἄμ τὶ μὰ μέλλ. «Ὅλ' γιαλοῦν μιτ' ἰμένα, κ' ἰγὼ σκάνου ἀπ' τὰ γέλια». Γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου. Γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου!». Ὅλου αὐτὸ φώναζι ἰκεῖ ποῦ πουρπατχιούνταν. Στὰ ὑστιρνὰ νὰ τοὺν ἀκούῃ, νὰ τοὺν ἀκού ηἔνας ἄρχουντας βαρέθκι κὶ τοὺν φουνάζ' μιὰ 'μέρα στοὺ ἀργαστῆρι τ' κὶ τοὺν λέει.«Τί εἶνι αὐτὰ τὰ λόγια, ποῦ λές' τί θέλς νὰ 'πῇς μι' αὐτό; Βαρέθκα πχιὰ νὰ σι' ἀκούου. Λέει μοι νὰ δγιῷ τί γνῶσ' ἔχς τόσου, ποῦ πηνέσι;»'

Τότι γυρνάει κὶ τοὺν λέει τοὺν ἄρχουντα κείνους φτουχός.

— Τί νὰ σοὶ πῶ, ἃ ἄρχουντα μ', ἰγὼ ἔχου μιὰ καλὴ γνῶσ' κὶ φτάν' νὰ ἔχου καμπόσις παράδης κὶ ξέρου πῶς θὰ κιρδίσου πουλλαὶς παράδης.

Τοὺν λέει τότι ἄρχουντας. Πέ μοι νὰ δγιῷ τὶ γνῶσ' εἶνι αὐτή, ποῦ ἔχς;

— Ἄ, λέει φτουχός, αὐτὸ μόν δὲν μπουρῶ νὰ σοὶ τοὺ πῶ. Αὐτὸ χρειάζιτι μόν' ἰγὼ νὰ τοὺ ξέρου. Κανένας ἄλλους δὲν κάμ' νὰ τοὺ ξέρ'. Ἂν κάμς μιὰ καλουσύνη κάμ' την ἕνα ποιδιάρ' 'μπρουστὰ κὶ μὴ μὶ βασανίῃς.

— Καλό, λέει ἄρχουντας, λέει νὰ δγιῶ ὡς πόσης παράδης σοὶ χρειάζουντι.

— Δέκα χιλιάδης μὶ φτάνουν, ἄρχουντα μ'. Ἰγὼ δέ σοι ὑρεύου πιρσσά. Ὅσα μὶ χρειάζουντι τόσα ὑρεύου. Κὶ ἅμα σώσου τὴ δουλειά μ' πάρ' τὴς παράδης σ'. Κὶ νὰ ξέρς καλὰ ποῦ θὰ σοὶ δώσου κὶ διάφουρου.

— Μίνα δὲ μοὶ χρειάζεται διάφουρους. Φθάν' νὰ μὶ δώῃς τὴ μάνα κὶ δὲ θέλου ἄλλου τίπουτα.

— Ἄ, ὄχ' ἄρχουντα μ', ἰγὼ δὲν εἶμι ἀποὺ κείνης τὴς ἀνθρῶπ'. Ἰγὼ δὲν καταδέχουμι ξένου δίκηου νὰ φάου. Θὰ σοὶ πληρώσου στοὺν κηρὸ κὶ μάνα κὶ τοὺ διάφουρου. Μόν' τώρα ἰσὺ δῶσι μι τὴς δέκα χιλιάδης κὶ νὰ ἀρχέψου ἰγὼ τὴ δουλειά μ' κὶ ἄλλου τίπουτα νὰ μὴ σοὶ μέλλ.

— Καλό, εἶπι κείνους ἄρχουντας, ἔλα αὔριου στοὺ σπίτι μ' κ' ἰγὼ θὰ σοὶ 'τομάσου τὴς παράδης.

Πάει τότι κείνους καϋμένους φτουχὸς στὴ δουλειά τ' κὶ δὲν ἔλιγι πχιὰ 'κεῖν' τὰ λόγια, ποῦ ἔλιγι πρῶτα «Γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν ἔχου». Ἀπ' τὴ χαρά τ' ποῦ θὰ μπουρέσ' νὰ καταφέρ' κείνου ποῦ εἶχι στοὺ νοῦ τ' πάει στοὺ σπίτι τ' κὶ δὲν μπουροῦσι νὰ φάῃ ψουμί. Ὅλη νύχτα τοὺ σπίτ' δὲν τοὺν χουροῦσι κὶ 'τοίμαζι τὴς σακκούλης ποῦ θὰ βὰν τῆς χιλιάδης.

Ὅσ' ἦταν νύχτα δὲν σφάλση μάτ' νὰ κοιμηθῇ κὶ κύτταζι πότι θὰ ξημηρώσ'. Γυναῖκα τ' βαρέθκι νὰ τοὺν ἀκούῃ τῆς πηνισαῖς τ' κι' ἄρχιψι νὰ

τοὺν πιργιαλάη κὶ νὰ τοὺν λέει ποῦ εἶνι χαζὸς κὶ δὲν ξέρ' τί κάμ'.

— Καλό, γυναῖκα, καλό, ἔλιγι κείνους. Δὲν πειράζ' τώρα σὺ μὴ μοὶ πιστεύς· αὔριου μιθαύριου ὅταν ἰγὼ θὰ ἔχου παράδης νὰ δγῇς πῶς θὰ θαμάζισι κὶ θὰ μοὶ ὑρεὺς παράδης γιὰ νὰ θὰνς πανὶ κὶ νὰ κὰμς μεταξένιου φουστάν. Τότι κ' ἰγὼ θὰ σοὶ τυραννῶ κὶ δὲ θὰ σοὶ δίνου παράδης. 'Αμὰ πάλι τί νὰ τὴν κάμου αὐτήναν τὴν σκόλιτκ' τὴν καρδιὰ πῶχου. Δὲ θὰ μπουρῶ νὰ κάμου ἀλλοιῶς καὶ θὰ σοὶ δίνου παράδης κὶ θὰ κὰμς λοῦσα κὶ σὺ κὶ τὰ πηδιά μας. Τότι θὰ σκάνουν ἀπ' τοὺ κακό τς γειτόνοι μας κὶ δὲ θὰ ξέρουν ἀποὺ ποῦ 'μεῖς ἀρχόντιναμι!...

— Καλά, ἄντρα μ', ὅλα αὐτὰ ποῦ μοὶ λὲς γιὰ τὴν ἀρχουντγιὰ εἶνι καλά. Ἄμ' πῶς νὰ τὰ πιστέψου ἀφοῦ δὲν ξέρου τί δουλειὰ θὰ πχιάηςς. Πέ μοι κουμματάκι τί στοὺ νοῦ ἔχς κὶ νὰ ξέρου κ' ἰγὼ κὶ νὰ μὴ σοι πιργιαλῶ ἄδικα.

— Ἄ. Μόν' αὐτὸ δὲν ἔνιτι, γυναῖκα μ'. Ὅ,τ θὲλς πέ μοι νὰ σ' τοὺ κάμου μόν' αὐτὸ μὴ μοὶ τοὺ λές. 'Ιγὼ ἂν δὲν εἶχα γνῶσι ὡς τὰ τώρα ὅλ' θὰ ἤξιρναν τί δγιαβουλιὰ μ' κὶ ἰγὼ δὲ θὰ μπουροῦσα τίποτα νὰ κάμου.

'Ικεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ λόγια γυναῖκα τ' κι' αὐτὸς ξημέρουσι κὶ ηὐθὺς 'τομάσκι νὰ πάῃ στοὺ ἄρχοντα τοὺ σπίτ' νὰ πάρ' τὴς παράδης. Τοίμασι κὶ τὴς κηνούργης τὴς σακκούλης.

Τότι γυρνάει κὶ τοὺν λέει γυναῖκα τ'. Ἄντρα μ', ἄκουσι μοι νὰ σοὶ πῶ ἕναν λόου. Αὐτὸ ποῦ θὰ κάμις, νὰ πᾶς τόσου νουρὶς στοὺ σπίτ' τοὺ ἄρχουντα δὲν εἶνι καλό. Ἄρχουντας κόμα δὲν ξύπνισι κὶ σὺ θὲλς νὰ πᾶς νὰ τοὺν ὑρέψ' παράδης. Θὰ σκουθῇ ἀπ' τοὺ ὕπνου κὶ πῶς θὰ εἶνι ζαλισμένους ζαλισμένους θὰ θυμώσ' κὶ θὰ σοὶ διώξ'. Τότι θὰ πᾶν τὰ τρανὰ σ' τὰ λόγια στοὺν ἀγέρα.

— Καλὰ λές, γυναῖκα, λέει. Ἡ γυναίκης ὅσου κι'. ἂν λέν' ποῦ ἔχουν μακρυὰ μαλλιὰ κὶ γνῶσ' κουντὴ καμμιὰ φουρὰ τῆς φτάν' παραπάν' τοὺ κιουφάλι τς'. Καλὰ ἔλιγι Νασδραδὶν Χώτζιας, τὴ γυναῖκα ὅσου κι' ἂν δὲν πρέπ' νὰ τὴν ἀκούῃ κανένας, πάλι στὴς σαράντα φουραὶς μιὰ φουρὰ πρέπ' κανένας νὰ τὴν ἀκούῃ γιατὶ κουντὰ στὰ γυνηκίσια τὰ λοία τς λέει καμμιὰ φουρὰ κὶ κανέναν σουστὸν λόου κὶ κείνους λόους πχιάν' τόπου.

— Οὔφ!.. κὶ σὺ ἄντρα πχιά· ὅλου ἔχς τί νὰ κὰμς μὶ τοὺ Νασδραδὶν Χώτζια τὴς παροιμίῖς. Ἄφσι τα αὐτὰ πχιά. Δὲ θὰ ἔνς τώρα στὰ γηράματα φιλόσουφους. Πῶς λέει ἕνας λόους

Τώρα στὰ γηράματα
μάθι γέρου γράμματα.

— 'Ισὺ γυναῖκα δὲν ξέρς. Τοὺ Νασδραδὶν Χώτζα τ' ὄνομα καμμιὰ μέρα ἂν δὲν τοὺ ἀναφέρουν, κείνους εὐθὺς ἀναστήνιτι. Αὐτήναν τὴν παροιμία ὅλους κόσμους τὴν λέν.

Τότι ἰκεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ λόγια ἄντρας κὶ γυναῖκα γυρνοῦν κυττάζουν ποῦ ἤρτι ἡ ὥρα, ἥλιους ἀνέφκι ὡς δυὸ κουντάρια. Σηκώνιτι τότι οὐ φτουχός, παίρ' τῆς κηνούργης τὴς σακκούλης κὶ παὲν στοὺ ἄρχουντα τοὺ

σπίτ'. Χτυπάει τὴν πόρτα, ἔρχιτι δουλειὰ τοὺν ἀνοίει κὶ τοὺν παὲν στὴ σάλα. Ἰκεῖ κάθουνταν ἄρχουντας κὶ ἔπινι τοὺν καφέ τ'. Ἅμα εἶδγι τοὺν φτουχὸ τοὺν πῆρι κουντά τ', τοὺν ἔβανι ἔκατσι σ' ἕνα σκαμνὶ κὶ τοὺν κέρασαν. Κατόπ' πῆρι ἄρχουντας τοὺ ἀσπρουσάνιδου κὶ ἄρχιψι νὰ τοὺν μητράῃ τῆς παράδης. Τοὺν ἔδουσι τῆς δέκα χιλιάδης κὶ τοὺν εἶπι ν' ἀνοίξ' τὰ μάτια τ' κὶ νὰ νὰ κυττάζ' καλὰ νὰ μὴ ντρουπχιαστῇ γιατὶ ὕστιρα δὲν ἀνακατώνιτι!...

— Ὡς γι' αὐτὸ νὰ μή σοι μέλλ', ἄρχουντα μ', ἰγὼ ξέρου τὶ θὰ κάμου κὶ σὺ μὴ φουβᾶσι.

Αὐτὰ εἶπι φτουχὸς κὶ βγῆκι ὄξου ἀπ' τοὺ σπίτ' κι' ἄρχιψι τὴ δουλειά τ. Ἀρχίνιψι ν' ἀγουράζ' ψάθης πρόστυχης κὶ νὰ τῆς 'τοιμάζ' ἕνα γηρὸ μαγαζί. Ὅπχιους τοὺν ἔγλιπι θάμαζι μὶ τὰ καμώματα τ' κ' ἔλιγαν κόσμους. «Τί τριλλὸς ἄνθρουπους ποῦ εἶνι αὐτός. Τί θὰ τῆς κάμ' αὐταῖς τῆς ψάθης; Νὰ ἀγόραζι κανένα καλὸ πρᾶμα γιὰ πούλημα ὅπους κι' ὅπους· αὐταὶς τῆς ψάθης πχιόναν θὰ τῆς πουλήσ;». Αὐτὰ τὰ λόγια ἔλιγαν κόσμιους κὶ δὲν εἶχε σοὺμὸ θαμασμόχ' τς'. Ὅταν εἶδγι καὶ ἄρχουντας τὰ καμώματα τοῦ φτουχοῦ δὲ βάσταξι καρδιά τ' κὶ μιὰ 'μέρα παὲν κὶ τοὺν λέει:

— Τί εἶνι αὐτὰ ποῦ κάμ; Ἰσὺ εἶσι ἄνθρουπους χαζὸς κὶ δὲν ξὲρς τί σοι ἔγινι. Αὐταῖς τῆς ψάθης πχιόναν ἔχς στοὺ νοῦ νὰ τῆς πουλήῃς; Αὐταὶς εἶνι πρόστυχης κὶ δὲν ἔχουν πέρασι σεὶ κανένας μέρους. Τί μοι σκώθκης νὰ κὰμς τέτχια δουλειὰ νὰ πᾶν δικαῖς μου παράδης;

Τότι γυρνάει κὶ τοὺν λέει φτουχὸς τοὺν ἄρχουντα:

— Σοὶ παρακαλῶ, ἀφιντικό, μὴ μοὶ ζαλίῃς. Ἰγὼ ξέρου τὴ δουλειά μ. Δὲ σ' εἶπα ἰγὼ σένα πῶς θὰ σοὶ πληρώσου τῆς παράδης; Ἰσὺ κείνου κύτταζι. Φύλαξι καμπόσουν κηρὸ ὅσου νὰ κιρδέψου κὶ 'γὼ σένα δὲ θὰ σ' ἀφήσου παραπουνημένουν. Θὰ κυττάξου νὰ σοὶ πληρώσου μὶ τοὺ παραπάν'. Μὴ σοὶ μέλλ' κὶ ζαλίζισι μιτ' ἰμένα. Ἰγὼ «γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα». Τώρα ποῦ μ' ἔκαμις αὐτήναν τὴν καλουσύν' κὶ μ' ἔδουκις παράδης ὅλα θὰ ἰσιάσουν. Μόν' σὺ νὰ ἔχς καμπόσ' ὑπουμουνή. Ὑπουμουνὴ καλό πρᾶμα εἶνι.

Τότι ἄρχουντας εἶδγι παραεῖδγι ποῦ δὲ θὰ μπουρέσ' νὰ βγῇ σεὶ κιουφάλ' μὶ τέτιουν ἕναν ἄνθρουπου κὶ τοὺν ἄφσι κὶ εἶπι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Ὅ,τ γέν', ἂς γέν. Ἀφοῦ βρέθκα ἀλαφρὺς κὶ τοὺν ἔδουσα τῆς παράδης τώρα τί μπουρῶ νὰ κάμου; Ὑγεία. Ἂν τῆς φάῃ τῆς παράδης μου, τῆς ἔφαγι, κι' ἃ δὲν τῆς φάῃ κὶ κάμ' καμμιὰ προυκουπὴ καλὰ τοὺ καλό. Δὲ θὰ κάθουμι τώρα γιὰ δέκα χιλιάδης νὰ σκανουχουλιάζου».

Αὐτὰ συλλουγιοῦντας ἄρχουντας πάει στοὺ σπίτι τ' κι' ἄρχιψι νὰ κυττάζ' τὴ δουλειά τ.

Κείνους φτουχὸς πάλι τὴ δουλειά τ' ἤξιρνι. Κάθι 'μέρα ἀγόραζι ψάθης κὶ τῆς μάζουνι στοὺ μαγαζί. Στὰ ὑστιρνά, ἀφοῦ 'ξιόδιψι ὡς πέντι χιλιάδης γρόσια κὶ ἀγόρασι πουλλαῖς ψάθης παὲν μιὰ 'μέρα στὴν ἀκρουθαλασσιὰ κὶ βρίσκ' ἕναν καραβουκύρ' κὶ τοὺν συμφουνάῃ νὰ φουρτώσ' τῆς ψάθης στοὺ καράβι τ' γιὰ νὰ πᾶν σ' ἕνα μακρυνὸ νησί. Ὅταν ἄρχιψαν νὰ φουρτώνουν

τοὺ καράβ' τὤμαθι ἄρχουντας κὶ πάει νὰ τοὺν ρουτήσ μὶ τρόπου γιὰ ποῦ τοιμάζιτι νὰ τῆς πάῃ τῆς ψάθῃς. Τότι κείνους φτουχὸς γυρνάει κὶ τοὺν λέει τοὺν ἄρχουντα.

— Ἰγώ, ἄρχουντα μς «γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα», τώρα ἰσὺ μοὶ πιστεύκης κὶ μοὶ ἔδουκις καμπόσῃς παράδης σοὶ παρακαλῶ μὴν κάθισι κὶ πικραίνισι· ἰγὼ ξέρου τὶ θὰ κάμου. Θὰ πάρου αὐταῖς τῆς ψάθης θὰ τῆς πουλήσου κὶ θὰ φέρου ἄλλου πρᾶμα στοὺν τόπου γιὰ νὰ κιρδαίσου παράδης.

Ἅμα ἄξι ἄρχουντας αὐτὰ τὰ λόγια μούλουξι κὶ τίπουτα δὲν τοὺν ἔκρινι, μόν' πάει στοὺ σπίτι τ' κ' ἔλιγι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Κρῖμα, πᾶν δικαῖς μου δέκα χιλιάδης στὰ χαμένα μ' αὐτόναν τοὺν χαζόν. Φαίνιτι ἄδικης παράδης ἦταν, κὶ ἦταν γιὰ νὰ χαθοῦν. Τώρα ὅ,τ' κὶ νὰ πῶ τοῦ κάκου. Θὰ τοὺ φάου κὶ θὰ κάτσου κάτ'. Στὰς νὰ δγιοῦμι τοὺ ὑστιρνὸ τί θὰ δγῇ. Μπουρεῖ νὰ ἔχου τύχ'...».

Φτουχὸς φόρτουσι τῆς ψάθης τ' στοὺ καράβ' ἀνέφκι κὶ 'κείνους κι' ἄρχιψι νὰ παέν. Στοὺ δρόμου τοὺν καραβουκύρ' τοὺν ἔταξι νὰ τοὺν δώσ' χίλια γρόσια παραπάν' ἀπ' τὴ συμφουνία νὰ τοὺν πάῃ σ' ἕνα νησὶ ποῦ ἦταν κατ' ἰκεῖν' τὰ μέρια. Καράβ ἐυκύρς ἔστριξι κὶ σεὶ λίγουν κῃρὸ ἔφτασαν σεὶ κείνου τοὺ νησί. Κατέβασι τότι ἰκεῖ τῆς ψάθης κὶ παράγγειλι τοὺν καραβουκὺρ ὕστιρα ἀποὺ καμμιὰ δικαπινταριὰ μέρῃς νὰ ἔρτ' νὰ τοὺν πάρ' κὶ τοὺν εἶπι πῶς θὰ τοὺν ηὐχαριστήσ' μὶ τοὺ παραπάν'.

— Καλό, εἶπι καραβουκύρς, κὶ τράβιξι πάει στὴ δουλειά τ'. Τότι ἔκατσι κείνους φτουχὸς ἄνθρουπους κι' ἄρχιψι κατὰ 'ῆς νὰ ἀραδιάζ' τῆς ψάθης ἀποὺ τέσσιρις πέντι ἀπάν' πανουταῖς. Ἅμα τῆς ἀράδιασι καλὰ καλὰ τῆς ἔδουσι μιὰ φουτιὰ κὶ σεὶ καμπόσ' ὥρα ὅλῃς κόρουσαν κὶ κάϊκαν, κὶ ἤγκαν ὅλῃς στάχτ. Τότι νὰ ἦταν ἀποὺ ἕνα πλάϊ κείνους ἄρχουντας κὶ νὰ ἔγλιπι αὐτὸ τοὺ καταδίκ' θὰ τοὺν ἔπηρναν λιγουθυμιαῖς κὶ θὰ τοὺν ἔπιφτι καταρουή! Ἀμὰ φτουχὸς τὴ δουλειά τ' ἤξιρνι. Πάει σ' ἕνα πλάϊ ἔκαμι μιὰ κουλύμπα μὶ καμπόσα κλαδιά, τὴν σκέπασι μὶ ἕνα δυὸ ψάθῃς ποῦ εἶχι ἀφήσ' γιὰ τοὺν ἠαυτό τ' κὶ ἔκατσι ἰκεῖ κὶ φύλαγι πότε νὰ βραδιάσῃ. Ἅμα βράδιασι ἔφαῖ καμπόσου ψουμὶ κι' ἄρχιψι νὰ κυττάζ' μὶ δικατίσσιρα μάτια.

Πέρασι δὲν πέρασι καμπόσ' ὥρα ἄρχιψαν νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν θάλασσα κατ' μικρὰ ἀλουγούδια θαλασσινὰ κὶ εἶχαν τοὺ κάθι ἕνα ἀπὸ μιὰ διαμαντόπιτρα στοὺ στόμα τς ἴσια μὶ ἕνα αὐγὸ πιριστιρίσιου. Αὐτὰ τ' ἀλουγούδια ἦταν μαθημένα κάθι βράδ' νὰ βγαίνουν ἀπ' τὴν θάλασσα κὶ νὰ παίζουν σεὶ κείνου τοὺ νησὶ ὅσου νὰ ξημιρώσ'. Κὶ γιὰ νὰ τὰ φέγγ' ἔβγαζαν ἀπ' τοὺ στόμα τς κεῖνα τὰ διαμάτια κὶ τὰ ἄφηναν κατὰ 'ῆς κι' ἀρχινοῦσαν νὰ κυνηγιοῦντι κὶ νὰ κουτσουπηδοῦν. Πῶς ἦταν ἔτσ' μαθημένα πάλι βγῆκαν κὶ κείνου τοὺ βράδ' κὶ πουλιμοῦσαν νὰ παίξουν. Ἅμα ἄφσαν τῆς διαδιαμαντόπιτρης 'κείνης πᾶν, παραχώθκαν, μίσα στὴ στάχτ' ποῦ ἔκαψι τῆς ψάθης κείνους πουνηρὸς ἄνθρουπος, κὶ τ' ἀλουγούδια εἴδγιαν παραεἴδγιαν, κυττάχκαν κατὰ 'δῶ κατὰ 'κεῖ, κι' ἅμα ἔχασαν τῆς διαμαντόπιτρηχ τς θά-

μαξαν ἀποὺ ποῦ τὰ ἤρτι αὐτὸ τοὺ κακὸ κι' ἀπ' τὴ σκουτίδα δὲν μπουροῦσαν νὰ δγιοῦν κὶ πᾶν' 'χάθκαν μέσα στὴ θάλασσα.

Χαρούμινους κείνους ἄνθρουπους ὅλη νύχτα δὲν 'μπόρσι νὰ κοιμηθῇ κὶ τοὺ πουρνὸ σκώθκι πῆρι ἕνα κόσκινου ποῦ εἶχι μαζῇ τ' κὶ κουσκίνσι ὅλην τὴ στάχτ'. Ἔμασι ὅλης τῆς πέτρης κὶ τῆς μέτρησι. Ἦταν ὡς ἑκατὸν πινῆντα. Πάει τῆς ἔκρυψι σ' ἕνα πλάϊ κι' ἄρχιψι νὰ κάμ' τὴ δουλειά τ'. Ἄρχιψι νὰ κουβανάῃ μουνάχους νιαρὸ κὶ νὰ σκάφτ' κ' ἔκουψι πουλλὰ τοῦγλα κιρπίτζια ἔξ. Ἔκαμι σεὶ δυὸ τρεῖς μέρης τέσσηρις πέντι χιλιάδης τοῦγλα.

Σὰν τοὺ σκυλὶ μουνάχους δούληυει κι' ὅταν ἔσουσι τὴ δουλειά τ' πῆρι ἔκαμι κι' ἄλλα ἑκατὸν πινῆντα τοῦγλα κὶ μίσα σεὶ κεῖνα ἔβανι τῆς διαμαντόπιτρης κὶ ἀποὺ πάν' στὰ τοῦγλα ἔβανι ἀποὺ ἕνα σημάδ' γιὰ νὰ τὰ γνουρίζ'. Κατόπ' τ' ἀράδιασι ὅλα γιὰ νὰ στιγνώσουν στοὺν ἥλιου κι' ὅταν πέρασαν καμπόσις μέρης ἀποὺ μαρκιὰ 'φάνκι ποῦ ἔρχουνταν καραβουκύρς γιὰ νὰ τοὺν πάρ'.

Ἤρτι τοὺ καράβ' κὶ καραβουκὺρς τοὺν φώναξι νὰ τοὺν πάρ'. Δὲν ἤθιλι νὰ σταματήσ' γιὰ νὰ μὴ χάν' τοὺν κηρό τ' στὰ χαμένα. Τότι κείνους ἄνθρουπους τοὺν καλόπχιασι τοὺν καραβουκύρ' κὶ τοὺν παρακάλσι νὰ πάρ' τὰ τοῦγλα τ', νὰ τὰ πάῃ στὴν πατρίδα τ'. Καραβουκὺρς στὴν ἀρχὴ δὲν ἔστριγι κὶ 'κείνους καϋμένους εἶδγι κ' ἔπαθι ὅσου νὰ τοὺν κάμ τὰ γνώμια τ'. Λίγου ἔλειψι νὰ πάῃ στὰ χαμένα ὅλ' ἡ γνῶσι τ' κὶ κόπους τ'.

'Αφοῦ ἀνέβασαν τὰ τοῦγλα ὅλα κὶ τὰ σημαδημένα κὶ τὰ ἀσημάδηυτα τράβιξαν ἴσια κὶ πὰν στὴν πατρίδα τς. Ἰκεῖ ἄρχιψι κείνους ἄνθρουπους νὰ κατιβάζ' τὰ τοῦγλα κι' ἅμα τὰ κατέβασι ηὗρι ἰκεῖ στὴ σκάλα ἕνα ἄδγιου μαγαζὶ πιτρένιου κὶ τοὺ ἔπιασι μὶ τοὺ 'νοίκ'. Κείνους ἄρχουντας ἔμαθι αὐτὰ τὰ καμώματα αὐτουνοῦ τ' ἀνθρουποῦ κὶ παὲν τοὺν ρουτάει τί θὰ μάθ' ποῦ πάει κὶ μ' ἤφιρι τοῦγλα ἀπὸ τόσουν μακρυνὸ τόπου. Ἄρχιψι νὰ τοὺν μαλών' κὶ νὰ τοὺν λέῃ. «Σαματὶ τοῦγλα στοὺ μέρους μας ἰδῶ δὲν ἔχουμι κὶ σκώθκης πήϊς νὰ μοὶ πουλᾷς ψάθις καὶ νὰ κουβανᾶς τοῦγλα κὶ νὰ κὰμς τόσα ἔξοδα; Κρῖμα τῆς δικαῖς μου τὴς παράδης! Ἰγὼ θέλου νὰ μοὶ πληρώῃς τὰ γρόσια μ!».

«Σοὶ παρακαλῶ, ἄρχουντα μ', τοὺν λέει κείνους, τώρα ὅ,τ' ἤγκι ἤγκι βάστα ὡς τοὺ βράδ' κὶ ἰγὼ θὰ ἔρτου ἀπόψα στοὺ σπίτι σ' κὶ θὰ σοὶ φέρου κὶ τὰ γρόσια σ' κὶ τοὺν διάφουρου τς μαζῆ. Μὴν εἶσι τόσου στανάχουρους κὶ βλάφτς τοὺν ἡαυτό σ. Ἄφση μοι τώρα κὶ 'γὼ νὰ δγιῶ ἥσυχα τὴ δουλειά μ' κὶ τοὺ βράδ'. Καλό, εἶπε ἄρχοντας ἀφοῦ εἶναι ἔτσ' ἐγὼ νὰ πάου στοὺ σπίτι μ' κὶ τοὺ βράδ' σοὶ φιλάου νὰ ἔρτς στοὺ σπίτι κὶ νὰ φᾶς. Τὰ λέμι.

— Καλό, καλό, εἶπι κείνους φτουχούτσκους κὶ ἄρχιψι πάλι νὰ μιτράῃ κὶ νὰ ἀραδιάζ' τὰ τοῦγλα τ'.

Τοὺ βράδ' ἅμα σκουτίνιασι καλὰ πῆρι 'κείνους φτουχὸς ἕνα ἄσπρου παστρικὸ μαντὴλ κιντιμένου μὶ τοὺ χρῦσάφ', ἔβανι μέσα ἕνα ἀποὺ κεῖνα τὰ σημαδιμένα τὰ τοῦγλα, σφάλσι τοὺ μαγαζί τ', κλείδουσι καλὰ καλὰ τῆς πόρτης, πῆρι τὰ κλειδιὰ κὶ πάει στοὺ σπίτι τ' κὶ εἶπι τὴ γυναῖκα νὰ μὴν ἔχ' ἀνησυχία

γιατὶ κείν' τοὺ βράδ' τοὺν εἶχι καλιασμένουν ἄρχουντας κὶ θὰ πάῃ νὰ φάῃ μαζῆ τ'.

Τότι τράβιξι ἴσια κὶ πάει στοὺ ἄρχουντα τοὺ σπίτ' κι' ἅμα πάει μέσα καλησπέρσι τοὺν ἄρχουντα κὶ τοὺν λέει: «Οὐρίστι, ἀφιντικό, αὐτὸ τοὺ τούγλου. Εἶνι ἀποὺ 'κεῖνα ποῦ ἤφιρα ἀπ' τοὺν μακρυνὸν τοὺν τόπου».

Ἄρχουντας ἅμα τοὺ εἶδγι τοὺ τούγλου σταναχουρέθκι πουλὺ ἀπ' αὐτὸ μόν' δὲ θέλσι νὰ φανιρώσ' τὴν πιχισιά τ' μπρουστὰ στὴ γυναῖκα τ' κὶ τοὺ πῆρι τοὺ τούγλου κὶ τοὺ ἔδουσι στὴν γυναῖκα τ' κὶ τὴν εἶπι μὶ μισὸν στόμα νὰ τοὺ βάν' στὴν ἀποκειθινὴ τὴν κάμαρη.

Ἡ γυναῖκα πῆρι τοὺ τούγλου κὶ πάει τοὺ ἔβανι στὴ ράφ' τῆς ἀπουκειθινῆς τῆς κάμαρας κὶ ἀπ' τὴ συλλουγή τς, ἄφσι τὴν πόρτα ἀνοιχτὴ κὶ πάει πάλι ἔκατσι κουντὰ στοὺν ἄντρα τς.

Ἤφηραν κατόπ' ρακὴ κὶ ἴπχιαν ἕνα δυὸ πουτηράκια κὶ κατόπ' ἔβαναν τοὺ τραπέζ' κι' ἄρχιψαν νὰ τρών'. Στὴν ἀρχὴ ἄρχουντας δὲν εἶχι ὄριξι νὰ φάῃ ἀπ' τὴν πιχισιὰ ποῦ εἶχι μόν' ἔτσι ματσαλιοῦνταν κὶ καμώνουνταν ποῦ ἔτρουϊ. Κατόπ' κείνους φτουχὸς ἄρχιψι νὰ λέῃ λουγιὸ λουγιὸ ἱστουρίης κὶ παραμβουλιαῖς κὶ ὅλης τοῖς ἄνοιξι ὄρεξι κὶ ἔτρουγαν ἀποὺ γάλια γάλια κὶ ἔφααν κείνου τοὺ βράδ' ἀποὺ μπρουστὰ κὶ καλλίτιρα. Στὰ ὑστιρνὰ ἄρχιψαν νὰ τραβουδοῦν κὶ νὰ κάμνουν μιὰ καλὴ διασκέδασι. Σήκουσαν τοὺ τραπέζ' νίφκαν, ἴπχιαν τοὺν καφέ τς κὶ ἔλιγαν λουγιὸ λουγιὸ παραμβουλαῖς. Κείνους ἄρχουντας ηὐχαριστήθκι πουλὺ κὶ ἀστόησι τὴν πιχιστιά τ' κὶ ἄρχιψι κείνουν τοὺν φτουχὸ νὰ τοὺν ἀγαπάῃ γιατὶ ἦταν τόσου λόγιους.

Ἰκεῖ ποῦ χουράτηναν ἔρχιτι μίσα ἡ δούλα κὶ φουνάζ' ὄξου τὴν κουκῶνα τς. Βγαίν' αὐτὴ ὄξου κὶ τὴν λέει ἡ δούλα.

— Κουκῶνα, στὴν ἀπουκειθινὴ τὴν κάμαρα δὲν ξέρου ἕνα πρᾶμα ἀπὰν στὰ σανίδια φέγγ'. Φουβοῦμι νὰ πάου μέσα, δὲν ξέρου τὶ εἶνι.

Παείν' ἡ νοικουκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ εἰς τὴν ἀπουκειθινὴ τὴν κάμαρα κὶ τί νὰ δγῇ; Ἕνα πρᾶμα λάμπ' σὰν φουτχιά. Φουβίθκι νὰ πάῃ μέσα στὰ σκουτεινὰ κὶ πῆρι ἕνα κηρί. Ὅταν πάει ἀποὺ κουντὰ κὶ εἶδγι, τί νὰ δγῇ; Γλέπ' κείνου τοὺ τούγλου ξιγιρμένου ἀπ' τὴν ράφ' κὶ σπασμένου κὶ μέσ τὴ μέσ ἕνα κουμὰτ δγιαμάντ' ἴσια μὶ ἕνα ρουβίθ'. Τοὺ τούγλου ἔπισι ἀποὺ 'πάν ἀπ' τὴ ράφ' γιατὶ πάει γάτα νὰ πχιάσῃ πουντίκια κὶ τοὺ ξέϊρι τοὺ τούγλου.

Ἅμα τοὺ εἶδγι κείνου τοὺ διαμάντι ποῦ ἔφιγγι ἡ νοικουκυρὰ εὐθὺς πάει κὶ 'φώναξι τοὺν νοικουκύρι τς κὶ τοὺν λέει ὄξου: «Λὲν ξέρς τὶ πρᾶμία ἔχ' μέσα κείνου τοὺ τούγλου, ποῦ μᾶς ἤφιρι αὐτὸς φτουχὸς ἄνθρουπους». Κείνους ἄρχουντας ἅμα ἄξι αὐτὰ πλαλάει κὶ παὲν μέσα στὴν κάμαρα κὶ ἅμα εἶδγι κείνου τοὺ τρανὸ τοὺ δγιαμάντ' θάμαξι, τοὺ πῆρι στὰ χέρια τ' κὶ ἄρχιψι νὰ τοὺ κυττάζ'. Παὲν τότι σὶ κείνουν τοὺν ἄνθρουπου κι' ἄρχιψι νὰ τοὺν ρουτάῃ ἀποὺ ποῦ τὰ ἤφιρι αὐτὰ τὰ δγιαμάτια.

Κείνους τότι τοὺν εἶπι: «Ἰγὼ «γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα» τώρα μὴ μοὶ ρουτᾶς ἀποὺ ποῦ τὰ ἤφιρα αὐτὰ τὰ δγιαμάντια. Δὲν εἶνι ἰγὼ ποῦ σοὶ

ἤφιρα μιὰ δγιαμαντόπιτρα τόσου τρανή; Αὐτὴ δὲ σοὶ φτάν' νὰ πλερωθῇς γιὰ τῆς παράδης, ποῦ μοὶ ἔδουσις δανεικαῖς;

Τότι ἄρχιψι κείνους ἄρχουντας νὰ τοὺν παρακαλάῃ 'κείνουν τοὺν γνουστικὸν τοὺν ἄνθρουπου κὶ τοὺν ἔλιγι νὰ τοὺν δώσ' 'κόμα καμμιὰ διαμαντόπιτρα.

Οὐ γνουστικὸς ἄνθρουπους γύρσι τότι κὶ τοὺν λέει τοὺν ἄρχουντα. Ἄ, ἄρχουντα μ', γιατὶ κάμς ἔτσ'. Ἰσὺ τί μοὶ ἔδουκις μένα; Μ' ἔδουκις δέκα χιλιάδης γρόσια. Ἰγὼ τώρα σ' ἔφιρα μιὰ πέτρα ποῦ κάμ' ἑκατὸ χιλιάδης. Δὲ χουρταίνς ἀκόμα. Κάθισι κὶ κύτταζι τὴν ἡσυχία σ', γιατὶ 'κείνους ποῦ θέλ' τὰ πουλλὰ χάν' κὶ τὰ λίγα. «Καμήλα γυρεύουντας τὰ κέρατα ἔχασι κὶ τ' αὐτιά». Τώρα κὶ σὺ γυρεύσ' πουλλά. Τί θὰ τὰ κὰμις τὰ παραπάν; Φαίνητι ζουλεὺς 'μένα, 'ποῦ ἔχου πιρσσαῖς διαμαντόπιτρης. Μὴ μοὶ ζουλεὺς ἰγὼ ξέρου ὡς ἰκεῖ τί θὰ κάμου. Ἡ ζούλια δὲν εἶνι καλὸ πρᾶμα. Πῶς λέει μιὰ παροιμία «ἡ ζούλια νὰ ἦταν ψώρα θὰ κολνοῦσι». Ἰσὺ κύτταζι τώρα τὴν ἡσυχία σ'.

Λέουντας αὐτὰ πῆρι νὰ ξημιρών'. Τότι σκώθκαν κὶ πᾶν κάθι ἕνας στὴ δουλιά τς κι' ἀποὺ τότι ἦταν ἀγαπημέν' φίλ'.

Κείνους ἄρχουντας ποῦλσι τὴν διαμαντόπιτρα κὶ ἴγκι ἕνας χιλιάρς. Ποῦλσι ἀποὺ γάλια γάλια κὶ γνουστικὸς ἄνθρουπους τὴς πέτρης τ' κὶ ἴγκι ἕνας μιλιουνὰρς κὶ ζοῦσι πουλὺ καλὰ κι' ὅλου ἔλιγι «γνῶσ' ἔχου, παράδης δὲν εἶχα» τώρα δόξα σοι ὁ Θεὸς κὶ γνῶσ' ἔχου κὶ παράδης ἔχου».

ΜΙΚΡΟΣ ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΑ

Ἕναν κηρὸ ἦταν ἕνας βασιλέας κὶ εἶχι τρεῖς 'γοὶ κὶ μιὰ θυγατέρα. Μιᾷ 'μέρα φώναξι τοὺν τρανό τ' τοὺν γυιὸ κὶ τοὺν λέει. «Ὄπχιου κουρίτσ' θὰ νειργιαστῇς 'κείνου θὰ σ' τοὺ δώσου γυναῖκα».

Τότι τρανὸς γυιός τ' πάει πλάγιασι κὶ εἶδγι στοὺ ὄνειρου τ' ἕνα κουρίτσ' κὶ τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πάῃ κὶ τοὺ εἶπι τοὺν βασιλέα, τοὺν πατέρα τ'. Πατέρας τ' τότι πρόσταξι κὶ ἤφιραν κείνου τοὺ κουρίτσ ποῦ νειργιάσκι γυιός τ' κὶ τοὺν πάντριψι κὶ ἔκαμαν τὴ χαρά. Κατόπ' 'φώναξι κὶ τοὺν ἄλλουν τοὺν γυιό τ' κὶ κείνουν τοὺν εἶπι: «Πηδί μ, κὶ σὺ ὄπχιου κουρίτσ' θὰ νειργιεστῇς θὰ σοὶ παντρέψου μὶ κείνου». «Καλό, εἶπι τοὺ πηδί τ' κὶ πάῃ πλάγιασι, κομήθκι. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα παὲν στοὺν βασιληὰ τοὺν πατέρα τ' κὶ τοὺν λέει.

— Ἰγώ, πατέρα, νειργιάσκα τοὺ τᾶδι τοὺ κουρίτσ.

— Καλό, εἶπι, πατέρας τ' κὶ εὐθὺς πρόσταξι κὶ πᾶν τοὺ ἤφιραν κείνου τοὺ κουρίτσ' κὶ τοὺ πάντριψι μὶ τοὺν μισιὸν τοὺν γυιό τ' κ' ἔκαμιαν τὴ χαρά.

Κατόπ' φουνάζ' βασιλιὰς κὶ τοὺν μικρὸν τοὺν γυιό τ' κὶ τοὺν λέει.

— Πηδί μ κὶ σένα ἰγὼ θέλου νὰ σοὶ παντρέψου κύτταξι πχιὸ κουρίτσ' θὰ νειργιαστῇς στοὺν ὕπνου σ κὶ θὰ σ' τοὺ δώσου.

Πάει τότι τοὺ πηδὶ αὐτὸ τοὺ μικρότιρου κι' ἅμα βάϊσι νὰ κοιμηθῇ τοὺ

ἤρτι ἕνας γλυκὸς γύπνους κὶ κοιμήθκι κὶ εἶδγι ἕνα ὄνειρου ποῦ τοὺ ἔχυνι ἡ μητέρα τ' ἡ βασιλιάδινα νιαρὸ κὶ βασιλιάς, πατέρας τ', τοὺ ἔδουνι τὴν πιτζέτα στοὺ χέρι τ'.

Σκώθκι τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα κείνου τοὺ πηδὶ κὶ λέει τοὺν πατέρα τ' τοὺν βασιλιά. «'Ιγώ, πατέρα, εἶδγια στοὺν γύπνου μ' ποῦ κρατοῦσις ἰσὺ τὴν πιτζέτα κὶ μητέρα μ' μοὶ ἔχυνι νιαρὸ γιὰ νὰ νιφτῶ.

"Αμα ἄξι αὐτὰ βασιλέας εἶπι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Τί κακὸ εἶνι αὐτὸ ποῦ θὰ μοὶ ἔρτ' στοὺ κιουφάλι μ'; 'Ιγὼ θὰ καταντήσου νὰ κρατῶ τὴν πιτζέτα μπρουστὰ στοὺ πηδί μ' κὶ κείνου θἄ νίβητι κὶ θὰ τοὺ χύν' νιαρὸ ἡ μητέρα τ', ἡ δική μ' ἡ γυναῖκα; 'Ιγὼ αὐτὸ τοὺ πρᾶμμα δὲν τοὺ καταδέχουμι».

Τότι πατέρας φώναξι ἕναν στρατιώτ' κὶ τοὺν εἶπι νὰ πάρ' κείνου τοὺ πηδί τ' κὶ νὰ τοὺ πάῃ μακρυὰ σεὶ κανένα βουνὸ μέσα κὶ νὰ τοὺ ρίξ' κάτ' κὶ νὰ τοὺ σφάξ'. Κείνους στρατιώτς πῆρι τοὺ πηδὶ κὶ ἰκεῖ ποῦ πήϊνι νὰ τοὺ σφάξ' τοὺ λυπήθκι κὶ τοὺ λέει:

— Τώρα ἰγὼ σοὶ λιποῦμι νὰ σοὶ σφάξου. "Ελα νὰ σοὶ κόψου τοὺ μικούτσκου τοὺ δαχτυλούδι σ' κὶ νὰ βάψου μὶ τοὺ γαῖμα σ' τὰ ροῦχα σ' κὶ νὰ τὰ πάου στοὺν πατέρα σ' νὰ τὰ δγῇ κὶ νὰ θαρέψ' ποῦ εἶσι σφαγμένους κὶ σὺ κύτταξι ποῦ θὰ χαντακουθῇς νὰ φηύχσ' νὰ μὴ φανῇς πουθινὰ ἰδῶ κουντὰ κὶ σοὶ δγῇ κανένας κὶ σοὶ πάρ' κὶ σοὶ παὲν στοὺν βασιλέα, γιατὶ ὕστιρα κὶ σὺ εἶσι χαμένους κἰγώ.

— Καλό, εἶπι τοὺ πηδί, ἔδουσι τοὺ διξί τ' τοὺ χέρι τ' κὶ κείνους στρατιώτς πῆρι κὶ ἔκουψι τοὺ μικούτσκου τοὺ δαχτυλούδ' κὶ ὅσου γαῖμα ἔτριξι πῆρι κὶ ἔβαψι τὰ ροῦχα κὶ τὰ πάῃ τοὺν βασιλέα κὶ βασιλέας ἅμα τὰ εἶδγι θάμαξι κὶ ἡσύχασι γιατὶ γλύτουσι ἀποὺ κείνου τοὺ τρίτου τοὺ πηδί τ'.

Κείνου τοὺ καϋμένου τοὺ τρίτου τοὺ πηδὶ τοῦ βασιλέα πῆρι τοὺ δρόμου τ' κὶ ἄρχιψι νὰ πααίζ' μακρυά. Πάει, πάει κὶ στὰ ὑστιρνὰ ηὗρι σεὶ ἕνα μέρους καμπόσης ἀνθρῶπ' κι' ἄρχιψι νὰ τῆς παρακαλάῃ νὰ τοὺ πάρουν δούλου. Δὲν τοὺν γνώρσαν ποῦ ἦταν τοῦ βασιλέα γυιὸς γιατὶ φουροῦσι κᾶτ' παληὰ ροῦχα. Γυρνοῦν κὶ τοὺν λέν.

— Μεῖς ἔχουμι δοῦλ' δὲ μᾶς χρειάζιτι ἄλλους. Πήϊνι ἰδῶ στοὺ γειτουνικὸ τοὺ σπίτ'. 'Ικεῖ κάθητι ἕνας παποῦς κὶ μιὰ γρηά. Κὶ οἱ δγιὼ εἶνι τυφλὲς κὶ δὲν ἔχουν κανέναν δούλου γιὰ νὰ τοῖς κιττάζ'. Μπουρεῖ 'κεῖνις νὰ σοὶ πάρουν.

Πάει τότι τοὺ πηδὶ σεὶ κείνις τῆς τυφλὲς κὶ τοῖς παρακάλσι νὰ τοὺ πάρουν δούλου. Τότι κείνις τοὺ εἶπαν ἂν μπουρῇ νὰ βουσκάῃ κατσίκια κι' ἂν κάθι πρωῒ τοῖς νίβ' τὰ μάτια τς· τότι τοὺ δέχουντι. Κείνου τότι τοὺ πηδὶ εἶπι ποῦ μπουρεῖ ὅλα νὰ τὰ κάμ' κὶ τοὺ πῆραν γιὰ δούλου. Κάθι πουρνὸ τοῖς ἔπλυνι τὰ μάτια τς κὶ μιὰ μέρα τοῖς λέει. «Σᾶς πχιὸς σᾶς ἔβγανι τὰ μάτια σας;».

Γυρνοῦν τότι παποῦς κὶ γρηὰ κὶ σεὶ ἕναν στόμα ἀπουκρίνουντι:

— "Αχ! τί νὰ σοὶ ποῦμι, πηδάκι μ, ἤρτι τοὺ ἀγρίμ κὶ μᾶς τὰ ἔβγανι.

Ἅμα ἄξι αὐτὰ τοὺ πηδὶ πῆρι ἕνα μικούτσκου βουτσούδ' κρασὶ κὶ πῆρι κὶ τοὺ βγιουλί τ' κὶ πῆρι τὰ κατσίκια κὶ πάει νὰ τὰ βουσκήσ'. Ἀφοῦ τὰ κατσίκια τὰ 'βόσκησι καλὰ καλὰ σεὶ ἕνα κριθάρ' κὶ χόρτασαν τὰ πάει ἀποὺ κάτ' σεὶ ἕναν ἴσκιου κὶ τἄβανι ἐκεῖ νὰ ἡσυχάσουν τοὺ μισμέρ'. Πῆρι κὶ κείνους τότι τοὺ βγιουλί τ' κι' ἄρχιψι νὰ λαλάῃ. Ἅμα ἄξι τ' ἀγρίμ' τοὺ λάληµα πλάληξι κὶ ἄνοιξι τοὺ βουτσούδ', ἴπχι τοὺ κρασί, μέθσι, κὶ ἄρχιψι νὰ χουρεύ' κατὰ τοὺ σκουπὸ τοὺ βγιουλιοῦ. Ἀπ' τοὺ μιθύσ' τοὺ πουλὺ ποῦ εἶχι δὲν μπόρσι νὰ βασταχτῇ κ' ἔπισι κάτ' Τότι τοὺ πλάκουσι κείνου τοὺ πηδὶ κι' ἄρχιψι νὰ τοὺ ζουπάῃ τοὺ λημό τ' κὶ τοὺ λέει:

— Τώρα θέλου νὰ μοὶ πῇς ποῦ τὰ ἔχς τὰ μάτια τοῦ παποῦ κὶ τῆς γρηᾶς ποῦ τὰ ἔβγανις;

Κείνου τότι εἶπι. «Ἰγὼ δὲν ξέρου ποῦ εἶνι τὰ μάτια ἀδιρφός μου μισιὸς τὰ ξέρ'». Τότι κείνου τοὺ πηδὶ ἔβγανι τοὺ μαχαῖρι τ' κὶ ἔκουψι τοὺ κιουφάλ' τ' ἀγριμνιοῦ. Τοὺ βράδ' ἅμα πάει στοὺ σπίτ' λέει. «Ἀφηντικά, σήμιρα ψόφσι ἕνα κατσίκ' τί νὰ τοὺ κάμου;» «Ρίξτου, πηδί μ', τοὺ κιουφάλι τ' ἀπάν' στὰ κιραμίδια».

Τότι τοὺ πηδὶ ἔρριξι ἀπάν' στὰ κιραμίδια τοὺ κιουφάλ' τ' ἀγριμνιοῦ.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα ἀφοῦ πάλι ἔνιψι τοῦ παποῦ κὶ τῆς γρηᾶς τὰ μάτια πῆρι γιόμισι τοὺ βουτσούδ' μὶ κρασὶ κὶ πῆρι πάλι τοὺ βγιουλί τ' κὶ πάει στοὺ βουνὸ νὰ βουσκήσ' τὰ κατσικούδια. Ἀφοῦ τὰ πάει σεὶ ἕνα κιχρὶ κὶ τὰ βόσκησι καλὰ καλὰ κὶ χόρτασαν κατόπ' τἄβανι ἀποὺ κάτ' σεὶ ἕναν ἴσκιου νὰ κάτσουν κὶ κείνους ἀνέφκι ἀπάν' στὴν ἀψηλάδα κι' ἄρχιψι πάλι νὰ λαλάῃ τοὺ λάληµα τ'. Τότι βγῆκι τοὺ δεύτιρου τοὺ ἀγρίμ', πάει κουντά, πῆρι ἴπχι κρασί, μέθσι, ἄρχιψι νὰ χουρεύ', κι' ἀπ' τοὺ πουλὺ τοὺ μιθύσι τ' ἔπισι στὰ ὑστιρνὰ κατὰ ἧς. Τοὺ πλανών' τότι πάλι τοὺ πηδὶ κι' ἄρχιψι νὰ τοὺ ζουπάῃ τοὺ λημό τ' κὶ τοὺ ρῶτσι ποῦ τὰ ἔχ' τὰ μάτια τοῦ παποῦ κὶ τῆς γρηᾶς. Τοὺ ἀγρίμ' εἶπι. «Ἰγὼ δὲν τὰ ξέρου ποῦ εἶνι τὰ ξέρ' μικρότιρους ἀδιρφός μου». Εὐθὺς τοὺ πηδὶ χουρὶς νὰ χάσ' κηρό, ἔβγανι πάλι τοὺ μαχαῖρι τ' κὶ ἔκουψι τοὺ κιουφάλ' κὶ αὐτουνοῦ τοῦ ἀγριμνιοῦ.

Τοὺ βράδ' ἅμα πάει πάλι στοὺ σπίτ' λέει. «Ἀφηντικά, σήμερα ψόφσι ἕνα κατσίκ'. Ἔ, δὲν πειράζ' ρίξῃ τοὺ κιουφάλι τ' ἀπὰν στὰ κιραμίδια». Κείνου τοὺ πηδὶ ἔρριξι κὶ τοὺ δεύτηρου τοὺ κιουφάλ' τ' ἀγριμιοῦ ἀπάν' στὰ κιραμίδια.

Τὴν τρίτ' τὴν ἡμέρα πάλι αὐτὸ τοὺ παλληκαράκ' τοὺ προυκουμένου πῆρι ἔνιψι τοὺν παποῦ κὶ τὴν γρηὰ κὶ κατόπ' γιόμισι πάλι τοὺ βουτσούδ' μὶ κρασί, πῆρι τοὺ βγιουλί τ', πῆρι κὶ τὰ κατσίκια κὶ τὰ πάει σεὶ ἕνα σουσάμ' κι' ἀφοῦ τὰ βόσκησι καλὰ καλὰ πάλι ἅμα ἤρτι τοὺ μιουσμέρ' τὰ πάει ἀποὺ κάτ' σεὶ ἕναν καλὸν ἴσκουν τἄβανι νὰ κοιμηθοῦν κὶ κείνους ἀνέφκι ἀπάν' σεὶ μιὰ ἀψηλάδα κι' ἄρχιψι νὰ λαλάῃ τοὺ βγιουλί τ'. Εὐθὺς τότι ἅμα ἄξι τοὺ μικρότιρου τοὺ ἀγρίμ' τὰ λαλήματα δὲ χάν' κηρὸ κὶ παίν, πλαλάει νὰ ἀκούσ' τοὺ λάληµα. Πρόφτασι ηὐθὺς κὶ ἄνοιξι τοὺ βουτσὶ κὶ τοὺ ἴπχι ὅλου τοὺ κρασί.

"Αμα τοὺ 'πχι τοὺ κρασὶ ἄρχιψι νὰ χουρεύ' καμπόσου μιθυσμένα κὶ στὰ ὑστιρνὰ δὲν κρατοῦσαν τὰ πουδάργια τ' ἀπ' τοὺ μιθύσ' κὶ ἔπισι κάτ'. Τότι ηὖθὺς τοὺ πηδὶ τοὺ πλακών' κι' ἀρχεύ' νὰ τοὺ ζουπάῃ τοὺ λημό τ' κὶ τοὺ ρώτση ποῦ τὰ ἔχ' τὰ μάτια τοὺ παποῦ κὶ τῆς γρηᾶς.

Γυρνάει τότι κείνου κὶ λέει. «'Απὰν στὴν θέσ' (ράρ'). σεὶ μιὰ κρήνα μέσα εἶνι τυλιγμένα μέσα στοὺ βαμπάκ'». "Αμα ἔμαθι τοὺ πηδὶ τοὺ μέρους βγάζ' τοὺ μαχαῖρι τ' κὶ κόφτ' τοὺ κιουφάλ' τοῦ ἀγριμιοῦ κὶ τοὺ βάζ' μέσ' τοὺν τουρμπᾶ τ'. Πααίν' κατόπ' στοὺ σπίτ' τ' ἀγρίμια κὶ ἄρχιψι νὰ γυρεύ' νὰ βρῇ τὰ μάτια. Πάει στὴν πρώτ' τὴν κάμαρα κυττάχκι κατὰ δῶ κατὰ κεῖ, γυρεύκι γυρεύκι δὲν μπόρσι νὰ βρῇ τίπουτα. Πααίν ὕστιρα στὴ δεύτιρη τὴν κάμαρα κὶ κεῖ γυρεύκι, κὶ κεῖ δὲν μπόρσι νὰ βρῇ τίπουτα. Στὰ ὑστιρνὰ πάει κὶ στὴν τρίτ' τὴν κάμαρα γυρεύκι κὶ κεῖ κὶ στοὺ τέλους ἀπὰν στὴ θέσ' ηὖρι τὴν κρήνα κὶ μέσα στὴν κρήνα κείναν ἦταν τυλιγμένα τὰ μάτια τοῦ παποῦ κὶ τῆς γρηᾶς.

Τότι τοὺ πηδὶ χαρούμινου πάει στοὺ σπίτ' κὶ λέει πάλι τ' ἀφηντικά τ. «'Αφηντικά, κὶ σήμιρα ψόφσι ἕνα κατσίκ' ἀπ' τὰ κατσίκια μας». «"Ε, δὲν πειράζ' πηδί μ' τοὺ λέν, ἰσὺ νὰ εἶσι γιρός, ἕνα κατσίκ' δὲν ἔχ' χίλια γρόσια νὰ κάθουμιστι νὰ τοὺ κλαῦμι τώρα. Πάρι ρίξτου τοὺ κιουφάλι τ' ἀπάν' στὰ κιραμίδια».

Τότι τοὺ πηδὶ πῆρι κὶ ἔρριξι κὶ τοὺ τρίτου τοὺ κιουφάλ' τοὺ τρίτου τ' ἀγριμιοῦ κὶ κύτταζι πότι θὰ ξημιρώσι. "Αμα ξημέρουσι ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, πῆρι πάλι κείνου τοὺ πηδὶ τοὺν παποῦ κὶ τὴν γρηὰ κὶ ἰκεῖ ποῦ τοῖς ἔπλυνισκι τοὺ πρόσουπου τς μὶ τρόπου τοῖς ἔβανι τὰ μάτια τς κὶ ἄρχιψαν εὐθὺς νὰ κυττάζουν. Τότι εἶπαν κείνης. «Αὐτὸ τὶ πηδὶ εἶνι αὐτὸ μᾶς ἔκαμι τόσ' καλουσύν'; "Ας τοὺ δώσουμι κὶ μεῖς τώρα ἀποὺ ὅλα τὰ καλά μας ποῦ ἔχουμι γιὰ νὰ ζήσ' καλά».

Τοὺ φώναξαν τότι κὶ τοὺ ἔδουσαν δυὸ χιλιάδης κατσίκια κὶ δυὸ χιλιάδης ἀγιλάδια κὶ δυὸ χιλιάδης χουράφια κὶ τριάντα ἰννιὰ κάμαρης. Μόν' τὴν μιάναν τὴν κάμαρα δὲν τὴν ἔδουσαν κὶ τὴν εἶχαν κλειδουμέν'. Κείνου τοὺ πηδὶ συλλουγίσκι τότι κὶ εἶπι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Αὐταῖς μένα τόσα πράμματα μοὶ ἔδουσαν κὶ τὴν ὑστιρνὴ τὴν κάμαρη τὶ τὴν βάσταξαν κλειδουμέν; Τί νὰ ἔχουν μέσα; "Ας τσακίσου τὴν πόρτα νὰ δγιῶ μέσα τί ἔχουν κρυμμένου.

Εὐθὺς τότι δίν' μιὰ κλουτσιὰ τὴν πόρτα κὶ τὴν τσακίζ' κὶ βρίσκι μέσα πουλλὰ πράμματα ἀκριβὰ κ' ἕνα ἄλουγου ἔξυπνου ποῦ πλαλοῦσι σὰν τὴ φουτιά, κὶ μία φουρισιὰ ροῦχα χρυσᾶ κὶ ἅρματα ἀπ' τὰ καλλίτιρα.

Τότι κείνου τοὺ πηδὶ εὐθὺς χουρὶς νὰ χάσ' κηρὸ παίρ' φουράει κεῖνα τὰ χρυσᾶ τὰ ροῦχα κὶ ἀνηβαίν' τ' ἄλουγου κι' ἄρχιψῖ νὰ τοὺ πλαλάῃ. Τοὺ ἄλουγο πῶς πλαλοῦσι χτύψι στὴν πέτρα τοὺ πέταλου τ' κὶ ἄξι τοὺ χτύπημα κείνους παποῦς κὶ γυρνάει κὶ λέει τὴ γρηά. «Εἶδγις, γυναῖκα, τί μᾶς ἔκαμι αὐτὸ τοὺ παλληκάρ'; Νά! ἄνοιξι, φαίνιτι, τὴν κλειδουμέν' τὴν κάμαρα κὶ

πῆρι τοὺ ἄλουγο. 'Αγλήγουρα νὰ πᾶμι νὰ τοὺ φτάσουμι, νὰ δγιοῦμι ποῦ θὰ πάῃ».

Πααίνουν τότι παποῦς κ' ἡ γρηὰ κὶ ἀνηβαίνουν ἀποὺ ἕνα κατσίκ' κι' ἄρχιψαν νὰ κυνηγοῦν τοὺ πηδί. Τὰ κατσίκια πλαλοῦσαν πουλὺ ἀγλήγουρα κὶ τοὺ πηδὶ τοὺ ἔφτασαν. Τότι κείνου ἅμα εἶδγι ποῦ θὰ τοὺ φτάσου γυρνάει κί λέει στὰ κατσίκια:

— «Τοὺ κριθάρ' ποῦ σᾶς τάῖσα ν' ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Ἅμα εἶπι αὐτὰ τὰ λόια εὐθὺς τὰ κατσίκια σταμάτσαν κὶ δὲν μπουροῦσαν νὰ πλαλήξουν. Τότι παποῦς κ' ἡ γρηὰ γυρνοῦν οὐπίσου πιζαῖς κι' ἀνηβαίνουν σ' ἄλλα δυὸ κατσίκια κι' ἄρχιψαν πάλι νὰ κυνηγοῦν τοὺ πηδί. Ἅμα τοὺ ἔφτασαν πάλι κείνου γυρνάει κὶ λέει στὰ κατσίκια.

— «Τοὺ κιχρὶ ποῦ σᾶς τάῖσα ν' ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Εὐθὺς τότι τὰ κατσίκια στάθκαν κὶ δὲν μπουροῦσαν νὰ φτάσουν τ' ἄλουγο. Γυρνοῦν πάλι παποῦς κ' ἡ γρηὰ κι' ἀνηβαίνουν σεὶ ἄλλα δυὸ κατσίκια δυνατὰ κὶ ἄρχιψαν πάλι νὰ κυνηγοῦν τοὺ πηδί. Πάλι κείνου ἅμα εἶδγι ποῦ θὰ τοὺ φτάσουν γυρνάει κὶ λέει στὰ κατσίκια:

— «Τοὺ σουσάμ' ποῦ σᾶς τάῖσα νὰ ἀπουμείκ' στὰ πουδάρια σας!».

Ἅμα εἶπι αὐτὰ τὰ λόια σταμάτσαν κι' αὐτὰ τὰ κατσίκια. Τότι γυρνοῦν κὶ λὲν παποῦς κὶ γρηὰ στοὺ πηδί.

— Τώρα ἰσὺ θὰ φηύχς κὶ θὰ φηύχς στὰς νὰ σοὶ ποῦμι ἕναν λόου γιὰ τοὺ καλό σ'.

Τότι τοὺ πηδὶ στάθκι ἀποὺ μακρυὰ γιὰ νὰ τοὺ χουρατέψουν τ' ἀφηντικά τ' κὶ τοὺ εἶπαν:

— Τώρα τώρα θὰ φτάῃς στοῦ βασιλέα, τοῦ πατέρα σ' τὰ χώματα κουντά. Φυλαχτῆς καλὰ νὰ μὴ σοὶ γνουρίσ' πατέρα σ'. Ἄλλαξι αὐτὰ τὰ ροῦχα ποῦ φουρεῖς κὶ φόρισι φτουχικὰ γιατὶ ἅμα σοὶ γνουρίσ' πατέρας θὰ προυστάξ' νὰ σοὶ σφάξουν!..

Τότι τοὺ πηδὶ πάει σ' ἕνα χουριὸ ἀγόρασι κἄτ' πρόστυχα ροῦχα κὶ πάει σ' ἕνα παράμιρου μέρους κὶ τὰ φόρισι. Ἅμα τἄβανι ἀνέφκι πάλι τ' ἄλουγου τ' κὶ ἄρχιψι νὰ τοὺ πλαλάῃ. Ἔφτασι τότι σεὶ ἕνα μίρους ποῦ ἦταν ἕνα χαντάκ' πουλὺ βαθὺ ἴσια μὶ ἕνα πηγάδ' κὶ μακρὺ ἀποὺ δῶ ἴσια μὶ τὰ βουνά. Ρώστι τότι τοὺ πηδὶ γιατὶ εἶνι κείνου τοὺ χαντάκ' κὶ τοὺ εἶπαν:

— Βασιλέας πρόσταξι νὰ τοὺ κάμουμι αὐτὸ τοὺ χαντάκ' κι' ὅπχιους θὰ μπουρέσ' νὰ τοὺ ἀπηδήξ' κείνους θὰ πάρ' τοὺ βασιλέα τὴν κόρ' γυναῖκα.

Τότι τοὺ πηδὶ εὐθὺς χουρὶς νὰ χάσ' κηρό: μιὰ δυὸ κὶ ἀπηδάει τοὺ χαντάκ'. Βασιλέας ἦταν ἰκεῖ μπρουστὰ τοὺ εἶδγι κὶ δὲν πίστιψι. Τοὺ πηδὶ τότε πάλι ἀπήδηξι κὶ βασιλέας θάμαξι κὶ εἶπι:

— Τόσ' κὶ τόσ' ἄνθρουποι ἦρταν ν' ἀπηδήξουν αὐτὸ τοὺ χαντάκ κὶ δὲν μπόρσαν νὰ τ' ἀπηδήξουν κὶ τώρα μᾶς ἦρτι αὐτὸς κασίδας νὰ τ' ἀπηδήξ; Ἰγὼ αὐτὸ δὲν τοὺ πχιάνσι ὅσου δὲ δγιῶ κὶ τρίτ' φοὺρὰ νὰ τ' ἀπηδήξ!...

Εὐθὺς τότι τοὺ πηδὶ χουρὶς νὰ χάσ' κηρὸ κόμα μιᾶ φουρὰ τ' ἀπήδηξι τοὺ χαντάκ'.

Βασιλέας τότι δὲν ἀπώμκι λόου νὰ πῇ κὶ πίστιψι τὴν ἀνδραγαθία τοῦ πηδιοῦ κὶ πρόσταξι εὐθὺς τότι νὰ τοὺ πάρουν τοὺ παλληκάρ' κὶ νὰ τοὺ πᾶν στοὺ λουτρὸ νὰ τοὺ λούσουν κὶ νὰ τοὺ στουλίσουν κὶ νὰ τοὺ φέρουν μπρουστά τ' κὶ νὰ τοιμαστοῦν νὰ κάμουν τὴ χαρά.

Ἔκαμαν τὴ χαρά, τοῖς στιφάνουσαν κὶ βασιλέας πάλι δὲν τοὺ γνώρσι τοὺ πηδί τ'. Μόν' κείνου κατάλαβι ποῦ παίρ' τὴ γυναῖκα εἶνι ἀδιρφή τ'.

ΤΟΥ ΑΓΡΙΜ' ΤΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘ'

Ἕναν κηρὸ ἦταν ἕνας βασιληὰς κὶ εἶχι τρία ἀγόρια πηδιά. Εἶχι κὶ ἕναν παχτζὲ κὶ σεὶ κείνουν τοὺν παχτζὲ ἦταν φυτηυμέν' μιὰ ἔμουρφη μηλιά. Αὐτὴ ἡ μηλιὰ ἔμαμνι πουλὺ τρανὰ κὶ νόστιμα μῆλα.

Ἀπ' αὐτὰ τὰ μῆλα βασιληὰς δὲν μπουροῦσι νὰ φάῃ μισό. Ἔρχουνταν ἕνα ἀγρίμ' κὶ διάλιζι τὰ καλλίτιρα κὶ τὰ ἔτρουι. Βασιληὰς λαχτάριζι ἁμὰ τί νὰ κάμ'. Φώναξι μιὰ 'μέρα τοὺν μπαχτζιουβάνι τ' κὶ τοὺν λέει. «Γιατί δὲν τὰ φυλάης τῆς μηλιᾶς τὰμῆλα;».

Μπαχτζουβὰνς λαχανιασμένους τοὺν λέει. «Τί νὰ σοὶ πῶ βασιλιά μ' πουλυχρουνημέν'. Κάθι βράδ' ἔρχιτι στοὺν μπαχτζὲ ἕνα ἀγρὶμ κὶ δγιαλὲζ τὰ καλλίτιρα κὶ τὰ τρώει. Τί νὰ κάμου 'γὼ κακόμοιρους; Μπουρῶ νὰ σταθῶ 'γὼ ἀντίκρα σεὶ τέτοιου ἕνα ἀγρὶμ ποῦ ἔχ' ἱφτὰ κιουφάλια;».

Ἅμα τᾶξι αὐτὰ βασιλέας ἄρχιψι νὰ συλλουέτι κὶ ἦταν πουλὺ πικραμένους κὶ δὲν μπουροῦσι νὲ ψουμὶ νὰ φάῃ νὲ τοὺ παλάτι τ' νὰ τοὺν χουρέσ' ἀπ' τὴν πιχισιά τ'. Τότι τοὺν εἶδγι τοὺ τρανὸ τοὺ παλληκάρι τ' κὶ τοὺν λέει. Πατέρα μ' βασιλέα γιατὶ εἶσι τόσου πιχισμένους κὶ νὲ χουρατεὺς νὲ ὄρεξι ἔχς γιὰ τίπουτα;

— Ἄφσι μοι πηδί μ', λέει βασιλέας, δὲν ξέρου τί νὰ κάμου γιὰ αὐτήναν τὴν μηλιά, ποῦ μᾶς κάμ' τόσα καλὰ μῆλα κὶ ἕνατσκου δὲν μπουροῦμι νὰ φᾶμι. Ἔρχιτι ἕνα ἀγρίμ' κάθι βράδυ, ποῦ ἔχ' ἱφτὰ κιουφάλια κὶ δγιαλὲζ τὰ καλλίτιρα τὰ μῆλα κὶ τὰ τρώει κὶ ὕστιρα φεύχ'. Τί νὰ κάμου κὶ γὼ δὲν ξέρου. Συλλουιοῦμι, συλλουγιοῦμι κὶ νοῦς μου δὲν τοὺ χουράει τί νὰ κάμουμι γιὰ νὰ γλυτώσουμι ἀποὺ ἕνα τέτοιου φουβιρὸ κακὸ ποῦ μᾶς ηὗρι.

— Ἄ, πατέρα, λέει τοὺ πρώτου τοὺ πηδί τ', μὴ σοὶ μέλ' γιὰ τέτοιου ἕνα πρᾶμα. Στεῖλι κάμπουσου στράτηυμα νὰ πὰν νὰ φυλάξουν ἀποὺ κάτ' ἀπ' τὴν μηλιὰ κι' ἅμα ἔρτ τοὺ ἀγρὶμ νὰ πλαλίξουν ἀπάνου τ' κὶ νὰ τοὺ χαντακώσουν.

— Καλὰ λές, πηδί μ', εἶπι βασιλέας, ἅμα δὲν ξέρς ποῦ ὅλα τὰ στρατεύματα εἶνι τρουμαγμένα ἀπ' αὐτὸ τοὺ ἀγρὶμ θαρρεῖς ἴγὼ ὡς τώρα δὲν ἔβανα τόσου στράτηυμα νὰ φυλάξ'. Φυλάουν, φυλάουν κὶ ἅμα ἔρτ' τοὺ ἀγρὶμ κόμα μακρυὰ ἅμα εἶνι φουβοῦντι κὶ φεύγουν. Τί νὰ σοὶ πῶ, πηδί μ', μεῖς

ἀπ' αὐτὸ τοὺ πρᾶμια γλυτουμὸ δὲν θὰ ἔχουμι κὶ στάσου νὰ δγιοῦμι ὁ Θεὸς τί θὰ κάμ'.

— Πατέρα, νὰ σοὶ πῶ ἕναν λόγου; Ἰγὼ θέλου νὰ μοὶ δώῃς τὴν ηὐκής': κὶ θὰ πάου ἀπόψι μόν' κὶ μουνάχους θὰ φυλάξου ἀπού κάτ' στὴ μηλιὰ κὶ θὰ κυττάξου ἅμα ἔρτ' τοὺ ἀγρίμ νὰ τοὺ σκουτώσου.

— Μπρέ, πηδί μ', τί εἶνι αὐτὰ ποῦ λές; τί μπουρεῖς νὰ κάμς σὺ σεὶ τέτοιου ἕνα ἀγρίμ' ἀντίκρα; Ἔλα κάμι τὰ καλά σ'. Αὐτὸ δὲν εἶνι πρᾶμα γιὰ νὰ ἔν. Ποῦ μπουρεῖς ἰσὺ νὰ τὰ καταφὲρς μὶ τέτοιου ἕνα ἀγρίμ', ποῦ ἔχ' ἰφτὰ κιουφάλια;

— Πατέρα, σοὶ παρακαλῶ νὰ ἀφήσουμι τὰ πουλλὰ τὰ λόγια κὶ νὰ δγιοῦμι τὴ δουλειά μας. Ἰγὼ ξέρου ποῦ θὰ τοὺ σκουτώσου αὐτὸ τοὺ ἀγρίμ'. Δόσι μοι σοὶ λέου τὴν ηὐκή σ' κὶ τὴν ἄδεια σ' κι' ἄφσι μοι νὰ πάου κὶ νὰ δγῇς θὰ μπουρέσου νὰ κάμου τίπουτα ἢ δὲ θὰ μπουρέσου!.. Μόν' σοὶ παρακαλῶ νὰ πῇς νὰ μοὶ τοιμάσουν ὅλα τὰ χρειαζούμινα ἅρματα κὶ νὰ μοὶ δώσουν κι' ὅ,τ' ἄλλου πρᾶμα χρειάζουμι γιὰ νὰ φυλάξου τὴν νύχτα κὶ νὰ δγῇς τί θὰ κάμου...

— Ἔ! ἀφοῦ τόσου, τῶβανις στοὺ νοῦ σ' αὐτὸ πᾶνι νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμς! Εἶπι βασιλιάς.

Τότι πάει τρανὸς γυιὸς στοὺ μέρους κείνου ποῦ εἶχαν τὰ ἅρματα κὶ δγιάλιξι ἕνα καλὸ σπαθὶ κὶ ἕνα καλὸ τιουφέκ' κ' ἕνα ἔμουρφου πιστιόφ. Ντύθκι καλὰ καλά, τοὺν πᾶν οἱ δοῦλ' ἀποὺ κάτ' στὴ μηλιὰ ἕνα καλὸ χαλί, τοὺ ἔστρουσαν, ξαπλώθκι ἀποὺ 'πάν', πῆρι κὶ μιὰ σισὲ ρακὴ κὶ ἄρχιψι νὰ πίν' κὶ φύλαη πότι θὰ ἔρτ' τοὺ ἀγρίμ' νὰ τοὺ κόψ'.

Βράδυασι. Πῆρι νὰ σουρουπχιάσ' κὶ φάνκι τοὺ φιγγάρ' κὶ τὰ ἄστρα. Νά! τοὺ ἀγρίμ' ἄρχιψι νὰ ἔρχητι. Ἅμα ἄρχιψι νὰ φουνάσ' κὶ νὰ μουγκρίσ' δύνατὰ καϋμένους τοῦ βασιλιᾶ γυιὸς φουβήθκι κὶ πῆρι τὰ λίγα τ τὰ πουλλὰ κὶ τῶδουσι δρόμου.

Ἤρτι κατόπ' τοὺ ἀγρίμ', εἶδγι ἰκεῖ τὰ χαλιὰ κὶ τὴν σισὲ τῆς ρακῆς κὶ γέλαση γιατὶ κατάλαβη ποῦ τοὺ καρτιροῦσαν κὶ ἀνέφκι ἀπὰν στὴ μηλιὰ δγιάλιξι τὰ καλλίτιρα τὰ μῆλα, τὰ ἔφαγι κὶ στὰ ὕστιρνά, ὅταν θὰ πήηνι ἔμιασι δυὸ τρία σκουληκουφαουμένα μῆλα κὶ τἄβανι κουντὰ στὴ σισὲ τῆς ρακῆς γιὰ νὰ τῆς πιριπαίξ'. Τάχα γιὰ μεζέ.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα παέν' στοὺν πατέρα τ' μεγάλους γυιὸς κὶ κατσουφιασμένους στέκουνταν μπρουστά τ' κὶ στόμας τ' δὲν ἄνοιγι νὰ πῇ λόου στοὺν πατέρα τ'.

— Ἔ! πηδί μ, πῶς σοὶ πάῃ; ἀπώμνεις μὶ τὰ λόια σ; Εἶδγις ἰγὼ δὲ σ' ἔλιγα ποῦ δὲ θὰ μπουρέῃς νὰ κάμς τίπουτα. Νά τὶ ἔκαμις· πίς καμπόσου τρόμαξις ἀπ' τοῦ ἀγριμνιοῦ τὴν φουνὴ κὶ γύρσις μὶ ἄδεια χέρια. Κόμα μιὰ φουρὰ νὰ μὴν ἀνακατώνισι σεὶ κάθι μιὰ δουλιά.

— Ἄφσι, πατέρα, εἶπι ὁ γυιός, ἔκαμα μιὰ δουλειὰ ποῦ δὲν τὴν τρών' τὰ σκυλιά. Τί μοὶ χρειάζουνταν νὰ πάου νὰ χώνουμι σεὶ τέτοια πράμματα;

Καλὰ ποῦ δὲν ἔπαθα κὶ τίπουτα. 'Ο Θεὸς μοὶ φώτισι κὶ εὐθὺς ἔφκα.

'Ικεῖ ποῦ ἔλιγαν αὐτὰ πατέρας κὶ γυιὸς νὰ ἔρχιτι κὶ δεύτυρους γυιὸς τοῦ βασιλιᾶ κὶ τοὺν λέει τοὺν πατέρα τ'.

— Πατέρα, εἶνι τόσους κηρός, ποῦ σοὶ γλέπου λυπημένουν. Δὲν μοὶ λὲς τί ἔχς;

— "Ε! ἄφσι μοι πηδί μ' κὶ ἰσὺ μὴ μοὶ ζαλίης τώρα μὴ τὰ λόγια σ'.

— "Οχι, πατέρα, ἂν μ' ἀγαπᾶς θέλου κὶ μένα νὰ μοὶ πῆς τί ἔχς. Μόν' τοὺν τρανὸν τοὺν ἀδιρφό μ' θὰ τὰ λὲς ὅλα. Κὶ ἰγὼ πηδί σ' εἶμι. Τί μαθαίνς ἀποὺ μένα ἂν κρύψ' τὴν πίκρα σ';

— "Αχ! πηδί μ' τί νὰ σοὶ πῶ. Δὲν ξέρς στοὺ παχτζὲ μοῦ ἔχουμι μιὰ μηλιὰ ποῦ κάμ' νόστιμα μῆλα;

— "Ε!;

— "Εφαῖς ὡς τὰ τώρα κανένα μήλου ἀποὺ κεῖνα;

— "Οχι!...

— Νά, κάθι βράθ' ἔρχιτι ἕνα ἀγρίμ' μὶ ἰφτὰ κιουφάλια κὶ παέν' μαζών' ὅλα τὰ γινουμένα τὰ μῆλα κὶ τὰ τρώει κὶ μᾶς ἕνατσκου δὲ μᾶς ἀφήν' νὰ φᾶμι.

— 'Ιγώ, πατέρα, κείνου τοὺ ἀγρίμ' τοὺ καταφέρνου.

— Μὴ μπρὲ πηδί μ' πιτχέσι ἔτσ'. "Ετσ' ἔκαμι κὶ τρανὸς ἀδιρφὸς κὶ τώρα κάθιτι συλλουγισμένους κὶ σὰν μαϊμένους δὲν θέλ' ν' ἀνοίξ' τοὺ στόμα τ'. 'Ιγὼ ἔστειλα ὅλα τὰ στρατέματα μ' κὶ πᾶν νὰ φυλάξουν κὶ δὲν μπόρσαν νὰ κάμουν τίπουτα. "Αμα τοὺ εἴδγιαν τοὺ ἀγρίμ' ἔφκαν. Πάει ψὲς κὶ τρανὸς ἀδιρφὸς νὰ φυλάξ' ἀπὸ κάτ' στὴ μηλιὰ κι' ἅμα ἄξι τ' ἀγριμνιοῦ τὴ φουνὴ δῶ πᾶν οἱ γιαλλ' ἔφκη σὰν κατουρμένους γάτους.

— Πατέρα, νὰ σοὶ πῶ ἕναν λόου. Αὐτὰ τὰ λόια ἰγὼ δὲν τὰ πέρνου γιὰ πέντι παράδις. Θέλου νὰ μοὶ ἀφήῃς κὶ μένα νὰ πάου ἀπόψι ἀπὸ κάτ' στὴ μηλιὰ νὰ καρτυρέξου κὶ νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμου. Τοὺν ξέρου γὼ τοὺν τρανὸν τοὺν ἀδιρφόν μ' τὶ φουβιτσιάρς ποδνι. "Αμα ἄξι καμπόσου μιὰ φουνὶ ἔχασι κὶ τ' αὐγὰ κὶ τοὺ καλάθι. Δόσι μοι τὴν ηὐκή σ' νὰ πάου κὶ νὰ δγῇς ἰγὼ τί κάμνου.

— "Ε, ἀροῦ εἶνι ἔτσ' πάνι κὶ σὺ νὰ δγιοῦμι τί θὰ κάμς. Τότι πάει γιάλλους γυιός τ' διάλιξι τὰ καλλίτιρα τὰ ἅρματα κὶ τὰ φόριξι, πῆρι κ' ἕνα κιλὶμ κ' ἕνα μαξιλὰρ κὶ πάει κὶ τᾶστρουσι ἀποὺ κάτ' ἀπ' τὴ μηλιὰ τοὺν ἤφιραν κὶ μιὰ τσιότρα κρασὶ κὶ ἄρχιψι νὰ πίν'. 'Ικεῖ ποῦ ἔπινι ἀκούει ἀποὺ μακρυὰ ἕνα βαθὺ βαθὺ μούγκρισμα. Τότι αὐτὸς τσιτώθκι νὰ ἀκούσ' ἀποὺ ποῦ ἔρχιτι ἡ φουνή. "Υστιρα, ἀποὺ καμπόσου ἄρχιψι τοὺ ἀγρίμ' ἀποὺ λίγου νὰ φαίνητι. Τότι ὅμα εἶδγι οὐ δεύτιρους γυιὸς τοῦ βασιλέα τέτοιου ἕνα φουβιρὸ πρᾶμα μὶ ἰφτὰ κιουφάλια δὲν τοὺν κράτσι παραπάν' νὰ σταθῇ ἀποὺ κάτ' ἀπ' τὴ μηλιὰ μόν' ἅμα κόντιψι κόμα λίγου τοὺ ἀγρίμ' πῆρι τὰ μπάρμπαλά τ' κὶ κρυφὰ κρυφὰ ἀποὺ γαλιούτσκα ἔφκι. Τοὺ ἀγρίμ' τότι παὲν στὴ μηλιὰ γλέπ' τὴν τσιότρα τοὺ κρασὶ κὶ λέει. "Α αὐτὶς ἰδῶ κάθι μέρα μοὶ

φέρνουν πχιτὰ νὰ πχιῶ. Καλά! Ἂς τοῖς δώσου κἰγὼ κανένα σκουληκουφαουμένου μήλου νὰ φὰν νὰ μὴν λιμπιστοῦν.

Τότι ἀνέφκι τοὺ ἀγρίμ', μάζουξι ὅλα τὰ ἰνιμένα μῆλα κὶ τἄφαγι κὶ παένουντας ἄφσι κουντὰ στὴν τσιότρα ἀνάμισ' μήλου, γιὰ νὰ τοῖς περιπαίξ'.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα προυῒ προυῒ παὲν δεύτιρους γυιὸς ἀπού κάτ' στὴ μηλιὰ κὶ τὶ νὰ δγῇ, ἀνάμισ' σκουληκουφαουμένου μήλου κουντὰ στὴν τσιότρα τ' κι' ὄχ ἄλλου τίποτα. Ἅμα τὰ ἴδγια αὐτὰ τοῦ ἤρτι νὰ λιγουθυμήσ' κὶ μαραμένους μαραμένους κίνσι νὰ πάῃ στοὺν πατέρα τ'.

Δὲ σοὶ ἔλιγα πηδί μ ποῦ δὲ θὰ μπουρέησ' τίποτα νὰ κάμ;ς; Νά! τὰ πρόκουψις κὶ σύ. Μοὶ ἤρτις τώρα ἰδῶ μὶ ἄδεια χέρια. Ὅταν σ' ἔλιγα 'γὼ νὰ μὴν ἀνακατώνησι ἰκεῖ ποῦ δὲν πρέπ' δὲ μ' ἄκουης. «Θὰ πάου θὰ πάου 'γὼ νὰ τοὺ σκουτώσου τοὺ ἀγρίμ'». Νὰ τοὺ σκότουσης τώρα ἀνάπουδα!..

Ἰκεῖ ποῦ ἔλιγι αὐτὰ πατέραχτσ' κὶ οἱ δγυὸ γοὶ τἄκουαν μὶ συλλουὴ νὰ ἔρχιτι κὶ ἔμ μικρὸς γυιὸς τ' κὶ λέει:

— Πατέρα, τί τὰ μαλλώνσ' τἀδέρφια μ' κὶ στέκουντι ἔτσ' συλλουγισμένα; Τί σοὶ ἔκαμαν; Γλέπου αὐτὶς τῆς μέρης ὅλις ἦστι λυπημένις κὶ 'γὼ δὲν ξέρου τίποτα. Πέτι μοι κὶ μένα νὰ ξέρου. Ἂν ἔχτι καμμιὰ σταναχώρια μπουρῶ γὼ νὰ βρῶ τὴν εὐκουλία.

— Ἀὶ νὰ πᾶς νὰ χαθῇς κὶ σύ, λέει πατέρας, τώρα ὅλις κι' ὅλις ἔκαμαν ὅ,τ' ἦταν γιὰ νὰ κάμουν τώρα σὺ ἀπόμνης νὰ τὰ ἰσιάῃς ὅλα.

— Ὄχ! πατέρα, δὲ θέλου ἔτσ' νὰ μοὶ καταφρουνᾶς γιατὶ εἶμι μικρός. Σοὶ παρακαλῶ νὰ μοὶ πῇς κὶ μένα τί σταναχώρια ἔχς νὰ ξέρου κὶ 'γώ.

— Ἐ! Ἂς σοὶ πῶ. Ἅμ τί οὐφιλεῖ νὰ τὰ λέμι ἀφοῦ δὲν μπουροῦμι νὰ βροῦμι τοὺ γιατρικό τ'. Ξέρς ποῦ ἔχουμι μιὰ καλὴ μηλιὰ μέσα στοὺ μπαχτζὲ ποῦ κάμ' τέτοια καλὰ μῆλα. Αὐτὰ τὰ μῆλα ἔρχιτι κὶ τὰ τρώει ἕνα φουβιρὸ ἀγρίμ' ποῦ ἔχ' ἰφτὰ κιουφάλια κὶ κανένας δὲν μπουρεῖ νὰ σταθῇ ἀντίκρα τ, νὲ μπαχτσουβάνς, νὲ τὰ στρατεύματα μ', νὲ κανένας ἄλλους. Ἰψὲ κὶ προυψὲ πᾶν κὶ ταδέρφια σ' τὰ προυκουμμένα γιὰ νὰ τοὺ σκουτώσουν κι' ἅμα ἄξαν τὴν φουνή τ' 'δῶ πᾶν οἱ γιάλλ', πῆραν τὰ λίγαις τὰ πουλλὰ κ' ἔφκαν ἀπ' τοὺ φόβου τσ' κὶ τώρα στέκουντι ἰδῶ σὰν συλλουισμέν'. Ποῦ πᾶν τὰ τρανὰ τσ' τὰ λόγια;

— Ἰγώ, πατέρα, νὰ σοὶ πῶ ἕναν λόου; Δὲν ἀγαπῶ τὰ τρανὰ τὰ λόια κὶ σοὶ παρακαλῶ μόν' νὰ μὴ δώῃς τὴν ἄδγεια σ' νὰ πάου κὶ γὼ νὰ δγιῶ τὴν τύχη μ'.

— Πηδί μ', «μὴ φυτρώνς ἰκεῖ ποῦ δὲ σοὶ σπέρνουν» δὲ σοὶ χρειάζιτι νὰ παένς σεὶ τέτοια φόβγια μέργια «πλάκουνι τ' αὐγά σ'» κὶ δὲ σοὶ χρειάζιτι πιρσσαὶς πηνισὲς κὶ μεγάλα πχιασίματα. Πὰν τὰ τρανήτρα σ' τ' ἀδέρφια κὶ δὲν ἔκαμαν τίποτα κὶ σὺ τώρα σοὶ τσιτσικώθκι νὰ πᾶ νὰ κάμις τὰ «τάσα πάσα».

— Πατέρα, σοὶ παρακαλῶ, νὰ μή μοι καταφρουνᾶς ἔτσ' γιατὶ εἶμι μι-

κρός. Κάμι κὶ τοὺ δικό μ' τοὺ θέλημα κ' ἔχ' ὁ Θεός, δὲν θὰ βγῆς γιαλασμένους.

— Ἄ νὰ πᾶς στὴν οὐργὴ τοῦ Θεοῦ μπρὲ χαμένι, ὅ,τ' θέλς κάμει· δὲν ἀνακατώνουμι! τόσ' ὥρα ἰδῶ μοὶ πουνουκιουφαλᾶς.

Ἅμα εἶπι αὐτὰ πατέρας δὲ χὰν κῆρὸ οὔ μικρὸς γυιὸς κὶ παὲν ἁρματώνιτι κὶ πάει ἀποὺ κάτ' στὴν μηλιὰ κὶ κάθησι στὰ ξηρὰ τὰ χώματα κὶ φύλαει νὰ ἔρτ' τοὺ ἀγρίμ. Ἰκεῖ ποῦ καρτιροῦσι νά! ἔρχιτι τοὺ ἀγρίμ' μὶ τῆς φουναῖς. Τότι τοὺ πηδὶ τοιμάσκι κὶ τσιτώθκι καλὰ γιὰ ν' ἀκούσ' ἀποὺ ποῦ ἔρχιτι τοῦ ἀγριμνιοῦ ἡ φουνή. Ἰκεῖ ποῦ ἀφικριοῦνταν τοὺ πηδὶ γλέπ' ἀπ' ἀντίκρα τοὺ ἀγρίμ' ποῦ ἔρχουνταν μὶ τὰ ἰφτὰ τὰ κιουφάλια τ'.

Ἅμα ἦρτι κουντὰ στὴ μηλιὰ τοὺ πηδὶ ἰκεῖ ποῦ στέκουνταν κρυμμένου μέσ' τὰ κλαδιὰ τῆς μηλιᾶς τραβάει μιὰ τοὺ σπαθί τ' κὶ λέει «ἔλα τοῦ μπαμπά μ' ηὐκὴ» κὶ ηὐθὺς πῆρι σὶ μιὰ φουρὰ τὰ ἕξ κιουφάλια τοῦ ἀγριμνιοῦ. Τοὺ ἀγρίμ' εὐθὺς τότι πῆρι τὰ λίγα τ' τὰ πουλλὰ κὶ 'ματουμένου ἄρχιψι νὰ φεύχ' κὶ δὲ γύρσι νὰ δγῆ ποιὸς ἦταν κείνους ποῦ τἄκουψι τὰ κιουφάλια τ'.

Τότι τοὺ πηδὶ δγιάλιξι τὰ καλλίτιρα τὰ μῆλα κὶ τὰ πάει τοὺν πατέρα τ' μὶ μιὰ χαρά.

Ἅμα ἴδγι πατέρας αὐτὰ τὰ μῆλα θάμαξι κι' ἄρχιψι νὰ ρουτάῃ τοὺ πηδί τ' πῶς τὰ κατάφιρι.

Τότι τοὺ πηδί τ' ἄρχιψι νὰ λέῃ πῶς ἦρτι τ' ἀγρίμ' κὶ πῶς ἅμα ἔφτασι στὴ μηλιὰ ποῦ τἄκουψι τὰ ἕξ τὰ κιουφάλια τ'. Τότι πατέρας τ' χάρκι πιρσσὸ κὶ δὲν εἶχι τόπου νὰ τοὺ βάν' τοὺ πηδί τ'. Κατόπ' φώναξι κὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς γοί τ' κι' ἄρχιψαν πατέρας κὶ γυιὸς νὰ τὰ λὲν μὶ τὴ χαρά τς. Οἱ ἄλλ' οἱ γοὶ ὅμα τἄξαν αὐτὰ ἄρχιψαν νὰ ζουλεύουν κὶ τοῖς πῆρι ἕνας φθόνους στὴν καρδιά τς κὶ ὅσου ἄκουαν τοὺ μικρότιρου τ' ἀδέρφι τς ποῦ ἔκαμι τέτοια δουλειὰ φεῖδγια ξιρνοῦσαν κὶ δὲν μπουροῦσαν νὰ τοὺ φτουρέσουν.

Κατόπ' τὰ τρία τ' ἀδέρφια σηκώθκαν κὶ πὰν νὰ δγιοῦν τ' ἀγριμνιοῦ τὰ κιουφάλια ποῦ ἀπώμκαν ἀποὺ κάτ' στὴ μηλιά. Ἅμα πᾶν ἰκεῖ τί νὰ δγιοῦν; Κυττάζουν ἕξ τρανὲς κιουφαλούκλις ποῦ γκυλιοῦνταν μέσ' τὰ γαίματα κὶ θάμαξαν. Ἰκεῖ ποῦ τὰ κύτταζαν τὰ κιουφάλια γλέπουν τῆς σταλαματχὲς τὰ γαίματα ποῦ ἔκαμναν ἕναν ἴσιουν δρόμου.

— Ἄ! εἶπαν, φαίνιτι τοὺ ἀγρίμ' αὐτόναν τοὺν δρόμου πῆρι. Ἄ! νὰ πᾶμι κ' ἡμεῖς νὰ δγιοῦμι ποῦ εἶνι φουλιά τ' νὰ τοὺ βροῦμι.

Τότι πῆραν τοὺν δρόμου αὐτὰ τὰ τρία τἀδέρφια κι' ἄρχιψαν νὰ πααίνουν ὅπου ἔγλιπαν τὰ γαίματα. Πᾶν πᾶν κάμπουση ὥρα κὶ στὰ ὑστιρνὰ ἔφτασαν σεὶ ἕνα πηγάθ' ποῦ χώθκι μέσα τοὺ ἀγρίμ'. Σκύφτουν μέσα τὰ πηδιὰ κὶ τί νὰ δγιούν; Βαθύ! καὶ σκουτεινὸ πάρα πουλύ. Ἄρχιψαν τότι νὰ συλλουγιοῦντι πῶς νὰ κάμουν γιὰ νὰ σειβοῦν μέσα στοὺ πηγάθ'. Γυρεύκαν κατὰ 'δῶ κατὰ κεῖ κὶ ηὗραν ἕνα μακρὺ σκοινί.

— Ἄ, λέει τοὺ τρανό τοὺ ἀδέρφ', κατιβάστι μοι μέσα στοὺ πηγάδ' νὰ δγιοῦμι θὰ μπουρέσου νὰ βαστάξω; Τότι τἄλλα τὰ δυὸ τἀδέρφχια τ' τοὺ

πῆραν κὶ τοὺ ἔδισαν μὶ τοὺ σκοινὶ κι' ἀρχίνιψαν νὰ τοὺ κατιβάζουν. Ἅμα πρὶν νὰ τοὺ κατιβάσουν τὰ εἶπι. «Ὅταν σᾶς λέου δὲν κάϊκα νὰ ἀπουλνάτι τοὺ σκοινὶ κι' ἅμα σᾶς πῶ κάϊκα τότι νὰ μοὶ τραβίξτι ἀπάν'».

Τότι ταδέρφια τ' ἀποὺ λίγου λίγου ἀπουλνοῦσαν τοὺ σκοινὶ κὶ τρανὸς ἀδιρφόχτσ' ἔλιγι «δὲν κάϊκα, δὲν κάϊκα» κὶ ὅσου ἔλιγι ἔτσ' ταδέρφχια τ' ἀπουλνοῦσαν. Εὐθὺς κατόπ' ἀκοῦν μιὰ φουνὴ ποῦ φουνάζ' ἀποὺ μέσα «κάϊκα» κὶ τὰ πηδιὰ ἀρχίνιψαν νὰ τραβοῦν ἀπάν' τοὺ σκοινὶ κὶ ἔβγαλαν τοὺν ἀδιρφό τσ'. Ἔκατσι ὕστιρα κείνους κὶ τοῖς εἶπι πῶς φουβήθκι ἀπ' τὴν πιρσὴ τὴ σκουτίδα κὶ δὲν μπόρσι νὰ βαστάξ' κὶ γι' αὐτὸ φώναξι νὰ τοὺν βγάνουν.

Κατόπ' λέει μισιὸς ἀδιρφός: Κατιβάστι κὶ μένα νὰ δγιοῦμι θὰ μπουρέσου νὰ βαστάξου.

Τότι τοὺν ἔπχιασαν κὶ κείνουν κὶ ἄρχιψαν νὰ τοὺν κατιβάζουν ἀποὺ γάλια γάλια κὶ κείνους τὰ ἴδια ἔλιγι στὴν ἀρχή. «Δὲν κάϊκα, δὲν κάϊκα, δὲν κάϊκα, ὅσου ἔλιγι ἔτσ' ἀπουλνοῦσαν τοὺ σκοινὶ κὶ ἅμα εἶπι τκάϊκα» εὐθὺς ἄρχιψαν νὰ τοὺν τραβοῦν ἀπάν' κὶ τοὺν ἔβγαναν. Ὕστιρα ἔκατσι κὶ κείνους κὶ εἶπι τὰ ἴδγια σὰν τοὺν τρανὸν τοὺν ἀδιρφό τ'.

Τότι λέει ἔμ οὒ μικρός. Κατιβάστι κὶ μένα νὰ δγιοῦμι ὡς ποῦ θὰ μπουρέσου νὰ βαστάξου. Ἀμὰ θὰ σᾶς πῶ, λέει, μένα νὰ μοι κατιβάστι ὅταν λέου κάϊκα, κι' ἅμα πῶ δὲν κάϊκα τότι ηὐθὺς νὰ μοὶ τραβίξτι ἀπάν'.

— Καλό, εἶπαν, ταδέρφχια τ' κὶ τοὺν ἔδισαν κὶ πῆραν ἀποὺ γάλια γάλια νὰ τοὺν κατιβάζουν. Κὶ ὅσου τοὺν κατέβαζαν κείνους ἔλιγι κάϊκα, κάϊκα, κὶ ὅσου ἔλιγι ἔτσ' τοὺν κατέβαζαν. Τοὺν κατέβασαν, τοὺν κατέβασαν, τοὺν κατέβασαν κὶ κείνους ὅλου ἔλιϊ κάϊκα. Στὰ ὑστιρνὰ ἔφτασι στοὺν πάτου κὶ πάτσι κάτ' κὶ ἔλυσι τοὺ σκοινὶ κὶ γλέπ' σὶ ἕναν ἄλλουν κόσμου ποῦ ἔφτασι, κὶ ἄρχιψι νὰ πουρπατάει μέσα γιὰ νὰ δγῇ τί μέρους εἶνι αὐτό; Νὰ δγιοῦμι θὰ μπουρέσ' νὰ μάθ' πχιὸ βασίλειου εἶνι; Τὰ πηδιὰ ἀποὺ πάν' ἀπ' τοὺ πηγάδ' φύλαξαν, φύλαξαν κι' ὅταν εἶδγιαν ποῦ ἀλάφρυνι τοὺ σκοινὶ τοὺ τράβιξαν ἀπάν' κὶ θάρριψαν τ' ἀδέρφι τσ' ποῦ τῶφαγι τ' ἀγρίμ', κι' ἄλλου λυπημένα κι' ἄλλου χαρούμινα τράβιξαν κὶ πᾶν στοὺ βασιλικὸ τοὺ παλάτι κὶ εἶπαν τὰ πάθχια τσ' τοὺν βασιλέα.

Τότι βασιλέας τὰ μάλουσι γιατὶ τοὺ κατέβασαν τ' ἀδέρφι τσ' τόσου βαθειὰ κὶ τῶφαγι τ' ἀγρίμ'.

Κείνου τοὺ πηδὶ ποῦ κατέφκι κάτ' στοὺ πηγάθ' ἄρχιψι νὰ πουρπατάῃ κὶ γύρσι γύρσι πιρσὰ μέργια κὶ στὰ ὑστιρνὰ ἔφτασι σὶ ἕνα σπίτ' ποῦ εἶχι πιρσαῖς οὐτάδις. Πααίν' ἀκούει τοὺν πρώτουν τοὺν οὐτᾶ κὶ τί νὰ δγῇ; Ἕνα κουρίτσ' κάθουνταν μέσα κὶ εἶχι ἕναν μάγκανου μπρουστά τ' κὶ μάγκανους κιντοῦσι. Τοὺ εἶδγι τοὺ εἶδγι καμπόσου αὐτὸ τοὺ πρᾶμα κὶ ὕστιρα βγῆκι ὄξου ἀπ' τοὺν οὐτᾶ κὶ σφάλσι τὴν πόρτα. Κατόπ' πααίν' στὴν ἄλλ' τὴν πόρτα κι' ἅμα ἄνοιξι γλέπ' μέσα ἕνα κουρίτσ' κάθουνταν κὶ εἶχι ἕνα ταψὶ 'μπρουστά τ' κὶ μέσα στοὺ ταψὶ μιὰ ἀσημένια ταζὴ κυνηγοῦσι ἕναν ἀσημένιουν λαὼ κὶ δὲν πουροῦσι νὰ τοὺν φτάσ'. Στάθκι καμπόσου κὶ εἶδγι αὐτὸ

τοὺ πρᾶμα κὶ κατόπ' βγῆκι ὄξου κὶ σφάλσι τὴν πόρτα. Κατόπ' πααίν' στοὺν ἄλλουν τοὺν οὐτᾶ κὶ γλέπ' πάλι ἕνα ἄλλου κουρίτσ' ποῦ κάθουνταν κὶ εἶχι μπρουστά τ' ἕνα ἀσημένιου ταψὶ κὶ μέσα στοὺ ταψὶ μιὰ κλῶσσα ἀσημένια ἀσημένια μὶ τὰ κλουσουπούλια τ' ἔτρουαν κριθάρ' κὶ κιχρί. Ἀμὰ κείνου τοὺ κριθάρ' κὶ τοὺ κιχρὶ δὲν ἦταν ἀληθινὸ μόν' ἦταν μαργατάρ'. Τοὺ εἶδγι τοὺ εἶδγι κι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα κὶ κατόπ' βγῆκι ὄξου κὶ σφάλσι τὴν πόρτα κὶ πααίν' κόμα στοὺν παρακείθι τοὺν οὐτᾶ. Ἅμα ἄνοιξι τὴν πόρτα γλέπ' μιὰ μπάμπου κὶ τοὺ λέει.

— Καλοῦς οὐρίστι, πηδί μ'! Πῶς ἦρτις ἰδῶ σ' αὐτὸν τοὺν ἀχαμνὸν τοὺν τόπου; Ἄχ δὲν ξέρς τὶ μέρους εἶνι αὐτό! Ἰγὼ ἔχου ἕνα φουβιρὸ πηδὶ ποῦ τοῦ λὲν ἀγρίμ. Κείνου τρώει ἀνθρῶπ', κὶ τώρα ἅμα ἔρτ' ἰδῶ κὶ σοὶ βγῆ θὰ σοὶ φάῃ. Ἂς εἶνι ποῦ τ' ἀπόμνι ἕνα κιουφάλι. Μόν' γιὰ νὰ σοὶ γλυτώσου ἂς μὴν πχιάνουμιστι στὰ λόγια ἔλα νὰ σοὶ κρύψου μέσα σ' αὐτὸ τοὺ μπουχαρί, νὰ μὴ σοὶ νοιώσ' ὅταν θὰ ἔρτ'.

Τότι ἄνοιξι ἡ μπάμπου ἕνα μπουχαρὶ κὶ χώθκι μέσα τοὺ πηδὶ κὶ σημαζώθκι κὶ ἔκατσι ἰκεῖ ζαρουμένου.

Πιρνάει καμπόσ' ὥρα κὶ ἔρχιτι τοὺ ἀγρίμ' μὶ τὰ μουγκρίσματα.

— Μάνι! ἀνθρουπέλις μοὶ μυρίζουν! ποιὸς εἶνι ἰδῶ κρυμμένους; βγάλτουν τοὺν φάου!..

— Ἄ μπρὲ κὶ σύ! ἀνθρουπέλις σοὶ μυρίζουν. Τί ξέρς πόσις ἀνθρώπ' ἔφαϊς ἔσκασις σήμερα κὶ τώρα τὰ δόντια σ' μυρίζουν ἀπ' τὰ κριάτα.

— Μάνι! σοὶ λέου ἰδῶ ἀνθρουπέλις μοὶ μυρίζουν! πχιόναν τὰ πουλᾶς αὐτά; Ἰγὼ δὲν τὰ πέρνουΐ Ποῦ τοὺν ἔχς αὐτόναν τοὺν ἄνθρουπου κρυμμένου; Δεῖξι μοι τουν νὰ τοὺν φάου!

— Νὰ μπρὲ σκυλλί, σκασμός, πάρι αὐτὴν τὴν σκίζα κὶ σκάλσι τὰ δόντια σ' νὰ βγῇς πόσα ἀνθρουπίσια κουμμάτια θὰ βγάλς ἀποὺ μέσα.

Πῆρι τότι τὴν σκίζα τοὺ ἀγρίμ' κὶ ἄρχιψι νὰ σκαλνάῃ τὰ δόντια τ'. Τὰ σκάλσι τὰ σκάλσι καμπόσου κὶ ἔβγανι ἕνα ἀνθρουπίσιου πουδάρ'. Πέρασι καμπόσ' ὥρα κὶ πάλι σκάλσι τὰ δόντια τ' κὶ ἔβγανι ἕνα ἀνθρουπίσιου χέρ'. Κατόπ' ἔβγανι ἕνα κιουφάλι κὶ ὕστιρα ἄλλα μικρότιρα κουκκαλούδια.

Εἶδγις, λέει μάνα τ', δὲ σοὶ ἔλιγα ἰγὼ ποῦ μυρίζουν τὰ δόντια σ' κὶ σὺ ἔλιγις ποῦ ἔχου ἀνθρώπ' κρυμμένους!..

Τότι ἡσύχασι τοὺ ἀγρίμ' κὶ πλάγιασι κὶ ὅλην τὴν νύχτα κοιμήθκι χὰρ χοὺρ ὡς τοὺ προυΐ. Ἅμα ξημέρουσι βγῆκι ὄξου κὶ πάει νὰ φάῃ ἀνθρώπ'. Τότι ἄνοιξι τοὺ μπουχουρὶ ἡ μπάμπου κὶ βγῆκι ὄξου τοὺ πηδὶ κὶ θέλσι νὰ βγῇ νὰ γυρίσ' στὴν πουλιτεία. Φόρσι τοὺ σπαθί τ' κι' ἄρχιψι νὰ πουρπατάῃ στοὺ δρόμου. Ἰκεῖ ποῦ πουρπατοῦσι κὶ κύτταζι ὅλα τὰ μέρια, γλέπ' σ' ἕνα μέρους κάμπουσου πλήθους ποῦ ἦταν μαζουμέν' κὶ κᾶτ λαλήματα πᾶπιζαν. Παὲν κουντὰ κὶ ρουτάει τί εἶνι κεῖνα τὰ λαλήματα. Τότι τοὺν λέν:

— Ἄχ! παλληκάρι μ', τί ἦταν κὶ ἦρτις κὶ σὺ σ' αὐτὸν τοὺν κόσμιου! Ἰδῶ δὲν ξέρς μεῖς τὶ ὑπουφέρνουμι ἀπ' αὐτὸ τοὺ ἀγρίμ... κάθι μέρα τᾶχούμι

μαθημένου νὰ τοὺ δίνουμι ἀποὺ ἕνα κουρίτς νὰ τρώῃ. Κι' ἅμα δὲν τοὺ δώσουμι θυμών' κὶ κάμ' ἄνου κάτ' τοὺν κόσμου. Νὰ σήμιρα πάλι τοὺ ταίμασαμι ἕνα κουρίτς ποῦ γλέπς ἰκεῖ σὶ κείν' τὴν πέτρα ἀπάν' στοὺλισμένου σὰν τὴ νύφ' κὶ φυλάουμι νὰ ἔρτ' τοὺ ἀγρίμ' κὶ νὰ πάῃ νὰ τοὺ φάῃ... Τοὺ ἔντυσαμι τοὺ καϋμένου τοὺ κουρίτσ' σὰν τὴν νύφ' κὶ τοὺ στόλσαμι καλὰ γιατὶ αὐτὴ εἶνι ἡ ὕστιρνή τ' μέρα.

Τότι γυρνάει κὶ λέει τοὺ πηδὶ τοῖς ἀνθρώπ' κείνοις.

— Αὐτὸ τοὺ ἀγρίμ' μόν' κουρίτσια τρώει; δὲν τρώει κὶ παλληκάρια;

— Πῶς δὲν τρώει. Τρώει!.. Νὰ μὴ θέλς κὶ σὺ νὰ σοὶ φάῃ;

— Ναὶ τέτοιου ἕνα πρᾶμα συλλουγιοῦμι, λέει τοὺ παλληκάρ', θὰ σᾶς παρακαλοῦσα νὰ πᾶτι νὰ μοὶ βάντι ἰκεῖ κουντὰ στοὺ κουρίτς ἀπάν' σὶ κείναν τὴν πέτρα, νὰ μοὶ φάῃ κὶ μένα τοὺ ἀγρίμ'.

— Γιατί ἰσὺ ἀπουφάσισις τοὺν ἑαυτό σ' κὶ θέλς νὰ σοὶ φάῃ τοὺ ἀγρίμ; ρουτάει ἕνας.

— Ἔ!.. Ἔτσ' θέλου, εἶπι τοὺ πηδί.

Τότι τοὺ πὰν κὶ τοὺ ἔβαναν ἰκεῖ κουντὰ στοὺ κουρίτσ' ἀπάν' σὶ κείναν τὴν πέτρα κὶ ὅλ' οἱ ἄνθρουποι κύτταζαν ἀποὺ μακρυὰ πῶς θὰ ἔρτ' ὕστιρα ἀποὺ καμπόσ' ὥρα τ' ἀγρίμ' κὶ θὰ φάῃ κὶ τοὺ κουρίτσ' κὶ τοὺ παλληκάρ'.

Ἄρχιψι ὕστιρα τοὺ πηδὶ νὰ τοιμάζιτι κὶ μὶ τρόπου ἔβγανι τοὺ σπαθί τ' γιὰ νὰ κόψ' τοὺ ἀγριμιοὺ τοὺ κιουφάλ' κὶ παληγοροῦσι τοὺ κουρίτσ' κὶ τοὺ ἔλιγι νὰ μὴ φουβᾶτι γιατὶ θὰ τοὺ γλυτώσ' ἀπ' τοὺ κακό. Τοὺ καϋμένου τοὺ κουρίτσ' δὲν πίστηυι κὶ ὅλου ἔκλιε.

Πέρασι καμπόσ' ὥρα νὰ τοὺ ἀγρίμ' ἀκούσκι φουνὴ τ' κὶ ὕστιρα φάνκι ἀπ' ἀντίκρα. Τότι τοὺ κουρίτσ' τοὺ πῆρι φόβους κι' ἄρχιψι νὰ τσιρουμαχάῃ κὶ νὰ κλαίῃ πῶς θὰ χαθῇ. Ἅμα εἶδγι τοὺ ἀγρίμ' ἀπ' ἀντίκρα ποῦ εἶνι ἀντὶ ἕνα, δυὸ κουρμιὰ γιὰ νὰ φάῃ χαμουγέλασι κὶ εἶπι μὶ τοὺ νοῦν τ': «Ἅ! ἀπόψι μοὶ τοίμασαν κὶ μοὶ ἤφιραν δυὸ κουρμιὰ νὰ φάου. Ἔ, κόμα καλά. Νὰ χουρτάσου καλά». Κι' ἀρχίνιψι νὰ ἀκουνάῃ τὰ δόντια τ' κὶ νὰ 'τοιμάζιτι. Κι' ἅμα πάει κουντὰ κ' ἔκαμι νὰ ἀνοίξ' τοὺ στόμαρου τ' γιὰ νὰ χάψ' τοὺ κουρίτσ' τοὺ πηδὶ τραβάει τοὺ σπαθί τ' κὶ χάρτ'! κόφτ' σὶ μιὰ φουρὰ κείναν τὴν κιουφαλοῖκλα τ' ἀγριμιοῦ.

Τοὺ κουρίτσ' ἅμα ἴδγι αὐτὸ τοὺ θᾶμα ἄρχιψι νὰ γιαλάῃ κὶ χαρούμινου πῆρι νὰ φουνάζ' τῆς ἀνθρῶποι τ' νὰ ἔρτουν νὰ τοὺ κατιβάσουν ἀποὺ κείναν τὴν ἀψηλὴ τὴν πέτρα.

Εὐθὺς πλάλιξαν πουλὺς κόσμους κὶ κατέβασαν τοὺ κουρίτσ'. Τοὺ παλληκάρ' ἀπήδηξι μουνάχου τ' κι' ἄρχιψαν ὅλους κόσμους νὰ τοὺ χαίρουντι κὶ νὰ τοὺ πηνοῦν πῶς κατάφιρι τέτοια μιὰ ἀνδραγαθία. Κατόπ' ἦρταν πατέρας κὶ μητέρα τοῦ κουρτσιοῦ κὶ προυσκάλιασαν τοὺ πηδὶ νὰ ἔρτ' στοὺ σπῆτι τς νὰ τοὺ κάμουν ἕνα τραπέζ' γιὰ νὰ τοῦ εὐχαριστήσουν τέτοιου καλὸ ποῦ τοὺς ἔκαμι.

Τότι τοὺ πηδὶ σκώθκι κὶ πάει στοὺ σπῆτ' νὰ γειτουνέψ' γιὰ νὰ τοὺ κάμουν τὴ φιλιά. Ἰκεῖ ποῦ πήγηναν στοὺ δρόμου ἔρχιτι κὶ τοῖς ἀντικρύζ' ἕνα τρανὸ τρανὸ πουλὶ (αὐτὸ ἦταν μιὰ τρανὴ καρακάξα) κὶ τοὺ λέει τοὺ πηδί.

— Ὥρα καλή! παλληκαράκι μ' ὁ Θεὺς σοὶ φώτισι κὶ ἦρτις στοὺ δικό μας τοὺ βασίλειου κὶ κατάφιρις αὐτὸ τοὺ φουβιρὸ τ' ἀγρίμ'. Ἄχ! δὲν ξέρ τὶ ἔπαθα γὼ ἀπ' αὐτὸ τώρα τόσα χρόνια. Κάθι χρόνου γιννοῦσα καρακαξούδια κὶ τὰ εἶχα στὴ φουλιά μ' σ' ἕνα ἀψηλὸ δένδρου, κι' ἅμα καμπόσου ξυπινάζουνταν κι' ἔπιρναν ἀπάνου τσ' νὰ ἔρχουνταν αὐτὸ τοὺ δγιαβουλιμένου 'τ' ἀγρίμ' κὶ τἄτρουγι ὅλα. Τώρα πχιὰ γλύτουσα κὶ γὼ κὶ τὰ πηδγιά μ' ἀπ' αὐτὴν τὴν φουβέρα κὶ ἀποὺ σένα τοὺ ξέρου αὐτὸ τοὺ καλό. Ζήτιξι ὅ,τ' θέλς νὰ σοὶ κάμου. Ὅπου θέλς μπουρῶ νὰ σοὶ πααίνου. Ἀνέβα ἀπάν' στὴ ράχη μ' κὶ μὴ φουβᾶσι. Μόν' κύτταξι νὰ μοὶ θρέφς, γιατὶ ἅμα πεινάσου, κόφτουμι κὶ σοὶ ρίχνου κάτ'.

Τότι τοὺ πηδὶ γυρνάει κὶ λέει.

«Ἰγὼ ἀποὺ σένα ἄλλ' καλουσύν' δὲ θέλου μόν' θέλου ἀποὺ κείνου τοὺ πηγάθ' νὰ μοὶ βγάνς ἀπάν'. Τί θέλς νὰ σοὶ ταγήσου; πόσου ψουμὶ κὶ πόσου κριὰς σοὶ χρειάζιτι γιὰ νὰ μοὶ βγάνς ὅσου κεῖ ἀπάν;».

— «Σαράντα ψουμιά, κὶ σαράντα τουλούμια νιαρὸ κὶ σαράντα ἀρνιὰ μοὶ φτάνουν».

— Καλά, εἶπι τοὺ πηδί, ὡς αὔριου τοὺ πουρνὸ θὰ συλλουϊστῶ κὶ σοὶ λέου τὶ θὰ κάμου. Ἔλα αὔριου στοὺ σπήτ' αὐτοῦ τοῦ κουρτσιοῦ κὶ κεῖ χουρατεύουμι πάλι.

Τότι τοὺ πουλὶ πέταξι κὶ τοὺ πηδὶ μὶ τοὺ κουρίτσ' μαζῆ κὶ μὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀνθρῶπ' τράβιξαν κὶ πᾶν ἴσια στοὺ σπίτ'. Ἰκεῖ τότι ἔκατσαν κὶ ἔφααν καλὰ κὶ χόριψαν κὶ τραβοῦθσαν κ' ἔπιξαν κὶ ηὐχαριστήθκαν καλὰ καλά. Τοὺ πρωὶ γυρνάει κὶ λέει τοὺ κουρτσιοῦ πατέρας στοὺ πηδί. «Ἐ! πηδί μ', τώρα ἰσὺ μᾶς γλύτουσις τοὺ κουρίτσι μας κὶ μᾶς ἔκαμις τόσ' κὶ τόσ' καλουσύν'. Πὲ νὰ δγιοῦμι τώρα κὶ σὺ τί καλὸ θέλς νὰ σοὶ κάμουμι; Πέ, κι' ὅ,τ' θιλίῃς θὰ τοὺ κάμουμι. Τοὺν λόου σ' δυὸ δὲ θὰ τοὺν κάμουμι.

Τότι γυρνάει κὶ λέει κὶ τοὺ πηδί.

— «Ἄχ! τί νὰ σᾶς πῶ; Ἰγὼ τόσου πουλὺ ηὐχαριστήθκα ἀποὺ τοὺν τόπου σας κὶ ὅλου ἤθιλα νὰ εἶμι ἰδῶ, κὶ μπουροῦσι στὰ ὑστιρνὰ νὰ κάμουμι κὶ καμμιὰ συμπιθιριά. Ἄμ τί νὰ κάμου ποῦ ἔχου στοὺν ἄλλουν τοὺν κόσμου κὶ πατέρα κὶ μητέρα κι' ἀδέρφια κὶ συγγινεῖς. Γιὰ αὐτὸ θὰ σᾶς παρακαλέσου νὰ μοὶ βοηθήστι νὰ πληρώσου αὐτήναν τὴν καρακάξα ποῦ μὶ χουράτιψι ἰχτὲς στοὺ δρόμου κὶ νὰ πάου στὴν πατρίδα μ'».

— Ὦ! αὐτὸ ποῦ θέλς εἶνι μικρὸ πρᾶμα. Τὰ ψουμιὰ κὶ τὰ ἀρνιὰ κὶ τὰ τουλούμια τοῦ νιαρὸ τώρα μπουροῦμι νὰ σ' τὰ προυφτάσουμι. Μόν' μεῖς σταναχουργιοῦμιστι ποῦ δὲ θὰ μπουρέσουμι νὰ σοὶ εὐχαριστήσουμι γιὰ τὴν καλουσύν' ποῦ ἔκαμις σεὶ ὅλου τοὺ βασίλειου μας. Σοὶ παρακαλοῦμι ζήτιξι τὶ ἄλλου θέλς νὰ σοὶ δώσουμι γιὰ νὰ μᾶς θυμᾶσι. Δὲν θὰ σ' ἄφηναμι νὰ ξι-

μακρένς ἀπ' τοὺ βασίλειου μας ἂν δὲν μᾶς ἔλιγις ποῦ ἔχς στοὺν ἄλλου τοὺν κόσμου πατέρα κὶ μητέρα κι' ἀδέρφια κὶ συγγινεῖς. 'Αμὰ ἅμα εἶπις πῶς ἔχς ἀνθρῶπ' ποῦ λαχταρίζουν γιὰ σένα πρέπ' νὰ πᾶς κὶ μεῖς δὲ σοὶ ἀμπουδίζουμι, κὶ σὺ νὰ πῆς νὰ κάτς ἰδῶ, μεῖς δὲ σοὶ κρατοῦμι».

Αὐτὰ εἶπι πατέρας τοῦ κουρτσιοῦ κὶ τοὺ πηδὶ γυρνάει κὶ λέει:

«Σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴν στανουχουργέστι γιὰ μένα καθόλ'. 'Ιγὼ καθὼς σᾶς εἶπα εἶμι πουλὺ ηὐχαριστημένους ἀποὺ σᾶς κὶ φτάνουν τόσης τιμαῖς ποῦ μ' ἔκαμιτι. Τώρα θέλου νὰ μοὶ κάμιτι κὶ τοὺ ὑστιρνό σας καλὸ κὶ ἰγὼ καμμιὰ φουρὰ δὲ θὰ σᾶς ἀστουχήσου».

— Τίπουτα, τίπουτα, λέει πατέρας τοῦ κουρτσιοῦ, κεῖνα ποῦ θέλ' ἡ καρακάξα εἶνι ὅλα ἕτοιμα. Μόν' τώρα εἶνι μιὰ ἄλλ' δουλειά. Δὲν ξέρουμι ἂν δὲ θὰ σοὶ δώσουμι βάρους. Ἔχουμι ἰδῶ στοὺν τόπου μας τρία καλὰ κουρίτσια, βασιλουκόριτσα, ποῦ τὰ ἅρπαξι κείνου τοὺ καταραμένου τοὺ ἀγρίμ' ἀπ' τοὺν ἄλλουν τοὺν κόσμου κὶ τἄφιρι ἰδῶ κὶ τὰ εἶχι κλειδουμένα μέσα σεὶ τρεῖς οὐντάδις κὶ τἄδουσι κι' ἀποὺ μιὰ δουλειὰ γιὰ νὰ μὴ σταναχουριοῦντι. Τώρα αὐτὰ τὰ καϋμένα τὰ κουρίτσια θέλουν κι' αὐτὰ νὰ πᾶν ἀπάν' στοὺν ἄλλουν τοὺν κόσμου κὶ συλλουγιοῦμι μὶ ἠτία τὴ δική σ' νὰ τὰ πάρ' αὐτὴ ἡ καρακάξα κὶ νὰ τὰ βγάν' ἀπάν'. Τί νὰ σοὶ πῶ, αὐτὰ τὰ κουρίτσια ξέρου ποῦ εἶνι οὐρφανὰ κι' ἂν τὰ κρατήσουμι ἰδῶ δὲν πειράζ'. Μπουροῦμι νὰ τὰ δώσουμι κι' ἀποὺ κανέναν ἄντρα ἀμὰ τὰ δικά μας τὰ παλληκάρια εἶνι κουμματάκ' ἄπραχα κὶ δὲ θέλου νὰ ντρουπχιαστοῦμι.

«'Αφοῦ εἶνι ἔτσ' εἶπι τοὺ πηδί, πααίντι ἕνας σας νὰ πῆτι τὰ κουρίτσια νὰ τοιμαστοῦν κὶ νὰ ἔρτουν ἰδῶ κὶ ἰγὼ κάμνου τὰ γνώμια τῆς καρακάξας κὶ τὰ παίρ' ἀπάν' στὴ ράχη τσ. Τί θὰ ἔν ἀποὺ τόσου πρᾶμα;».

Τότι πᾶν κὶ τὰ εἶπαν τὰ κουρίτσια νὰ τοιμαστοῦν κὶ ὕστιρα ἀποὺ καμπόσ' ὥρα ἤρταν τὰ καϋμένα μὶ τὰ πράματα τσ' στὰ χέρια. Τοὺ πρώτου εἶχι τοὺν μάγκανου ποῦ κιντοῦσι μουναχός. Τοὺ δεύτιρου εἶχι τοὺ ταψὶ μὶ τὴν ἀσημένια τὴν ταζὴ κὶ μὶ τοὺν ἀσημένιουν τοὺν λαώ, ποῦ κυνηγιοῦνταν κὶ δὲ φτάνουνταν. Κὶ τοὺ τρίτου εἶχι τοὺ ἀσημένιου τοὺ ταψὶ μὶ τὴν ἀσημένια τὴν κλῶσσα κὶ τὰ κλουσσουπούλια. τἀσημένια, πῶτρουγαν μαργατάρ'.

"Αμα τοιμάσκαν τὰ κουρίτσια κὶ ἦταν ἕτοιμα νὶ τὰ ψουμιὰ κὶ τὰ ἀρνιὰ κὶ τὰ τουλούμια τοὺ νιαρὸ ἤρτι κὶ καρακάξα κὶ λέει.

«"Ε! τί ἔκαμις πηδί μ'; συλλουΐσκις; εἶσι ἕτοιμους νὰ πᾶμι ἀπάν' ἢ θὰ κάτσ' ἀκόμα ἰδῶ;». «Θὰ πᾶμι, θὰ πᾶμι τώρα! "Ολα εἶνι τοιμασμένα. Μόν' θὰ σοὶ παρακαλέσου κι' αὐτὰ τὰ τρία τὰ καϋμένα τὰ κουρίτσια νὰ τὰ πάρς κὶ νὰ τὰ ἀνηβάῃς ἀπάν'».

— Καλό, καλό, λέει καρακάξα. 'Ιγὼ παρακάλια δὲ θέλου γιὰ τέτοια πράματα. "Οταν μοὶ παρακαλέσουν τότι θυμώνου.

Κατόπ' ἤφιραν ἀπ' τοὺ φούρνου τὰ ψουμνιὰ κὶ τὰ φόρτουσαν ἀπάν' στὴ ράχ' τῆς καρακάξας, ὕστιρα ἤφιραν κὶ τὰ σαράντα τὰ ἀρνιὰ κὶ ὅλα τὰ φόρτουσαν ἀπάν' στὴν κατακάξα. Τότι πῆρι τοὺ πηδὶ ἀπ' τὰ κουρίτσια κείνα

τᾶσημένια τὰ πράματα κὶ μὶ τοὺ κλειδί τ' τοὺ κάθι ἕνα τοὺ ξέστησι κὶ τῶβανι μέσ' τοὺν κόρφου τ' κὶ κατόπ' ἀνέφκαν τὰ κουρίτσια ἀπάν' στῆς καρακάξας τὴν ράχ'. Ὕστιρα τοὺ πηδὶ χηρέτσι ὅλις τοῖς φίλοι τ' κι' ἀφοῦ χιριτίσκι τοιμάσκι ν' ἀνηβῇ στῆς καρακάξας τὴν ράχ'. Τότι γυρνάει κὶ τοὺ λέει καρακάξα.

— Ἄκουσι καλὰ πηδί, τὶ θὰ σοὶ πῶ. 'Ιγὼ εἶμι καμπόσου κακότρουπη κὶ ἅμα πεινάσου δὲν μπουροὺ νὰ βαστάξου μισὴ στιγμή. Κύτταξι καλὰ νὰ μοὶ θρέφς γιατὶ ὕστιρα ἰσὺ τοὺ ξέρς. Εὐθὺς κόφτουντι τὰ ἥπατα μ' κὶ σᾶς ρίχνου κάτ' ὅλιτσκις μαζή. Ἅμα λέου κρὰ νὰ ξέρς ποῦ θέλου ψουμὶ κὶ ηὐθὺς νὰ μοὶ βουκόνς μιὰ σουμοῦνα, ἅμα λέου κρὶ νὰ μοὶ δίνς ἴνα ἀρνὶ κι' ὅταν φουνάζου κροὺ νὰ μοὶ δίνς ἕνα τουλούμ' νιαρό. Κύτταξι καλὰ νὰ μὴν πέσ' κανένα ἀρνὶ γιὰ κανένα ψουμὶ γιὰ κανένα τουλούμ' νιαρὸ γιατὶ ὕστιρα ἰσὺ τοὺ ξέρς, σᾶς ρίχνου κάτ' κὶ δὲν ἀνακατόνουμι, δική σ' θὰ εἶνι ἁμαρτία».

«Καλὸ καλό, εἶπι τοῦ πηδί, ὅσου γι' αὐτὸ μὴ σοὶ μέλ', ἰγὼ θὰ τὰ φιλάου ὅλα καλὰ κὶ ἅμα θὰ φουνάῃς θὰ σοὶ προφταίνου ὅ,τ' γυρέψ'».

«Ἄτι νὰ σοὶ δγιῶ! εἶπι καρακάξα, ἀνέβα τώρα νὰ δγιοῦμι νὰ μὴ χάνουμι στὰ ἄδικα τοὺν κηρό μας. Τὰ πουλλὰ λόγια φέρνουν φτώχια».

Τότι τοὺ πηδὶ ἀνέφκι ἀπάν' στῆς καρακάξας τὴ ράχ' κι' ἄρχιψι νὰ πιτάῃ ᾳὶ μιὰ δύναμι ποῦ δὲν τὴν ἔφτανι κανένας. 'Απέταξι ἀπέταξι καμπόσου κὶ ἄρχιψι νὰ φουνάζ' κρά! κρά! Εὐθὺς τότι τοὺ πηδὶ παίρ' ἕνα ψουμὶ κὶ τοὺ χών' στῆς καρακάξας τὴ γκάγκα. Πέραση καμπόση ὥρα καρακάξα πάλι ἄρχιψι νὰ φουνάζ' κρού, κρού! Τότι τοὺ πηδὶ πῆρι ἕνα τουλούμ' νιαρὸ κὶ τὴν ἔδουσι νὰ πχῇ. Κατόπ' πάλι πέρασι καμπόσ' ὥρα κι' ἄρχιψι νὰ φουνάζ' κρί! κρί! κὶ τότι τοὺ πηδὶ τὴν ἔδουσι ἕνα ἀρνί.

Ἔτσ' ἔτσ' κάθι καμπόσ' ὥρα ἡ καρακάξα φώναζι κὶ τοὺ πηδὶ τὴν ἔδουνι ἀποὺ κἄτι τι ὅ,τ' τὴν γύρηνι. Ὅταν ἔφτασαν ὡς κουντὰ στοὺ λιμὸ τοῦ πηγαδιοὺ ἕνα ἀρνὶ δὲν ξέρου πῶς ἔκαμι κὶ γλύστριξι κάτ' κὶ ἔπισι. Τότι ἡ καρακάξα πέρασι καμπόσου κὶ φουνάζ' κρί! κρί! τοὺ πηδὶ τί νὰ κάμ' συλλουέτι συλλουέτι κὶ λέει μὶ τοὺ νοῦ τ' «τώρα αὐτήναν τὴν διαστραγμέν' τὴν καρακάξα ἅμα δὲν τὴν κάμου τοὺ θέλημα τσ' θὰ μᾶς ρίξι κάτ' κὶ θὰ χαθοῦμι κὶ δὲ μοὶ μέλ' τόσου γιὰ τοὺν ἰαυτόχ μ' ὅσου γι' αὐτὰ τὰ γέρμα τὰ κουρτσάκια!». Τότι δὲ χάν' κηρὸ κὶ εὐθὺς βγάζ' τοὺ σπαθί τ' κὶ κόφτ' ἀπ' τοὺ ποδάυρι τ' τὴν μιὰν τὴν ἄντσα κὶ τὴν δίν' τὴν καρακάξα σεὶ ἀρνὶ τόπου. Καρακάξα τότι ἔκαμι ποῦ δὲν ἔννιουσι τίποτα κὶ βάσταξι μέσ' τὴ γκάγκα τσ' τοὺ κουμάτι τοὺ πουδαργιοῦ κὶ ὕστιρα βαστάχκι λίγου κὶ ἀποὺ γάλια γάλια βγῆκι ὄξου.

Τότι τὰ κουρίτσια ηὐθὺς ἀπήδαξαν ἀπ' τὴ ράχ' τῆς καρακάξας κὶ ἄρχιψαν νὰ πουρπατοῦν. Κατόπ' κατέφκι κὶ τοὺ πηδὶ κὶ ἄρχιψι νὰ πουρπατάῃ κουτσένουντας. Γυρνάει καρακάξα κὶ τοὺ λέει: «Πουρπάτα νὰ διοῦμι γιατὶ ἔτσ' πουρπατᾷς κουτσός! τί ἔπαθις;».

— Ἄφσι μοι, λέει τοὺ πηδί, δὲν ἔχου τίποτα μόν' κάτσι κάτσι μούδ-

γιασι τοὺ πουδάρι μ' κὶ γιαυτὸ κουτσαίνου κουματάκ'.

— Σεὶ πχιόναν τὰ πουλᾶς αὐτά; λέει καρακάξα. Δὲν ξέρου 'γὼ ποῦ ἔκουψις τοὺ πουδάρι σ' κὶ μοὶ τῶδουσις νὰ τοὺ φάου; Γιατί δὲν ἄνοιγις τὰ μάτια σ' νὰ κυττάζ' καλὰ νὰ μὴν πέσ' κανένα ἀρνί; Ἄμ ἂν σᾶς ἔριχνα κάτ' τί θὰ ἐκάμιτι; Καλὰ ποῦ βαστάχκα κὶ σᾶς ἔβγανα ὄξου. Πάρι 'δῶ νὰ δγιοῦμι τοὺ πουδάρι σ' κὶ ἀκόλσι του ἰκεῖ πέρα κὶ ἄλλ' φουρὰ σεὶ τέτχις δουλὲς νὰ κυττάῃς ν' ἀνοίῃς τὰ μάτια σ' τέσσιρα».

Τότι τοὺ πηδὶ πῆρι τὴν ἄντσα τ' κὶ πὼς ἦταν βριμέν' μὶ τὰ σάλια τῆς καρακάξας τὴν ἀκόλσι ἀπάν' στοὺ πουδάρι τ' κὶ σεὶ μιὰ φουρὰ πῆρι νὰ πουρπατάῃ καλά. Κατόπ' καρακάξα χώθκι μέσα στοὺ πηγάδ' κὶ ἀπέταξε κάτ'. Ὕστιρα τοὺ πηδὶ γυρνάει κὶ λέει τὰ κουρίτσια. «Ἰσεῖς πάρτι αὐτόναν τοὺ δρόμου κὶ τραβίξτι ἴσια κὶ θὰ βγῆτι ἴσια στοὺ βασιλιὰ τοὺ παλάτ' μπρουστά. Ἰκεῖ ἅμα σᾶς δγιοῦν οἱ δοῦλ' τοῦ βασιλιᾶ θὰ σᾶς πάρουν κὶ θὰ σᾶς πᾶν μέσα στὴν βασιλιάδινα κὶ κείν' θὰ σᾶς διχτῆ κὶ θὰ σᾶς ἔχ' σὰν θυγατέριχ τς'. Ἰγὼ θὰ πάου ἀπ' αὐτόναν τοὺν δρόμου ὡς οὐδῶ σ' ἕνα μέρους κὶ κατόπ' θὰ ἔρτου κἰγὼ στοὺ παλάτ' κ' ἰκεῖ πάλι θὰ κυτταχτοῦμι».

— Καλό, εἶπαν τὰ καϋμένα τὰ κουρίτσια κὶ πῆραν τοὺν δρόμου τσ' κὶ πᾶν ὅπους τὸ εἶπι τοὺ πηδὶ κὶ η.ραν τοὺ παλάτ' κὶ τὰ πῆραν μέσα κὶ τὰ δέχκι ἡ βασιλιάδινα κὶ καταστήθκαν ἰκεῖ ὅσου νὰ δγισῦμι τί θὰ ἔνουν.

Τοὺ πηδὶ πῆρι τοὺ δρόμου κὶ τράβιξι ἴσια στὴν πουλιτεία κὶ πρὶν νὰ πάῃ μέσα ἀντίκρισι ἕναν ἄνθρουπου ποῦ πουλοῦσι φούσκις κι' ἀγόρασι μιὰ φοῦσκα κὶ τσάη κατὰ κεῖθι κὶ τοὺν μπούρλιασι στοὺ κιουφάλι τ' κὶ ἴγκι σὰν ἕνας σουστὸς κασιδιάρς.

Ὕστιρα τράβιξι κὶ πάη στοῖς κουϊμτσίδις κὶ πάει σεὶ ἕναν κουϊμτσὶ κὶ τοὺν λέει μὶ παράπουνο: «Μάστουρι, δὲ μοὶ πέρσ' στ' ἀργαστῆρι σ' νὰ ἔνου δούλους. Ἰγὼ μπουρῶ νὰ κουβανῶ νιαρὸ νὰ ρίχνου τὸ μπουκλούκια, νὰ σκουπίζου νὰ κουβανῶ τῆς κουκῶνας τοὺ πηδί. Γιὰ ἕνα κουμμάτ' ψουμὶ θὰ σᾶς δουλεύου σὰν σκυλί. Πάρι μοι, μὴ μοὶ ἀπουρίχσ'. Δὲν εἶμι χαμνὸς ἄνθρουπους. Μὴν κυττάστι ποῦ δὲν ἔχου καλὰ ροῦχα. Ὅσου γιὰ προυκουπὴ μὴ ρουτᾶς.

— Ἄ! νὰ πᾷ νὰ γκριμιστῇς ἀπού δῶ παληουζήτουλα, τοὺν λέει κουϊμτσῆς. Δὲ σοὶ φτάν' τοὺ χάλι σ' κὶ ἤρτις νὰ ἔνς σεὶ κουϊμτζῆ δούλους. Μὶ τέτχια κουλόπανα ποῦ φουρᾷς θ.λς κὶ τοὺ πηδί μ' νὰ σοὶ δίνου νὰ τοὺ κουβανᾷς νὰ τοὺ γιουμόῃς λέρις. (Προυτήτιρα ἀστόϊσα νὰ σᾶς πῶ αὐτὸς ὅταν φόρσι τὴν φούσκα ἔπχιασι φόρσι ἀνάπουδα τὰ ροῦχα τ', τὰ κουμάτχιασι κὶ ἴγκι σουστὸς κατσίβιλους).

Κατόπ' καϋμένους πααίν σεὶ ἄλλουν κουϊμτζῆ κὶ κείνουν τοὺν παρακάλσι κὶ κείνους τὴν ἴδια τὴν ἀπάντησι τοὺν ἔδουσι. Ὅπου πήϊνι παντοῦ τοὺν ἔδγιουχναν κὶ τοὺν καταφρουνοῦσαν. Στὰ ὑστιρνὰ πααίν' κὶ στοὺν πρῶτουν τοὺν καϊμτζῆ κὶ ἄρχιψι κὶ κείνουν μὶ χίλια παρακάλια νὰ τοὺν παρακαλάῃ νὰ τοὺν πάρ' κὶ νὰ μὴν τοὺν ἀπουρίξ' ὅπους τοὺν ἀπόρριξαν γιάλλ'

μαστόρ'. Τότι προυτουμάστουρις τοὺν λυπήθκι ποῦ τοὺν εἶδγι σὲι τέτχια κατάστασι κὶ τοὺν λέει. «Ἄδι ἔλα νὰ δγιοῦμι κὶ σὺ κασιδγιάρ' μέσα κὶ πάνι ἰκεῖ στὰ καρβούνια κουντά. Τρώϊ ἕνα κουμμάτ' ψουμί! Ἅμα δίκηου μὴ γυρεύς. Ὅσου νιαρὸ πχῆς κι' ὅσου ξύλου θὰ φᾶς ἀποὺ μένα κι' ἀπ' τοῖς καλφάδις κείνου θὰ ἦνι τοὺ δίκηου σ'».

Τότι κασιδγιὰρς πάει στρουμπώθκι σὲι μιὰ κόχ' κουντὰ στὰ καρβούνια κὶ ζάρουσι ἰκεῖ πέρα σὰν πουντίκ'. Ὅ,τ' τοὺν ἔλιγαν οἱ καλφάδις κὶ τ' ἀφιντικό τ' κείνου ἔκαμνι. Καμμιὰ φουρὰ κανένας δὲν μπόρσι νὰ τοὺν βρῇ ἕνα σφάλμα κὶ νὰ τοὺν μαλόσ' γιὰ νὰ τοὺν χτυπήσ'. Τόσου προυκουμένους ἦταν κι' ὅλ' θαμάζουνταν μιτ' αὐτόναν πῶς τοῖς κατάφιρνι τόσις δουλιαῖς. Μόν' κανένας νὰ μὴν τοὺν κύτταζι τ' ἀπανατχιό τ', γιατὶ ἦταν σὰν τ' ἀνάθμα ἀπ' τοῖς μουντζοῦρις κι' ἀπ' τὰ καρβούνια. Τί μουχάνια δὲν τραβοῦσι; Τί νιαρὰ δὲν κουβανοῦσι; Τί καρβοῦνια δὲν κουσκίνιζι; Κὶ πόσις ἄλλις δουλιαῖς δὲν ἔκαμνι. Ὅλα ἀπ' τοὺ χέρι τ' θὰ πιρνοῦσαν κὶ κόμα θέλουμι νὰ εἶνι παστρικός;

Πέρασι καμπόσους κηρὸς κὶ βασιλέας θέλσι νὰ παντρέψ' τοὺν τρανὸν τοὺν γυιό τ' μὴ τοὺ τρανήτιρο ἀποὺ κεῖνα τὰ κουρίτσια ποῦ ἦρταν στοὺ παλάτι τ'. Τότι τοὺ κουρίτσ' κείνου τοὺν εἶπι τοὺν βασιλιά. «Ἰγὼ τοὺν γυιό σ' τοὺν παίρνου ἅμα σοὶ παρακαλῶ νὰ μοὶ παραγγείλς στοῖς κουϊμτζίδις νὰ μὶ κάμουν ἕναν ἀσημένιουν μάγκανου κὶ ἅμα τοὺν στήν' κανένας νὰ κιντάῃ μουναχός».

— Πουλὺ καλό, εἶπι βασιλέας, αὐτὸ εἶνι εὔκουλο πρᾶμα, φουνάζου τοὺν πρῶτουν τοὺν κουϊμτζῆ κὶ τοὺν παραγγέλνου κὶ σ' τοὺ κάμ'.

Φώναξι τότι βασιλιὰς τοὺν κουϊμτζῆ τοὺν προυτουμάστουρη κείνους ποῦ εἶχι τοὺν κασιδγιάρ' σ' ταργαστήρι τ' κὶ τοὺν λέει.

— Θέλου νὰ μοὶ κάμς ἕναν ἀσημένιουν μάγκανουν νὰ τοὺν στήνουν κὶ νὰ κιντάῃ μουνάχους τ'! Θὰ παντρέψου τοὺν γυιόν μ' κὶ νὶρα μιὰ καλὴ νύφ' κὶ κείν' θέλ' αὐτὸ τοὺ πρᾶμα ἀποὺ μένα!

— Βασιλέα μ', πουλυχρουνημέν', λέει κουϊμτζῆς, αὐτὸ τοὺ πρᾶμα πῶς νὰ κάμου; Ἰγὼ σὲι αὐτήναν τὴν ἡλικία ἦρτα κι' ὡς τὰ τώρα ἀκόμα δὲν ἄξα τέτχιου πρᾶμα κανένας νὰ παραγγείλ'.

— Κύτταξι νὰ τοὺ κάμς κὶ πιρσὰ λόια δὲ θέλου! Νὰ σένα σαράντα μέρις διουρία κὶ κύτταξι φώναξι ὅλις τῆς μαστόρ' κὶ συλλουϊστῆτι τὶ θὰ κάμτι! Ἄ δὲν τοὺ κάμς σὲι σαράντα μέρις θὰ σοὶ πάρου τοὺ κιουφάλς!

Ἅμα εἶπι αὐτὰ βασιλιὰς καϋμένους κουϊμτζῆς δὲν ἀπόμνει ἄλλουν λόου νὰ πῇ κὶ σκώθκι κὶ πάει μαραμένους στὰργαστήρι τ' κὶ ἔστιλι κὶ φώναξι στὴ λόντσα ὅλις τῆς μαστόρ' κὶ τοῖς καλφάδις νὰ συλλουϊστοῦν τί θὰ κάμουν. Ἔκατσαν συλλουΐσκαν συλλουΐσκαν κὶ κανένας δὲν μπόρσι νὰ συγκατηβάσ' τίπουτα πῶς θὰ μπουρέσουν νὰ τοὺ καταφέρουν αὐτὸ τοὺ πρᾶμα ποῦ ἤθιλι βασιλέας.

Πάει τότι καϋμένους ἀρχιμάστουρης στοὺ κουϊμτζίθκου τ' κὶ ἔκατσι μὶ

σκυφτὸ κιουφάλ' κὶ συλλουγιοῦνταν ὅταν θὰ ἔρτ' ἡ διουρία τί λόου θὰ δώσ' στοὺν βασιλέα...

Πιρνοῦσαν ἔτσ' ἡ μέρης κὶ καϋμένους ἀρχιμάστουρης ἔτσ' πιχίζουνταν κὶ ἔλιουνι ἀπ' τὴ λύπη τ' κὶ πσου κύτταζι ποῦ πιρνοῦν ἡ μέρης καρδιά τ' ἔτριμι κὶ δὲν ἔννουνι πρῦ βρίσκουνταν.

Τὴν ὑστιρνὴ τὴν ἡμέρα πρὶν νὰ φτάσ' ἀκόμα κείν' ἡ μέρα ποῦ θὰ γύρήυι βασιλέας ἀπ' τοὺν ἀρχιμάστουρη τοὺν μάγκανου ἰκεῖ ποῦ κάθουνταν τοὺ πρυῖ ἀρχιμάστουρης κὶ ἔπινι τοὺν καφέ τ' μὶ τὴν πιχισιά τ' παὲν 'μπρουστά τ' κείνους κασιδγιάρς κὶ τοὺν λέει.

— Θὰ σοὶ ρουτήσου, μάστουρη, γιατί εἶσι ἔτσ' λυπημένους; δὲ μοὶ λὲς τὴν ἠτία, μπουρεῖ νὰ ξέρου γὼ τίπουτα κὶ σοὶ πῶ κανέναν λόου νὰ παληγουρηθῇς;

— Οὔφ! μὴ μοὶ πειράῃς, λέει προυτουμάστουρης. Ὅλοις κι' ὅλοις κὶ τώρα κὶ σὺ θὰ μοὶ παληγουρήεις! Τί νὰ σοὶ πῶ, ἃ κασιδγιάρ. Βασιλέας θέλ' νὰ παντρέψ' τοὺν τρανὸν τοὺν γυιό τ' κὶ παίρ' μιὰ νύφ' καταραμέν' ποῦ σκώθκι κὶ θέλ' ἄρατα κὶ θίματα. Γυρεύ' ἕναν ἀσημένιουν μάγγανου, νὰ τοὺν στήνουν κὶ νὰ κιντάῃ μουνάχους. Κι' τώρα φώναξι μένα κὶ μοὶ παράγγειλι σεὶ σαράντα μέρις μοὶ εἶπι νὰ φκιάσου ἰγὼ ἕναν τέτχιουν ἕναν μάγκανου κι' ἃ δὲν μπουρέσου νὰ τοὺν κάμου θὰ μοὶ πάρ' τοὺ κιουφάλι μ'. Τώρα πέρασαν ἡ τριάντα ἰννιὰ μέρις κι' αὔριου εἶνι σαράντα κὶ τίπουτα δὲν μπόρσα νὰ κάμου κὶ εἶμι λυπημένους πῶς θὰ μοὶ χάσουν τὰ πηδάκια μ' κὶ ἡ γυναῖκα μ' κ' ἔτσ' θὰ πάου ἄδικα γιὰ ἕναν θυμὸ τοῦ βασιλέα.

— Μὴ φουβᾶσι, ἀφιντικό, λέει κασιδγιάρς, ἰγὼ χουρὶς νὰ πηνηθῶ μπουρῶ ὡς αὔριον τοὺ πουρνὸ νὰ σοὶ τοὺν κάμου τοὺν μάγκανου κὶ μὴν ἔχς ἀνάγκ.

— Μπρέ, πῶς θὰ τοὺν κάμς' ἰσὺ τοὺν μάγκανου αὐτόναν ἀφοῦ κόμα τοὺ μουχάν' δὲν ἔμαθες νὰ φυσᾶς; Μεῖς τόσ' κὶ τόσ' μαστόρ' μαζώθκαμι κὶ τόσουν κηρὸ συλλουιούμασταν κὶ δὲν μπόρσαμι τίπουτα νὰ κάμοιμι κὶ τώρα ἰσὺ σεὶ μιὰ νύχτα θὰ τοὺν κάμς;

— Μὴ σοὶ μέλ', ἰγὼ τόσου μόν' σοὶ λέου ποῦ μπουρῶ σεὶ μιὰ νύχτα νὰ τοὺν κάμου. Μόν' ἰσὺ κύτταξι ἀγόρασι μοι ἀπόψι ἕνα λαήν' μπουζᾶ κι' ἕνα κοιλὸ καρύδγια κὶ δυὸ λαμπάδις κι' αὔριον τοὺ πουρνὸ τοὺν μάγκανου θὰ τοὺν βρῇς ἕτοιμου.

Συλλουΐσκι τότι προυτουμάστουρης κὶ εἶπι μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Αὐτὸ τοὺ γαϊδούρ' κυττάζ' νὰ μοὶ γιαλάσ' νὰ τοῦ πάρου μπουζᾶ κὶ καρύδγια νὰ σκάσ' νὰ φάῃ ὅλη νύχτα κ' ὕστιρα νὰ μοὶ πιργιαλάῃ. Ἀ μὰ ἄντι, ἂς τοὺ πάρου νὰ ἔν τοὺ θέλημα τ' κὶ ἂς μοὶ θυμᾶτι κανέναν κηρὸ νὰ μοὶ σχουρνάῃ». Τότι ἀγόφασι ἕνα λαήνι μπουζᾶ τοὺ πῆρι κὶ ἕνα κοιλὸ καρύδγια κὶ δυὸ λαμπάδις κὶ τἄδουσι.

Τοὺ βράδ' ἅμα σφάλσαν τ' ἀργαστήρ' ὅλ' οἱ καλφάδις πᾶν στὰ σπήτια τσ' κὶ μόν' κασιδγιάρς ἀπόμκι στἀργαστήρ' γιατὶ κείνους κοιμοῦνταν ἰκεῖ

ἀπάν' στὰ καρβούνια. Τότι κείνους ἄναψι τῆς λαμπάδις, πῆρι κὶ ἕνα σιδηρικὸ κὶ ἄρχιψι νὰ τσακίσ' καρύργια κὶ νὰ πίν' μπουζᾶ. Ἔπινι ἕνα καυκὶ μπουζᾶ τσάκιζι κ' ἕνα καρύθ', τῶτρουγι. Ὅλη νύχτα αὐτὴ ἰταν δουλειά τ' κὶ τίποτα ἄλλου δὲν τοὺν ἔμιλι. Τὰ μισάνυχτα σηκώνιτι τ' ἀφιντικό τ' κὶ λέει μὶ τοὺ νοῦ τ'. «Ἄ! νὰ πάου στὰργαστήρ' νὰ δγιῶ ἀποὺ καμμιὰ τρύπα τί κάμ' αὐτὸς κασιδγιάρς. Νὰ δγιοῦμι ἔχ' καμμιὰ μαστουργιὰ ἢ ἔτσ' τοὺ κάκου θὰ φάῃ τὰ καρύδγια κὶ θὰ πχῇ τοὺ μπουζᾶ κὶ ὕστιρα θὰ χαχλανέτι μὶ μένα ποῦ μὶ γέλασι;

Πααίν τότι τ' ἀφιντικό τ' κὶ κυττάζ' ἀποὺ μνιὰ τρυπούδα κὶ τὶ νὰ δγῇ; Αὐτὸς ἕνα καυκὶ μπουζᾶ κὶ τρώει δυὸ τρία καρύδγια. «Τὰ πρόκουψαμι, εἶπι τ' ἀφιντικό τ', αὐτὸς μᾶς γέλασι κὶ μᾶς καλουγέλασι κὶ τίποτα γιὰ προυκουπὴ μὴν τοὺν λές! 'Α μὰ ἂς κάμου ὑπουμουνὴ ὡς αὔριου τοὺ πουρνὸ ἴσους καταφέρ' τίποτα».

Πάει τότι τ' ἀφιντικό τ' πάλι κὶ ἔκατσι στοὺ σπίτι τ' ὅσου ποῦ ξημέρουσιλ Ἅμα ξημέρουσι σηκώνιτι κὶ πααὶν στὰργαστήρ' γιὰ νὰ δγῇ τί προυκουπὴ ἔκαμι κασιδγιάρς. Κείνους ὅμους τότι προυμὶ νὰ ξημιρώσ' καλὰ καλὰ τὴν χαραὴ κουντὰ ἔβγανι ἀπ' τοὺν κόρφου τ' τοὺν μάγκανου κὶ τοὺν ἔστησι μὶ τοὺ κλειδὶ κι' ἄρχιψι νὰ δουλεύ', κὶ τοὺν ἔβανι μέσα στοὺ ντουλάπ'. Ἔρχιτι κατόπ' τ' ἀφιντικό τ' κὶ μὶ ἕναν θυμὸ τοὺν λέει. «Ἔ! κασιδγιάρ, τί προυκουπὴ ἔκαμις ὅλη νύχτα; Ἔφαγις ἔσκασις τὰ καρύδγια; Ἴπχις κὶ τοὺν μπουζᾶ; Ἔκαμις τοὺν μάγκανου νὰ δγιοῦμι, ποῦ πηνιοῦσαν τόσου πουλύ;

— Τοὺν ἔκαμα, ἀφιντικό, λέει κασυδγιάρς, στέκα νὰ σ' τοὺν φέρου.

Εὐθὺς τάτι πααίν στοὺ ντουλάπ', ἀνοίει κὶ φέρ' μπρουστὰ στοὺν προυτουμάστουρη τοὺν μάγκανου στημένουν ποῦ κιντοῦσι. Ἅμα τοὺν ἴδγι κουϊμτζῆς ἀπ' τὴ χαρά τ' θὰ πιτοῦσι κὶ δὲν ἔχασι κηρὸ μόν' πῆρι τοὺ μάγκανου μὶ μιὰ λαχτάρα ἀπάν' στοὺ κιουφάλι τ' κὶ μὶ μιὰ χαρὰ τράβιξι ἴσια στοὺ βασιλέα τοὺ παλάτ'. 'Απ' τὴ λαχτάρα τ' καϊμένους δὲ στάθκι νὲ νὰ ρουτήσ' κασιδγιάρ' πῶς τοὺν ἔκαμι τοὺ μάγκανου νὲ νὰ τοὺν πῇ ἕνα εὐχαριστῶ.

Ἅμα πάει στοὺν βασιλέα, βασιλέας πῆρι τοὺ μάγκανου κὶ φώναξε τὴ νύφη τ' νὰ δγιοῦμι θὰ τοὺν ἀρέσ'. Ἅμα ἦρτι κείν' τοὺν εἶδγι κὶ ηὐχαριστήθκι. Κατόπ' ἔδουσι τοὺν κουϊμτζῆ ἕνα σινίκ' φλουργιὰ κὶ τοὺν εἶπι πῶς αὔριου τοὺν ἔχ' ,αλιασμένουν στὴ χαρά. Σηκώθκι τότι κουϊμτζῆς κὶ πάει χαρούμινους στοὺ ἀργαστήρι τ' κι' ἀπ' τὴ χαρά τ' ἀστόϊσι ὅλους διόλου τοὺν κασιδγιάρ' κὶ δὲ γύρσι νὰ τοὺν δγῇ. Μόν' τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα ὅταν ἄρχιψι ἡ χαρὰ κὶ ἀρχίνιψαν σεὶ ὅλ' τὴν πουλιτεία νὰ λαλοῦν τὰ ντασούλια κὶ νὰ παίζουν τὰ βασιλικὰ τὰ πιχνίδια τότι τοιμάσκι προυντουμάστουρης νὰ πάῃ στὴ χαρὰ κὶ πῆρι κὶ ὅλις τοῖς καλφάδις τ'. Τότι γυρνάει κὶ λέει τοὺν κασιδγιάρ'. «Ἄ δὶ κὶ σύ, κασιδγιάρ', τιναχτῆς κουμματάκ' νὰ σοὶ πάρουμι νὰ πᾶμι στὴ βασιλικὴ τὴ χαρά».

«Ἄ! δὲ θέλου γώ, ἀφιντικό, χαραῖς! Τὶ μοὶ χρειάζιτι; Καλὰ εἶμι ἰδῶ μέσα στὰ καρβούνια!

— Ἔ! ὅπους θέλς, εἶπι τ' ἀφιντικό τ', κὶ τράβιξαν κὶ πὰν ἴσια στοὺ παλάτ' τοὺ βασιλικό. Ἰκεῖ ἴγκι μιὰ χαρὰ ποῦ δὲν μπουροὺ νὰ σᾶς τὴν πῶ. Τί πιχνίδια; τί τραβούδγια; τί δὲ θέλς; Χαρτὶ κὶ καλαμάρ' νὰ πάρ' κανένας κὶ νὰ τὰ γράφ' ὅλα δὲν σώνουντι πάλι.

Τὰ μισάνυχτα κουντὰ κείνους κασιδγιάρς ἄγλυψι ἕνα δαχτυλίδ' ποῦ τοὺ εἶχι ἀπ' τοὺν πατέρα τ' κὶ ηὐθὺς ἦρταν μπρουστά τ' σαράντα ἀράπδις κὶ σταύρουσαν ἀ χίργια τσ' κὶ φύλααν τί θὰ τοῖς παραγγείλ'.

— Γλήγουρα νὰ πάτι, λέει, νὰ μοὶ φέρτι ἕνα ἄλουγου ἄσπρου τοὺ καλλίτιρου ἀποὺ ὅλα κὶ νὰ τοὺ βάντι τὴν καλὴ τὴν σέλλα. Νὰ μοὶ φέρτι κὶ μιὰ φουρισιὰ ροῦχα χρυσᾶ!

Δὲν πέρασι καμπόσ' ὥρα κὶ οἱ ἀράπδις ὅλα τὰ ἤφιραν. Κατόπ' ντύθκι τοὺ πηδὶ κὶ ἀνέφκι στ' ἄλουγο κὶ πάει ἴσια στὴ βασιλικὴ τὴ χαρά. Ἅμα πάει μέσα ἄρχιψι νὰ πλαλάῃ μέσ' στὴν αὐλὴ ἄνου κάτ' κὶ ὅλουν τοὺν κόσμου τοῖς παραζάλσι κὶ δὲν ἄφσι κανέναν ἡσυχοῦν. Βασιλέας θάμαξι πιὸς ἦταν αὐτὸς παλλήκαρους ποῦ τὰ κάμ' αὐτὰ κι' ὅσου νὰ παραγγείλ' νὰ τοὺν πχιάσουν κείνους ἴγκι ἄφαντους. Χάθκι. Κὶ ὕστιρα ἅμα πάει στοὺ ἀργαστῆρ' ἄγλυψι πάλι τοὺ δαχτυλίδ' κὶ ἦρταν οἱ σαράντα ἀράπδις κὶ πῆραν τ' ἄλουγου, πῆραν κὶ τὰ χρυσᾶ τὰ ροῦχα κὶ χάθκαν ἀποὺ μπρουστά τ', γιατὶ ἔτσ' τοῖς παράγγειλι νὰ κάμουν, κὶ κείνους ἔκατσι πάλι στὰ καρβούνα.

Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πάει κουϋμτζῆς στ' ἀργαστήρι τ' κι' ἅμα εἶδγι τοὺν κασιδγιάρ' χουμένουν μέσ' τὰ καρβούνια τοὺν λέει. «Καλὰ εἴκαμις, κασιδγιάρ' κὶ δὲν ἤρτις κὶ σὺ στὴ χαρά, γιατὶ ἂν ἔρχουσαν ἦταν δὲν ἦταν θὰ τσαλαπατοῦσι τ' ἄλουγου κείν νοὺ τοῦ παλληκαρᾶ ποῦ ἤρτι μὲς στὴν χαρὰ κὶ μᾶς τρόμαξι ὅλοις!».

— Ἅμ δὲν ξέρου γὼ τί θὰ ἔν σοὶ τέτοια μέρια; Χαζὸς εἶμι νὰ σηκουθῶ νὰ πάου στὴ χαρὰ νὰ μοὶ ζουπίξουν πουθινὰ νὰ μοὶ βγάνουν κὶ τὰ τσίπρα μ';

— Καλὰ καλὰ ἔκαμις. Τί σοὶ χρειάζιτι σένα σεὶ τέτσια μέργια νὰ παένσ; Κάτσι ἰκεῖ κὶ κύτταζι τὴ δουλειά σ'!

Πέρασι δὲν πέρασι κανένας μῆνας στέλ' κὶ φουνάζ' βασιλέας τοὺν προυτουμάστουρη. Σηκώνιτι προυτουμάστουρης κὶ πααίν' στοὺ βασιλιὰ τὰ παλάτια, γιὰ νὰ δγῇ νὰ δγιοῦμι τὶ τοὺν φώναξαν βασιλέας.

Ἅμα τοὺν εἶδγι βασιλέας τοὺν λέει.

— Αἴ, προυτουμάστουρη, ἰγὼ ἔκαμα ἀπόφασι νὰ παντρέψου κὶ τοὺν ἄλλουν τοὺν γυιόν μ' κὶ θὰ τοὺν δώσου γυναῖκα κείνου τοὺ δεύτιρου τοὺ κουρίτσ' ποῦ ἦρταν ἀπ' τοὺ ξένου τοὺ βασίλειου. Μόν' φώναξα τοὺ κουρίτσ' κὶ τοὺ εἶπα τοὺ σκουπό μ' κὶ κείνου μοὶ εἶπι ποῦ δέχιτι νὰ πάρ' ἄντρα τοὺν δεύτιρου τοὺν φυιόν μ' μόν θέλ' ἕνα πουλὺ θαυμαστὸ πρᾶμα ποῦ δὲ βρίσκιτι στοὺν τόπου μας. Τότι ἰγὼ συλλουΐσκα σεὶ πχιόναν νὰ τοῦ παραγγείλου κὶ ὕστιρα θυμήθκα σένα, γιατὶ ἰσὺ εἶσι καλὸς μάστουρης κὶ τέτοια πράματα τὰ καταφέρς.

— Κὶ τί πρᾶμα εἶνι αὐτὸ πάλι βασιλέα μ; λέει κουϊμτζῆς.

— Νὰ θέλ' αὐτὴ ἡ νύφη μ' ἕνα ταψὶ κὶ μέσα σεὶ κείνου τοὺ ταψὶ νὰ εἶνι φκιασμένα μιὰ ταζὴ ἀσημένια κὶ ἕνας λαὼς ἀσημένιους κὶ νὰ κυνηγιοῦντι κὶ νὰ μὴν μπουροῦν νὰ φταστοῦν.

— Αὐτὸ τοὺ πρᾶμα, βασιλέα μ' δὲν ξέρουμι μεῖς πῶς ἔνιτι. Πῶς νὰ τοὺ κάμου;

— Πῶς νὰ τοὺ κάμς κὶ πῶς νὰ τοὺ ξικάμς μένα μὴ μοὶ ρουτᾶς. Νὰ σένα σαράντα μέρις διουρία κὶ πάνι συλλουϊστῆς κὶ κύτταξι νὰ μοὶ τοὺ προυφτάῃς, γιατὶ ὕστιρα δὲν ἀνακατώνουμι σοὶ πέρνου τοὺ κιουφάλ' σ'!

Βγῆκι καϋμένους κοϊμτζῆς τότι παραπουνημένους κὶ πάει στοὺ ἀργαστῆρι τ' κὶ φώναξι ὅλοις τοῖς μαστόρ' κὶ ἔκατσι κὶ τοῖς εἶπι πάλι τί πρᾶμα θέλ' βασιλέας. Ἔκατσαν τότι ὅλ' οἱ κουϊμτζῆδις κὶ οἱ καλλίτιροι καλλίτιροι καλφάδις νὰ συλλουγιοῦντι κὶ κανένας δὲν τοὺν ἔφτανι νοῦς τ' νὰ βρῇ κανέναν τρόπου κὶ εἶπαν ὅλ' πῶς αὐτὸ τοὺ πρᾶμα δὲν εἶνι πρᾶμα γιὰ νὰ ἔν.

Πέρασι κάμπουσις μέρις κὶ ἄρχιψι νὰ κουντεύ' ἡ διουρία κὶ προυτουμάστουρης καμμιὰ τέχν' δὲν μπόρσι νὰ βρῇ κὶ κάθουνταν συλλουϊσμένους κὶ λυποῦνταν ποῦ θ' ἀφήσ' τὰ πηδιά τ' οὐρφανά. Πααίν' τότι κουντά τ' κασιδγιάρς κὶ τοὺν λέει.

— Γιατί, μάστουρη, εἶσι πάλι πιχισμένους; τί ἔχς πάλι; Νὰ μὴ θέλ' βασιλέας πάλι κανέναν μάγκανου;

— Κόμα χειρότιρου πρᾶμα θέλι τώρα, εἶπι μάστουρης. Τί κακὸ ἦταν ποῦ μ' ἦρτι στοὺ κιουφάλι μ'! Νὰ μὴν ἔφταναν κὶ νὰ μὴν ἔσουναν κεῖνα τὰ παληουκόριτσα κὶ μ' ἦρταν ἰδῶ σ' αὐτὸ τοῦ βασίλειου κὶ τοὺν μάψαν τοὺν βασιλέα μας κι' ὅ,τ' τοὺν ὑρέψουν τῆς τοὺ κάμ'! Τώρα πάλι δὲν ξέρς τὶ γύριψι ἡ δεύτηρη γιὰ νὰ πάρ' ἄντρα τοὺν δεύτηρου γυιὸ τοῦ βασιλέα; Θέλ' νὰ τὴν κάμου ἕνα ταψὶ κὶ μέσα στοὺ ταψὶ νὰ εἶνι μιὰ ταζὴ κὶ ἕνας λαὼς κὶ ταζὴ νὰ κυνηγάῃ τοὺν λαὼ κὶ νὰ μὴν μπουρῇ νὰ τοὺν πχιάσ'. Εὐθὺς βασιλέας φώναξι μένα κὶ μοὶ παράγγειλι νὰ τοὺ κάμου αὐτὸ τοὺ πρᾶμα σεὶ σαράντα μέρις κὶ μοὶ εἶπι ἅμα πιράσ' διουρία κὶ δὲν τοὺ προυφτάσου θὰ μοὶ πάρ' τοὺ κιουφάλι μ'. Τώρα ἔκατσα κὶ συλλουγιοῦμι πῶς αὔριου μιθαύριου θὰ φτάσ' διουρία κὶ θὰ μοὶ κόψ' βασιλέας κὶ θ' ἀφήσου τὰ πηδάκια μ' οὐρφανά.

— Μὴ λυπᾶσι, μάστουρη, εἶπι κασιδγιάρς, ἰγὼ αὐτὸ τοὺ ταψὶ σ' τοὺ προυφταίνου. Ἰσὺ πάριμι ἕνα σινίκ' μπαντέμνια κ' ἕνα σινίκ' φουντούκια κ' ἕνα λαήν' μπουζᾶ κὶ δυὸ λαμπάδις κὶ μὴ σοὶ μέλλ'.

— Ἄντι κὶ σὺ κασιδγιάρ, ἄφσι αὐτὰ τὰ λόια. Πῶς θὰ μπουρέῃς νὰ κάμς τέτοιου ἕνα πρᾶμα. Αὐτὸ μὶ τὰ φουντούκια κὶ μὶ τὰ μπαντέμια κὶ μὶ τοὺ μπουζᾶ γένιτι;

— Κείνου εἶνι δική μ' δουλειά. Ἰγὼ κείνου ποῦ σοὶ λέου κάμι μοι κὶ μὶ μοὶ χουρατεύσ' πιρσὰ λόια!

— Ἔ, καλὰ στὴν οὐργὴ τοῦ Θεοῦ, ἂς σοὶ τὰ πάρου αὐτά. Κύτταξι καλὰ

νὰ μὴ μοὶ γιαλάησ' γιατὶ ὕστιρα σὺ τοὺ ξέρς! σοὶ πέρνου τοὺ πιτσὶ σ' ἀπὸ πάνου σ'.

— Μὴ φουβᾶσι, μὴ φουβᾶσι, ἀφιντικό, ἰγὼ ξέρου τὶ χουρατεύου. Κείνου ποῦ μ' ἔρχιτι ἀποὺ χέρ' γιὰ νὰ κάμου κείνου λέου ποῦ τοὺ κάμνου, κείνου ποῦ δὲν μπουροὺ νὰ κάμου καθόλ' δὲ σ' τοὺ λέου. Πάει τότι προυτουμάστουρης κι' ἀγόρασι ἕνα σινίκ' μπαντέμια, ἕνα σινίκ' φουντούκια, ἕνα τρανὸ λαήν' μπουζᾶ, κὶ δυὸ τρανὲς λαμπάδις κὶ τοῖς πάει κὶ τοῖς ἔδουκι τοὺν κασιδιάρ'. Κασοδγιάρς τὰ πῆρι ὅλα κι' τἄβανι σ' ἕνα πλάϊ ὅσου ποῦ βράδυασι κι' ἅμα σφάλσι τ' ἀργαστήρ' κὶ πᾶν ὅλ' στὰ σπίτχια τς ἄναψι αὐτὸς τῆς λαμπάδις κὶ πῆρι μπρουστά τ' τὰ μπαντέμια κὶ τὰ φουντούκια κὶ τοὺν μπουζᾶ κὶ τσάκιζι ἕνα μπαντέμ' τῶτρουϊ, ἔπινι κ' ἕνα καυκὶ μπουζᾶ, κατόπ' πάλι τσάκιζει ἕνα φουντούκ', τῶτρουϊ κι' ἔπινι ἕνα καυκὶ μπουζᾶ. Κ' ἔτσ' ἔτσι ὡς τοὺ προυῒ πιρνοῦσι τοὺν κηρό τ'. Τὰ μισάνυχτα κουντὰ σηκώθκι πάλι τἀφιντικὸ κὶ πάει νὰ δγῇ ἀποὺ καμμιὰ τρύπα νὰ δγιοῦμι τί πουλιμάει νὰ κάμ' κασιδγιάρς τίποτα δὲν τοὺν ἔμιλλι. Τσάκιζι μπαντέμια, τσάκιζι φουντούκια ἔπινι μπουζᾶ κὶ δὲν τοὺν ἔμιλλι γιὰ τίποτα. Τἀφιντικό τ' λυπημένου λυπημένου, πάει πάλι στοὺ σπίτι τ' κὶ δὲν ἤξιρνι τί νὰ κάμ' ἀπ' τοὺ κακό τ'. Πέρασι καμπόσ' ὥρα κὶ ἅμα ἄρχιψι νὰ ξημιρών', τότι σκώθκι κασιδγιάρς κὶ ἔβγανι ἀπ' τοὺν κόρφου τ' κείνου τοὺ ταψὶ ποῦ εἶχι διπλουμένου κὶ τοὺ ἔστησι. Ἅμα τοὺ ἔστησι ἀρχίνιψι ἡ ἀσημένια ταζὴ νὰ κυνηγάῃ τοὺν ἀσημένιουν τοὺν λαὼ κὶ ἄνοιξι πάλι τοὺ ντουλάπ' κὶ τἄβανι μέσα αὐτὸ τοὺ ταψί.

Κατόπ' πάει τ' ἀφιντικό τ' στἀργαστήρ' κὶ κατσουφιασμένους κατσουφιασέμνους φουνάζ' τοὺν κασιδιάρ' κὶ τοὺν λέει:

— Αἴ! κασιδιάρ', τί ἔκαμις ἀπόψι; ἔφαϊς τὰ φουντούκια κὶ τὰ μπαντίμνια; ἤρτχις κὶ τοὺν μπουζᾶ;

— Ὅλα τὰ κατάφιρα, ἀφιντικό, λέει κασιδιάρς', κὶ τοὺν μπουζᾶ τοὺν ἤρχια κὶ τὰ φουντούκια τἄφαα κὶ τὰ μπαντίμνια τὰ λουπάνσα.

— Ἔ, τοὺ ταψὶ τί ἀπούκαμι;

— Κὶ κείνου εἶνι ἕτοιμου, ἀφιντικό, λέει κασιδιάρς.

Κὶ εὐθὺς σηκώθκι κὶ πάει κι' ἄνοιξι τοὺ ντουλάπ' κ' ἔφιρι τοὺ ταψὶ ποῦ εἶχι μέσα τοὺν ἀσημένιου τοὺ λαὼ ποῦ τοὺν κυνηγοῦσι ἡ ἀσημένια ταζή.

Ἅμα τοὺ εἶδγι αὐτὸ τοὺ θάμα μάστουρης εὐθὺς δὲν ἔχασι κηρὸ μόν' τοὺ πῆρι κὶ τῶβανι ἀπάν' στοὺ κιουφάλι τ' κὶ τράβιξι ἴσια στοὺ βασιλέα τοὺ παλάτ'. Τότι πααίν στοὺν βασιλέα τοὺν προυσκυνάει κὶ τοὺν λέει: «Οὐρίστι βασιλέα μ' πουλυχρουνημέν', ὅπους τοὺ ἤθιλις τοὺ ταψὶ ἔτσ' τῶκαμα».

— «Καλά, καλά, εἶπι βασιλέας, κὶ ηὐχαριστήθκι πουλὺ κὶ τοὺ πῆρι τοὺ ταψὶ κὶ τῶδειξι τὴν δεύτερη τὴ νύφη τ' νὰ δγιοῦμι θὰ τ' ἀρέσ'.

Τότι τοὺ κουρίτσ' ἅμα τοὔδγι χάρκι κὶ εἶπι. «Νὰ τέτχιου ἤθιλα κἰγώ». Τότι βασιλέας παράγγειλι τοῖς δοῦλοι τ' κὶ ἔδουκαν τοὺν κουϊμτζῆ ἕνα σινίκ' φλουργιὰ κὶ τοὺν εὐχαρίστησι καλὰ κι' ὅταν θὰ πήηνισκι τοὺν εἶπι νὰ

πάρ' αὔριου τὴ γυναῖκα τ' κὶ τὰ πηδιά τ' κι' ὅλις τοῖς καλφάδις τ' κὶ τοῖς δοῦλοι τ' κὶ νὰ ἔρτουν στὴ χαρά.

— Πουλὺ καλό, εἶπι κουϊμτζῆς, ὅπους προυστάηζ, βασιλέα μ' ἔτσ' θὰ κάμου. Τὴν ἄλλ' τὴν ἡμέρα πῆρι νὰ τοιμάζιτι κουϊμτζῆς γιὰ νὰ πάῃ στὴ χαρὰ τὴ βασιλική. Τότι ἀφοῦ εἶπι ὅλοις τοῖς δοῦλοι τ' τοῖς εἶπι νὰ τοιμαστοῦν γυρνάει κὶ λέει κὶ τοὺν κασιδγιάρ'.

— Ἄ νὰ δγιοῦμι κὶ σὺ κασιδγιάρ' πάνι καμπόσου νὰ νιφτῇς κὶ νὰ ξιτιναχτῇς γιατὶ θὰ πᾶμι στὴ βασιλικὴ τὴ χαρά.

— Ἄ, ἰγὼ σεὶ τέτοια μέργια δὲ μοι χρειάζιτι νὰ πααίνου. Καλλίτιρα ἰδῶ στὴν κουχοῦδά μ' νὰ ζαρώνου. Τί μοὶ χρειάζιτι; Νὰ βγῇ πάλι κανένας μὶ τἄλουγου κὶ νὰ μοὶ τζαλαπατήσ'! Δὲ θέλου δὲ θέλου ἰγώ...

— Αἴ, καλά, ἀφοῦ δὲ θὰ πᾶς στὴ χαρὰ κύτταζι καλὰ τἀργαστήρ'.

— Καλό, καλό, ἀφιντικό, μὴ σοὶ νιάζ' γι' αὐτό. Ξέρου γὼ τὴ δουλειά μ'.

Τότι σκώθκι κουϊμτζῆς μαζῆ μὶ τὰ πηδιά τ' κὶ μὶ τὴ γυναῖκα τ' κὶ μὶ τοῖς δοῦλοι τ' κὶ πάει στὴ χαρὰ τὴ βασιλική.

'Ικεῖ στοὺ παλάτ' ὅλους κόσμους χόρηυαν, τραβουδοῦσαν, χαίρουνταν, ἔτρουαν, ἔπιναν ἀπ' τὰ βασιλικὰ τὰ φαιὰ κὶ κανέναν δὲν τοὺν ἔμιλι γιά τίπουτα. Πάλι ἅμα ἤρταν τὰ μισάνυχτα κασιδγιάρς ἄγλιψι τοὺ δαχτυλίδι τ' κὶ εὐθὺς ἤρταν μπρουστά τ' οἱ σαράντα ἀράπδις κὶ στάθκαν σταυρουμέν'. Τότι τοῖς πρόσταξι κασιδγιάρς νὰ πᾶ νὰ τοὺν φέρουν τὰ καλλίτιρα τὰ χρυσᾶ τὰ ροῦχα τ' κ' ἕνα ἄλαγου κόκκινου. Ἅμα τὰ ἤφιραν κὶ τοὺν ἔντυσαν εὐθὺς ἀνέφκι ἀπάν' στ' ἄλαγου τ' κὶ τράβιξι ἴσια στοὺ βασιλικὸ τοὺ παλάτ' κι' ἄρχιψι πάλι νὰ πλαλάῃ ἀπάν' κάτ' κὶ νὰ τρουμάσ' τοὺν κόσμου.

Στὰ ὑστιρνὰ ἰκεῖ ποῦ ἔκαμι νὰ βγῇ ἀπ' τῆς μεγάλης τῆς πόρτης κὶ νὰ φύφχ' τοὺν τσακώνουν τρία τέσσιρα παλληκάρια κὶ τοὺν πχιάνουν κὶ τοὺν πααίνουν στοὺ βασιλέα διμένουν.

Ἅμα τοὺν πὰν μπρουστὰ στοὺ βασιλέα αὐτὸς ἔπισι κὶ προυσκύνσι τοὺ βασιλέα κὶ πάει γύριψι τοὺ χέρι τ' νὰ τοὺ φιλήσ' κὶ νὰ γυρέψ' σχιορσ'. Τότι βασιλέας εὐχαριστήθκι ἀπ' τοὺ φέρσιμου τ' κὶ ἄρχιψι μὶ καλὸν τρόπου νὰ τοὺν ρουτάει πχιὸς εἶνι. Τότι κείνους μὶ τὰ πουλλὰ ἔδειξι τοὺ δαχτυλίθ' κὶ εἶπι.

— Τοὺ γνουρί'ς αὐτὸ τοὺ δαχτυλίθ' πχιουννοῦ εἶνι;

— Ναί, λέει Βασιλέας. Εἶνι τοὺ μικρότιρου τοῦ γυιόμ' ποῦ κατέφκι στοὺ πηγάθ' κὶ τοὺν ἔφαϊ τ' ἀγρίμ'.

— Δὲν τοὺν ἔφαϊ τ' ἀγρίμ, λέει, κείνους ἔφαϊ τ' ἀγρίμ! 'Ιγὼ εἶμι, πατέρα οὐ μικρότιρους γυιός. 'Ιγὼ ἤφιρα αὐτὰ τὰ τρία τὰ κουρίτσια ἀποὺ κείνου τοὺ μακρυνὸ τοὺ μέρους. 'Ιγὼ εἶχα στοὺν κόρφου μ' κὶ κεῖνα τὰ ἀσημένια τὰ σύναργατς ποὺ σοὶ γύρηψαν κὶ σὺ τὰ παράγγειλις στοὺν πρώτουν τοὺν κουϊμτζῆ κὶ ἰγὼ τἄδουσα κείνουν κὶ κείνους σοὶ τἄφιρι κὶ πηνιοῦνταν ποῦ τἄκαμι μουνάχους. Νὰ πατέρα κὶ τοὺ τρίτου τοῦ κουρτσιοῦ τοὺ σύναρ-

γου. (Εὐθὺς τότι ἔβγανι ἀπ' τοὺν κόρφου τ' τοὺ ταψὶ μὶ τὴν κλῶσσα τῶστησι κι' ἄρχιψι νὰ δουλεύ).

Ἔτσιρα ἔκατσι τοὺ πηδὶ κὶ εἶπι ὅλα τὰ πάθχια τ' ἕνα προὺς ἕνα κὶ ὅλ' ὅσ' τἄκουαν θάμαξαν. Καϋμένους κουϊμτζῆς μαρμαρώθκι ἀπ' τὴ ντρουπή τ' ποῦ πχιάσκι στὰ ψέματα κὶ δὲν ἤξιρνι τί θὰ τοὺν ἔκαμνι Βασιλέας γιαυτό.

Ἀφοῦ ἔσουσι τοὺ πηδὶ τὴν οὐμιλία τ' γυρνάει κὶ τοὺ λέει βασιλέας μπρουστὰ σὲι ὅλουν τοὺν κόσμου.

— Ἰγώ, πηδί μ' σένα σοὶ εἶχα χαμένουν κὶ σὺ τώρα πάλι βρέθκις. Εὐχαριστῶ τοὺ Θεῷ γι' αὐτὸ τοὺ πρᾶμα κι' ὅπχιους ἔκαμι σφάλματα ὅλις πρέπ' νὰ τῆς σχουρέσουμι. Κὶ τ' ἀδέρφια σ' κὶ τοὺν κουϊμτζῆ κὶ ὅλις. Τώρα θέλου ἰγὼ νὰ σοὶ παντρέψου κὶ νὰ σοὶ δώσου γυναῖκα κείνου τοὺ τρίτου τοὺ κουρίτσ' ποῦ εἶχι τὴν ἀσημένια τὴν κλῶσσα. Τί λὲς τοὺ δέχισι;

— Τοὺ δέχουμι, εἶπι τοὺ πηδί.

— Ἔ! ἀφοῦ εἶνι ἔτσ' ἀποὺ βδουμάδα ἔχουμι χαρά. Ἄξιτι ὅλοι σας. Σᾶς ἔχου καλεσμέν' στοὺ τρίτου τοῦ γυιοῦ μ' τὴ χαρά. Νὰ ἔρτιτι ὅλ' στὰ παλάτια μ' κὶ νὰ φάτι νὰ πχήτι κὶ νὰ μὴ σᾶς μέλλ' γιὰ τίπουτα. Θέλου μικροὶ μεγάλ' νὰ εἶστι ἰδῶ κὶ κανένας νὰ μὴ λείψ'. Ἅμα εἶπι αὐτὰ πῆρι νὰ σκρουπάῃ κόσμους κὶ ὅλ' πᾶν στὰ σπήτχια τς νὰ ἡσυχάσουν κὶ νὰ τοιμαστοῦν γιὰ τὴν ἄλλ' τὴ χαρά.

Ἅμα ἔφτασι κηρὸς ἄρχιψαν τοιμασίῃς. Πρόσταξι Βασιλέας κὶ φώναξαν τὰ καλλίτιρα τὰ πιχνίδγια. Ἤφιραν ἀπ' τὰ καλλίτιρα τὰ φαιὰ κὶ ἔστησαν τὰ τραπέζια. Κατόπ' πῆραν ἀποὺ λίγου λίγου νὰ μαζόνουντι κὶ ἀνθρώπ' κὶ γιόμσαν τὰ παλάτχια. Κι' ἀφοῦ στιφάνουσαν τοὺν μικρότιρου γυιὸ τοῦ βασιλέα μιτ' ἐκείνου τοὺ τρίτου τοὺ κουρίτσ' τοὺ ἔμουρφου ἄρχιψαν τοὺ χουρὸ κὶ τὰ τραβούδγια κὶ τὰ λαλήματα. Ὅλου ἔτρουαν κ' ἔπιναν κὶ τίπουτα δὲν τοῖς ἔμλλι. Μιὰ βδουμάδα βάσταξι ἡ χαρὰ κι' ὅλους κόσμους ἦταν χαρούμινοι. Κι' ὅταν σώθκι πχιὰ ἡ χαρὰ ἔδουσαν τοὺν κάθι ἕναν ἀποὺ ἕνα πχιάτου πιλάφ' κὶ ἕνα χαρτὶ κουφέτα νὰ πάῃ τὰ πηδιά τ' στοὺ σπῆτ' νὰ φᾶν κὶ κεῖνα κὶ νὰ ηὐκηστοῦν τοὺν γαμπρὸ κὶ τὴ νύφ'.

Ἤμαν κιγὼ στὴ χαρὰ κὶ μέδουσαν ἕνα πχιάτου πιλιάφ' κὶ ἕνα χαρτὶ σεκέργια γιὰ νὰ σᾶς τὰ φέρου νὰ φᾶτι. Ἐρχόντας στοὺ δρόμου πῶς ἦταν σκουτίδα πᾶτσα ἕναν βάθρακου κὶ φώναξι βράκ. Ἰγὼ θάριψα ποῦ ἦταν κανένας Τούρκους κὶ εἶπι μπρὰκ κὶ ἄφσα κάτ' τοὺ πιλιάφ', κι' ἄρχιψα νὰ πλαλῶ. Ἅμα γύρσα τὴν κόχ' κι' ἔλιγα «Δόξα σοι ὁ Θεός, θὰ πάου στὰ πηδγιά μ' τοὺ ἐλάχιστου νὰ φᾶν σικέργια κὶ νὰ ηὐκηστοῦν τοὺ γαμπρὸ κὶ τὴν νύφ'». Ἰκεῖ ποῦ συλλουγιοῦμαν αὐτὰ κι' ἔρχουμαν ἄνιαστους βγῆκαν τοὺ γείτουνα τὰ σκυλιὰ κι' ἄρχιψαν γκάβ, γκάβ, νὰ φουνάζουν. Ἰγὼ τότι ἄρχιψα ἀπ' τοὺ φόβου μ' νὰ πλαλῶ κὶ ἄφσα μέσ' στὴ μέσ' τοὺ δρόμου τὰ σεκέργια κὶ δὲν πρόφτασα νὰ ριχτῶ μέσ' τοὺ σπῆτ' γιὰ νὰ γλυτώσου ἀπ' τὰ σκυλιὰ κὶ ἔτσ' ἦρτα μὶ ἄδεια χέρια!

Τελείουσι τοὺ παραμύθ'....

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

«Τοῦ ἀγρίμ' τοῦ παραμύθ'».

Ἀ γ ρ ί μ' = τέρας ἀνθρωποφάγον.

Σ ε ί. Ἡ πρόθεσις εἰς κατὰ μετάθεσιν τῶν γραμμάτων σεί.

Ἔ μ ο υ ρ φ η = Εὔμορφος, ὡραία.

Δ ι ά λ ι ζ ι = Ἐξέλεγε. Ὁ ἐνεστὼς διαλέζου, ἀόρ. διάλιζα. Ρημ. διάλιγμα = ἐκλογή. Ἀπουδιαλίδ' σημαίνει τὸ μετὰ τὴν ἐκλογὴν ἀπομένον ἄχρηστον καὶ περιττόν. Ὑπάρχει καὶ ἡ φράσις «Ὄπχιους διαλέζ' πέρ' τ' ἀπουδιαλίδια». Λέγεται δὲ τοῦτο εἰς ἐκλέγοντας μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ ἐπὶ τέλους ἀπατωμένους ἐν τῇ ἐκλογῇ. Ἰδίως λέγεται ἐπὶ νέων, οἵτινες ἐν τῇ ἐκλογῇ συζύγου ἐν ᾧ ἦσαν λίαν προσεκτικοὶ ἐπὶ τέλους ἐξηπατήθησαν.

Ἔ τ ρ ο υ ϊ = Ἔτρωγε. Ἐνεστὼς Τρώου. Παρτ. ἔτρουα, Μ. θὰ φάου Ἀόρ. ἔφαα.

Λ α χ τ ά ρ ι ζ ι. Ἐπεθύμει σφόδρα. Ἐν. λαχταρίζου. Π. λαχτάριζα. Μ. λαχταρίζου. Ἀόρ. λαχτάριζα. Μετοχ. Παθ. Πρκ. λαχταρισμένους. Λέγεται ἐπὶ μονογενῶν καὶ πολυφιλήτων τέκνων ἀώρως μεταστάντων.

Ἄ μ α = Ἀλλά, πλήν. Προφέρεται τοιουτοτρόπως ὥστε δὲν διακρίνεται ποσῶς ποία εἶναι ἡ τονιζομένη συλλαβή.

Λ α χ α ν ι α σ μ έ ν ο υ ς = Λίαν πεφοβησμένος. Ἐν. λαχανιάζου = τρομάζω ἐξ ἀπροόπτου τινὸς συμβεβηκότος καὶ καθίσταμαι πελιδνός. Π. λαχάνιαζα. Μ. θὰ λαχανιάσου. Ἀόρ. λαχάνιασα.

Π ο υ λ υ χ ρ ο υ ν η μ έ ν' = Μεγαλειότατε. Ἴσως ἐκ τοῦ ψαλλομένου πρὸς τοὺς βασιλεῖς πολυχρονισμοῦ. Συγγενὴς ταύτῃ εἶναι καὶ ἡ λέξις «πουλύχρουνους!» λεγομένην Λακωνικήν τις ὡς εὐχὴ κατὰ τὰς προπόσεις ἑορτάζοντός τινος τὴν ὀνομαστικὴν αὐτοῦ ἑορτήν.

Τ ᾶ ξ ι = Τὰ ἤκουσε κατὰ κρᾶσιν καὶ συνίζησιν συμφώνων. Ἐν. Ἀκούου. Παρ. ἄκουα. Μ. θ' ἀκούσου. Ἀόρ. Ἄξα. Σημ. Ὅταν τις δὲν ἀκούσῃ τι παρ' ἄλλων λεχθὲν καὶ ζητήσῃ πληροφορίας διὰ τοῦ βλακώδους ἐρωτήματος ἄ;! λαμβάνεις ὡς ἀπάντησιν τὴν χυδαίαν φράσιν ἄξινους κι' ἀπόξινους!» ἥτις θεωρεῖται προσβλητική τις ἐπίπληξις.

Ἄ ρ χ ι ψ ι = Ἤρχισε, ὁ ἀόρ. τοῦ ρήμ. ἀρχινεύου ἢ ἀρχεύου. Π. ἀρχίνηνα ἢ ἄρχηνα. Μ. θ' ἀρχινέψου ἢ θ' ἀρχέψου. Ἀόρ. ἀρχίνιψι ἢ ἄρχιψι. Ἐπίρρ. Παρχίτηρα = Προηγουμένως.

Ν ὰ σ υ λ λ ο υ έ τ ι = Ἀντὶ νὰ συλλογίζηται. Ἐν. συλλουιοῦμι. Π. συλλουιοῦμιαν Μ. θὰ συλλουϊστῶ. Ἀόρ. συλλουΐσκα. Σημ. Τῆς χυδαιοφώνου προφορᾶς τοῦ ρήματος τούτου δυσκόλως δύναται νὰ γίνῃ καταληπτὸς ὁ τρόπος γραπτῶς. Ἡ σύμπτωσις φωνηέντων καὶ δυφθόγγων ἐν τῷ Ἐνεστῶτι καὶ Παρατατικῷ καὶ ἡ τῆς καταλήξεως σκα προφορὰ τοῦ Ἀορ. ἔχουσι τι τὸ ἰδιάζον καὶ παράδοξον.

Χουρέσ' = Χωρήση. Ἡ φράσις «δὲ μοὶ χουράει τόπους ἢ δὲ μοὶ χουροῦν τὰ ροῦχά μ'» ἐκφράζει μεγίστην στενοχωρίαν καὶ λύπην.

Πιχισιὰ = Θλῖψις. Τὸ ρῆμα Πιχίζουμι. Χουρατεύου.

Αὐτήναν = Αὐτήν. Ἡ κατάληξις αν προσκολλᾶται ἐν εἴδει προσχηματισμοῦ τινὸς εἰς τὴν Αἰτ. τῶν ὁριστικῶν ἀντωνυμιῶν. ὡς αὐτόναν αὐτήναν.

Ἔνατσκου = Ἔν. Ὑποκοριστικῶς τρόπον τινὰ ἐκφερόμενον. Ἐπίσης καὶ τὰ ἔνατσκους, μνιάτσκ' κ.ἄ.

Νοῦς μου δὲν τοὺ χουράῃ = Ἕνεκα τῆς κατεχούσης με θλίψεως δὲν δύναμαι κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐπινοήσω ἀποφυγὴν τινὰ τοῦ κακοῦ.

Κακὸ ποῦ μᾶς ηὗρι = Ἀντὶ κακὸν μᾶς ἦλθε.

Κάμπουσου = Ἀρκετόν.

Πλαλίξουν = Ὁρμήσωσι, τρέξωσι. Πλαλῶ = τρέχω. Μ. θὰ πλαλίξου. Ἀόρ. πλάλιξα. Ἐπίρρ. πλαλιχτῶντας = δρομαίως.

Χαντακώσουν = Ἀφανίσωσιν. Ἐν. χαντακώνου. Μ. θὰ χαντακώσου. Ἀόρ. χαντάκουσα. Ρημ. Χαντακουμὸς = δεινὴ καταστροφή.

Θαρρεῖς = Νομίζεις. Ἐν. θαρρῶ. Π. θαρροῦσα. Μ. θὰ θαρρέψω. Ἀόρ. θάρρεψα.

Ἔβανα = Προσδιώρισα. Ἐν. βάζου. Π. ἔβαζα. Μ. θὰ βάνου. Ἀόρ. ἔβανα.

Φυλάξ' = Φυλάξῃ. Ἐν. φυλάου. Π. φύλαα. Μ. θὰ φυλάξου, Ἀόρ. φύλαξα.

Ἅμα ἔρτ' = Ὡς ἔλθῃ.

Γλυτουμὸ = σωτηρίαν. Τὸ ρημ. Γλυτώνου = σώζομαι.

Τὴν ηὐκή σ' = Τὴν εὐχήν σου. Τὸ ρῆμα ηὐκιοῦμι = εὔχομαι.

Θὰ πάου = θὰ ὑπάγω. Ἐν. πααίνου καὶ παέζου. Παρτ. πῆνα καὶ πήζα, καὶ πήζισκα. Μ. θὰ πααίνου καὶ θὰ παΐζου. Ἀόρ. 'πῆγα καὶ πάϊσα. Ρηματ. παϊμός, πάϊσιμου.

Μόν' κὶ μουνάχους = Κατάμονος, ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλου.

Τέτχιου = Τοιοῦτον.

Κάμ τὰ καλά σ' = Ἡσύχασον, σύνελθε ἐκ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ σου.

Δὲν εἶνι πρᾶμα γιὰ νὰ ἔν = (νὰ ἔν = νὰ γίνῃ) Εἶναί τι ἀκατόρθωτον.

Νὰ δγιοῦμι = Νὰ ἴδωμεν. Ὁ Ἐν. γλέπου. Π. ἔγλιπα. Μ. θὰ δγιῶ. Ἀόρ. εἶδγια.

Ἄφσι μοι = Ἄφες με. Ὁ Ἐν. ἀφίνου. Παρτ. ἄφινα. Μ. θ' ἀφίσου κὶ θ' ἀφίκου. Ἀορ. Ἄφσα κὶ ἄφκα. Ρηματ. Ἄφιγμα, ἀφιγμός.

Ἅρματα = Ὅπλα.

Τῶβανις στοὺ νοῦ σ' = Τὸ ἀπεφάσισας.

Πιστιόφ' = Πιστόλιον.

Ντύθκι = Ἐνεδύθη. Ὁ Ἐν. ντύνουμι. Παρτ. ντύνουμαν. Μ. θὰ

ντυθῶ. 'Αόρ. ντύθκα. Ρηματ. ντύσιμου.

Χαλὶ = Τάπης.

Ξαπλώθκι = 'Εξηπλώθη. 'Ο 'Εν. ξαπλώνουμι. Παρτ. ξαπλώνουμαν. Μ. θὰ ξαπλουθῶ. 'Αόρ. ξαπλώθκα. Ρηματ. ξάπλουμα, ξαπλουμὸς καὶ ξαπλαρουμός, ὅπερ σημαίνει ὅταν τις ἐξαπλώνηται ἀπρεπῶς πρὸ τῶν ἄλλων. Συνώνυμος ταύτης εἶναι καὶ ἡ λέξις χαζλαρουμὸς ἐκ τοῦ ρημ. χαζλαρόνουμι = ἐξαπλώνομαι ἀπρεπῶς καὶ μετ' ἀδιαφορίας.

'Αποὺ 'πάν' = "Ανωθεν.

Σισὲ = Φιάλη.

Νὰ σουρουπχιάσ' = Νὰ δύῃ ὁ ἥλιος. Εἶναι ρῆμα ἀπρόσωπον καὶ ἐλλειπτικόν. 'Ο 'Αόρ. σουρούπχιασι = ἔδυσεν ὁ ἥλιος. Ρηματ. σουρούπχιασμα = δύσις τοῦ ἡλίου. 'Η λέξις ἰδίως σημαίνει τὴν πρῶτον μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου σκότος καθ' ἀνάπτονται τὰ φῶτα. 'Ισοδύναμος τῇ φράσει «περὶ λύχνων ἁφάς».

Φάνκι = 'Εφάνη.

Νὰ φουνάσ' = Νὰ φωνάξῃ.

Νὰ μουγκρίζ' = Νὰ μυκᾶται ἢ βρυχᾶται.

Γυιὸς = Υἱός. Διετηρήθη ἡ δασίτης τῆς προφορᾶς τοῦ πνεύματος.

Φουβήθκι = 'Εφοβήθη.

Τὰ λίγα τ' τὰ πουλλὰ = Περιεσταλμένος ὑπεχώρησεν.

Τῶδουσι δρόμου = "Ωχετο ἀπιών. Τοὺ δίνου δρόμου σημαίνει κυρίως δρομαίως φεύγω ἀπαρατήρητος.

Τοὺ καρτιροῦσαν = 'Εκαιροφυλάκτουν.

'Ανέφκι = 'Ανέβη. 'Ο 'Εν. ἀνιβένου. Παρτ. ἀνέβινα. Μ. θ' ἀνιβῶ. 'Αόρ. 'Ανέφκα. Ρημ. ἀνέβασμα, ἀνιβασμός.

Στὰ ὑστιρνὰ = 'Επὶ τέλους.

Σκουληκουφαουμένα = Σκωληκόβρωτα.

Πιριπαίζ' = 'Εμπαίζει.

Κατσουφχιασμένους = Κατηφής. 'Ο 'Εν. τοῦ ρημ. κατσουφχιάζου.

Στόμας τ' δὲν ἄνοιϊ = Δὲν ἠδύνατο ν' ἀρθρώσῃ λέξιν. (Στόμας, ἐκφέρεται πάντοτε ἀρσενικῶς).

Πῶς σοὶ πάῃ = Πῶς σοὶ ἐφάνη.

'Απώμνις μὶ τὰ λόια σ' = Αἱ ἐλπίδες σου ἐματαιώθησαν καὶ αἱ μεγάλαι ὑποσχέσεις σου σὲ κατήσχυναν.

Γύρσις = 'Επέστρεψας. 'Εν. γυρνῶ. Πρτ. γυρνοῦσα. Μ. θὰ γυρίσου. 'Αόρ. γύρσα. Ρημ. γύρισμα, γυρισμός. 'Η λέξις γύρισμα σημαίνει ὡς τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξωμότας ὅθεν καὶ ρουμνουγύρισμα καὶ οὐβρουγύρισμα σημαίνουσαι χριστιανὸν ἢ 'Εβραῖον ἐξισλαμισθέντα.

'Ανακατώνισι = 'Αναμιγνύεσαι. 'Ο 'Εν. ἀνακατώνουμι. Πρτ. ἀνακατώνουμαν. Μ. θ' ἀνακατουθῶ. 'Αόρ. ἀνακατώθκα. Ρημ. 'Ανακάτουμα =

διαβολή. 'Ανακατουμὸς = σύγχυσις. 'Ανακατουτούρς (ἀρσ.) καὶ ἀνακατουτούρου (θηλ.) = διαβολεῖς. 'Ανακατούσιὰ = ἀνωμαλία πολιτικὸν ἰδίως ἔχουσα χαρακτῆρα.

Δουλειά, ποῦ δὲν τὴν τρών' τὰ σκυλιὰ = Ἡ φράσις αὕτη παρουσιάζει καί τινα ὁμοιοκαταληξίαν καὶ σημαίνει πρᾶξίν τινα ὅλως ἄτοπον καὶ ἀνοήτως διεξαχθεῖσαν.

Τί μοὶ χρειάζουνταν; (νὰ κάμω τοῦτο ἢ ἄλλο). Διερωτᾶται τις καθ' ἑαυτὸν διὰ τὴν ἀνόητον ἐπιχείρησίν του, ἧς ἡ ἔκβασις ἀπέτυχεν οἰκτρῶς.

Ἔφκα = Ἔφυγον, ἰδίως λαθραίως διέφυγον τὸν κίνδυνον. Ὁ Ἐν. φεύγου. Παρτ. ἔφηυνα. 'Αόρ. Ἔφκα. Ρημ. Φηυγιὸ = φυγὴ ἐν σπουδῇ ἠτηθέντος. Τὸ δὲ ρημ. φηυγατίζου σημαίνει φυγαδεύω τινὰ δολίως.

Ἰκεῖ ποῦ ἔλιγαν = Ἐνῷ ἔλεγον..

Ζαλίης (Ζαλίζεις) = Ἐνοχλεῖς. Ὁ Ἐν. Ζαλίζου. Παρτ. ζάλιζα. Μ. θὰ ζαλίσου. 'Αόρ. ζάλσα. Ρημ. ζάλισμα, ζαλίδ' κτλ.

'Αδιρφό μ' = 'Αδελφόν μου. Ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ λ τίθεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ρ. 'Αδέρφ, ἀδιρφούδγια κτλ.

Τί μαθαίνς = Ποίαν εὐχαρίστησιν αἰσθάνεσαι ἀποκρύπτων τὴν θλῖψίν σου.

Μαζών' = Συνάγει. Ἐν. μαζώνου. Παρτ. μάζουνα. Μ. θὰ μαζώξου. 'Αόρ. μάζουξα. Ρημ. μάζουμα, μαζουμός, μαζουλήκα = θησαύρισις χρημάτων.

Γινουμένα = Ὥρμα.

Καταφέρνου = Καταρρίπτω. Παρτ. κατάφιρνα. 'Αορ. κατάφιρα.

Πιτχέσι = Ὁ Ἐν. πιτχιοῦμι σημαίνει αὐθορμήτως καὶ αὐθαδῶς τρόπον τινὰ προσφέρομαι ὑποσχόμενος ὅτι θὰ φέρω εἰς πέρας δυσκατόρθωτόν τινα πρᾶξιν.

Μαϊμένους. Παθ. παρακ. τοῦ ρημ. Μαεύου ἐκ τοῦ οὐσ. Μάνα. Σημαίνει δὲ τοῦτο ἐνεργείας τινὰς γοήτων καὶ μάντεων οἵτινες κατορθώνουσιν, ὡς ὁ λαὸς δεισιδαιμόνως παραδέχεται, νὰ καταστήσωσί τινα διὰ τῶν μαγικῶν των βοτάνων σύννουν καὶ σκεπτικὸν εἰς τὰ κελεύσματα αὐτῶν μόνον ὑπείκοντα καὶ ἔχοντα ἀείποτε σχέσεις μετὰ δαιμόνων καὶ τεράτων. Ἡ δεισιδαιμονία αὕτη τοσοῦτον εἶναι διαδεδομένη παρὰ τῷ λαῷ, ὥστε ὁσάκις τις κατέχεται ὑπὸ μελαγχολίας οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἀναγκάζονται νὰ καταφεύγωσιν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος μάντεις καὶ γόητας — ἀπαγγέλονται δὲ τοῦτο ὡς τὸ πλεῖστον πονηρά τινα γραΐδια — ἵνα ζητήσωσι παρ' αὐτῶν ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν δεινῶν.

'Δῶ πὰν οἱ γιάλλοι = ('Εδῶ ἐπῆγον οἱ ἄλλοι) ἤτοι ἔφυγον πρὸς τοῦτο τὸ μέρος οἱ θρασύδειλοι. Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τὸ ἀστειότερον εἰς τοὺς οἰηματίας ἐκείνους ὅσοι κατὰ τὴν πρώτην προσβολὴν ἢ καὶ πρὸ ταύτης λιποτακτοῦσιν ἀναισχύντως.

Λόου = Λόγον.

Δὲν τὰ πέρνου γιὰ πέντι παράδις = Οὐδαμῶς παραδέχομαι ταῦτα.

Καρτιρέξου. Ὁ Ἐν. Καρτιρῶ σημαίνει ἰδίως περιμένω τινά, ἢ καιροφυλακτῶ. Ἴσως ἐκ τῆς λέξεως καρτερία.

Φουβιτσιάρς = Δειλός.

Ἔχασι κὶ τ' αὐγὰ κὶ τοὺ καλάθ. Φράσις λεγομένη ἐπὶ τῶν δειλῶν, οἵτινες ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ πτοοῦνται καὶ δὲν δύνανται οὐδὲ μίαν ν' ἀρθρώσωσι λέξιν.

Φόριξι. Ὁ Ἐν. φουρῶ = φορῶ, ἐνδύομαι, ὁπλίζομαι. Παρτ. φουροῦσα. Ἀορ. φόριξα ἢ φόρσα.

Κιλὶμ = Τάπης (λέξις Τουρκική).

Τσιτώθκι = Ἠκροάσθη μετὰ προσοχῆς. Τσιτόνουμι ἐν γένει σημαίνει ἐντείνω τὰς σωματικάς μου δυνάμεις προπαρασκευαζόμενος ὡς εἰς πάλην.

Δὲν τοὺν κράτσι = Δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπομένῃ. Ὁ Ἐν. τοῦ ρημ. κρατῶ. Πρτ. κρατοῦσα. Ἀορ. κράτσα κατὰ συγκοπὴν τοῦ ἐγκλιτικοῦ φωνήεντος η (ἐκράτησα = 'κράτσα).

Κόντιψι = Ἐπλησίασεν. Ὁ Ἐν. κουντεύου. Πρτ. κόντηυα. Μ. θὰ κουντέψου. Ἀορ. κόντιψα. Ρημ. κόντηυμα, κουντακηνὸς = ὁ πλησίον κατοικῶν γείτων ἢ μᾶλλον ὁ συγγενής.

Πῆρι τὰ μπάρμπαλα τ' = Ἔφυγε δρομαίως καὶ ἐν συστολῇ.

Ἀπού γαλιούτσκα = Κατ' ὀλίγον ἤτοι ἄνευ θορύβου.

Λιμπίζουμι = Ἐκ τῆς λαιμαργίας καταλαμβάνομαι ἀπὸ εἶδός τι κίσσης. Πρτ. λιμπίζουμαν. Μ. θὰ λιμπιστῶ. Ἀόρ. λιμπίσκα. Ρημ. λίμπισμα. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κακῶν συνεπειῶν τοῦ λιμπίσματος, ὅπερ μάλιστα διὰ τὰς ἐγκύους εἶναι ἐπιβλαβέστατον προκαλοῦν ἐνίοτε καὶ ἐκτρώσεις, θεωροῦσι παρ' ἡμῖν οἱ γυναῖκες καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ κρύπτωσιν ἐπιμελῶς τὰ ἐκ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν οἰκίαν των μεταφερόμενα ὀψώνια. Ἐὰν δὲ συμβῇ τὸ φαγητὸν νὰ εἶναι νοστιμώτατον καὶ ἐκπέμπῃ εὐωδίαν φροντίζουσι νὰ στέλλωσιν ἀμέσως εἰς τὰς ἐγκύους γείτονάς των μέρος ἐξ αὐτῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι τοῦτο γίνεται εἰς τὰς φίλας καὶ τὰς ἐχθράς, διότι μεγαλείτερον τούτου ἁμάρτημα δὲν δύναται κατ' αὐτὰς νὰ διαπραχθῇ.

Ἀνέφκι = Ἀνέβη. Ὁ Ἐν. ἀνηβαίνου. Πρτ. ἀνέβηζα. Μ. θ' ἀνηβῶ. Ἀορ. ἀνέφκα. Ρημ. ἀνηβασμός, ἀνέβασμα.

Παένουντας = Ἐνῷ ἐπήγαινε.

Ἀνάμισ' = Ἐν καὶ ἥμισυ.

Τοὺ ἤρτι νὰ λιγουθυμήσ'. Ἤτοι δὲν ἐλιποθύμησε μὲν ἀλλ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ τοῦτο. Ἐπίσης λέγομεν τοὺν ἤρτι νὰ κλάψ' δηλ. παρ' ὀλίγον καὶ θὰ ἔκλαιε.

Κίνσι νὰ πάῃ = Προχωρήσας μετέβαινε.

Δὲ = δέν.

Μπουρέης = Ἠμπορέσῃς, δυνηθῇς. Ὁ Ἐν. τοῦ ρημ. μπουρῶ. Πρτ. μπουροῦσα. Μ. μπουρέσου. Ἀορ. μπόρσα. Οὐσ. ἀνήμπουρους = ἀδιάθετος. Ἀνημπουργιὰ = ἀδιαθεσία.

Μοὶ ἤρτις, Μοὶ πήῃς, Μοὶ ἔκαμις. Λέγονται αἱ φράσεις αὗται σκωπτικῶς ἐπὶ ἐκείνων οἵτινες ὑποσχόμενοι κατ' ἀρχὰς μεγάλα ἀκολούθως ἐπιστρέφουσι μὲ κενὰς τὰς χεῖρας.

Πατέρα 'χτς = Ὁ πατήρ των. (ὁ πατήρ της). Ἐνταῦθα, ὡς καὶ εἴς τινας συγγενεῖς ταύτῃ περιπτώσεις, παρασιωπᾶται μὲν τὸ ἄρθρον, ἀλλ' ὑπεννοεῖται πάντοτε. Ἐξ ἄλλου ἀξία σημειώσεως εἶναι ἡ βαρβαρόφωνος προφορὰ τῆς ἀντωνυμίας (των, της), ἥτις τοσοῦτον εἶναι περιπεπλεγμένη μετὰ τοῦ ὀνόματος, ὥστε εἰς τὸν ἀκούοντα πρώτην φορὰν τοῦτο φαίνεται ὥς τι ἀκατανόητον. Εὑρηται δὲ ἡ περιπλοκὴ αὕτη καὶ εἰς τὰς ἀκολούθους λέξεις: ἄντραχ τς, γυιόχ' τς, παπάχ' τς, μπαμπάχ' τς, κτλ.

Σταναχώρια = Στενοχωρία.

Ἀπόμνης = Ἐναπελείφθης.

Ἰσιάῃς = Διορθώσης. Ὁ Ἐν. ἰσιάζου. Πρτ. ἴσιαζα. Μ. ἰσιάσου. Ἀορ. ἴσιασα. Ρ. ἴσιασμα.

Οὐφιλῶ = Ὀφελῶ. Π. οὐφιλοῦσα. Ἀορ. Οὐφέλσα.

Λέμι = Λέγομεν.

Πῆραν τὰ λίγα τς τὰ πουλλὰ κ' ἔφκαν = Περιεστάλησαν καὶ ἔφυγον δρομαίως.

Ποῦ πάν' τὰ τρανάτς τὰ λόγια; = Εἰς τί κατέληξαν αἱ καυχησιολογίαι των;

Μὴ φυτρώνς ἰκεῖ ποῦ δὲ σοὶ σπέρνουν. Φράσις λεγομένη παραινετικῶς πρὸς τοὺς νέους ἐκείνους, οἵτινες προπετῶς εἰσπηδῶσιν εἰς ζητήματα ἀλλότρια τοῦ κύκλου των καὶ ἄρχονται ὑποσχόμενοι πράξεις πολὺ ἀνωτέρας τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως.

Φόβγια μέργια = Μέρη ἐπίφοβα, ἐπικίνδυνα.

Πλάκουνι τ' αὐγά σ' = Ἡσύχει ἐν τῇ θέσει σου καὶ μὴ ἀναλάμβανε μερίμνας ἀνωτέρας τῶν δυνάμεών σου.

Πιρσαὶς πηνισαίς, — μεγάλα πχιασίματα = Πολλαὶ καυχήσεις, — κομπορρημοσύναι.

Σοὶ τζιτζικώθκι = Ἐγαργαλίσθης ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ δρέψῃς στεφάνους νίκης. Ἐν. τζιτζικόνουμι. Πρτ. τζιτζικόνουμαν. Μ. θὰ τζιτζικουθῶ. Ἀόρ. τζιτζικώθκα. Ρημ. τζιτζικουμὸς = περιβολὴ ἐνδυμασίας ἀπρεποῦς καὶ ἐν γένει συμπεριφορὰ ἄτοπος καὶ ἀκόλαστος.

Κάμνα τὰ τάσα πάσα = Κατορθώνω τι ὅλως ἀσήμαντον ἢ ἐν κάλλιον νομίζω καὶ λέγω ὅτι κἄτι κατώρθωσα ἐν ᾧ οὐσιωδῶς οὐδὲν ἔπραξα. Ἡ φράσις αὕτη λέγεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκωπτικῶς εἰς ἐκείνους ὅσοι καυχῶνται ὅτι θέλουσι κατορθώσει τι ἐν ᾧ εἶναι ὅλως ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο.

Γιαλασμένους = Ἠπατημένους.

Νὰ πᾶς στὴν οὐργὴ τοῦ Θεοῦ, χαμένι = Ἄπελθε εἰς τὴν ἀρὰν τοῦ Θεοῦ, ἀναίσχυντε!

Πουνουκιουφαλᾶς = Μὲ ἐνοχλεῖς ματαίως.

Τσιτώθκι = Ἐνέτεινε τὰ μέλη τοῦ σώματός του προετοιμαζόμενος εἰς τὸν μετὰ τοῦ θηρίου ἀγῶνα. Τσιτώνουμι σημαίνει ἄλλως καὶ τὴν ἔντασιν τῆς προσοχῆς ἰδίως δὲ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀκοῆς.

Ἀφικριοῦνταν = Ἤκουε μετὰ προσοχῆς, πολλάκις δὲ καὶ ὠτακουστῶς.. Ἐν. ἀφικριοῦμι. Πρτ. ἀφικριοῦμαν. Μ. θ' ἀφικριστῶμι. Ἀορ. ἀφίκρισκα. Ρημ. ἀφίκρισμα = ὑπακοή.

Θάμαζι = Ἐθαύμασε. Ὁ Ἐν. θαμάζου. Πρτ. θάμαζα. Ἀορ. θάμαξα. Τὸ παθ. θαμάζουμι σημαίνει ἀπορῶ, ἐξίσταμαι. Παρατ. θαμάζουμαν Ἀόρ. θαμάσκα.

Χάρκι = Ἐχάρη. Ἐν. χαίρουμι. Πρτ. χαίρουμαν. Μ. θὰ χαρῶ. Ἀορ. χάρκα. Μετ. Παρακ. χαρούμινους. Χαρὰ = γάμος.

«Φείδια ξιρνοῦσαν». Λέγεται ἡ φράσις αὕτη ἐπὶ τῶν ἄγαν ζηλοτυπούντων καὶ μὴ δυναμένων εἰπεῖν τι ἕνεκα τοῦ θριάμβου τῶν ἄλλων.

Δὲν μπουροὺ νὰ τοὺ φτουρέσου. Ἐπιτάσσεται ἡ φράσις αὕτη τῇ ἀνωτέρᾳ πρὸς πλειοτέραν ἔμφασιν τοῦ τῆς ζηλοτυπίας πάθους. Σημαίνει δὲ καθ' ἑαυτὴν τὴν δύσκολον θέσιν εἰς ἣν περιέρχεταί τις ἐκ λύπης, ἢ προσβολῆς ἢ ζηλοτυπίας καὶ δὲν δύναται νὰ παρηγορηθῇ. Ἀξία σημειώσεως εἶναι ἐνταῦθα ἡ προφορὰ τῶν λέξεων δὲν μπουρου, αἵτινες τοσοῦτον σφικτὰ προφέρονται ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τὸν τόνον τῆς δευτέρας.

Ἀπώμκαν = Ἀπέμεινον. Ὁ Ἐν. ἀπουμνείσκου. Πρτ. ἀπώμνεισκα. Μ. θ' ἀπουμείνου. Ἀόρ. ἀπώμκα.

Κιουφαλούκλις = Μεγάλαι κεφαλαί. Ἡ κατάληξις αὕτη προσκολλᾶται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς λέξεις τὰς δηλούσας μέρη τοῦ σώματος καὶ ἐκφέρεται ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, οἷον πουδαροῦκλα, χειροῦκλα, στουμούκλα κτλ.

Γκυλιοῦνταν = Ἐκυλίετο. Ἐν. γκυλιοῦμι. Παρτ. γκυλιοῦμαν. Μ. θὰ γκυλιθῶ. Ἀορ. γκυλίθκα.

Γαίματα = Αἵματα. Διετηρήθη ἡ δασεῖα προφορὰ ὡς καὶ ἐν ταῖς λέξεσι γύπνους, γυιὸς κ.ἄ.

Σταλαματχὲς = Σταγόνες.

Πηγάθ' = Πηγάδιον, φρέαρ.

Σειβοῦν = Νὰ ἔμβωσιν. Ἐν. σειβαίνου. Πρτ. σέβηνα. Μ. θὰ σειβῶ, Ἀορ. Σέβκα. Ρημ. σέβασμα.

Ἀπουλνᾶτι = Ἀπολύετε. Ἐν. ἀπουλνῶ. Πρτ. ἀπουλνοῦσα. Μ. θ' ἀπουλύκου. Ἀορ. ἀπώλκα.

Μισιὸς = Μεσαῖος.

Κατιβάζου = Καταβιβάζω. Παρτ. κατέβαζα. Μ. θὰ κατιβάσου. Ἀόρ. κατέβασα. Ρημ. κατιβασμός, κατέβασμα.

Π ά τ σ ι = Ἐπάτησε.

Ἄ λ λ ο υ λ υ π η μ έ ν α κ ι' ἄ λ λ ο υ χ α ρ ο ύ μ ι ν α = μέρος μὲν κατεχόμενα ὑπὸ λύπης μέρος δὲ ὑπὸ χαρᾶς ἕνεκα τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἀδελφοῦ των.

Π ά θ χ ι α τ ς = Παθήματά των.

Κ α μ ᾶ ρ ι ς = Δωμάτια.

Τ α ζ ὴ = Κυνηγετικὸς κύων (τουρκιστί).

Λ α ὼ = Λαγόν.

Π α ρ α κ ε ί θ ι. Ἐπίρρημα τοπικὸν σημαῖνον τὸ ὀλίγον τι ἀπωτέρω κείμενον πρᾶγμα.

Κ α λ ο υ ς ο ὗ ρ ί σ τ ι = Καλῶς ὥρισες. Καὶ ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις παρατηρεῖται ἡ φρικτὸς περίεργος προφορὰ ὡς ἐκ τῆς μὴ τονιζομένης πρώτης λέξεως.

Ἀ χ α μ ν ὸ ς = Κακός.

Μ π ο υ χ ο υ ρ ὶ = Ἑρμάριόν τι μικρὸν κείμενον κάτωθεν τῶν συνήθων ἑρμαρίων δουλαπίων) ἐν ᾧ ἐναποτίθενται πράγματα μικρᾶς ἀξίας καὶ σπανίως χρήσιμα.

Σ η μ α ζ ώ θ κ ι = Περιεστάλη. Ἐν. σημαζώνουμι. Πρτ. σημαζώνουμαν. Μ. θὰ σημαζουχτῶ. Ἀορ. ζημαζώθκα.

Ζ α ρ ο υ μ έ ν ο υ = Συνεσταλμένον. Τὸ ρῆμα ζαρώνου καὶ παθ. ζαρώνουμι σημαίνει συστέλλομαι ἐκ φόβου καὶ κρύπτομαι εἴς τι μέρος ἀπόκρυφον.

Ἀ ν θ ρ ο υ π έ λ ι ς = Ὀσμὴ ἀνθρώπου.

Ἔ φ α ῖ ς, ἔ σ κ α σ ι ς = Ἔφαγες καθ' ὑπερβολήν.

Κ ρ ι ά τ α = Κρέατα.

Π χ ι ό ν α ν = Ποῖον. Ἐνταῦθα προστίθεται ὁ προσχηματισμὸς αν ὡς ἐν τῇ ὁριστικῇ ἀντωνυμία αὐτόν, αὐτόναν κτλ.

Π χ ι ό ν α ν τ ὰ π ο υ λ ᾶ ς; = Ποῖον λέγει τὰ ψεύδη; ταῦτα.

Σ κ α σ μ ό ς! = Κατάρα βάρβαρος ἀπειλητικῶς ἐκφερομένη ἐπὶ τῶν αὐθαδιαζόντων.

Σ κ ί ζ α = Τεμάχιον ξύλου ἐσχισμένον ἐκ παχέως τινος κορμοῦ. Παράγεται ἡ λέξις ἐκ τοῦ ρημ. σχίζω.

Λ α λ ή μ α τ α = Μουσικὰ ὄργανα· ὅθεν καὶ λαλῶ = παίζω μουσικόν τι ὄργανον.

Π ὤ π ι ζ α ν = Ὅπου ἔπαιζον.

Γ λ έ π ς = Βλέπεις.

Β ά ν τ ι = Βάλλετε, τοποθετήσατε.

Ἀ π ο φ α σ ί ζ ο υ τ ο ὺ ν ἑ α υ τ ό μ'. Σημαίνει ἐν γένει ἀπελπισίαν καὶ προσδοκίαν τοῦ θανάτου πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν κατατρυχόντων με δεινῶν.

Π α λ η γ ο υ ρ ο ῦ σ ι = ἐπαρηγόρει.

Δ ὲ ν π ί σ τ η υ ι = Δὲν ἐπίστευεν.

Ἀ κ ο ύ σ κ ι = Ἠκούσθη.

Τσιρουμαχάη = Κλαίη γοερῶς. Ἐν. τσιρουμαχῶ. Πρτ. τσιρουμαχοῦσα. Μ. τσιρουμαχίζου, Ἀόρ. τσιρουμάχιζα.

Ἀκουνῶ τὰ δόντια μ' σημαίνει προετοιμάζομαι ὅπως γευθῶ νόστιμόν τι φαγητόν.

Στόμαρους = Μέγα στόμα. Ἐπίσης λέγομεν χείλαρους, μάταρους κ.τ.λ.

Ἀπήδηξι = Ἐπήδησεν.

Πηνοῦν = Ἐπαινοῦν.

Γειτουνέψ' = Ἐπισκεφθῇ. Ὁ Ἐν. γειτουνεύου. Πρτ. γειτόνηυα. Ἀόρ. γειτόνιφα. ρημ. γειτόνημα.

Φιλιὰ = Συμπόσιον, ἑστίασις. Φιλεύου ἑστιῶ.

Κατάφιρις = Κατώρθωσες ἢ μᾶλλον ἐνταῦθα κατετρόπωσας. Ἐν. καταφέρνου. Πρτ. κατάφιρνα. Μ. θὰ καταφέρου. Ἀορ. κατάφιρα. Τὸ ρῆμα τοῦτο ἔχει καὶ τὴν σημ. τοῦ καταπείθειν.

Ξιτινάζουνταν = Ἀνεπτύσσοντο. Ἐν. ξιτινάζουμι = ἀναπτύσσομαι σωματικῶς. Πρτ. ξιτινάζουμαν. Μ. θὰ ξιτινοχτῶ. Ἀόρ. ξιτινάχκα. Ρημ. ξιτίναγμα = ἀνάπτυξις σωματική.

Πέρνου ἀπάνου μ' = Ἐκ τῆς ἐπαρκοῦς καὶ θρεπτικῆς τροφῆς ἀναλαμβάνω δυνάμεις, καὶ αὐξάνω σωματικῶς.

Φουβέρα = Ἀπειλή.

Ἀποὺ σένα τοὺ ξέρου αὐτὸ τοὺ καλὸ (ἢ αὐτὸ τοὺ κακὸ) σημαίνει γνωρίζω τὴν χάριν ταύτην προερχομένην ἐκ μέρους σου.

Θιλίης = Θελήσῃς.

Τοὺν λόου σ' δυὸ δὲν τοὺν κάμνου = Ἐκπληρῶ τὴν ἐπιθυμίαν σου μετὰ μεγίστης προθυμίας, ὥστε δὲν σὲ ἀναγκάζω ποτὲ νὰ ἐπαναλάβῃς τὴν αἴτησίν σου. Ἡ φράσις αὕτη ἐν γένει ἐκδηλοῖ τρυφερὰν τινὰ περιποίησιν.

Συμπιθιριὰ = Συγγένεια.

Ξιμακρένς = Ἀπομακρύνεσαι. Ὁ Ἐν. ξιμακραίνου. Μ. θὰ ξιμακραίνου. Ἀορ. ξιμάκρινα. Ρημ. ξιμακρυμός. ξιμάκρυσμα.

Ἀμπουδίζουμι = Ἐμποδίζομεν. Ἐν. Ἀμπουδίζου. Πρτ. ἀμπόδιζα. Μ. ἀμπουδίσου. Ἀορ. ἀμπόδισα.

Ἠτία = αἰτία.

Ἄπραχα = ἄνευ καλῆς ἀγωγῆς, βάρβαροι.

Κάμνου τὰ γνώμια = Καταπείθω.

Ξέστησι = Ἐχαλάρωσε τὰς χορδάς των.

Τῶβανι = Τὸ ἔβαλεν.

Χηρέτσι = Ἐχαιρέτησεν.

Κατότρουπη = Ἰδιότροπος.

Κόπκαν τὰ ἤπατα μ' = Ἀπηύδησα.

Ὄλιτσκις = Ὅλους.

Βουκόνς = Νὰ ὠθῇς τεμάχιον τροφῆς ἐντὸς τοῦ στόματός μου. Ὁ Ἐν. βουκώνου σημαίνει καὶ τρώγω τι μετά τινος λαιμαργίας καὶ βίας ὅπως προφθάσω εἴς τινα κατεπείγουσαν ἐργασίαν.

Σουμοῦνα = Μέγαν ὁλόκληρον ἄρτον.

Ἰσὺ τοὺ ξέρς. Ἀπειλὴ δι' ἧς ἐπιρρίπτει τις τὴν εὐθύνην εἰς ἄλλους.

Τὰ πουλλὰ λόγια φέρνουν φτώχια = Φράσις λεγομένη ἐπὶ πολυλογίᾳ.

Γκάγκα = Ράμφος.

Δγιαστραγμέν' = Διεστραμμένη.

Γέρμα = Ἔρημα. Γέρμα κι' ἄχουρα, φράσις δι' ἧς ἐκφράζει τις συμπάθειαν πρὸς πτωχὸν καὶ ἀπροστατεύτου ὀρφανοῦ.

Βαστάχκι = Ἐκρατήθη.

Κουτσένουντας = Ἐβάδιζε χωλαίνων.

Θὰ σᾶς διχτῇ = Θέλει σᾶς δεχθῇ.

Θυγατέριχ' τς = Ὡς θυγατέρας της.

Καταστήθκαν = Ἀπεκατεστάθησαν.

Φοῦσκις = Κύστεις βοῶν ἢ προβάτων.

Μπούρλιασι = Ἐφόρεσε μετὰ σπουδῆς. Ἐν. μπουρλιάζου. Πρτ. μπούρλιαζα. Μ. θὰ μπουρλιάσου. Ἀορ. μπούρλιασα. Ρημ. μπούρλιασμα.

Κουτσίδις = Χρυσοχόοι.

Ἀπουρίχς = Ἀπορρίπτεις. Ὁ Ἐν. ἀπουρίχνου. Πρτ. ἀπώρριχνα. Μ. θ' ἀπουρρίξου. Ἀόρ. ἀπώρριξα. Ρημ. ἀπουρριξίμ' = ἀπορριπτέον.

Γκρημιστῇς! = Φύγε! Ὁ Ἐν. τοῦ ρήμ. γκρημίζουμι. Πρτ. γκρημίζουμαν. Μ. θὰ γκρημιστῶ. Ἀόρ. γκρημίσκα.

Στρουμπώθκι = Περιεμαζεύθη ἐν συστολῇ. Ὁ Ἐν. στρουμπόνουμι = κρύπτομαι ἔντρομος ἵνα μὴ παρατηρῶμαι ὑπὸ τῶν ἄλλων. Πρτ. στρουμπόνουμαν. Μ. θὰ στρουμπουθῶ. Ἀόρ. στρουμπώθκα. Ρημ. στρούμπουμα καὶ στρουμπουμός.

Ἀπανατχιό τ' = Ἐνδυμασία του.

Μουχάνια = Φυσητῆρες.

Διουρία = Προθεσμία.

Ἄ = ἄν.

Θὰ σοὶ πάρου τοὺ κιουφάλι σ' = Θέλω διατάξει ὅπως σὲ καρατομήσωσι.

Λόντσια = Συνέλευσις.

Πιχίζουνταν = Ἐθλίβετο. Ἐν. πιχίζουμι. Πρτ. πιχίζουνταν. Μ. θὰ πιχιστῶ. Ἀόρ. πιχίσκα. ρ. πιχισιά.

Μαζώθκαμι = Συνήχθησαν. Ἐν. μαζώνουμι. Πρτ. μαζώνουμαν. Μ. θὰ μαζουχτῶ. Ἀορ. μαζώθκα ἢ μαζώχκα. Ρημ. μάζουμα, μαζουμὸς κτλ.

Πιργιαλάῃ = Περιγελᾷ, περιπαίζῃ. Ἐν. πιργιαλῶ. Πρτ. πιργια-

λοῦσα. Μ. πιργιαλάσου. Ἀορ. πιργέλασα. Ρημ. πιργέλασμα, πιργιαλαστούρς, τὸ θηλ. πιργιαλαστούρου τὸ οὐδ. πιργιαλαστούρκου. Σημαίνουσι δὲ τὰ τρία τελευταῖα ἐπίθετα τοὺς σκώπτας.

Νὰ μοὶ σχουρνάῃ = Μακαρύζῃ. Ἐν. σχουρνῶ = μακαρίζω. Πρτ. σχουρνοῦσα. Ἀορ. σχώρσα. Ρημ. σχουρημός, σχώργιου.

Σιδηρικὸ = Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ σημαίνει τὸ σφυρίον. Σιδηρικὸν ὅμως ἐν γένει καλεῖται πᾶν σιδηροῦν ἐργαλεῖον τῶν τεχνητῶν καὶ ἰδίως τῶντεκτόνων.

Καυκὶ = Ποτήριον.

Χαχλανιοῦμι = Καγχάζω. Πρτ. χαχλανιοῦμαν. Ἀόρ. χαχλάνισκα. Ρημ. χαχλανισμός, χαχλανιτχιό.

Τρυπούδα = Μικρὰ ὀπή.

Προυμὶ = Πρὶν ἤ.

Χαραὴ = Αὐγή.

Καλιασμένουν = Προσκεκλημένον. Ἐν. καλνῶ. Πρτ. καλνοῦσα. Μ. θὰ καλέσω. Ἀόρ. κάλιασα. Ρημ. κάλιασμα = πρόσκλησις.

Ἀστόϊσι = Ἐλησμόνησε. Ἐν. Ἀστουχῶ. Πρτ. ἀστουχοῦσα. Μ. θ' ἀστουχήσου. Ἀόρ. Ἀστόϊσα. Ρημ. ἀστουχιμὸς = λήθη.

Χαρτὶ κὶ καλαμάρ' νὰ πάρ' κανένας κὶ νὰ τὰ γράψ' πάλι δὲν σώνουντι ὅλα. Ἤτοι εἰσὶ ταῦτα ἀνεκδιήγητα.

Φουρισιὰ = Στολή, ἐνδυμασία.

Πλαλάῃ = Νὰ τρέχῃ. Ἐν. πλαλῶ. Πρτ. πλαλοῦσα. Μ. θὰ πλαλήξου. Ἀόρ. πλάληξα. Ρημ. πλάληγμα, ἐπιρρ. πλαλιχτὰ ἢ πλαλιτχιόντας = δρομαίως.

Τσαλαπατῶ = Λακπατῶ. Ὁ ἀρρ. τσαλαπάτσα. Τσαλαπάτημα ἀσθένεια προερχομένη ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Ζουπίξουν = Συμπέσωσιν ἐκ τοῦ συνωστισμοῦ. Ἐν. ζουπῶ. Πρτ. ζουποῦσα. Μ. θὰ ζουπίξου. Ἀόρ. ζούπιξα. Ρημ. ζούπιγμα, ζουπιγμὸς ἐπιρρ. ζουπιχτά.

Βγῆκαν τὰ τσίπρα μ' = Ἐκ τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ ἐκθλίβονται τὰ ἐντόσθιά μου.

Πέρασι δὲν πέρσασι κανένας μῆνας. — Μόλις παρῆλθε μήν. Οὕτω λέγομεν ἴγκι δὲν ἴγκι μόλις ἔγεινε, φάνκι δὲ φάνκι = μόλις ἐφάνη κτλ.

Γιὰ νὰ δγῇ νὰ δγιοῦμι = Ἄξιον παρατηρήσεως ὁ περίεργος οὗτος τρόπος ἐκφράσεως δι' οὗ ἐξεγείρεται ἐπιτηδείως ἡ περιέργεια τῶν ἀκροατῶν.

Φκιασμένα = Κατασκευασμένα. Ἐν. φκιάνου. Πρτ. ἔφκιανα. Μ. θὰ φκιάσου. Ἀορ. ἔφκιασα. Ρημ. φκιάσιμου = κατασκευὴ φκιασίδ' δὲ λέγεται τὸ ψιμμύθιον ὅπερ παρασκευάζουσιν αἱ γυναῖκες καὶ τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ δηλητηριώδεις οὐσίας οἷον ἀρσενικὸν καὶ ἄλλας.

Φταστοῦν = Νὰ καταφθάσωσι τὸ ἓν τοῦ ἄλλου. Ἐν. φτάνου. Πρτ.

ἔφτανα. Μ. θὰ φτάσου. Ἀόρ. ἔφτασα. Τὸ ρῆμα τοῦτο σημαίνει καὶ ἐξαρκῶ.

Δὲν εἶνι πρᾶμα γιὰ νὰ ἔν = Δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ κατορθωθῇ.

Νὰ μὴν ἔφταναν κὶ νὰ μὴν ἔσουναν. Κατάρα φοβερά, δι' ἧς καταρώμεθά τινα νὰ ἐξολοθρευθῇ.

Αὔριου μιθαύριου = Μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Σοὶ παίρνου τοὺ πιτσί σ' ἀποὺ πάνου σ'. Ἀπειλὴ φοβερά.

Λουπάνσα = Κατεβρόχθισα μετὰ λαιμαργίας. Ἐν. λουπανίζου. Πρτ. λουπάνιζα. Μ. θὰ λουπανίσου. Ἀόρ. λουπάνσα. Ρημ. λουπάνισμα, λουπανιστούρς.

Νὰ φύφχ' = Νὰ φύγῃ.

Σχιόρσ = Συγχώρησιν, συγγνώμην.

Φέρσιμου = τρόπος.

Μὶ τὰ πουλλὰ = Μετά τινας δισταγμούς.

Μαρμαρώθκι = Ἔμεινεν ὡς ἀπολελιθωμένος ἐκ τοῦ πολλοῦ φόβου του. Ἐν. μαρμαρώνουμι. Πρτ. μαρμαρώνουμαν. Ἀόρ. μαρμαρώθκα.

Ἀποὺ δδουμάδα = Τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα.

Πῆρι νὰ σκρουπάῃ = Ἤρχισε νὰ διαλύηται.

Τοιμασίης = Προπαρασκευαί.

Ἀνιαστους = Ἀμέριμνος καὶ ἀπροφύλακτος.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΠΑΝ. ΚΟΥΛΕΡΗ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΑΜΦΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Ἡ ὀλιγόχρονος ὑπηρεσία μου στὸ χωριὸ Ἄμφια, μὲ ἔφερε ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς μου — ὡς διδασκάλου — κοντὰ στοὺς ἐργατικοὺς καὶ φιλοτίμους κατοίκους του. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἀντελήφθηκα, ὅτι τὸ παραδοσιακὸ στοιχεῖο, σὲ πολλοὺς τομεῖς καὶ ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς των, ἦτο ἔντονο καὶ ἀναλλοίωτο. Ἡ ἁπλότητα τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς των, μὲ τὴν γνησιότητα καὶ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, μοῦ ἐπέστησε τὴν προσοχή, γιὰ μιὰ διεξοδικὴ ἔρευνα τοῦ παραδοσιακοῦ στοιχείου των. Καὶ ἐνῶ προέβαινα στὴν μελέτη καὶ περιγραφὴ τοῦ ἑνός, ἄλλο ἀνεφύετο, σπουδαιότερον καὶ χαρακτηριστικώτερον. Καὶ εἶναι αὐτὰ τόσα πολλά, ποὺ μερικὴ μόνον μνεία τούτων γίνεται, στὸ παρὸν πόνημα.

Πρόσφυγες ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, ξερριζωμένοι ἀπὸ τὴν γενέθλια γῆ τους, ἔφεραν μαζὺ μὲ τὴν πίκρα τοῦ ξερριζωμοῦ καὶ ὅλον τὸν θησαυρὸν τῆς ψυχῆς των, ἤτοι τὶς θρησκευτικὲς παραδόσεις καὶ τοὺς λαϊκοὺς τρόπους λατρείας, μαζὺ μὲ τὸ ὑπέροχο ἐθνικὸ φρόνημά τους. Ἡ μακραίωνη σκλαβιά τους, κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας, δὲν στάθηκεν ἱκανὴ νὰ ἐξαλείψη «τὴν πίστη στὴν θρησκεία τοῦ Χριστοῦ» καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα. Διετήρησαν ἀναλλοίωτα καὶ μὲ τὸ συναίσθημα τῆς βαριᾶς κληρονομιᾶς, ὅλες τὶς δοξασίες καὶ τίς δεισιδαιμονίες, ἔστω, τοῦ παρελθόντος, ἄσχετα ἂν πρὸς στιγμὴν στερήθηκαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ, πὼς καὶ σήμερα ὑπάρχουν κάτοικοι — οἱ γέροι — ποὺ ὁμιλοῦν ὡς μητρικὴ τὴν Τουρκικήν. Μὰ τοῦτο ἦτο μιὰ διέξοδος στὴν καταπίεση, καὶ τὸν ἀφελληνισμό. Διότι ὅταν κάποτε ἐρωτήθηκαν οἱ παλαιότεροι, τί προτιμοῦσαν νὰ χάσουν, τὴν θρησκεία ἢ τὴν γλῶσσα τους; αὐτοὶ μὲ ξέχειλο τὸ συναίσθημα τῆς θρησκείας, ἀπήντησαν: Τὴν γλῶσσα μας χάνουμε, μὰ ὄχι καὶ τὴν θρησκεία μας. Καὶ ἔκτοτε στήριξαν τὶς ἐλπίδες τους, στὴν θρησκεία. Βαθειὰ ριζωμένη στὶς ψυχές τους, ξαπλώθηκε καὶ ἀγκάλιασε καὶ συνεδέθηκε μὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς τους.

Τὸ ἀπὸ Θεοῦ «ἄρχεσθε» εἶχε πλήρη ἐφαρμογή. Ἔτσι ἡ βαθειὰ θρησκευτικότητα, μαζὺ μὲ τὸ εἰδωλολατρικὸ στοιχεῖο ποὺ εὑρίσκετο στὶς ψυχές τους, ἀπὸ ἀρχαιοτάτους χρόνους, μᾶς παρουσιάζει σήμερα τὸ «ἑτερογενὲς κρᾶμα τῶν χριστιανικῶν καὶ εἰδωλολατρικῶν δοξασιῶν καὶ παραδόσεων» ὡς ἀναφέρει ὁ Γ. Μέγας.

Καὶ ἐνῶ σήμερα ἡ ἐπίσημη 'Εκκλησία, μὲ τὴν Θεόπνευστη διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος, κατήργησε τὶς δεισιδαιμονίες, τὶς πρωτόγονες λατρευτικὲς ἐκδηλώσεις, τὶς προλήψεις καὶ τὰ φετίχ, οἱ κάτοικοι ἐξακολουθοῦν νὰ τηροῦν μὲ εὐλάβεια, ὅ,τι ἡ παράδοση ἄφησε σ' αὐτούς, σὰν ἱερὴ παρακαταθήκη.

'Από τὴν θέση αὐτή, θεωρῶ ὑποχρέωση νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου, πρὸς τὴν κ. Λαζαρίδου 'Αρχοντούλαν, καὶ τὴν κόρην αὐτῆς Λαμπρινήν, διότι ὅλως προθύμως μοῦ ἐξιστόρησαν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωρίου των.

'Αριστοφάνης Κουλερῆς

Κομοτηνὴ 1968

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ἱστορικὰ στοιχεῖα τοῦ Χωριοῦ.

Αἱ πραγματοποιηθεῖσαι ἀνταλλαγαὶ πληθυσμῶν, μεταξὺ 'Ελλάδος καὶ Τουρκίας κατὰ τὸ ἔτος 1922, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν νέων χωρίων στὴν 'Ελλάδα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν οἱ ἐκ Τουρκίας ἀφιχθέντες ὁμογενεῖς. Πολλὰ χωριά, ἀμιγῆ καὶ μή, ἱδρύθηκαν στὴν περιοχὴ τῆς Δυτ. Θράκης. Στὴν παροῦσα συλλογή μας, ἐθεωρήσαμε σκόπιμον νὰ συμπεριλάβουμε καὶ ὀλίγα τινὰ ἱστορικὰ δεδομένα τοῦ χωριοῦ "Αμφια, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ ὁποίου καὶ περιγράφουμε.

Οἱ κάτοικοι τούτου, κατάγονται ἀπὸ τὸ Χάσκιοϊ (Καθάριον) τῆς 'Ανατ. Θράκης.

Τὸ χωρίον εἶναι κτισμένον στὸ πρανὲς τοῦ λόφου Κὰν - Τεπὲ σὲ ὑψόμετρο 40μ. Εὑρίσκεται δὲ ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Κομοτηνῆς, καὶ σὲ ἀπόσταση 20 χιλ. Συνδέεται δὲ μετ' αὐτῆς, δι' ἀσφαλτοστρώτου δρόμου, καὶ ἔχει τακτικὴν συγκοινωνίαν, τρὶς τῆς ἡμέρας. Οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 850 (ἀπογραφὴ 1961) καὶ εἶναι κατὰ τὸ μέγιστον ποσοστὸν "Ελληνες Θρᾶκες καὶ ὑπόλοιποι Τοῦρκοι. παλαιώτεροι κάτοικοι τῆς περιοχῆς.

"Απαντες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τῶν δημητριακῶν καὶ ἔχουν σχετικὴν κτηνοτροφίαν. Ἡ οἰκονομική των κατάσταση ποικίλλει κατὰ οἰκογένειαν καὶ ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ μετρία. Καὶ τοῦτο διότι ὁ μικρὸς κλῆρος των, δὲν εὑρίσκεται σὲ σημεῖα γόνιμα, ὡς συμβαίνει μὲ τὰ κτήματα τῶν Τούρκων.

Διοικητικῶς ἀνήκουν στὸ παραπλήσιο χωρίον 'Αρίσβη, ὅπου καὶ εὑρίσκεται τὸ Κοινοτικὸ Κατάστημα.

"Ολοι οἱ κάτοικοι, φέροντες στὴν ψυχή τους ριζωμένη τὴν πίστη στὰ ἰδανικὰ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς θρησκείας, εἶχον ὡς πρῶτο μέλημά των, τὴν ἀνέγερση 'Εκκλησίας καὶ Σχολείου.

Ἡ μακροχρόνιος σκλαβιά, τοὺς εἶχε ἀποστερήση τῆς δυνατότητος χρησιμοποιήσεως τῆς 'Ελληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἵδρυση ὡς ἐκ τούτου ἑνὸς Σχολείου, ἑνὸς κέντρου 'Ελληνικῆς μορφώσεως, ἐπεβάλλετο ἐκ τῶν πραγμάτων.

Κατόπιν ἐνεργειῶν τῆς τότε Σχολικῆς Ἐφορείας, ἱδρύεται τὸ 1923 τὸ Μονοθέσιον Δημοτικὸν Σχολεῖον Ἀμφίων. Ἐλλείψει ὅμως Διδακτηρίου, λειτουργεῖ τὸ πρῶτον ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὸ τζαμὶ τῶν Τούρκων, ὅπου ὑπῆρχε σχετικὸν οἴκημα. Μετὰ δὲ πάροδον τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ἀνεγείρεται τὸ ἰδιόκτητον κτίριον αὐτοῦ, διὰ Κρατικῆς χορηγίας καὶ μὲ συνδρομὰς τῶν κατοίκων. Τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν αἴθουσαν διδασκαλίας, μικρὸν διάδρομον καὶ γραφεῖον. Ὁ αὔλειος χῶρος, εἶναι περιμανδρωμένος διὰ λιθοδομῆς καὶ ἔχει τμήματα δενδροκήπου, λαχανοκήπου καὶ ἀνθοκήπου.

Κατὰ τὸ 1932, ἐπισυμβάντος ἰσχυροῦ σεισμοῦ, τὸ κτίριον ὑπέστη καθίζησιν καὶ ἀνοικωδομήθη, ἐκ νέου.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπελθοῦσαν Βουλγαρικὴν κατοχήν, τὸ Σχολεῖον διακόπτει τὴν λειτουργίαν του. Οἱ Βούλγαροι καῖνε ἅπαντα τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία καὶ τὴν ἐπίπλωσή του. Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ Σχολείου, θὰ παραθέσουμε χάριν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ εἰς ἔνδειξη τιμῆς πρὸς τοὺς διδασκάλους. τὰ ὀνόματα τούτων ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι σήμερον:

Ὡς πρῶτος ὑπηρετήσας φέρεται ὁ
Παπαδόπουλος Μιχαὴλ καὶ ἀκολουθοῦν
Γουρνᾶς Νικόλαος
Μακρυνικόλας Νικόλαος
Λαζαρίδου Μαρία
Χαλκιάδης Μιχάλης
Παπαδόπουλος Χριστόδουλος
Βαφειάδης Δημήτριος
Ζεφτερίδης Πολυχρόνης
Παχυγιαννάκης Νικόλαος
Τσῖρος Ἀνδρέας
Παπαντωνίου Αἰκατερίνη
Γιαντσίδης Πασχάλης
Στυλιανάκης
Παπαδόπουλος Κωνσταντῖνος
Δίτσα Ζαφειρία
Κουλερῆς Ἀριστοφάνης

Τὰ Ἄμφια ἔχουν θέα ἀμφιθεατρική. Σπίτια μονώροφα, κτισμένα μὲ πλίνθους, σὲ ρυμοτομικὸ σχέδιο, δίδουν γραφικότητα στὸ ὅλο τοπεῖο, μὲ φόντο τὴν συστάδα ποὺ σχηματίζουν στὸ βόρειο τμῆμα, τὰ πεῦκα, στὸ κέντρον τῶν ὁποίων ὀρθώνεται σὰν φύλακας Ἄγγελος, ὁ ναὸς τοῦ Πολιούχου τοῦ χωριοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Μὲ τὸν ἐρχομὸ τῶν προσφύγων, ὁ ἐποικισμὸς προσέφερε τὰ οἰκοδομικὰ ὑλικά, γιὰ τὴν στέγασή των. Λόγῳ τοῦ ψυχροῦ χειμῶνος, στὴν περιοχὴ αὐτή, τὰ σπίτια ἀπαιτοῦν «ἰδιόρυθμο σχέδιο» προκειμένου νὰ γίνῃ ὑποφερτὸ τὸ κρύο

καὶ γλυκύτερος ὁ χειμῶνας. Γιὰ τοῦτο τὰ σπίτια κατασκευάζονται τὸ πλεῖστον μονώροφα, πλατυμέτωπα, μὲ ἀνατολικὸ προσανατολισμό. Στὸ ἐμπρόσθιο μέρος ἔχουν τὸ «σατσιάκι», στὸ ὁποῖο γίνεται ἡ συμπληρωματικὴ ἀποξήρανση καὶ συγχρόνως ἡ προσωρινὴ ἀποθήκευση τῶν ὁρμαθῶν τοῦ καπνοῦ, μετὰ ἀπὸ τὴν πρώτη φάση τῆς ἀποξήρανσης ποὺ γίνεται σὲ εἰδικὰ τελλάρα, τὶς «λιάστρες». Πρὸς τὸ σατσιάκι, ἀνοίγουν δύο πόρτες, ποὺ ὁδηγοῦν στὰ δύο δωμάτια τοῦ κυρίως σπιτιοῦ, ἕνα τῶν ὁποίων φέρει στὴν κουζίνα ποὺ βρίσκεται στὸ βάθος τοῦ ὀπισθίου μέρους. Τὸ πάτωμα ὅλων τῶν δωματίων καλύπτεται ἀπὸ μίαν μᾶζαν χώματος καὶ σβουνιᾶς. Ἐπ' αὐτοῦ τοποθετεῖται ἡ «ψάθα» καὶ στρώνονται τὰ βαριὰ μάλλινα ὑφαντὰ χαλιά. Ὁ χωρισμὸς τῶν δωματίων γίνεται μὲ πλίνθους, καὶ ἡ σκεπὴ φέρει κεράμους. Ἡ ὀροφὴ εἶναι πάντοτε «μπαγταντί».

Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ κάτωθι ἔθιμον, ποὺ γίνεται σὲ ἀνεγειρομένην οἰκοδομήν. Ὅταν τελειώση ἡ πλινθοδομὴ καὶ μποῦν τὰ πρῶτα ξύλα, δοκοὶ κλπ. στὸ ὑψηλότερο σημεῖο στήνεται σταυρός. Ἕνας τότε ἀπὸ τοὺς τεχνίτες, ὁ πιὸ βροντώδης στὴν φωνή, «διαλαλεῖ» ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς στέγης τὴν νέαν οἰκοδομὴ καὶ καλεῖ τοὺς γειτόνους νὰ «φέρουν δῶρα» γιὰ τοὺς κατασκευαστάς. Τὰ λεγόμενα ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῆς «λογοτεχνικῆς ἱκανότητος» τοῦ διαλαλητοῦ. Συνήθως ὅμως λέγουν τὰ κάτωθι:

«Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, κτίριο κτίζεται διὰ τὸν τάδε. Ἔφερε τὸ δῶρο τῶν μαστόρων (ὁ νοικοκύρης πηγαίνει πρῶτος δῶρο) καὶ μᾶς καλοκάρδισε. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς νὰ καλοκαρδίση ὅλη τὴν οἰκογένειά του. Χαρὰ κι εὐτυχία νὰ τοῦ χαρίζη. Τίμια νὰ ἐργασθῆ. Πολλὰ χρήματα ν' ἀποχτήση. Μὲ τὸ καλὸ στοὺς Ἁγίους Τόπους νὰ πάη καὶ μὲ τὸ καλὸ νὰ γυρίση. Ἡ δουλειὰ ποὺ κάνουμε γερὴ νὰ εἶναι. Τὰ καρφιὰ τὴν σκεπὴ γερὰ νὰ κρατοῦν. Οἱ τοῖχοι νὰ μὴν γέρνουν. Οἱ νοικοκυραῖοι χρόνια πολλὰ νὰ ζήσουν».

Στοὺς γειτόνους ποὺ τιμοῦν τὸν νοικοκύρη καὶ φέρουν δῶρα στοὺς μαστόρους, λέγουν: Ὁ κ. Τάδε, ἐτίμησε τὸν νοικοκύρη καὶ ἔφερε τὸ δῶρο στοὺς μαστόρους. Τὰ πρόβατά του πολλὰ νὰ γίνουν. Τὸ ἄροτρό του τὴν γῆ βαθειὰ νὰ σκάβη κλπ.

Ἡ αὐλὴ τῶν σπιτιῶν ἀρκετὰ μεγάλη, μένει στὸ ὀπίσθιο μέρος τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ νὰ περιλάβη ὅλους τοὺς βοηθητικοὺς χώρους, τοῦ γεωργικοῦ σπιτιοῦ. Κατασκευάζονται λοιπὸν ἐντὸς αὐτῆς, ὁ στάβλος, ὁ ἀχυρῶνας, ὁ ὀρνιθῶνας, καὶ ἀποτελοῦν ὅλα αὐτὰ μιὰ συνοικία, μέσα στὴν ὁποία ζῆ, ἀναπτύσσεται καὶ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες του, ὅλος ὁ βοηθητικὸς κόσμος τοῦ γεωργοῦ.

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἐνδυμασία κατοίκων.

Τὸ σῶμα τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἔχει σχετικὴν ὡραιότητα καὶ κοσμεῖται ἐξωτερικῶς μὲ ὡραίας καὶ γραφικὰς ἐνδυμασίας. Αὐτὴ ποὺ σήμερα

φυλάσσεται στὸ «σεντούκι», θὰ ἔλθῃ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας μόνον κατὰ τὶς ἐπίσημες ἐθνικὲς ἑορτές.

Ἀγαλλίαση καὶ ἐνθουσιασμὸ σκορπίζει στὸν θεατή, ἡ κατὰ καιροὺς ἐμφάνισις τῶν κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν, μὲ τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς στολῆς, ὅταν ἕνα σημαντικὸ γεγονὸς ἢ ἐθνικὴ ἑορτὴ ἑορτάζεται στὸ χωριό. Εὐσταλεῖς οἱ νέοι «σύρουν» σὲ τοπικοὺς χορούς, στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, τὶς ὡραῖες νέες, στολισμένες μὲ τὰ πιὸ πολύτιμα ψιμύθια ποὺ ἡ μητέρα ἢ ἡ γιαγιά, τὶς ἔχει κληροδοτήση.

Τὸ χόμπυ κάθε γυναίκας, εἶναι ἡ ἄψογη ἐμφάνισή της, ποὺ ἐπιτυγχάνεται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν ἀρτιότητα καὶ κομψότητα τῆς ἐνδυμασίας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ τὰ μπιζοῦ καὶ ψιμύθια ἀληθινὰ ἢ ψεύτικα μὲ τὰ ὁποῖα «ἁρματώνεται». Ἡ φιλαρέσκεια —φύσει ἐνδόμυχη διάθεση κάθε κοπέλλας— τὴν ὁδηγεῖ εἰς τὸ νὰ εὕρῃ τρόπους καὶ συνδυασμοὺς χρωμάτων, γιὰ νὰ σχηματίσῃ τὴν μόδα, αὐτὴ ποὺ θὰ τὴν ἐμφανίσῃ ὡμορφότερη ἀπὸ τὶς ἄλλες φίλες της. Αὐτὴ ἡ «εὑρεσιτεχνία» μόδας, ἀπὸ κάθε κοπέλλα ἢ ἀπὸ κοπέλλες τῆς περιοχῆς, ἐδημιούργησαν, ἀπὸ τὰ παλιὰ ἀκόμη χρόνια τὴν ἀποκαλούμενη σήμερα, «τοπικὴ ἐνδυμασία». Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου γενικεύεται καὶ καθιεροῦται σὰν ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ ἐνδυμασία τῆς περιοχῆς. Οἱ ἐνδυμασίες πολλῶν περιοχῶν ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα, μὰ διατηροῦν καὶ βασικὲς διαφορὲς ποὺ τὶς ξεχωρίζουν ἔτσι σὲ «τοπικές».

Ἡ Ἀμφιώτικη κοπέλλα, ὅταν ἤρχετο ἡ Κυριακὴ ἢ ἄλλη σημαίνουσα ἑορτή, ἐμφανίζετο μὲ φούστα τισὸρ μεσάτη, μακρυὰ ὡς τὸν ἀστράγαλο. Ἦτο πλισσὲ ψιλὸ καὶ στὸν ποδόγυρο γαρνιρισμένη μὲ μαῦρο βελοῦδο. Στὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἔφερε μπλοῦζα χρωματιστὴ μὲ λαιμόκοψη τετράγωνη, γαρνιρισμένη στὸ ἄκρον μὲ βελουδένιο σειρήτι. Αὐτὴ ἐράβετο σὲ μόδα στύλ. Κατέληγε σὲ γλωσσάκια ποὺ σκέπαζαν τὴν φούστα. Στὸ ὀπίσθιο μέρος ἔφερε ζωνάκι. Τὸ μανίκι της, ἦτο μακρύ, κεντημένο ἢ μὲ χρυσᾶ κουμπάκια.

Τὸ ἐμπρόσθιο μέρος τῆς φούστας ἐκαλύπτετο ἀπὸ ποδιά. Κατεσκευάζετο δὲ αὐτὴ ἀπὸ μαῦρο σατέν, μὲ σειρήτι ἄσπρο στὸ κάτω μέρος καὶ μὲ σχεπικὸ φραμπαλᾶ.

Στὸ κεφάλι ἔφεραν τσιμπέρι (γκιρὲπ) μονόχρωμο μὲ μαύρη κορδελίτσα στὸν γύρο. Τὸ τσιμπέρι ἐστόλιζε ἕτοιμο ἀνθάκι (πσιτσὲκ τιτιρέκ). Αὐτὸ ἦτο ἐκ πάστας, μὲ χρυσᾶ ἀνθάκια ποὺ ἐκινοῦντο. Στὸ λαιμὸ ἐκρέμετο κολλιὲ καὶ ὁπωσδήποτε χρυσαφικό. Στὸ χέρι φοροῦσαν βραχιόλια γυάλινα. Καὶ τοῦτο λόγῳ ἐλλείψεως χρυσῶν τοιούτων, διότι ἡ ἀγορὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν διέθετε χρυσαφικὰ πρὸς καλλωπισμό.

Ψιμύθια γυναικῶν.

Ἀποτρίχωση:

Τὸ τριχωτὸ πρόσωπο σὲ μέρη αὐτοῦ ἢ στὴν ὁλότητά του, καθὼς καὶ στὰ

ἄκρα τοῦ σώματος, εἶναι φαινόμενο ἀντιαισθητικό, ποὺ στενοχωρεῖ ἰδιαίτερα τὸ γυναικεῖο φῦλο. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους ἐρευνᾶται ὁ τρόπος τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν τριχῶν. Πολλὰ ἐπιστημονικὰ φάρμακα χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὶς νεώτερες σήμερα 'Αθῆδες. Οἱ παλαιότερες ὅμως στερούμενες τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐπιστήμης, προέβαιναν σὲ αὐτοσχέδιες συνθέσεις φαρμάκων.

Βασικὴ ὕλη ἦτο ἡ ζάχαρις. Αὐτὴ ἐγίνετο σιρόπι, καὶ ἁπλώνετο στὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια μιᾶς στάμνας γιὰ νὰ πήξῃ. Ἐδουλεύετο μετὰ μὲ τὰ χέρια ἕως ὅτου γίνῃ μιὰ μαλακὴ μάζα—ζύμη καὶ ἐπικολλᾶτο στὸ τριχωτὸ μέρος τοῦ σώματος. Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι ποὺ νὰ ξηραθῆ. Ἀπεκολλᾶτο μετά καὶ παρέσυρε συγχρόνως τὶς τρίχες, ξερριζώνοντας αὐτές. Τὸ πρόσωπο ἐπλένετο ἐν συνεχείᾳ μὲ βρεμμένο πίτουρο. Ἐφυλάσσετο δὲ σκεπασμένο ἐπὶ λίγο χρόνο, ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ ἀέρα.

Γαλάκτωμα:

Βασικὸ συστατικὸ γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ γαλακτώματος ἦτο τὸ οὔζο ἢ τὸ ξύδι καὶ τὸ «ζιβᾶ», εἶδος δηλητηρίου. Τὸ μεῖγμα τοῦτο «ἐδουλεύετο» καλὰ καὶ διετηρεῖτο σὲ μπουκάλι. Πρὸ ἢ μετὰ τὸν ὕπνο γίνεται μὲ τὴν βοήθεια βάμβακος, ἐπάλληψις τοῦ προσώπου καὶ ἐπιτυγχάνετο ἔτσι ὁ καθαρισμὸς τῆς ἐπιδερμίδος ἀπὸ τὰ πάσης φύσεως ἀντιαισθητικὰ «σώματα».

Λιπαρὰ κρέμα:

Τούτη ἐγίνετο μὲ φρέσκο βούτυρο, ἀσπράδι αὐγοῦ καὶ μὲ δηλητήριο ζιβᾶ. Τὸ μεῖγμα ἔπρεπε νὰ δουλευτῆ καλά καὶ διετηρεῖτο σὲ γυάλινο βάζο. Μετὰ τὴν ἀποτρίχωση ἢ τὸ γαλάκτωμα, συνεπλήρωνε τὸ μακιγιάρισμα τῆς νέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

'Ανθολόγηση ἀπὸ τὸ «μενοῦ» τῆς 'Αμφιώτικης νοικοκυρᾶς.

'Η χωρικὴ κουζίνα εἶναι ἁπλῆ. 'Ο ὀγκώδης τόμος τοῦ Τσελεμεντέ, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ στεγασθῆ κάτω ἀπὸ τὴν χωριάτικη στέγη. Καὶ τοῦτο διότι δὲν ὑπάρχει πλούσια «πρώτη ὕλη». Δὲν ἔπεται ὅμως ὅτι τὸ «τζάκι» δὲν καπνίζει. Ὑπάρχουν καὶ ἐδῶ πρῶτες ὕλες — ἴσως οἱ βασικώτερες — καὶ ἀπὸ αὐτὲς οἱ «αὐτόκλητοι» Τσελεμεντέδες, βρῆκαν τρόπους καὶ συνδυασμοὺς γιὰ νὰ παρασκευάσουν ὑγιεινὰ καὶ θρεπτικὰ φαγητὰ καὶ γλυκά. Θὰ παρατηρήσωμε ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ὅλα τὰ φαγητὰ ἔχουν ὡς βάση, τὰ παραγόμενα προϊόντα τοῦ χωριοῦ. Σήμερα ὅμως ἡ ἐξάπλωση τοῦ πολιτισμοῦ, ἔφερε καὶ στὸν τομέα αὐτὸν τὴν «ἐπανάστασή» του, στὸ χωριό. Ἔτσι τὰ ἀναφερόμενα φαγητὰ ποὺ μὲ πεῖσμα θέλουν νὰ διαιωνίζουν οἱ παλαιότερες, ἄρχισαν νὰ παραχωροῦν τὴν θέση τους, στὰ καλομαγειρεμένα καὶ θρεπτικὰ τοιαῦτα ποὺ μὲ ἐπιδεξιότητα μαγειρεύουν τώρα οἱ νεώτερες.

1. Ἀκὶτ - μᾶ.

Ὑλικά: Ἀλεύρι
Αὐγὰ
Σόδα

Ἐκτέλεση: Κατασκευάζεται μιὰ παχύρευστη μάζα, ἀπὸ τὸ ἀνακάτωμα τοῦ ἀλεύρου, τῆς σόδας καὶ τῶν αὐγῶν, ἡ ὁποία καὶ χτυπιέται ἀρκετά. Τὸ μεῖγμα ψήνεται σὲ πέτρινη πλάκα, ποὺ βρίσκεται στὴν φωτιά. Ρίπτεται δὲ μὲ τὸ κουτάλι λίγο - λίγο καὶ σχηματίζονται διάτρητες πίττες. Μετὰ τὸ ψήσιμο, ἀλείφονται μὲ φρέσκο βούτυρο καὶ τρώγονται ζεστές.

Τὴν ἄνω ἐπιφάνεια τῆς πλάκας, πρὶν ἀπὸ τὸ ψήσιμο, τὴν ἀλείφουν μὲ τὸ κροκάδι βρασμένου αὐγοῦ, ἀντὶ γιὰ λάδι.

2. Ἐσμερὶ

Ὑλικά: Ξυνισμένο τυρὶ
Ζάχαρη

Ἐκτέλεση: Ὅταν τὸ τυρὶ γιὰ ὁποιοδήποτε λόγο ξυνίση, τότε τὸ βάζουν σὲ μιὰ «τσαντήλα» καὶ ἐπάνω τὸ πιέζουν μὲ μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ στραγγίση. Ὅταν τώρα στραγγίση καλά, τὸ ἀνακατώνουν μὲ ζάχαρη. Τὸ βάζουν μετὰ στὴν φωτιὰ καὶ τὸ ἀνακατώνουν συνεχῶς μέχρι ποὺ νὰ βγῆ τὸ λίπος. Τὸ τοποθετοῦν μετὰ σὲ ἕνα ταψὶ καὶ τὸ κόβουν σὲ λουκούμια.

3. Καπούσκα

Ὑλικά: Λάχανο τουρσὶ
Λάδι
Ρύζι

Ἐκτέλεση: Κόβουν ψιλὸ - ψιλὸ τὸ τουρσί, καὶ τὸ καβουρδίζουν στὸ τηγάνι. Συγχρόνως τὸ πασπαλίζουν μὲ κόκκινο πιπέρι. Μετὰ τὸ βράζουν σὲ χύτρα, μὲ ἀνάλογο ρύζι, καὶ γίνεται τὸ «ξυνὸ λαχανόρυζο».

4. Κατσαμάκι

Ὑλικά: Ἀλεύρι
Ἁλάτι ὀλίγο
Βούτυρο
Ὀλίγο λάδι.

Ἐκτέλεση: Βράζεται τὸ νερό, ἀφοῦ ἔχει ριχτῆ καὶ λίγο ἁλάτι μέσα. Ὅταν τὸ νερὸ ἀρχίζει νὰ βράζη, ρίπτεται λίγο - λίγο τὸ ἀλεύρι καὶ ἀνακατεύεται καλὰ μὲ τὸν πλάστη. Ὅταν μὲ τὸ πολὺ βράσιμο, πήξει, ρίπτεται στὸ ταψί. Καίγεται βούτυρο φρέσκο καὶ περιχύνεται. Μὲ ἕνα κουτάλι τῆς σούπας,

στρώνεται ἡ ἐπιφάνειά του. Κόβεται σὲ τεμάχια καὶ τρώγεται μὲ τυρὶ ἢ μὲ πετιμέζι ἢ μὲ ζάχαρη.

5. Μαμαλίγα

Ὑλικά: Μιά ποσότητα λάπατα
Λίγο πιπέρι καὶ ἁλάτι

Ἐκτέλεση: Τὸ φαγητὸ τοῦτο εἶναι διὰ τὴν περίοδο τῆς νηστείας. Πολλὰ φύλλα ἀπὸ λάπατα, τοποθετοῦνται τὸ ἕνα πάνω στὸ ἄλλο. Ἐπάνω σὲ κάθε στρώση, πασπαλίζεται πιπέρι καὶ λίγο ἁλάτι καὶ περιτυλίσσονται σὲ ρόλο. Ψήνονται ἐντὸς τῆς στάχτης. Μετὰ τὸ ψήσιμο, ἀφαιρεῖται τὸ ἐξωτερικὸ φύλλο καὶ τρώγεται τὸ ἐσωτερικὸ μέρος.

6. Μανδηλάκια

Ὑλικά: Ζύμη γιὰ φύλλο
Μυζήθρα

Ἐκτέλεση: Ἀνοίγεται ἡ ζύμη σὲ φύλλα μικρὰ καὶ στρογγυλά. Ἐντὸς ἑκάστου βάζουν λίγη μυζήθρα καὶ διπλώνεται σὲ σχῆμα «τετράγωνο» (μανδηλάκι). Ψήνονται σὲ ζεστὴ πέτρα ἢ καὶ τηγανίζονται μὲ λάδι. Ἀλείφουν μετὰ αὐτὰ μὲ φρέσκο βούτυρο.

7. Μυζήθρα μὲ αὐγὸ

Ὑλικά: Μυζήθρα
Αὐγὰ
Κόκκινο πιπέρι
Φρέσκο βούτυρο

Ἐκτέλεση: Ψήνονται τὰ αὐγὰ μέσα στὸ νερὸ ποὺ βράζει. Μὲ τὸ νερὸ δὲ τῶν αὐγῶν, ζεστό, διαλύεται ἡ μυζήθρα. Τοποθετοῦνται τὰ αὐγὰ μετὰ σὲ πιάτα, καὶ γαρνίρονται μὲ τὴν μυζήθρα. Πασπαλίζουν λίγο κόκκινο πιπέρι καὶ τὰ περιχύνουν μὲ φρέσκο βούτυρο.

8. Παπρικὰς

Ὑλικά: Φρέσκα πιπέρια
Λάδι
Μυζήθρα.

Ἐκτέλεση: Κόβονται τὰ πιπέρια ψιλὰ-ψιλὰ καὶ καβουρδίζονται μὲ λάδι στὸ τηγάνι. Ἀνακατεύονται μετὰ μὲ μυζήθρα. Σερβίρονται καὶ τρώγονται ζεστά.

9. Σουίτ

Ὑλικά: Γάλα
Κόκκινο πιπέρι
Ἀλεύρι
Φρέσκο βούτυρο

Ἐκτέλεση: Βράζεται τὸ γάλα καὶ ρίπτεται λίγο-λίγο τὸ ἀλεύρι μέχρι νὰ πηκτώση καὶ νὰ γίνη κρέμα. Σερβίρεται στὰ πιάτα πασπαλίζεται μὲ κόκκινο πιπέρι καὶ τρώγεται ζεστό, ἀφοῦ καῆ μὲ φρέσκο βούτυρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Ἀπὸ τὶς ἀσχολίες τῶν κατοίκων.

Καπνοκολλιέργεια.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ — ἕνα ἀπὸ τὰ βασικὰ προϊόντα τῆς Πατρίδος μας — δίδει τὰ οἰκονομικὰ μέσα, γιὰ ὑποφερτὴ διαβίωση τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου. Σὲ αὐτὴ ἐπιδίδονται ὅλες σχεδὸν οἱ οἰκογένειες, καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο καὶ ἰσχυρὸ σκέλος τῆς οἰκονομίας των, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ τοποθεσία εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται χτισμένο τὸ χωριό, προσφέρεται θαυμάσια, διὰ τὴν καλὴ ἀποξήρανση τῶν φύλλων καὶ τὴν διαφύλαξη σὲ ἀποθῆκες, λόγῳ τοῦ ἀρκετοῦ ὑψομέτρου — 40 μ., — καὶ τῆς ἐλλείψεως ὑγρασίας. Παράλληλα ἡ καταλληλότητα τῶν καπναγρῶν — φυτεύουν στὸ πρανὲς τῶν λόφων — ἐγγυῶνται τὴν ἐξαιρετικὴ ποιότητα τοῦ καπνοῦ.

Ὁ ἀγώνας ὅμως — καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἡ λέξη αὐτὴ ὑπερβολὴ — εἶναι μεγάλος καὶ συνεχής. Μόνον ὅσοι ζοῦν πλησίον τῶν καπνοκαλλιεργητῶν ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμήσουν τὸ ὕψος τῆς προσφερομένης ἐργασίας των, προκειμένου οὗτοι νὰ ἐξοικονομήσουν τὰ μέσα τῆς συντήρησής τους καὶ νὰ βοηθήσουν παράλληλα στὴν οἰκονομικὴ ἄνοδο τῆς χώρας μας. Γιὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ ἐργασία του, ἐκτιμηθῆ «δεόντως» καὶ τοῦ ἀποδοθῆ ἱκανοποιητικὴ τιμὴ στὸ προϊόν του. Καὶ ὁ ἀγώνας ἀρχίζει:

α) Προετοιμασία τῶν καπνοφύτων.

Στὰ μέσα τοῦ Μαρτίου, σὲ μέρη ἐπίπεδα, κοντὰ στὸ χωριὸ ἢ καὶ μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, θὰ ἑτοιμαστοῦν τὰ καπνοσπορεῖα (χασλαμάδες). Τοῦτα εἶναι παράλληλες βραγιές, ὕψους 30 ἑκατ. τοῦ μέτρου. Στὴν ἐπίπεδη ἐπιφάνειά τους, θὰ στρωθῆ κατ' ἀρχὴν ἕνα στρῶμα ψιλῆς ἄμμου (ποταμίσια). Ἐπάνω σὲ αὐτὴ θὰ ρίξουν μιὰ μικρὴ στρώση κοπριᾶς ζώων, καλὰ χωνεμένη, τὴν ὁποίαν προηγουμένως ἔχουν περάσει ἀπὸ κόσκινο. Ἐπάνω σὲ

αὐτὴ τώρα, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν πατήσουν καλά, μὲ μιὰ σανίδα, θὰ ρίξουν τὸν σπόρο. 'Ο σπόρος ἔχει ἑτοιμαστῆ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα. Συγκεκριμένα τὸν βάζουν σὲ μιὰ «τσαντήλα» (πανὶ) καὶ τὸν βρέχουν ὥστε νὰ προβλαστήση. Τοῦτον, τὴν ὥρα τῆς σπορᾶς, τὸν ἀνακατεύουν μὲ στάχτη ἢ ψιλὴ ἄμμο, ὥστε ρίχνοντάς τον, νὰ πέση συμμετρικὰ σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῆς βραγιᾶς. Παspαλίζουν πάνω ἀπ' αὐτὸν λίγη κοπριὰ καὶ πάλιν, καὶ ποτίζεται ἀμέσως. Τὰ ποτίσματα θὰ συνεχιστοῦν καθημερινῶς — τὶς πρωινὲς κυρίως ὧρες — ἐπὶ 70 ἡμέρες, ἕως ὅτου τὰ καπνόφυτα «φθάσουν» γιὰ μεταφύτευση στὸν καπναγρό. Ἐν ὅσῳ ἀκόμη θὰ βρίσκωνται στὶς βραγιὲς πολλὲς φορὲς θὰ βοτανιστοῦν καὶ θὰ ραντιστοῦν μὲ φάρμακο — Ζινέπ, — ὡς προληπτικὸν κατὰ τῆς ἀσθενείας τοῦ καπνοφύτου, ἀπὸ τοῦ περονοσπόρου.

β) Καπνοφυτεία — καπνοσυλλογή.

Τούτη γίνεται περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἢ τὶς ἀρχὲς Ἰουνίου, στὸν ἀγρὸ ποὺ ἔχει ἑτοιμαστῆ μὲ πολλὰ ὀργώματα. Οἱ γυναῖκες θὰ σηκωθοῦν πρωὶ καὶ θὰ ἑτοιμάσουν τὰ φυτά. Θὰ πᾶνε στὶς βραγιές, καὶ θὰ πάρουν τὰ ψηλότερα φυτά, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦν σὲ μεγάλες κόφες. 'Ο ἄνδρας θὰ γεμίση τὰ μεταλλικὰ βαρέλια μὲ νερό, θὰ ἑτοιμάση τὸ ἁμάξι καὶ περὶ τὴν 10ην π.μ. ὅλοι θὰ ξεκινήσουν γιὰ τὸν καπναγρό. Τὸ χωράφι θὰ καλλιεργηθῆ καὶ πάλιν καὶ θὰ χωριστῆ σὲ ταχτάδες (σανίδια). Μὲ σκαπάνη ἀνοίγονται παράλληλες γραμμὲς (καρίκια), μὲ ἀπόσταση 30 ἑκατοστά. Οἱ γυναῖκες φυτεύουν τῇ βοηθείᾳ τῶν φυτευτηρίων. 'Αμέσως μὲ τὸ ποτιστήρι, γίνεται τὸ πότισμα. Μετὰ τὸ ρίζωμα καὶ τὸ μεγάλωμα τῶν φυτῶν, θὰ γίνουν μερικὰ τσαπίσματα καὶ ραντίζματα μὲ φάρμακο ζινέπ. Εὐνοϊκὸς καιρὸς γιὰ τὴν μὴ ἀνάπτυξη τῆς ἀσθενείας θεωρεῖται ἡ ξηρασία.

'Αφοῦ τώρα τὰ φυτὰ μεγαλώσουν, ἀρχίζει τὸ «σπάσιμο» τῶν φύλλων, ἡ συλλογή. Ἡ φάση τούτη τῆς καπνοκαλλιέργειας εἶναι ἴσως, ἡ πιὸ δύσκολη. Καὶ τοῦτο διότι ὁ γεωργὸς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ «θυσιάση» πολὺ ὕπνο, γιὰ νὰ μεταβῆ ἀπὸ τὶς πρωινὲς κιόλας ὧρες στὸν καπναγρό, καὶ νὰ πάρη ἕνα χέρι, πρῶτο, δεύτερο, κλπ., μὲ τὴν βοήθεια τῆς «λυχνίας θυέλλης». Σπάει τρία - τέσσαρα φύλλα ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ καὶ τὰ τακτοθετεῖ σὲ μεγάλες κόφες. Ἡ ἐργασία τούτη πρέπει νὰ γίνη τὴν νύχτα, διότι τὰ φύλλα εἶναι τότε δροσερὰ καὶ σπᾶνε εὔκολα, ἐνῶ μὲ τὸν ἥλιο μαραίνονται καὶ δὲν σπᾶνε.

Οἱ κόφες μεταφέρονται στὸ σπίτι καὶ ἐκεῖ ἀρχίζει ἀπὸ μέρους μικρῶν καὶ μεγάλων τὸ «μπούρλιασμα» (πέρασμα τῶν φύλλων) ἕνα - ἕνα σὲ κλωστή, καὶ ἡ τοποθέτησή τους σὲ παραλληλόγραμμα τελλάρα (λιάστρες). Οἱ λιάστρες θὰ κρατηθοῦν δυὸ μέρες στὸν ἴσκιο καὶ μετὰ θὰ ἐκτεθοῦν στὸν ἥλιο ἐπὶ 20 ἡμέρες, γιὰ νὰ λάβουν τὸ χρυσαφὶ χρῶμα. Πρόχειρα τώρα τὰ κρεμοῦν στὸ «σαγιὰ» τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ τὰ «παστλιάσουν» κατὰ τὴν

περίοδο τοῦ χειμῶνα, ὡς περιγράφουμε στὸ κεφάλαιο τῶν χασλαμάδων.

Οἱ ποικιλίες ποὺ καλλιεργοῦνται εἶναι δύο εἰδῶν. Τὸ Καμπὰ - Κουλὰκ (ἀφράτο αὐτί), μὲ μεγάλο φύλλο, χαμηλῆς ποιοτικῆς ἀξίας καὶ ὁ Μπασμᾶς (πατημένος, στιβαγμένος) μὲ μεγάλη ποιοτικὴ ἀξία, ἕνεκα τοῦ μικροῦ φύλλου. Εἰς τὴν ποικιλία αὐτὴ γίνεται τὸ παστάλι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Τελετὲς καὶ Μυστήρια, ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Λεχώνα

1. Ἱεροτελεστία στὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ.

Σωστὴ ἱεροτελεστία γίνεται κατὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης καὶ περισσότερο στὸ χωριὸ Ἄμφια. Χαρμόσυνη ἡ ὑποδοχὴ τῆς γεννήσεως τῆς «νέας ζωῆς». Ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή, ποὺ ἡ ἐπίτοκος θὰ νοιώση τοὺς πρώτους πόνους, μπαίνει σὲ ἐφαρμογὴ καὶ κίνηση ὁλόκληρος «μηχανισμὸς» τῶν ἐθίμων, γιὰ νὰ γιορτασθῆ μεγαλόπρεπα καὶ «γούρικα» τὸ νεογέννητο.

Κάθε τόπος φυσικὰ ἔχει διάφορο τρόπο «ὑποδοχῆς», ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἀκολουθεῖται στὸ χωριὸ Ἄμφια, τοῦ Νομοῦ Ροδόπης εἶναι ἀληθινὰ μεγαλόπρεπος. Τὸ συνηθίζουν ὁπωσδήποτε καὶ σήμερα σὰν ἱερὰ παρακαταθήκη τῶν προγόνων των, ποὺ ἔφθασε καὶ αὐτός, ὅπως καὶ τόσα ἄλλα ὡραῖα καὶ διασκεδαστικὰ ἔθιμα ἀπ' τὴν Ἀν. Θράκη.

Ὅταν ἡ ὑποψηφία μητέρα αἰσθανθῆ τοὺς πρώτους πόνους, καλεῖται στὸ σπίτι, ἡ μαμμή, — μιὰ πεπειραμένη γριὰ — ἡ ὁποία θὰ φροντίση νὰ φθάση στὸν προορισμό της, κρυφὰ ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ κόσμου, διότι τὸ ἔργο της γίνεται τότε δύσκολο καὶ τὸ παιδὶ θὰ γεννηθῆ μὲ πόνους φρικτούς. Μαζύ της φέρει ἕνα ξερὸ λουλούδι, δεμένο μὲ κόκκινη κορδέλλα. Τοῦτο τὸ βάζει σὲ ἕνα ποτήρι νερὸ καὶ ἀπέναντι τοποθετεῖ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ὅταν τὸ λουλούδι ἀνοίξη ἀμέσως, τότε τὸ παιδὶ θὰ γεννηθῆ εὔκολα, ἂν δὲν ἀνοίξη τότε τὸ παιδὶ θὰ τοὺς δυσκολέψη.

Ἡ Παναγία βοήθησε καὶ τὸ παιδὶ «ἔφθασε στὸ κόσμο» γερό. Δὲν θὰ φανοῦν ἐπιλήσμονες τῆς βοηθείας αὐτῆς. Τὴν ἐπαύριο κιόλας τῆς γεννήσεως καί, κυρίως τὸ πρωί, ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς λεχώνας, γίνεται ἡ μικρὴ πίττα, ἡ «πίττα τῆς Παναγίας», ὅπως ὀνομάζεται. Διότι πρὸς χάριν Της, «γιὰ νὰ μὴν παραξηγηθῆ» ζυμώνεται, μιὰ καὶ βοήθησε νὰ γεννηθῆ εὔκολα καὶ ζωντανὸ τὸ παιδί.

Ἡ γυναίκα ποὺ θὰ ἀναλάβη τὴν ζύμωση, πρέπει νὰ προσέξη μερικὲς λεπτομέρειες. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶναι: Ὅταν ζυμώνει καὶ τὰ χέρια της εἶναι μὲ

ζυμάρι, πρέπει μὲ τὰ δυό της δάκτυλα νὰ πιάση τὰ μάγουλα τοῦ νεογέννητου, γιὰ νὰ κάνουν «β ο ῦ λ ε ς» ὥστε ὅταν γελᾶ νὰ φαίνεται ὄμορφο, ἀφοῦ κατὰ μίαν ἑλληνικὴ παροιμία, «τῆς ὄμορφης τὰ μάγουλα, ὅταν γελᾶ βουλώνουν».

Στὸ μικρὸ τραπέζι ποὺ μεταφέρεται αὐτὴ μετὰ τὸ ψήσιμο, τοποθετοῦνται καὶ διάφορα ἄλλα εἴδη φαγητῶν, ὅπως ἐλιές, ζάχαρη, γλυκό, ἁλάτι καὶ ἀπαραιτήτως ἕνα κρεμμύδι, διότι αὐτὸ φέρει «μ π ό λ ι κ ο γ ά λ α» στὴν λεχώνα. 'Ομοτράπεζοι εἶναι ἡ μαμμὴ καὶ μερικὲς ἄλλες γειτόνισσες ὅλες παντρεμμένες. 'Η πίττα πρέπει νὰ καταναλωθῆ ὅλη, ἐκείνη τὴν στιγμὴ καὶ νὰ μὴ βγῆ κανένα κομμάτι ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο τῆς λεχώνας. 'Η μαμμὴ ἔχουσα τὸ «γενικὸ πρόσταγμα», ἐπιμελεῖται καὶ μερικῶν ἄλλων λεπτομερειῶν, ὅπως: τοποθετεῖ τὴν λεχώνα στὸ κρεββάτι καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό της, κρεμάει ἕνα δρεπάνι, ἕνα κρεμμύδι, καὶ μερικὰ μιττάρια (ἐξαρτήματα ἀργαλειοῦ), καὶ ραντίζει τὸ κρεββάτι μὲ ρύζι ἢ κεχρί. 'Ανάλογη πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ ἐνδυμασία τῆς λεχώνας. 'Εκτὸς ἀπὸ τὸ καθιερωμένο νυχτικό, πρέπει νὰ φέρη στὸ κεφάλι κορδέλλα γαλάζια μέν, ἂν τὸ παιδὶ εἶναι ἀγόρι, ρὸζ δέ, ἂν τὸ παιδὶ εἶναι κορίτσι, γαρνιρισμένη μὲ γαλάζια χάντρα, ἢ φλουρὶ ἢ τὴν βέρα της.

Ἕνα ἀκόμη ἀπὸ τὰ καθήκοντα τῆς μαμμῆς εἶναι νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Νονὰ τοῦ παιδιοῦ, νὰ τῆς γνωρίση τὸ χαρμόσυνο γεγονὸς καὶ νὰ τῆς προσφέρη καραμέλες καὶ οὖζο. Ἂς σημειωθῆ ὅτι τὴν πρώτη ἡμέρα ποὺ θὰ γεννηθῆ τὸ παιδὶ ἁλατίζεται. 'Επακολουθεῖ ἡ εὐχὴ τῆς 'Εκκλησίας κατὰ τὰ συνηθισμένα. 'Απὸ τὴν εὐχὴ αὐτὴ (ἁγιασμὸς) ραντίζεται κάθε βράδυ τὸ δωμάτιο τῆς λεχώνας καὶ τὸ κρεββάτι της καὶ ὁσάκις τὸ παιδὶ λούζεται, ρίχνουν ἕνα μέρος αὐτοῦ στὸ νερό.

Τὴν τρίτη μέρα ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ γίνεται νέα συγκέντρωση στὸ δωμάτιο τοῦ νεογεννηθέντος. Παρευρίσκονται πάλι ἡ μαμμὴ καὶ οἱ γειτόνισσες γιὰ νὰ γίνη τὸ λούσιμο τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τὸ «ξ α λ α τ ί σ ο υ ν». Στὸ νερὸ ποὺ εἶναι ἕτοιμο ἀπὸ πρίν, βάζουν ἕνα καρφί, λίγο ἁγιασμό, τρία κάρβουνα, τρία πούπουλα, γιὰ τὴν βασκανία καὶ μερικὰ κέρματα, δῶρο τῆς μαμμῆς. Παράλληλα ἡ πεθερὰ ἔχει ἑτοιμάση πάλι μιὰ πίττα, τὴν «μεγάλη πίττα». 'Η μαμμὴ χαράζει σταυροειδῶς τρεῖς φορὲς τὴν πίττα καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν τοποθετεῖ στὸ κεφάλι της. 'Αναπηδᾶ τρεῖς φορὲς μὲ δυνατὰ γέλια καὶ τελικὰ τὴν μεταβάλλει σὲ κομμάτια. Πρὶν γίνει τὸ σπάσιμο — ἐπ' αὐτῆς ὑπάρχει ἀναμμένο κερὶ — καλεῖται νὰ τὸ σβήση μὲ τὰ δάκτυλά της μιὰ παντρεμμένη γυναίκα ποὺ δὲν τεκνοποιεῖ. Μετὰ φέρει τὰ δάκτυλά της στὴν μύτη καὶ παίρνει βαθειὲς εἰσπνοές, προκειμένου ν' ἀποκτήση τὴν «γονιμότητα». Τὰ μικρὰ τεμάχια τῆς πίττας οἱ παριστάμενες, τὰ βουτοῦν στὴν ζάχαρη. στὸ κρεμμύδι, καὶ συνοδεύοντάς τα μὲ ἐλιές, τρῶνε τρεῖς «μποῦκες». 'Επακολουθεῖ φαγητό. Στὸ τραπέζι, ὑπάρχει ποτήρι νεροῦ καὶ εἰς αὐτὸ ρίχνουν πάλι μερικὰ κέρματα, ἀπὸ τὸ προϊὸν δὲ αὐτό, ἡ λεχώνα θὰ πάρη κάτι στὸ μωρό. 'Απὸ κρασὶ ποὺ περιέχει τὸ ποτήρι, δίνουν καὶ στὴν λεχώνα νὰ πιῆ, ἡ ὁποία

μέχρι ἐκείνης τῆς στιγμῆς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φάγη ἢ νὰ πιῆ. Ὅταν τώρα τελειώση τὸ φαγητὸ καὶ πρὶν τιναχθῆ τὸ τραπεζομάνδηλο, μέσα στὰ ψυχία βάζουν τὸ παιδὶ καὶ τὸ κυλοῦν, γιὰ νὰ κάνει σῶμα «λυγερόκορμο» (γκερτσὶκ) ἢ κατ' ἄλλους, ἂν εἶναι ἀγόρι ν' ἀποκτήση πολλὰ χρήματα ὅσα καὶ τὰ ψίχουλα, ἂν εἶναι δὲ κορίτσι νὰ γίνη ἄσπρο σὰν τὴν ψίχα τοῦ ψωμιοῦ. Ἀπὸ τὰ ψίχουλα αὐτὰ δίνουν νὰ φάη καὶ ἡ λεχώνα, τρεῖς φορές.

Ἡ λεχώνα κατὰ τὴν διάρκεια τῆς τελετῆς, εὑρίσκεται σκεπασμένη μὲ ἕνα σεντόνι καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κοιτάζη. Ἡ γιορτὴ τελείωσε. Οἱ γειτόνισσες ἀποχωροῦν. Δὲν ξεχνοῦν νὰ ἀφήσουν φεύγοντας μερικὲς «κλωστὲς» ἀπὸ τὸ φόρεμά τους διὰ νὰ ἔχει τὸ μωρὸ ἥσυχο ὕπνο.

Ἡ ἔξοδος τῆς λεχώνας ἐπιτρέπεται μόνο μετὰ τὸν σαραντισμό. Προσέχει ὅμως νὰ μὴν συναντήση ἄλλη λεχώνα, διότι τότε τὸ δικό της παιδί, θ' ἀρρωστήση θανάσιμα. Σὰν ἀντίδοτο πρέπει νὰ φέρη πάντοτε ἐπάνω της ἕνα κομμάτι σίδηρο. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπίσης νὰ καθρεπτίζεται. Περιοριστικὰ μέτρα ἐφαρμόζονται καὶ στὸν πατέρα, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐπιστρέφη νωρὶς στὸ σπίτι, πρὶν νυχτώση. Διότι μετὰ τὴν 8ην ὥραν τῆς νυκτός, τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ θὰ κλείση καὶ κατὰ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ ἀνοίξη πιά.

Ἡ ἀνάπτυξη, τὸ μεγάλωμα τοῦ παιδιοῦ, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ δυσκολώτερα ἔργα τῆς γυναίκας. Ὁ ἀγαπημένος μας τύραννος μὲ τὶς ποικίλες ἰδιοτροπίες καὶ τὶς πάμπολλες μικροαδιαθεσίες του γίνεται ἡ αἰτία τῆς στέρησης τοῦ ὕπνου τῶν γονιῶν του. Οἱ φροντίδες τῆς μητέρας εἶναι ἀνυπολόγιστες, προκειμένου νὰ ἐπιτύχη τὴν ὁμαλὴ ἀνάπτυξη τοῦ παιδιοῦ. Πόσες ἀλήθεια φορὲς δὲν γίνεται τραγουδίστρια, γιὰ ν' ἀπαλύνη τὸν πόνο του; Ὄχι σπάνια γίνεται καὶ ποιήτρια, γιὰ νὰ αὐτοσχεδιάση νανουρίσματα, καὶ νὰ χαρίση «ὕπνο στὰ γλυκὰ ματάκια του».

Ἀναφέρω μερικά, ποὺ τραγουδιστὰ μοῦ τὰ προσέφερε μιὰ γριούλα στὸ χωριό:

Κοιμήσου χαϊδεμένο μου, καὶ μοσχοαναθρεμμένο.
Κοιμήσου σὺ παιδάκι μου, κι' ἡ μοίρα σου δουλεύει,
καὶ τὸ καλό σου ριζικό, σὲ κουβαλᾶ, σὲ φέρνει.
Κομοῦνταν καὶ παρήγγειλα, νὰ κάμουν τὰ προικιά του
στὴν Πόλη καὶ στὴν Βενετιά, νὰ ράψουν τὰ ρουχικά του.
Ἔλα ὕπνε πᾶρε το, καὶ πάντο σὲ περιβόλια
καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του, τριαντάφυλλα καὶ ρόδα.
Τὰ ρόδα νᾶν τῆς μάνας του, τὰ μῆλα τοῦ κυριοῦ του,
καὶ τᾶσπρα τριαντάφυλλα, ἂς εἶναι τοῦ νουνοῦ του.
Νάνι του, νανάκια του,
ὕπνος στὰ ματάκια του.
Ἡ μάνα πᾶχει τὸν ὑγιὸ
τὸν ἔκανε μονάχο
τὸν λούζει, τὸν ἐχτένιζε.
καὶ στὸ σχολειὸ τὸν στέλνει.

2. Σαραντισμός.

Σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ λεχώνα πρέπει νὰ πάη στὴν ἐκκλησία, γιὰ «σαραντισμό». Κατὰ τὴν διαδρομή, τὸ μωρὸ τὸ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά της ἡ μαμμή, ἐνῶ ἡ μητέρα φέρει στὸ χέρι της μιὰ κανάτα νερό.

Μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ σαραντισμοῦ, τὸ παιδὶ δὲν πρέπει νὰ ὁδηγηθῆ ἀμέσως στὸ σπίτι τῆς μητέρας, ἀλλὰ σὲ τρία γειτονικὰ σπίτια, διαδοχικά. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ μὴν ἔχη τὸ παιδὶ συχνουρία. Ἡ κάθε νοικοκυρὰ ποὺ θὰ ἐπισκεφθοῦν, κατὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ παιδιοῦ θὰ βάλη στὸν «κόρφο» του ἕνα κομμάτι ψωμὶ ἁλλοιμένο μὲ ζάχαρη, ὥστε τὸ μωρὸ νὰ ἔχη «γλυκειὰ ζωὴ» (εὐτυχισμένη). Ἂν τύχη ἡ μητέρα καὶ φύγη ἀργὰ ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. μετὰ ἀπὸ τὴν δύση τοῦ ἡλίου, ἡ νοικοκυρὰ φροντίζει τὸ ψωμὶ ἐκεῖνο νὰ τὸ περάση τρεῖς φορὲς ἐπάνω ἀπὸ τὴν λάμπα καὶ τὸ τοποθετεῖ κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του. Θεωρεῖται τότε φύλακας κάθε κακοῦ, κατὰ τὴν διαδρομή. Ὅταν φθάσουν στὸ σπίτι, τοῦτο θὰ τὸ ρίξουν στὸν σκύλο. Ἐπίσης ἡ νοικοκυρὰ δίδει ἕνα αὐγό καὶ μὲ ἀλεύρι ἀσπρίζει τὰ μάγουλα τοῦ μικροῦ, εὐχομένη «νὰ ζήση καὶ ν' ἀσπρίση» (γεράση).

Τὸ νερὸ ποὺ φέρει ἡ λεχώνα — ἁγιασμὸ — ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θὰ τὸ ρίξη σὲ ὅλα τὰ μέρη, ποὺ πάτησε ἔξω στὴν αὐλή, κατὰ τὴν περίοδο τῆς λεχωνίας. Πιστεύεται πὼς ἐκεῖ ποὺ πατάει ἡ λεχώνα δὲν φυτρώνει τίποτε. Γιὰ τοῦτο καὶ ρίπτεται τὸ νερό.

3. Τὰ πρῶτα βήματα.

Ἡ περπατόπιττα

Ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στάδια, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ ποὺ προξενεῖ χαρᾶς συναισθήματα, καὶ ξεκουράζει τὴν μωρομάνα, εἶναι τὰ «πρῶτα βήματα». Τὸ εὐχάριστο τοῦτο γεγονὸς ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τὸ γιορτάζει ποικιλοτρόπως, μὲ διάφορα ἔθιμα.

Τὸ πρῶτο μέλημα τῆς μητέρας, μόλις τὸ παιδὶ ἀρχίση νὰ περπατῆ καλά, εἶναι νὰ φτιάξη μιὰ γλυκειὰ πίττα, τὴν «περπατόπιττα» καὶ νὰ τὴν μοιράση στὸ χωριό, ὥστε πολλὲς νὰ εἶναι οἱ εὐχὲς ποὺ θὰ μαζέψη τὸ παιδί της.

Τὸ μοίρασμα συνήθως γίνεται ἀπὸ μιὰ κοπέλλα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα ἐπιτρέπει τὴν προσοχήν της, — νὰ προσέχη, νὰ βαδίζη ἴσια στὸ δρόμο, μὴν πέσης κάτω, γιατὶ τὸ παιδί μου θὰ σκουντάφτη σὲ ὅλη του τὴν ζωή. Ἡ κοπέλλα περιέρχεται τότε ὅλο τὸ χωριὸ καὶ μοιράζει ἀπὸ σπίτι ἕνα κομμάτι. Ἀνάλογη πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς πίττας, εἶναι καὶ ἡ εὐχὴ σιδερένια πόδια τὸ παιδί.

2. Σαραντισμός.

Σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν γέννηση τοῦ παιδιοῦ, ἡ λεχώνα πρέπει νὰ πάη στὴν ἐκκλησία, γιὰ «σαραντισμό». Κατὰ τὴν διαδρομή, τὸ μωρὸ τὸ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά της ἡ μαμμή, ἐνῶ ἡ μητέρα φέρει στὸ χέρι της μιὰ κανάτα νερό.

Μετὰ τὴν τελετὴ τοῦ σαραντισμοῦ, τὸ παιδὶ δὲν πρέπει νὰ ὁδηγηθῆ ἀμέσως στὸ σπίτι τῆς μητέρας, ἀλλὰ σὲ τρία γειτονικὰ σπίτια, διαδοχικά. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ μὴν ἔχη τὸ παιδὶ συχνουρία. Ἡ κάθε νοικοκυρὰ ποὺ θὰ ἐπισκεφθοῦν, κατὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ παιδιοῦ θὰ βάλη στὸν «κόρφο» του ἕνα κομμάτι ψωμὶ ἁλλοιμένο μὲ ζάχαρη, ὥστε τὸ μωρὸ νὰ ἔχη «γλυκειὰ ζωὴ» (εὐτυχισμένη). Ἂν τύχη ἡ μητέρα καὶ φύγη ἀργὰ ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. μετὰ ἀπὸ τὴν δύση τοῦ ἡλίου, ἡ νοικοκυρὰ φροντίζει τὸ ψωμὶ ἐκεῖνο νὰ τὸ περάση τρεῖς φορὲς ἐπάνω ἀπὸ τὴν λάμπα καὶ τὸ τοποθετεῖ κάτω ἀπὸ τὴν μασχάλη του. Θεωρεῖται τότε φύλακας κάθε κακοῦ, κατὰ τὴν διαδρομή. Ὅταν φθάσουν στὸ σπίτι, τοῦτο θὰ τὸ ρίξουν στὸν σκύλο. Ἐπίσης ἡ νοικοκυρὰ δίδει ἕνα αὐγό καὶ μὲ ἀλεύρι ἀσπρίζει τὰ μάγουλα τοῦ μικροῦ, εὐχομένη «νὰ ζήση καὶ ν' ἀσπρίση» (γεράση).

Τὸ νερὸ ποὺ φέρει ἡ λεχώνα — ἁγιασμὸ — ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θὰ τὸ ρίξη σὲ ὅλα τὰ μέρη, ποὺ πάτησε ἔξω στὴν αὐλή, κατὰ τὴν περίοδο τῆς λεχωνίας. Πιστεύεται πὼς ἐκεῖ ποὺ πατάει ἡ λεχώνα δὲν φυτρώνει τίποτε. Γιὰ τοῦτο καὶ ρίπτεται τὸ νερό.

3. Τὰ πρῶτα βήματα.

Ἡ περπατόπιττα

Ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ στάδια, τῆς ἀναπτύξεως τοῦ παιδιοῦ ποὺ προξενεῖ χαρᾶς συναισθήματα, καὶ ξεκουράζει τὴν μωρομάνα, εἶναι τὰ «πρῶτα βήματα». Τὸ εὐχάριστο τοῦτο γεγονὸς ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια τὸ γιορτάζει ποικιλοτρόπως, μὲ διάφορα ἔθιμα.

Τὸ πρῶτο μέλημα τῆς μητέρας, μόλις τὸ παιδὶ ἀρχίση νὰ περπατῆ καλά, εἶναι νὰ φτιάξη μιὰ γλυκειὰ πίττα, τὴν «περπατόπιττα» καὶ νὰ τὴν μοιράση στὸ χωριό, ὥστε πολλὲς νὰ εἶναι οἱ εὐχὲς ποὺ θὰ μαζέψη τὸ παιδί της.

Τὸ μοίρασμα συνήθως γίνεται ἀπὸ μιὰ κοπέλλα, πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ μητέρα ἐπιστήνη τὴν προσοχήν της, — νὰ προσέχης, νὰ βαδίζης ἴσια στὸ δρόμο, νὰ μὴν πέσης κάτω, γιατὶ τὸ παιδί μου θὰ σκουντάφτη σὲ ὅλη του τὴν ζωή. — Ἡ κοπέλλα περιέρχεται τότε ὅλο τὸ χωριὸ καὶ μοιράζει ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, ἕνα κομμάτι. Ἀνάλογη πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς πίττας, εἶναι καὶ ἡ εὐχή: Νἄχη σιδερένια πόδια τὸ παιδί.

Μιὰ ἄλλη ἐπίσης γλυκειὰ πίττα ἔχει ἑτοιμάσει ἡ μητέρα γιὰ τὴν τελετὴ ποὺ θὰ γίνη στὸ σπίτι, μὲ τὴν παρουσία ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Στὸ κέντρον τοῦ δωματίου, ἐπάνω σὲ ἕνα χαμηλὸ τραπέζι, εἶναι τοποθετημένα διάφορα ἀντικείμενα, ὡς ὑνί, μολύβι, τετράδιο, ψαλίδι, κ.ἄ. ἀπὸ τὰ ἐργαλεῖα καὶ ἀντικείμενα τῶν ἐπαγγελμάτων. Στὸ κέντρον δὲ ὅλων αὐτῶν εὑρίσκεται τοποθετημένη ἡ πίττα, γαρνιρισμένη μὲ πολλὰ ἄνθη.

Ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ στέκεται τότε στὴν πόρτα τοῦ δωματίου, κρατῶντας τὸ παιδὶ κάπως ὑψηλά. Δίπλα της ἡ πεθερὰ κρατεῖ στὸ ἕνα χέρι ψαλίδι, καὶ ὑποκρίνεται πὼς κόβει. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη ἡ μητέρα ἐρωτᾶ τρίς: Μητέρα τί κόβεις; Ἡ πεθερὰ δίνει ἰσάριθμες ἀπαντήσεις, λέγοντας: Κόβω τὸν δρόμο ἢ κόβω τὰ ἐμπόδια νὰ περάση τὸ παιδί. Ἀφήνεται τότε ἐλεύθερο καὶ ἐκεῖνο κατευθύνεται πρὸς τὸ στολισμένο τραπέζι. Τὸ παιδὶ ποὺ πάντα ἔχει τὴν τάση νὰ πιάνη τὰ διάφορα ἀντικείμενα, «ἐπιτίθεται» καὶ παίρνει κάτι στὸ χέρι. Τοῦτο θὰ εἶναι καὶ ἡ ἔνδειξη τῆς μελλοντικῆς του σταδιοδρομίας. Ἂν πιάση π.χ. ψαλίδι θὰ γίνη ράπτης, ἂν πιάση μολύβι θὰ γίνη «γραμματιζούμενος».

Στὴ Νονὰ τοῦ παιδιοῦ, θὰ σταλῆ ξέχωρη, ὁλόκληρη πίττα. Τοῦτο ἴσως εἶναι τὸ δέλεαρ, ἀλλὰ καὶ ἡ προειδοποίηση περὶ τῶν ὑποχρεώσεών της. Συγκεκριμένα ἡ Νονὰ πρέπει νὰ προσφέρη στὸ παιδί, τὰ πρῶτα παπουτσάκια.

4. Προξενιό.

Ἡ αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν τῆς παλιᾶς ἐποχῆς, καὶ περισσότερο ὁ περιορισμὸς τῶν κοριτσιῶν, δὲν εὐνοοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἔρωτα. Ὁ Θεὸς Ἔρως μὲ τὶς καυτερὲς σαῖτες του, δὲν μποροῦσε νὰ βρῆ θηράματα. Αὐτὰ ἦσαν ἐπιτυχίες μόνον τῶν «προξενητάδων». Γι' αὐτοὺς οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν ποὺ διέθεταν νέες καὶ νέους στὴν «ὥριμη» ἡλικία, ἦσαν ἀνοιχτές. Ἡ προικοθηρία δὲν ἦτο γνωστή. Ἐὰν σήμερα ἡ κοπέλλα πρέπει νὰ διαθέτη ἀρκετὰ «κινητὰ» καὶ «ἀκίνητα» διὰ νὰ προσελκύση τὸν Νυμφίο, τούτη στὴν παλιὰ ἐποχὴ ἀποτελοῦσε τὸ «ἰσχυρὸ φῦλο» καὶ ζητοῦσε ἀνταλλάγματα ἀπὸ τὸν γαμπρό.

Ἡ πρώτη «κρούση» στὸ σπίτι τῆς κοπέλλας, γινόταν ἀπὸ μιὰ γυναῖκα προξενήτρα. Αὐτὴ ἐρχομένη στὸ σπίτι τῆς ὑποψηφίας, ἔφερνε τὰ «χαιρετίσματα», τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ, λέγοντας συγκεκριμένα: Ἔρχομαι ἀπὸ τὸν Τάδε καὶ σᾶς φέρνω τὰ χαιρετίσματά του. Ἐπειδὴ εἴσαστε καλοὶ νοικοκυραῖοι (δέλεαρ), θέλει νὰ παντρευτῆ τὴν κόρη σας. Καὶ ἀφοῦ πλέξη τὸ ἐγκώμιον τοῦ νέου, δίνει πίστωση χρόνου μιᾶς ἑβδομάδος διὰ νὰ σκεφτοῦν καὶ ἀποφασίσουν. Συνήθως ἡ ἡμέρα τῆς προξενιᾶς ἦτο ἡ Τετάρτη ἢ τὸ Σάββατο. Μιὰ λοιπὸν ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς ἡμέρες τῆς ἑπομένης ἑβδομάδος, ἐρχόταν νὰ πάρη τὴν ἀπάντηση. Ἐὰν αὐτὴ ἦτο θετική, ἄρχιζε ἡ διαδικασία γιὰ τὴν ἐπίσκεψη τῆς ἐπίσημης πιὰ προξενιᾶς, ποὺ γινόταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἄνδρες.

Τρεῖς ἄνδρες ξεκινοῦν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ ὑποψηφίου γαμπροῦ κρατώντας ὁ πρῶτος ἕνα μπουκάλι κρασί, ὁ ἄλλος μιὰ πετσέτα, μέσα στὴν ὁποίαν εὑρίσκονται τὰ σημάδια, τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι: Ἕνα μαντήλι κόκκινο ἢ ἄλλου χρώματος, κεντημένο μὲ χρυσὸ τέλι, μιὰ κόκκινη κορδέλλα, ἕνα κλαδὶ βασιλικό, καὶ ἀπαραιτήτως ἕνα χρυσαφικό, λίρα ἢ φλουρί. Ὁ τρίτος ἁπλῶς συνοδεύει.

Μετὰ ἀπὸ τὰ καλωσορίσματα, τὸν λόγο παίρνουν οἱ προξενητάδες λέγοντας: Ἐμᾶς μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ, γιὰ νὰ σᾶς φέρουμε μερικὰ πράγματα. Ἐὰν θέλετε ἐλᾶτε νὰ τὰ δῆτε. Ἀνοίγουν τότε τὴν πετσέτα καὶ γίνεται ἐγκωμιαστικὴ κρίση τούτων, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τώρα τῆς νύφης.

Πρὶν ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς πετσέτας ἢ μετά, γίνεται καὶ ἡ συμφωνία τῆς προίκας. Τί δηλ. ἀπαιτήσεις ἔχει ἡ νύφη. Συνήθως οἱ γονεῖς τῆς νύφης ζητοῦν τὰ ἑξῆς: 2 πεντόλιρα, 2—3 κιλὰ φρελλεμένη (ὑφάδι βαμβακερό), μερικὰ κιλὰ μαλλί, 2—3 τοῦμπλες (ἀσημικὰ μικροτέρας ἀξίας ἀπὸ τὸ πεντόλιρο).

Οἱ ἀπαιτήσεις αὐτὲς πρέπει νὰ «ἐγκριθοῦν» ἀπὸ τὸν γαμπρό, ὁ ὁποῖος πιθανὸν καὶ νὰ μὴν γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων αὐτές. Γιὰ τοῦτο ὁ τρίτος τῶν προξενητάδων, ζητάει πίστωση χρόνου προκειμένου νὰ μεταβῆ στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ νὰ ρωτήση, «γιατὶ ἐμᾶς δὲν μᾶς ἔδοσαν τέτοια ἐντολή». Τοῦτο τὶς περισσότερες φορὲς εἶναι ὅλως τυπικό. Σὲ λίγο ἐπανέρχεται ὁ προξενήτης φέροντας τὴν ἔγκριση. Μετὰ τὴν συμφωνία ὁ προξενήτης δίδει στὸν πατέρα κρασὶ νὰ πιῆ. Ἐὰν τὸ δεχτῆ, τότε «ἐπικυρώνει τὴν συμφωνία», καὶ γιὰ νὰ πληροφορηθῆ ὁ γαμπρὸς τὸ γεγονός, ρίπτονται τρεῖς τουφεκιές, ἐνῶ εὐχαρίστως ἀπαντᾶ καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ σπίτι του, μὲ ἰσάριθμες τουφεκιές.

Σὲ διπλανὸ δωμάτιο, ἀπὸ τὸ μέρος ποὺ γίνεται ἡ συμφωνία περιμένει ἡ νύφη, ἡ ὁποία βγαίνει νὰ παραλάβη τὰ δῶρα τοῦ γαμπροῦ καὶ νὰ προσφέρη μὲ τὴν σειρά της, τὰ δικά της. Αὐτὰ εἶναι: Ἕνα μαντήλι κεντημένο μὲ χρυσὸ τέλι, ἕνα ζεῦγος κάλτσες μάλλινες, καὶ ἕνα καρρὲ - νισιὰν γυαλιοῦ (τὸ μαντήλι τοῦ λόγου).

Παραλλήλως δίδεται στοὺς προξενητάδες ἀπὸ μιὰ ὑφαντὴ πετσέτα, κεντημένη μὲ ἐπιμέλεια ἀπὸ τὴν κοπέλλα. Ἐν συνεχείᾳ ἡ νύφη, κερνάει τοὺς πάντας γιὰ νὰ δεχθῆ τὶς εὐχές των. Τὴν στιγμὴ δὲ αὐτὴ ὁρίζεται καὶ ὁ χρόνος τοῦ ἐπίσημου ἀρραβῶνος.

5. Ὁ ἐπίσημος ἀρραβώνας.

Λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴν τελετὴ τοῦ ἀρραβῶνος, οἱ γονεῖς γαμπροῦ καὶ νύφης ἀπὸ κοινοῦ θὰ κατεβοῦν στὴν Πόλη, γιὰ νὰ κάνουν τὶς ἀπαραίτητες ἑτοιμασίες καὶ τὴν ἀγορὰ τῶν δώρων ποὺ θ' ἀνταλλαγοῦν.

Ὁ ἀρραβώνας θὰ γίνη φυσικὰ στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὁ γαμπρὸς θὰ ἔλθη φέρνοντας πολλὰ δῶρα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἑτοιμασίες στὸ σπίτι δίνουν καὶ

παίρνουν. Σφάζει ἕνα ἀρνί καὶ τὸ κάνει γεμιστό, γιὰ νὰ τὸ μεταφέρει ὁλόκληρο στὸ σπίτι τῆς καλῆς του. Τὸ βάζει σ' ἕνα μεγάλο ταψί, καὶ τὸ σκεπάζει μὲ ἕνα κόκκινο μάλλινο κροσσᾶτο μαντήλι. Ἄλλο ταψὶ (σοφρὰ) γεμίζει μὲ πολλὲς καὶ διάφορες καραμέλλες. Ἕνα πιάτο μαστίχα μέσα στὴν ὁποία ἔχει κρύψη ἕνα χρυσὸ νόμισμα, κρυφὸ δῶρο του στὴν νύφη. Καὶ ἕνας ἄλλος σοφρᾶς γεμᾶτος μὲ δῶρα τῆς νύφης, ἤτοι κάλτσες, παπούτσια, καλλυντικὰ κλπ.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ ἑτοιμαστοῦν, θὰ σχηματισθῆ μιὰ πομπὴ ἀπὸ τὸ σόϊ τοῦ γαμπροῦ, στὴν ὁποία προηγεῖται ἡ πεθερά. Ἂς σημειωθῆ ὅτι ἡ πομπὴ ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ γυναῖκες, μηδὲ τοῦ γαμπροῦ ἐπιτρεπομένου νὰ ἀκολουθῆ τὴν παρέα. Τὰ δῶρα κρατοῦν τρεῖς κοπέλλες. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης, εἰδοποιημένοι ἀπὸ πρίν, περιμένουν στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ πόρτα τους εἶναι κλειστὴ μὲ τσαλιὰ (ἀγκάθια) διὰ νὰ παρουσιάσουν ἐμπόδια στοὺς ἐπισκέπτας καὶ φαιδρύνουν οὕτω τὸ γεγονός. Οἱ ἐπισκέπτες γιὰ νὰ πετύχουν τὸ «ἄνοιγμα» τῆς πόρτας, ἐγκωμιάζουν τὸν γαμπρὸ καὶ τὴν οἰκογένειά του. Μετὰ ἀπὸ μίαν στιχομυθία ἐγκωμίων καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ἡ πόρτα ἀνοίγει. Τότε μία συγγενὴς τοῦ γαμπροῦ πέφτει λιπόθυμη, ζητῶντας τὴν νύφη νὰ τῆς φέρη νερὸ καὶ νὰ ἐπιληφθῆ τῆς περιποιήσεώς της. Ἡ νύφη ὅμως κατ' οὐδένα λόγο ἐμφανίζεται καὶ παραμένει σὲ κρυφὸ σημεῖο. Ἀλλὰ τὸ σόϊ τοῦ γαμπροῦ ἐπιμένει. Τότε παραπλανητικὰ καὶ γιὰ νὰ «διασκεδάσουν» τὴν τελετήν, ἐμφανίζουν μίαν ἄλλην, καὶ δεύτερην καὶ τρίτην. Φυσικὰ ἡ πλευρὰ τοῦ γαμπροῦ ποὺ γνωρίζει τὴν νύφη, ἀποκρούει τὴν ἐμφάνιση τῶν ψεύτικων νυφῶν, ἕως ὅτου ἐμφανίζεται ὁμορφοστολισμένη, μὲ ὅ,τι ὡραῖο καὶ πολύτιμο σὲ ἐνδυμασία καὶ ἀσημικὰ ἔχει καὶ κατευθύνεται στὴν πεθερά, ἐμπρὸς στὴν ὁποίαν καὶ γονατίζει. Ἡ πεθερὰ φιλεῖ αὐτὴν καὶ τὴν στολίζει μὲ τὰ χρυσαφικὰ ποὺ ἔχει φέρει, δῶρο τοῦ γαμπροῦ πρὸς αὐτήν. Ἐν συνεχείᾳ καλωσορίζει διὰ χειροφιλήματος ὅλους — ὅλες τὶς ἐπισκέπτριες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκτὸς τῆς εὐχῆς, δέχεται καὶ ὡς δῶρον μερικὰ κέρματα. Καὶ ἐνῶ διαρκεῖ ἡ διαδικασία αὐτή, οἱ ἐπισκέπται κατὰ σπαρτιατικὸ τρόπο, φροντίζουν νὰ κλέψουν μερικὰ ἀντικείμενα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης.

Ἐπακολουθεῖ τώρα τραπέζι φαγητοῦ μὲ πρῶτο φαγητὸ τὸ ἀρνὶ τοῦ γαμπροῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ σερβίρεται ὅ,τι ἔχει ἑτοιμάσει ἡ νύφη.

Ὅταν ἔλθη ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως τῆς πεθερᾶς, τότε θὰ προσφέρη καὶ ἡ νύφη τὰ δῶρα ποὺ ἔχει ἀγοράσει — ἑτοιμάσει γιὰ τὸν γαμπρό. Καὶ εἶναι τοῦτα τὰ ἑξῆς: Ἕνα γλύκισμα ταψιοῦ (μπακλαβᾶς), μιὰ κότα ψητή, ὑποκάμισο, μαντήλι, καὶ ἕνα πορτοφόλι.

Ἡ παρέα ἀποχειρετᾶ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ ἀπέρχεται. Τὴν στιγμὴ ποὺ κάθε μία ἀπὸ τὶς ἐπισκέπτριες περάση τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ, ἀποκαλύπτει τὸ «κλοπιμαῖον», ἐνῶ οἱ συγγενεῖς τρέχουν νὰ τὸ πάρουν. Δημιουργεῖται τοιουτοτρόπως κάποια ψυχαγωγικὴ καὶ διασκεδαστικὴ ἀτμόσφαιρα. Ἡ παρέα ἔφτασε στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς. Αὐτὴ τώρα εἰς ἀντάλλαγμα τῆς

συντροφιᾶς ποὺ τῆς προσέφεραν οἱ συγγενεῖς της, θὰ τὶς δώση ἀπὸ ἕνα κομμάτι μπακλαβᾶ, λίγη κότα καὶ ἀπὸ ἕνα χρυσὸ λουλούδι.

Ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος ὁ πατέρας τῆς νύφης, θὰ στείλη ἕνα συγγενικό του πρόσωπο μὲ ἕνα μπουκάλι οὔζο καὶ θὰ καλέση τὸν γαμπρὸ στὸ σπίτι γιὰ γνωριμία καὶ φαγητό. Ὁ γαμπρὸς ποὺ μὲ ἀδημονία περιμένει τὴν στιγμὴ αὐτή, δέχεται φυσικὰ εὐχαρίστως καὶ ἐπισκέπτεται τὴν νύφη συνοδευόμενος ἀπαραίτητα ἀπὸ ἕνα φίλο του ἢ ἀπὸ μέλος τῆς οἰκογενείας του. Στὸ σπίτι του ὁ πεθερὸς θὰ ὑποδεχθῆ τὸν γαμπρὸ καὶ θὰ δεχθῆ ἕνα ποτηράκι μέντα ποὺ ἐπὶ τοῦτο ἔφερε αὐτὸς μαζύ του, ἐνῶ συγχρόνως φιλεῖ καὶ τὸ χέρι τοῦ «πατέρα» πλέον. Ἡ εὐχαρίστηση τοῦ πεθεροῦ θὰ ἐκδηλωθῆ διὰ τῆς προσφορᾶς πρὸς τὸν γαμπρὸ ἑνὸς δακτυλιδίου. Καὶ μὲ τὴν σειρά της τώρα ἡ νύφη, ἐμφανίζεται νὰ καλωσορίση τὸν γαμπρό, τὸν ὁποῖο πολλὲς φορὲς βλέπει γιὰ πρώτη φορά. Ἐκεῖνος δὲ τῆς προσφέρη καὶ πάλιν κάποιο χρυσαφικό.

Τούτη ἡ συνάντηση εἶναι ἡ πρώτη καὶ τελευταία μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου των. Καμμία ἀπολύτως ἄλλη συνάντησις ἢ ἐπίσκεψις ἐπιτρέπεται ἐν τῷ μεταξύ. Στοὺς χορούς, στὰ πανηγύρια, ἴσως ἰδωθοῦν μὰ πάντοτε ἀπὸ μακρυά, ἀνταλλάσσοντας «γλυκειὲς ματιὲς» μόνον.

Ἐπίσης ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ θέλοντας νὰ δῆ τὴν νύφη καὶ νὰ τὴν καμαρώση, θὰ κατεβῆ στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ, ὅταν γιορτάζεται στὸ χωριό, ἕνα χαρούμενο γεγονός, γάμος ἢ πανήγυρις. Ἡ νύφη ὅταν ἀντιληφθῆ τὴν πεθερά της, πηγαίνει, τῆς φιλεῖ τὸ χέρι καὶ δέχεται μικρὸ φιλοδώρημα, ἀπὸ χρήματα.

6. Ἡ χαρὰ (γάμος).

Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἢ τῆς χαρᾶς ὅπως πολὺ εὐφυῶς θέλουν νὰ τὴν ὀνομάζουν στὸ χωριό, ἦτο καὶ εἶναι μιὰ πολυήμερη διαδικασία, ποὺ ἀπασχολεῖ μεγάλες ὁμάδες κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ὅλη προετοιμασία του. Οἱ οἰκογένειες καὶ τῶν δύο πλευρῶν τῶν μελλονύμφων, εὑρίσκονται σὲ πυρετώδη κατάσταση, ἀπὸ πολλὲς ἡμέρες πρίν, προκειμένου νὰ ἑτοιμάσουν ὅλα τὰ χρειώδη τῆς χαρᾶς.

Ἡ διάρκεια τοῦ γάμου εἶναι μιὰ ὁλόκληρη ἑβδομάδα. Γι' αὐτὸ καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας μὲ τὸν ἐρχομὸ στὸ σπίτι τῆς νύφης, τῶν φιλενάδων της, οἱ ὁποῖες καὶ θὰ εἶναι ἐπιφορτισμένες μὲ ὅλην τὴν προετοιμασία αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγο τοῦτον λαμβάνουν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ «ἀρχιτρικλίνου».

Ἐρχόμενες τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας στὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅλες οἱ κοπέλλες, φέρνουν μαζύ τους, κεραμμύδια σπασμένα καὶ κάρβουνα μὲ τὰ ὁποῖα καὶ θὰ ἐπιδοθοῦν στὸ ζωγράφισμα διαφόρων σχημάτων ἐπάνω στοὺς τοίχους τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἔνδειξη στὸν διερχόμενο ἐπισκέπτη, ὅτι «στὸ σπίτι αὐτό, πρόκειται νὰ γίνη χαρά».

Οἱ συμπεθέροι ὅλοι μαζύ, τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας, θὰ ξεκινήσουν γιὰ

τὴν Πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς, προκειμένου νὰ ἀγοράσουν τὰ νυφικὰ κουστούμια καὶ τὰ ἄλλα δῶρα ποὺ θ' ἀνταλλαγοῦν μεταξύ των. Ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἔχει ἑτοιμάσει ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἡμέρα φρέσκο ψωμί, τοῦ ταψιοῦ, ἐνῶ ὁ πατέρας του, θὰ ἑτοιμάση στὴν πόλη ποὺ θὰ πᾶνε, ψητὸ ἀρνὶ γιὰ νὰ κάνη τὸ τραπέζι στοὺς γονεῖς τῆς νύφης, ἐπάνω στὴν βοϊδάμαξα.

Ὅλοι μαζὺ μετὰ θὰ ἐπισκεφτοῦν τὰ καταστήματα καὶ θὰ κάνουν τὴν ἀγορὰ τῶν δώρων, ἐνῶ «προεξάρχει» στὴν ἐκλογὴ ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ. Τὰ δῶρα δὲ ποὺ ἀγοράζουν εἶναι:

Ἕνα νυφικό, ὄχι ὅμως ἄσπρο σὰν τὸ σημερινό, ἀλλὰ ὕφασμα ἀπὸ ἀτλάζι, ἡ «μ ό δ α» ὅπως λένε, ὕφασμα δηλ. τσόχα σὲ χρῶμα λαδὶ ποὺ φοριέται ἐπάνω ἀπὸ τὸ νυφικό, σὰν μαντώ. Τούτη εἶναι ραμμένη στύλ, καὶ φέρει ἐμπρὸς γοῦνα στὸ ἄνοιγμα ἀπὸ τὸν λαιμὸ μέχρι τὸν ποδόγυρο. Ἡ μόδα ἔμεινε στὴν μοδίστρα τῆς Πόλεως, ἐνῶ τὸ νυφικὸ (ἄσπρο) τὸ ἔφεραν στὸ χωριὸ γιὰ νὰ ραφῆ ἀπὸ τὶς φιλενάδες τῆς νύφης. Ἐπειδὴ ἡ ἐπιστροφὴ λόγῳ τῶν πρωτογόνων μέσων συγκοινωνίας, ἐγένετο τὴν Τρίτη, γι' αὐτὸ ἡ κοπὴ καὶ ραφὴ αὐτοῦ ἀπὸ τὶς κοπέλλες, ἤρχιζε τὴν Τετάρτη. Τὴν Τρίτη δὲ ἐγίνετο τὸ «χρίσιμο» (ἀσβέστωμα) τοῦ ζωγραφισμένου σπιτιοῦ.

Τὴν Τετάρτη τὸ ἀπόγευμα κάνουν τὴν «ζύμη», τὴν μαγιὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ ζύμωμα τῶν κουλουριῶν, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ προσκαλέσουν, τὸν κόσμο, ἀντὶ τῶν σημερινῶν προσκλητηρίων. Πρὸς τούτοις ντύνουν μιὰ μικρὴ κοπελλίτσα, καὶ τὴν φοροῦν στὸ κεφάλι της μιὰ κορδελίτσα κόκκινη ἢ ἕνα μαντήλι. Στέκεται αὐτὴ ἐμπρὸς στὴν σκάφη, μὲ σκοπὸ νὰ ζυμώση. Τὸ ἀλεύρι κοσκινίζεται ἀπὸ τρεῖς κοπέλλες, ὄχι ὅμως ὀρφανές, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Ἡ κάθε μία κοσκινίζει στὸ κόσκινο τῆς ἄλλης καὶ ἡ τελευταία στὴν σκάφη. Ἡ μικρὴ μετὰ ἀρχίζει νὰ ζυμώνη. Τριγύρω βρίσκονται νέες καὶ νέοι, καὶ καιροφυλακτοῦν τὴν ὥρα ποὺ θὰ ὁλοκληρωθῆ τὸ ζύμωμα, γιὰ νὰ πετάξη ὁ καθεὶς μέσα σ' αὐτὸ ἕνα ἀντικείμενο ἤτοι δαχτυλίδι, σταυρό, καρφίτσα κλπ. Τὴν μάζα αὐτὴ τὴν παίρνουν μετὰ οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες στὸ σπίτι — δεδομένου ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία γίνεται ἕως ἐδῶ στὴν ὕπαιθρο — γιὰ νὰ ζυμώσουν πλέον τὰ κουλούρια — προσκλήσεις. Τότε γίνεται καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἀντικειμένων. Οἱ κοπέλλες τρέχουν καὶ ἡ κάθε μία προσπαθεῖ νὰ πάρη τὸ ἀντικείμενο τοῦ νέου ποὺ ἀγαπᾶ.

Στὴν αὐλὴ ὁ χορὸς ἔχει ἀνάψει. Γιορτάζουν τὸ «ζύμωμα» τῶν κουλουριῶν. Αὐτὰ πρέπει τὸ πρωὶ τῆς Πέμπτης νὰ εἶναι ἕτοιμα. Θὰ ἀλοιφθοῦν μὲ μέλι ἢ πετιμέζι. Τὰ κορίτσια θὰ πάρουν ἀπὸ ἕνα κουλούρι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο θὰ βάλλουν τὸ ἀντικείμενο τοῦ ἀγαπητικοῦ των. Μαζὺ μὲ ἕνα λουλούδι θὰ τὸ προσφέρουν σ' αὐτόν. Ἐὰν ὁ ἀγαπημένος της, ἀνταποκρύνεται στὸν ἔρωτά της τότε τὸ λουλούδι τὸ διατηρεῖ στὸ αὐτί του ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐὰν ὄχι, θὰ τὸ μαδίση ἐμπρὸς στὰ μάτια της ἐπιδεικτικά, εἰς ἔνδειξη ὅτι δὲν σὴν ἀγαπᾶ.

Οἱ ἀρχιτρίκλινες μέσα στοὺς «μπουχτσᾶδες» (λευκὰ πανιὰ) ἔχοντας τὰ

κουλούρια, περιέρχονται ὅλο τὸ χωριό, προσφέροντας σὲ ὅλους ἀπὸ ἕνα, προσκαλώντας οὕτω αὐτοὺς στὴν χαρά.

Τὴν Πέμπτη οἱ ἀρχιτρίκλινες, ἑτοιμάζουν τὰ προικιά. Σιδερώνουν καὶ γεμίζουν τὰ μαξιλάρια. Τὴν Παρασκευὴ γίνεται τὸ στρώσιμο τῆς προίκας καὶ ἐκτίθεται σὲ κοινὴ θέα.

Τὸ Σάββατο γίνεται τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ. Τοῦτο γίνεται μὲ τὴν συνοδεία τῆς γκάϊντας. Στὸ χέρι τοῦ κουρέα δένεται ἕνα μαντήλι γεμάτο χρήματα (ἀμοιβή του). Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν γαμπρὸ εὑρίσκονται τέσσαρα παιδιά, κρατῶντας ἀνοιχτὸ ἕνα μαντήλι στὸ ὁποῖο κάθε φίλος ποὺ ἔρχεται, ρίπτει μερικὰ κέρματα, δῶρο τῶν μικρῶν. Μὲ τὸ τέλος τοῦ κουρέματος, ἡ γκάϊντα φεύγει γιὰ νὰ συνοδεύση τὴν νύφη, ποὺ θὰ ὁδηγηθῆ σὲ συγγενικὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, προκειμένου νὰ κάνη μπάνιο. Καὶ θὰ διερωτηθῆ κανείς, διατὶ δὲν παίρνει τὸ μπάνιο της στὸ ἰδικό της σπίτι ἢ σὲ σπίτι συγγενοῦς της; Ὁδηγεῖται σὲ σπίτι συγγενικὸ τοῦ γαμπροῦ, διὰ νὰ διαπιστωθῆ ἐκ μέρους αὐτῶν, ἡ ἀρτιμέλεια τοῦ σώματός της. Στὸ ἴδιο νερὸ ποὺ θὰ λουσθῆ ἡ νύφη, λούζονται καὶ ἄλλες τρεῖς φίλες της, προφανῶς διὰ νὰ λάβουν καὶ ἐκεῖνες σειρὰ γάμου. Στὸ τέλος τοῦ λουσίματος οἱ φίλες της θὰ τῆς πλέξουν ὁπωσδήποτε τὰ μαλλιὰ πλεξοῦδες. Τὴν ἴδια στιγμὴ θὰ εἰδοποιηθῆ ὁ γαμπρὸς ὅτι τὸ λούσιμο ἔχει τελειώσει. Καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἐκπληρώση τὸ χρέος του πρὸς τὶς βοηθήσαντες τὴν νύφην, μὲ τὴν ἀποστολὴν ἑνὸς πλήρους γεύματος. Καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο τελειώση, ἡ νύφη κατεβαίνει στὴν πλατεία τοῦ χωριοῦ προκειμένου νὰ συναντηθῆ μὲ τὸ γαμπρό, τὸν ὁποῖον συνοδεύει ἡ γκάϊντα.

Στὴν διαδρομὴ αὐτή, θὰ προηγεῖται μιὰ γυναίκα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ γαμπροῦ, ἡ ὁποία ὅταν φθάσουν πλησίον τῆς νύφης, θὰ καλύψη τὸ πρόσωπο αὐτῆς μὲ ἕνα κόκκινο μαντήλι, ἢ συνηθέστερον μὲ ἕνα τούλι. Φθάνοντας τώρα ὁ γαμπρός, θὰ τὴν πλησιάση, θὰ τῆς προσφέρη τὸ χέρι του, καὶ αὐτὴ θὰ τὸ φιλήση. Καὶ ἐνῶ κατευθύνεται πρὸς αὐτήν, κόσμος πολύς, τὴν τριγυρίζει γιὰ νὰ μαζέψη καραμέλλες ποὺ ἀφειδῶς σκορπάει κατὰ τὴν διαδρομή. Μετὰ τὸ χειροφίλημα ὁ γαμπρὸς ἐπιστρέφει ἀμέσως στὸ σπίτι, καὶ ρίπτονται τρεῖς πυροβολισμοί. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ἡ νύφη. Ἐπιστρέφοντας καὶ ἐκείνη στὸ σπίτι της, σκορπᾶ χειροφιλήματα σὲ κάθε μεγαλύτερή της ποὺ θὰ συναντήση στὸ δρόμο της. Τὸ ἴδιο βράδυ ὁ γαμπρὸς θὰ συνοδευθῆ καὶ πάλιν στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ παραστῆ στὸ «σπάσιμο» τῆς κουλούρας καὶ στὸν χορὸ τοῦ «κ ν ᾶ».

Ἂς σημειωθῆ ὅτι ἐρχόμενος ὁ γαμπρὸς στὸ σπίτι τῆ συνοδείᾳ τῆς κουμπάρας, θὰ κρυφθῆ σὲ ἕνα δωμάτιο καὶ θὰ μείνη ἀθέατος.

Στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, θὰ βγάλουν μιὰ «ψάθα» καινούργια καὶ ἕνα κάθισμα. Σὲ αὐτὸ θὰ καθήση ἡ νύφη, κρατώντας στὸ χέρι της ἕνα πιάτο, εὑρισκόμενο ἐπάνω σὲ ἕνα καθρέπτη. Στὸ πιάτο μέσα ἔχουν τοποθετήση ἀλεύρι καὶ σιτάρι. Ἡ νύφη τινάζει αὐτὰ διαδοχικά, ἀριστερὰ - δεξιὰ τὸ σιτάρι μὲν γιὰ νὰ ριζώσουν, τὸ ἀλεύρι δέ, γιὰ ν' ἀσπρίσουν - γεράσουν. Στὸση-

μεῖο αὐτὸ ἐμφανίζεται μιὰ γυναῖκα, κρατώντας μιὰ κουλούρα, μεγάλη καὶ τὴν τοποθετεῖ ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς νύφης. Τρεῖς κοπέλλες πλησιάζουν τότε τὴν κουλούρα καὶ μὲ τὰ τρία δάκτυλά τους, σπᾶνε ἕνα κομμάτι, τὸ ὁποῖον μεταβάλλουν σὲ μικρότερα κομμάτια, καὶ τὸ μοιράζουν στὸ πλῆθος. Αὐτὸ οἱ νέοι καὶ νέες, θὰ τὸ βάλλουν ὅταν πᾶνε νὰ κοιμηθοῦν στὸ μαξηλάρι τους, γιὰ νὰ δοῦν τὸν νέο ἢ νέα ποὺ θὰ πάρουν. Καὶ ἐνῶ γίνεται τὸ σπάσιμο τῆς κουλούρας, ἡ κουμπάρα ἑτοιμάζει τὸν κνᾶ. Τοῦτος εἶναι ἕνα εἶδος κρέμας, ποὺ γίνεται μὲ χρῶμα καφὲ καὶ κρασί. Ἡ κατασκευή του, τὸ ζύμωμά του δηλ. συνοδεύεται μὲ τὸ παρακάτω τραγούδι, μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι διάχυτη ἡ λύπη τῆς νύφης γιὰ τὸν ἀποχωρισμό, ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι.

Ἀπ' τὸ βουνό κόβουν τὸν μεσέ,
ποὺ εἶναι τῆς νύφης τὸ στρῶμα.
Κόβω ἀπὸ τὸ βουνὸ τὸ φουντούκι
ποὺ εἶναι τῆς νύφης τὸ σεντούκι.
Βάλε τῆς νύφης τὸν κνᾶ
νὰ κλαίη ἡ καϋμένη ἡ μάννα της.
Πήδησε, πέρασε τὸ κατώφλι
στὸ τραπέζι ἔμεινε τὸ κουτάλι της.

Ὅταν τοῦτος ἑτοιμαστῆ, τοποθετεῖται σὲ ἕνα πιάτο καὶ στερεώνουν τρία κεριὰ - σπαρματσέττα. Ἡ κουμπάρα κρατώντας πρώτη τὸν χορὸ καὶ τὸν κνᾶ, χορεύει αὐτὸν καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὶς ἀρχιτρίκλινες. Ἀκολουθοῦν οἱ συγγενεῖς καὶ ὁ λοιπὸς κόσμος, ἐνῶ συγχρόνως ὑποχρεοῦνται νὰ «ἀσημώσουν» τὸν κνᾶ, ρίπτοντας ὁ καθεὶς μερικὰ κέρματα στὸ πιάτο. Μὲ τὸ τέλος τοῦ χοροῦ, ἡ κουμπάρα βάζει στὴν νύφη πρῶτα τὸν κνᾶ. Τὴν ζύμη δηλ. αὐτὴ τὴν βάζει στὸν ἄκρον τοῦ δακτύλου καὶ τὴν στερεώνει μὲ ἕνα ἐπίδεσμο. Ἡ παραμονὴ τῆς ζύμης ὅλη τὴν νύκτα στὸ χέρι, δίδει τὸ χαρακτηριστικὸ ἀνεξίτηλο χρῶμα στὸ δέρμα. Τὸ ἴδιο κάνουν ὅλες οἱ κοπέλλες καὶ ἐπανέρχονται ὅλες στὸ σπίτι τους, ἀφοῦ ἤδη ἡ νύχτα ἔχει προχωρήση πολύ. Ὁμοίως φεύγει καὶ ὁ γαμπρός, συνοδευόμενος καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν κουμπάρα.

Κυριακή, ἡμέρα τῆς χαρᾶς. Τὸ πολὺ πρωὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἑτοιμαστῆ μαγειρίτσα, καὶ θὰ σταλῆ στὸν κουμπάρο. Τὴν ὡρισμένη ὥρα, οἱ «ἀλιακτσῆδες» (φίλοι - βοηθοὶ) τοῦ γαμπροῦ, θὰ ἐπιληφθοῦν τοῦ ντυσίματός του. Καὶ ἡ διαδικασία εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ἐντυπωσιακή. Σὲ μεγάλο ταψί, βάζουν στραγάλια, ρύζι, καὶ ἕνα στεφάνι ἀπὸ κληματόβεργα (ἀκ - ἀσμᾶ) ἄσπρο κλῆμα. Ἐντὸς δὲ τοῦ ταψιοῦ μπαίνει ὁ γαμπρός. Οἱ ἀλιακτσῆδες σηκώνουν τώρα αὐτὸν μὲ τὸ ταψὶ στὸν ἀέρα καὶ κάθε φορὰ ποὺ τὸν κατεβάζουν, τὸν φοροῦν καὶ ἀπὸ ἕνα ροῦχο. Στὸ τέλος τὸν περνοῦν ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς βέργας, τὴν ὁποίαν καὶ σπᾶνε, ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του, εἰς ἔνδειξη τῆς συμπληρώσεως τοῦ στολισμοῦ. Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ στολισμοῦ ὑπάρχει παραπλεύρως μιὰ κεραμίδα, μέσ αστὴν ὁποίαν καίει «κουστουλιὰ» καὶ κατράμι. Στὶς ἀναθυμιάσεις δὲ αὐτῶν, «θ υ-

μ ι α τ ί ζ ο υ ν» τὰ ροῦχα τοῦ γαμπροῦ, πρὶν τοῦ τὰ φορέσουν. Ὁ στολισμὸς του, γίνεται ἀπὸ ὑποκάμισο ὑφαντὸ ἄσπρο, μὲ πιετάκια ἐμπρός. Ἄλλο μάλλινο σαγιάκι ποὺ λέγεται «φ έ ρ μ ε ν η». Ἐπάνω δὲ ἀπὸ αὐτὸ βάζουν γιλέκο. Στὴν μέση φέρει ζωνάρι, ἐννέα μέτρων, ὑφαντό, χρώματος κοκκίνου. Τὸ παντελόνι εἶναι καὶ ἐκεῖνο ὑφαντὸ (ποτούρι). Κάλτσα πλεχτὴ τσουράπι, μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια πλεγμένη ἀπὸ τὴν νύφη, καὶ παπούτσι «γ ε μ ε ν ὶ» συρτὸ παντοφλέ, ἀνοιχτὸ στὸ ὀπίσθιο μέρος. Στὸ κεφάλι φέρει τραγιάσκα πάνινη. Τὴν ἴδια ὥρα γίνεται καὶ τὸ ντύσιμο τῆς νύφης στὸ σπίτι της.

Ἡ γκάϊντα μὲ τοὺς ἀλιακτσῆδες, ἐπισκέπτονται τὴν κουμπάρα, ἡ ὁποία μὲ τὴν συνοδεία αὐτὴ θὰ φθάση στὸν γαμπρὸ καὶ ὅλοι μαζύ, χορεύοντας ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν πομπὴ τῶν ἀλιακτσήδων, φθάνουν στὴν νύφη. Ἐκεῖ τοὺς ἀναμένουν στὴν θύρα οἱ ἀλιακτσῆδες τῆς νύφης, γιὰ νὰ τοὺς κεράσουν. Ἀμέσως μετά, στὴν αὐλὴ βάζουν μιὰ ψάθα, καὶ ἐπάνω σὲ αὐτὴ ξαπλώνουν τὴν προίκα τῆς νύφης. Ἐνῶ οἱ νέοι καὶ νέες ἔχουν στήσει χορό, γύρω ἀπὸ αὐτή, δύο συγγενεῖς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, κάνουν τὸ «πούλημα» τῆς προίκας μὲ «εἰκονικὴ δημοπρασία». Κάποιος ἀπὸ τοὺς προσκλημένους φροντίζει νὰ κλέψη ἕνα μαξιλάρι καὶ νὰ τρέξη στὸ σπίτι τῆς πεθερᾶς, γιὰ νὰ πάρη δῶρο (μπαξίς).

Ἡ κουμπάρα ἐν τῷ μεταξὺ ἔχει περάσει στὸ κεφάλι τῆς νύφης τὸ πέπλο ποὺ ἔφερε μαζύ της, ἐνῶ ὁ γαμπρὸς προσφέρει ἀντὶ ἀνθοδέσμης, τὸ πορτοφόλι γεμᾶτο μὲ χρήματα. Εἶναι τὸ πορτοφόλι ποὺ ἔλαβε δῶρο ἀπ' αὐτὴ κατὰ τὸν ἀρραβῶνα. Πρὶν δὲ ἡ νύφη ἀναχωρήση ἀπὸ τὸ σπίτι της, μετὰ ἀπὸ τὸν συγκινητικὸ χαιρετισμὸ τῶν οἰκείων καὶ φίλων, καὶ τῶν σχετικῶν εὐχῶν, ἡ μητέρα της βρέχει μὲ ἄφθονο νερὸ τὴν γῆ, τρεῖς φορές, στὸ ξεκίνημά της καὶ σπάει ἕνα πιάτο, «γιὰ νὰ σπάση τὸ κακό».

Μερικὲς φίλες τῆς νύφης, ἔχουν γράψει κάτω ἀπὸ τὰ καινούργια παπούτσια της, τὸ ὄνομά τους. Ὅταν δὲ ἡ νύφη ἀναχωρήση, σέρνει τὰ παπούτσια, καὶ ὅποιο ὄνομα σβυστῆ πρῶτο τότε ἐκείνη ἔχει σειρὰ νὰ παντρευτῆ. Ἐνῶ τώρα οἱ ἀλιακτσῆδες χορεύουν καὶ ἡ γκάϊντα σκορπίζει χαρούμενες μελωδίες, κατευθύνονται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἂς σημειωθῆ ὅτι μετὰ τὴν δημοπρασία τῆς προίκας, ἕνα ἁμάξι μπαίνει στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ τῆς νύφης καὶ παραλαμβάνει τὴν προίκα, προκειμένου νὰ τὴν φέρη στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ ζυγὸ τοῦ ἁμαξιοῦ καὶ στὰ κέρατα τῶν ζώων, δένονται μαντήλια καὶ ἕνα ὑποκάμισο, δῶρο τοῦ ἀγωγιάτη.

Ἡ τελετὴ τῆς στέψης στὴν ἐκκλησία ἐτελείωσε. Ἡ πομπὴ τώρα κατευθύνεται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, ἔχει τοποθετηθῆ ἕνα σίδηρο, ποὺ πρέπει νὰ πηδήση τὸ ἀντρόγυνο γιὰ νὰ εἶναι σιδερένια ἡ ζωή του. Ἡ πεθερὰ στέκεται στὴν εἴσοδο καὶ ἡ κουμπάρα τὴν προσκαλεῖ νὰ «τ ά ξ η» γιὰ νὰ τῆς παραδώση τὴν νύφη. Μετὰ τὸ τάξιμο, εἰσέρχεται ἡ νύφη στὴν μελλοντική της κατοικία, φέρουσα στὰ χέρια της ἕνα ψωμί, γιὰ νὰ «φέρη μπερεκέτι στὸ σπιτικό». Ὅταν δὲ καθήση, φέρνουν καὶ κυλοῦν στὰ γόνατά της ἕνα μικρὸ ἀγόρι ἢ κορίτσι, ἀνάλογα μὲ τὴν ἐπιθυμία της, γιατὶ

τέτοιο θὰ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο παιδὶ ποὺ θὰ φέρη στὸν κόσμο.

Στὴν αὐλὴ ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ. Σὰν προχωρήση δὲ πολὺ ἡ νύχτα, ἀναχωροῦν ὅλοι γιὰ νὰ ἀφήσουν ἥσυχο πρὸς τὸ παρὸν τὸ νέο ζευγάρι. Καὶ λέω ἥσυχο, διότι ὁ γάμος ἀκόμη δὲν τελείωσε, ἀλλὰ ἔπεται συνέχεια τὴν Δευτέρα.

Ἡ Δευτέρα εἶναι ἡμέρα τοῦ κουμπάρου. Ὁ γαμπρὸς ἔχοντας ὡς συνοδοὺς τοὺς ἁλιακτσῆδες καὶ μὲ προπομπὸ τὴν γκάϊντα, θ' ἀναχωρήσουν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ κουμπάρου. Ἐκεῖ θὰ διασκεδάσουν ὅλη τὴν ἡμέρα. Ὁ κουμπάρος θ' ἀξιώση ἀπὸ τοὺς ἁλιακτσῆδες νὰ ἐκτελέσουν διάφορα νούμερα χορευτικά. Ὅπως: νὰ χορέψουν φορτωμένοι τὴν πέτρα τοῦ χειρομύλου, ἢ φορτωμένοι μὲ ἁρμάθες σκόρδα, ἢ νὰ ἀναιβοῦν ψηλὰ στὴν κοπριὰ καὶ νὰ μιμηθοῦν τὴν φωνὴ διαφόρων ζώων. Ἀργὰ δὲ τὸ βράδυ θὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ὅπου ἡ νύφη ντυμένη καὶ πάλιν στὸ νυφικό της, θὰ περιμένη τοὺς «σύντεκνους», γιὰ νὰ τοὺς παραθέση δεῖπνον. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ ἡ νύφη κρατώντας λεκάνη καὶ νερό, ὁ δὲ γαμπρὸς πετσέτα, θὰ περιποιηθοῦν τοὺς σύντεκνους, νὰ πλυθοῦν. Στὸ σημεῖο αὐτό, εἶναι διασκεδαστικὸ τὸ θέαμα διὰ τοὺς παρακολουθοῦντας, Γολγοθᾶς ὅμως γιὰ τὸ ἀντρόγυνο. Ἐνῶ ὁ σύντεκνος θὰ πλένεται, θὰ φευγατίση τεχνηέντως τὸ σαπούνι καὶ τὸ ἀντρόγυνο πρέπει νὰ τρέξη νὰ τὸ βρῆ καὶ τὸ δώση πάλι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται πάμπολες φορές. Καὶ ἐνῶ γίνονται ὅλα αὐτά, οἱ ἁλιακτσῆδες θὰ φροντίσουν νὰ ἔχουν γεμίσει τὶς τσέπες τους μὲ σκόνη (στάχτη), μὲ τὴν ὁποίαν λερώνουν συνεχῶς τὰ χέρια τῶν κουμπάρων καὶ πάλι ὥστε νὰ συνεχιστῆ τὸ πλύσιμο τῶν χεριῶν, ταλαιπωρώντας τὸ ἀντρόγυνο. Οἱ ἁλιακτσῆδες μετὰ θὰ «κυλιστοῦν» ἐπάνω σὲ ἀγκάθια (κολιτσῆδες). Τοῦτες σκαλώνουν ἐπάνω στὰ μάλλινα πανταλόνια. Καλοῦνται ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρέσουν ἕνα-ἕνα. Συγχρόνως ἄλλοι τὰ ξανακολλοῦν καὶ τὸ μαρτύριο συνεχίζεται. Μετὰ τὸ τέλος αὐτοῦ, τοῦ μαρτυρίου, ὅλοι φεύγουν καὶ ἡ τόσο κοπιαστικὴ διαδικασία τοῦ γάμου λαμβάνει τέλος.

7. Τὸ βρέξιμο τῶν νεονύμφων.

Πόσο διασκεδαστικὸ στ' ἀλήθεια εἶναι καὶ τοῦτο τὸ ἔθιμο τοῦ βρεξίματος τῶν νεονύμφων. Ἡ λαϊκὴ σοφία δὲν ἄφησε νὰ περάση τίποτε ἀπὸ τὰ στάδια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ποὺ νὰ μὴν τὸ συνοδεύση μὲ ἕνα θρησκευτικὸ γεγονός. Ἡ πολυπόθητη ὑγεία τοῦ ἀτόμου, καὶ ἡ παράταση τῆς ζωῆς του, ὅσο γίνεται πιὸ πολύ, ὁδηγεῖ τὸν λαϊκὸ Νομοθέτη, στὸ νὰ καθιερώση σὰν ἀπαραίτητο τὸ βρέξιμο τῶν νεονύμφων, τὴν ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἁγιάζονται τὰ νερά. Διὰ τοῦ βαπτίσματος ἡ ἐκκλησία δίδει φώτιση καὶ ὑγεία στὸ βαπτιζόμενο παιδάκι. Ὑγεία, ὁμόνοια καὶ εὐτυχία, εὔχεται ἡ κουμπάρα τοῦ ζευγαριοῦ μὲ τὸ ἔθιμο τοῦτο.

Πρωὶ-πρωὶ αὐτή, ζεσταίνει νερὸ στὸ σπίτι της, προσκαλεῖ τὶς φίλες της καί, κρατώντας τὸ ζεστὸ νερὸ καὶ ἕνα ματσάκι βασιλικό, ξεκινοῦν γιὰ

τὸ σπίτι τοῦ νεόνυμφου ζευγαριοῦ, τὴν ἡμέρα τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Βαπτιστή.

Έτοιμη ἀπὸ πρὶν ἡ νύφη, περιμένει τὴν κουμπάρα στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, ἔχοντας τοποθετήσει ἕνα κάθισμα ἔξω στὴν αὐλή, γιὰ νὰ καθήσῃ. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς κουμπάρας ἡ νύφη πλησιάσει καὶ στέκεται ἐμπρός της. Ἡ κουμπάρα τότε τὴν ραντίζει τρεῖς φορὲς καὶ τὴν εὔχεται νὰ εἶναι «στερεωμένη», ὑγιὴς καὶ εὐτυχισμένη. Μετὰ ραντίζει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες παριστάμενες καὶ τὸ νερὸ ποὺ περισεύει τὸ «ἀναποδογυρίζει» στὸ κεφάλι τῆς νύφης.

Ἡ πεθερὰ συμβάλλει καὶ ἐκείνη στὸ χαρούμενο γεγονὸς μὲ τὸ «κέρασμα» ποὺ ἔχει ἑτοιμάσει. Ἀπαραίτητο θεωρεῖται τὸ οὔζο καὶ ἐδῶ, γιὰ νὰ σηκώσουν ὅλες τότε μαζὺ τὸ ποτήρι καὶ νὰ δώσουν τὶς παραπάνω εὐχὲς στὴν «ἁγιασμένη» πιὰ νύφη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Λαϊκὴ λατρεία καὶ τρόπος ἑορτασμοῦ τῶν κυριωτέρων ἑορτῶν τοῦ ἔτους.

1. Ἡ Βασιλόπιττα.

Ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἔθιμα, ποὺ ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐξέλιξη δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ ἐξαλείψουν, εἶναι ἡ Βασιλόπιττα. Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα σὲ ὅλους τοὺς τόπους τῆς Πατρίδος μας, στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, νὰ παίζῃ τὸν πωτεύοντα ρόλο στὴν ὅλη ἑορταστικὴ διαδικασία τῆς πρώτης τοῦ χρόνου. Εἶναι τὸ ἀπαραίτητο στολίδι τῆς πρωτοχρονιάτικης τράπεζας καὶ ἀποτελεῖ τὴν Πυθία, ποὺ μὲ τὸν ἀλάθητο χρησμό της, θὰ ρυθμίσῃ τὰ πεπρωμένα τῆς οἰκογενείας.

Ἂν γιὰ τὶς μεγαλοπόλεις ἀποτελεῖ τούτη μιὰ εὐχαρίστηση τῆς στιγμῆς — χαρίζοντας τὸ νόμισμα στὸν τυχερὸ τῆς ἡμέρας — γιὰ τὸν γεωργὸ εἶναι τὸ «φετίχ» ποὺ μέσα του κρύβει σημαντικὰ μυστικά.

Νὰ γιατὶ ἡ ἀγρότισα, μὲ ὅλη τὴν μεγαλοπρέπεια καὶ τὴν θρησκευτικὴ εὐλάβεια, θὰ καταπιαστῇ, ὅταν ἔλθῃ ἡ παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς, νὰ φτιάξῃ τὴν πίττα τοῦ 'Αγίου. Τόση «ἱερότητα» ἀναγνωρίζεται στὴν βασιλόπιττα, ὥστε ἡ ἀγρότισα δὲν θὰ περιοριστῇ στὸ ἁπλὸ καὶ πρόχειρο «τσουρέκι» μὲ μόνο περιεχόμενο τὸ ἀληθινὸ ἢ ψεύτικο νόμισμα.

Ἡ κατασκευή της στὸ χωριὸ ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη φροντίδα. Κατ' ἀρχὴν θὰ ζυμωθῇ τὸ ἀλεύρι μὲ διάφορα «μυρωδικὰ» καὶ μετὰ θὰ ἀνοιγῇ σὲ φύλλα μὲ ἕνα ὄργανο ποὺ ὀνομάζεται «ὀκλὰτς» (πλάστης). Ἀκολουθεῖ τὸ στρώσιμο στὸ ταψί. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καρύδια ἢ ἀμύγδαλα καὶ ὅ,τι σχετικό, θὰ τοποθετήσουν ἀνάμεσα στὶς στρώσεις τῶν φύλλων τὰ «μαντικὰ» ἀντικείμενα. Καὶ εἶναι αὐτὰ πάρα πολλά. Διότι ἡ κοινωνία τῆς γεωργικῆς αὐλῆς εἶναι πλούσια

σὲ πληθυσμὸ καὶ μάλιστα ποικίλο. Ὅλοι θὰ πρέπει νὰ ἔχουν κατὰ δημοκρατικὸ σύστημα τὴν ἀνάλογη μερίδα στὴν πίττα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Τοποθετοῦν λοιπὸν τὰ λεγόμενα «σουρβάκια» ποὺ προέρχονται ἀπὸ κλώνους κρανιᾶς ἢ ἄλλου δένδρου. Ἔτσι βάζουν γιὰ μὲν τὶς κόττες ἕνα σουρβάκι δίχαλο. Γιὰ τὸ ἀμπέλι ἕνα σουρβάκι πολύκλωνο, διότι ἔχει πολλοὺς κλώνους. Ἕνα μονόκλωνο θὰ συμβολίζει τὰ χωράφια. Γιὰ τὸ σπίτι καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν τύχη τοῦ σπιτιοῦ, βάζουν ἕνα κομμάτι ψωμί. Ἡ πίττα μὲ τὰ σουρβάκια ἐτελείωσε.

Τὸ ὄργανο ποὺ τὴν κατασκεύασε, ἀπέκτησε καὶ ἐκεῖνο «δημιουργικὲς» ἱκανότητες, γι' αὐτὸ τοποθετεῖται στὶς φωλιὲς τῶν ὀρνίθων καὶ θὰ βοηθήση, μὲ τὴν παραμονή του ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα τῆς πρωτοχρονιᾶς, στὴν γονιμότητα, στὴν πλούσια αὐγοπαραγωγή.

Τὸ ἁγιοβασιλιάτικο τραπέζι ἔχει στρωθῆ καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μὲ ἀνυπομονησία περιμένουν τὴν τύχη τους. Καὶ τὰ δικαιώματα ποὺ τοὺς δίδονται εἶναι πάρα πολλὰ καὶ σημαντικά. Πρὶν ὅμως γίνει τὸ κόψιμο, προηγεῖται τὸ θύμιασμα. Σὰν θυμιατήρι χρησιμοποιεῖται τὸ ὑνί, κύριος φορέας τῶν ἀγαθῶν τοῦ σπιτιοῦ. Ὁ νοικοκύρης ἀφοῦ θυμιατίση τὴν πίττα, μετὰ θυμιατίζει ὅλη τὴν πολιτεία τῆς αὐλῆς. Ἤτοι τὸν ὀρνιθώνα, τὸν σταῦλο, τὸ ἀμπάρι, ἀχυρώνα κλπ. Ἐπανέρχεται στὸ τραπέζι καὶ ἀφοῦ σταυρώση τρεῖς φορὲς τὴν πίττα βγάζει τὸ κομμάτι τοῦ Ἁγίου, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας, καὶ μοιράζει τὰ ὑπόλοιπα στὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του.

Καὶ μιλήσαμε περὶ δικαιωμάτων. Αὐτὸς ποὺ θὰ βρῆ τὸ δίκλωνο σουρβάκι, ἀναλαμβάνει κατ' ἀποκλειστικότητα τὴν περιποίηση τῶν ὀρνίθων καὶ καὶ φυσικὰ τὴν εἴσπραξη τῶν αὐγῶν ὅλο τὸ χρόνο. Ὅποιος βρεῖ τὸ μονόκλωνο, θ' ἀναλάβη τὴν διαχείριση τῆς κτηματικῆς περιουσίας, διατηρώντας τὸ δικαίωμα νὰ «διώξη» καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἂν ἤθελε, ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκείνη τὴν χρονιά. Ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι ἕνας καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας, ὁ ὁποῖος σπάνια ἐφαρμόζεται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, διότι ἦτο ἀδύνατον ἡ Πυθία νὰ «μοιράση» δίκαια.

2. Ἡ Γιορτὴ τῆς Μπάμπως ἢ Μαμμῆς.

Πολλὲς παραλλαγὲς ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἑορτασμοῦ τῶν ἐθίμων, τῶν ἰδίων πολλὲς φορές, ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου.

Γνωστὴ πιὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἑορταστικὴ ἐκδήλωση τῆς Μονοεκκλησιᾶς Σερρῶν. Ἡμέρα τῆς «Γυναικοκρατίας» ὀνομάζεται, ἀλλὰ περισσότερο θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται «ἡμέρα τῆς Μπάμπως», ἀφοῦ σ' αὐτὴν ἀνήκουν οἱ τιμές. Γιὰ νὰ χαρῆ καὶ διώξη τὶς ἔγνοιες τῆς ζωῆς, ποὺ πολλὲς τῆς ἔχουν φορτώσει οἱ τόσοι χρόνοι της, οἱ κάτοικοι ἐκτιμώντας τὸ ἔργο της, τὴν προσφέρουν σὰν εὐγνωμοσύνη τὴν τιμητικὴ τούτη γιορτή. Καὶ κείνη παρὰ τὰ γεράματά της, «ξανοίγεται» γιὰ νὰ μᾶς πῆ, πὼς «ἂν ἡ σάρκα γέρασε, ἡ καρδιὰ παραμένει πάντα νέα καὶ ὀρεξάτη».

Σὲ ὡρισμένα χωριὰ ὅμως τῆς Θράκης παίρνει διαφορετικὸ χαρακτήρα. 'Απὸ τὴν 'Αν. Θράκη, μαζὺ μὲ τοὺς πρόσφυγας ἦρθε καὶ τοῦτο τὸ ἔθιμο, ποὺ γίνεται στὸ χωριὸ Ἄμφια. Σήμερα ὅμως ὅσο ὁ πολιτισμὸς ξαπλώνει τὰ πλοκάμια του καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς μέθοδοι τῆς γυναικολογίας, βρίσκονται, χάρις στὸν θεσμὸ τοῦ Κοινοτικοῦ 'Ιατρείου, κοντὰ στὴν ἀγρότισα, ἀχρηστεύοντας οὕτω τὴν παλιὰ μαμή, ἄρχισε νὰ ξεφτάῃ σιγὰ-σιγά, καὶ νὰ γίνεται θρύλος πιὰ γιὰ τὶς νεώτερες.

Ὅλο τὸν χρόνο ἡ πρακτικὴ μαμμή, κείνης τῆς ἐποχῆς, ἦταν τὸ πιὸ χρειαζούμενο καὶ σεβαστὸ πρόσωπο τοῦ χωριοῦ. Ἱερὴ ἡ ἀποστολή της. Γι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε νὰ ἀφιερωθῇ μιὰ ἡμέρα σ' αὐτὴν μέσα στὸν χρόνο, σὰν τιμητική. Καὶ σὰν τέτοια εἶχαν διαλέξει τὴν ἑπομένην τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου τοῦ Βαπτιστῆ. Πρωὶ-πρωὶ ὅλες οἱ γυναῖκες ποὺ εἶχαν ἐξυπηρετηθῆ ἀπ' αὐτήν, ἑτοιμάζονται νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Μαμμὴ στὸ σπίτι της. 'Ανάλογα δὲ μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασή της κάθε μία ἑτοιμάζει καὶ τὸ δῶρο ποὺ θὰ προσφέρῃ στὴν Μπάμπω. Καὶ εἶναι αὐτὰ συνήθως: Ἕνα μαντήλι, μιὰ πλάκα σαπούνι, λίγα κέρματα καὶ ἀπαραίτητα ἕνα μπουκάλι οὔζο. Μὲ τὸ σαπούνι ἡ Μαμμὴ πλένη τὰ χέρια της ὅλο τὸν χρόνο. 'Απὸ ἡμέρες ἐκείνη φρεσκάρει τὸ σπιτικό της, τὸ στρώνει μὲ τὰ πιὸ βαρειὰ καὶ καθαρὰ στρωσίδια, καὶ περιμένει τὶς ἐπισκέψεις.

Κάθε γυναῖκα σηκώνεται πολὺ πρωί, προσέχοντας νὰ μὴν τὴν δῇ «ἄντρα μάτι», καὶ ἀφοῦ φέρει στὸ χέρι της μιὰ κανάτα ζεστὸ νερό, φθάνει στὸ σπιτικὸ τῆς Μπάμπως. Στὴν πόρτα της, ἀπὸ πολὺ πρωί, περιμένει καὶ ἡ Μαμμή. Φθάνοντας κάθε μία τῆς χύνη ζεστὸ νερὸ νὰ πλένη τὰ χέρια της. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται σὲ σειρὰ ἐτῶν μέχρι νὰ «ξεπαιδιάσῃ».

Σὲ περίπτωση ποὺ θὰ σταματήσῃ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς, θὰ πληρώσῃ πολὺ ἀκριβὰ τὴν ὀλιγωρία της, διότι στὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ θὰ βρίσκονται σ' ὅλη του τὴν ζωὴ οἱ ἀκαθαρσίες τῆς Μαμμῆς.

Προσφέροντας καὶ τὰ ὑπόλοιπα δῶρα, μπαίνει μέσα στὸ σπίτι. Σὲ λίγο θὰ ἔχουν ἔλθει ἐκεῖ ὅλες οἱ «ἐξυπηρετηθεῖσες». Μὲ τὴν σειρά της ἡ Μαμμὴ πρέπει νὰ εὐχαριστήσῃ, γιὰ τὴν ἐπίσκεψη - τιμὴ ποὺ τῆς ἔγινε. Στὸ τραπέζι τοποθετεῖ διάφορα γλυκὰ καὶ ἀπαραίτητα λίγο οὔζο. Οἱ ἐπισκέπτριες προσφωνοῦν τὴν Μαμμὴ μὲ διάφορες εὐχές, σχετικὲς πρὸς τὸ ἔργο της: Χρόνια πολλὰ Μαμμή μας. Νὰ μᾶς ζήσῃς. Καὶ ἀνάλογα μὲ τὸν καϋμό της, κάθε μία λέγει: 'Αρσενικὰ πάντα νὰ φέρνῃς στὴν ζωή, ἢ θηλυκὰ πάντα νὰ ξεγεννᾶς. 'Ακολουθεῖ χορὸς ποὺ τὴν ἀρχὴ τὴν σέρνει ἡ Μαμμή.

Σὲ μερικὰ ἄλλα χωριὰ λέγεται ὅτι ἐπικρατοῦσε καὶ τὸ ἑξῆς ἔθιμο. Ὅταν ἐγίνετο ὁ πρῶτος χορός, ὑποχρέωναν τὴν Μαμμὴ νὰ ἐμφανιστῇ στὸ κέντρον τοῦ χοροῦ, «ἐν 'Αδαμιαίᾳ περιβολῇ» διότι καὶ ἐκείνη ἔτσι τὶς «συμπεριεφέρετο» κατὰ τὴν γέννα.

Τούτη ἡ πρωϊνὴ ἐπίσκεψη ἀποτελεῖ τὴν πρώτη φάση τῆς ὅλης ἑορταστικῆς ἐκδήλωσης πρὸς χάριν τῆς Μπάμπως. Οἱ γυναῖκες φεύγουν στὸ σπίτι

τους, γιὰ νὰ ἐπαναλάβουν στὴν «ἔ ξ ο δ ο τ ῆ ς Μ π ά μ π ω ς» τὴν ἐπίσκεψή τους, ποὺ θὰ γίνη τὸ ἀπόγευμα.

Τὸ ἀπόγευμα ὅλες πάλι οἱ γυναῖκες τοῦ χωριοῦ, καθὼς καὶ κόσμος πολύς, μαζεύονται στὸ σπίτι τῆς Μπάμπως, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν «ἔ ξ ο δ ο». Ἐν τῷ μεταξύ, ἔχει κατάλληλα ἑτοιμαστῆ ἕνα δίτροχο ἁμάξι καὶ ἐπάνω τοποθετεῖται ἡ Μπάμπω. Τὸν ζυγὸ φέρουν στοὺς ὤμους των δυὸ γερὲς γυναῖκες καὶ σέρνοντάς το, κατευθύνονται πρὸς τὸ ποτάμι ἢ σὲ ἄλλη πηγή, μὲ τὶς θερμὲς καὶ εὐχάριστες ἐκδηλώσεις τοῦ πλήθους. Ἐκεῖ θὰ «β α π τ ί σ ο υ ν» τὴν Μαμμή, ρίχνοντάς την στὸ ποτάμι. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ ἁγιαστῆ στὰ «φωτισμένα νερὰ» ἡ Μπάμπω καὶ ἔτσι ἐξαγνισμένη, νὰ ἐπιδοθῆ καὶ πάλι στὸ θεάρεστο ἔργο της. Στὸ σημεῖο αὐτὸ κλείνει ὁ κύκλος τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων πρὸς χάριν τῆς Μπάμπως.

3. Ἡ Ἀ π ο κ ρ ι ά.

Θὰ ἦταν κοινολόγιση, ἀσχολούμενος μὲ τὸ θέμα τῶν Ἀπόκρεω νὰ ἐξιστορήσω τὴν ἐτυμολογία καὶ τὴν προέλευσή της, διότι πλέον πεπειραμένοι συγγραφεῖς σὲ θέματα λαογραφίας, ἔχουν ἐκτενῶς περιγράψει. Γιὰ τοῦτο θὰ περιοριστῶ, στὴν περιγραφὴ τῆς ὅλης τελετῆς ποὺ γίνεται στὸ χωριό, κατὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα τῆς Ἀποκριᾶς.

Γενικὰ οἱ ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων, ἂν καὶ παρουσιάζουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα, μὲ τὶς τῶν ἄλλων περιοχῶν, ἐν τούτοις διαφέρουν σὲ ὡρισμένους τύπους, ποὺ παλαιότερα μὲ μεγαλοπρέπεια ἐτελοῦντο στὸ Χάσκιοϊ τῆς Ἀνατ. Θράκης, ἀπ' ὅπου καὶ κατάγονται οἱ σημερινοὶ πρόσφυγες τοῦ χωριοῦ.

Ὁ ἑορτασμὸς τῶν Ἀπόκρεω, συμπίπτει πάντοτε μὲ τὴν περίοδο τῆς ἀνοίξεως. Τότε ποὺ κάθε πλάσμα τοῦ Θεοῦ, μὲ ἀνείπωτη χαρά, δέχεται τὸν ἐρχομό της, ἀποχαιρετώντας τὸν κουραστικὸ χειμώνα. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, σχετικὲς τελετὲς — εἶδος καρναβάλου — ἐγένοντο σὰν ὑποδοχὴ τῆς ἀνοίξεως. Ἀντιγραφὴ δὲ ἐκείνων, εἶναι οἱ σημερινὲς ἐκδηλώσεις τοῦ Καρναβαλιοῦ. Ὁ Διόνυσος π.χ. ἐθεωρεῖτο Θεὸς τῆς φύσεως. Ἐπειδὴ ἡ ἄνοιξη εἶναι τὸ «μεγαλεῖο» τῆς φύσης, γι' αὐτὸ τούτη τὴν ἐποχὴ ἐγένοντο Διονυσιακαὶ τελεταὶ μετεμφιεσμένων, γιὰ νὰ χαροῦν τὴν ἀλλαγὴν τῆς φύσεως καὶ τὴν γονιμότητά της. Ἡ προσωπιδοφορία λοιπόν, σήμερα σημαίνει τὴν ἀλλαγὴ τῆς ὄψης τῆς φύσεως καὶ ἡ χαρὰ ποὺ προκαλεῖ, ἀποκαλύπτει τὰ συναισθήματα ἀγάπης ποὺ δείχνουν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν ἄνοιξη. Οἱ ἐκδηλώσεις δὲ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν δεύτερη ἡμέρα τῆς Κρεατινῆς, εἶναι μιὰ λιτανεία στὴν γονιμότητά της.

Τὰ πρόσωπα ποὺ ἀποτελοῦν τὸν θίασο τῆς ὅλης ἑορτῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: Ὁ Μπέης (Βασιλιᾶς), τέσσαρα ζευγάρια, ἕνας ἱππέας, ἕνας καλόγηρος, μιὰ γύφτισσα καὶ ἕνας χῆρος. Ὁ ὅμιλος τοῦτος πλὴν τοῦ Βασιλιᾶ, τὸ βράδυ τῆς Κρεατινῆς, θὰ περιέλθη ὅλο τὸ χωριὸ καί, κτυπώντας κουδούνια, θὰ εἰδο-

ποιήση κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅτι τὴν ἐπαύριο θὰ γίνη ἡ ἑορτὴ τοῦ Καρναβάλου. Ἡ εἰδοποίηση εἶναι ἀπαραίτητη, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ γίνη ἡ σχετικὴ ἑτοιμασία, ὡς θὰ δοῦμε παρακάτω, ἐκ μέρους τῶν γυναικῶν ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴ τῶν «ἀδιαφόρων» κατοίκων, ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσαν νὰ μεταβοῦν στοὺς ἀγροὺς γιὰ ἐργασία, πὼς θὰ πληρώσουν πολὺ ἀκριβὰ καὶ θὰ εἶναι ἐπικίνδυνη ἡ ἔξοδός τους. Ἂν κάποιος δὲν συμμορφωθῆ καὶ συλληφθῆ κατὰ τὴν ἀναχώρηση, θὰ τοῦ ἀφαιρέσουν ὅλα τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ ἐκποιήσουν μετὰ τὴν πάλη ποὺ θὰ γίνη στὸ τέλος τῆς τελετῆς.

Τὸ πρωὶ τῆς Δευτέρας, ὅλα τὰ μέλη, ἀφοῦ φορέσουν τὴν ἀνάλογη ἐνδυμασία, θὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν Μπέη στὸ σπίτι του, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ τοὺς κεράση θὰ τοὺς δώση τὴν ἄδεια νὰ ἀρχίσουν τὴν περιφορά τους, ἀνὰ τὸ χωριό. Ὁ Μπέης θὰ παραμείνη στὸ σπίτι καὶ θὰ ἐξέλθη τὶς ἀπογευματινὲς μόνον ὧρες, ἐπάνω σὲ ἁμάξι.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν καρναβαλιῶν εἶναι ἡ ἑξῆς: Οἱ κοπέλλες φοροῦν ἄσπρες φοῦστες, μὲ κέντημα στὸν ποδόγυρο, μπλοῦζα κεντητὴ ἢ πλεχτή, καὶ στὸ κεφάλι μανδήλα ἄσπρη, μὲ λουλούδι στὸ αὐτί. Οἱ σύζυγοι - ἀράπηδες, φοροῦν μαῦρο πανταλόνι, ἐπανωφόρι ἀνάποδο, μὲ σχετικὴ καμπούρα. Στὸ λαιμὸ κρεμασμένο κολλιέ, στὴν μέση πολλὰ κουδούνια καὶ στὸ κεφάλι κωνικὸ καπέλο ἀπὸ δέρμα προβάτου, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου κρέμονται, σκόρδα, κρεμμύδια, πιπεριές, κλπ. Ἡ γύφτισσα φορεῖ σχισμένα ροῦχα, ἕνα ταγάρι, στὸ λαιμὸ καὶ μιὰ κούκλα στὴν ἀγκαλιὰ γιὰ μωρό. Ὁ καλόγηρος φέρει σχετικὴ ἐνδυμασία, μὲ θυμιατὸ στὸ χέρι.

Ἀπὸ τὶς πρωϊνὲς ὧρες τὰ ζευγάρια μεμονωμένα ἢ καὶ πολλὲς φορὲς μαζύ, περιέρχονται τοὺς δρόμους καὶ τὰ σπίτια, πειράζοντες τοὺς κατοίκους ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦν, μὲ σκοπὸ νὰ δεχθοῦν ἐπίθεση καὶ νὰ μαζέψουν πολλὲς ξυλιές. Κύριος σκοπὸς τῶν κατοίκων εἶναι νὰ κλέψουν τὴν «σύζυγο» τοῦ καρναβάλου, ὁπόταν ἐξερεθίζεται ὁ ἀράπης καὶ ἀρχίζει τὸ κυνηγητὸ γιὰ νὰ ἐπαναφέρει κοντά του, τὴν σύντροφό του. Συγχρόνως τὰ ζευγάρια, ἐπισκέπτονται τὰ σπίτια γιὰ νὰ δεχθοῦν φιλοδωρήματα καὶ νὰ εἰδοποιήσουν καὶ πάλιν τὴν νοικοκυρὰ γιὰ τὰ δῶρα ποὺ πρέπει νὰ ἑτοιμάση καὶ προσφέρει κατὰ τὸ πέρασμα τοῦ Μπέη. Φεύγοντας, ἂν βροῦν στὴν αὐλή, γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἢ καὶ μαγειρικὰ σκεύη, ὡς χύτρα κλπ. τὰ «κλέβουν». Ἂν τὸ ἀντιληφθῆ ὁ νοικοκύρης, θὰ τοῦ τὰ ἐπιστρέψουν, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς δώση ὅ,τι τοῦ ζητήσουν, χρήματα ἢ τι ἄλλο.

Ἡ γύφτισσα γυρνάει χωριστὰ ἀπὸ τὰ ζευγάρια καὶ ἐπιδίδεται στὴν «κατσιβελιά», στὸ γύρεμα. Συνήθως ζητάει ἀλεύρι, γιὰ νὰ κάνη φαγητὸ στὸ μωρό της καὶ αὐγὰ βραστά. Τοῦτα τὰ μασάει καὶ τὰ ἐκσφενδονίζει σὲ ὅσους τὴν πειράζουν.

Ἡ περιφορὰ ἐτελείωσε. Ὅλοι τώρα εἶναι μαζεμμένοι στὸ σπίτι τοῦ Μπέη, καὶ γίνεται ἡ ἑτοιμασία τοῦ ἁμαξιοῦ. Ζεύοντας τὰ ζῶα καὶ τὰ ἡνία κρατάει ὁ Μπέης. Αὐτὸς φορεῖ στὸ κεφάλι του καπέλο - καλάθι τρύπιο γιὰ

κορώνα, γαρνιρισμένο μὲ φτερά. Στὸ στόμα του, ἔχει τσιμπούκι - λουλά, ἀπὸ σουσὰκ (κρατούνα) γεμάτο μὲ ἄχυρα τὰ ὁποῖα καπνίζουν. Σύντροφοι, ἀκόλουθοι τοῦ Βασιλιᾶ ἐπάνω στὸ ἁμάξι εὑρίσκονται δυὸ γέροι, οἱ ὁποῖοι φροντίζουν γιά τὴν εἴσπραξη τῶν δώρων. Ἔχουν κισύπια - λαῆνες γιὰ κρασί, καλάθια γιὰ τὰ ὑπόλοιπα δῶρα καὶ ἕνα εἶδος φαλάγγι, γιὰ τὴν τιμωρία τῶν κατοίκων ἐκείνων, ποὺ θὰ τολμήσουν νὰ πειράξουν τὸν Μπέη.

Οἱ ἀραπάδες μεταφέρουν στὸ ἁμάξι, τὰ δῶρα τῆς νοικοκυρᾶς τὰ ὁποῖα συνήθως εἶναι: Λίγο σιτάρι, αὐγά, κρασί, ψωμί, καὶ μανδηλάκια — εἶδος πίττας — ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἡ νοικοκυρὰ προσφέρει καὶ στὸν κόσμο ποὺ ἀκολουθεῖ. Οἱ γέροι παίρνοντας τὰ δῶρα, ἀπευθύνουν ἀνάλογες εὐχὲς στὸν νοικοκύρη, ὡς «καλὴ σοδειά», νὰ «νὰ τυφλωθοῦν τὰ ποντίκια σας» κλπ.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ ἀκολουθοῦν τὸ ἁμάξι καὶ προβαίνουν σὲ διάφορες ἐκδηλώσεις. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς πειράζουν τὸν Μπέη, καὶ τότε σπεύδουν οἱ ἀραπάδες, τοὺς συλλαμβάνουν καὶ τοὺς «φαλαγγώνουν» στὰ πόδια. Θὰ φᾶνε δὲ τόσες ξυλιές, ὅσες ὁρίσει ὁ Μπέης. Μετὰ ἀφήνονται ἐλεύθεροι.

Ἐὰν τὸ ἁμάξι περάσῃ ἀπὸ σπίτι νιόπαντρης, σπεύδει αὐτὴ νὰ προσφέρῃ ἀπὸ τὰ προικιά της, μανδήλια καὶ πετσέτες, ποὺ ἔχει ὑφάνει ἡ ἴδια στὸν ἀργαλειό, ὅταν ἦταν κοπέλλα, καὶ τὰ κρεμάει στὸν ζυγὸ τῶν ζώων. Τοῦτα θὰ προσφερθοῦν στὸν νικητὴ κατὰ τὴν πάλη ποὺ θὰ γίνῃ ἀργότερα, στὴν αὐλὴ τοῦ Μπέη.

Μετὰ τὴν περιφορὰ καὶ τὴν εἴσπραξη τῶν δώρων, τὸ ἁμάξι κατευθύνεται στὸ σπίτι τοῦ Μπέη. Ἐκεῖ θὰ ἔχῃ φθάσῃ καὶ ὅλο τὸ χωριό, γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀροτρίαση, τὴν σπορὰ καὶ τὴν πάλη.

Σὲ ἕναν ζυγὸ ποὺ πίσω του ἔχει καὶ τὸ ἄροτρο, θὰ «ζευθοῦν», ὅλοι μὲ τὴν σειρὰ καὶ μὲ ζευγολάτη τὸν Μπέη θὰ ὀργώσουν εἰκονικὰ καὶ θὰ σπείρουν τὸ σιτάρι ποὺ μάζευσαν ἀπὸ τὰ σπίτια. Ὁ Μπέης εἶναι δεμένος ἀπὸ τὸ ἕνα πόδι, μὲ μακρὺ σχοινὶ καὶ ἐνῶ ὀργώνει, κατὰ καιρούς, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀραπάδες τραβάει τὸ σχοινὶ καὶ ὁ Μπέης πέφτει κάτω, πρὸς γενικὴν ἀγαλλίασιν. Ἀκολουθεῖ τὸ ρίξιμο τοῦ σπόρου. Τὴν στιγμὴ ἐκείνη τρέχουν οἱ γυναῖκες, νὰ συλλέξουν σπόρους, προκειμένου νὰ ταΐσουν μὲ αὐτοὺς τὶς κόττες των, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν πλούσια αὐγοπαραγωγή.

Καὶ ἔρχεται τώρα ἡ ὥρα τῆς πάλης. Δύο ἀπὸ τοὺς ἄνδρες παλαίουν, ἐνῶ οἱ μητέρες των σπεύδουν στὸν τόπο τῆς πάλης καὶ ἡ κάθε μία ἀναποδογυρίζει τὸ παπούτσι της καὶ τὸ πατεῖ εὐχομένη: «ἔτσι νὰ σὲ ἀναποδογυρίσῃ καὶ ὁ γιός μου».

Ὁ νικητὴς θὰ πάρῃ σὰν δῶρο, ὅ,τι προσέφερε σὰν δῶρο ἡ νιόπαντρη γυναῖκα. Τὰ δῶρα αὐτὰ ὁ Μπέης τὰ ἔχει κρεμάσει σὲ ἕνα κλαδί, καὶ τὰ κρατᾶ στὸ κέντρο τῆς αὐλῆς, καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς πάλης. Μὲ τὴν λήξη τῆς πάλης γίνεται καὶ ἡ δημοπρασία τῶν «κλεμένων» ἀντικειμένων. Αὐτὰ εἶναι διάφορα γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ μαγειρικὰ σκεύη, ποὺ πῆραν κατὰ τὴν περιφορά τους, ἀπὸ τὰ σπίτια ἢ εἴδη ρουχισμοῦ, ποὺ ἀπὸ ἄγνοια κάποια χωρικὴ

ἅπλωσε νὰ στεγνώσῃ τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς δημοπρασίας, ἐμφανίζεται ὁ κάτοχος τοῦ ἀντικειμένου καὶ πλειοδοτῶντας παίρνει αὐτό. Τὰ καρναβάλια ἀφαιροῦν τώρα τὶς ἐνδυμασίες τους καὶ κάθονται στὸ τραπέζι ποὺ ἔχει ἑτοιμάσει ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Μπέησσα. Στὸ μέσον τοῦ τραπεζιοῦ ἔχει στρωθεῖ μιὰ κουλούρα ποὺ ἔχει μέσα ἕνα φλουρί. Τὸ ὅλον τραπέζι δὲ εἶναι κατάμεστο ἀπὸ παντὸς εἴδους φαγητὰ ποὺ ἔχουν μαζέψει καὶ ποῦ ἔχει ἑτοιμάσει ἡ Μπέησσα. Στοὺς παρευρισκομένους θὰ μοιράσουν ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν πίττα, ποὺ θὰ κοπῇ πρὶν ἀπὸ τὸ φαγητό. Σὲ αὐτὸν ποὺ θὰ πέσῃ τὸ νόμισμα θὰ πάρῃ τὸν τίτλο τοῦ Μπέη γιὰ τὴν ἑπόμενη χρονιά. Τοῦτον θὰ βάλλουν μέσα στὸ ταψί, μὲ πολλὰ φαγητά, θὰ τὸν σηκώσουν στοὺς ὤμους των, τὰ παλληκάρια καὶ μὲ τὴν συνοδεία τῆς γκάϊντας τὸν φέρουν στὸ σπίτι του. Τὰ φαγητὰ δὲ ποὺ τὸν συνοδεύουν, συμβολίζουν τὸ μπερεκέτι ποὺ φέρνει ὁ νέος Βασιλιᾶς.

4. Τὰ συγχωρέματα.

«Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος».

Ἡ ἐπιταγὴ τοῦ Εὐαγγελίου, ριζωμένη βαθειὰ στὶς ψυχὲς τῶν χριστιανῶν, ἐφαρμόζεται πιστὰ στὸ χωριό, κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς τεσσαρακοστῆς. Ὁ χριστιανὸς χωρικός, συναισθανόμενος τὴν ἁμαρτωλή του ζωὴ τὴν ἡμέρα αὐτή, τῆς συγχωρήσεως τῶν παραπτωμάτων, ζητᾶ «ἄφεσιν ἁμαρτιῶν» ἀπὸ τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους, γιὰ νὰ μπῇ «ἐξιλασμένος», «καθαρόψυχος» στὴν νηστίσιμη περίοδο, καὶ νὰ δεχθῇ τὴν μεταλαβιὰ τοῦ Πάσχα.

Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς, μετὰ τὶς ἀμφιέσεις καὶ τὸ ὁλοήμερο γλέντι, τὸ βράδυ σὲ κάθε σπίτι θὰ στηθῇ πλούσιο τραπέζι. Γύρω του δὲν θὰ καθίσουν μόνο τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ ὅλο τὸ σόϊ. Συνήθως τὰ παντρεμένα παιδιὰ θὰ πᾶνε στὸ σπίτι τῶν γερόντων γονέων των καὶ ἐκεῖ θὰ γίνῃ «συνεστίασις» μετὰ τὴν ὁποίαν θ' ἀκολουθήσουν τὰ «χειροφιλήματα», συνοδευόμενα μὲ τὴν λέξη «συγχωρεμένα».

Ἔτσι ἀπηλλαγμένοι θὰ ἐπιστρέψουν στὸ σπίτι. Τὸ πρωὶ ἡ νοικοκυρὰ θὰ πραγματοποιήσῃ γενικὴ καθαριότητα τῆς κουζίνας ὥστε νὰ φύγῃ κάθε ἴχνος «ἀρτύσιμου» ἀπὸ τὰ μαγειρικὰ σκεύη.

Μερικοὶ δὲ θὰ κρατήσουν καὶ τριήμερο. Ἀπόλυτη μυστικότητα κρατοῦν γι' αὐτό, ὥστε νὰ πιάσῃ. Ἀφοῦ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ Εὐαγγελίου, μᾶς ζητᾶ ὅπως: Ὅταν νηστεύητε μὴ γίνεσθε..... καὶ ὁ πατὴρ ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, ἀποδώσῃ σοι ἐν τῷ φανερῷ.

Δύο μορφὲς τριημέρου ὑπάρχουν. Ἡ μία εἶναι αὐτὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ χριστιανός, θὰ νηστεύῃ μέχρι τῆς Τετάρτης τὸ βράδυ, ὁπόταν θὰ «χαλάσῃ» μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας. Τὴν ἐπαύριο θὰ τὴν συνεχίσῃ ἕως τὸ Σάββατο τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, ὁπόταν καὶ θὰ κοινωνήσῃ.

Κατὰ τὴν ἄλλη, ὁ χριστιανός, νηστεύει ὅλη τὴν ἡμέρα, (μὴ βάζοντας ἀπολύτως τίποτε στὸ στόμα) καὶ τὸ βράδυ μὲ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας, τρώει. Τὴν δὲ Τετάρτη τὸ βράδυ θὰ «χαλάση» τὴν νηστεία (μικρὸ τριήμερο) καὶ θὰ προσκαλέση στὸ σπίτι, τρεῖς γειτόνους, στοὺς ὁποίους θὰ παραθέση «δεῖπνον». Τοῦτοι καλοῦνται γιὰ νὰ παραστοῦν ὡς μάρτυρές του κατὰ τὴν κρίση τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ἐμπρὸς στὸν Οὐράνιο Κριτή, «ὅτι πράγματι κράτησε τριήμερο».

5. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μαρτίου.

Ὁ Μάρτιος εἶναι ὁ πρῶτος μήνας τῆς ἀνοίξεως. Τὰ κρύα τοῦ χειμῶνα, ποὺ κούρασαν τοὺς ἀνθρώπους, ἔρχεται νὰ διώξη ἡ παρουσία τοῦ Μαρτίου. Ὄχι ὅμως σπάνια φέρνει ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἐπιδεινώνοντας τὴν κακοκαιρία. Οἱ προμήθειες τῶν καυσοξύλων τελείωσαν καὶ οἱ κάτοικοι στὴν ἀνέχειά τους, χαλοῦν τοὺς φράχτες, γιὰ «νὰ κάψουν τὰ παλούκια». Πολὺ δὲ προσφυῶς ἀναφέρεται ἡ παροιμία «μὰ κι ἂν τύχη καὶ θυμώση, μέσ' στὸ χιόνι θὰ μᾶς χώση», διότι ἡ ἀστάθειά του εἶναι συχνή. Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ τὸ πῶς θὰ μᾶς ἐμφανιστῆ, οἱ κάτοικοι τὸν ὑποδέχονται σὰν τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνοίξεως, πιστεύοντας πὼς θὰ δώση ζωὴ στὸ φυτικὸ καὶ ζωικὸ Βασίλειο. Ἰδίως ξυπνοῦν τὰ ζωύφια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ λογῆς - λογῆς ἐνοχλητικὰ ἔντομα. Ὁ γεωργὸς πρέπει νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπ' αὐτά. Καὶ σὰν φάρμακο θεωρεῖ τὸ «κάψιμο τῶν ἀχύρων», τὸ πρωὶ τῆς πρώτης τοῦ Μαρτίου. Σηκώνεται λοιπὸν «στὸ ποδάρι» πρὶν βγῆ ὁ ἥλιος, ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ γεωργοῦ καὶ πηδάνε ἐπάνω ἀπὸ τὸν σωρὸ τὰ ἄχυρα ποὺ καΐνε στὴν αὐλή τους, λέγοντας:

Ψύλλοι ἔξω
Μάρτης μέσα.

Παλαιότερα κτυποῦσαν τὴν ἴδια ὥρα γύρω - γύρω στὸ σπίτι τενεκέδες γιὰ νὰ διώξουν τὰ ποντίκια. Ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου ἀρχίζει νὰ καίη περισσότερο καὶ νὰ μαυρίζη τὸ τρυφερὸ δέρμα ποὺ χάρισε ὁ σπιτικὸς χειμώνας. Γιὰ νὰ μὴν μαυρίση τὸ σῶμα τους, συνηθίζουν νὰ βάζουν στὰ παιδιὰ ἰδίως, γύρω στὸν καρπὸ τοῦ χεριοῦ καὶ τοῦ δακτύλου, μιὰ ἀσπροκόκκινη στριφτὴ κλωστή. Τούτη θὰ τὴν βγάλουν μόλις δοῦν τὸν πρῶτο πελαργό. Συγκεκριμένα ἀφαιροῦν τὴν κλωστὴ τοῦ καρποῦ, τὴν ὁποίαν καὶ τοποθετοῦν κάτω ἀπὸ μιὰ πέτρα. Ὁ πελαργὸς θὰ φέρη εἰς ἀντάλλαγμα, παπουτσάκια, φουστανάκια, κλπ. δηλ. τὰ Πασχαλινὰ δῶρα τῶν παιδιῶν. Τὴν κλωστὴ τοῦ δακτύλου θὰ τὴν ἀφαιρέσουν μόλις δοῦν τὸ πρῶτο χελιδόνι. Τὸ χελιδόνι, ὅταν ἔλθη ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι, μὲ τὸ χελιδόνισμά του, ρωτᾶ τὴν νοικοκυρά:

Τί δούλεψες, τόσο καιρὸ ποὺ ἔλειπα;
Τί ἔφανες; Φέρτο νὰ σοῦ τὸ κόψω.

Ὅταν τοῦτο φεύγοντας ἐκβάλλει τὸ χαρακτηριστικὸ κρρρρ, πιστεύουν ὅτι

κόβει τὸ ὑφαντό. Ἐκείνη τὴν στιγμὴ ἡ μητέρα κόβει τὴν κλωστὴ τοῦ δακτύλου καὶ τὴν κρεμάει στὴν τριανταφυλλιά.

Ἀπαραίτητο θεωροῦν κατὰ τὴν πρώτη τοῦ Μαρτίου καὶ τὸν περίπατο στὰ χωράφια, κάνοντας ἔτσι «ποδαρικὸ» στὶς ἀνοιξιάτικες ἐργασίες καὶ κυρίως γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνη ἡ τεμπελιά.

*
**

Μέσα στὶς τόσες φροντίδες τοῦ νοικοκύρη, γύρω ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀνοιξιάτικες ἐργασίες, εἶναι καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ Πύργου - φωλιά, τῶν πελαργῶν. Στὶς ἀρχὲς τοῦ Μαρτίου, θὰ τοὺς ἐπισκεφθῆ καὶ πρέπει νὰ βρῆ ἕτοιμη τὴν κατοικία του. Ἐννοεῖται ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, φτιάχνουν τὶς φωλιές τους, σὲ κούτσουρα δένδρων ἢ στοὺς «μπατσάδες» (καπνοδόχους) τῶν σπιτιῶν. Ὡρισμένοι ὅμως τῶν κατοίκων, κατασκευάζουν ἐπὶ τοῦτο φωλιὰ μὲ τέσσαρα κατακόρυφα ὑψηλὰ ξύλα καὶ στὸ ἐπάνω μέρος τοποθετοῦν ἕνα βάθρο ἀπὸ κλαδιά. Τὸ λελέκι, κατὰ τὴν πρώτη ἡμέρα τοῦ ἐρχομοῦ του, θὰ κάνη μιὰ θεαματικὴ πτήση ἐπάνω ἀπὸ τὸ σπίτι, εἰδοποιῶντας οὕτω τοὺς νοικοκυραίους, ὅτι ἦλθε καὶ θὰ φύγη γιὰ λίγες ἡμέρες στὸν κάμπο, διανυκτερεύοντας στὰ βάτα. Στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἀπριλίου θὰ ἐπανέλθη στὴν φωλιά, θὰ κουβαλήση πούπουλα καὶ ἄλλα χόρτα στὴν φωλιά του καὶ θὰ καθήση νὰ γεννήση τὰ αὐγά. Συνήθως γεννᾶ 5 αὐγὰ καὶ τὰ κλωσσᾶ ὅλα. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ἡ ἀφιέρωση τοῦ ἑνὸς τῶν τέκνων του, κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Λέγεται ὅτι καὶ ὁ πελαργός, ἀφιερώνει στὸν Θεὸ «τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά του», κάνοντας τὸ «ADAMIS» δηλ. ἀφιέρωμα. Τὸ πιάνει μὲ τὴν μύτη του, τὸ ρίπτει κάτω ἀπὸ τὴν φωλιὰ καὶ τὸ σκοτώνει.

Στὴν φωλιὰ ἐπανέρχεται τοῦ χρόνου, ἕνα ἀπὸ τὰ νέα ζευγάρια διότι σύμφωνα μὲ μίαν Τουρκικὴ ἱστορία, οἱ πελαργοὶ ζοῦν ἕνα μόνον χρόνο. Ἀναφέρεται πρὸς τούτοις τὸ ἀκόλουθο ἀνέκδοτο:

—Ὅταν ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν ἔμψυχο κόσμο, τοὺς ἐκάλεσε ὅλους ἐμπρός Του, τοὺς ἔβαλε στὴν σειρὰ καὶ ρώτησε τὸν κάθε ἕνα πόσα χρόνια θέλει νὰ ζήση. Ἦρθε καὶ ἡ σειρὰ τοῦ πελαργοῦ. Ἐκεῖνος τότε ἀπήντησε: «Μπὶν σενέ», δηλ. χίλια χρόνια. Ὁ Θεὸς ὅμως κατάλαβε «μπὶρ σενέ», δηλ. ἕνα χρόνο, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ χάρισε ζωὴ ἑνὸς ἔτους.

Ἡ ἐμφάνιση τῶν πελαργῶν στὸ χωριό, εἶναι φυσικὸ νὰ προκαλεῖ χαρὰ στοὺς κατοίκους, ἀφοῦ «καταδικάζει» πιὰ τὸν χειμώνα καὶ προμηνύει τὴν ἄνοιξη. Μεγαλύτερη ὅμως χαρὰ φέρνουν στοὺς μικροὺς οἱ ὁποῖοι τὶς πρῶτες μέρες τῆς ἐμφανίσεώς του τραγουδοῦν ὡς κάτωθι:

Λέλεκα παντέλεκα, ρίξε τὴν ποδάρα σου
νὰ τὴν κάνω γκάϊντα, γκάϊντα καὶ φλογέρα
νὰ λαλῶ τὴν Κυριακή, μὲ τὸ κόκκινο βρακί.

6. Ἅγιοι Θεόδωροι.

Ἡ ἑορτὴ τούτη εὑρίσκεται πάντοτε μέσα στὴν Σαρακοστή. Σὲ περίοδο ποὺ ἐκδήλωση χαρᾶς καὶ διασκεδάσεως, εἶναι ἀπηγορευμένη. Παρὰ ταῦτα ὅμως, δὲν εἶναι δεσμευτικὴ ὡρισμένων ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων, οὔτε καὶ αὐτῆς τῆς ὀνειρομαντικῆς.

Τὸ πολὺ πρωὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ πρὶν ἀκόμη βγῆ ὁ ἥλιος, οἱ κάτοικοι ποὺ ἔχουν γαϊδούρια, θὰ τὰ κουβαλήσουν καὶ θὰ τὰ τρέξουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό. Τοῦτο γίνεται γιὰ νὰ διώξουν τὴν ψώρα τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν.

Περισσότερο ὅμως τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους, τοὺς καρτεροῦν οἱ ἀνύπαντρες κοπέλλες, γιὰ νὰ τὶς φανερώση τὸν καλό τους. Στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μου Λῆμνον, τὸ μαντικὸ ὄνειρο τὸ προκαλοῦν μὲ σπυριὰ σιταριοῦ, ἀπὸ τὰ κόλλυβα ποὺ γίνονται τὸ βράδυ τοῦ Α΄ Χαιρετισμοῦ. Ἐδῶ ὅμως τὸ μαντικὸ ἀντικείμενο θὰ εἶναι ἡ κουλούρα, ἡ ὁποία μάλιστα θὰ εἶναι ἁρμυρή. Τούτη γίνεται ἀπὸ ἀλεύρι ποὺ πῆραν ἀπὸ τρία σπίτια, ποὺ δὲν ἔχουν «πικραθῆ» ἀπὸ χάρο. Μέσα σὲ αὐτὴ βάζουν πολὺ ἁλάτι καὶ συνεπῶς ἡ κουλούρα γίνεται πολὺ ἁρμυρή. Τὰ κορίτσια θὰ φᾶνε ἀπὸ ἕνα κομμάτι, χωρὶς νὰ πιοῦνε νερό καὶ θὰ πέσουν νὰ κοιμηθοῦν. Τὴν νύχτα στὸν ὕπνο τους, ὅταν διψάσουν θὰ τοὺς «ἐπισκεφθῆ» μὲ ἕνα ποτήρι νερὸ ἕνας νέος, θὰ τὶς δώση νερὸ νὰ πιοῦν καὶ θὰ «ξεδιψάσουν». Ὁ νέος αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ «καλός τους».

7. Ἅγιος Γεώργιος.

Ὁ Ἅγιος Γεώργιος, ὁ «Μέγας ἀντιλήπτωρ τῆς ἐκκλησίας» καὶ ὁ «ἐν θαύμασι εὐκλεής», κατέχει ξεχωριστὴ θέση στὶς ψυχὲς τῶν χριστιανῶν, ἰδίως σὲ ὡρισμένες περιοχὲς τῆς χώρας μας.

Τόση εἶναι ἡ «δημοτικότης» του, ὥστε στὴν περιοχὴ τῆς Δυτ. Θράκης, νὰ ἑορτάζεται καὶ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ διαβιούντων Μουσουλμάνων ἀκόμη, μὲ ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις, ὡς κούνιες κλπ.

Ἕνα πλούσιο καὶ διασκεδαστικὸ συνάμα καὶ βαθειὰ θρησκευτικὸ πρόγραμμα, χωρὶς βέβαια νὰ παραλείπονται οἱ δεισιδαιμονικὲς δοξασίες, ἀκολουθεῖται καὶ σήμερα μὲ κάποια «κάμψη» τοῦ ἐθίμου στὸ χωριό.

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, σὰν κινητή, ματαιώνει πολλὲς φορὲς τὴν λαμπρότητα τῆς ὅλης τελετῆς, ὅταν συμπίπτει ὁ Ἅγιος Γεώργιος πρὸ αὐτοῦ, ὁπόταν λόγῳ τῆς Σαρακοστῆς δὲν ἐπιτρέπεται κατάλυση κρέατος καὶ ἐκδήλωση χαρᾶς. Ἀντίθετα πάλι, γιὰ νὰ δείξουν τὴν μεγάλη λατρεία τους, πρὸς τὸν Ἅγιο, δὲν σφάζουν ἀρνὶ τὸ Πάσχα, ἂν συμπέση ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου, μετὰ ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ ἀναμένουν τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου γιὰ νὰ προσφέρουν τὸ «κουρμπάνι». Φτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ἔχοντες καὶ μὴ ἔχοντες οἰκονομικὲς δυνατότητες, τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ ἔχουν ἐξασφαλίση ὁπωσδήποτε ἕνα ἀρνί. Τὸ πρωὶ τῆς ἴδιας ἡμέρας τοῦτο ἀφοῦ γεμισθῆ ὁλόκληρο μὲ διάφορα, γαρνίρεται μὲ διόσμο καὶ ψήνεται στὸ φοῦρνο. Τρεῖς - τέσσαρες γειτόνισσες μαζὺ

«καΐνε» τὸν φοῦρνο, γιὰ τὸ συναιτερικὸ ψήσιμο. Μετὰ τὸ φούρνιασμα τοῦ ἀρνιοῦ οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ εἶναι ἐλεύθερες νὰ πᾶνε στὸν «κ λ ή δ ο ν α», τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς λαϊκῆς μαντείας, ποὺ γίνεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλες περιοχὲς τῆς χώρας μας (π.χ. στὴν Λῆμνο γίνεται τὴν 24ην 'Ιουνίου) τὴν ἡμέρα αὐτὴ γιὰ νὰ μάθουν τὴν τύχη τους, ποὺ θὰ τὶς φανερώση ὁ "Αγιος. 'Ο κλήδονας ἔχει ἑτοιμαστῆ ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ. Τοῦτος ἑτοιμάζεται συνήθως στὸ σπίτι μιᾶς ὀρφανῆς κοπέλλας, ποὺ συμπίπτει νὰ ἔχει στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ της πηγάδι, ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ τὴν «μαντειοσκοπίαν». Οἱ κοπέλλες ἔχουν φέρει ἡ κάθε μία ἀπὸ ἕνα ἀντικείμενο καὶ τὸ βάζουν σὲ ἕνα τσουκάλι τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα δένεται μὲ ἕνα κόκκινο πανί. Τοποθετεῖται δὲ κάτω ἀπὸ μιὰ κόκκινη τριανταφυλλιὰ βελουδένια.

Τὸ πρωὶ λοιπόν, ὡς ἀναφέρεται παραπάνω, μετὰ τὸ φούρνιασμα τοῦ ἀρνιοῦ, θὰ συναχθοῦν οἱ κοπέλλες τοῦ χωριοῦ καὶ θὰ γίνη τὸ ἄνοιγμα. Εἶναι γνωστὸν καὶ ἀπὸ ἄλλες περιοχὲς ὅτι κάθε ἀντικείμενο ποὺ βγαίνει τὸ συνοδεύει καὶ μιὰ στροφὴ τραγουδιοῦ, ἐρωτικῆς κυρίως ἀποχρώσεως. Παρακάτω παρατίθενται μερικὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια ποὺ συνηθίζονται στὸ χωριό, στὰ ὁποῖα ὅμως λείπει ἡ ὁμοιοκαταληξία. Καὶ τοῦτο διότι ἀρχικῶς ἐλέγοντο εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπὸ τῶν κατοίκων. 'Επειδὴ κάνω πιστὴ μετάφραση τούτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμε ὁμοιοκαταληξίαν. 'Εν προκειμένῳ ὅμως μᾶς ἐνδιαφέρει περισσότερον τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Σ τ ί χ ο ι κ λ ή δ ο ν α.

1. Μαῦρο - μαῦρο σὰν τὸ δάχτυλο χοντρὸ
αὐτὴν ποὺ ἀγαπῶ, εἶναι σὰν καϊμάκι λευκό.
Εἶχα μιὰ ἀγαπητικιά,
στὸ μπουκάλι σὰν τὸ κονιὰκ νὰ τὴν πιῶ.
2. Στὸν μπαχτσὲ ἀρνὶ εἶδα,
τὴν τρίχα κόκκινη τὴν εἶδα,
αὐτὸ τὸ πρωί, τί χαρούμενο πρωί;
Τὴν κοπέλλα ποὺ ἀγαποῦσα εἶδα.
3. Μαλαματένια βέρα, στενὸ δάχτυλο
στὴν ἰδέα μου, ἐσένα νὰ τυλίξω
στὸν πιὸ γλυκό μου ὕπνο, ἐγὼ τὸν Θεὸ παρακαλῶ.
4. Τριαντάφυλλο ἤμουν καὶ μοῦκαψες
κι' ὁ Θεὸς ἐσένα νὰ κάψη
τριὸ μερὸ νύφη.
5. 'Αριάνι ἤπια ἀπὸ μπακίρι
κοπέλλα ἀγάπησα ἀπὸ κοντὰ
κι' ἂν δὲν μὲ πάρης
ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἐκδικηθῆ.

6. Σήμερα τὸ πρωί, ὁ καιρὸς δροσερὸς
μὴν μπαίνεις στὸ νερό, εἶναι βαθὺ
ὅλες οἱ ὄμορφες μοιράστηκαν
ἡ μαυρομάτα εἶν' ἡ δική μου.

Ὁ κλήδονας ἐτελείωσε. Ἡ Πυθία φανέρωσε μὲ τὸν χρησμό της τὴν μοῖρα κάθε κόρης. Δὲν λησμονοῦν φεύγοντας τὸ τραγουδάκι τους, διότι μὲ αὐτὸ θὰ συνοδεύσουν τὸ «κούνιμα» τοῦ καλοῦ των, τὸ ἀπόγευμα στὴν ἐξοχή, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω.

Μεσημέρι πιὰ καὶ οἱ κοπέλλες ἐπιστρέφουν στὸ σπίτι, ὅπου τὸ ἀρνὶ ἤδη ἔχει ψηθῆ. Ἀπὸ τὸν φοῦρνο μεταφέρεται στὸ σπίτι καὶ τοποθετεῖται στὸ τραπέζι, ποὺ εἶναι πλούσια στρωμένο στὴν μεγάλη σάλα. Μὲ ἄφθονα ἄλλα φαγητὰ καὶ γλυκὰ καὶ τὸ ἀρνὶ στὴν μέση, εὑρίσκεται στὴν διάθεση τῶν καλοφαγάδων ὅλη τὴν ἡμέρα. Κάτι δηλ. ποὺ γίνεται καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς πατρίδος μας, ὡς συμβαίνει στὴν Λῆμνο κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιᾶς, ὅπου ἐπισκέπτονται τὰ σπίτια οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν σειρὰ «γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου» νὰ κάνουν τὸ «ποδαρικὸ» ὅπως λέγεται.

Πρὶν ἀρχίσουν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὸ φαγοπότι — ποὺ ἕως τὴν στιγμὴ ἐκείνη πρέπει νὰ εἶναι ὅλοι νηστικοὶ — καλεῖται ὁ Παππᾶς στὸ σπίτι γιὰ νὰ εὐλογήση τὴν τράπεζα. Θεωρεῖται δὲ εὐλογία Θεοῦ γιὰ τὴν οἰκογένεια, ὅταν, ἀπὸ τὸ εὐλογημένο πιὰ τραπέζι, προσφέρει δύο - τρεῖς μερίδες ἀρνὶ στὴν γειτονιά. Ἐπακολουθεῖ τὸ φαγοπότι καὶ καταβάλλεται προσπάθεια ὅπως «ξεκοκαλίσουν» ὅλο τὸ ἀρνί, διότι πρέπει μέχρι τὸ βράδυ νὰ ἔχει τελειώση.

Οἱ κοπέλλες ὅμως ἐνδιαφέρονται περισσότερο γιὰ τὴν ἔξοδο στὴν «ἐξοχὴ» παρὰ γιὰ τὸ πλούσιο γεῦμα τῆς ἡμέρας. Σὲ μιὰ τοποθεσία τῆς περιοχῆς, ὅπου ὑπάρχουν ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια πλατάνια, μὲ κάποια ἐλευθερία σήμερα, καταργουμένων τῶν αὐστηρῶν ἐθίμων, οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ ἔχουν ἑτοιμάσει μὲ τὶς τριχὲς (σχοινιὰ) κούνιες καὶ περιμένουν τὶς κοπέλλες τους, γιὰ νὰ τὶς κουνήσουν. Χαρᾶς εὐαγγέλια, καὶ ἀγαλλίασις σκορπίζεται στὰ πρόσωπα τῶν νέων, ὅταν ἀντικρύζουν τὶς κοπέλλες νὰ κατεβαίνουν παρέες - παρέες, μὲ ὅλα τὰ στολίδια τους, καὶ μὲ τὸ λουλούδι στὸ αὐτὶ — ποὺ θὰ προσφέρουν στὸν ἀγαπητικό τους — κατευθύνονται πρὸς τὶς κούνιες.

Ὁ καλός τους, κρατώντας τὸ σχοινί, κουνάει τὴν Ἀφροδίτη του, καὶ ἐκείνη τὸν συνοδεύει μὲ τὰ τραγουδάκια τοῦ κλήδονα. Τούτη ἡ πανήγυρις θὰ κρατήση μέχρι τὶς ἀπογευματινὲς ὧρες. Διότι μετὰ ὅλοι πρέπει νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό, στὸν χῶρο τῆς πλατείας. Ἐκεῖ μαζεύονται «οὔλους οὐ κόσμους κι πιάνουντι στοῦ χουρὸ ποὺ γίνιτ' πουλλὰ κάτια». Συνήθως ὅμως ὁ χορὸς καὶ τὸ τραγούδι λαμβάνει τὴν μορφὴν διαλόγου μεταξὺ ὁμάδων κοριτσιῶν καὶ ἀγοριῶν. Παραθέτω χαρακτηριστικὰ τραγούδια ὑπὸ μορφὴν διαλόγου.

Ἡ Θοδώρα

'Αγόρια: Μ' ἔκαψες Θοδώρα, μ' ἔκαψες
ὅπως καίει ἡ πάχνη τὸν βασιλικό,
ἔτσι μ' ἔκαψες κι ἐμένα.
Σήκω τὸ μαντίλι σ' Θοδώρα μ'
νὰ δῶ τὸν ἄσπρο σου λαιμό.
Κορίτσια: Ἄχ, 'Αναστάση μ' λεβέντη
τὸ πρόσωπό μου, εἶναι ἄσπρο σὰν βαμβάκι.
'Αγόρια: Σήκω τὸ μαντίλι σου
νὰ δῶ τὸ μαῦρο φρύδι σου.
Κορίτσια: Λεβέντη 'Αναστάση
στὸ παζάρι δὲν πῆγες;
Μαῦρο γαϊτάνι ἂν θὰ δῆς,
καὶ τὸ φρύδι μου
ὅμοιο τὸ μοιάζει.
Στὸ παζάρι δὲν πῆγες;
τέτοιο πρᾶγμα δὲν εἶδες;
Καὶ τὰ μάτια μ' σὲ κεῖνον μοιάζουν.
'Αγόρια: Μ' ἔκαψες Θοδώρα μ' ἔκαψες
ὅπως καίει ἡ πάχνη τὸν βασιλικὸ
ἔτσι μ' ἔκαψες κι ἐμένα.
Σήκω τὸ μαντίλι σου Θοδώρα μ'
νὰ δῶ τὸν ἄσπρο σου λαιμό.

Ὑπάρχει καὶ ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ 'Αγίου. Ἡ ἡμέρα θεωρεῖται ὡς ἡ καταλληλοτέρα γιὰ νὰ θέση σὲ ἐφαρμογὴ τὰ «δαιμονικά του», ὁ κακὸς γείτονας, μὲ ἀπώτερο σκοπὸ νὰ στερήση τὴν γονιμότητα ἢ τὴν παραγωγικότητα τῶν ζώων — κυρίως τῶν γαλακτοφόρων — καὶ νὰ ἐνισχύση κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τὴν παραγωγὴ τῶν ἰδικῶν του. Γιὰ νὰ ἐξασφαλίση λοιπὸν τούτη — κάθε μὴ δαιμονικὰ σκεπτόμενος νοικοκύρης — λαμβάνει ὡρισμένα προστατευτικὰ μέτρα. 'Απὸ βραδὺς ἡ οἰκοδέσποινα «σκορπᾶ γύρω - γύρω ἀπὸ τὸ στάβλο τῶν ζώων κεχρὶ» λέγοντας: «ὅποιος μπορέση καὶ μετρήση τὸ κεχρί, ἂς πάρει τὰ μπερεκέτια μας». Συνήθως ὅμως δὲν ἐπαφίεται σ' αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ τὴν νύχτα «στήνει καρτέρι» στὸ στάβλο ὁ νοικοκύρης. Ἐκεῖ κρύπτεται σὲ ἄγνωστο μέρος καὶ περιμένει ὅλη τὴν νύχτα τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ πονηροῦ γείτονα. Ποιές ὅμως εἶναι οἱ μαντικὲς ἱκανότητές του; Τί μηχανεύεται ὁ πονηρὸς γείτονας καὶ καθίσταται ἀόρατος; Κανεὶς δὲν ξέρει. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ νοικοκύρης ποτὲ δὲν ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ του. Μόνο τὸ πρωί, μὲ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας θὰ βρῆ στὸν στάβλο μιὰ κεραμμύδα, δυὸ κεριά, λίγα κάρβουνα. Πότε ἔγιναν ὅλα

αὐτά, ἀφοῦ ὁ νοικοκύρης ἦτο «σκοπός»; Λέγεται ὅτι ὁ πονηρὸς γείτονας τὸν ἀπεκοίμησε.

Ἔτσι ὁ σκοπὸς τοῦ «πονηροῦ» ἐπιτυγχάνεται καὶ τὰ ζῶα, «στερεύουν». Ἡ παραγωγὴ μεταφέρεται στὸν δαιμονικὸ γείτονα. Τοῦτο ἀντιλαμβάνεται ὁ παθὼν ἀπὸ τὰ ἑξῆς σημεῖα: Ποτὲ ἡ νοικοκυρὰ τοῦ δαιμονικοῦ γείτονα δὲν ἁπλώνει ἔκτοτε τὴν «τσαντήλα» στὸ σύρμα νὰ στεγνώσῃ, ὡς ἔπραττε μέχρις ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ πάντοτε τὴν στεγνώνει μέσα στὸ σπίτι. Τὰ δὲ προϊόντα, εἶναι πάντοτε χαρακτηριστικῶς ὑπόξινα.

8. Ἡ Πεντηκοστὴ καὶ τὰ καρυδόφυλλα.

Τὰ προσφιλῆ μας πρόσωπα, συγγενεῖς καὶ φίλοι, ποὺ ἔχουν φύγει ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό, κάνουν αἰσθητὴ στὴν μνήμη μας, τὴν ἄϋλη παρουσία τους πολλὲς φορὲς τὸν χρόνο, χάρις στὰ διάφορα θρησκευτικὰ ἔθιμα. Ἡ θρησκεία μας γιὰ νὰ κρατήσῃ ζωηρὴ στοὺς ἐπιζώντας τὴν μνήμη τους, ἔχει ἀφιερώσει πολλὰ Σάββατα στὴν ἀπότιση φόρου τιμῆς, πρὸς τὶς ψυχὲς τῶν πεθαμένων. Συνδετικὸς δὲ κρίκος γιὰ τοὺς ἐπιζώντας μετὰ τῶν ἀποθανόντων εἶναι οἱ κατὰ τόπους ἐκδηλώσεις, ἄλλοτε μὲ κόλλυβα καὶ ἄλλοτε μὲ μιὰ σειρὰ ἀπὸ φαγητά. Ἡ ἀπόδοση ἀγάπης καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐνθύμησης, καθὼς καὶ τὸ συγκινησιακὸ συναίσθημα, εἶναι ἐξάρτηση τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν ἐκδηλώσεων ἀπὸ κάθε οἰκογένεια. Τὸ δὲ παραδοσιακὸ στοιχεῖο μᾶς ἔχει κληρονομήσει πολλὲς ἀπ' αὐτές. Ὁ σκοπὸς φυσικὰ παραμένει ὁ ἴδιος, ἄσχετα ἂν οἱ ἐκδηλώσεις διαφέρουν.

Μὲ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ ψυχὲς τῶν νεκρῶν «ἠγέρθησαν ἐκ τοῦ Τάφου» καὶ ἐλεύθερες πιὰ φτερουγίζουν γύρω μας. Σκορπίζονται στὴν φύση καὶ προτιμοῦν σὰν προσωρινὴ κατοικία τους, τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων. Ἐπικάθηνται σὰν δροσοσταλίδα ἐπάνω στὰ φύλλα καὶ περιμένουν τὴν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ ἐπιστρέψουν στὴν μόνιμη κατοικία τους. Ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἱερότητα τῆς ψυχῆς καὶ διὰ νὰ μὴν ταραχθῇ ἡ ὀλιγοήμερη παραμονή τους, ἐπάνω στὴν γῆ, οἱ ἐπιζῶντες ἐφαρμόζουν ἕνα πλούσιο πρόγραμμα, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸ Σάββατο τῆς Πεντηκοστῆς.

Κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Ἑσπερινοῦ, οἱ γυναῖκες τῶν Ἀμφίων ἔχουν ἕτοιμο ἕναν δίσκο μὲ κόλλυβα. Σὲ αὐτὸν τοποθετοῦν ἀκόμη, φραντσολάκια, ντουλμαδάκια, φρέσκα κουκιά, κεράσια, τυρὶ καὶ ἕνα μπουκάλι κρασὶ — ἕνα πλῆρες γεῦμα δηλ. διὰ τὶς ψυχὲς — καὶ ἐπισκέπτονται τὴν Ἐκκλησία, ἐν συνεχείᾳ δὲ καὶ τὸ νεκροταφεῖο. Ἐκεῖ μετὰ τὸ μοιρολόγι, ἡ κάθε μία δίνει ἀπὸ τὰ δικά της στὴν ἄλλη καὶ μετὰ ἀπέρχονται.

Τὸ πρωὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ἀντικρύζει κανείς, ὅλους τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ μικροὺς καὶ μεγάλους, νὰ κρατοῦν στὰ χέρια τους ἀπὸ ἕνα κλαδὶ καρυδιᾶς καὶ νὰ ἐπισκέπτονται τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ γυναῖκες ἐπὶ πλέον, φέρουν μαζύ τους, ἕνα μπουκάλι μὲ νερὸ καὶ ἕνα κερί. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ φαι-

νόμενο τῶν παλαιοτέρων γυναικῶν, ποὺ ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν τὶς μακρυὲς πλεξοῦδες ποὺ φθάνουν πολλὲς φορὲς μέχρι τοὺς μηρούς. Δὲν θὰ τὶς βλέπατε ὅμως σήμερα, τὴν στιγμὴ ποὺ κατευθύνονται στὴν ἐκκλησία, νὰ στολίζουν τοὺς ὤμους των. Διότι οἱ ψυχὲς ποὺ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερες, «θὰ ἁρπαχθοῦν ἀπὸ τὰ μαλλιά τους». Γι' αὐτὸ φροντίζουν νὰ τὶς μαζέψουν μέσα στὸ «τσμπέρι».

Στὴν ἐκκλησία ὅταν ὁ Παππᾶς γονατίζει, ὅλοι τότε ἁπλώνουν τὰ φύλλα τῆς καρυδιᾶς καὶ γονατίζουν ἐπάνω. Οἱ γυναῖκες ἀνάβουν τὸ κερὶ καὶ τὸ βάζουν ἐπάνω στὸ μπουκάλι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορὲς καὶ μετὰ χύνοντας λίγο νερὸ ἀπὸ τὸ μπουκάλι σβήνουν τὸ κερί. Τὴν στιγμὴ αὐτὴ οἱ ψυχὲς ἀναβαίνουν στοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπανέρχονται στὴν πρώτη τους κατοικία.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας, οἱ γυναῖκες καὶ πάλιν ἐπισκέπτονται τὸ νεκροταφεῖο, γιὰ νὰ ρίξουν τὸ ὑπόλοιπο νερὸ στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν. Τὰ μαλλιά τους τώρα, κρέμονται ἐλεύθερα ἀπὸ τοὺς ὤμους, διότι οἱ ψυχὲς ἤδη ἔχουν ἀναληφθῆ.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ οἱ ἐπιφυλάξεις τῶν γυναικῶν κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Πεντηκοστῆς. Συγκεκριμένα, δὲν μαζεύουν ἀμπελόφυλλα γιὰ νὰ μὴν ταράξουν τὴν ἡσυχία τῶν ψυχῶν. Στὶς κουκιὲς εὑρίσκονται ἐπίσης ψυχές. Γι' αὐτὸ δὲν μαζεύουν κουκιά, διότι «μαζεύοντας ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ πέφτουν οἱ ψυχές».

9. Ἡ «Βαρβάρα» τῆς Ἁγίας Βαρβάρας.

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθανόμενος τὴν μικρότητά του, ἔναντι τῶν Θεῶν καὶ Ἁγίων, προσπάθησε ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μὲ διάφορες τελετὲς καὶ θυσίες νὰ τοὺς ἐξευμενίση, ὥστε νὰ τύχη τῆς βοηθείας Των σὲ στιγμὲς ἀνάγκης. Τὸ φαινόμενο τῶν θυσιῶν καὶ ἡ προσφορὰ διαφόρων ἀντικειμένων, εἶναι γνώρισμα ὄχι μόνον τῆς ἐποχῆς μας, ἀλλὰ κυρίως τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Οἱ σημερινὲς τελετὲς τῆς Θρησκείας μας, διατηροῦν ἀναλλοίωτες τὶς ἀρχές της καὶ συμφωνοῦν αὐστηρὰ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δόγματός μας. Παράλληλα ὅμως πρὸς αὐτὲς δὲν ἐξέλειπαν ἀπὸ τὰ χωριὰ οἱ σχετικὲς πρὸς κάθε θρησκευτικὴ γιορτή, τελετὲς λαϊκῆς λατρείας, κληρονομιὰ τῶν προγόνων καὶ τοῦτες.

Τὴν Ἁγία Βαρβάρα τὴν θεωροῦν ὡς θεραπεύτρια τῆς πιὸ βασανιστικῆς καὶ σκληρῆς ἀρρώστιας, τῆς εὐλογιᾶς. Τὸ βλογιοκομένο πρόσωπο εἶναι πάντοτε ἀντιαισθητικό. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ γονεῖς μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια ἁρμόζουσα στὴν θεραπεύτρια Ἁγία Βαρβάρα τῆς προσφέρουν ἕνα εἶδος «κολλυβόζωμου» τὴν «β α ρ β ά ρ α» ὅπως λέγεται ἐκ τοῦ ὀνόματός της.

Κατὰ τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας ὅλες οἱ νοικοκυρὲς ἔχουν ἑτοιμάσει στὸ σπίτι τους τὰ προβλεπόμενα ὑλικὰ ποὺ θὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ γίνη τὸ εἶδος αὐτό.

Αὐτὰ κυρίως εἶναι σιτάρι μισοκοπανισμένο σὲ χειρόμυλο, κομμάτια ἀπὸ μῆλο, λίγες σταφίδες, κουκιά, δαμάσκηνα καὶ ἀπαραιτήτως ζάχαρη. Ὅλα αὐτὰ θὰ βραστοῦν καλὰ καὶ θὰ τοποθετηθοῦν στὸ τραπέζι γιὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ τὸ θύμισμα. Παλαιότερα ὡς ἀναφέρεται καὶ στὸ βιβλίο «Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ» τοῦ καθηγητοῦ κ. Γ. Μέγα, τὸ τραπέζι ἐτοποθετεῖτο στὸ σταυροδρόμι καὶ ἐγένετο κοινὴ προσφορὰ ἐξ ὅλων τῶν γειτονισσῶν. Σήμερα γίνεται μόνον στὸ σπίτι καὶ θυμιατίζεται ἀπὸ τὴν οἰκοδέσποινα, μὲ λιβάνι τοποθετημένο σὲ ὑνί, διότι ἐκεῖνο ὤργωσε τὴν γῆ καὶ ἔγινε τὸ σιτάρι, ποὺ ἀποτελεῖ βάσῃ τῆς «βαρβάρας».

Τὸ ὅλον μεῖγμα εἶναι πηκτὸ καὶ ἀφήνεται στὸ τραπέζι. Τὸ πρωὶ σχηματίζεται στὴν ἐπιφάνειά του, μιὰ κρέμα, τὴν ὁποίαν ἀφαιροῦν καὶ τὴν δίνουν στὰ ζῶα γιὰ νὰ ἔχουν πολλὰ μπερεκέτια. Τὸ ὑπόλοιπο μεῖγμα ἀραιώνεται μὲ νερὸ ζεστὸ καὶ μοιράζεται σὲ κύπελα. Ἀφοῦ δὲ λιβανιστῇ καὶ πάλιν, μοιράζεται στὴν γειτονιὰ ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ πρωί. Τὴν πρώτη «βαρβάρα» ποὺ θὰ δεχθῇ ἡ νοικοκυρὰ δὲν τὴν βάζει μέσα στὸ σπίτι, ἀλλὰ τὴν ρίχνει στὶς κόττες γιὰ νὰ γεννοῦν πολλὰ αὐγά. Τὸ κύπελλο μετὰ ἀπὸ τὸ ἄδειασμα τῆς «βαρβάρας» δὲν πλένεται ἀλλὰ ἐπιστρέφεται ἄπλυτο. Σὰν πρώτη ποὺ πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ ἡ κάθε νοικοκυρὰ καὶ νὰ προσφέρῃ «βαρβάρα» εἶναι ἡ κουμπάρα τῆς οἰκογενείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Προλήψεις

Στοὺς κατοίκους τῆς ὑπαίθρου, εἶναι βαθιὰ ριζωμένη ἀκόμη ἡ «πρόληψις» παρὰ τὴν πολεμικὴ καὶ τὶς συστάσεις τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ γίνεται ἡ ἐξήγησις τῶν διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, μὲ βάσῃ τὴν «οἰωνοσκοπίαν». Ἡ τέχνη τῆς οἰωνοσκοπίας, γνώρισμα τῆς ἀρχαιότητος εἶχε καταστῇ ἐπιστήμη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὑπῆρχαν εἰδικοὶ μάντεις, οἱ λεγόμενοι «οἰωνοσκόποι», ποὺ ἔδιδαν ἐξηγήσεις σὲ φυσικὰ φαινόμενα, καὶ προδίκαζαν τὴν τύχη τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ «καλὸ σημάδι» ἢ τὸ «κακὸ σημάδι». Κατάλοιπα δὲ τῆς εἰδωλολατρίας αὐτῆς συναντᾶμε καὶ στοὺς χρόνους τῶν κλεφτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξαρτοῦσαν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μάχης ἀπὸ τὸ πέταγμα τῶν πουλιῶν, τὰ κρουξίματα τῶν ἀγρίων ζώων καὶ τὰ κόκκαλα τῶν ψημένων ἀρνιῶν. Καὶ σήμερα εἶναι τόσο ἀρεστὴ ἡ ἐξήγησις τῶν φαινομένων αὐτῶν ἀπὸ τὶς γερόντισσες ὥστε νὰ ἐφαρμόζεται ἀπὸ πολλούς, μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

— Οἱ νέοι ποτέ τους δὲν φυτεύουν καρυδιά. Πιστεύουν πώς, ὅταν τὸ δέντρο σχηματίσῃ κορμὸ χοντρὸ σὰν τὸν λαιμό τους, αὐτοὶ θὰ πεθάνουν.

— Τὰ βατράχια ποὺ βρίσκονται στὸ νερό, κατὰ τὶς πρωινὲς καὶ βραδυνὲς ὧρες, μὲ τὶς φωνές τους, προμηνύουν ἀλλαγὴ καιροῦ καὶ μάλιστα κα-

λοκαιρία. "Οταν δὲ αὐτὰ φωνάξουν γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἄνοιξη, σπεύδουν ὅσοι ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν μέση τους, νὰ κάνουν «τσῦμπες» καὶ «βαρελάκια» γιὰ νὰ τοὺς περάση.

— Ὑπάρχουν ὅμως καὶ βατράχια ποὺ διαβιοῦν κάτω ἀπὸ τὶς πέτρες. Αὐτὰ βγάζουν μιὰ χαρακτηριστικὴ φωνὴ «κρού - κρού», καὶ τότε προμηνύουν βροχή.

— Ὅσάκις ὑπάρχει ἀνομβρία, καὶ οἱ κάτοικοι ἐπιθυμοῦν βροχή, τότε ἀναποδογυρίζουν μιὰ χελώνα ἡ ὁποία «ζητᾶ νερὸ ἀπὸ τὸν Θεό». Ἂν καὶ ἡ χελώνα εἶναι κατηραμένη, κατὰ τὸν γνωστὸ μῦθο, ἐν τούτοις ὁ Θεὸς τὴν συμπονᾶ στὴν περίοδο τῆς ἀνομβρίας, ἕνεκα τῆς ὁποίας κατεβαίνει ἀπὸ τὸ βουνὸ στὸν κάμπο γιὰ νὰ ἀναζητήση νερό. Ἐπειδὴ ἡ μετάβασή της, αὐτὴ θ' ἀργήσῃ καὶ ἡ ἀνομβρία θὰ παραταθῆ ἐπικίνδυνα, οἱ κάτοικοι τὴν ἀναποδογυρίζουν γιὰ νὰ ἐπισπεύσουν τὴν βροχή, μιὰ καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὴν εὐσπλαχνιστῆ.

— Ἄλλος τρόπος, εἶδος λιτανείας, προκειμένου νὰ βρέξῃ, εἶναι ἡ «Λαζαρίνα» ἢ «Ντόντολα». Οἱ κάτοικοι ντύνουν μιὰ ὄμορφη κοπέλλα, κατὰ προτίμηση ὀρφανή, σὰν νύφη καὶ τὴν γυρίζουν στὸ χωριό. Ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ θὰ ἐπισκεφθοῦν θὰ ρίξῃ μιὰ κανάτα νερὸ στὸ κεφάλι τῆς Λαζαρίνας, θὰ σηκώση τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ καὶ θὰ πῆ: Στεῖλε, Θεέ μου, στεῖλε βροχή, γιὰ νὰ γίνουν τὰ καλαμπόκια, σὰν τὸ χέρι, τὸ στάρι σὰν καλάμι, καὶ τὸ στάχυ σὰν σπιθαμή, κτλ.

— "Οταν βρέχει καὶ ρίχνει χαλάζι, τὰ παιδιὰ τρέχουν ἔξω γιὰ νὰ πάρουν μερικοὺς κόκκους. Τούτους τοὺς καταπίνουν γιὰ νὰ μὴ φοβοῦνται ἀπὸ τὶς βροντὲς καὶ ἀστραπές.

— "Οταν πάλι πέφτει πολὺ χαλάζι καὶ φέρνει καταστροφὲς στὰ σπαρτά, οἱ νοικοκυραῖοι γιὰ νὰ σταματήση, βγάζουν ἔξω στὴν αὐλὴ καὶ ἀναποδογυρίζουν τὴν πυροστιά, στὸ κέντρο τῆς ὁποίας τοποθετοῦν τὸ κόκκινο αὐγὸ τῆς Παναγίας, ποὺ φυλᾶνε στὰ εἰκονίσματα ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση.

— Στοὺς ἀγροὺς τῆς Θράκης φυτρώνει ἕνα λουλούδι ποὺ μοιάζει τὴν μαργαρίτα. Ἡ στεφάνη του εἶναι ὁλόλευκη καὶ στὸ κέντρο ὑπάρχει μαύρη ἀπόχρωση. Σήμερα ἡ μαύρη ἀπόχρωση ἔχει περιοριστῆ στὸ ἐλάχιστο. Διὰ τὸ φυτὸ αὐτό, ποὺ τὸ ὀνομάζουν «ντροπὴ» πιστεύουν τὸ ἑξῆς: Παλαιότερα μεταξὺ τῶν κατοίκων ὑπῆρχε ὁμόνοια, καλοκαγαθία καὶ τὰ ἤθη ἦσαν αὐστηρά. Ὑπῆρχε δὲ μεγάλη «ντροπὴ» στὶς σχέσεις τῶν ἀντρῶν καὶ γυναικῶν. Τότε λοιπὸν καὶ τὸ φυτὸ αὐτὸ εἶχε μεγάλη μαύρη ἀπόχρωση. Μὲ τὴν σημερινὴ ἐλαστικότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὸ «σήκωμα» τῆς ντροπῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία, τὸ μαῦρο χρῶμα τοῦ λουλουδιοῦ ἔφθασε στὸ ἐλάχιστο γιὰ νὰ ἐξαφανιστῆ τελείως ὅταν ἡ ντροπὴ πάψη νὰ ὑπάρχει στὴν κοινωνία.

— Ἡ μητέρα ποὺ ἔχει κοντά της παιδί, ὅταν συμπέση νὰ συναντήσουν λύκο, δὲν τὸ ἐπιτρέπει νὰ μιλήση διότι ὁ λύκος «θὰ τοῦ πάρη τὴν λαλιά».

— "Οταν οἱ γονεῖς θέλουν τὰ παιδιά τους νὰ τρέχουν πολὺ γρήγορα,

σὰν λαγοί, τὰ δίνουν νὰ «καταπιοῦν» ἕνα - δύο τεμάχια ἀπὸ τὴν κοπριὰ τοῦ λαγοῦ.

— Ἡ κουκουβάγια ὅταν φωνάζῃ καὶ λέγει «κουκουβᾶ» τότε θὰ κάνῃ καλὸ καιρό. Ὅταν ὅμως φωνάζῃ «σούουκ» τότε θὰ κάνῃ κρύο, διότι σούουκ στὴν τουρκικὴ σημαίνει κρύο.

— Πολλὲς φορὲς ἡ κόττα κρούζει σὰν τὸν πετεινό. Τότε θεωρεῖται ὡς σημαδιακιὰ γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας. Καὶ προκειμένου νὰ ἀπομακρύνουν τὸ κακό, τὴν πωλοῦν, ἄλλοι δὲ τὴν σφάζουν. Αὐτὸ ὅμως κατὰ τὸν ἀκόλουθο μύθο ἀπαγορεύεται. Ὁ μύθος ἀναφέρει ὅτι κάποια νοικοκυρὰ ἔσφαξε τὴν κλῶσσα της διότι αὐτὴ ἔκρουξε. Τὴν νύχτα ἡ ψυχὴ τῆς κλώσσας τὴν ἐπισκέπτεται καὶ τὴν ἐρωτᾶ: Τί θὰ γίνουν τώρα τὰ κλωσσόπουλά μου; Θέλεις καὶ ἐσὺ νὰ σοῦ σφάξουν καὶ νὰ μείνουν τὰ παιδιά σου στοὺς πέντε δρόμους; Ἔκτοτε δὲν τὴν σφάζουν, ἀλλὰ τὴν πωλοῦν γιὰ νὰ φύγῃ τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο. Τὰ δὲ χρήματα ποὺ θὰ εἰσπράξουν, θὰ τὰ δωρίσουν στὴν Ἐκκλησία.

Ἄλλοτε πάλιν τὴν βάζουν μέσα σὲ ἕνα τσουβάλι καὶ τὴν πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεραμμύδια στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ σπιτιοῦ. Ἂν αὐτὴ ψοφήσῃ, τότε τὸ κακὸ ἔφυγε. Ἂν δὲν ψοφήσῃ, τὸ κακὸ θὰ παραμείνῃ στὸ σπίτι.

— Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀντρὸς καὶ ἡ ἐκτίμησή του ἀπὸ μέρους τῶν γυναικῶν, ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν παρακάτω τακτική των. Ἡ γυναῖκα μικρὴ ἢ μεγάλη ποτὲ δὲν «κ ό β ε ι» τὸν δρόμο τῶν ἀντρῶν. Θὰ περιμένουν νὰ «προσπεράσῃ» ὁ ἄντρας, σὲ περίπτωση ποὺ θὰ γίνῃ συνάντηση σὲ σταυροδρόμι καὶ μετὰ θὰ συνεχίσῃ αὐτὴ τὸν δρόμο της. Ἀκόμη θεωρεῖται ἁμάρτημα στὴν γυναῖκα καὶ στὸν ἄντρα, νὰ «κόψουν» τὸν δρόμο τῆς βοϊδάμαξας. Ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι τὸ μέσον παραγωγῆς καὶ μεταφορᾶς τῶν γεωργικῶν προϊόντων, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τῆς κόψουν τὸν δρόμο.

— Οἱ μητέρες ποὺ ἔχουν κοπέλλες καὶ οἱ ὁποῖες θὰ πάρουν αὔριο στὰ χέρια των τὴν σκυτάλη τῆς νοικοκυρᾶς, πρέπει νὰ γνωρίζουν καλὰ τὴν τέχνη τῆς κατασκευῆς τοῦ ψωμιοῦ. Γιὰ νὰ πετύχουν τὸ γρήγορο «φ ο ύ σ κ ω μ α» τοῦ ψωμιοῦ, φροντίζουν ἀπὸ μικρὲς ἀκόμη νὰ τὶς ἀνεβάσουν πολλὲς φορὲς στὸ γαϊδούρι. Ἔτσι παραλληλίζεται τὸ «ἀνέβασμα» στὸ γαϊδούρι, μὲ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ψωμιοῦ.

— Οἱ αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ, χωρίζονται μὲ ψευδοφράχτη ἀπὸ «τσαλιὰ» ἢ σύρματα. Ἡ γειτόνισσα ποὺ ἔχει μικρὸ παιδί, δὲν τὸ δίνει στὴν ἄλλη γειτόνισσα νὰ τὸ «ἀγαπήσῃ» πάνω ἀπὸ τὸν φράχτη. Διότι ὅταν μεγαλώσῃ θὰ πηδήσῃ τὸν φράχτη καὶ θὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ σπίτι, δηλ. θὰ παντρευτῇ μὲ ἀπαγωγή.

— Στὰ νυχτέρια ὡς ἀναφέρω σὲ ἄλλο κεφάλαιο, γίνεται συχνὴ χρήσῃ τοῦ «σκασμένου» καλαμποκιοῦ, τὰ «πατλάκια». Αὐτὰ κατασκευάζονται ἀπὸ τὶς νοικοκυρὲς ὅλη τὴν χειμωνιάτικη περίοδο μέχρι τὴν ἡμέρα (περίοδο ἄνοιξης) ποὺ θὰ γίνῃ ἡ σπορὰ τοῦ καλαμποκιοῦ. Ἔκτοτε σταματοῦν τὸ «σκάσιμο» γιὰ

νὰ μὴν «σκᾶνε» καὶ τὰ σπυριὰ ἐπάνω στὸ κοτσάνι τῆς νέας σοδειᾶς, ἐφ' ὅσον βρίσκονται ἀκόμη στὸ χωράφι.

— Οἱ κότες πολλὲς φορὲς γεννοῦν μικρὸ αὐγό. Αὐτὸ θεωρεῖται σημαδιακὸ γιὰ τὴν τύχη τῆς οἰκογενείας. Παίρνουν λοιπὸν τὸ αὐγό, πηγαίνουν σὲ ἕνα σταυροδρόμι καὶ τὸ πετοῦν πρὸς τὰ νῶτα τους. Ἔτσι τὸ κακὸ ἀπομακρύνεται.

— Τὴν ἡμέρα ποὺ ὁ γεωργὸς θὰ βγῆ γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σπείρη, ἀποφεύγουν νὰ δώσουν δανεικὸ σιτάρι, κριθάρι, γενικῶς σπυρί, διότι φεύγει ἡ σοδειὰ ἀπ' αὐτούς. Ἀκόμη δὲν ἀνάβουν φωτιὰ στὸ σπίτι πρὶν πέση τὸ πρῶτο σπυρὶ στὴν γῆ.

— Ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἀποφεύγει νὰ δανείση αὐγὰ στὴν γειτόνισσα γιὰ κλῶσσα, ἂν δὲν «πατήση» πρῶτα ἡ δική της.

— Σὲ ὡρισμένα ἀντρόγυνα παρατηρεῖται τὸ λυπηρὸ φαινόμενο νὰ μὴν ζοῦν τὰ παιδιά τους. Γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν θάνατο τοῦ νεογέννητου, ἡ μητέρα μόλις γεννηθῆ τὸ βάζει σὲ ἕνα κιβώτιο τὸ κλειδώνει τυπικὰ καὶ τὸ ἀφήνει σὲ ἕνα σταυροδρόμι. Ὅποιος περάσει καὶ τὸ βρῆ θὰ ξεκλειδώση τὸ κιβώτιο καὶ γίνεται ἀνάδοχος. Τὸ παιδὶ αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ ἄλλα ποὺ θὰ γεννηθοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς αὐτούς, θὰ ζήσουν.

— Ἄλλοτε πάλι κάποια φίλη τῆς γυναῖκας αὐτῆς, ἢ κάποια ἄλλη ἡ ὁποία ὅμως πρέπει νὰ ἔχη ἕνα μόνον παιδί, θέλοντας νὰ βοηθήση τὴν «δύστυχη», ἑτοιμάζει ἕνα κουστουμάκι τὸ δίνει στὴν μαμμὴ καὶ τὸ φορεῖ στὸ νεογέννητο, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μητέρας. Τότε τὸ παιδὶ θὰ ζήση.

— Ὅταν διάττων ἀστέρας πέφτει, τότε πιστεύεται ὅτι κάποια ἀνθρώπινη ψυχὴ πεθαίνει.

— Τὸ λάλημα τοῦ πετεινοῦ ὅταν γίνεται μὲ στραμμένη τὴν κεφαλή του, πρὸς τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, τότε ἀναμένεται στὸ σπίτι μουσαφίρης (ἐπισκέπτης).

— Ὅταν τὸ σκυλὶ οὐρλιάζη, τότε στὸ σπίτι ἀναμένεται κακὸ νὰ συμβῆ (θάνατος κλπ.).

— Ὅταν πολλὰ κοράκια φωνάζουν καὶ ἀνακατεύονται στὸν ἀέρα τότε προμηνύουν βροχή.

— Ὅταν τὸ μάτι παίζει (ξεπετάει), δὲν κάνει νὰ τὸ λέμε, διότι τὸ μάτι παραπονεῖται λέγοντας: Ἐγὼ τόσα βλέπω καὶ δὲν τὰ λέω, πῶς ἐσὺ ἕνα ποὺ εἶδες τὸ λές;

— Ὅταν τὸ πρόσωπο τοῦ νεκροῦ εἶναι γελαστό, τότε προμηνύει καὶ τὸν θάνατο ἑτέρου προσώπου τοῦ χωριοῦ πολὺ σύντομα.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει κίτρινο μαλλὶ στὸ κεφάλι καὶ γυριστὴ μύτη, θεωρεῖται κακός.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει ἀραιὰ δόντια, θεωρεῖται πλούσιος.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει στὸ σῶμα του πολλὲς ἐλιές, πιστεύεται ὅτι θὰ γίνη φτωχός.

— Ὅταν στὸ ὄνειρό σου παρουσιασθῆ πεθαμένος καὶ σοῦ προτείνει τὸ χέρι γιὰ χειραψία, τότε θὰ πεθάνης γρήγορα.

— Ὅταν ἄνθρωπος ἔχει μικρὴ ἢ μεγάλη μύτη, δὲν πρέπει νὰ τὸν κατηγοροῦμε, διότι τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγινε γιὰ τὴν ἑξῆς αἰτία: Ὅταν ἔφτιαξε ὁ Θεὸς τὰ μάτια κοντὰ - κοντὰ ἄρχισαν νὰ μαλώνουν καὶ γιὰ νὰ σταματήσουν τὴν φασαρία, ἔβαλε τὴν μύτη ἀνάμεσα ὅπως ὅπως.

— Ὅταν τὸ φεγγάρι ἔχει τὴν νύχτα νεφέλωμα γύρω του, ὑπάρχει ἕνα σημεῖο ποὺ εἶναι κενό. Πιστεύουν ὅτι ἀπὸ τὴν διεύθυνση ἐκείνη θὰ φυσήση τὴν ἐπαύριο ὁ ἀέρας.

— Διὰ νὰ ἀποφύγη τὴν ἐπιζήμια διὰ τὴν ἐργασία βροχὴ ὁ κεραμοποιός, παλαιότερα ἐλέγετο ὅτι ἄνοιγε μεγάλο λάκκο καὶ ἔθαπτε ζωντανὸ γάϊδαρο. Καὶ ἦτο τοῦτο ἀντίθετο μὲ τὴν γενικὴ ἐπιθυμία τῶν κατοίκων, ποὺ ἀνέμενον τὴν βροχὴν ἐναγωνίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνες.

Σχετικὰ μὲ τὴν «ἀσυνενοησία» ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ νύφης καὶ πεθερᾶς, ἀναφέρουν τὸν κάτωθι μύθο.

— Ἡ νύφη εἶναι κατὰ τὴν πεθερὰ πάντοτε πολὺ ἐνοχλητικὴ καὶ βαρειὰ στὴν ζωή της. Τόσο δὲ εἶναι ἀντιπαθητικὴ καὶ ἐνοχλητικὴ ὥστε κάποτε ἡ νύφη ἔγινε βαμβάκι καὶ ἔπεσε στὸ κεφάλι τῆς πεθερᾶς. Ἐν τούτοις πάλι τῆς φάνηκε βαρειά.

— Ἄλλος δὲ μύθος μᾶς δίδει τὴν ἐξήγηση τῆς ἀσυμφωνίας αὐτῆς.

Ὁ Θεὸς ἔγραφε κάποτε τὶς τύχες τοῦ ζωικοῦ βασιλείου του. Ἔφθασε καὶ στὴν πεθερὰ - νύφη. Στὸ σημεῖο ὅμως ἐκεῖνο ἔσπασε τὸ κοντύλι καὶ δὲν μπόρεσε νὰ «ἀποφανθῆ» γιὰ τὶς σχέσεις καὶ τὴν ζωή τους. Ἔτσι ἔμεινε κάποια ἐκκρεμότης στὸ θέμα πεθερᾶς καὶ νύφης, καὶ τούτη διαιωνίζεται ἕκτοτε.

Σχετικὸ πρὸς τὸν ὡς ἄνω μύθο εἶναι καὶ τὸ κάτωθι ἀνέκδοτο: Ὅταν ὁ Θεὸς ἔγραφε τὶς τύχες τῶν ἀνθρώπων «ἔγραψε» καὶ τὴν τύχη τοῦ γιοῦ τῆς χήρας. Ἡ μητέρα του ὅμως ἔτυχε νὰ ἀκούση τὴν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔλεγε: ὅτι θὰ πνιγῆ σὲ πηγάδι στὰ δεκαοχτώ του χρόνια. Ἔκτοτε ἡ μητέρα μὲ τὸ φίλτρο τῆς ἀγάπης, δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ παιδί της καὶ τὸ φύλαγε μὴν καὶ πάθει κανένα κακό. Ὅταν ὅμως ἔγινε 18 χρονῶν, πῆγε στὸ διπλανὸ χωριὸ νὰ γλεντήση. Ἡ μητέρα τὸν ἀκολούθησε καὶ γιὰ νὰ εἶναι βέβαιη ὅτι δὲν θὰ τῆς πνιγῆ ὁ γιός της, δένει ὅλα τὰ πηγάδια τοῦ χωριοῦ μὲ κόκκινο πανί. Ὅταν ὁ γιός της διψασμένος μὲ τὰ ἄλλα παλληκάρια ἔρχεται νὰ πιῆ νερὸ στὸ πηγάδι, σκουντάφτη ἐπάνω στὸ πηγάδι, καὶ σκοτώνεται.

— Ἡ ἀρκούδα παλαιότερα ἦτο γυναῖκα καὶ εἶχε μιὰ κακιὰ πεθερά. Γιὰ νὰ τὴν βασανίση ἡ πεθερά, τὴν ἔστειλε στὸ ποτάμι νὰ πλένη ἄσπρο μαλλί. Τῆς δίδει δὲ παραγγελία νὰ πλένη πολὺ τὸ μαλλί, ὥστε νὰ μεταβληθῆ αὐτὸ σὲ μαῦρο. Τοῦτο βέβαια ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον. Στὴν ἀπελπισία της ἐπάνω, ἡ νύφη παρεκάλεσε τὸν Θεὸ νὰ τὴν μεταβάλλη σὲ ἕνα ζῶο ποὺ νὰ δύναται νὰ ξεσκίση μὲ τὰ χέρια του τὴν πεθερά της. Ὁ Θεὸς ἄκουσε τὴν δίκαιη παράκληση τῆς νύφης καὶ τὴν μετέβαλλε σὲ ἀρκούδα μὲ τὸ μαλλὶ στὴν πλάτη.

Ἡ Νυφίτσα.

Τὸ περίεργο αὐτὸ ζωάκι, μὲ τὸν παράξενο τρόπο ζωῆς, ἔχει συνδέσει τὸ ὄνομά του μὲ πολλὲς παραδόσεις καὶ ἐδημιούργησε πάμπολλες δεισιδαιμονίες στὸ λαὸ καὶ ἰδιαίτερα στὴν περιοχὴ τῆς Θράκης.

Τὴν βλέπουμε νὰ φτιάνη τὴν φωλιά της στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ, μέσα σὲ καυσόξυλα, στὸν ἀχυρώνα καὶ σὲ ἄλλα ἀπίθανα μέρη. Κυρία ἀποστολή της ὅμως, ὅπως μᾶς διδάσκει ἡ ζωολογία εἶναι τὸ κυνήγι τῶν ποντικῶν. Γι' αὐτὸ ὅταν περνᾶ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ τὴν ἀντιληφθῆ ἡ νοικοκυρὰ τὴν προσκαλεῖ λέγοντας: «Ἔλα νυφίτσα καὶ στὸ σπίτι μας, ἔχουν τὰ ποντίκια γάμο». Ἂν ὅμως περιορίζετο μέχρι ἐδῶ, ὅλα θὰ πήγαιναν καλά. Ἡ καταστροφὴ ὅμως τῶν μικρῶν κοττοπουλιῶν τὴν κατέστησε μισητὴ στὴν σπιτονοικοκυρά. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ παλαιότερες τοποθετοῦν κοντὰ στὴν φωλιά της μιὰ «ρόκα», ὥστε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ γνέσιμο — ποὺ ἰδιαιτέρως ἀγαπᾶ — καὶ νὰ μὴν πειράζει τὰ κλωσσόπουλα.

Ἀπὸ τὶς «ἐπιθέσεις» της, δὲν ἐξαιρεῖ οὔτε τὰ μεγάλα ζῶα, στὰ ὁποῖα καὶ προξενεῖ ζημιές. Οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ποὺ γνωρίζουν τοὺς σκοπούς της, τὴν καταδιώκουν μὲ σκοπὸ νὰ τὴν σκοτώσουν καὶ μάλιστα μὲ τὸ πρῶτο, διότι ἂν ἀστοχίσουν, τότε θὰ «ἔλθη τὸ βράδυ στὸ σπίτι καὶ θὰ κόψη τὶς κοστίδες τῶν κοριτσιῶν».

Οἱ νοικοκυρὲς πάλι ἀποφεύγουν νὰ τὴν θαυμάσουν, διότι τότε στὸ σπίτι ἔρχεται κακό.

Ἀπὸ τὸ κρέας τῆς σκοτωμένης νυφίτσας — ἂν καὶ τὸ σκότωμα θεωρεῖται ἁμαρτία — φτιάχνουν φάρμακο ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ γυναῖκες ἐκεῖνες ποὺ δὲν μποροῦν νὰ συγκρατήσουν τὰ παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Οἱ ἀρρώστιες καὶ ἡ πρακτικὴ θεραπεία τους.

Ἡ σημερινὴ ἰατρικὴ ἐπιστήμη ἔχει ἐπιτελέσει θαύματα. Ἡ διάγνωση καὶ θεραπεία τῶν περισσοτέρων ἀσθενειῶν, εἶναι γι' αὐτὴ μιὰ ἁπλῆ ὑπόθεσις. Μὲ τὴν ἵδρυση δὲ τῶν Κοινοτικῶν Ἰατρείων, εὑρίσκεται σήμερα κοντὰ στὸν χωρικὸ καὶ τοῦ παρέχει γιατρειὰ διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν μέσων καὶ φαρμάκων.

Ἐὰν ὅμως ἔλθουμε λίγα χρόνια πρὶν στὸ χωριό, θὰ συναντήσωμε μιὰ διαφορετικὴ κατάσταση, ἀπὸ ἀπόψεως θεραπείας τῶν ἀσθενειῶν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ μὲ δεισιδαιμονικὲς μεθόδους καὶ πρόχειρα κατασκευάσματα ἀπὸ τὸν «φραγκογιατρὸ» τοῦ χωριοῦ, «ἔσωζαν» τὸν ἀσθενῆ.

Μερικὲς μέθοδοι καὶ σήμερα, παρὰ τὶς ἀντίθετες συστάσεις τῶν ἐπιστημόνων γιατρῶν, ἐφαρμόζονται ἀπὸ τὶς γριὲς ἰδίως, σὲ παιδικὲς κυρίως ἀρ-

ρώστιες. Εἶναι τόση δὲ ἡ πεποίθησή των διὰ τὴν θεραπευτική τους, ὥστε νὰ καταργοῦν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστήμην ἀκόμη.

Ἀναφέρω κατωτέρω μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀρρώστιες καὶ τὴν ἀνάλογη θεραπευτικὴ ἀγωγή, ποὺ μὲ σχολαστικότητα καὶ τώρα ἐφαρμόζεται στὸ χωριό.

Ἀδενοπάθεια.

Τὸ ἄτομο ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ ἀδενοπάθεια, εἶναι χλωμὸ καὶ κύριο χαρακτηριστικό του εἶναι τὸ κιτρινάδι τοῦ προσώπου. Ἡ θεραπεία του γίνεται ἀπὸ ἕνα σκουλήκι, ποὺ δημιουργεῖται στὸ ἀλεύρι ἢ στὰ σκουπίδια καὶ ποὺ τὸ ὀνομάζουν «κούρπα». Τοῦτο τοποθετεῖται μέσα στὴν μύτη τοῦ ἀρρώστου δυὸ - τρεῖς φορὲς καὶ ροφῶντας, δίνει τὴν γιατριὰ στὸ ἄτομο.

Βραδυγλωσσία.

Σὲ παιδιὰ ποὺ ἔχουν βραδυγλωσσία, τὰ δίνουν νὰ πιοῦν νερὸ μέσα στὸ σπασμένο αὐγὸ χελιδονιοῦ. Τοῦτο διότι τὸ χελιδόνι «λαλεῖ» πολλά. Ἔτσι καὶ τὸ παιδὶ θ' ἀρχίσῃ νὰ «λαλάει» σὰν τὸ χελιδόνι. Δὲν τὸ ἀφήνουν ὅμως νὰ πιάσῃ τὸ αὐγὸ διότι θὰ βγάλῃ στὸ πρόσωπο πιτσίλες ὅπως εἶναι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια αὐτοῦ, πιτσιλιάρικη.

Ἱλαρὰ — Λουλουδάκια.

Ἡ παιδικὴ τούτη, κατ' ἐξοχήν, ἀρρώστια ἔχει προσωποποιηθῇ μὲ μιὰ γριὰ ποὺ τὴν ὀνομάζουν «Μπάμπω - τσιτσέκ». Δηλ. Λουλουδένια γριά. Αὐτὴ ἐμφανίζεται κατὰ διαστήματα στὸ χωριὸ καὶ ἐπισκέπτεται τὰ σπίτια φέρνοντας τὰ «λουλουδάκια» στὰ παιδιά. Οἱ γονεῖς ἀνησυχοῦν. Ἡ μητέρα διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἐπικίνδυνο ἐξέλιξη τῆς ἱλαρᾶς — ὅταν τὸ παιδί της προσβληθῇ φτιάχνει μιὰ γλυκειὰ πίττα καὶ τὴν μοιράζει στὸ χωριό. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ὅπως οἱ γειτόνισσες ποὺ θὰ πάρουν τὸ κομμάτι τῆς πίττας νὰ εὐχηθοῦν, τὰ λουλούδια νὰ περάσουν γρήγορα καὶ μὲ τὸ γλυκό. Παράλληλα φτιάχνει τρία κουλούρια τὰ ὁποῖα κρεμάει στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, στὸ ἔξω μέρος, ὥστε περνῶντας ἡ γριὰ νὰ «βρῇ νὰ φάῃ καὶ μέσα νὰ μὴν μπῇ». Σὰν προφυλακτικὸ μέσο θεωρεῖται καὶ τὸ μὴ ἄναμμα τῆς λάμπας τὴν νύχτα. Διότι ἐπειδὴ ἡ γριὰ κυκλοφορεῖ περισσότερο τὴν νύχτα νὰ μὴν βλέπει φῶς κσὶ μπαίνει μέσα.

Ἡ μὴ τήρηση ὡρισμένων «δεισιδαιμονικῶν διατάξεων» κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀρρώστιας, ἔχει σὰν συνέπεια τὴν ἐπιδείνωση τῆς καταστάσεως τοῦ ἀρρώστου. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ «ἀπαγορεύεται» τίθενται σὲ ἐφαρμογὴ μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια. Κατ' ἀρχὰς ὅλα τὰ φαγητὰ τῆς οἰκογενείας πρέπει νὰ εἶναι βραστά. Τὸ τηγάνισμα ἀπαγορεύεται γενικῶς. Δὲν γνέθουν. Δὲν τρῶνε κρέας.

Οὔτε βράζονται τὰ ροῦχα. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν παλαιοτέρα ἐποχὴ ὁ καθαρισμὸς τῶν ρούχων ἐγένετο διὰ βρασμοῦ. Γενικῶς πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀπόλυτη καθαριότητα καὶ περισσότερο μεταξὺ τῶν γονέων, ποὺ ἀπαγορεύεται κάθε ἐπαφή.

Κ ή λ η.

Πολλὲς φορὲς ἡ κήλη παρουσιάζεται στὰ μικρὰ παιδιά. Γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν γρήγορη καὶ θετικὴ θεραπεία της, δὲν ἐφαρμόζουν τὸν κηλεπίδεσμο ἀλλὰ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τοὺς «ὄρχεις» ἑνὸς ζώου ἀμφιβίου, ποὺ ὀνομάζουν «κοντοὺς» δηλ. νερόσκυλο. Εἶναι τοῦτο ἕνα παράξενο ζῶο ποὺ εὑρίσκεται στὶς ἀκροποταμιὲς καὶ στὶς λίμνες. Τὸ κυνήγι του εἶναι δύσκολο ἀλλὰ καρποφόρο γιὰ τὸν κυνηγό. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ σώματός του, — εἶναι ἀρκετὰ ἀκριβὸ — ἔχει ἐπίσης μεγάλη ζήτηση καὶ τὸ δέρμα του, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ γοῦνες.

Ἡ θεραπευτική του ἱκανότης ἔχει φαίνεται ἀναγνωριστῆ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ζῶο, γι' αὐτὸ ὡς λέγεται τοῦτο ὅταν κτυπηθῆ προσπαθεῖ νὰ ἐξαφανίση τοῦτα, τρώγοντάς τα.

Κ ο κ κ ύ τ η ς.

Οἱ παιδικὲς ἀρρώστιες εἶναι βασανιστικὲς ὄχι μόνον διὰ τὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ διὰ τὶς μητέρες. Ὁ κοκκύτης εἶναι μιὰ παιδικὴ ἀρρώστια ἡ ὁποία ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ ἐπισκεφθῆ τὸ παιδί μας. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ μητέρες θέλοντας νὰ μετριάσουν τὴν ἔντασή της, ἢ ν' ἀπομακρύνουν τελείως ἀπὸ τὸ παιδὶ τὴν ἀρρώστια, «φ ο υ ρ ν ι ά ζ ο υ ν» κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα τὰ παιδιὰ ποὺ δὲν ἔχουν φουρνιαστῆ. Τὸ φούρνιασμα γίνεται κυρίως σὲ νεόκτιστο φοῦρνο ἢ σὲ φοῦρνο ποὺ δὲν ἔχει ψηθῆ καμμιὰ φορὰ κρέας καὶ ἰδίως ἀρνί.

Ἐννοεῖται ὅτι τὰ παιδιὰ μικρῆς ἢ μεγαλύτερης ἡλικίας εἰσάγονται σὲ μὴ καμμένο φοῦρνο. Τὴν ὅλη δὲ ἐργασία ἀναλαμβάνει μιὰ γυναῖκα ποὺ ἔχει γεννήση δίδυμα. Ἡ ἐν λόγῳ γυναῖκα ὅταν τὰ παιδιὰ βρίσκονται στὸν φοῦρνο, στὴν εἴσοδό του καίει ἄχυρα, ὥσπου νὰ γεμίση τὸ ἐσωτερικό του μὲ καπνό. Μετὰ βγάζει ἕνα - ἕνα τὰ παιδιά, τὰ τυλίγει στὸ λαιμὸ ἕνα σχοινὶ (βρακοζώνην) τῆς ἰδίας γυναίκας, τὰ τινάσσει τρεῖς φορὲς στὸν ἀέρα καὶ τὰ λέει:

Στὸν πόνο τῶν διδύμων βαστᾶς
ἢ στὸν κοκκύτη;

Ἐν συνεχείᾳ τὰ ποτίζει γάλα ἀπὸ γαϊδάρα. Συγχρόνως στὸ λαιμό τους δένει μιὰ κλωστὴ ποὺ φέρουν ἐπὶ σαράντα ἡμέρες. Ἡ κλωστὴ αὐτὴ εἶναι ἔργον τῆς γυναίκας ποὺ ἀναλαμβάνει τὴν ἐργασίαν καὶ γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἂν κάποτε στὸ χωριὸ ἔρθη λύκος καὶ πάρει κανένα ἀρνὶ ἢ πρόβατο τότε καιροφυλακτεῖ ποὺ θὰ τὸ φάει, γιὰ νὰ προμηθευτῆ λίγα ἀπομεινάρια ἀπὸ

τὰ μαλλιὰ ποὺ συνήθως ἀφήνει. Τὰ παίρνει τότε καὶ τὰ κλώθει ἀνάποδα. Τὰ κρατεῖ στὸ σπίτι της, εἰδικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἡμέρα. Τὰ παιδιὰ μετὰ δύο - τρεῖς ἡμέρες πρέπει νὰ περάσουν ἀνάμεσα ἀπὸ δίδυμο δέντρο, πλατάνι καὶ ἔτσι ὁλοκληρώνεται ὁ κύκλος τῆς πρόληψης τῆς ἀσθενείας.

Μάτιαγμα.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι πολλῶν ἀτόμων ἡ ματιὰ μπορεῖ νὰ προξενήση κάποια βλάβη σὲ ἄνθρωπο ἢ ζῶο, θέλοντας ἢ μὴ θέλοντας. Ὁ χωρικὸς προφυλάσσεται πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει τὴν ἰδιότητα αὐτή. Καὶ δυστυχῶς ὑπάρχουν πολλοὶ στὸ χωριό. Ἂν ὅμως παρὰ τὶς προφυλάξεις ὑποστῆ τὸ «μάτιαγμα» τότε ἔχει σχετικὸ ἀντίδοτο, μὲ τὸ ὁποῖο ἀπαλλάσσεται τῶν κακῶν συνεπειῶν. Τὴν ἐργασίαν ἀναλαμβάνει μιὰ γυναῖκα ποὺ γνωρίζει σχετικὴν εὐχή, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἑξῆς μέθοδο;

Παίρνει μὲ ἕνα φλυτσάνι τοῦ καφὲ στάχτη καὶ ἐπάνω σὲ αὐτὴ τρίβει ἕνα μαχαῖρι. Τοῦτο τὸ ἀδειάζει καὶ τὸ γεμίζει ἐν συνόλῳ τρεῖς φορές. Στὸ σωρὸ ποὺ σχηματίζεται τοποθετεῖται τὸ σφυντήλι (τὸ στρογγυλὸ ἀντίβαρο τοῦ ἀδραχτιοῦ). Μὲ τὴν ὀπή του σχηματίζεται ἕνας μικρὸς σωρὸς στάχτης, τὸν ὁποῖον λαμβάνει μὲ μαχαῖρι τρεῖς φορές. Τὴν διαλύει μετὰ στὸ νερὸ καὶ τὴν δίνει στὸ ματιαγμένο ἄτομο νὰ τὴν πιῆ.

Παραμαγούλα.

Παραμαγούλα λέγεται στὸ χωριὸ ἡ παιδικὴ ἀρρώστια παρωτίτιδα. Αὐτὴ προσβάλει τὸ μικρὸ παιδὶ προκαλῶντας τὸ «φούσκωμα» τῆς κάτω γνάθου. Ἡ μαμμὴ τοῦ χωριοῦ ἢ κάποια ἄλλη γριά, ὁδηγεῖ τὸ παιδὶ στὸν φοῦρνο. Παίρνοντας φοῦμο (κάπνα) ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ φούρνου, σχηματίζει στὸ σημεῖο τῆς παραμαγούλας τὸ γράμμα — Θ — τρεῖς φορές, ἐνῶ συγχρόνως σιωπηρὰ ἀπαγγέλει μερικὲς εὐχές, οἱ ὁποῖες δὲν κοινολογοῦνται διότι ὡς πιστεύουν ἡ «γιάτρισσα» χάνει τὴν ἱκανότητα τοῦ θεραπεύειν. Μετὰ τοῦτο, ἡ ἀσθένεια ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῆ.

Φόβος.

Τόσο στοὺς μεγάλους ὅσο καὶ στοὺς μικροὺς τὸ «ξάφνιασμα» ἢ ἡ παρουσία ζώου ἢ ἄλλη αἰτία ἔχει σὰν συνέπεια τὴν δημιουργία τοῦ φόβου. Καὶ διὰ τὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ λαϊκὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη ἔχει ἀνακαλύψει τὸ ἀνάλογο ἀντίδοτο. Ὁδηγοῦν τὸ ἄτομο στὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ καὶ μὲ τὸ μαχαῖρι πετοῦν τρεῖς φορὲς ἀλεύρι στὸ βάθος αὐτοῦ. Ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο ποὺ θὰ σχηματιστῆ — καὶ τοῦτο λέγεται ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ προκάλεσε τὸν φόβο — παίρνουν τρεῖς φορὲς μὲ τὸ μαχαῖρι ἀλεύρι, τὸ διαλύουν στὸ νερὸ

καὶ τὸ δίνουν νὰ τὸ πιῆ ὁ πάσχων. Ὁ φόβος ἐξαφανίζεται μὴ ἀφήνοντας κακὰ ἐπακόλουθα ὡς συμβαίνει πολλὲς φορές.

Χ α σ λ α μ ά δ ε ς (σπυριὰ τοῦ προσώπου).

Ἡ ἀρρώστια αὐτὴ παρουσιάζεται στὰ παιδιά. Εἶναι ἕνα εἶδος σπυριῶν ἥβης. Ὡς μόνη θεραπεία θεωρεῖται ἡ ἑξῆς:

Ὁ ἀσθενὴς ἢ κάποιο ἄλλο μέλος τοῦ σπιτιοῦ, τὴν νύχτα θὰ «κλέψῃ» ἀπὸ τὸν πλύστη τοῦ γειτονικοῦ σπιτιοῦ τὸ πανί, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ νοικοκυρὰ πλένει τὰ πιάτα. Καὶ εἶναι τοῦτο εὔκολο διότι ὁ πλύστης εὑρίσκεται σὲ μιὰ ἄκρη τῆς αὐτῆς, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἕνα εἶδος μονίμου τραπεζιοῦ. Στὸ σπίτι ἡ μητέρα ἀφοῦ τὸ βρέξει μὲ νερὸ θὰ τὸ βουτύξῃ σὲ καυτὴ στάχτη. Θὰ βάλει μετὰ τὸ πανὶ στὸ πάσχον μέρος τοῦ προσώπου καὶ τὰ σπυριὰ θὰ ὑποχωρήσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Ἡ ψυχαγωγία τῶν χωρικῶν.

1. Μ α χ α λ ά δ ε ς.

Τὸ σημερινὸ ἄτομο τῆς ὑπαίθρου, ποὺ παλαίει μὲ τὴν σκληράδα τῆς γεωργικῆς ἐργασίας, γνωρίζει πιὰ πὼς πέρα ἀπ' αὐτὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσφέρῃ στὴν κουρασμένη ψυχή του καὶ λίγη ψυχαγωγία. Τὰ ἐρτζιανὰ κύματα, τὸ κρατοῦν συντροφιὰ μερικὲς ὧρες τὴν ἡμέρα — μιὰ ποὺ τὸ ραδιόφωνο εὑρίσκεται καὶ στὴν πιὸ φτωχικὴ καλύβα — καὶ τοῦ συμπληρώνουν τὴν ἔλλειψη τῶν ἄλλων παντοειδῶν μέσων ψυχαγωγίας, (σινεμά, θέατρο κλπ.) ποὺ ἔχει στὴν διάθεσή του ὁ ἀστός.

Πέρα ὅμως ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο καὶ τὶς σποραδικὲς ἐμφανίσεις μερικῶν κινητῶν συνεργείων κινηματογράφου στὸ χωριό, συνηθίζεται καὶ σήμερα, ἡ νυχτερινὴ ἐπίσκεψη, μεταξὺ γειτόνων ἢ μή, ποὺ λαμβάνει τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν «μ α χ α λ ᾶ ς».

Π ρ ο ϋ π ό θ ε σ η βέβαια τῶν μαχαλάδων εἶναι ἡ ὕπαρξη ὁμόνοιας μεταξὺ τῶν κατοίκων. Καὶ τὸ φαινόμενο τοῦτο εὑρίσκεται σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμό. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια, στὶς πάμπολλες ἐργασίες τοῦ ἀγρότη, ἐπαληθεύοντας τοὺς στίχους τοῦ ποιητῆ:

"Ολοι μας γνωριζόμαστε ἀπὸ ἀνήλικα παιδιὰ
μὲ τὸ μικρό του ὄνομα ἕνας τὸν ἄλλον κράζει,
. . . . . .
ἔτσι τὶς μοιραζόμαστε καὶ λύπη καὶ χαρὰ
γιὰ βρέχει σ' ὅλο τὸ χωριό, γιὰ σ' ὅλο εἶναι λιακάδα.

Τοῦτο μπορεῖ νὰ τὸ διαπιστώση ὁ ξένος ἐπισκέπτης σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ σ' ὅλα τὰ εἴδη ἐργασίας τῶν χωρικῶν.

Ὁ μαχαλᾶς πραγματοποιεῖται μετὰ ἀπὸ τὴν στερεότυπη πρόσκληση τῆς γειτόνισσας, «ἐ λ ᾶ τ ε ἀ π ό ψ ε σ έ μ ᾶ ς» καὶ χωρὶς προηγούμενη πρόσκληση πολλὲς φορές, κάτι ποὺ φανερώνει τὸν βαθμὸ οἰκειότητας καὶ τὴν κατάργηση τῆς «τυπικότητας». Γίνονται περισσότερο κατὰ τὴν περίοδο τοῦ χειμώνα καὶ κυρίως μετὰ τὸν Ἅϊ - Δημήτρη, ὁπότε ἀρχίζει καὶ τὸ παστάλιασμα τοῦ καπνοῦ, ἐργασία μονότονη καὶ ἀνιαρή. Οἱ γειτόνοι κρατώντας ὁ καθεὶς ἀπὸ ἕνα πανεράκι κενὸ καὶ ἕνα «σ α ν δ ά λ ι» (ὁρμαθὸ) φύλλων καπνοῦ φθάνουν στὸ γειτονικὸ σπίτι. Καθισμένοι στὸ δάπεδο ἀρχίζουν τὴν διαλογὴ τῶν φύλλων ἕνα - ἕνα καὶ τὴν ταξινόμηση τῶν καθαρῶν σὲ μικρὰ δεματάκια (τ σ ι λ έ δ ε ς). Τούτη εἶναι ἡ πρώτη «φάση» τῆς χωρικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ καπνοῦ γιὰ νὰ ἐπακολουθήση μετὰ τὸ δέμα κλπ.

Ἡ μονότονη ὅμως ἐργασία τούτη, ἀπαιτεῖ ἔνταση τῆς προσοχῆς καὶ φέρνει τὸ γρήγορο «νύσταγμα». Εἰς τοῦτο βοηθεῖ καὶ ἡ διαπεραστικὴ «κνίσα» τοῦ καπνοῦ. Γιὰ νὰ ἐξουδετερωθῆ ἡ ἀνεπιθύμητη νύστα, ἀρχίζει ἡ νοικοκυρὰ νὰ φτιάχνη στὴν «μασσίνα» — εἶδος θερμάστρας καὶ φούρνου — γαρύφαλλα καλαμποκιοῦ ποὺ ὀνομάζουν «πατλάκια».

Τὸ χαρακτηριστικὸ σκάσιμο τοῦ καλαμποκιοῦ ξυπνᾶ τὴν παρέα, ἡ ὁποία καταβροχθίζει τώρα τὰ νόστιμα καὶ ζεστὰ γαρύφαλλα.

Πιὸ παλιὰ ὅμως συνήθεια, ὄχι μόνο μεταξὺ τῶν μικρῶν παιδιῶν ἀλλὰ καὶ τῶν μεγάλων, εἶναι τὰ «ε ὑ ρ ή μ α τ α» (αἰνίγματα).

Ἐπειδὴ αὐτὰ ἀπαιτοῦν σκέψη καὶ χρόνο γίνονται ἡ αἰτία νὰ διώχνουν τὸν ὕπνο. Παραθέτω μερικὰ ἀπ' αὐτὰ ποὺ λόγο τῆς μεταφράσεώς τους ἀπὸ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν, στεροῦνται ὁμοιοκαταληξίας.

2. Εὑ ρ ή μ α τ α.

— Ἀπὸ χαμηλὸ σπίτι, χιόνι πέφτει. (κόσκινο)
— Πίσω στὸ σπίτι, κουσκούσι βράζει. (ἡ μυρμηγκοφωλιὰ)
— Κοντὸ ἀνάστημα, βελουδένιο βρακί. (ἡ μελιτσάνα)
— Κάτω στὴ γῆ τοῦ παππού μου τὸ μουστάκι. (τὸ πράσσο)
— Σειρὰ - σειρὰ καμῆλες, ἡ μιὰ τὴν ἄλλη σέρνει. (Τὰ κρεμμύδια)
— Ἔχω μιὰ κοτούλα, ἀπὸ τὴν αὐλή μου πετάει
στὴν γειτονιὰ γεννάει. (Ἡ κολοκυθιὰ)
— Ἄσπρο εἶμαι, τυρὶ δὲν εἶμαι,
οὐρὰ ἔχω ποντίκι δὲν εἶμαι
στὴν γῆ ζῶ, σκουλήκι δὲν εἶμαι. (Τὸ ρεπάνι)
— Πέντε ἀδέλφια, πηγάδι ἀνοίγουν. (πλέξ. κάλτσας)
— Πράσινος Πύργος, κόκκινα τζαμάκια
μέσα χορεύουν μαῦρα ἀραπάκια. (καρπούζι)

— Τί χαρὰ στὸ μπουσποτὶ
μιὰ κοιλίτσα φουντωτὴ
ἀνεβαίνει, κατεβαίνει
τί χαρὰ στὸν μπουσποτί. (ἀδράχτι)
— Ἔχω ἕνα γαϊδουράκι
κι ἂν δὲν τὸ φτύσω στὸν πισινὸ
στὸ στάβλο δὲν μπαίνει. (ἀντίβαρο τοῦ ἀδραχτιοῦ)
— Ἔχω ἕνα βαρελάκι, κι ἔχει δυὸ λογιῶ τουρσάκι. (αὐγὸ)
— Πολλὰ πολλὰ στρώματα, ὅποιος δὲν
τὸ ξέρει, κουτὸς φαίνεται. (λάχανο)
— Ἕνα τάγμα εὐζωνάκια
ὅλα φοροῦν τὰ ἴδια σκουφάκια. (σπίρτα)

Μὰ καὶ τὰ τραγούδια τῶν γερόντων, καὶ τὰ παραμύθια καὶ οἱ γλωσσοδέτες δημιουργοῦν μιὰ εὐχάριστη ἀτμόσφαιρα, καθαρή, γνήσια, ποὺ μέσα της κρύβει τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν καλωσύνη τῶν χωρικῶν.

Παραθέτω μερικὰ παραμύθια καὶ τραγούδια ἀπὸ τὰ πιὸ συνηθισμένα στὸ χωριό.

3. Παραμύθι

α) Τὸ σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ.

Ἡ ἔλλειψη παιδιῶν στὸ ἀντρόγυνο, ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἀκόμη χρόνους, — αὐτὸ ἄλλωστε ἀναφέρει καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη — ἐθεωρεῖτο ἁμάρτημα. Σήμερα ἡ ἔλλειψη αὐτὴ φέρνει λύπη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ πολλὲς φορὲς δὲν εἶναι ἁρμονική.

Στὸ παραμύθι μας ἕνα ἀντρόγυνο ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἔλλειψη παιδιοῦ, μαζύ τους δὲ καὶ ἡ στείρα ἀγελάδα. Οἱ παρακλήσεις τῆς γυναίκας στὸ Θεὸ εἶναι πολλές, ὥσπου στὸ τέλος ὁ Θεὸς συγκινεῖται καὶ στὸ ὄνειρό της ἡ γυναῖκα δέχεται τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Ἀγγέλου ποὺ τῆς προσφέρει ἕνα μῆλο. Παραγγέλει νὰ φάη ἐκείνη τὸ μισὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο νὰ τὸ προσφέρη στὴν στείρα ἀγελάδα. Χαρούμενη τρώει τὸ μισὸ καὶ τὸ ὑπόλοιπο τὸ δίνει στὴν ἀγελάδα, προκειμένου καὶ ἐκείνη νὰ φέρη στὸν κόσμο ἕνα μοσχαράκι. Καὶ ὢ τοῦ θαύματος! Σὲ λίγο καιρὸ ἡ γυναῖκα γέννησε ἕνα μικρὸ κοριτσάκι πολὺ χαριτωμένο καὶ τὸ ὀνόμασαν, «τὸ σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ».

Οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ ἦσαν πολὺ πλούσιοι καὶ τὸ σπιτικό τους ἦτο ἀρχοντικό. Εἶχε 40 δωμάτια καὶ σὲ αὐτὰ τὸ κοριτσάκι κυκλοφοροῦσε ἐλεύθερα, πλὴν ἑνός, στὸ ὁποῖο οἱ γονεῖς του δὲν τὸ ἐπέτρεπαν νὰ μπαίνη. Εἶχε ὅμως στὰ χέρια του ὅλα τὰ κλειδιὰ τῶν δωματίων. Ὅταν κάποτε οἱ γονεῖς του ἔλειπαν ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ περιέργειά του, τὸ ὡδήγησε στὸ «ἀπηγορευμένο δωμάτιο». Ἄνοιξε καὶ στὸ κέντρο αὐτοῦ βλέπει ἕνα πηγάδι σκεπασμένο μὲ ἕνα

πανί. Σηκώνει τὸ πανὶ καὶ στὸ βάθος τοῦ πηγαδιοῦ βλέπει μιὰ ἀραπίνα:. Στὸ ἀντίκρυσμα τοῦ κοριτσιοῦ ἡ ἀραπίνα λέει: Κι ἀπὸ τὸν ἥλιο κι ἀπὸ τὸ φεγγάρι εἶσαι ὁμορφότερη». Ἡ μικρούλα φοβισμένη, σκεπάζει τὸ πηγάδι καὶ κλειδώνοντας ὅπως καὶ πρὶν τὸ δωμάτιο, φεύγει.

Ἡ μητέρα τῆς μικρῆς εἶχε τὴν συνήθειαν νὰ ἐπισκέπτεται κάθε πρωὶ τὴν ἀραπίνα καὶ νὰ δέχεται τὸ φιλοφρόνημά της. «Κυρά μου εἶσαι ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὸ φεγγάρι ὁμορφότερη». Στὴν συνηθισμένη ὥρα ἐπισκέπτεται τὴν ἀραπίνα ἡ ὁποία τούτη τὴν φορὰ ἀλλάζει τὸ φιλοφρόνημα καὶ τῆς λέει: Ἀπὸ τὸν ἥλιο κι' ἀπὸ τὸ φεγγάρι εἶσαι ὁμορφότερη, ἀλλὰ σὰν τὸ «σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ» δὲν ἔχω ξαναδεῖ ὁμορφότερη γυναῖκα.

Ἡ μητέρα ὀργίσθηκε κατὰ τῆς κόρης της, διότι παρέβηκε τὴν ἐντολή της καὶ μέχρι τώρα ἡ ἀγάπη της, μεταβάλλεται σὲ μεγάλο μῖσος. Ἡ μόνη της σκέψη τώρα εἶναι πῶς νὰ διώξη γρηγορώτερα τὴν ἄμυαλη κόρη της ἀπὸ τὸ σπίτι. Δὲν συμφωνεῖ ὅμως καὶ ὁ ἄντρας της, ποὺ λατρεύει τὴν μονάκριβη κόρη του. Μπροστὰ ὅμως στὸ πεῖσμα καὶ στοὺς καθημερινοὺς καυγάδες τῆς γυναῖκας του, ὑποχωρεῖ καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ σπίτι τὴν κορούλα του. Τὴν παίρνει ἕνα πρωὶ καὶ φεύγει, δῆθεν γιὰ τὸ βουνό, πραγματοποιῶντας μιὰ ἐκδρομή. Ἔμειναν ἐκεῖ ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ἀργὰ τὸ βράδυ τὸ κοριτσάκι ἀποκοιμήθηκε. Εὐκαιρία λοιπὸν γιὰ τὸν πατέρα νὰ τὴν ἀφήση καὶ νὰ φύγη.

Ὁ πατέρας τὴν ἀφήνει καὶ ἐπιστρέφει στὸ χωριό. Ἀργὰ τὴν νύχτα ἡ μικρούλα ξυπνᾶ καὶ ἀνατριχιάζει βλέποντας ὅτι εἶναι μόνη καὶ ἔρημη μέσα στὸ βουνίσιο ἐκεῖνο περιβάλλον. Ψάχνοντας μὲ τὰ μάτια της μέσα στὸ σκοτάδι, βλέπει ἕνα μικρὸ φῶς, ποὺ τῆς δίνει χαρὰ κι ἐλπίδα. Χαρούμενη τρέχει πρὸς τὸ σημεῖο ἐκεῖνο καὶ βρίσκεται μπροστὰ σὲ μιὰ φτωχικὴ καλύβα. Ἐκεῖ ζοῦσαν τρία ἀδέλφια ποὺ γυρνοῦσαν ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ κυνήγι. Ἔφευγαν ἀπὸ τὴν καλύβα πρὶν ξημερώσει καὶ ἐπέστρεφαν πάλι τὴν νύχτα. Τὸ κορίτσι βρίσκει τὴν καλύβα μοναχὴ μπαίνει μέσα καὶ ἀρχίζει νὰ τὴν νοικοκυρεύει. Σκούπισε, μαγείρεψε καὶ μετὰ κρύφθηκε μέσα σὲ μιὰ βαρέλα. Μεγάλη ἦταν ἡ ἔκπληξη τῶν παλληκαριῶν ὅταν εἶδαν κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους τὸ σπιτικό τους νοικοκυρεμένο. Πῶς ὅμως ἔγιναν ὅλα αὐτά; Ποιός τὰ εἶχε τακτοποιήση ἔτσι ὄμορφα; «Ἂν εἶσαι κοπέλλα θὰ σὲ κάνουμε ἀδελφή μας, ἂν εἶσαι γριὰ μητέρα μας» ἔλεγαν τὰ παλληκάρια. Ἡ κοπέλλα ὅμως δὲν ἔβγαινε καὶ αὐτὴ ἡ τακτικὴ κράτησε πολλὲς ἡμέρες, ὥσπου ἕνα ἀπὸ τὰ παλληκάρια ἔμεινε κάπου κρυμμένο στὸ σπίτι καὶ φύλαξε. Τὴν ὥρα ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ βαρέλι ἡ κόρη, παρουσιάζεται μπροστά της, τὸ παλληκάρι καὶ ἀπὸ τότε τὴν εἶχαν σὰν ἀδελφή τους στὸ σπίτι. Χαρούμενα πολὺ εἶναι τὰ παλληκάρια ποὺ εἶχαν μιὰ τέτοια ἀδελφή. Μὰ καὶ ἡ κοπέλλα εἶναι ἐπίσης χαρούμενη, γιατὶ κοντά της σὰν προστάτες καὶ φύλακές της, εἶχε τόσους ἀδελφούς. Προσπαθοῦσε δὲ νὰ τοὺς εὐχαριστήση ὅσο μποροῦσε πιὸ πολὺ μὲ τὸ νοικοκυριό της.

Στὴν συνηθισμένη ὥρα ἡ μητέρα τοῦ κοριτσιοῦ, ἐπισκέπτεται καὶ πάλι τὴν ἀραπίνα στὸ πηγάδι, γιὰ νὰ δεχθῆ τὸ φιλοφρόνημά της. «Εἶσαι ὁμορφότερη ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ ἀπὸ τὸ φεγγάρι, μὰ τὴν καρδιά μου τὴν ἔχει πάρει τὸ «σπυρὶ τοῦ ροδιοῦ» ποὺ βρίσκεται στὴν καλύβα τοῦ βουνοῦ.

"Οταν μαθαίνη ἡ μητέρα, πὼς ἡ κόρη της ζῆ ἀκόμη, φωνάζει μιὰ γύφτισσα καὶ ἀφοῦ τῆς δίνει πολλὰ φλουριά, τὴν παραγγέλει νὰ πάη στὸ βουνὸ καὶ νὰ σκοτώση μὲ κάθε τρόπο τὴν κοπέλλα ποὺ βρίσκεται στὴν καλύβα. Μὲ δόλιο τρόπο ἡ γύφτισσα μπαίνει στὴν καλύβα καὶ βρίσκει μόνη τὴν ὥρα ἐκείνη τὴν κοπέλλα. Ζήτησε νὰ τὴν ζεστάνη, νὰ τὴν δώση νὰ φάη, καὶ προθυμοποιεῖται νὰ τὴν «ξεψειρίση» σὰν ἀντάλλαγμα, μιὰ ποὺ τόσο καιρὸ λείπη ἀπὸ τὸ σπίτι της. Σκύβει ἡ κοπέλλα καὶ ἡ γύφτισσα τῆς χώνει τότε στὸν λαιμὸ πίσω ἀπὸ τὸ αὐτὶ μιὰ σκουριασμένη καρφίτσα. 'Αμέσως ἡ κοπέλλα πέφτει κάτω νεκρή. 'Η γύφτισσα γρήγορα - γρήγορα, φεύγει. Τὰ παλληκάρια ὅταν ἐπέστρεψαν στὸ καλύβι τους καὶ βρῆκαν τὴν ἀδελφούλα τους πεθαμένη, λυπήθηκαν πάρα πολύ. 'Επειδὴ δὲ ἡ κοπέλλα ἦταν πολὺ ὄμορφη, δὲν ἤθελαν νὰ τὴν βάλλουν στὸ χῶμα μέσα καὶ νὰ χαθῆ τὸ λυγερό της καὶ νεανικὸ κορμί. Γι' αὐτὸ τὴν ἔβαλαν σὲ ἕνα χρυσὸ μπαοῦλο καὶ τὴν κρέμασαν κάτω ἀπὸ ἕνα πλάτανο ποὺ ἦταν κοντὰ σὲ μιὰ λίμνη .Συχνὰ ἐρχόταν ἐκεῖ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ διάφανο μπαοῦλο, καμάρωναν τὴν ὀμορφιὰ τῆς νεκρῆς ἀδελφῆς. Στὸ σημεῖο ἐκεῖνο τῆς λίμνης ἐρχόταν κάπου κάπου τὸ Βασιλόπουλο, νὰ ποτίση τὸ ἄλογο σκιάχτηκε καθὼς ἔσκυψε νὰ πιῆ νερό, ἀπὸ τὸ ἀντιφέγγισμα τοῦ χρυσοῦ μπαούλου. Γυρίζει τὰ μάτια του στὸν πλάτανο καὶ βλέπει τὸ περίεργο τοῦτο θέαμα. Διατάζει τοὺς ὑπηρέτες του νὰ τὸ ξεκρεμάσουν καὶ νὰ τὸ μεταφέρουν στὸ παλάτι. Τὸ ἀνοίγουν καὶ ὅλοι τους μένουν ἔκπληκτοι ἀπὸ τὴν σπάνια ὀμορφάδα τῆς νεκρῆς κόρης. 'Ο Βασιλιᾶς σὰν ἀντίκρυσε καὶ ἐκεῖνος τὴν ὄμορφη κόρη διατάζει νὰ τὴν βγάλουν ἀπὸ τὸ μπαοῦλο καὶ νὰ τὴν περιποιηθοῦν καλύτερα. Νὰ τὴν λούσουν, ξανά, νὰ τὴν χτενίσουν καὶ ἔτσι περιποιημένη νὰ τὴν τοποθετήσουν καὶ πάλι στὸ μπαοῦλο. Μιὰ ἀπὸ τὶς ὑπηρέτριες ποὺ εἶχαν ἀναλάβει τὸ λούσιμο, ὅταν τὴν χτένιζαν, βρίσκει κάτω ἀπὸ τὸ αὐτί, τὴν σκουριασμένη καρφίτσα. Τὴν βγάζει ἀπὸ τὴν θέση της καὶ ἡ νεκρὴ ἀμέσως ζωντανεύει. 'Η χαρὰ τώρα τοῦ Βασιλόπουλου εἶναι μεγάλη. 'Αποφασίζει ἀμέσως νὰ τὴν παντρευτῆ. Μεγάλη τότε ζήλεια παρουσιάζεται στὶς ὑπηρέτριες τοῦ Παλατιοῦ, διότι κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς ὀνειρευόταν νὰ παντρευτῆ τὸ Βασιλόπουλο. Καὶ ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἔστρωσαν τὰ σχέδια, πῶς νὰ διώξουν τὴν μέλλουσα Βασιλοπούλα. Καὶ ὁ τρόπος βρέθηκε. 'Η Βασίλισσα ἐπρόκειτο νὰ φέρη στὸν κόσμο παιδάκι. "Οταν γεννήθηκε τὸ παιδὶ ἡ πονηρότερη ἀπὸ τὶς ὑπηρέτριες, ἀπομακρύνη τὸ κοριτσάκι ἀπὸ τὴν μητέρα του καὶ τοποθετεῖ στὴν λεχώνα κοντὰ ἕνα σκυλάκι. Συγχρόνως κατηγορεῖ στὸν Βασιλιὰ τὴν λεχώνα καὶ τὸ προτρέπει νὰ διώξη ἀπὸ τὸ Παλάτι τὴν «σημαδιακιὰ» Βασίλισσα.

'Ο Βασιλιᾶς πιστεύει σ' αὐτὰ ποὺ τοῦ ψευδομαρτυροῦν καὶ ἀποφασίζει

νὰ διώξη τὴν γυναῖκα του. Μὰ ἡ γύφτισσα ὑπηρέτρια ἐπιμένει νὰ σκοτωθῆ ἡ Βασίλισσα καὶ ὄχι νὰ ἀπομακρυνθῆ. Καὶ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀναλαμβάνει ἡ ἴδια. Σὰν δὲ τελείωσε τὸ μακάβριο ἔργο της, πέφτει στὸ κρεββάτι καὶ παίρνει κοντά της τὸ χαριτωμένο κοριτσάκι τῆς σκοτωμένης πιὰ Βασίλισσας. Βλέποντας δὲ ὁ Βασιλιᾶς ὅτι μόνον αὐτὴ γέννησε ὄμορφο καὶ ζωηρὸ παιδὶ τὴν κάνει γυναῖκα του.

Ἂς ἔλθουμε τώρα στὴν σκοτωμένη Βασίλισσα. Σὰν τὴν σκότωσε ἡ γύφτισσα, ἡ ψυχή της ἔγινε περιστέρι καὶ κάθε πρωὶ ἐρχόταν στὸν κῆπο τοῦ Παλατιοῦ, καθόταν πάνω σὲ μιὰ τριανταφυλλιὰ καὶ κελαδοῦσε:

Τὸ Βασιλόπουλο κοιμᾶται;
Ἂς κοιμηθῆ, νὰ μεγαλώση.
Κι ἐπάνω του τριαντάφυλλο νὰ φυτρώση.
Καὶ τὸ κεντρί, τῆς γύφτισσας τὰ μάτια νὰ κεντρώση.

Τοῦτο γινόταν τακτικὰ ὥσπου θύμωσε ἡ γύφτισσα καὶ ἀποφασίζει νὰ σκοτώση τὸ πουλί. Ἀλείφει τὰ φύλλα τῆς τριανταφυλλιᾶς μὲ κόλλα καὶ τὸ πουλὶ ποὺ ἦρθε τὸ ἄλλο πρωί, κόλλησαν τὰ φτερά του ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιά. Τὸ πιάνει ἡ κακιὰ γύφτισσα καὶ τὸ σκοτώνει. Ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ περιστεριοῦ φύτρωσε μιὰ ὡραία μηλιὰ μὲ πολλὰ μῆλα. Τὸ παιδάκι ποὺ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεγαλώση, ὅταν ἤρχετο στὴν μηλιὰ νὰ κόψη μῆλα, ἡ μηλιὰ χαμήλωνε τὰ κλαδιά της καὶ τὸ κοριτσάκι γέμιζε τὴν ἀγκαλιά του. Ὅταν ὅμως πήγαινε, ἡ γύφτισσα τὰ τραβοῦσε ἐπάνω. Νέος πάλι θυμὸς πιάνει τὴν γύφτισσα. Καὶ ἀποφασίζει νὰ κόψη τὴν μηλιά. Ἔβαλε τὸν κηπουρὸ τοῦ Παλατιοῦ καὶ τὴν ἔκανε κομμάτια. Μιὰ γειτόνισσα γριά, πῆγε τότε καὶ μάζεψε πολλὰ πελεκούδια. Ἕνα ὅμως μύριζε πολὺ ὄμορφα, καὶ τὸ κράτησε βάζοντάς το στὴν κουταλοθήκη. Ὅταν ὅμως ἡ γριὰ πήγαινε γιὰ ἐπαιτεία τὸ πελεκούδι ἐκεῖνο γινόταν μιὰ ὄμορφη κοπέλλα καὶ ἔφτιαχνε ὅλες τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ. Καὶ σὰν ἡ γριὰ ἐπέστρεφε στὸ σπίτι καὶ ἔβλεπε ὅλα αὐτὰ πολὺ παραξενευόταν. Φύλαξε λοιπὸν μιὰ ἡμέρα καὶ τὴν εἶδε ὅταν πήγαινε νὰ ξαναμπῆ στὴν κουταλοθήκη, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ τελείωσε τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ. Ἡ γριὰ τὴν δέχτηκε μὲ καλωσύνη καὶ τὴν ἔκανε κόρη της. Σὰν χάρη ἡ κοπέλλα ζήτησε ἀπὸ τὴν γριὰ νὰ μὴν φανερώση ὅτι ζῆ καὶ νὰ κάνη γύρω-γύρω στὸ σπίτι τους μεγάλους τοίχους, γιὰ νὰ μὴν τὴν βλέπει κανείς.

Κάποια ἡμέρα εἶχε μπουγάδα καὶ ἄπλωνε τὰ σεντόνια. Τὴν ὥρα ἐκείνη περνοῦσε τὸ Βασιλόπουλο μὲ τὸ ἄλογό του, τὸ ὁποῖο ὅπως καὶ τὴν πρώτη φορά, μὲ τὸ τίναγμα τῶν σεντονιῶν, τινάχτηκε. Γυρίζει τότε τὸ Βασιλόπουλο καὶ βλέπει τὴν ὄμορφη κόρη.

Τὸ Βασιλόπουλο σὲ λίγες ἡμέρες μετὰ καλεῖ στὸ Παλάτι, ὅλες τὶς ὄμορφες κοπέλλες τῆς χώρας καὶ δίνει χορό. Ἡ κοπέλλα τῆς γριᾶς ἀρνεῖται νὰ πάη, μὰ στὴν ἐπιμονὴ τῆς μητέρας της ὑποχωρεῖ καὶ φθάνει στὸ Παλάτι. Μεγάλη ἦτο ἡ ἐντύπωση ποὺ προκάλεσε ἡ κοπέλλα. Ὁ Βασιλιᾶς διατάζει τότε τὶς κοπέλλες νὰ ποῦν τὴν ἱστορία τους, ὅλες μὲ τὴν σειρά. Καὶ φθάνει

ἡ σειρὰ τῆς ὄμορφης κοπέλλας. Ἡ κόρη ἄρχισε νὰ διηγῆται μὲ λεπτομέρεια ὅσα πέρασε στὴν ζωή, ὁπόταν ἡ Βασίλισσα γύφτισα σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς ὁμιλίας ζήτησε νὰ βγῆ ἔξω, ἐπειδὴ τάχα ἀρρώστησε. Ὁ Βασιλιᾶς ὅμως δὲν τὴν ἐπιτρέπει καὶ ἡ κόρη ἐξακολουθεῖ νὰ διηγῆται καὶ φθάνει στὸ σημεῖο πού: «μιὰ κακιὰ γύφτισσα πῆρε τὸ παιδί μου καὶ στὴν θέση του ἔβαλε ἕνα σκυλί, γιὰ νὰ μὲ συκοφαντήση στὸν Βασιλιὰ - ἄντρα μου καὶ νὰ τὸν πάρη ἐκείνη». Ἡ γύφτισσα δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθῆ ἄλλο καὶ πέφτει λυπόθυμη. Ὁ Βασιλιᾶς κατάλαβε τότε τί εἶχε συμβεῖ καὶ διώχνει τὴν γύφτισσα - γυναῖκα του ἀπὸ τὸ Παλάτι. Πῆρε πάλι γιὰ γυναῖκα του τὴν ὄμορφη κόρη καὶ ἔζησαν τὴν ὑπόλοιπη ζωή τους εὐτυχισμένοι καὶ χαρούμενοι.

β) Ἡ Πεντάμορφη Γιορδάνα.

Ὁ Γιάννης ἦταν παντρεμμένος μὲ μιὰ ὄμορφη κοπέλλα, τὴν ὡραιότερη τῆς περιοχῆς. Εἶχαν ἀποκτήση καὶ ἕνα πεντάμορφο κοριτσάκι. Ἕνα βράδυ ποὺ βγῆκε στὸ καφενεῖο, διαβάζει σὲ τοιχοκόλλημα, ὅτι αὐτοὶ ποὺ δὲν πῆγαν στὸ στρατό, πρέπει νὰ πληρώσουν γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν. Ποῦ ὅμως τὰ χρήματα στὸ φτωχὸ Γιάννη; Ἐπιστρέφει λυπημένος στὸ σπίτι. Ἡ γυναῖκα του ἀντιλαμβάνεται τὴν στενοχώρια του καὶ τὸν ἐρωτᾶ.

— Γιατί Γιάννη εἶσαι λυπημένος;

— Πρέπει, γυναῖκα, νὰ βροῦμε χρήματα γιὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὸ στρατό.

Καὶ ἡ γυναῖκα θέλοντας νὰ βοηθήση τὸν ἄντρα της νὰ βγῆ ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τὸν συνιστᾷ νὰ πουλήσουν τὸ κοριτσάκι τους. Τὸ παιδὶ ὅμως δὲν θὰ ἔφερνε τόσα χρήματα ὅσα τοὺς ἐχρειάζονταν. Τότε ἀποφασίζει νὰ βγῆ ἡ ἴδια στὸ παζάρι καὶ νὰ φέρη τόσα χρήματα ποὺ χρειάζονται καὶ νὰ περισέψουν μάλιστα καὶ λίγα γιὰ τὴν ἀνατροφὴ τοῦ παιδιοῦ τους.

Στὸ παζάρι ἐμφανίζεται ἀγοραστὴς ἕνας ἀράπης ἄσχημος καὶ προσφέρει τὸ ποσὸ τῶν 300 λιρῶν καὶ 300 γροσίων.

Ἡ γυναῖκα ποὺ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ δὲν ἄρεσε τὸν ἀγοραστή της, προσεύχεται κρυφὰ νὰ μὴν «κλείσουν» συμφωνία. Δὲν ἔφτασαν εὐτυχῶς τὰ χρήματα καὶ ἡ Γιορδάνα γλύτωσε ἀπὸ τὸν ἄσχημο ἀράπη.

Τὸ ἀντρόγυνο προχώρησε σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ παζαριοῦ. Ἐκεῖ ἐμφανίζεται ὡς ἀγοραστὴς ἕνας Νάνος. Ἡ Γιορδάνα λυπᾶται καὶ πάλι γιὰ τὴν κακή της τύχη, ἀλλὰ μπροστὰ στὸν ἱερὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ ἐπωλεῖτο, μὲ σφυγμένη καρδιὰ δέχεται νὰ γίνη «χτῆμα» τοῦ Νάνου. Μὲ συγκίνηση καὶ ἄφθονα δάκρυα ἀποχωρίζεται τὸν ἄντρα της καὶ τὸ ἀγαπημένο κοριτσάκι τους καὶ ξεκινᾶ στὸ ἄγνωστο μὲ κάποιον ποὺ δὲν γνωρίζει καὶ ποὺ δὲν συμπαθᾶ. Πόσο μεγάλη λοιπὸν εἶναι ἡ θυσία τῆς μάνας, γιὰ νὰ μὴν στερήση τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Πατέρα ἀπὸ τὸ παιδί της. Ὁ δυστυχισμένος Γιάννης ἐπιστρέφει στὸ σπίτι καὶ σκυμμένος πάνω στοῦ παιδιοῦ τὴν κούνια, συντετριμμένος μέχρι τὰ μύχια, τὸ νανουρίζει, τραγουδῶντας τὸ δρᾶμα τῆς οἰκογενείας του.

Στὸ χτῆμα του ποὺ τὴν ὡδήγησε ὁ πλούσιος Νάνος τὴν Γιορδάνα ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ὑπηρέτες νὰ ἑτοιμάσουν ὅσο πιὸ μεγαλόπρεπα ἠμποροῦσαν τὸ γάμο του, μὲ τὴν πεντάμορφη γυναῖκα. Μὰ παρὰ τὴν χλιδή, παρὰ τὴν πολυτέλεια ποὺ ὑπῆρχε γύρω της, στὸ πρόσωπο τῆς Γιορδάνας δὲν ἄνθιζε τὸ χαμόγελο καὶ ἡ λάμψη τῶν ματιῶν της, δὲν φώτιζε τὸ ἀποπνιχτικὸ περιβάλλον τοῦ Νάνου. Μιὰ μελαγχολία καὶ μιὰ ἀπέραντη πικράδα στὴν ἔκφρασή της ἀλλοίωναν τὴν σπάνια ὁμορφάδα της. Συλλογισμένη καὶ πικραμένη, ἔστελνε τὸν λογισμό της στὰ ἀγαπημένα της πρόσωπα ποὺ γιὰ μερικὰ χρήματα, εἶχε ἀποχωριστῆ.

Ὁ Γάμος ἔγινε μὲ μεγαλοπρέπεια. Μὰ δὲν τὸν φαίδρυνε, δὲν τὸν μόρφινε ὁ ἥλιος τῆς Γιορδάνας, ἂν καὶ σὰν δούλη ἔπρεπε νὰ προφασιστῆ τὴν χαρούμενη. Καὶ σὰν ἡ νύχτα τὴν ὡδήγησε στὴν νυφικὴ παστάδα, τρομακτικὰ καὶ ἀνεξήγητα ὄνειρα τῆς στέρησαν τὴν ἡδονικότητα τοῦ ὕπνου. Τὸ ξημέρωμα ὁ ἄντρας της θέλοντας νὰ τῆς διώξη τὴν θλίψη, τὴν ἐρωτᾶ ἂν εἶναι εὐχαριστημένη. Ἐκείνη τότε τὸν περιγράφει τὸ τρομακτικὸ ὄνειρο ποὺ τὴν στέρησε τὸν ὕπνο.

— Εἶδα λέει τὶς σκεπὲς ὅλων τῶν σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ νὰ εἶναι σκεπασμένες μὲ πάχνη, ἐνῶ στὴν δική μας σκεπὴ εἶχε πέσει αἷμα!

Ποῖος νὰ δώση ἐξήγηση στὸ τρομαχτικὸ ὄνειρο;

Τί σήμαιναν ὅλα αὐτά;

Γιὰ νὰ βροῦν τὴν λύση, νὰ βροῦν κάποια ἐξήγηση, λέει ὁ καθένας τὴν ἱστορία του, τὴν καταγωγή του. Καὶ πρώτη ἡ Γιορδάνα:

— Ἀπὸ πολὺ μικρὴ ὀρφάνεψα ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα. Καὶ ὁ μόνος σύντροφός μου ὁ ἀγαπημένος μου ἀδελφός, χάθηκε στὰ ξένα ποὺ πῆγε νὰ ἐργασθῆ καὶ ἔμεινα παντέρημη στὸν κόσμο, παλεύοντας μὲ τὴν σκληράδα τῆς ζωῆς. Καὶ διηγῶντας τα, καυτὰ δάκρυα αὐλακώνουν τὸ ροζακὶ πρόσωπό της.

— Τί μυστικὰ γνωρίσματα εἶχε ὁ ἀδελφός σου; ἐρωτᾶ ὁ ἄντρας της.

— Μιὰ μαύρη ἐλιὰ στὴν μασχάλη του.

....

Μὲ λυγμοὺς τὴν ἀγκαλιάζει τώρα καὶ τὴν φιλᾶ, ὄχι πιὰ σὰν ἄντρας της, μὰ σὰν ἀδελφός της. Διότι ἦτο ὁ ἀδελφός της!

Πόση χαρὰ δοκίμασαν καὶ οἱ δυό τους! Καὶ τούτη τὴν χαρὰ ἔπρεπε γρήγορα νὰ τὴν μεταφέρουν στὸν πονεμένο πατέρα καὶ στὸ ὀρφανεμένο κοριτσάκι. Ὅταν γύρισαν στὸ σπίτι, βρῆκαν τὸν ἄντρα της σκυμμένο πάνω στὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ καὶ μὲ βουρκωμένα μάτια νὰ τὸ νανουρίζει. Μὰ ἀμέσως ἡ χαρὰ ἦλθε νὰ διώξη τὸν πόνο, ὅταν μαθαίνη τὸ εὐχάριστο γεγονός. Ὁ πλούσιος Νάνος ἐπιστρέφει στὸν ἄντρα της τὴν ἀδελφή του καὶ τοῦ χαρίζει τὰ χρήματα τῆς ἀγορᾶς της, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ πληρώση τὸ στρατιωτικὸ καὶ θὰ μείνη κοντὰ στὴν ἀγαπημένη του γυναῖκα στὸ λατρευτό του μωρὸ καὶ στὸν εὐεργέτη τους ἀδελφό.

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

α) Ἐπιστράτευση.

'Ο πόλεμος ὅταν ἄνοιξε,
ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, φαντάρους πήρανε.
Κι' ἡ σειρὰ ἦρθε, στὰ παιδιὰ τοῦ Χάσκιοϊ νὰ πᾶνε.
'Απ' ὅλους πιὸ μπροστά, Χρῆστος πῆγε.
Στὴν μάχη τῆς Ἄγκυρας, ὁ Χρῆστος βρέθηκε.
Στὴν μάχη, πρῶτος ὁ Χρῆστος τραυματίστηκε.
Τὸν φίλο Κωνσταντὴ σὰν συνάντησε,
τὸ ἄσπρο τὸ μαντήλι, τοῦ ἐζήτησε.
Ἂν μ' ἀγαπᾶς ἀρκαντάση, δός μου τὸ μαντήλι σου
τὸ μαῦρο αἷμα νὰ σκοπίσω.
Καὶ παραγγελία τοῦ δίνει.
Τώρα ποὺ θὰ φύγῃς
καὶ στὸ χωριὸ θὰ 'ρθῇς
τὴν μάνα μου ἂν θέλῃς,
νὰ βρῇς καὶ νὰ τῆς πῇς:
'Ο Κώστας ὅταν ἦλθε τὴν μάνα συναντᾶ
καὶ τὰ χαιρετίσματα μὲ κόπο τῆς μηνᾶ.
Ἐσὺ εἶσαι τοῦ Χρήστου ἡ Μαμά;
Τὸν Χρῆστο ἀρραβωνιάσαμε στὴν Ἄγκυρα ἐκεῖ
μὲ ὄμορφο κορίτσι καὶ μὲ κανόνια μαζύ.

β) 'Ο Ξενιτεμένος.

Ἄσπρο περιστέρι ἀπὸ τὸν τόπο μου
μαῦρο χελιδόνι ἀπὸ τὴν ἀραπιὰ (δὶς)
ἔχω νὰ σοῦ γράψω μιὰ λιανὴ γραφούλα.
Στὴν μάνα μου καὶ στ' ἀδέλφια μου
στὴν πρώτη τὴν ἀγάπη νὰ τῆς πῆτε (δὶς)
νὰ παντρευτῇ, νὰ μὴν μὲ καρτερῇ.
'Εγὼ ἐδῶ ἀρραβωνιάστικα, ἐδῶ θὰ παντρευτῶ
σὲ μιὰ Φραγκοπούλα τῆς Μαγίστρας θυγατέρα (δὶς)
ποὺ μαγεύει τὸν ἥλιο, τὸ φεγγάρι.
Μάγεψε καὶ μένα καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἔλθω.
Σὰν πῶ γιὰ νά 'ρθω χιόνια καὶ βροχάδες (δὶς)
Σὰν πῶ γιὰ νὰ πομείνω, ἥλιος, καλοκαῖρι.
Νὰ τῆς πῆτε νὰ παντρευτῇ, νὰ μὴ μὲ καρτερῇ
Χριστιανὸ νὰ πάρῃ,
Νὰ μὴν πάρῃ Τοῦρκο καὶ κριματίζεται.
'Εγὼ ἐδῶ ἀρραβωνιάστικα, ἐδῶ θὰ παντρευτῶ.

γ) Τὰ ἐννιὰ παλληκάρια.

Τὰ τέσσερα, τὰ πέντε, τὰ ἐννιὰ ἀδέλφια
τὰ δεκαοχτὼ ξαδέλφια
Τοὺς ἦρθε τὸ φιρμάνι ἀπὸ τὸ Βασιλιὰ
νὰ πᾶν νὰ πολεμήσουν.
Δώδεκα χρόνια πηγαίνουν μέσ' τὴν ἐρημιὰ
πέντε μέρες δίχως τὸ νερὸ
κι ἄλλες σαράντα πέντε δίχως τὸ ψωμί.
Βρίσκουν ἕνα πηγάδι μέσ' τὴν ἐρημιὰ
σαράντα ὀργιὲς στὸ φάρδος, καὶ ἑκατὸ βαθύ.
Λαχανιάζουν, ξεκαχνιάζουν, ποιός νὰ κατεβῇ;
Πέφτει λαχνιὰ στὸν Κώστα, στὸν μικρότερο.
Τὸν δένουν, τὸν σφιχτοδένουν, τὸν κατέβασαν.
Κατέβηκε ὁ Κώστας μὰ δὲ βρῆκε νερό.
Τραβῆξτε με ἀδέλφια, δὲν βρῆκα νερό.
Ἐμεῖς τραβοῦμε Κώστα, μὰ δὲν ἔρχεσαι,
Ἀφῆστε με ἀδέλφια, πᾶντε στὸ καλό.
Κι ἂν σᾶς ρωτᾶ ἡ μανούλαμ' τί ἔγινα;
Μὴ πῆτε πῶς πνιγῆκα ἢ πῶς πέθανα.
Νὰ πῆτε πὼς ἀρραβωνιάστηκα καὶ παντρεύτηκα
καὶ πῆρα γιὰ γυναῖκα, κόρη Βασιλιά.

δ) Ἡ Παναγιώτα.

Τί κλαῖς καλὲ Παναγιώτα,
τί κλαῖς καὶ δέρνεσαι,
καὶ μένα τὸν μπαμπά σου
γιατὶ δὲν μοῦ τὸ λές;
Τί νὰ σοῦ πῶ πατέρα
τί νὰ σοῦ διηγηθῶ;
Τὸν πρῶτο ξάδελφό μου
πολὺ τὸν ἀγαπῶ.
Καλύτερα παιδί μου
τὸ αἷμα σου νὰ πιῶ,
παρὰ τὸν ἀνηψιό μου
γαμπρὸ νὰ τὸν εἰπῶ.
Κρίμα καλὲ Παναγιώτα
κρίμα τὴν τρέλλα σου
ἔκανες ρεζίλι
καὶ τὸν πατέρα σου.

"Ολα τὰ κοριτσάκια
φοροῦνε πράσινα
καϋμένη Παναγιώτα
μέσα στὰ βάσανα.
Τὴν πῆραν καὶ τὴν πῆγαν στὸ πιὸ ψηλὸ βουνὸ
Τρεῖς μαχαιριὲς τὴν δῶσαν στὸν ἄσπρο της λαιμό.
'Ελᾶτε κοριτσάκια
νὰ τὴν ἐκλάψατε,
καὶ σεῖς παλληκαράκια
νὰ τὴν ἐθάψετε.
Κρίμα καλὲ Παναγιώτα
κρίμα τὸ μπόϊ σου,
ἔκανες ρεζίλι
ὅλο τὸ σόϊ σου.

'Η ὥρα ἔχει περάσει. 'Η νύχτα προχώρησε πολύ. Τὰ σανδάλια τελείωσαν. Τὸ σῶμα, τὸ ταλαιπωρημένο σῶμα τοῦ ἀγρότη, ζητᾶ ἐπίμονα λίγη ξεκούραση. Ἔτσι δίνεται τέλος στὴν φιλικὴ συντροφιά. Οἱ νοικοκυραῖοι, «π ε ρ ν ο ῦ ν» (κατευοδώνουν) τοὺς ἐπισκέπτες μέχρι ἔξω τῆς μεγάλης αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοὺς ἀπευθύνουν τὸ καληνύχτισμα, ἐνῶ ἀκούγεται ἡ ἀκόλουθη στιχομυθία:

—Π ά λ ι νὰ ρθῆτε.
—Π ά λ ι θὰ ρθοῦμε.
—Καὶ σεῖς νὰ ρθῆτε.
—Καὶ μεῖς θὰ ρθοῦμε.

5. 'Α π ὸ τ ὰ π α ι χ ν ί δ ι α π ο ὺ π α ί ζ ο υ ν τ ὰ π α ι δ ι ὰ τ ῶ ν 'Α μ φ ί ω ν.

'Η Μ α ύ ρ η κ ο τ τ ο ύ λ α.

Στὴν γῆ ἀνοίγονται δυὸ σειρὲς λακκάκια παράλληλα. Τῆς μιᾶς εἶναι μικρὰ καὶ τῆς ἄλλης μεγάλα. Οἱ παῖκτες τοῦ παιχνιδιοῦ θὰ εἶναι ὅσα καὶ τὰ λακκάκια. Στὰ μεγάλα λακκάκια τοποθετοῦν βότσαλα, συνήθως ἐννέα. 'Ορίζεται μιὰ μάνα τοῦ παιχνιδιοῦ, ποὺ θὰ κυλάει ἀπὸ μία ἀφετηρία ἕνα τόπι στὰ λακκάκια. 'Η ἀφετηρία εὑρίσκεται σὲ ἀπόσταση 8 μέτρων, στὴν κάθετη προέκταση τῶν λακκακιῶν. Κάθε παιδὶ ἔχει διαλέξει ἕνα ἀπὸ τὰ λακκάκια καὶ βρίσκεται κοντά του. 'Η μάνα κυλάει τὸ τόπι καὶ ἐκεῖνο σταματᾶ σ' ἕνα ἀπὸ αὐτά. Τὸ παιδὶ ποὺ ἔχει τὸν λάκκο αὐτό, σπεύδει νὰ ἁρπάξη τὸ τόπι καὶ νὰ κτυπήση τὰ ἄλλα παιδιὰ ποὺ ἤδη ἔχουν ἀπομακρυνθῆ. Ἐὰν χτυπήση κάποιον, τότε τοποθετεῖται ἕνα βότσαλο στὸ ἀντίστιχο μικρὸ λακκάκι, ἐκείνου ποὺ χτυπήθηκε.

Ἐὰν ὄχι, τότε σὲ ἐκείνου ποὺ ἀρχικῶς πῆγε τὸ τόπι. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται μέχρις ὅτου σὲ κάποιου παίκτου τὸ λακκάκι νὰ μεταφερθοῦν ὅλα τὰ βότσαλα ἀπὸ τὸ μεγάλο. Τότε κρύβουν τὸ τόπι σὲ κρυφὸ μέρος καὶ καλεῖται ὁ «χαμένος» νὰ τὸ βρῆ. Συγχρόνως οἱ παῖκτες τὸν περιγελοῦν λέγοντας:

Κλούβιο αὐγὸ μέσ' στὴν φωλιά σου
ἄχ μαύρη κοτούλα μου.

Τὸ τραγούδι αὐτὸ τὸ συνοδεύουν καὶ μὲ τὸ κτύπημα μιᾶς πέτρας. Ὅταν τὸ παιδὶ τὸ βρῆ, τὸ παιχνίδι ἐπαναλαμβάνεται.

Κουβαρίστρες.

Ἕνας ἀριθμὸς παικτῶν, κάθονται κάτω στὴν γῆ, σὲ σχῆμα κύκλου. Στὸ κέντρο βρίσκεται μιὰ μάνα, κρατώντας μιὰ βέργα. Στὸ ἐξωτερικὸ μέρος βρίσκεται ἕνας παίκτης ὁ ὁποῖος καὶ περιφέρεται γύρω ἀπὸ τοὺς καθημένους παῖκτες. Ἡ μάνα τὸν ρωτᾶ:

— Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;
— Ἀπὸ τὴν Πόλη.
— Στὸ δρόμο τί βρῆκες;
— Ἕνα χιλιάρικο.
— Τί ψώνισες μ' αὐτό;
— Δαντέλλα καὶ κουβαρίστρες.
— Σὲ ποιόν τὶς χάρισες;

Ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἑνὸς παίκτου, ὁ ὁποῖος σηκώνεται καὶ τρέχει νὰ τὸν πιάση. Ἐκεῖνος ὅμως προλαμβάνει καὶ κάθεται στὴν θέση αὐτοῦ ποῦ τὸν κυνηγᾶ καὶ τότε τὸ παιχνίδι συνεχίζεται μὲ μάνα τὸν «χαμένο παίκτη».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Χιουμοριστικὰ γεγονότα καὶ ἀνέκδοτα χαρακτηριστικῶν τύπων τοῦ χωριοῦ.

1. Χιουμοριστικὰ γεγονότα.

α) Τὸ μάλιστα.

Οἱ παλαιότεροι τῶν κατοίκων, ὡς ἀναφέραμε στὴν ἀρχὴ τῆς ἐργασίας μας, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τουρκόφωνη περιοχὴ τῆς Ἀν. Θράκης, δὲν γνωρίζουν καλὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες μεμονωμένες λέξεις, τὶς ὁποῖες καὶ προφέρουν κάπως παραλλαγμένες.

Ἕνας λοιπὸν ἀπὸ τοὺς κατοίκους, ὁ μακαρίτης πιὰ Θ., ταξίδευε ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη πρὸς τὴν Κομοτηνή, ἔχοντας συνεπιβάτη στὸ τραῖνο κάποιον λίαν ὁμιλητικὸ Κύριον. Ἄρχισε λοιπὸν ὁ κύριος νὰ τοῦ διηγεῖται ἱστορίες

καὶ γεγονότα ἀπὸ τὴν ζωή του, προκειμένου νὰ περάση ἡ ὥρα, στὶς ὁποῖες ἐλάμβανε στερεότυπα τὴν ἀπάντηση — τὴν μόνη φυσικὰ ποὺ ἤξερε — ἀπὸ τὸν μακαρίτη Θ. «μ ά λ ι σ τ α». Τὸ τραῖνο ἔφτασε στὴν Κομοτηνὴ καὶ ἄλλη λέξη δὲν πῆρε. Πρὶν χωριστοῦν, ὁ ὁμιλητικὸς κύριος, ρωτᾶ καὶ πάλιν τὸν Θ.

— Μὲ κατάλαβες τί σοῦ ἔλεγα τόσες ὧρες;

— «Μ ά λ ι σ τ α» ἀπαντᾶ ἐκεῖνος.

— Μήπως δὲν γνωρίζεις Ἑλληνικά;

— «Μ ά λ ι σ τ α» ἀπαντάει πάλι ἐκεῖνος.

— Μὰ ἀφοῦ δὲν ξέρεις ἑλληνικά, πῶς μὲ κατάλαβες τί σοῦ ἔλεγα;

— «Μ ά λ ι σ τ α» ἀπαντάει πάλι ὁ μακαρίτης.

Τότε μόνον κατάλαβε τὴν γκάφα ποὺ εἶχε πέσει. Ἐγκατέλειψε θυμωμένος τὸν συνεπιβάτη του, διότι λυπήθηκε τὴν φαιά του οὐσία, ποὺ ἐπὶ τόσες ὧρες ξόδευε.

β) Τ ὸ π ρ ο ζ ύ μ ι.

Σὲ πολλὰ χωριὰ τῆς Θράκης, ἕνεκα τῶν ψυχρῶν καιρικῶν συνθηκῶν, γίνεται χρήση τοῦ οἰνοπνεύματος. Τοῦτο φέρει κέφι, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς μᾶς μεταβάλλει σὲ Ναπολέοντα ἢ Ἀννίβα.

Μιὰ παρέα λοιπόν, διεσκέδαζε μέχρι ἀργὰ τὴν νύχτα καὶ κατηνάλωσε πολλοὺς μεζέδες καὶ μεγάλη ποσότητα οὔζου. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ μεζέδες δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ γιὰ νὰ κορέσουν τὴν πεῖνα τοῦ Α. Διότι ἀργὰ τὴν νύχτα ὅταν ἐπέστρεψε στὸ σπίτι του, συνέχισε τὸ φαγητό.

Τί ἔφαγε ὅμως;

Ἡ γυναῖκα του, ἑτοίμασε τὴν μαγιὰ (προζύμι) γιὰ νὰ φτιάξη τὸ πρωϊνὸ ψωμί. Τὸ ἔβαλε σὲ ἕνα δοχεῖο καὶ ἀφοῦ τὸ τοποθέτησε κοντὰ στὴν φωτιὰ τοῦ τζακιοῦ, γιὰ νὰ φουσκώση, ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ.

Ὅταν ἔφτασε πεινασμένος τὴν νύχτα ὁ κύριος της, ἐνόμισε πὼς ἦταν φαγητὸ καὶ τὸ κατεβρόχθησε ὁλόκληρο.

Μάταια τὸ πρωὶ ἡ γυναῖκα ἔψαχνε νὰ βρῆ τὸ προζύμι γιὰ νὰ φτιάξη ψωμί.

γ) Τ ὸ ἀ ρ μ υ ρ ό ν ε ρ ο.

Ὁ Γ. κηπουρὸς στὸ χωριό, γιὰ νὰ ἔχη κατανάλωση τῶν προϊόντων του, δὲν ἔδινε φυτὰ στοὺς κατοίκους ποὺ τοῦ ζήταγαν. Μὰ καὶ ἂν σὲ φίλον ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δώση, φρόντιζε νὰ βουτίξη τὶς ρίζες τῶν φυτῶν, πρδηγουμένως στὸ ἁρμυρὸ νερό. Καὶ φυσικὰ τὰ φυτὰ δὲν ρίζωναν.

Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ τὸ «χωνέψη» τὸ πάθημά του καὶ ὁ Σ.Α.

Γι' αὐτὸ φρόντισε τὸν ἑπόμενο χρόνο, νωρὶς - νωρὶς νὰ προμηθευτῆ σπόρους καὶ νὰ δημιουργήση φυτώριο. Ὅταν τὰ φυτὰ μεγάλωσαν γύρισε ἀπὸ

σπίτι σὲ σπίτι, μοιράζοντάς τα δωρεάν. Οἱ αὐλὲς γέμισαν λαχανικὰ καὶ κανεὶς δὲν προτιμοῦσε τὸ περιβόλι τοῦ Γ. Τότε κατάλαβε τὸ σφάλμα του, μὰ ἦταν ἀργά. Τὰ λαχανικά του ἐκείνη τὴν χρονιὰ τὰ ἔκανε ὅλα τουρσί.

δ) Σ α ν ὸ—τ ώ ρ α.

Ὁ Σ.Α. ὅταν ὑπηρετοῦσε τὴν θητεία του στὸν Στρατό, ἔτυχε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες ποὺ πῆγε, ὁ Δ)τής του, νὰ πάρη προαγωγὴ καὶ νὰ γίνη ταγματάρχης. Ὅλοι στὴν μονάδα, ηὔχοντο στὸν Δ)τὴ «καὶ σ' ἀνώτερα». Ὁ Σ.Α. προερχόμενος ἀπὸ τὴν Ἀν. Θράκη καὶ μὴ γνωρίζοντας καλὰ ἑλληνικά, ἔσπευσε νὰ εὐχηθῆ καὶ ἐκεῖνος ὡς οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ... μὲ μιὰ διαφορά. Εἶπε λοιπόν: «κὺρ Δ)τὰ σανὸ—τώρα». Καὶ θὰ τὸν τιμωροῦσε ὁ Δ)τὴς ἂν δὲν ἤξευρε τὴν προέλευσή του καὶ δὲν ἦτο χαρούμενος ἀπὸ τὴν πρόσφατη προαγωγή του.

ε) Τ ὸ π ά θ η μ α.

Ὁ Θ. εἶναι καλὸς νοικοκύρης, καὶ σὰν γεωργὸς φροντίζει νὰ ἔχη ὅλα τὰ γεωργικὰ σύνεργα. Ἡ ἀρχή του ὅμως εἶναι νὰ μὴν δίδει ἀπ' αὐτὰ δανεικά, ἴσως γιὰ νὰ κάνη καὶ τοὺς γειτόνους νοικοκυραίους. Μιὰ φορὰ τὸν ἐπισκέπτεται ὁ γείτονάς του Π. καὶ τοῦ ζητᾶ μιὰ σκαπάνη γιὰ νὰ τσαπίση τὸ μπουστάνι του.

Καὶ ὁ Θ. τὸν ἀπαντᾶ:

— Γείτονα, ἔχω σκαπάνη, καὶ θὰ σοῦ τὴν ἔδινα εὐχαρίστως, ἀλλὰ μόλις γύρισα καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ χωράφι καὶ ἡ σκαπάνη εἶναι πολὺ «κ ο υ ρ α σ μ έ ν η» τώρα.

Αὐτὸ ἦταν. Ὁ Π. στὸ θυμό του, ἐπάνω γιὰ τὴν ἀνεπάντεχτη κοροϊδία τοῦ γειτόνου, ἐπερπάτησε ἐκείνη τὴν ἡμέρα 40 χιλ. καὶ πῆγε στὴν Κομοτηνή, προκειμένου ν' ἀγοράση σκαπάνη, ἐπειδὴ τότε λεωφορεῖα δὲν ὑπῆρχαν. Ἔγινε ἔτσι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τότε νοικοκύρης μὲ τὸ πάθημά του αὐτό.

στ) Φ ά ρ σ ε ς.

Ὁ Σ. εἶναι τρελλὰ ἐρωτευμένος μὲ μιὰ ὄμορφη κοπέλλα στὸ χωριό. Διαμένει δὲ σὲ ἄλλο χωριό, γειτονικὸ καὶ σὲ ἀπόσταση 3 χιλ. Μόλις τὸ σούρουπο ρίξη τὰ προφυλακτικά του πέπλα, πραγματοποιεῖ τὶς ἐπισκέψεις του γιὰ νὰ χαρῆ — πλατωνικὰ πάντοτε — τὸν ἔρωτά του. Μὰ οἱ γαβριάδες τοῦ χωριοῦ, τὸν ἔχουν ἀντιληφθῆ καὶ στέκονται ἐμπόδιο στὰ σχέδιά του. Καὶ τὰ τεχνάσματα εἶναι πολλά.

1) Ἡ χ ε λ ώ ν α. Ἀπὸ νωρὶς φροντίζουν καὶ βρίσκουν μιὰ χελώνα. Ἐπάνω της, στερεώνουν ἕνα μεγάλο κερί. Καιροφυλακτοῦν στὸ πέρασμά του καὶ τὴν ὥρα ποὺ καταφθάνει ἀνάβουν τὸ κερὶ καὶ τὴν ἀφήνουν στὸν δρόμο.

'Η χελώνα κινεῖται ἀκανόνιστα μέσα στὴν νύχτα. 'Ο ἐρωτῆλος μας, ὅταν τὴν ἀντικρύζει, πανικοβάλλεται καὶ σπεύδει νὰ ἐπιστρέψη κατατρομαγμένος, πρὸς γενικὴ εὐχαρίστηση τῶν γαβριάδων.

2) 'Η νεκροκεφαλή. "Αλλη πάλι φορὰ τοῦ κάνουν κάτι τρομακτικότερο. Προμηθεύονται μιὰ νεκροκεφαλή, καὶ τὴν στήνουν σὲ ἕνα παλούκι, ἠλεκτροφωτίζοντάς την μὲ ἠλεκτρικὴ στήλη. Στὸ ἀντίκρυσμά της μέσα στὴν νύχτα, ὁ τρόμος τοῦ «Ρωμαίου» κορυφώνεται. Οἱ ἐπισκέψεις ὅμως συνεχίζονται παρὰ τὶς ἀντιξοότητες, διότι «ἔρως ἀνήκατε μάχαν».

ζ) 'Ο καυτὸς τραχανᾶς.

Λόγῳ τῆς πατροπαράδοτης συνεργασίας τῶν κατοίκων, ὁ Θ. προσκάλεσε φίλους γιὰ νὰ σκάψουν τὸ ἀμπέλι του. "Ηρθε τὸ μεσημέρι καὶ ἡ γυναῖκα του ἡ 'Αγγέλω ἔφερε ζεστὸ - καυτὸ τραχανᾶ νὰ φᾶνε. Στρώνει τραπέζι, σερβίρει τὸν τραχανᾶ, καὶ πρῶτος ὁ κύρης της σπεύδει νὰ δοκιμάση μὰ ζεματίζεται. Θέλησε δὲ τὸ πάθημά του αὐτὸ νὰ τὸ μεταβιβάση καὶ στοὺς φίλους του καὶ λέγει:

— Βρὲ 'Αγγέλω χίλιες φορὲς σὲ εἶπα τὸ φαγητὸ νὰ τὸ φέρνης ζεστό. Σήμερα πάλι «μπούζι» τὸ ἔφερες.

Οἱ φίλοι πεινασμένοι, ὥρμησαν χωρὶς προφύλαξη νὰ καταβροχθήσουν τὸν πατροπαράδοτο τραχανᾶ, μὰ... τινάχτηκαν σὰν ἐλατήρια, φεύγοντας γιὰ τὸ χωριό. 'Ο Θ. γέλασε βέβαια μὲ τὴν καρδιά του, μὰ ἔχασε τοὺς βοηθοὺς στὸ ἔργο του.

2. 'Ανέκδοτα.

α) 'Η ὑπεροχὴ τοῦ ἄντρα.

Γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν δύναμη καὶ τὴν ὑπολογίσιμη ὑπεροχὴ τοῦ ἄντρα στὴν Θράκη, διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μύθο:

Στὴ στράτα βρισκόταν μιὰ μητέρα νέα μὲ μικρὸ παιδὶ στὴν ἀγκαλιά της. Διαβάτης ποὺ τὴν συναντᾶ, σκέπτεται κακόβουλα γι' αὐτή. Μὰ σταματᾶ γιὰ μιὰ στιγμὴ καὶ ἐρωτᾶ, τί γένος εἶναι τὸ παιδί; 'Αγόρι ἢ κορίτσι; 'Αγόρι ἀπαντᾶ ἡ γυναῖκα. Καὶ τότε παραιτεῖται τῶν «σχεδίων» του, φοβούμενος μήπως κάποτε ὁ μικρὸς ἐκεῖνος ἀνταποδώση τὰ ἴσα, στὴν ἰδική του γενιά.

β) Πῶς πῆρε τὸ ὄνομά του τὸ καρπούζι.

Δυὸ διαβάτες βρίσκουν στὴν στράτα ἕνα καρπούζι. Τὸ περιεργάζονται καὶ τελικὰ τὸ κόβουν στὴν μέση. Μένουν ἔκθαμβοι ἀπὸ τὸ ὄμορφο χρῶμα καὶ τὴν κρύα γεύση του.

— Ὁ ἕνας τότε λέγει: Τοῦτο τὸ πρᾶγμα μοιάζει σὰν «κάρ», ποὺ σημαίνει τουρκικά, χιόνι.

— Ὁ ἄλλος συμπληρώνει: Εἶναι καὶ πολὺ κρύο, σὰν «μπούζ», ποὺ σημαίνει τουρκικὰ κρύο.

Ἔτσι ἕνωσαν τοὺς χαρακτηρισμούς των καὶ τὸ ὀνόμασαν «κάρ - πούζι». Ἐπειδὴ δὲ οἱ διαβάτες ἔφαγαν καὶ δροσίστηκαν γι' αὐτὸ σήμερα συνηθίζεται στὸ χωριὸ νὰ δίνουν ἀπὸ τὸ πρῶτο τρύγημα τοῦ μποστανιοῦ, καρπούζια, ὥστε νὰ δροσίζονται ὅλοι ὅπως καὶ οἱ διαβάτες.

γ) Ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς γυναῖκας.

Ὁ Θεὸς — διαβάτης, συνάντησε κάποτε ἕναν ἀγρότη ποὺ καλλιεργοῦσε τὸ χωράφι του, κατὰ τὴν αὐτὴ φορὰ πάντοτε. Μόλις δηλαδὴ τελείωνε ἡ αὐλακιὰ «ξέζευε» τὰ ζῶα, φορτωνόταν τὸ ἀλέτρι στὸν ὦμο καὶ πήγαινε πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ ἄγνωστος ἄνθρωπος — Θεός, τὸν συμβουλεύει νὰ ἐπιστρέφη. Ὁ γεωργὸς ἀσπάσθηκε τὴν γνώμη τοῦ ἀγνώστου καὶ εἶδε τὴν δουλειὰ νὰ τελειώνη πιὸ γρήγορα. Γι' αὐτὸ καὶ εὐχαρίστησε τὸν ξένο.

Ὁ ἴδιος ἄνθρωπος προχωρῶντας ἦλθε στὸ χωριὸ καὶ βρίσκει μιὰ γυναῖκα νὰ ὑφαίνη. Πετοῦσε καὶ αὐτὴ τὴν σαΐτα ὅλο ἀπὸ τὴν ἴδια μεριά, καὶ ἔκοβε στὸ τέλος τὸ ὑφάδι.

Ὁ ξένος τὴν συνέστησε νὰ ἐπιστρέψη τὴν σαΐτα. Πλὴν ὅμως ἡ γυναῖκα δὲν δέχεται καὶ ἐπιμένει στὴν ἰδική της ἄποψη. Ὅταν ὅμως ὁ ξένος ἀπομακρύνεται, δοκιμάζει καὶ βρίσκει τὴν γνώμη του σωστή.

Στὸ πέρασμα κάποιου νέου διαβάτη, ὁ ἀγρότης ὁμολογεῖ ὅτι κάποιος ξένος τὸν διευκόλυνε μὲ τὸν τρόπο ποὺ τοῦ ὑπέδειξε. Ἡ γυναῖκα ὅμως ἐπιμένει ὅτι «ἔτσι ὕφαινε ἐκείνη πάντα». Ὁ Θεὸς τότε ἀποκαλύπτεται καὶ εὐλογεῖ μὲν τὸν ἄντρα καὶ τὸ ἔργο του, τῆς δὲ γυναῖκας ὄχι. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργον τῆς γυναίκας ὑπολείπεται πάντοτε τοῦ ἀντρός.

δ) Τὸ κρύψιμο τῶν χρυσαφικῶν.

Μεταξὺ τῶν συζύγων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἁρμονικὴ συμβίωση, ἀπαραίτητη τυγχάνει καὶ ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στὴν διαχείριση τῶν ἀγαθῶν καὶ χρημάτων. Ἡ ἀπόκρυψη τῶν χρημάτων πολλὲς φορὲς ὁδηγεῖ σὲ ἀτυχήματα καὶ δι' αὐτὸ διηγοῦνται τὸν ἀκόλουθο μύθο:

Ὁ ἄντρας ἀπέκτησε πολλὰ χρήματα ἀπὸ κάποιο «εὕρημα» καὶ ἐθεώρησε καλὸ νὰ τὸ κρατήση μυστικὸ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Γιὰ νὰ μὴν τὰ βρῆ ἡ γυναῖκα του, τὰ ἔβαλε μέσα σὲ ἕνα κουρούπι καὶ ἐπάνω ἔριξε φακὲς γιὰ νὰ τὰ σκεπάση. Ἀργότερα γιὰ στρατιωτικοὺς λόγους, κλείστηκε στὴν φυλακή. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι, παραγγέλει στὴν γυναῖκα του νὰ μὴν «ἀφήνη» ποτὲ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ μόνη της.

Κάποτε πέρασε ἕνας κανατᾶς ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς γυναῖκας καὶ θέλησε αὐτὴ ν' ἀγοράση μιὰ κανάτα, μὰ δὲν εἶχε καθόλου χρήματα. Ὁ κανατᾶς δέχεται

νὰ τοῦ δώσῃ ὅ,τι εἶχε. Σκέφθηκε ἐκείνη, ὅτι σὲ ἕνα κουρούπι ἔχει φακές. Τρέχει τὸ φέρνει καὶ τὸ ἀδειάζει ὅλο ὅπως ἦτο στὸ σακκί, τοῦ κανατᾶ.

Ἐκεῖνος τὸ ἀντελήφθηκε τὸ περιεχόμενο τοῦ κουρουπιοῦ καὶ ἀπὸ τὴν χαρά του, δίνει ὅλο τὸ φόρτωμα στὴν γυναῖκα. Χαρούμενη ἐκείνη τὸ μεταφέρει στὸ σπιτικό της καὶ μετὰ ἐπισκέπτεται τὸν ἄντρα της στὴν φυλακή, φορτωμένη στὴν πλάτη της τὴν πόρτα. Ὁ ἄντρας της τὴν μάλωσε καὶ τῆς εἶπε πὼς μὲ αὐτὸ ποὺ τῆς εἶχε συστήσῃ ἐννοοῦσε νὰ φυλάῃ ὅλο τὸ σπίτι. Ἡ γυναῖκα ἐν συνεχείᾳ τοῦ διηγεῖται τὴν «ἐπιτυχία» της, μὲ τὶς φακὲς καὶ τὸν κανατᾶ. Ὁ ἄντρας της τότε τῆς ἀποκαλύπτει τὸ μυστικό, στενοχωρημένος. Καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ἀπαντᾶ: Ἐσὺ ἔχεις τὸ φταίξιμο, διότι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ κάνῃς κρυφὰ τὶς δουλειές σου ἀπὸ τὴν γυναῖκα σου.

ε) Ὅ,τι κάνεις, τὸν ἑαυτό σο τὸ κάνεις.

Φτωχὴ γριούλα τοῦ χωριοῦ μένει μόνη ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν τώρα διότι ἀφοῦ ἔχασε τὸν ἄντρα της στὸν πόλεμο, στερήθηκε καὶ τὴν συντροφιὰ τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της, ποὺ ἔφυγε στὴν ξενητειά, χωρὶς νὰ δίδει σημεῖα ζωῆς.

Τακτικὴ συντροφιὰ εἶχε μόνον ἕναν φτωχὸ ζητιάνο, ποὺ τακτικὰ τὴν ἐπισκέπτετο καὶ ἐλάμβανε ἀπὸ αὐτὴν ὅ,τι εἶχε τὸ φτωχικό της σπιτάκι. Ἀπαραίτητη ἦτο ἡ ζεστὴ πίττα ποὺ τοῦ προσέφερε κάθε Σάββατο. Εἶχε ὅμως ἀπηυδήσῃ ἀπὸ τὶς συχνὲς ἐπισκέψεις του καὶ ἀποφάσισε νὰ θέσῃ τέρμα σὲ αὐτές, δίνοντάς τον πίττα δηλητηριασμένη ἀντιγράφοντας οὕτω τὸ «χριστόψωμο» τῆς κακιᾶς πεθερᾶς τοῦ Παπαδιαμάντη.

Ὁ γύφτος — ζητιάνος, ὁσάκις ἐλάμβανε ἀπὸ τὴν γριὰ κάτι ἀντηύχετο στερεότυπα ὡς ἑξῆς: Ὅ,τι κάνεις τὸν ἑαυτό σου τὸ κάνεις.

Ἀφοῦ ἑτοίμασε τὸ δηλητηριασμένο ψωμὶ - πίττα, τὸ προσέφερε στὸν ζητιάνο κατὰ τὴν νέα του ἐπίσκεψη, βέβαιη ὅτι θ' ἀπαλλαγῇ μιὰ γιὰ πάντα ἀπὸ τὸν ἐνοχλητικὸ ἐπισκέπτη. Ὁ γύφτος λαμβάνει τὴν πίττα καὶ ἀφοῦ ἀπευθύνει τὴν σχετικὴ εὐχή, φεύγει. Στὴν στράτα συναντάει ἕναν διαβάτη, πεινασμένο ποὺ τοῦ ζητεῖ νὰ τοῦ προσφέρῃ κάτι γιὰ φαγητό. Πονόψυχος ὁ ζητιάνος, προσφέρει τὴν ζεστὴ καὶ καλοφτιαγμένη πίττα τῆς γριᾶς καὶ συνεχίζει τὸν δρόμο του.

Σὲ λίγο ὁ διαβάτης καὶ ἐνῶ πλησιάζει στὸ σπιτικό του, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς γριᾶς — ἦτο ὁ ξενητευμένος γιός της — αἰσθάνεται φοβεροὺς πόνους καὶ πίπτει στὸ κρεββάτι. Στὶς ἐρωτήσεις τῆς μητέρας του, τί τοῦ συμβαίνει ἐκεῖνος τῆς διηγεῖται τὴν συνάντησή του μὲ τὸν ζητιάνο καὶ τὴν πίττα ποὺ ἔλαβε ἀπ' αὐτόν. Καὶ σὲ λίγο ξεψυχᾶ...

Τότε ἡ γριὰ ἐννόησε τὰ λόγια τοῦ ζητιάνου: ὅ,τι κάνεις τὸν ἑαυτό σου τὸ κάνεις.

Διότι ἔγινε ἡ φόνισσα τοῦ χαμένου ἐπὶ χρόνια παιδιοῦ της, τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ τῆς ἔφερνε τὴν χαρὰ στὸ σπίτι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Τοπωνυμικά.

Ἂν παλαιότερα λόγῳ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας στὴν περιοχὴ αὐτή, ἡ ὀνοματολογία ὡρισμένων περιοχῶν, διὰ τουρκικῶν λέξεων ἦτο ἐπιβεβλημένη, σήμερα διὰ τὸν ἴδιο λόγο, ἐπιβάλλεται — ἀντιστρόφως τώρα — ὅπως διὰ τὴν «ἐθνικὴν ἡμῶν ὑπόστασιν» ἐξαλειφθοῦν πολλὰ ἀπομεινάρια τῆς τουρκικῆς διάβασης ἀπὸ τὸν ἑλληνικώτατο τοῦτο χῶρο. Ξενίζεται κανείς, ἀκούοντας νὰ φέρουν τουρκικὴν ὀνομασίαν, χῶρι ἑλληνικοί. Μήπως στερεῖται ἀντιστίχου ἔστω ὀνοματολογίας ἡ πλουσιωτάτη καὶ διαυγεστάτη καὶ μουσικωτάτη ἑλληνικὴ γλῶσσα; Εἶναι μειωτικὸ διὰ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση καὶ φιλοτιμία, ἡ διαιώνιση μιᾶς τέτοιας καταστάσεως. Δὲν παραγνωρίζω τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ὁρολογία, δανείζεται πολλὲς λέξεις ξενικές, τῶν ὁποίων γίνεται εὐρυτάτη χρήση στὴν πατρίδα μας. Παράλληλα καὶ ἐμεῖς ἔχουμε δανείσει στὴν διεθνῆ ὁρολογία, πάμπολλες λέξεις — κυρίως τῆς ἀρχαιότητας. Νὰ δεχώμεθα ὅμως μοιρολατρικὰ καὶ ραγιαδίστικα, τὴν γλῶσσα ποὺ ὑπῆρξε τὸ «ἀφιόνι» διὰ τὴν ἐξαφάνιση τῆς δικῆς μας, εἶναι ἀνεπίτρεπτον. Εἶναι βαρὺ σφάλμα νὰ δεχώμεθα σὰν ἀναντικατάστατες, λέξεις τῆς τουρκικῆς διαλέκτου.

Σήμερα σὲ πολλὰ σημεῖα τῆς Δυτ. Θράκης, οἱ τοποθεσίες δὲν φέρουν ἑλληνικὲς ὀνομασίες. Βουνά, ποταμοί καὶ περιοχές, ἐξακολουθοῦν νὰ ὀνομάζωνται μὲ τουρκικὲς λέξεις. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν τὰ χωριά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀρχικῶς ἀκόμη ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων, μετωνομάσθησαν καὶ ἔλαβον παραπλησίαν ὀνομασίαν πρὸς τὴν τουρκικήν.

Τὸ χωριὸ Ἄμφια (λέξις σχέσιν ἔχουσα μὲ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἱερέως) ἐλέγετο Χατζημουσταφάκιοϊ ἤτοι εἶναι σχετικὴ πρὸς τὴν τουρκικήν. Διότι Χατζημουσταφάκιοϊ, σημαίνει τὸ χωριὸ τοῦ Χατζῆ - Μουσταφᾶ (ἱερέως).

Τὸ παραπλήσιον χωριὸ Μύστακας, ἐλέγετο Μπουγιοκλούκιον. Ἤτοι χωριὸ τοῦ «μύστακος».

Ἐξακολουθοῦν ὅμως οἱ κάτοικοι νὰ διατηροῦν μὲ τουρκικὴν ὀνομασίαν, τὶς ἀγροτικὲς περιοχές, διὰ τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ δωθῆ καὶ σὲ αὐτὲς ἑλληνικὴ ὀνομασία.

1. Λόφος Κὰν — τεπὲ (ματωμένος λόφος).

Τοῦ χωρίου δεσπόζει γήλοφος, ποὺ καλύπτεται κατὰ τὸ 1)3 καὶ κυρίως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευράν, μὲ πανύψηλα πεῦκα, ποὺ δίδουν ὁμορφάδα καὶ ζωὴ στὸ χωριό. Στὸ κέντρο τοῦ λόφου ὑπάρχει σήμερα Ἐκκλησία Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἀφιερωμένη στὴν μνήμη τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Σὲ ἀπόσταση πεντήκοντα μέτρων ἀνατολικά, εἶναι κατασκευασμένο μικρὸ προσκυνητάρι, εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

Διὰ τὴν ὀνομασίαν τοῦ γηλόφου εἰς «ματωμένον λόφον» (Κὰν—τεπὲ) ὑπάρχουν αἱ ἑξῆς ἐκδοχαί:

α) Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Βουλγαρικῆς κατοχῆς πρὸ τοῦ 1922, τὸ χωριὸ ἐκατοικεῖτο ἀπὸ Τούρκους μονίμους κατοίκους καὶ Βουλγάρους κατακτητάς. Ὁ λόφος ἦτο ἄδενδρος καὶ στὸ κέντρο αὐτοῦ ὑπῆρχε μεγάλο ἁλώνι, διὰ τὸν ἁλωνισμὸ τῶν γεννημάτων. Μέσα σὲ αὐτὸ συνεκεντρώνοντο ἅπαντες οἱ Βούλγαροι κάτοικοι κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ 'Αγίου Κων)ντίνου καὶ 'Ελένης τὴν 21ην Μαΐου, ποὺ ἰδιαιτέρως ἐτιμοῦσαν καὶ ἑώρταζον αὐτὴν μὲ μεγαλοπρέπειαν. 'Αφιέρωναν δὲ ὡς «κ ο υ ρ μ π ά ν ι α», 5 ἀρνιά.

Αὐτὰ ἐσφαγίαζαν ἐπάνω στὸν λόφο καὶ κοντὰ στὸ ὑπέροχον σήμερον προσκυνητάρι. Ἐπειδὴ τὸ αἷμα ἔτρεχε ἄφθονο ἀπὸ τὰ πέντε ἀρνιά, ὁ λόφος αἱματώνετο, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «Ματωμένος λόφος». Τὰ ἀρνιὰ τὰ ἔβραζαν μέσα σὲ πέντε χύτρες καὶ τὰ ἐμοίραζον μετὰ σὲ ὅλες τὶς παρέες ποὺ ἐσχημάτιζοντο μέσα στὸ πέτρινο ἁλώνι, ὅπου ἐπακολουθοῦσε γλέντι ὅλη τὴν ἡμέρα.

β) Νεώτεροι ἀναφέρουν ὅτι, κατὰ τὸν πρόσφατο πόλεμο μεταξὺ 'Ελλήνων καὶ Βουλγάρων, συνήφθη μεγάλη μάχη ἐκεῖ καὶ χύθηκε ἄφθονο αἷμα. Ἔκτοτε ὠνομάζετο ματωμένος λόφος.

2. Ἄ σ μ α λ ι κ.

'Ανατολικὰ καὶ συνέχεια τοῦ χωριοῦ, ὑπάρχει ἡ περιοχὴ Ἄ σ μ α λ ι κ. Ἡ ὀνομασία προέρχεται ἀπὸ τὴν ὕπαρξη — παλαιότερα — στὴν περιοχὴ αὐτὴ πολλῶν αὐτοφυῶν κτημάτων. 'Ασμᾶ, σημαίνει κλῆμα. Ὑπῆρχαν δὲ πάρα πολλὰ ὥστε ἀναρριχόμενα τοῦτα ἐπὶ τῶν ἐπίσης αὐτοφυῶν ἀγριοδένδρων, ἀπετέλουν μίαν ἀπέραντη κληματαριὰ (Ἄσμαλικ).

3. Γ κ ι ό λ γ κ ε λ ι κ.

Ἡ νότια περιοχὴ — κυρίως πεδινὴ — ὀνομάζεται Γκιόλγκελικ. Ὑπῆρχαν ἐδῶ παλαιότερα πολλὰ αὐτοφυῆ ἀγριόδενδρα τὰ ὁποῖα καὶ ἐσχημάτιζαν «μόνιμη σκιά», (γκιολγκέ). Λόγῳ δὲ τῆς διαρκοῦς σκιᾶς, ἡ περιοχὴ ἦτο ἀκατάλληλος διὰ πᾶσαν καλλιέργεια.

Τὸ ὑψόμετρον τῆς περιοχῆς εἶναι πολὺ χαμηλόν, καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ χειμῶνα, συγκεντροῦνται πολλὰ νερά, σχηματίζοντα ἕν εἶδος τεχνιτῆς λίμνης.

Διὰ τὴν περιοχὴν αὐτὴν πιστεύουν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐκατοικεῖτο. Ὡς πιθανὴ δὲ πόλη, ποὺ ὑπῆρχε, ἐθεωρεῖτο ἡ Τραϊανούπολις, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμαρτύρησε ἡ 'Αγία Γλυκερία. Νέος τοῦ χωρίου, πρὶν ὀλίγα χρόνια, εὑρισκόμενος στὸν στρατὸ ὡραματίσθη τὴν 'Αγίαν, ἡ ὁποία καὶ τοῦ ὑπέδειξε σημεῖον τῆς περιοχῆς ὅπου καὶ τῆς ἀνήγειρε εἰκονοστάσι.

Ἄλλο στοιχεῖο ποὺ πείθει περὶ τῆς ὑπάρξεως πόλεως, εἶναι ἡ κατὰ τὴν περίοδον τῆς βροχῆς ἀνεύρεσις ὑπὸ τῶν τσοπάνηδων χρυσῶν νομισμάτων, ὡς Κωνσταντινάτα κλπ. Γενομένων προσφάτως ἀνασκαφῶν διὰ τὴν διάνοιξιν νέας

κοίτης τοῦ ποταμοῦ Φιλιουρί, τὸ 1966, εὑρέθησαν πολλὰ τεμάχια ἀρχαίων ἀγγείων. Ἐπίσης σὲ ἀπόσταση 700 μέτρων, διήρχετο ἡ Ἐγνατία ὁδός, τῆς ὁποίας τμῆμα γεφύρας, σώζεται μέχρι σήμερον.

4. Ἀλ — καμπᾶ.

Στὴν βόρεια πλευρὰ τοῦ χωρίου καὶ πλησίον τοῦ Νεκροταφείου ὑπάρχει ἡ περιοχὴ Ἄλ—καμπᾶ, (ἀφρᾶτο μανδρί). Καὶ διερωτήθη κάποιος ἂν τὸ μανδρὶ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀφρᾶτο.

Διὰ τὴν τοποθεσίαν ὑπάρχει ἡ ἑξῆς ἐξήγηση.

Ἡ περιοχὴ εἶναι γήλοφος καὶ καταλήγει νοτίως πρὸς ρεματιά. Στὴν μεγάλη πλευρὰ τοῦ γηλόφου, ὑπῆρχαν κατασκευασμένα ἀχυροκάλυβα, ὅπου διέμειναν κοπάδια προβάτων, μὲ τοὺς τσοπάνηδες.

Οἱ κάτοικοι λόγῳ τῶν πολλῶν προβάτων, εἶχαν δημιουργήση μιὰ «συνοικία» κοπαδιῶν στὴν περιοχή, διατηρῶντας ἔτσι καθαρὸ τὸ χωριὸ ἀπὸ τὶς ἀκαθαρσίες. Καὶ ἦσαν αὐτὰ πάρα πολλά. Ἀργότερα ἐπωλήθησαν καὶ ἡ περιοχὴ ἔχασε τὴν παλιὰ ζωή της. Τὰ κτήματα ἀπεδόθησαν στὴν καλλιέργεια καὶ μάλιστα ἐδημιουργήθησαν ἀμπελῶνες. Ἡ μακροχρόνιος παραμονὴ τῶν προβάτων, εἶχε λιπάνει ἀρκετὰ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ χῶμα ἔγινε «ἀφρᾶτο». Μὲ τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται γνωστὴ ἡ περιοχὴ μέχρι σήμερα, ποὺ ἐξέλειπαν καὶ οἱ ἀμπελῶνες λόγῳ τῆς φυλλοξήρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΜΕΓΑ Γ. : Λαϊκαὶ ἑορταί.
2. ΠΛΟΥΜΑΚΗ Γ. : Λαογραφικὰ σημειώματα Κρήτης τόμος Α΄.
3. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗ Γ. : Ὁδηγίαι πρὸς συλλογὴν λαογραφικῆς ὕλης.

Γυναῖκες τῶν Ἀμφίων, ἀσχολούμενες μὲ τὸ βοτάνισμα τῶν «χασλαμάδων» (καπνοσπορεῖα).

Χαρακτηριστικὴ ἐνδυμασία νεάνιδος τῆς παλιᾶς ἐποχῆς.

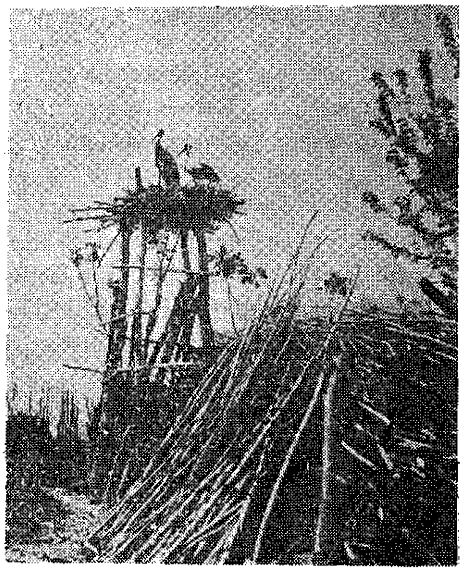

Ὁ Πύργος - φωλιὰ τῶν πελαργῶν, ποὺ μὲ ἐπιμέλεια κατασκευάζουν οἱ κάτοικοι, γιὰ τὴν διαμονὴ τῶν ἄκακων πουλιῶν.

Γυναῖκες τῶν Ἀμφίων μὲ κόλλυβα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Πεντηκοστῆς.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 ΑΘΗΝΑΙ

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΥΠΟ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΨΑΘΑ
ΚΑΙ
ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΗΤΡΑΚΑΗ-ΨΑΘΑ

ΑΘΗΝΑΙ
1970

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Θερμὴ εἶναι ἡ εὐχαριστία μας πρὸς τὸν Θεὸν ὡς καὶ πρὸς τὴν «Ἑταιρίαν Θρακικῶν Μελετῶν», διότι ἤδη ἐφθάσαμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἐκδοθῇ ἡ λαογραφική μας μελέτη «Ὁ Σκοπὸς Ἀνατολικῆς Θράκης», ἡ ὁποία ὑπῆρξε καρπὸς τῆς ἀγάπης μας πρὸς τὴν γενέτειρα τῶν γονέων μας.

Εἰς τὴν προσπάθειάν μας πρὸς συγγραφὴν τῆς μελέτης αὐτῆς συναντήσαμε φαινομενικῶς ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια, ἡ ἐνατένισις ὅμως πρὸς τὸν τεθέντα σκοπὸν μᾶς ἐγιγάντωσε τὴν ὑπομονήν, τὴν καρτερίαν καὶ ἐγεύθημεν ἤδη τοὺς πρώτους καρποὺς τῆς ἐργασίας μας οἱ ὁποῖοι εἶναι δύο οἱ ἑξῆς: 1) ἡ τιμὴ μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλε ἡ ἐπιτροπὴ βραβεύσεως τῆς Κοινότητος Νέου Σκοποῦ Σερρῶν τὸ βιβλίον τοῦτο καὶ 2) ὁ ἔπαινος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Ἤδη εὐγενῶς προσφέρεται «ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν» νὰ ἐκδώσῃ τὴν μελέτην μας περιβάλλουσα μὲ τὴν ἰδικήν της τιμὴν καὶ ἐκφράζομεν καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς τὰς εὐχαριστίας μας.

Ἐπὶ πλέον χρέος μας εἶναι νὰ εὐχαριστήσωμεν θερμῶς καὶ ἅπαντας τοὺς Σκοπιανοὺς καὶ τοὺς ἄλλους Θρᾷκας οἱ ὁποῖοι προθύμως μᾶς παρέσχον κάθε πληροφορίαν.

Ἐν Νέῳ Σκοπῷ τῇ 1ῃ Μαρτίου 1970

Οἱ συγγραφεῖς
Ἀπόστολος Δημοσθένους Ψαθᾶς
καὶ
Βασιλικὴ Μητρακλῆ — Ψαθᾶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἀριθμ. Πρωτ. 57634

Ἀθῆναι, 29 Φεβρουαρίου 1968

Π ρ ὸ ς
τὸν κ. Ἀπόστολον Φαβῆν, διδάσκαλον
καὶ τὴν κ. Βασιλικὴν Μητρακλῆ Φαβῆ, διδασκάλισσαν.
Τριγλίας 26
εἰς Σέρρας

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν, ὅτι ἡ Σύγκλητος λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν, κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 22 Δεκεμβρίου 1967, τὴν σχετικὴν ἀναφορὰν τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἀπεφάσισε τὴν ἀπονομὴν εἰς ὑμᾶς **τριτου** ἐπαίνου μετὰ χρηματικῆς ἀμοιβῆς ἐκ δρχ. **χιλίων** πεντακοσίων (1.500), διὰ τὴν ὑφ' ὑμῶν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸ ἀνωτέρω Κέντρον συλλογὴν "Ὁ σκοπὸς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης".

Ὁ Πρόεδρος
ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΚΑΣΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεύς
ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΝΕΟΥ ΣΚΟΠΟΥ
ΣΕΡΡΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑ ΒΡΑΒΕΥΣΕΩΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΒΡΑΒΕΥΣΕΩΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΝΕΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΣΕΡΡΩΝ

ΑΠΟΝΕΜΕΙ

Β! ΒΡΑΒΕΙΟΝ

Εἰς τόν Ἀπόστολον Ψαθᾶν τοῦ Δημοσθένους

διὰ τὸ δοκίμιον αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἱστορία Σκοπιοῦ Ἀν. Θρᾴκης.

Ἐν Ν. Σκοπῷ τῇ 27 Φεβρουαρίου 1966

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΦΤΑΝΤΖΗΣ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ
ΣΤΕΡΓΙΟΣ ΒΑΛΙΩΛΗΣ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Ὁ Σκοπὸς Ἀνατολικῆς Θράκης εὑρίσκεται βορειοανατολικὰ τῆς πόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων περίπου ἀπ' αὐτήν. Εἶναι κτισμένος ἐπάνω εἰς δύο λόφους ποὺ κεῖνται ἀμφιθεατρικά. Διαρρέεται ἀπὸ ἕναν χείμαρρον ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Στράντζας καὶ χύνεται εἰς τὸ μεγάλο ρέμμα τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, παραπόταμον τοῦ Ἐργίνη (Κοιν. Ἔργινας).

Κυκλικὰ τοῦ Σκοποῦ εἶναι φυτευμένα τ' ἀμπέλια τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων περίπου, κατάφυτα δὲ καὶ ἀπὸ ποικίλα ὀπωροφόρα δένδρα, προσφέρουν μαγευτικὴν θέαν εἰς τὸν θεατὴν κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ καλοκαίρι.

Βορείως τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς τρίωρον ἀπόστασιν, βρίσκεται τὸ ὄρος Μικρὸς Αἷμος ἢ Στράντζα. Ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Μικροῦ Αἵμου ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Βουλγαρία καὶ τελειώνει στὸ ἄνοιγμα τοῦ Βοσπόρου, πρὸς τὴν Μαύρη Θάλασσα. Τουρκικὰ ὀνομάζεται «Κιουτσοὺκ - Μπαλκὰν» καὶ ἔχει τὴν ἴδια σημασία μὲ τὰ Ἑλληνικά.

Ἡ ὀροσειρὰ αὐτὴ ἔχει πολλὰ ἐπὶ μέρους βουνὰ καὶ κάθε βουνὸ πάλι τὶς δικές του κορυφές.

Σπίτια

Τὰ σπίτια τοῦ Σκοποῦ εἶναι εὐρύχωρα καὶ τὰ πιὸ πολλὰ διώροφα. Ἐσωτερικὰ εἶναι στολισμένα μὲ περίσσεια φιλοκαλία, ἰδίως μὲ ἔργα ἐγχωρίου κατασκευῆς.

Οἱ Σκοπιανὲς ἦσαν ξακουστὲς γιὰ τὴν δεξιοτεχνία τους σὲ ὅλους τὶς γυναικεῖες ἐργασίες καὶ ἰδίως τοῦ «λάκου»(1), τὰ «συρτὰ»(2) καὶ τὰ «σκουλωτὰ»(3) τὰ ἔστρωναν ἐπάνω στὰ «σέτια»(4) τὸν χειμῶνα, ἐνῷ κάτω στὸ πάτωμα ἦταν στρωμένα παχιὰ «κιλίμια» μὲ διάφορα σχέδια σὲ τεχνικώτατο συνδυασμὸ χρωμάτων. Τὸ δημιουργικὸ καὶ ἐφευρετικὸ πνεῦμα τῶν γυναικῶν τοῦ Σκοποῦ ζητώντας διαρκῶς καινούργια τέχνη στὸν ἀργαλειό, τελειοποίησε

---

1. Λάκος = Ἀργαλειός.

2. Συρτὰ = Ὑφαντὰ μάλλινα σκέτα βαμμένα κόκκινα σκοῦρα.

3. Σκουλωτὰ = Ὑφαντὰ μάλλινα μὲ τὴν καλὴ ἐπιφάνεια σκουρωτὴ ποὺ ὅταν ἦταν βαμμένα κόκκινα ἢ πράσινα ἔμοιαζαν σᾶν βελοῦδο.

4. Σέτια = Καναπὲς κτιστὸς κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου. Σὲ μερικὰ δωμάτια εἶχαν σέτια καὶ στοὺς δύο τοίχους καὶ σὲ ἄλλα καὶ στοὺς τρεῖς.

τὰ «κιλίμια»(1) ἀπὸ τὰ «λουρωτὰ»(2) ποὺ ὕφαιναν τὰ πρῶτα χρόνια ἔφθασαν στὰ «ξεφαδιαστά»(3). Ὅταν πλησίαξε τὸ Πάσχα ὅλα τὰ «χειμωνιάτικα» σηκώνονταν, τινάζονταν, πλύνονταν στὸν ποταμὸ καὶ φυλάγονταν στὰ «σεντούκια»(4) καὶ τὸ σπίτι ντυνότανε στὰ «καλοκαιριάτικα». Τώρα τὰ σέτια στολίζονταν μὲ τὰ «γιολίδ'κα»(5) ἢ τὰ «ταρακλίδ'κα»(6). Τὰ τελευταῖα ἦταν πιὸ ἐπίσημα καὶ τὰ ἔστρωναν στὰ σέτια τῆς σάλας. Πάνω ἀπ' αὐτὰ μόνον ἐκεῖ ποὺ κάθονταν, ἔβαζαν τὰ «σκεπάσματα» στενὰ φύλλα ἀπὸ «χασὲ» μὲ δαντέλλα στὴν ἄκρη. Τὰ ἔστρωναν αὐτὰ γιὰ νὰ μὴν λερώνουν τὰ ὑφαντά.

Ὅλα τὰ στρωσίδια τῶν σετιῶν, τόσο τὰ μάλλινα ὅσο καὶ τὰ βαμβακερά, κατέβαιναν ὡς κάτω στὸ πάτωμα καὶ τελείωναν σὲ πλούσια λευκὰ κρόσια, ἔργα καὶ αὐτὰ τῶν γυναικείων χεριῶν. Ἀνάλογα μὲ τὸν πλούσιο στολισμὸ τῶν δωματίων ἀπὸ εἴδη ὑφαντὰ ἦταν καὶ τὰ στρωσίδια (τὰ στρώματα καὶ σκεπάσματα) τοῦ ὕπνου.

Οἱ «μουσάντρες»(7) ἦταν γεμάτες ἀπὸ χράμια (κάπες σκουλωτὲς) σεντόνια μάλλινα γιὰ τὸν χειμῶνα καὶ βαμβακερὰ γιὰ τὸ καλοκαίρι. Μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ εἶχαν τὴ θέση τους σὲ ἰδιαίτερο δωμάτιο — τὸ σεντούκ-οντασὶ καὶ τὰ σεντούκια ποὺ φύλαγαν τὴν προῖκα τῶν κοριτσιῶν. Ἐκεῖ μέσα τόπια - τόπια φύλαγαν λογῆς - λογῆς ὑφάσματα τοῦ ἀργαλειοῦ: Τὸ «πισιμὶ»(1) ποὺ μὲ αὐτὸ θὰ γίνονταν τὰ πουκάμισα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῶν συμπεθέρων, ποὺ θὰ τ' ἄστελνε ἡ νύφη στὰ πανέρια, μὲ τὶς μπιμπίλες στὸ γιακᾶ καὶ τὰ μανίκια. Τὸ «τιριπλικένιο»(2) κι αὐτὸ γιὰ τὰ καθημερινὰ πουκάμισα. Τὰ μασουρωτά, τὰ δίμιτα, τὰ πελτὰ γιὰ σεντόνια καὶ λοιπὰ χρειώδη. Καὶ τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα τὸ «ψηφωτὸ»(3) γιὰ τὰ καλὰ τραπεζομάντηλα. Τὶς πετσέτες τοῦ φα-

---

1. Κιλίμια = τάπητες.

2. Λουρωτὰ = λωρίδες, τὰ χρώματα, ριγωτά.

3. Ξεφαδιαστὰ = κεντητά. Τὰ ξεφαδιαστὰ τὰ κετνοῦσαν τὴν ὥραν ποὺ τὰ ὕφαιναν ἀκόμη. Σχέδια ἔπαιρναν ἀπὸ βιβλία σχεδίων καμβά. Πολλὲς φορὲς οἱ ἐξυπνότερες ἔκαναν σχέδια «ἀπὲ τὸ νοῦ τους». Γλάστρες μὲ λουλούδια, πουλιὰ κλπ., ἐστόλιζαν τὰ ξεφαδιαστὰ κιλίμια καὶ τοὺς σιτζαντέδες.

4. Σεντούκια = λέξις τουρκική, μπαοῦλα.

5. Γιολίδ'κα = (δροματά, ραβδωτά, ριγωτά, ὑφαντά, βαμβακερὰ στρωσίδια πάνω στὰ σέτια ἄσπρα μὲ μπλὲ γραμμὲς (γιολίδ'κα = ἀπὸ τὴν τουρκικὴ λέξι γιὸλ = δρόμος).

6. Σαρακλίδ'κα = τὰ ἐπίσημα στρωσίδια τῶν σετιῶν ἄσπρα μὲ μπλὲ σχέδια.

7. Μουσάντρες = ντουλάπες κτιστὲς μέσα στὸν τοῖχο, ὅπου φύλαγαν τὰ στρώματα καὶ τὰ παπλώματα.

1. Πισιμὶ = Ὑφαντὸ λεπτὸ μὲ μετάξι καὶ φελεμένι.

2. Τιριπλικένιο = μὲ πολὺ λεπτὴ κλωστὴ βαμβακερή.

3. Ψηφωτὸ = ἄσπρο ὑφαντὸ μὲ μικρὰ τετραγωνίδια, πάλι ἀπὸ τὴν ἴδια κλωστὴ ποὺ γινόταν στὸ φάσιμο. Καὶ τὰ μασουρωτά, τὰ δίμιτα καὶ τὰ πελιτὰ καὶ αὐτὰ ὑφαντά ποὺ διέφεραν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο στὸ φάσιμο.

γητοῦ καὶ τὶς «πατσαβροῦδες»(4). Θὰ εἶχαν καὶ τὰ «σαντρατσωντὰ»(5) καὶ τὰ κιτριλωτά, ἄσπρα μὲ κόκκινες γραμμὲς σταυρωτὲς ἢ ἄσπρα μὲ μπλὲ γραμμές, γιὰ τὰ τραπεζομάντηλα καὶ τὶς πετσέτες καθημερινῆς χρήσεως. Καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλα «φαντὰ»(6) γιὰ μαξιλάρια, στρώματα κλπ.

Συνοικίες

'Ο Σκοπὸς εἶχε τέσσαρες συνοικίες, ποὺ τὶς ἐχώριζε ἀνὰ δύο ἕνας χείμαρρος ποὺ τουρκικὰ ὀνομαζόταν «'Οσκιοὺπ - Ντερὲ» (Σκοποῦ ποτάμι).

'Ανατολικὰ τοῦ ποταμοῦ ἦσαν οἱ συνοικίες «Κυριακὸ» καὶ «Παλατίνι» καὶ Δυτικὰ τὸ «Σακιζλῆ» καὶ τὸ «'Αλεμόνι».

Ὑπῆρχαν τρεῖς γέφυρες στὸ ποτάμι καὶ ἦταν εὐχερὴς ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν συνοικιῶν.

'Επειδὴ προέρχονταν οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ ἀπὸ διαφορετικὰ χωριὰ διὰ τοῦτο ὑπῆρχε κάποια διαφορὰ στὴν ὁμιλία, στὰ ἔθιμα, στὴν περιβολὴ ὡς καὶ κάποια ἀντιζηλία μεταξύ τους.

Χαρακτηριστικὸ αὐτῆς τῆς ἀντιζηλίας εἶναι καὶ τὸ παρακάτω δίστιχο:

«Στὸ Κυριακὸ» οἱ ὄμορφες, στὸ Παλατὶν οἱ ἄσπρες
στὸ Σακιζλῆ καὶ στ' 'Αλεμόν' γαρύφαλλα μὲ γλάστρες.

'Ο πληθυσμὸς μέχρι τὸ 1950 ἦταν περίπου 3.000 κάτοικοι. 'Απὸ τὸ 1950 ὅταν ἔγινε ὁ ἐπαναπατρισμὸς ἔφτασε στὶς 6.000 κατοίκους.

Βρύσες

'ΟΣκοπὸς τὰ πρῶτα χρόνια ὑδρεύετο ἀπὸ πηγάδια, ἀργότερα ὅμως μετὰ τὸ 1860 ἀπὸ βρύσες (τσεσμέδες). Ὑπῆρχαν δύο ἕως τρεῖς βρύσες σὲ κάθε συνοικία. Μέχρις ὅτου ἔγινε ὁ ἐκπατρισμὸς τὸ 1922 ἐσώζοντο τρεῖς βρῦσες, μιὰ «στὸ Τουρκικὸ τζαμί», μιὰ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Δημητροῦ τοῦ Λουναβίδη καὶ μιὰ στὴν 'Εκκλησία τοῦ 'Αγίου Δημητρίου. 'Επειδὴ ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσε τὸ νερό, ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἀνώρυξαν ἕνα καινούργιο πηγάδι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι περὶ τὰ δέκα λεπτὰ καὶ προς βορρᾶν αὐτῆς. Τὸ νερὸ ποὺ βγῆκε ἦταν πόσιμο, καθαρό, δροσερό, καὶ τόσο ἄφθονο, ὥστε πελων (11ος—12ος αἰὼν μ.Χ.). «Τῆ Μαγκλαβὶτ τὸ πηγάδ'». Καὶ τὸ πηγάδι αὐτό. Πῆρε τὴν ὀνομασία «τῆ Σηφρόνιο τὸ πηγάδ» διότι ἀνοίχτηκε μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ 'Ιεροδιακόνου καὶ πρακτικοῦ 'Ιατροῦ ἐξ 'Ηλιουπόλεως τῆς μικρᾶς 'Ασίας Σωφρονίου ὁ ὁποῖος διηύθυνε καὶ τὴν 'Ελληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ ἐπὶ εἴκοσι χρόνια (1860—1880).

---

4. Πατσαβροῦδες = μικρὰ πετσετάκια ποὺ σκούπιζαν τὰ χέρια στὸ τραπέζι μ' αὐτά, ἐνῶ τὴ μεγάλη πετσέτα τὴν ἄπλωναν στὴ ποδιά.

5. Σαντρατσωτὰ = μὲ γραμμὲς ποὺ διασταύρωναν.

6. Φαιδα = Τφαντά.

Πηγάδια ὑπῆρχαν πολλὰ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Ἀναφέρομε μερικά: «Τῇ Γιαννὰκ τὰ πηγάδια», «τῇ Λιαλοὺρ τὸ πηγάδ'». Τὸ νερὸ τοῦ πηγαδιοῦ αὐτοῦ ἐχρησίμευε περισσότερο γιὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν βοσκὴ (τὴν ἀγέλη). «Τῇ Βρανᾶ τὸ πηγάδ». Πολὺ παλαιὸ πηγάδι μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι, εὑρίσκετο πάνω στὸ δρόμο ποὺ πήγαινεν εἰς τὰ «Κεραμιδαριά». Ἡ ὀνομασία του μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν οἰκογένεια Βρανᾶ, οἰκογένεια γαιοκτημόνων τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων (11ος—12ος αἰὼν) μ.Χ. «Τῇ Μαγκλαβὶτ τὸ πηγάδ'». Καὶ τὸ πηγάδι αὐτὸ ἦταν πολὺ παλαιόν. Βρισκόταν βορειότερον τοῦ προηγουμένου. Τὸ ὄνομά του ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς ἱστορικὴν Βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν τελευταίων χρόνων.

Μαγκλαβῖται ὀνομάζονταν οἱ σωματοφύλακες τοῦ Βασιλέως. Πῆραν τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀπὸ τὸ μαστίγιον ποὺ ἔφεραν κρεμασμένο ἀπὸ τὴ μέση τους, καὶ λεγόταν μαγκλάβιον. Ποτὲ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἔβγαινε χωρὶς τὴν συνοδεία τῶν Μαγκλαβιτῶν.

Μέσα στὴν πόλι καὶ πρὸς νότον πλησίον τῆς τρίτης γεφύρας τοῦ ποταμοῦ «τὸ κάτ' τὸ γεφύρ» ὑπῆρχε τὸ «βαρούλι». Ὅποιος ξένος ἔπινε ἀπὸ τὸ νερὸ αὐτὸ καὶ ἦταν ἀνύπανδρος ἔλεγαν ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸν Σκοπό, διότι θὰ παντρευόταν ὁπωσδήποτε μὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὡραῖα κορίτσια τῆς πόλεως. Γι' αὐτὸ ἔμεινε ἡ φράσι «Ἤπιε νερὸ πὲ τὸ βαρούλ».

Ἐξοχὲς — Βουνὰ — Δάση — Ποταμοί.

Ὁ Σκοπὸς εὑρισκόμενος τρεῖς μόνον ὧρες μακρυὰ ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰ τῆς Στράντζας, εἶχε ἰδίως πρὸς βορρᾶν πλῆθος ἀπὸ ὡραιότατες τοποθεσίες, δασώδεις βουνοκορφὲς καὶ βουνοπλαγιὲς ὅπου σχεδὸν ὅλο τὸ χρόνο πλὴν τὸν χειμῶνα, τὶς γιορτὲς οἱ Σκοπιανοὶ ἔβγαιναν γιὰ ν' ἀπολαύσουν τὴν μαγεία τῶν τοπίων, τὰ γάργαρα καὶ δροσερὰ νερὰ καὶ νὰ ἀναπνεύσουν τὸν ζωογόνο καὶ μυρωμένο ἀέρα τῶν δασωμένων βουνῶν. Στὰ πανηγύρια τους ποὺ τὰ ἔκαναν ἐκεῖ ψηλὰ γλεντοῦσαν ὅλοι μὲ πολὺ κέφι καὶ χαρὰ γιατὶ ἄνοιγε τὴν ψυχή τους ἡ πανέμορφη φύσι.

Ὁ Ἁγιολιᾶς (Προφήτης Ἠλίας).

Ὁ Προφήτης Ἠλίας ἦταν ἕνα ὕψωμα δασωμένο περὶ τὴν μίαν ὥραν πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ. Ἐκεῖ ἦταν κτισμένο καὶ ἕνα ἐκκλησάκι χωμένο μέσα εἰς τὸ πυκνότερο μέρος τοῦ δάσους, ἀφιερωμένο εἰς τὸν Προφήτη Ἠλία τὸν κατ' ἐξοχὴν προστάτην τῆς κτηνοτροφίας. Οἱ βαλανιδιὲς καὶ οἱ ὀξυὲς προσέδιδαν πολλὴ ὀμορφιὰ εἰς τὴν περιοχὴν καὶ καθὼς ἀνυψωνόταν τὸ ἔδαφος πρὸς βορρᾶν διέκριναν τὶς κορυφὲς αὐτῶν τῶν δένδρων ἀπὸ πολὺ μακρυὰ οἱ ἐπανερχόμενοι ξενητεμένοι Σκοπιανοὶ ἀπὸ τὸν Νότο. Ἐγέμιζε ἡ ψυχή τους

ἀπὸ χαρὰ καὶ τὰ μάτια τους ἀπὸ δάκρυα μὲ τὴν ἐνατένισι τῶν τόπων ὅπου ἐπέρασαν τὰ παιδικά τους χρόνια ξένοιαστοι μὲ τὶς τρέλλες τους καὶ τὰ παιγνίδια τους.

Ὁ Ἁγι - Θόδωρος (Ἅγιος Θεόδωρος).

Ἔτσι ὠνομαζόταν μιὰ χαράδρα κατάφυτη ἀπὸ δρύες (βελανιδιές), ὅπου ὑπῆρχε ἕνα μικρὸ ἐκκλησάκι μὲ ἁγίασμα ἀφιερωμένο στὸν στρατηλάτη Ἅγιο Θεόδωρο. Ἐγινόταν πανήγυρις τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου (Ἑορτὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς).

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, λόγῳ ἐξάψεως τῶν ἑορταστῶν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν οἰνοποσίαν, ἐγινόταν παρεξηγήσεις καὶ χυνόταν αἷμα. Γι' αὐτὸ πῆρε τὴν ὀνομασία «Κανλῆ Πανηγύρ'» (πανηγύρι αἵματος). Ἐσυνήθιζαν οἱ ἑορτασταὶ μέσα εἰς τὸ ὡραῖο τοπίο νὰ συναγωνίζωνται ποιὸς θὰ εἶχε τὸ ὡραιότερο καὶ τὸ πιὸ στολισμένο ἄλογο. Ἀκόμη συναγωνιζόταν ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἀναβάτες θὰ ἔβγαινε πρῶτος εἰς δρόμον ταχύτητος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν.

Ἡ Πετρόπουβα, ἡ Μαλλιαρότουβα καὶ ἡ Πυρπυρότουβα (παπυρότουβα).

Εἶναι τρεῖς λόφοι μικροὶ ποὺ ἔχουν διάμετρον 50—100 μέτρα καὶ ὕψος 25—50 μέτρα. Εὑρίσκονται πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο ὡρῶν τοῦ Σκοποῦ ἐπάνω εἰς τὸν ἁμαξιτὸν δρόμον ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς τὸ Εὐκάρυον καὶ τὰ Σάζαρα. Εἶναι μᾶλλον τεχνητοὶ παρὰ φυσικοὶ λόφοι καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι δημιουργήματα χρόνων Βυζαντινῶν καὶ ὑπῆρξαν τεχνητὰ χωρογραφικὰ σύνορα. Ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν τριῶν ἄλλων ποὺ εὑρίσκονται νοτιοδυτικὰ τοῦ Σκοποῦ πρὸς τὸ μέρος τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Ὁ πρῶτος ὠνομάσθηκε «Πετρότουβα», διότι στὴν κορυφή του εἶχε ἐπανωτὲς πελώριες πέτρες, ὁ δεύτερος «Μαλλιαρότουβα» διότι εἶχε πυκνὴ βλάστησι ἀπὸ χαμόκλαδα καὶ ἐφάνταζε ἀπὸ μακρυὰ σὰν νὰ ἦταν ντυμένος μὲ δασύτριχο (μαλλιαρὸ) περιβολὴν καὶ ὁ τρίτος «Πυρπυρότουβα» διότι ἐφύτρωναν ἐπάνω του θάμνοι σὰν καλάμια (παπύρια ὀνομαζόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Σκοπιανῶν) καὶ ἀντὶ παπυρότουβα ἐπεκράτησε ἡ μὲ ἀναγραμματισμὸν σχηματισθεῖσα λέξις «Πυρπυρότουβα».

Ἡ Ἁγία Τριάδα.

Ἔτσι ὠνομαζόταν μία πλαγιὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μικροῦ Αἵμου (ὀροσειρὰ τῆς Στράντζας) τρεῖς ὧρες βόρεια τοῦ Σκοποῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μία μικρὴ ἐκκλησία ποὺ στὴν εἴσοδό της ἐσώζετο δεξαμενὴ μὲ ἁγίασμα. Εἰς τὴν θαυμασίαν αὐτὴν βουνοπλαγιὰν κάτω ἀπὸ τὴν σκιὰν τῶν πανύψηλων δένδρων

ἐγινόταν ἡ μεγαλύτερη πανήγυρις τῶν Σκοπιανῶν στὴν ὁποία συμμετεῖχαν ξένοι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά.

Ὅλοι οἱ ἑορτασταὶ προχωροῦσαν δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας βορειότερα γιὰ νὰ πιοῦν τὸ παγωμένο νερὸ τῆς Κρασσάβος.

Κ ρ α σ ά β β ο κ α ὶ Κ ρ α σ σ ά β α.

Κρασάββο ὠνόμαζαν μιὰ κοιλάδα ὅπου ὑπῆρχε πολὺ νερὸ (μάνα τοῦ νεροῦ). Ἔβγαινε ἀπὸ τὰ ριζώματα ἑνὸς πελωρίου δένδρου καὶ ἦταν τόσο κρύο ποὺ ἐπάγωνε τὰ χέρια καὶ ἔσπαζε τὰ ποτήρια.

Ἐκεῖ ἐπήγαιναν οἱ Σκοπιανοὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου, νὰ φᾶνε, νὰ πιοῦνε καὶ νὰ σκορπίσουν τὴν χαρά τους μὲ τὰ τραγούδια τους ποὺ τὰ συνώδευαν τὰ βιολιὰ καὶ τὰ λαγοῦτα.

Τ ὸ Μ ε γ ά λ ο ῥ έ μ μ α ἢ ὁ Μ ε γ ά λ ο ς π ο τ α μ ό ς.

Ἔτσι ὀνομάζεται ὁ ποταμὸς ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ τελευταῖα βουνὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Μικροῦ Αἵμου. Χωρίζει σὲ ὅλη σχεδὸν τὴν διαδρομή του τὶς περιοχὲς Σκοποῦ, καὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ χύνεται ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ποταμοὶ τῆς περιφερείας Σαράντα Ἐκκλησιῶν εἰς τὸν Ἐργίνην (κοινῶς Ἔργινα). Ἐπῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ μεγάλο πλάτος ποὺ ἔχει (50—200 μέτρα) καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνο ποὺ ἔφερνε ὅταν ἐπλημμύριζε. Στὴν ἀνατολική του ὄχθη ὑπῆρχαν νερόμυλοι οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦσαν τὶς ἀνάγκες τῶν γύρω χωριῶν. Τέτοιοι μύλοι ἦσαν «Τῆ Πασάκαλου» «Τῆ Χατὶπ» «Τῆ Κωσταδόπλου» «Τῆ Κομινηνοῦ» «Τῆ Γανὶτ» «Τῆ Χαρτᾶ» κ.ἄ.

Ὁ Ἀ ρ κ ο υ λ ᾶ ς. Ἀρκουλᾶς ὀνομάζεται μία τοποθεσία ποὺ εὑρίσκεται ἀνατολικὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας περίπου. Πιθανὸν νὰ ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἐρείπια ἀψιδωτῆς καμάρας (ARGUS λατ. = τόξον, ἀψίδα). Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ πηγὴ μὲ ἄφθονο καὶ καλὸ νερό.

«Τ ὰ π α ι δ ό π λ α». Ἡ τοποθεσία αὐτὴ εὑρίσκεται 1½ ὥρα βορειοανατολικὰ τοῦ Σκοποῦ ἐπάνω εἰς τὸν δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ γιὰ τὸ Σκεπαστὸ - Σαμάκοβο. Ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὶς δύο μυτερὲς πέτρες ποὺ βρίσκονται εἰς τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἡ μία ἀπέναντι στὴν ἄλλην καὶ καθὼς εἶναι ἴδιες καὶ ἀπαράλλακτες ὁμοιάζουν μὲ ἀδέλφια «παιδόπλα» ποὺ συνομιλοῦν.

Τ ὸ Κ ά σ τ ρ ο (Τουρκικὰ Καλὲς = τὸ τεῖχος). Τὸ Κάστρο ἦταν ἕνα Βυζαντινὸ φρούριο κτισμένο ἐπάνω σὲ ἕνα πελώριο βράχο ὕψους 150 μέτρων. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ σπηλιὰ (Σκοπιανὴ σπλοῦχα) ὅπου σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσι ἐσώζετο θησαυρὸς (μαδραγούνα) ποὺ ἐφυλασσόταν ἀπὸ τὸ «στοιχειό».

Εἰς τὸ ἁγίασμα ποὺ ὑπῆρχε ἐγινόταν πανηγύρι στὶς 6 Αὐγούστου (Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος—Χριστοῦ).

'Από τὰ ἐρείπια σπιτιῶν ποὺ ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ μερικὰ ἐπώνυμα Σκοπιανῶν (Καστρινός, Δούκογλου) συμπεραίνουμε ὅτι ἦταν παλαιὸ 'Ελληνικὸ χωριὸ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸν φόβον τῶν λυμαινομένων τὴν περιοχὴν ληστῶν, μετώκησαν ὁμαδικὰ εἰς τὸν Σκοπόν.

Τὸ Κουρὶ (Δάσος). Ἦταν μιὰ δασωμένη τοποθεσία μία ὥρα πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ. Τὴν ὡραιότητα τοῦ τοπίου, συμπλήρωνε καὶ τὸ κρυστάλλινο καὶ ἄφθονο νερὸ τῆς πηγῆς. Στὸ ρωμαντικὸ αὐτὸ τοπίο ἐσυνέχιζαν τὸν χορὸ καὶ τὸ γλέντι οἱ Σκοπιανοὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν μεγάλη πανήγυρι τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἡ τοποθεσία ἦταν γνωστὴ μὲ τὴν ὀνομασία «Λέκα Τσεσμεσὶ» ἀπὸ τὸ ὄνομα «Λέκα» τοῦ κατασκευαστοῦ τῆς βρύσης (τσεσμές).

Λόφος Πανηγύρεως (Πανεγύρ' Τεπέ).

'Ο λόφος πανηγύρεως βρίσκεται βορειοανατολικὰ τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας. 'Από τὴν θέσιν αὐτὴν φαίνεται πρὸς Νότον ὁ ἀπέραντος κάμπος πρὸς Λουλὲ - Μπουργὰζ καὶ Ραιδεστόν. 'Εγινόταν πανήγυρις τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ «στὶς ὀχτὼ τῆς Πασκαλιᾶς».

Ἔδαφος: Πρὸς βορρᾶν ἦταν ὀρεινό, τὸ ὑπόλοιπον πεδινὸ καὶ πολὺ εὔφορον.

Κλῖμα: Εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν. Κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος εἶναι ἀρκετὰ δριμύ.

'Ο Σκοπὸς ἦταν τόπος παραθερισμοῦ λόγῳ τῶν δασῶν ποῦ ὑπῆρχαν πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ. 'Από τὰ πέντε ἑκατομμύρια στρέμματα δασῶν ποῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην τὰ τρία ἑκατομμύρια ἀνῆκαν εἰς τὴν περιοχὴν Σκοποῦ — Σαράντα 'Εκκλησιῶν.

Προϊόντα: Παράγει σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι καὶ τὴν περίφημη σίκαλη. Μὲ σίκαλη ἀναμιγνυόταν τὰ ἄλλα δημητριακὰ γιὰ νὰ γίνεται τὸ ψωμὶ μαλακὸ καὶ νόστιμο. 'Επειδὴ ὅμως κατὰ τὸ κόψιμο τοῦ ψωμιοῦ κολλᾶ τὸ μαχαῖρι ἔμεινε ἡ Σκοπιανὴ παροιμία: «Πὲ ποῦ εἶσαι; Πὲ τὸ Σκοπό». «Βγάλ' τὴ μπελίδα σ' (μαχαῖρι ποὺ κλείνει) νὰ τὴν διῶ».

'Η θέα τῶν κολλημένων ὑπολειμμάτων εἰς τὸ μαχαῖρι τοῦ σικαλένιου ψωμιοῦ ἦταν τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁ κάτοχος τῆς «μπελίδας» ἦταν Σκοπιανός.

'Αμπελουργία.

'Από παντοῦ περικυκλώνουν τὴν πόλιν τ' ἀμπέλια, ἐκτεινόμενα εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων περίπου, κατάφυτα δὲ καὶ ἀπὸ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα, προσφέρουν ἐπιπροσθέτως μαγευτικὸν θέαμα. Πλὴν τῆς ὡραιότητος ποὺ προσέδιδον εἰς τὴν περιοχήν, τ' ἀμπέλια ἦσαν μιὰ ἀπὸ τὶς κυριώτερες πηγὲς πλούτου. 'Ο Σκοπὸς παρήγαγε περίπου 4.000.000 κιλὰ κρασὶ κάθε

χρόνο. Παρασκεύαζαν διάφορα εἴδη κρασιῶν (μπογιαμᾶ, πελῖνο, ρακὶ - μπάτα). Ἀπὸ τὸ γλεῦκος (μοῦστος) παρεσκεύαζαν πετμέζια, ρετσέλια, πελτέδες, μουστολαμπάδες καὶ ἄλλα. Τὸ τουρκικὸ μονοπώλιον κάνει μνείαν τῶν κρασιῶν τοῦ Σκοποῦ σ' ἕνα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματά του.

Ὁ περίφημος Ἄγγλος περιηγητής, ἀρχαιολόγος καὶ ὀρυκτολόγος ἐπισκεφθεὶς τὸ ἔτος 1799 τὴν περιοχὴν Σαράντα Ἐκκλησιῶν — Σκοποῦ γράφει τὰ ἑξῆς διὰ τὸ κρασὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

«Ἐνταῦθα κατασκευάζουσιν ἐκ τοῦ χυμοῦ τῶν σταφυλῶν, συμπεπυκνωμένον διὰ βράσεως, σουτζούκια (μουστολαμπάδες) μετὰ καρύων· ὅσοι δὲ ἀγαποῦν τὰ γλυκά, μεγάλως εὐχαριστοῦνται ἐκ τούτων· ἡ δὲ γεῦσις αὐτῶν ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν σταφίδων, ἐσθιομένων μετ' ἀμυγδάλων. Ὅλον δὲ τὸ ἐμπόριον τῆς περιοχῆς ταύτης συνίσταται εἰς τὴν πώλησιν τοῦ οἴνου τῶν σουτζουκίων (μουστολαμπάδων) τούτων καὶ τῶν δημητριακῶν καρπῶν. Ὁ οἶνος τοῦ τόπου τούτου εἶναι λαμπρός, χρυσοχρόους, τέρπων τὴν ὅρασιν καὶ ἔχων γεῦσιν καμπανίτου, ἀλλ' ὢν δυνατώτερος. Ἐὰν κατεσκευάζετο ὡς ἔπρεπε, ἠδύνατο νὰ εἶναι ὁ ἐκλεκτώτερος οἶνος σύμπαντος τοῦ κόσμου».

Κτηνοτροφία.

Μέσα στὰ κατάφυτα βουνὰ τοῦ Μικροῦ Αἵμου πλούσια σὲ βλάστησι ἐβοσκοῦσαν 20.000 περίπου αἰγοπρόβατα, ποὺ ἀνῆκαν στοὺς Σκοπιανούς. Ἐπὶ πλέον οἱ Σκοπιανοὶ εἶχεν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ζῶα ἐργασίας (βόδια - βουβάλια) καὶ ζῶα ποὺ τὰ ἔστελναν στὴν βοσκὴ (ἀγέλη) γιὰ νὰ πάρουν τὸ γάλα τους καὶ νὰ παρασκευάσουν βούτυρο, τυρί, μυζήθρα καὶ τὸ ὡραιότατο γλύκισμα «χοσμερὶ» (Ἀνάλατο φρέσκο τυρὶ ἀναμεμιγμένο μὲ ζάχαρι).

Ἐμπόριον — Βιοτεχνία.

Τὸ γενικὸν ἐμπόριον κυρίως ὑφάσματα καὶ ἀποικιακὰ προερχόταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ραιδεστόν. Εἰς τὸν Σκοπὸν ὑπῆρχε ἐμπόριον μαλλιῶν καὶ δερμάτων ποὺ ἐστέλλοντο εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς κατεργασίαν.

Ἐπίσης ἐπωλοῦσαν οἱ Σκοπιανοὶ κάρβουνα καὶ ξύλα μόνον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Κοινότητός των καὶ τῆς πόλεως τῶν Σαράντα Ἐκλησιῶν. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἦσαν τεχνίτες, κτίσται, βαρελοποιοί, ἁμαξοποιοὶ καὶ κεραμοποιοί. Δὲν περιωριζόταν μόνον εἰς τὸν Σκοπὸν ἀλλὰ περιέτρεχαν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην καὶ ἰδίως μετέβαιναν εἰς τὴν γείτονα Βουλγαρίαν καὶ Ρουμανίαν. Ἡ ἐπίσκεψις ξένων τόπων καὶ κρατῶν ἐβοήθησε πολὺ νὰ προοδεύσουν οἱ Σκοπιανοὶ περισσότερον ἀπὸ πολλὰς ἄλλας πόλεις καὶ χωρία ἰδίως εἰς τὰ γράμματα. Ἱδρύθηκε Σχολὴ Σκοποῦ (1810) ἐνωρίτερον καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1833).

Διοίκησις.

Ἡ Κοινότης Σκοποῦ ὑπαγόταν εἰς τὸν Νομὸν Ἀδριανουπόλεως. Ὁ Νομὸς εἶχε τὶς ἑξῆς διοικήσεις: 1) Ἀδριανουπόλεως, 2) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 3) Γκιουμουλτζίνας (Κομοτηνῆς), 4) Καλλιπόλεως, 5) Ραιδεστοῦ καὶ 6) Δεδὲ-Ἀγάτσ (Ἀλεξανδρουπόλεως). Εἰς τὴν Διοίκησιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ὑπάγονταν αἱ ὑποδιοικήσεις: 1) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 2) Λουλὲ Μπουργάζ, 3) Βαβᾶ-Ἐσκῆ, 4) Βιζύης, 5) Τυρνόβου, 6) Ἀγαθουπόλεως καὶ 7) Μηδείας.

Εἰς τὰ παλαιὰ χρόνια ὁ Σκοπὸς διοικόταν μὲ τὸ σύστημα τῶν Τσορμπατζήδων (Κοτζαμπάσηδων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος) καὶ μὲ τὴν Δημογεροντίαν καὶ Σχολικὴν Ἐφοροεπιτροπήν, μὲ Πρόεδρον τὸν Ἔξαρχον ἀντιπρόσωπον τοῦ Μητροπολίτου καὶ ἕναν ἐκ τῶν 5 ἱερέων, ὁ ὁποῖος ἔφερεν τὸν τίτλον τοῦ Οἰκονόμου.

Ἡ Δημογεροντία ἦταν τὸ ἀνώτατον τῆς Κοινότητος Σωματεῖον. Ἡ Δημογεροντία καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως τοῦ τμήματος Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἐδίκαζε καὶ ἐξέδιδε ἀποφάσεις διὰ κάθε ὑπόθεσιν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ἁρμοδιότητός της, ποὺ ἀφοροῦσε τοὺς Ὀρθοδόξους κατοίκους τοῦ τμήματος τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἤτοι τῶν 1) Σαράντα Ἐκκλησιῶν, 2) Τοῦ Σκοποῦ, 3) τῆς Γέννας, 4) τοῦ Βουνὰρ-Χισάρ, 5) τοῦ Γιαντζικλάρ, 6) τοῦ Κουρούδερε, 7) τοῦ Εὐκαρύου, 8) τοῦ Σκεπαστοῦ, 9) τῆς Πέτρας καὶ Σκοπέλου (ἄρθρον 19 τοῦ κανονισμοῦ).

Ἡ Κοινότης Σκοποῦ δικαστικῶς ὑπαγόταν εἰς Βουνὰρ-Χισὰρ (μέχρι τοῦ 1880).

Ἀρχαῖα Μνημεῖα — Φρούρια.

Ὅπως ἤδη ἐκάναμεν λόγον πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 3)4 τῆς ὥρας περίπου εἰς τὴν θέσιν «Κάστρο» ὅπου σώζονται διάφορα βυζαντινὰ μνημεῖα, ὑπῆρχε μικρὸ χωριὸ τὸ ὁποῖον κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Γκριτζαλῆδες. Ἀνατολικῶς τῆς πόλεως καὶ περὶ μίαν ὥραν περίπου κοντὰ εἰς τὸ χωριὸ Χατζῆ-Φακλῆ σώζεται ἀρχαῖον φρούριον καὶ πύργος αὐτοῦ. Νοτιοανατολικὰ τοῦ Σκοποῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας περίπου ὑπῆρχε φρέαρ καὶ μεγάλη ἀρχαῖα λεκάνη (λάρνακα). Ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς λάρνακος ἔπῆρε ἡ περιοχὴ τὴν ὀνομασία «Λαρνάκι» καθὼς καὶ τὸ χωριὸ ποῦ ὑπῆρχε παλαιότερα (1750 μ.Χ.). Μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἐσώζοντο ἀκόμη ἀρκετὰ ἐρείπια, σπιτιῶν καὶ ἄλλα δείγματα τοῦ παλαιοτέρου συνοικισμοῦ. Τὸ χωριὸ «Λαρνάκι» κατεστράφη ἀπὸ τοὺς Κιρτζαλῆδες.

Ἐκκλησίες — Νεκροταφεῖα.

Εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ὑψω-

νόταν κάτασπρη καὶ ἐπιβλητικὴ μὲ τὰ δύο καμπαναριὰ καὶ τὸν ἀσημένιο τροῦλλο της ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Πρὶν ὅμως μιλήσουμε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ποὺ ὑπῆρχαν ἕνα σωρὸ παραδόσεις γιὰ τὸ χτίσιμό της καὶ ποὺ ἔκρυβε ὅλες τὶς χάρες καὶ τοὺς πόθους ὡς καὶ τοὺς καημοὺς καὶ τοὺς κατατρεγμοὺς τῶν καταδιωγμένων Χριστιανῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε, γιὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας ποῦ ὑπῆρχαν στὴν ἀντίπερη ὄχθη τοῦ ποταμοῦ μόλις 200 μέτρα μακρυὰ ἀπ' αὐτήν.

Ἐκεῖ παλαιότερα ὑπῆρχε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ποὺ κατέστρεψε ἡ μανία τῶν ντελημπάσηδων καὶ τὸ μῖσος τοῦ ἀρχηγοῦ των Καρᾶ Φεΐζῆ. Ἡ πυρπόλησις τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἔγινε περὶ τὸ 1750 μ.Χ. Ἀπὸ τότε καὶ μετὰ ὁ περίβολος τοῦ Ναοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς Νεκροταφεῖον.

Προέκυψε λοιπὸν ἡ ἀνάγκη ἀνεγέρσεως ναοῦ. Ἐκτίστηκε ναὸς πολὺ γρήγορα, πλὴν ὅμως δὲν γνωρίζομεν πότε ἀκριβῶς. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ νάρθηκος ἐπάνω σὲ μιὰ μαρμάρινη πλάκα ὑπῆρχε ἐπιγραφὴ ποὺ ὡμιλοῦσε γιὰ ἀνακαίνισι καὶ ὄχι γιὰ ἀνέγερσι.

«Ἀνεκαινίσθη» ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος οὗτος ναὸς τοῦ μεγαλομάρτυρος Δημητρίου φιλοτίμῳ δαπάνῃ κλπ., ἐν ἔτει 1832».

Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία ἀρκετὰ εὐρύχωρη, ἐθεωρήθηκε ἐπαρκὴς ἐπὶ 50 περίπου χρόνια. Ἀπὸ τοῦ 1880 μ.Χ. ὅμως καὶ ἔπειτα λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (4.000 Ἕλληνες) ἔγινε φανερὴ πλέον ἡ ἀνεπάρκεια τῆς παλαιᾶς καὶ ὁ πόθος καθὼς καὶ προσπάθεια πρὸς ἀνέγερσιν νέας ἐκκλησίας. Διάφορα ὅμως ἐμπόδια, ὅπως ἡ ἔκδοσις φιρμανίου (ἀδείας) καὶ οἰκονομικὲς δυσκολίες καθυστέρησαν τὴν ἀνέγερσιν ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη.

Τὸ κτίσιμο τῆς Ἐκκλησίας.

Κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Δημογεροντίας κατεδάφισαν τὴν παλαιὰν Ἐκκλησίαν (τὸ ἔτος 1902) καὶ εἰς τὴν θέσιν της ἀνήγειραν μεγάλην καὶ καλλιτρεπεστάτην ἐκκλησίαν (1902—1905) ἡ ὁποία ἐστοίχισε 5.000 χρυσὲς λίρες, ἐκτὸς τῆς ἐπιπλώσεως καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ κάθε ἀπόγευμα μὲ τὸ χαρμόσυνο κτύπημα τῆς καμπάνας ἔτρεχαν πρόθυμα ὅλοι, ἄλλοι μὲ κουβάδες καὶ ἄλλοι μὲ φτυάρια καὶ ἄλλα ἐργατικὰ ἐργαλεῖα νὰ προσφέρουν μὲ ἐνθουσιασμὸ τὴν προσωπική τους ἐργασία γιὰ χάρη τοῦ «Ἁγ-Δημήτρη». Ἡ ἐργασία συνεχιζόταν καὶ μετὰ τὴν δύσι τοῦ ἡλίου. Φανάρια τοποθετημένα εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἕως τὸ ποτάμι ἐφώτιζαν τοὺς ἐργαζομένους. Ἄλλοι κουβαλοῦσαν ἄμμο ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἄλλοι ἀπεμάκρυναν τὰ χώματα ἀπὸ τὶς ἐκσκαφές, ἄλλοι ἔσπαναν μάρμαρο γιὰ μωσαϊκὸ ἄλλοι ἀπασχολοῦνταν σὲ ἄλλες ἐργασίες. Πέτρα κατάλληλη βρέθηκε πολὺ τυχαία στὰ ἁλώνια τοῦ «Παλατίν». Μιὰ μέρα κάποιοι, ἐκεῖ ποὺ ἔσκαβαν ἀνεκάλυψαν πέτρα κατάλληλη γιὰ χτίσιμο. Ἄνοιξαν «νταμάρ» (λατομεῖο) καὶ ἐκεῖνοι ποὺ διέθεταν ἁμάξια

τὴν κουβάλησαν δωρεὰν εἰς τὸν χῶρο τῆς ἐκκλησίας. Ἦταν μιὰ πέτρα ἄσπρη «γαλόπετρα» ὀνομαζομένη, ἡ ὁποία ὅταν ἔβγαινε ἀπὸ τὸ λατομεῖον ἦταν μαλακὴ καὶ ἐπεξεργαζόταν εὔκολα. Ὅταν τὴν κτυποῦσε ὁ ἀέρας ἐσκληρύνετο καὶ ἀποκτοῦσε μεγαλύτερη ἀντοχή. Τὶς πέτρες αὐτὲς τὶς ἐπεξεργαζόταν εἰδικοὶ τεχνῖται ποὺ ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὲ σμιλάρια καὶ χαρακές.

Τὸν ἀσβέστη ἔπρεπε νὰ τὸν μεταφέρουν ἀπὸ τὸ Κρυόνερο, ἕνα χωριὸ ἀρκετὰ μακρυὰ στὸ δρόμο Βουνὰρ — Χισὰρ — Βιζύης. Ἕνα τυχαῖο ὅμως περιστατικὸ ποὺ τὸ ἀπέδωσαν σὲ θαῦμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοὺς ἀπήλλαξε ἀπὸ πολλὰ ἔξοδα.

Μιὰ μέρα ἕνας βοσκὸς ποὺ ἔβοσκε τὰ πρόβατά του κοντὰ εἰς τὸ δάσος «Λέκα - Τσεσμεσὶ» παρουσιάσθηκε εἰς τοὺς Διμιογέροντας κρατώντας μιὰ ἀσβεστόπετρα. Ἤθελε, λέει νὰ βράσῃ γάλα. Ἄναψε φωτιά, ἔβαλε δυὸ πέτρες καὶ ἔστησε πάνω σ' αὐτὲς τὴ χύτρα του. Οἱ πέτρες ζεστάθηκαν μὲ τὴ φωτιὰ καὶ ὅταν ἀπὸ ἀπροσεξία ἐχύθηκε τὸ γάλα εἶδε πὼς ἔσκασαν. Τοὺς εἶπε ἀκόμη πῶς τέτοιες πέτρες εἶχε πολλὲς ἐκεῖ. Ἔστειλαν ἀνθρώπους καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν πὼς εἶναι ἀσβέστη ἔκαναν καμίνι ἐκεῖ καὶ ὅπως ἡ πέτρα ἔτσι καὶ ὁ ἀσβέστης μετεφέρθηκε εἰς τὸν τόπον τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τὴν ἐκπόνησι τοῦ σχεδίου ἐκάλεσαν τὸν ἀρχιτέκτονα Σταῦρο Ἐμμανουηλίδη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ διενήργησε ἔρανον μεταξὺ τῶν κατοίκων ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γύρω περιοχὴν μεταξὺ τῶν εὐπορούντων.

Τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ ἐξέλεξεν ὁ λαὸς εἰς γενικὴν συνέλευσιν καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ ἑξῆς: 1) Ἐμμ. Ἀνδρεάδης, 2) Βασ. Ἀνδρεάδης, 3) Εὐριπ. Κ. Χατζηανέστης καὶ 4) Πολυχρ. Γκιουγκῆς. Ὁ τελευταῖος ἀντικατέστησε τὸν παραιτηθέντα λόγῳ γήρατος Ἀθ. Λίμπον. Ἐκτελεστὴς τῶν ἀποφάσεων τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ πραγματικὸς Ἐπιστάτης ὡρίσθηκε ὁ Μιχ. Κ. Κωνσταντόπουλος.

Οἱ ξενητεμένοι Σκοπιανοὶ ἔστειλαν πλούσια τὴν συνδρομή τους. Οἱ καμπάνες τῆς ἐκκλησίας, ἱερὰ σκεύη, εἰκόνες, ἐξαπτέρυγα, πολυέλαιοι, ἱερὰ ἄμφια, ἦσαν ὅλα δωρεὲς τῶν Σκοπιανῶν τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ὁλόκληρος ὁ Ναὸς κατεσκευάστηκε μὲ πέτρα πελεκητὴ καὶ κολῶνες σκαλιστές, πρωτοφανοῦς ὡραιότητος. Τέτοια ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν σὲ ὁλόκληρη τὴν Θράκη. Καὶ ὅταν ἔβγαλαν τὶς σκαλωσιές, ἐπρόβαλε στὰ μάτια του ἄσπρη, κάτασπρη μὲ τὰ δυό της καμπαναριὰ καὶ τὸν μολυβένιο τροῦλλο της — τὸν κουμπέ της — ἐπιβλητικὴ καὶ μεγαλόπρεπη.

Οἱ κληρικοὶ τοῦ Σκοποῦ.

Πολὺ μεγάλη εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῶν κληρικῶν τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκικῆς σκλαβιᾶς. Διπλῆ ἡ προσφορά τους, στὴν θρησκεία καὶ

τὴν Πατρίδα. Πρωτοπόροι πάντοτε εἰς τοὺς ἀγῶνες διὰ τὴν διάσωσιν τῆς πίστεως μέσα στὶς ψυχὲς τῶν χριστιανῶν. Πρῶτοι ἐπίσης εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀποτίναξι τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἀπόκτησι τῆς ἐλευθερίας. Πρῶτος ἀπὸ τοὺς Σκοπιανοὺς κληρικοὺς ποὺ προσέφερε τὸ αἷμα θυσία στὸν βωμὸ τῆς πολυπόθητης ἐλευθερίας ἦταν ὁ Παππᾶ - Ἀνδρέας.

Εἰς τὴν μεγάλη ἐξέγερσι τοῦ 1821 καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ προσέφεραν τὶς ὑπηρεσίες τους διὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς Ἑλλάδος.

Γύρω στοὺς 15 Σκοπιανοὺς τιμωροῦνται μὲ ἀπαγχονισμὸ ὡς πρωτοαίτιοι τῆς ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων Σκοποῦ. Ἀπαγχονίζεται ὕστερα ἀπὸ φρικτὰ βασανιστήρια ποὺ ἐπενόησε ἡ βάρβαρη ψυχὴ τῶν Τούρκων ὁ Παππα - Ἀνδρέας. Τὸ σῶμα του κρεμάστηκε ἀπὸ ἕνα κλωνάρι πτελέας (καραγάτσ) μέσα στὸν περίβολο τοῦ Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦν οἱ χριστιανοὶ καὶ νὰ τρομοκρατηθοῦν. Ἀντίθετα ὁ θάνατός του ἐπροκάλεσε τὴν ἀγανάκτησι τῶν Σκοπιανῶν καὶ ἐχαλύβδωσε τὴν ἀπόφασί τους ν' ἀγωνισθοῦν μέχρι θανάτου διὰ τὴν ἐλευθερία τους.

Τὸ παράδειγμα τοῦ ἐθνομάρτυρος Παπα - Ἀνδρέα ἀκολουθοῦν ὁ ἱερομόναχος Παπα - Κυριάκος Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Παπα - Ἰωακεὶμ Ἰωακειμίδης. Ὁ παπα - Ἰωακεὶμ Ἰωακειμίδης παλαιὸς ἀγωνιστὴς τῆς τελευταίας Κρητικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1896 μετὰ πολλὰ βασανιστήρια ποὺ ὑπέστη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους (1915 εἰς Ἀνατ. Μακεδονίαν) λογχίζεται ἄγρια καὶ ἀποθνήσκει διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀθανασίαν ὡς ἐθνομάρτυς καὶ ἱερομάρτυς μαζί.

Ὁ παπα - Κυριάκος Κωνσταντόπουλος λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτο ἐκπατρισμὸ τῶν Σκοπιανῶν (1915) συλλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ φυλακίζεται μέσα σὲ σκοτεινὴ καὶ ὑγρὴ φυλακὴ (μπουντρούμι). Ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρες δέρεται καὶ ὑφίσταται τὰ πάνδεινα διὰ νὰ τοὺς μαρτυρήσῃ δῆθεν τὴν δρᾶσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Ὁ παπα - Κυριᾶκος δέχεται καρτερικὰ τὰ βασανιστήρια. Ἀλλὰ τόση εἶναι ἡ μανία καὶ ἡ θηριωδία τοῦ Τούρκου Ἀξιωματικοῦ Γιουσοὺφ ποὺ ζωντανὸς θάπτεται μέσα σ' ἕνα φρέαρ διὰ νὰ δεχθῇ ὡς ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος ὀγκώδεις λίθους καὶ νὰ παραδώσῃ σὰν ἱερομάρτυς πλέον ἁγνὴ τὴν ψυχή του εἰς τὸν Θεόν.

Κατὰ τὰ ἥσυχα πάλι χρόνια οἱ κληρικοὶ τοῦ Σκοποῦ ἀφοσιώνονται σὲ πνευματικὰ ἔργα. Ἔτσι βλέπουμε τὸν Ἱεροδιάκονο Σωφρόνιο μετὰ τοῦ Οἰκονόμου Παπασταυρῆ νὰ διευθύνουν καὶ νὰ κατευθύνουν γιὰ τὸ καλὸ τῆς Κοινότητος τὰ κοινὰ (1860—1880). Τότε ἀνεγέρθησαν τὰ δύο Σχολεῖα Ἀρρένων, ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ καὶ τὸ Ἀλληλοδιδακτικόν.

Τότε ἔγινε τὸ Παρθεναγωγεῖον. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τους ἱδρύθηκε ὁ παλαιὸς Σύλλογος ΟΡΦΕΥΣ (1872) καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Αὐτοὶ ἐπρωτοστάτησαν νὰ μεταφερθῇ νερὸ ἀπὸ μακρυὰ καὶ νὰ γεμίσῃ ὁ Σκοπὸς ἀπὸ βρύσες (τσεσμέδες) δύο καὶ τρεῖς σὲ κάθε συνοικία. Τότε

ἀνοίχτηκε ὅπως ἤδη ἐγράψαμεν εἰς ἄλλην θέσιν «τῇ Σωφρόνιο τὸ πηγάδ» ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπαιρνε νερό, κατὰ τὸ καλοκαίρι ἰδίως, ὁ περισσότερος πληθυσμὸς τοῦ Σκοποῦ.

Συνεχίζουν τὴν κοινωφελῆ τους δρᾶσι (1880 καὶ ἔπειτα) ὁ παπα - 'Αλέξανδρος καὶ ὁ Παπαστέργιος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου (1892) ἀκολουθεῖ ὁ παπα - 'Ιωάννης μὲ τὸν 'Εκκλησιαστικὸν βαθμὸν τοῦ Οἰκονόμου. Εἶναι ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ἀνεγέρσεως τῆς νέας 'Εκκλησίας τοῦ 'Αγίου Δημητρίου (1902—1905). Τὸν περιστοιχίζουν ἄλλοι τέσσαρες ἱερεῖς, ὁ Σακελλάριος, Παπαναστάσιος, ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς Παπαχαράλαμπος, Δοξόγλους, ὁ μουσικὸς καὶ καλλίφωνος Παπαδημήτρης Τσιλβελῆς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1901 ἔφυγε ἀπὸ τὸν Σκοπὸν καὶ ἐγκατεστάθηκε οἰκογενειακῶς εἰς Φιλιππούπολιν. Αὐτὸν διαδέχθηκε ὁ Παπακωστάκης Παπανδρεάδης, πολὺ καλὸς ἐπίσης μουσικός. Μαζί του ἱερουργεῖ καὶ ὁ Παπαϊωακειμ 'Ιωακειμίδης, γιὰ τὸν ὁποῖον ὡμιλήσαμε προηγουμένως.

Κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς προσετίθετο καὶ ὁ Προηγούμενος τοῦ Μετοχίου τοῦ 'Αγίου "Ορους, ἀρχιμανδρίτης Γενναδιος. Τὸ Μετόχιον αὐτὸ ποὺ ἀνῆκε εἰς τὴν Μονὴν 'Ιβήρων τοῦ 'Αγ ου "Ορους ἦταν πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας ἀπὸ τὸν Σκοπόν. 'Ολόκληρη ἡ περιοχὴ τοῦ Μετοχίου ἀγοράστηκε πρὶν ἀπὸ 100 χρόνια περίπου ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Σκοποῦ κσὶ μετετράπη σὲ ὡραῖες ἀμπελοφυτεῖες. 'Εκράτησε ἡ περιοχὴ τὸ ὄνομα «Καλογερκὸ ἢ Καλογερκά».

Σήμαντρα — Καμπάνες.

Οἱ Σκοπιανοὶ εἰς τὴν ἐκκλησία τους μέχρι τοῦ 1889 δὲν εἶχαν καμπάνες, ἀλλὰ σήμαντρα. Τὰ σήμαντρα ἦσαν δύο εἰδῶν: τὸ ξύλινο ἢ «ξυλένιο σήμαντρο» γιὰ τὶς καθημερινὲς καὶ γενικὰ γιὰ τοὺς ἑσπερινοὺς καὶ τὸ σιδερένιο σήμαντρο γιὰ τὶς Κυριακὲς καὶ ἑορτές.

Εἶχαν μῆκος ἕνα μέτρο, πλάτος 10—15 πόντους καὶ πάχος 2 πόντους περίπου τὸ σιδερένιο καὶ 5 πόντους περίπου τὸ ξύλινο. 'Επάνω στὸ σήμαντρο ἐκτυποῦσε ὁ καντηλανάπτης μ' ἕνα ξύλινο ἢ σιδερένιο σφυρὶ τὸ τοκμάκι λεγόμενο. Γιὰ τὸ σιδερένιο σήμαντρο εἶχε δύο τοκμάκια.

'Ο νεωκόρος τῆς 'Εκκλησίας «Χατζηδαμασκηνὸς» παλαιὸς καλόγηρος τοῦ 'Αγίου "Ορους καὶ προσκυνητὴς τῶν 'Αγίων τόπων ἐκτυποῦσε ἐπὶ 40 περίπου χρόνια μὲ θαυμαστὴ δεξιοτεχνία καὶ εἰδικὸν ρυθμὸν τὸ τοκμάκι, ἐπάνω εἰς τὸ σήμαντρο. 'Ο κ. Νικ. Κωνσταντόπουλος μᾶς δίδει τὸ ἑξῆς ἠχητικὸν σχῆμα ποὺ ἐδημιουργεῖτο κατὰ τὴν κροῦσιν.

Τὸν 'Αδάμ, τὸν 'Α-δάμ· τὸν — 'Α-μὴν — 'Αμὴν — 'Α-δάμ· ἤτοι

υύ —|υυ —|υυύ υύυ—

"Οταν δὲ ἐπρόκειτο νὰ σταματήσῃ τὸ κτύπημα, ἐπιταχυνόταν ὁ ρυθμὸς

καὶ τότε μὲ τρία ἰσχυρὰ καὶ ἀραιὰ κτυπήματα μόνον μὲ τὸ σφυρὶ τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ ἐτερματιζόταν ἡ κροῦσις. Φαίνεται ὅτι τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς ρυθμικῆς κρούσεως προερχόταν ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ εἶναι πιθανώτατα βυζαντινόν.

Τὸ ξύλινο σήμαντρο ποὺ παραχητικὰ ἐλεγόταν καὶ «Τάγκος» (ὁ), εἶχε τὸ δικό του ρυθμὸ κρούσεως, ὁ ὁποῖος μπορεῖ ν' ἀποτυπωθῆ εἰς τὸ ἑξῆς ρυθμικὸν σχῆμα: ὑυύυ | ὑυύυ || ὑυύυ | ὑυύυ
ὑυύυ | ὑυύυ |
ἀκουόταν δηλαδὴ σὰν νὰ ἔλεγε:
Τά-γκο -Τάγκο, τί-τα-γκώ-νεις, Τ-άγκο-Τά-γκο, τί τα-γκώ-νεις
τι-τα-γκώ-νεις, τι-τα-γκώ-νεις.
Καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σήμαντρο ἐκτυποῦσε ὁ καλόγηρος στὴν ἀρχὴ μὲ δύο - τρία ἀραιὰ κτυπήματα καὶ ἔπειτα ἀκολουθοῦσε τὸ κτύπημα σύμφωνα μὲ τὸ παραπάνω ρυθμικὸ σχῆμα. Ὅταν ἐπλησίαζε πρὸς τὸ τέρμα ἐπετάχυνε τὸν ρυθμὸ καὶ κατόπιν μὲ τρία δυνατὰ καὶ ἀραιὰ κτυπήματα ἐτερμάτιζε τὴν κρούσι.

Στὶς μεγάλες ἑορτὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα ἐκτυποῦσε τὸ βαρὺ σήμαντρο τὸ ὁποῖον ἦταν κρεμασμένο στὸ δένδρο (καραγάτσι) ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκρέμασαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασι τοῦ 1821 τὸν Προεστὸ καὶ Ἔξαρχο τοῦ Σκοποῦ Παπᾶ - Ἀνδρέα.

Τὸ βαρὺ σήμαντρο ἦταν κατασκευασμένο ἀπὸ σίδηρο καὶ εἶχε σχῆμα Τραπεζίου. Δὲν ἦταν συμπαγές, ἀλλὰ εἶχε ὀπὲς ἴσως γιὰ νὰ ἀκούγεται περισσότερον.

Μὲ καμπάνες συγχρόνου ἐποχῆς καὶ μεγαλοπρεπὲς κωδωνοστάσιον ἐπροίκισε τὴν Κοινότητα Σκοποῦ τὸ ἔτος 1889 ὁ συμπολίτης Ἰωσὴφ Δ. Γεννάδης ὁ ὁποῖος εἶχε ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ Βακοῦ τῆς Ρωσίας ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἶχε φύγει πολὺ νέος ἀπὸ τὴν γενέτειρά του, τὸν Σκοπόν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ μπορέση νὰ πλουτίση εἰς τὰ ξένα ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι Σκοπιανοί. Πράγματι, μετὰ πολυετῆ ἐργασία καὶ μόχθους πολλούς, ἀπέκτησε σημαντικὴν περιουσίαν καὶ ἔδειξεν τὴν ἀγάπη του καὶ τὴ στοργή του μὲ μεγάλες δωρεὲς πρὸς τὸ χωριὸ ποὺ γεννήθηκε. Ἐδώρησε δύο καμπάνες «τὴ μεγάλη» καὶ «τὴν μικρὴ» ποὺ ὅταν ἐκτύπησαν γιὰ πρώτη φορὰ κατὰ τὸν ἑσπερινὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἔνοιωσε ἀνείπωτη χαρὰ ὅλος ὁ κόσμος τοῦ Σκοποῦ. Προσέφερε πολλὰ χρήματα διὰ τὴν ἀνέγερσιν κωδωνοστασίου καὶ ἀργότερον διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς νέας Ἐκκλησίας. Εἶχε ἀνακηρυχθῆ Μέγας Εὐεργέτης τῆς Κοινότητος καὶ παντοιοτρόπως ἐκδηλώθηκε ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς αὐτόν.

Ἄλλος Σκοπιανὸς Ἰωάννης Χρήστου ὀνομαζόμενος ποὺ μετενάστευσε εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐδώρησε στὴ γενέτειρά του μία καμπάνα μὲ πρωτοφανεῖς διαστάσεις (ὕψος 1,25 μ. περίπου καὶ διάμετρος κατὰ τὴν στεφάνην ὑπὲρ τὸ 1 μέτρον). Ἐζύγιζε μαζὶ μὲ τὴν συσκευὴ καὶ τὰ ἐξαρτήματά της περίπου 1.000 κιλὰ καὶ ἀκουόταν ἀπὸ ἀπόστασι δύο ὡρῶν τὴν νύκτα. Εἶναι δὲ πολὺ

συγκινητικὴ ἡ ἀφιέρωσις τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ὑπαγόρευσε καὶ ἐχαράχτηκε ἐπάνω στὴν Καμπάνα, ἀνορθόγραφα καὶ μὲ κεφαλαῖα γράμματα σὲ δυὸ σειρὲς κυκλικὰ καὶ σὲ ἁπλῆ γλῶσσα. Περίπου ἔλεγε: «Τὴν καμπάνα τὴ στέλνω δῶρο στὸ χωριό μου τὸ Σκοπὸ ποὺ εἶναι κοντὰ στὶς Σαραντακκλησιὲς κεῖ κάτω στὴν Τουρκιά, ἐγὼ ὁ Γιάννης Χρήστου ποὺ ἔφυγα μικρὸς καὶ δὲν ξαναγύρισα. Χάρισμα στὴν ἐκκλησιὰ στὸν Ἁγιδημήτρη, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ μακαρίτη τοῦ πατέρα μου καὶ τῆς μάννας μου τῆς σχωρεμένης, ἐγὼ ποὺ δωπέρα ὀνομάζομαι JOHN CHRIST, DATTON KENTUCKT 1894».

Ὁ Ἰωάννης Χρήστου ἐγεννήθηκε στὸ Σκοπὸ τὸ 1838. Ἔφυγε μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854—56) εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἀφοῦ προηγουμένως ὡς μαθητευόμενος τεχνίτης ἐκέντησε ἐπάνω σὲ βελοῦδο χρώματος βυσινὶ μὲ χρυσὸ καὶ ἀργυρὸ σύρμα ἔφιππον τὸν Ἅγιον Δημήτριον. Τὸ χειροτέχνημα αὐτὸ ἀνηρτημένο σὲ ἕνα κοντάρι μὲ σταυρὸ ἐχρησίμευσε ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα, ὡς τὸ ἱερὸν λάβαρον τῆς Κοινότητος. Διαφυλάσσεται μέχρι σήμερον ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ Νέου Σκοποῦ Σερρῶν παρ' ὅλες τὶς περιπέτειες (σφαγές, διωγμοί, ἐκτοπισμοί, βουλγαρικὴ κατοχὴ) τῶν τελευταίων χρόνων (1900—1950).

Ὁ Ἰωάννης Χρήστου ἐγκατεστάθηκε εἰς τὸ DATTON KENTUCKT τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἐπαγγελλόταν τὸν σιδηρουργὸν καὶ ἔλαβε δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας, διότι ἐπενόησε μηχανικὴν ἐφεύρεσιν σχετικὴν μὲ τὴν σύμπτυξιν τῶν καπνοδόχων τῶν πλοίων ὅταν διέρχωνται κάτω ἀπὸ γέφυρες. Τοῦ παρεχωρήθηκε ἰσοβίως τὸ προνόμιον τῆς εὑρεσιτεχνίας του.

Ἔλαβεν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον χωριστικὸν πόλεμον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1861—1865) πολεμήσας ὑπὲρ τῶν βορείων καὶ διακριθεὶς κυρίως εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Τσάρλεστον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Τζίλμπαρ (1865). Διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀνδρείαν του ἐτιμήθηκε μὲ μετάλλιο ἀνδρείας καὶ ἰσόβιον σύνταξιν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1913 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἐπεχείρησε νὰ κάνη τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Ἐπεσκέφθηκε καὶ τὴν γενέτειρά του, τὸν Σκοπὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1914, ὕστερα ἀπὸ ἀπουσίαν 60 ἐτῶν περίπου. Παρ' ὀλίγον νὰ πάθη συγκοπὴ καρδίας ὅταν ἄκουσε τὴν καμπάνα του νὰ κτυπᾶ χαρμόσυνα διὰ τὸν ἐρχομό του. Τὸν ὑπεδέχθηκαν μὲ βαθύτατο σεβασμὸ ὅλοι οἱ συμπατριῶται του. Ὁ Ἰωάννης Χρήστου συγκινημένος ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζε κανέναν πιά, ἔκλαιγε συνεχῶς. Ἀνεγνώρισε τὸ πατρικό του σπίτι, παρηλλαγμένο καὶ αὐτό, καὶ τὸ λάβαρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τὸ ὁποῖον ἀνηρτημένον μεγαλοπρεπέστατα ἐπάνω σὲ ὑψηλὸ κοντό, ἀπέναντι τοῦ δεσποτικοῦ θρόνου, ἐστόλιζε τὴν κατάλευκη νεόκτιστη ἐκκλησία. Ἔμεινε μερικὲς ἑβδομάδες εἰς τὸ πατρικό του σπίτι τὸ ὁποῖον βρισκόταν στὴν δεξιὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ καὶ κοντὰ στὴν κάτω γέφυρα ὅπου κατοικοῦσε τότε ὁ Γεώργιος Ταλιαδουρίδης μὲ τὴν σύζυγό

του Φωτεινή. Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἀμερικὴ ἀπέθανε στὴν πόλι DATTON KENTUCKY ὅπου καὶ ἐτάφη.

Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὸν Σκοπόν.

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα ἄρχισαν νὰ ἱδρύωνται ἀπὸ τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν Δημόσια Σχολεῖα. Τὸ 1810 ἱδρύθηκε καὶ ἐλειτούργησε ἡ πρώτη «Ἑλληνικὴ Σχολὴ» Σκοποῦ (τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο ὅπως τὸ ἔλεγαν. Παράλληλα ὅμως πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Σκοποῦ ἐλειτούργησε καὶ τὸ Κοινὸν Σχολεῖον.

Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τὰ Σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1453—1821) ἐχωρίζοντο σὲ σχολεῖα κοινὰ ἢ λαϊκὰ καὶ σὲ σχολεῖα ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, μὲ τὸ ὄνομα Ἀκαδημία, Λύκειο, Μουσεῖο, καὶ μεταγενέστερα μὲ τὸ ὄνομα Σχολεῖο, Σχολή, Γυμνάσιο, Φροντιστήριο.

Τὸ «Κοινὸ Σχολεῖο».

Τὸ «Κοινὸ Σχολεῖο» τοῦ Σκοποῦ ἐλειτούργησε μέσα σ' ἕνα ἰσόγειο μεγάλο δωμάτιο τὸ λεγόμενον «μιλλὲτ-ὄντασὴ» δηλαδὴ Ἐθνικὴ Αἴθουσα, ὅπου κατὰ τὶς Κυριακὲς συνεδρίαζε καὶ τὸ Κοινοτικὸν ἢ Ἐθνικὸν Συμβούλιον, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ ὄνομα τῆς αἰθούσης (μιλλέτ: Λέξις Τουρκικὴ = φυλή).

Στὸ κοινὸ Σχολεῖο ἐμάθαιναν τὰ παιδιὰ ἀνάγνωσι (ἀπὸ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία), λογαριασμοὺς (ἀρίθμησι) καὶ γραφή.

«Ἑλληνικὴ Σχολὴ Σκοποῦ» (Ἑλληνικὸ Σχολεῖο).

Ὅπως ἤδη ἐκάναμε λόγο τὸ ἔτος 1810 μ.Χ. ἱδρύθηκε καὶ ἐλειτούργησε ἡ πρώτη «Ἑλληνικὴ Σχολὴ» τοῦ Σκοποῦ.

Διὰ τὰ ἔξοδα τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἦσαν ὑπεύθυνοι οἱ Προεστοὶ (Τσορμπατζῆδες) τοῦ Σκοποῦ μαζὶ μὲ τὸν Ἔξαρχον τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Μητροπόλεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Αὐτοὶ ἐφρόντιζαν νὰ συγκεντρώνουν χρήματα ἀπὸ τοὺς δίσκους καὶ τὸ λάδι τῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ εἰσφορὲς μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος, ἀπὸ δωρεὲς καὶ εὐεργεσίες τῶν πλουσίων Σκοπιανῶν ποὺ ἀγαποῦσαν τὰ γράμματα, ἀπὸ ἐκπαιδευτικοὺς συλλόγους ποὺ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἱδρύθηκαν.

Εἰς τὴν Σχολὴ αὐτὴ τοῦ Σκοποῦ ἐφοιτοῦσαν ὄχι μόνον τὰ παιδιὰ τῆς Κοινότητος ἀλλὰ καὶ τῶν γύρω Κοινοτήτων καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν γειτονικὴ καὶ πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν Σκοπὸν πόλι, τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες ὅπου μόλις τὸ ἔτος 1833 ἱδρύθηκε ἡ πρώτη Ἑλληνικὴ Σχολή.

Οἱ Σκοπιανοὶ ἄνθρωποι προοδευτικοὶ καθὼς ἦταν, ἐφιλοδοξοῦσαν νὰ ἀποκτήσουν τοὺς καλύτερους διδασκάλους γιὰ τὴν μόρφωσι τῶν παιδιῶν τους.

Ἔτσι στὴν Ἑλληνικὴ Σχολὴ ἐδίδαξαν δασκάλοι διαλεχτοί, μορφωμένοι καὶ συγχρονισμένοι.

Ἀπὸ τὸν κώδικα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Σκοποῦ ποὺ ἐσωζόταν μέχρι τοῦ ἔτους 1915 μαθαίνομε ὅτι ἐδίδαξαν οἱ ἑξῆς διδάσκαλοι:

1) Συμεὼν Ἴμβριος 1810 καὶ μετά.

2) .Ο Κὺρ - Κωνσταντῖνος ἀγνώστου ἐπωνύμου.

3) Ὁ κὺρ - Ἰωάννης ἀγνώστου ἐπωνύμου μέχρι τοῦ ἔτους 1818.

4) Ὁ Παπᾶ - Ἀνδρέας 1818—1821.

5) Ὁ Βασίλειος ἐξ Ἀθηνῶν.

6) Ὁ Ἀργυράκης Κοντίδης. Μετὰ ἀρκετὰ χρόνια κατὰ τὰ ὁποῖα παρουσιάζεται χάσμα διότι δὲν ἀναφέρεται κανένας διδάσκαλος, ἐδίδαξαν οἱ ἑξῆς:

2) Κωνσταντῖνος Κ. Κόκκινος ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν 1856 — 1857.

2) Ἱεροδιάκονος Σωφρόνιος ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 1857—1858.

3) Γεώργιος Μπαλᾶνος ἐξ Ἀθηνῶν 1858—1862.

4) Ὁ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης 1861—1869.

Ὁ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης ἐπειδὴ πολλὰ προσέφερε εἰς τὴν Κοινότητα Σκοποῦ μὲ τὴν εὐμέθοδο διδασκαλία του διὰ τοῦτο θὰ σημειώσωμεν μερικὰ περὶ αὐτοῦ.

Κατήγετο ἀπὸ τὴν Πάνορμο τῆς Κυζίκου. Ἐσπούδασε εἰς τὸ Φανάριον, Μελίτην (Μάλταν) Ἀθήνας καὶ Λονδῖνον. Ἡ διδασκαλία του εὑρῆκε γόνιμον ἔδαφος εἰς τὸν Σκοπὸν καὶ ἔφερεν πλουσίους τοὺς καρποὺς διὰ τὴν ἐξέλιξιν ὄχι μόνον τοῦ Σκοποῦ, ἀλλὰ καὶ σημαντικοῦ μέρους τῆς ὅλης περιοχῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν, τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων ἀπ' ὅπου ἔφθαναν πολλοὶ μαθηταὶ νὰ ἀκούσουν τὸν νεοφανῆ διδάσκαλον, τὸν ἀφηγητὴν περιέργων ἱστοριῶν, τὸν θαυματοποιὸν τῆς χημείας, τὸν Εἰσηγητὴν καινούργιων συνηθειῶν καὶ δοξασιῶν.

Ὁ Κωνσταντινίδης ἔμεινε καὶ ἐδίδαξε ὡς Διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ ἐπὶ μίαν ἑπταετίαν. Ἔπειτα ἐπῆγε εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου διετέλεσε καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων εἰς τὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸν Λύκειον καὶ εἰς τὸ Βασιλικὸν Κολλέγιον (KINGS COLLEGE) ἐπὶ 22 ἔτη. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη νὰ διδάξῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν νεαρὰν τότε πριγκίπισσαν τῆς Πρωσσίας Σοφίαν ἡ ὁποία διέμενε στὸ Λονδῖνον κοντὰ στὴ μάμμη της Βασίλισσα Βικτωρία. Ὡς γνωστὸν ἡ Πριγκίπισσα Σοφία μετὰ τὴν μνηστεία της (1889) μὲ τὸν τότε διάδοχο τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου Κωνσταντῖνον ἔγινε Βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος (1913). Ὁ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης ὕστερα ἀπὸ ἀπουσίαν 30 ἐτῶν ἐπισκέπτεται τὸν Σκοπόν. Αἰσθάνεται βαθειὰ ἱκανοποίησι γιὰ τοὺς κόπους ποὺ κατέβαλε νὰ μορφώσῃ τοὺς Σκοπιανοὺς σὰν ἀκούει τὶς καμπάνες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου νὰ χτυποῦν χαρμόσυνα γιὰ τὸν ἐρχομό του καὶ νὰ περιμένῃ σύσσωμος ὁ Σκοπὸς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι νὰ τὸν

προϋπαντήση (1898).

Δὲν μπορεῖ νὰ συγκρατήση τὴν συγκίνησί του καὶ κλαίει σὰν παιδὶ μόλις βλέπει νὰ τοῦ φιλοῦν τὰ χέρια του οἱ πρόκριτοι, οἱ Ἔφοροι τῶν Σχολείων, οἱ ἱερεῖς, οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐπιστήμονες, οἱ ἁπλοῖ χωρικοὶ καὶ ὅλος ὁ κόσμος τοῦ Σκοποῦ. Ἦσαν ὅλοι μαθηταί του. Μετὰ παραμονὴν ὀλίγων ἡμερῶν ἀποχαιρετᾶ τοὺς μαθητάς του γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἰδῇ πιὰ εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Ἀπέθανε εἰς Ἀθήνας τὸ 1916 εἰς ἡλικίαν 80 ἐτῶν.

Μετὰ τὸν μεγάλον διδάσκαλον Μιχαὴλ Κωνσταντινίδην διετέλεσαν Διευθυνταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ οἱ ἑξῆς:

1) Γεώργιος Πετρίδης ἐξ Ἠπείρου (1869—1871)
2) Ι. Ἰωαννίδης ἐκ Σάμου (1871—1872)
3) Ι. Βοτσιάδης ἐκ Βυζαντίου (1872—1873)
4) Γεώργ. Ἰορδανίδης ἐκ Καισαρείας (1873—1874)
5) Ἀθαν. Χ. Χρηστίδης ἐκ Σκοποῦ (1874—1875)
6) Ἀδαμάντιος Ψελλιάδης Βυζάντιος (1875—1876)
7) Ἰωάννης Ἀγακίδης ἐκ Σιατίστης (1876—1877)
8) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1977—1879)
9) Ἰωάννης Ἀγακίδης τὸ β΄ ἐκ Σιατίστης (1879—1881)
10) Βασίλειος Δ. Σταυρόπουλος ἢ Σακαζῆς ἐκ Σκοποῦ (1881—1883)
11) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1883—1884)
12) Ἀπόστολος Πλακίδης ἐκ Κων)πόλεως (1884—1885)
13) Ἀλέξανδρος Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1885—1893)

Ὡς ἄλλοτε ὁ Μ. Κωνσταντινίδης ὁ ὁποῖος πολλὰ εἶχε προσφέρει εἰς τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς Κοινότητος ἔτσι καὶ ὁ Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου του.

Τελειώνει μεταξὺ τῶν πρώτων τὴν Μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους (1877) στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ μὲ τὴν πλουσίαν του φιλολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν συγκρότησιν προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του ὡς διδάσκαλος εἰς τὰ Σχολεῖα Σκοποῦ, Βιζύης, Λουλὲ - Μπουργὰζ (Ἀρκαδιουπόλεως) καὶ Σαμακοβίου. Παραμένει τελικὰ εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἀφιερώνεται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν πρόοδον τῆς Κοινότητος (1885—1898).

«Τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸν Σχολεῖον» Σκοποῦ.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἐπρόβαλε ἕνα πελώριον κτίριον ποὺ εἶχε 20 μέτρα μῆκος καὶ πλάτος 15 μέτρα. Ἦταν τὸ κτίριον τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου. Ἀνηγέρθη περὶ τὸ 1870 μὲ πρωτοβουλία τοῦ πολὺ μορφωμένου καὶ προοδευτικοῦ Ἱεροδιακόνου Σωφρονίου. Μία αἴθουσα τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ ἐχρησίμευε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν θεατρικῶν παραστάσεων.

Τὸ κτίριον ἐσωτερικὰ ἦταν διακοσμημένο πάνω ἀπὸ τὰ πανύψηλα παράθυρά του μὲ τὰ πελώρια 24 γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου γραμμένα ἀπὸ τὸν ἄρι-

στο καλλιγράφο διδάσκαλο Γεωργακῆ Ἀναστασιάδη, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὰ εἰκονιζόμενη γνωστὴ Βυζαντινὴν καρκινικὴν ἐπιγραφήν:

«Νῆψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν».

Κάτω ἀπὸ τὰ παράθυρα, ἦταν κολλημένη ἐπάνω στὸν τοῖχο ἀπὸ μία ἔντυπος πινακίδα μὲ σχετικὸν ἀνάγνωσμα διὰ τὰ μαθητικὰ ἡμικύκλια τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου (πρωτόσκολος, εὐταξίας κλπ.).

Τὰ σπουδαιότερα μαθήματα ποὺ διδάσκονται στὸ Ἀλληλοδιδακτικὸ Σχολεῖο ἦσαν ἀνάγνωσι, ἀριθμητική, κατήχησι, ἠθική, γεωγραφία, γραμματικὴ καὶ γυμναστική.

Τὰ μαθήματα κρατοῦσαν τρεῖς ὧρες τὸ πρωὶ καὶ τρεῖς ὧρες τὸ ἀπόγευμα.

Στὸ τέλος τῶν μαθημάτων ὁ πρῶτος στὴν ἀνάγνωσι καὶ στὴ γραφὴ ἔπαιρνε «ἐγκώμιο». Ἔπειτα ἔκαναν προσευχή, ἔμπαιναν στὴ γραμμὴ καὶ δύο δύο μὲ βῆμα ἐπέστρεφαν στὰ σπίτια τους.

Εἰς τὰ δύο Σχολεῖα τοῦ Σκοποῦ «Ἑλληνικὸν» καὶ «Ἀλληλοδιδακτικὸν» ὑπῆρχε μία εὐγενὴς ἅμιλλα ποιὸ θὰ ἔχη τοὺς καλυτέρους διδασκάλους, εὐπρεπέστερο κτίριο, ποιὸ θὰ εἶναι προοδευτικώτερο. Ὅμως τὸ σύστημα τῆς διπλῆς διευθύνσεως τῶν Σχολείων ἐπέφερε μεγάλες δυσχέρειες διοικητικά. Δι' αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1892 τὰ δύο Σχολεῖα συγχωνεύθηκαν εἰς ἕνα μὲ τὸ ὄνομα «Ἑπτατάξιος Ἀστικὴ Σχολὴ Σκοποῦ» (καὶ μαζὶ μὲ τὴν νήπιαν ὀκτώ).

Τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων ποὺ ἐδίδαξαν εἰς τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸν Σχολεῖον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του μέχρι τοῦ 1880 δὲν εἶναι γνωστὸ παρὰ μόνον τοῦ διδασκάλου Χατζηπαναγιώτου ποὺ ἐδίδασκε καὶ εἰς τὰ δύο Σχολεῖα ὡς καὶ τοῦ διδασκάλου Ζαφειρ. Συμεωνίδου (1871—1873).

Ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐδίδαξε καὶ ὁ Γ. Ἀναστασιάδης. Διευθυνταὶ τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου διετέλεσαν οἱ διδάσκαλοι:

1) Ἀθαν. Μιγκάρδος ἐκ Κων)πόλεως (1880—1881)
2) Ι. Ἀνθόπουλος ἐκ Μαδύτου (1881)1884)
3) Εὐθύμιος Ζωγράφος ἐκ Θεσ)νίκης (1884—1886)
4) Ι. Γεωργιάδης ἐκ Κων)πόλεως (1886—1888) καὶ
5) Χρῖστος Ἀθ. Κροκιδᾶς ἐκ Σκοποῦ (1888—1890).

Μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο Σχολείων εἰς μίαν Σχολὴν «τὴν Ἑπτατάξιον Ἀστικὴν Σχολὴν» Διευθυνταὶ διετέλεσαν οἱ διδάσκαλοι:

1) Εὐστράτιος Ραλλίδης ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1891—1894)
2) Ἀθανάσιος Χηνόπουλος ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1894—1895)
3) Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1895—1898)
4) Ἀριστόδ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1898—1900)
5) Χρ. Δ. Καρατζᾶς ἐκ Γέννας (1900—1901)
6) Ἀρ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1901—1904)
7) Θωμᾶς Γ. Τουλουτιάδης ἐκ Σκοποῦ (1904—1907)
8) Νικ. Κ. Κωνσταντόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1907—1909)

9) Σῖμος Σ. Σιμόπουλος ἐκ Σκοποῦ (1909—1915).

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τοῦ πρώτου διωγμοῦ (1919—1922)

1) Ἀλ. Σ. Ἀλεξιάδης ἐκ Σκοποῦ (1919 1921)

2) Χ. Δ. Καρατζᾶς ἐκ Γέννας. Καθηγητὴς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἡμιγυμνασίου (1921—1922).

Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος (1921—1922) ὁ Ἀλ. Ἀλεξιάδης περιωρίσθηκε μόνον εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μικτοῦ ἑξαταξίου Δημοτικοῦ Σχολείου.

Εἰς τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸν καὶ εἰς τὴν κατόπιν Ἀστικὴν Σχολὴν ἐδίδαξαν ὡς δευτερεύοντες διδάσκαλοι ἢ βοηθοὶ χωρὶς νὰ ἔχουν πτυχίον ἀνωτέρας Σχολῆς καὶ οἱ ἑξῆς:

1) Γεώργιος ἢ Γεωργακῆς Α. Ἀναστασιάδης (1870—1891)

Ἐδίδαξε εἴκοσι ἕνα χρόνια εἰς τὸν Σκοπὸν καὶ κατόπιν ἔγινε ἱερεύς. Ἦταν ἄριστος μουσικός, καὶ διετέλεσε πρωθιερεὺς Σκοποῦ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1929—1932).

2) Ἰωακεὶμ Παπανδρεάδης (1882—1883). Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιμανδρίτου.

3) Ι. Μπογιαρίδης ἐκ Σαμακοβίου (1883—1885)

Ἦταν ψάλτης καὶ καλὸς μουσικός.

4) Μιχ. Μ. Κανελλίδης ἢ Κανελλόπουλος (πρὶν ἀπὸ τὸ 1885)

Ἐχρημάτισε ἀργότερον πρωτοψάλτης τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἀδριανουπόλεως.

5) Βασίλ. Ἀπ. Κωνσταντινίδης ἢ Βαλιούλης (1889—1890)

6) Ἀνέστης Σ. Στοματιάδης (ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι καὶ πέραν τοῦ 1893).

Ἦταν ἄριστος ψάλτης. Ἔπειτα ἐχειροτονήθη ἱερεύς.

7) Δημ. Ε. Ἐλευθεριάδης ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

8) Κων. Χρ. Βαλιούλης ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

9) Μιχ. Συναδινὸς ἐκ Σκοποῦ περὶ τὸ 1900.

10) Ἀλεξ. Ἀφεντούλης ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὸ 1900.

Τὸ Ἡμιγυμνάσιον Σκοποῦ.

Ἡ προαγωγὴ τοῦ ἑξαταξίου Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς Ἡμιγυμνάσιον ὀφείλεται εἰς τὸν ἀξιότιμον σιμπολίτην μας Κύριον Νικόλαον Κ. Κωνσταντόπουλον ποὺ διαμένει σήμερον εἰς Ἀθήνας.

Ὁ κ. Νικ. Κωνσταντόπουλος ποὺ τιμᾶ τὸν Σκοπὸν μὲ τὴν ἐκλογήν του ὡς βουλευτοῦ, παλαιότερα Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ μεταγενέστερα Σερρῶν καὶ Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ἀπὸ τὴν πλουσίαν πνευματικήν, κοινωνικὴν καὶ πατριωτικήν του δρᾶσιν εἰς Παλαιὸν Σκοπόν, σημειώνει εἰς τὴν ἐξαίρετον συγγραφήν του «Ἐκπαιδευτικὰ καὶ Κοινωνικὰ Σκοποῦ Θράκης» ὅτι τὸ πρῶτον μέλημά του μετὰ τὴν ἐκλογήν του ὡς βουλευτοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1 Νοεμ-

βρίου 1920) ἦταν ἡ προαγωγὴ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἰς Ἡμιγυμνάσιον καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς γενέτειράς του.

Εἰς τὸ Ἡμιγυμνάσιον φοιτοῦν μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Σκοπὸν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς γειτονικὲς Κοινότητες.

Διευθύνει τὸ Ἡμιγυμνάσιον ὁ λαμπρὸς φιλόλογος καὶ ἄριστος Παιδαγωγὸς καθηγητὴς Χρῖστος Δ. Καρατζᾶς ἀπὸ τὴν Γέννα. Τὸν βοηθεῖ εἰς τὸ ἔργον του ὁ νεαρὸς καθηγητὴς τῶν Φυσικομαθηματικῶν Ραπτάκης Ἰωαννίδης ἀπὸ τὴν Σκίαθον.

Ἔτσι μέσα σ' ἕνα χρόνο ἐλεύθερης ζωῆς ὁ Σκοπὸς γίνεται καὶ πάλιν τὸ φυτώριον λαϊκῆς μορφώσεως διὰ τὴν νεότητα τῆς τοπικῆς περιοχῆς.

Ἡ Ἐκπαίδευσις τῶν Θηλέων.

Διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν ὑπῆρχαν κατ' ἀρχὴν ἰδιωτικὰ Σχολεῖα τὰ ὁποῖα ἐλειτούργησαν πολὺ ἀργότερα ἀπ' ὅτι τὰ σχολεῖα τῶν ἀγοριῶν. Ἡ μόρφωσις τῶν κοριτσιῶν ἄρχισε μετὰ τὸ 1870. Ἐσυστηματοποιήθηκε μὲ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Παρθεναγωγείου (1878).

Ὡς ἰδιωτικαὶ ἐδίδαξαν αἱ διδασκάλισσες:

1) Ἡ Σοφία Χηνοπούλου ἢ Χήνατζη ἐκ Σκοποῦ. Ἐδίδαξε πιθανὸν κατ' οἶκον.

2) Ἀσπασία Θωμόγλου ἐκ Σκοποῦ. Αὐτὴ ἵδρυσε συστηματικὸ οἰκιακὸ σχολεῖο ὅπου ἐφοιτοῦσαν ἀγόρια καὶ κορίτσια (πιθανὸν κατὰ τὰ ἔτη 1873—1877).

3) Βασιλικὴ Α. Χριστίδου, τὸ γένος Ἀπ. Ἀρβανιτίδου ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἡ Β. Χριστίδου (γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα «κυρία Ντουντοῦ» συνέστησε κατ' ἀρχὴν οἰκιακὸν Σχολεῖον Θηλέων (1875) τὸ ὁποῖον ἐλειτούργησε πολὺ καλὰ καὶ ἔφερε εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν. Γι' αὐτὸ ἡ Κοινότης παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τὸ κοινοτικὸν σχολεῖον ἢ κοινοτ. αἴθουσαν ὅπου ἐδίδαξε ὡς κοινοτικὴ πλέον διδασκάλισσα ἐωσότου ἀνηγέρθη τὸ Παρθεναγωγεῖον καὶ ἐν συνεχείᾳ μέχρι σχεδὸν τοῦ 1880.

Εἰς τὸ ἀνεγερθὲν τὸ 1878 «Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον ἐδίδαξαν οἱ διδασκάλισσες:

1) Μαριώρα ἐκ Μαρμαρᾶ τῆς Προποντίδος (1879—1880)

2) Εὐανθία Ζυγομαλᾶ (1880—1881)

3) Ἀθηναδώρα Σταυροπούλου ἐκ Μαδύτου (1881—1883)

4) Ἀρτεμισία Ἀνθοπούλου ἐκ Κων)λεως (Νηπιαγωγὸς 1881—1884).

Εἶχεν σταλῆ ἀπὸ τὸν Ἑλλην. Φιλεκπαιδ. Σύλλογον Κων)πόλεως νὰ διευθύνῃ τὸ συσταθὲν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της Νηπιαγωγεῖον τὸ ὁποῖον ἐστεγαζόταν μέσα στὸ Παρθεναγωγεῖον.

5) Χρυσάνθη Γεωργίου ἐκ Κων)πόλεως, Νηπιαγωγὸς (1883—1885)

6) Ἀνδρομάχη Ζωγράφου (1884—1886)

7) Ἀθηνᾶ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1886—1889)
8) Σοφία Ἀχιλλέως ἐκ Κων)πόλεως (1886—1889)
9) Σουλτάνα Ἀστεριάδου ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1889—1891)
10) Ἑλένη Μαυρουδῆ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1891—1898).

Ἐδίδαξε περὶ τὰ ἑπτὰ χρόνια μὲ βοηθοὺς τὶς Σκοπιανὲς Βάσω Ἀρχοντῆ καὶ Ἀφροδίτη Δ. Βαλιούλη.

11) Χρυσῆ καὶ Εἰρήνη Τριανταφυλλίδου ἐξ Ἀδρ)λεως (1890—1902)
12) Θελξιόπη Ι. Κωφοπούλου ἐκ Σαράντα Ἐκκλησιῶν (1902—1907)
13) Ἀγλαΐα Παπαγεωργίου ἢ Ἀναστασιάδου ἐκ Σκοποῦ (1907—1908)
14) Χρυσῆ Χαραλάμπους ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1908—1911)
15) Εὐανθία Χατζημιχαὴλ ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1911—1912)
16) Ἐλπινίκη Α. Ἀλεξιάδου ἐκ Σκοποῦ (1912—1914)
17) Χρυσῆ Ι. Παπανδρέου ἐκ Σκοποῦ (1914—1915).

Τὶς δύο ἀδελφὲς Χρυσῆ καὶ Μαριάνθη Ι. Παπανδρέου ἐκ Σκοποῦ τὶς βοηθοῦσαν ἐπὶ μίαν ἑξαετίαν (1900—1906) οἱ ἀπόφοιτες Σχολαρχείου Σκοποῦ, ἡ Καλλιόπη Φ. Φανίδου, ἡ Οὐρανία Γ. Χαρτᾶ καὶ ἡ Παυλίνα Ἀλμπάνη. Πολλὲς ἀπόφοιτες τοῦ Ἀνωτ. Ζαππείου Παρθ)γείου Ἀδρ)πόλεως ἐκ Σκοποῦ καταγόμενες προσέφεραν τὶς ὑπηρεσίες τους διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν κοριτσιῶν. Αὐτὲς ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρα Φ. Φανίδου, Ἀλεξάνδρα Φιλ. Βαλιούλη, ἡ Ἐλπινίκη Κ. Ταυρίδου, Ὄλγα καὶ Ἔλλη Χρ. Χαντζερῆ, Ἑλένη Ι. Ἡλιόγλου, Κλειὼ καὶ Ἑλένη Μιλτ. Οἰκονομίδου, Εὐανθία Ν. Λαδάκη Ἀντιγόνη Κ. Καραγιαννίδου, Βαρσαμέλλη Κωνσταντινίδου, Μερόπη Παπανδρέα. Φερενίκη Ζ. Συμεωνίδου, Θεόκλεια Α. Ἀστρεινίδου, Ἀναστασία Μουσαλίδου (ἡ δασκαλοῦδα ὅπως τὴν ὠνόμαζαν) καὶ οἱ ἀδελφὲς Εὐανθία καὶ Βικτωρία Χατζημιχαήλ.

Οἱ τρεῖς τελευταῖες κατάγονταν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη.

Κατὰ τὰ διαλείμματα τὰ χρόνια αὐτά, ἐλειτούργησε καὶ Ἰδιωτικὸν Σχολεῖον Νηπίων. Ἐδίδασκε ἡ Σκοπιανὴ διδασκάλισσα Πελαγία Πολυμένου. Μετὰ τὴν Βουλγαρικὴν κατοχὴν (1945 καὶ ἔπειτα) ἡ κυρία Πελαγία (ἡ κυρία Τουρλούδα ὅπως τὴν ὠνόμαζαν) ἐδίδαξε καὶ εἰς τὸν Νέον Σκοπὸν Σερρῶν. Πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ἦλθε γρηὰ πλέον εἰς τὸν Νέον Σκοπὸν γιὰ νὰ ἰδῆ τοὺς πατριῶτες καὶ τοὺς μαθητάς της. Μόλις μὲ συνάντησε καὶ τῆς εἶπα ποιὸς εἶμαι ἄρχισε νὰ κλαίη καὶ νὰ μὲ φιλῆ πολὺ συγκινημένη. Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ μὲ τοὺς ἄλλους μαθητάς της.

Ὅλα τὰ ἔξοδα γιὰ τὶς ἐκπαιδευτικὲς ἀνάγκες τῆς Κοινότητος προέρχονταν ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν θεατρικῶν παραστάσεων καὶ ἀπὸ μικρὰ δίδακτρα.

Σχεδὸν ὁλόκληρος ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Ἐκκλησ. Κοϊνότητος Σκοποῦ διατίθεται ἀποκλειστικὰ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς μορφώσεως τῶν νέων τοῦ Σκοποῦ φαίνεται μέσα σὲ 30 χρόνια καθαρὰ ἀπὸ τὸν παρακάτω πίνακα ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς

στατιστικὲς τοῦ 'Αρχιμανδρίτου Μελισσινοῦ Χριστοδούλου καὶ τῆς Μητροπόλεως Σαράντα 'Εκκλησιῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1880

	Μαθηταὶ	Διδάσκαλοι	Δαπάναι
'Ελληνικὴ Σχολὴ	20	1	55
'Αλληλοδιδακτικὴ	200	2	90
Παρθεναγωγεῖον	80	1	50
	300	4	195 χρυσὲς λίρες Τουρκίας

'Επὶ 'Ελλην. πληθυσμοῦ 3.800: "Ητοι ἀναλογία 8%.

Κατὰ τὸ ἔτος 1895

'Αστικὴ Σχολὴ	400	4	160
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον	150	2	70
	550	6	

(260 μετὰ τῶν παιδονόμων, καυσίμου ὕλης κλπ.).
'Ελλην. πληθυσμ. 5.000 ἀναλογ. 11%.

Κατὰ τὸ ἔτος 1900

'Αστικὴ Σχολὴ (μετὰ τῆς Νηπ. τάξεως)	480	5	200
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον	210	3	100
	690	8	300 ἐν ὅλῳ 350

Κατὰ τὸ ἔτος 1920

'Αστικὴ Σχολὴ	560	8	
Νηπιοπαρθεναγωγεῖον (5 ταξ.)	400	4	
	860	12 ἐκ τῶν ὁποίων 2 βοηθοὶ	

(χρυσὲς λίρες 500 μετὰ τῶν παιδονόμων κλπ. 540)
'Ελλην. Πληθυσμ. 6.200 ἀναλογία 14%.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ

Οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει καὶ σήμερον ἡ δραστηριότης καὶ ἡ ἀνησυχία πρὸς πρόοδον, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ καθυστερήσουν εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Ἐθεράπευον τὶς τέχνες σχεδὸν ὅλοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἰδίως μετὰ τὸ ἔτος 1900 πολλοὶ διέπρεψαν ὡς ἰατροί, φαρμακοποιοί, δικηγόροι, φιλόλογοι, θεολόγοι, διδάσκαλοι κλπ.

Παραλείπομεν τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων, διότι ἐκάναμε λόγον δι' αὐτοὺς εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

Ἰατροί.

1) Ἀθανάσιος Χ. Χρηστίδης. Διετέλεσεν κατ' ἀρχὰς ὡς Δ)ντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1874—1875 καὶ μετὰ ἐσπούδασε ἰατρός. Ἐνωρὶς ἔφυγε ἀπὸ τὴν γενέτειρά του καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Διέπρεψε ὡς ἐπιστήμων καὶ ὡς καλὸς πατριώτης. Ἀπέθανε τὸ ἔτος 1911.

2) Θεόδωρος Ἀσκληπιάδης. Ἐσπούδασε ἰατρικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἤσκησε ὅμως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ εἰς Σκοπὸν διότι διαφωνήσας μὲ τοὺς προύχοντας τῆς Κοινότητος ἀπεμακρύνθη εἰς Κομοτηνήν, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1898). Ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διεκρίθη ὡς ἰατρὸς καὶ ὡς συγγραφεύς. Ἀπὸ τὸ ἐκδοθὲν πατριωτικὸν βιβλίον του «Τὰ διὰ τῶν Βουλγάρων ἐν τῇ Ἀνατολῇ τεκταινόμενα» (1872) φαίνεται ὅτι διέβλεψεν ἀπὸ τότε τὴν μελλοντικὴν λόγῳ τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος ἐξέλιξιν τῶν τυχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπισημάνῃ τὸν κίνδυνον διαφωτίζοντας τοὺς ἰθύνοντας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κων)πόλεως γιὰ τὰ κατάλληλα μέτρα ποὺ πρέπει νὰ λάβουν γιὰ νὰ δώσουν στὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμόν. Ὁ Θεόδ. Ἀσκληπιάδης πρωτοστάτησε γιὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ «Θρακικοῦ Συλλόγου Ἀθηνῶν» ὁ ἴδιος δὲ ἵδρυσε τὸν Σύλλογον «ΟΡΦΕΑ» τοῦ Σκοποῦ.

3) Δημ. Μικρόπουλος ἢ Χατζηκώστας. Πρακτικὸς Ἰατρὸς καὶ Φαρμακοποιὸς (σπετσάρης). Ἐχρημάτισε Ἔφορος τοῦ Παρθεναγωγείου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν (μεταξὺ τοῦ 1870 καὶ 1885). Ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1890.

4) Δημ. Α. Τζοῦρος. Ἐχρημάτισε Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας τῶν Ἐκπαιδευτηρίων Σκοποῦ. Κατὰ τὴν περίοδον 1900—1915 ὁ ἰατρὸς Δ. Τζοῦρος ὁ Ἀριστ. Κ. Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Σιμ. Σ. Σιμόπουλος εἶναι οἱ κύριοι ἐκπρόσωποι εἰς ὅλες τὶς κοινωνικές, ἐκπαιδευτικὲς καὶ πατριωτικὲς ἐκδηλώσεις.

5) Δημ. Ἀθαν. Βαλιούλης (Παν. Ἀθηνῶν).

6) Βασίλειος Ι. Οἰκονομίδης (Παν. Ἀθηνῶν).

7) Τηλ. Β. Βαλιούλης (Παν. Ἀθηνῶν).

8) Συμ. Φλ. Ζαφειριάδης.
9) 'Ανδρ. Ι. Παπανδρεάδης (Παν. Κων)πόλεως).
10) 'Αθαν. Δ. Βαξεβάνης (Παν. Σικάγου).
11) Στ. Γ. Νικολαΐδης ἢ Μαλλοπόδης 'Οδοντίατρος (Παν. Ν. Υόρκης).
12) Πολυμένης Ν. Θεοφιλίδης. 'Εσπούδασε εἰς MONTPELLIER καὶ Παρισίους ὅπου καὶ ἀσκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ 'Ιατροῦ.

Φαρμακοποιοί.

1) Ι. 'Αναστασιάδης
2) Φλ. Γουναρίδης (πρακτικὸς)
3) Δημ. Μικρόπουλος ('Ημιπρακτικὸς)
4) Δημ. Σπετσάρης ἢ Γρηγορόπουλος (ἡμιπρακτικὸς)
5) Χρ. Τ. Τριανταφυλλίδης (Παν. Κων)πόλεως)
6) Κων. 'Εμμ. Κομνηνὸς (Παν. Κων)πόλεως)
7) Ζαφ. Φλ. Ζαφειριάδης (Παν. Κων)πόλεως)
8) Γρηγ. Δ. Γρηγοριάδης (Παν. Κων)πόλεως)
9) 'Εμμ. Α. 'Αστρεινίδης (Παν. 'Αθηνῶν).

Νομικοὶ ἢ Δικηγόροι.

1) Γ. Ζαφειρόπουλος (Παν. Κων)πόλεως). Διετέλεσε ὑπάλληλος εἰς Τουρκικὴν Υπηρεσίαν. Ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ βοηθοῦ Διοικητοῦ δηλαδὴ μουαβίνη κατὰ τὸ ἔτος 1919 καὶ μετὰ τοῦ 'Επάρχου ἢ Καϊμακάμη.
2) 'Αν. Α. 'Αστρεινίδης 'Ημιπρακτικὸς Δικηγόρος (Δικολάβρς)
3) Δ. Χρ. Μοσχόπουλος ἢ Μόσκογλους (Παν. Κων)πόλεως). 'Εδικηγοροῦσε εἰς τὴν Πόλιν.
4) 'Αναστ. Δ. Κόκκινος.
5) 'Αντ. Π. Παυλίτης.

Οἱ δύο τελευταῖοι διετέλεσαν ὑπάλληλοι εἰς τὴν ἀνωτέραν ὑπηρεσίαν τοῦ Δημ. 'Οθωμανικοῦ Χρέους (DETTE PUBLIQUE OTTOMANE). Ἦσαν δὲ ἄριστοι γνῶσται τῆς Τουρκικῆς γλώσσης. 'Επίσης ὡς δικολάβοι γιὰ κοινὲς ὑποθέσεις εἰς τὰ Τουρκικὰ Δικαστήρια καὶ ἰδίως εἰς Μπουνὰρ-Χισὰρ ὅπου δικαστικῶς ὑπαγόταν μέχρι τὸ 1880 ὁ Σκοπὸς ἐργάστηκαν οἱ ἄριστοι Τουρκομαθεῖς (πρὸ τοῦ 1880).

6) Δημ. Σταυρόπουλος ἢ Σακαλῆς καὶ 7) ὁ Χατζησταυρῆς Χ. Χρηστίδης ἐκ Σκοποῦ καταγόμενοι.

8) 'Αριστοκλῆς 'Εμμ. 'Ανδρεάδης, Διδάκτωρ τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου COLUMBIA τῆς Νέας Υόρκης ὅπου καὶ ἀσκεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου λίαν ἐπιτυχῶς.

Θεολόγοι.

1) Βασίλειος Μαγκριώτης. Ἐγεννήθη εἰς Εὐκάρυον ἀπὸ μητέρα Σκοπιανή. Ἐμεγάλωσε εἰς Σκοπόν. Ἐσπούδασε εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἀνῆλθε εἰς τὸν ἀνώτατον Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Σήμερα εἶναι Μητροπολίτης Σιδηροκάστρου.

Πρὸ ἐτῶν καὶ συγκεκριμένα τὸ ἔτος 1956 ἐπεσκέφθηκα τὸν ταπεινὸν καὶ σεβάσμιον ἱεράρχην. Ἡ ταπεινότης του, ἡ πλουσία του μόρφωσις καὶ πρὸ πάντων ἡ μεγάλη του χριστιανὴ καρδιὰ μὲ ἐγοήτευσαν κυριολεκτικῶς. Ἡ δρᾶσις του, ὡς Μητροπολίτου εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς ἀποτελεῖ φωτεινὸν παράδειγμα δι' ὅλους.

2) Κων. Ἀπ. Βαλιούλης. Κατ' ἀρχὴν ἦταν Μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας μετὰ δὲ μέχρι τοῦ θανάτου του Μητροπολίτης Πισιδείας (1911).

3) Παν. Χρ. Βαλιούλης. Διετέλεσε Καθηγητής. Σήμερα ἐργάζεται ὡς Καθηγητὴς εἰς Ἰδιωτικὸν Γυμνάσιον Ἀθηνῶν.

Φιλόλογοι.

1) Νικ. Κ. Κωνσταντόπουλος: Ἐσπούδασε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Σκοποῦ κατὰ τὰ ἔτη 1907—1909. Ἐξελέγη πρῶτος Βουλευτὴς τῆς ἐλευθέρας Θράκης (1 Νοεμβρίου 1920) εἰς τὴν περιφέρειαν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ μεταγενέστερα βουλευτὴς Σερρῶν καὶ Ἀθηνῶν.

Ἔχει πλουσίαν κοινωνικὴν καὶ πατριωτικὴν δρᾶσιν. Ὡς πληροφορούμεθα παρεσημοφορήθη ὑπὸ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου διὰ πατριωτικὴν δρᾶσιν.

Θεωρεῖται ἄριστος χειριστὴς τοῦ λόγου καὶ ἐξαίρετος συγγραφεύς. Διαμένει μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἀθήνας.

2) Ἀναστ. Ι. Παπαστεργ. Οἰκονομίδης. Καθηγητὴς Γαλλικῶν.

Ἀξιωματικοί.

2) Συμεὼν Β. Μαλαμῆς. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὸ Μπιζάνι τῆς Ἠπείρου τὸ ἔτος 1913. Πρὸς τιμήν του μία αἴθουσα τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων Ἀθηνῶν φέρει τὴν ὀνομασίαν «Αἴθουσα Μαλαμῆ».

2) Κων. Ἐμμ. Ἀνδρεάδης

3) Θεόδ. Σ. Δημητριάδης

4) Ἀν. Κ. Πολυμενόπουλος

5) Στ. Α. Ἀστρεινίδης.

Μηχανικοὶ — Γεωπόνοι.

1) Θαλῆς Β. Ἀνδρεάδης. Μετέβη εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ εἰδικεύθη εἰς τὴν οἰνοποιΐαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τοῦ καπνοῦ. Εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς

πρώτους παράγοντας τῆς ἱδρύσεως καὶ Διευθύνσεως τοῦ 'Ελληνικοῦ 'Ινστιτούτου Καπνοῦ.

2) Καλλίας Α. Χατζανέστης. 'Εσπούδασε ὡς Μηχανικὸς — 'Ηλεκτρολόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Λιέγης τοῦ Βελγίου.

3) Μιλτιάδης Α. Χατζανέστης. 'Εσπούδασε Πολιτικὸς Μηχανικὸς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γάνδης τοῦ Βελγίου. Διέπρεψε εἰς τὰ μηχανικὰ ἔργα τοῦ 'Αξιοῦ ('Εταιρ. Φαουντέσιον).

4) Νικόλαος Δ. 'Αναδολῆς. 'Εσπούδασε γεωπόνος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Στὰ μαῦρα χρόνια τῆς κατοχῆς σὰν φοιτητής, ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτό του ὁλόκληρο στὸ ἔργον τῆς διασώσεως τῶν 'Ελληνοπαίδων ποὺ ἐπεινοῦσαν καὶ ἀπέθαιναν στὰ πεζοδρόμια. 'Ηταν Διευθυντὴς στὴν ἄμισθη ἐθελοντικὴ δουλειὰ τῶν συσσιτίων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, ἀρχηγὸς στὶς κατασκηνώσεις τῶν ἀσθενικῶν παιδιῶν καὶ Α' Γραμματεὺς τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς 'Ενώσεως (Χ.Φ.Ε.). 'Υπηρέτησε ὡς "Εφεδρος 'Ανθυπολοχαγὸς Πυροβολικοῦ. Μὲ τὸν ἀσυγκράτητο ζῆλο του, ἔμεινε τὸ ἐκπληκτικὸ ἀπροσπέλαστο σύμβολο τοῦ τολμηροῦ πολεμιστοῦ τοῦ συνειδητοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ ἡγέτου τοῦ ἐμπνευστοῦ κάθε ἡρωϊκῆς ἀποφάσεως. 'Ηταν ὁ πρόθυμος ἐκτελεστὴς κάθε ριψοκίνδυνης ἐνεργείας, ἀποστολῆς καὶ θυσίας. 'Εμιλοῦσε πάντα στοὺς ἄνδρας του γιὰ ἰδανικά, γιὰ ὑψηλοὺς σκοπούς, γιὰ ἱερὲς ἀποστολὲς ἀνωτέρας ποιότητος τῶν γηΐνων πραγμάτων. Οἱ στρατιῶται του κατάπληκτοι καὶ ἠλεκτρισμένοι ἀπὸ τὰ λόγια του τὸν ἔνοιωθαν μεγάλο, ἀνώτερο ἀδελφό τους, ὅταν ἐπανελάμβανε συχνά: «Η οὐσία τῆς ψυχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ παντοτεινὴ αὐτοθυσία κι' ἀτέλειωτη προσφορὰ στὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ δὲν διαφέρει ἀπ' αὐτή».

"Ετσι μποροῦμε νὰ νοιώσουμε σ' ὅλο τους τὸ βάθος καὶ τὰ τελευταῖα ἐπιγραμματικὰ λόγια του ποὺ ξεψυχώντας ἔγραψε τὸ ἄξιο παλληκάρι μὲ τὸ αἷμα του στὸ ἱερὸ χῶμα τῆς Ναούσης: «Πῆτε στὴ μάνα μου νὰ μὴν κλάψη γιατὶ πεθαίνω γιὰ τὴν 'Ελλάδα».

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ξεψύχησε στὰ χέρια ἑνὸς τραυματισμένου παλληκαριοῦ του (16 'Ιανουαρίου 1949).

Περνώντας στὴν αἰωνιότητα σὰν θρῦλος, ἄφησε στὴ νέα γενεὰ τὸν τύπο τοῦ νέου Σπαρτιάτη ποὺ πεθαίνει ἀγέρωχος καὶ ἀλύγιστος μὲ τὸν πιὸ ἱερὸ καὶ βαθὺ σεβασμὸ πρὸς τὴ Μάνα του καὶ τὴν Πατρίδα του. 'Η Πατρίδα γιὰ νὰ δείξη τὴν εὐγνωμοσύνη της πρὸς τὸν συμπολίτη μας Νικόλαον 'Αναδολῆν ἐτιτλοφόρησε τὴν 168 Μοῖρα Πυροβολικοῦ «Στρατόπεδον Ν. 'Αναδολῆ», ἡ δὲ πόλις τῆς Ναούσης τιμῶσα τὸ φωτεινὸ καὶ λαμπρὸ παράδειγμά του, ὠνόμασε ἕναν ἀπὸ τοὺς ματωμένους δρόμους τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς ὁδὸν «Νικολάου 'Αναδολῆ», καθὼς καὶ ἡ Κοινότης τοῦ Ν. Σκοποῦ (ὅπου ἐμεγάλωσε) τὸν δρόμον τοῦ πατρικοῦ του σπιτιοῦ.

Σωματεῖα.

Στὸ Σκοπὸ ὑπῆρχαν πολλὰ Σωματεῖα. Κάθε ἐπαγγελματικὴ τάξι εἶχε τὸ Σωματεῖον της, τὴν συντεχνία του (τὸ ἐσνάφι του ὅπως ἔλεγαν παλαιότερα).

Τέτοιες ἐπαγγελματικὲς συντεχνίες ἦσαν: 1) Τῶν Κεραμοποιῶν, 2) τῶν κτιστῶν, 3) τῶν γεωργῶν, 4) τῶν ἁμαξοποιῶν, 5) τῶν βαρελοποιῶν, 6) τῶν παντοπωλῶν, 7) τῶν ραπτῶν, 8) τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ 9) τῶν ὑφασματοπωλῶν.

Τὰ μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐκλέγονται σὲ γενικὴ συνέλευση μὲ δικαίωμα ψήφου ὅλων τῶν πολιτῶν καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν ποὺ γινόταν παλαιότερα (πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1890).

Ὅλες οἱ συντεχνίες ἀμιλλῶνται ποιὰ θὰ προσφέρη τὰ περισσότερα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόρων μαθητῶν τῆς Κοινότητος ὥστε καὶ οἱ πτωχότερες λαϊκὲς τάξεις νὰ μορφωθοῦν. Ἐπίσης βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀνέγερσι τῆς νέας Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ ἑνωμένοι σὲ σωματεῖα προσπαθοῦν καὶ γιὰ τὴν ἐπαγγελματική του καλλιτέρευσι ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ πρόοδο τοῦ τόπου.

Πάνω ἀπ' ὅλες τὶς συντεχνίες βρίσκεται ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ».

Ὁ Σύλλογος Σκοποῦ «ΟΡΦΕΥΣ».

Ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» ἱδρύθηκε τὸ ἔτος 1872. Ὅμοιος Σύλλογος εἶχε ἱδρυθῆ δύο χρόνια πρὶν (τὸ ἔτος 1870) ἀπὸ τοὺς Θρᾶκες στὴν Ἀθήνα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Σύλλογος Θρακικὸς ΟΡΦΕΥΣ».

Ἕνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τοῦ «Θρακικοῦ Συλλόγου» Ἀθηνῶν ἦταν καὶ ἡ ἵδρυσις παρομοίων Συλλόγων εἰς τὴν ἀλύτρωτον Θράκην γιὰ ν' ἀντιμετωπισθῆ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας καὶ τῆς δράσεως τοῦ κομιτάτου μετὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα (1870).

Πρῶτος λοιπὸν τέτοιος μερικὸς Θρακικὸς Σύλλογος ὑπῆρξε ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» τοῦ Σκοποῦ, ἔργον κυρίως τοῦ Σκοπιανοῦ Ἰατροῦ Θεοδώρου Ἀσκληπιάδη καὶ τοῦ Χατζησταυρῆ Κοντρᾶ συνεργάτου καὶ ἀργότερον γαμβροῦ ἐπ' ἀνεψιᾷ τοῦ Ἀσκληπιάδη.

Ἡ ὥθησις τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ὁ Σύλλογος αὐτὸς εἰς τὴν πρόοδον τοῦ Σκοποῦ εἶναι ἀφάνταστη καὶ ἀπὸ τότε χρονολογεῖται ἡ ἀνωτέρα θέσις τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ Σκοπὸς μεταξὺ τῶν ἄλλων Κοινοτήτων τῆς περιφερείας Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Τότε ἱδρύθηκε ἡ βιβλιοθήκη, τότε ἀνηγέρθη τὸ Ἀλληλοδιδακτικὸν Σχολεῖον. Τὸ τρίτον μέρος τοῦ κτιρίου τοῦ Ἀλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου πρὸς τὴν δυτικήν του πλευρὰν κατεσκευάσθηκε ὑψηλότερον μὲ σκοπὸν νὰ χρησιμεύη συγχρόνως καὶ ὡς θεατρικὴ σκηνὴ διὰ τὴν ὁποίαν

ἀγοράστηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ ἔξοδα τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα (σκηνές, στολές, αὐλαῖες, παρασκήνια, τροχαλίες κλπ.) ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις οἱουδήποτε θεατρικοῦ ἔργου.

'Αναγνωστήριον Σκοποῦ Θράκης «ΟΡΦΕΥΣ».

Συνέχεια τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» εἶναι τὸ ἱδρυθὲν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1906 'Αναγνωστήριον «ΟΡΦΕΥΣ».

Ἡ δρᾶσις τοῦ 'Αναγνωστηρίου ἦταν πολυσχιδής: πατριωτική, θρησκευτική, κοινωνική, ἐκπαιδευτική. Περιέκλειε τὰ πάντα. Πρὸ πάντων ἐπέτυχε ἐκεῖνο ποὺ ἐπεδίωξε χωρὶς νὰ τὸ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἀκέραιον ὁ Θρακικὸς Σύλλογος μὲ τοὺς ἐπὶ μέρους εἰς τὴν Θράκην ἱδρυθέντας Συλλόγους. Ἐπέτυχε ἐκεῖνο ποὺ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως δηλαδὴ τὴν διάσωσιν τῆς 'Ορθοδοξίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Διὰ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς Μεγάλης ἰδέας, ἱδρύθηκαν εἰς ὁλόκληρον τὴν Θράκην τὰ 'Αναγνωστήρια. Ὁ Σκοπὸς πρωτοπόρος καὶ εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ 'Αναγνωστηρίου εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἂν ὄχι εἰς ὅλην τὴν Θράκην δικαιωματικὰ καυχᾶται, διότι ἀπετέλεσε παράδειγμα καὶ διὰ τὶς ἄλλες Ἑλληνικὲς Κοινότητες.

Πρόεδρος τοῦ 'Αναγνωστηρίου ἐξελέγη ὁ 'Αριστόδημος Κ. Κωνσταντόπουλος καὶ 'Αντιπρόεδρος ὁ πρωτεξάδελφός του Σῖμος Σ. Σιμόπουλος. Εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον τους τοὺς βοηθοῦν ὁ διδάσκαλος Πελοπ. Δ. Βαβατζανίδης, ὁ Ζαφ. Φλ. Ζαφειριάδης, φαρμακοποιός, ὁ Συμ. Φλ. Ζαφειριάδης, ὁ Βασίλ. Ι. Οἰκονομίδης, ὁ Τιλ. Β. Βαλιούλης, ὁ Βασίλ. Μαλαμῆς, ὁ Γ. 'Αστρεινίδης, ὁ 'Αρχιμ. Ι. Οἰκονομίδης, ὁ Ἡρ. Α. Βαλιούλης, ἀργότερον ὁ διδάσκαλος Σωκρ. Α. Βαλιούλης, ὁ διδάσκαλος Συμ. Ζ. Συμεωνίδης, οἱ ἀδελφοὶ Μαργαρ. καὶ Βασίλ. Μαργαριτόπουλος, ὁ Εὐδ. Χ. Παπαδόπουλος, ὁ Παντ. Χατζηανδρεάδης, ὁ Μαυρ. Δ. Μιχαηλίδης, ὁ 'Αν. Ι. Τενεκετζῆς καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Εἰς τὸ 'Αναγνωστήριον ἐφιλοξενήθηκε κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1908 δύο μῆνες πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ὁ τότε Λοχαγὸς Στυλιανὸς Γονατᾶς καὶ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος (1922—1923) ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ 'Επιθεωρητοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Προξενείων Θράκης καὶ ὥρκισεν ἐπὶ τοῦ 'Ιεροῦ Εὐαγγελίου τὴν πρώτην τοπικὴν 'Επιτροπὴν ἀγῶνος τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσαν ὁ Δημ. Τζοῦρος, ὁ 'Αρ. Κωνσταντόπουλος καὶ ὁ Σῖμος Σιμόπουλος. Αὐτοὶ πάλιν μὲ τὴν σειρά τους ἐμύησαν ἀργότερον ἄλλους, «ἀδελφούς».

Κατὰ τὴν χρονικὴν αὐτὴν περίοδον διεξαγόταν «ὁ Μακεδονικὸς 'Αγὼν» (1904—1908) καὶ προπαρασκευαζόταν ὁ Θρακικὸς 'Αγών.

Εἰς τὴν περιοχὴν Σαράντα Ἐκκλησιῶν κατιρτίσθηκε τὸ πρῶτον ἀνταρ-

τικὸν σῶμα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λοχίαν Γεώργιον Κονδύλην ἀργότερον Πρωθυπουργὸν τῆς Ἑλλάδος (1926 — καὶ 1935). Διῆλθεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ Ἀναγνωστήριον καὶ ἐζήτησε τὴν συμπαράστασιν τῶν Σκοπιανῶν στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα. Πρόθυμα ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀγῶνος τοῦ Σκοποῦ τοῦ ἐδήλωσε ὅπως καὶ τὸ ἀπέδειξε ἀργότερον, ὅτι θὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλα τὰ μέσα τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν ἀνταρτικὴν ὁμάδα ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ Κομιτάτου.

Εἰς τὸ Ἀναγνωστήριον ἔλαβον χώραν οἱ πολυήμερες καὶ ἀγωνιώδεις συζητήσεις τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων τῆς περιφερείας Σκοποῦ πρὸς ὑπόδειξιν τῶν τριῶν ἐκλεκτόρων τοῦ Δήμου Σκοποῦ διὰ τὶς βουλευτικὲς ἐκλογὲς τοῦ Νομοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος (8 Ἰουλίου 1908).

Ἐπροτάθησαν οἱ Δημ. Τζοῦρος, ὁ Ἀρ. Κωνσταντόπουλος καὶ Σῖμος Σιμόπουλος τοὺς ὁποίους ὁμόφωνα ἐπεκύρωσε καὶ ἡ ἐπίσημος ψηφοφορία τοῦ λαοῦ (πρωτοβάθμιοι ἐκλογαὶ) παρὰ τὴν ἀντίθετον ψῆφον μεγάλου μέρους τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς ἄλλοθεν καθοδηγουμένου.

Τὴν νίκην ἑώρτασε ὁ λαὸς τοῦ Σκοποῦ μὲ διάφορες ἐκδηλώσεις χαρᾶς, πρῶτες ἐλεύθερες ἑλληνικὲς ἐκδηλώσεις ἀπὸ τότε ποὺ ὑποδουλώθηκε εἰς τοὺς Τούρκους. Δυστυχῶς ὅμως ἡ χαρὰ τοῦ λαοῦ ἐκράτησε μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὴν νύκτα καὶ νὰ ἰδῇ τὸ Ἀναγνωστήριόν του ποὺ περιέκλειε ὅλους τοὺς ὁραματισμοὺς καὶ τοὺς πόθους του νὰ παραδίδεται εἰς τὶς φλόγες.

Ὕστερα ἀπὸ ὁλονύκτιον προσπάθειαν ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος κατορθώθηκε νὰ περισωθῇ.

Ἀπὸ πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὸ Ἀναγνωστήριον προσέφερε τὰ πάντα.

Εἰς τοὺς 1.000 τόμους τῶν διαφόρων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀναγνωστηρίου εὕρισκαν οἱ μορφωμένοι Σκοπιανοὶ τὴν σοφίαν τῶν προγόνων καὶ ἀπέβαιναν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους οἱ φορεῖς τῆς προόδου.

Ὁ Σύλλογος τοῦ Ἀναγνωστηρίου μαζὶ μὲ τὸν Σύλλογον «Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Η ΕΛΠΙΣ» ἀσκοῦσαν ἔργον φιλανθρωπίας. Διένειμαν ἄλευρα καὶ ἄλλα εἴδη τροφίμων εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενείας τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὶς παραμονὲς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα. Περιέθαλπον τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰ ὀρφανὰ παρέχοντες δωρεὰν φάρμακα καὶ ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν. Τὸ Ἀναγνωστήριον ὠργάνωσε καὶ ἐσυστηματοποίησε τὶς λαϊκὲς ἑορτὲς καὶ πανηγύρεις (παλαῖστρες, καρναβάλια, κάλαντα κ.ἄ.). Καθιέρωσε τὰ νυκτερινὰ μαθήματα διὰ τοὺς ἀναλφαβήτους. Οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μορφωμένοι τοῦ Συλλόγου πρόθυμα κατήρτιζαν τοὺς ἀγραμμάτους συμπολίτας τους.

Μὲ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἀναγνωστηρίου συγχρονίστηκε καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Σχολῆς. Τὸ μάθημα τῆς Γυμναστικῆς γιὰ πρώτη φορὰ θεωρήθηκε ἰσάξιον μὲ τὰ ἄλλα μαθήματα.

'Η φοίτησις τῶν παιδιῶν (ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν) ἔγινε οὐσιαστικὰ (ὄχι ὅμως τυπικὰ) ὑποχρεωτική. 'Απηλλάγησαν ἀπὸ κάθε οἰκονομικὴν ἐπιβάρυνσιν οἱ ἄποροι μαθηταὶ καὶ τὸ σύστημα τῶν διδάκτρων σχεδὸν καταργήθηκε.

'Αποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν τῶν εὐεργετημάτων διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν διῶν ἦταν νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν κατὰ τὸ 1915 εἰς χιλίους (1.000) ἐπὶ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ 6.000 κατοίκων (δηλ. ἀναλογία 17% περίπου). 'Ο Σύλλογος τοῦ 'Αναγνωστηρίου ἀνύψωσε τὸ θέατρον τόσον ὥστε καὶ ἀπὸ τὰ περίχωρα ἐρχόταν νὰ παρακολουθήσουν τὶς θεατρικὲς παραστάσεις ποὺ ἔδιδε ἡ ὠργανωμένη νεολαία τοῦ Σκοποῦ νὰ διδαχθοῦν, νὰ μιμηθοῦν καὶ νὰ τὴν χειροκροτήσουν.

Τὸ 'Αναγνωστήριον λοιπὸν ἀποτελοῦσε τὸν ἱερὸν χῶρον ὅπου εὕρισκε τὴν πραγματοποίησί της κάθε πατριωτική, θρησκευτικὴ καὶ πνευματικὴ ἰδέα.

Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Η ΕΛΠΙΣ.

'Ο Σύλλογος αὐτὸς ἱδρύθηκε τὸ ἔτος 1908 μὲ πρωτοβουλία τοῦ κ. Νικολάου Κ. Κωνσταντοπούλου. Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου ἦταν ἡ ἑκάστοτε Διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου.

'Εβοήθησε διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πανηγύρεων. Καθιέρωσε νυκτερινὰ μαθήματα διὰ τῆς παροχῆς εἰδῶν διατροφῆς εἰς τὶς πτωχότερες οἰκογένειες τοῦ Σκοποῦ. 'Ενίσχυε, μὲ τὰ ἔσοδα ποὺ εἶχε ἀπὸ τὶς θεατρικὲς παραστάσεις, τὰ Σχολεῖα διὰ νὰ ἀγοράσουν βιβλία, γραφικὴ ὕλη εἰς τοὺς ἀπόρους μαθητάς. Γενικὰ συμπαρίστατο εἰς τὸ πολυσχεδὲς ἔργον τοῦ Συλλόγου τοῦ 'Αναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ».

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Οἱ Σκοπιανοὶ κατὰ τὴν περίοδο τοῦ χειμῶνα ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες διασκεδάσεις εἶχαν καὶ τὸ θέατρό τους. 'Ο Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» ἀπὸ τὸ ἔτος 1875 ἄρχισε νὰ δίδῃ θεατρικὲς παραστάσεις διὰ τὶς ὁποῖες εἶχε προπαγανδίσει ὁ Δ)ντὴς τῆς 'Ελληνικῆς Σχολῆς Σκοποῦ Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης. Αὐτὸς ἔδωσε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸν Σκοπὸν θεατρικὲς παραστάσεις μὲ τοὺς μαθητάς του καὶ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν 'Αγγλικῶν Κολλεγίων (Λουκιανοῦ «Νεκρικοὶ Διάλογοι» κλπ.). Τὶς παραστάσεις ἔδιδαν εἰς τὸ κτίριον τοῦ 'Αλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου ὅπου πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ κατασκευάστηκε τὸ δάπεδον ὑψηλότερον γι' αὐτὸ τὸ σκοπό.

Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ (1902—1905) τοῦ 'Αγίου Δημητρίου, τὸ κτίριον τοῦ 'Αλληλοδιδακτικοῦ Σχολείου ἐχρησίμευε ὡς ναός. Τότε τὶς θεατρικὲς παραστάσεις ἔδιδε ὁ Σύλλογος εἰς τὸ κτίριον τοῦ Παρθεναγωγείου διὰ τῆς δημιουργίας ἰδιαιτέρας αἰθούσης - σκηνῆς εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν αὐτοῦ.

Ἡ πρώτη παράστασις ἐδόθη γύρω στὰ 1875 μὲ τὴν «Μερόπην» τοῦ Βερναρδάκη ὅπου τὸν πρωτεύοντα ρόλον τοῦ Πολυφόντου εἶχε ὑποδυθῆ ὁ Χατζησταυρῆς Χαντρᾶς ἢ Χανδρίτης, ὁ ὁποῖος ἄφησε ἐποχὴν μὲ τὴν στομφώδη ἀπαγγελίαν του.

Τὰ πρῶτα χρόνια στὶς παραστάσεις ἐλάμβανον μέρος μόνον ἄνδρες. Αὐτὸ τὸ ὑπαγόρευε ἡ αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἔργα ποὺ ἐπαίχθησαν ἦσαν: 1) Ἡ Κασσιανή, 2) ἡ Γαλάτεια, τοῦ Βασιλειάδου πολλὲς φορές, 3) Οἱ Ἁρματωλοὶ καὶ Κλέφται, 4) ἡ νύμφη τῆς Μεσσήνης τοῦ Σίλλερ, 5) ὁ Ἀρχιληστὴς Φλῶρος, 6) ἡ Γενοβέφα (μετάφρασις Δημ. Χατζηπαρασκευᾶ (1893), 7) ἡ Γκόλφω, 8) ἡ Ἐσμέ, 9) Ἡ Σκλάβα, 10) ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου καὶ ἄλλα. Τὰ τέσσαρα τελευταῖα δράματα εἶναι ὡς γνωστὸν τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέα Περεσιάδου Σπυρίδωνα (1864—1918).

Μετὰ τὸ δρᾶμα ἀκολουθοῦσε μία κωμωδία. Ἀργότερα μετὰ τὸ 1900 ἐδέχθησαν νὰ παρουσιασθοῦν στὴ σκηνὴ πρῶτα οἱ διδασκάλισσες καὶ ἔπειτα οἱ ἀδελφὲς τῶν νέων ποῦ εἶχαν ρόλους. Ἡ ἐπιτυχία τῶν παραστάσεων τώρα μὲ τὴν ἐμφάνισι τῶν γυναικῶν στὴ σκηνὴ ἦταν μεγάλη. Ἡ δρᾶσις αὐτὴ τοῦ Συλλόγου τῶν νέων σὲ ἔργα εὐγενικὰ καὶ κοινωνικὰ ἔδωσε τὴν ὥθησι καὶ στὶς κυρίες καὶ δεσποινίδες τοῦ Σκοποῦ νὰ τοὺς μιμηθοῦν. Ἔτσι ὅπως ἤδη ἀναφέραμε ἱδρύθηκε ὁ Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων «ΕΛΠΙΣ» ὁ ὁποῖος σὲ πολὺ μικρὸ χρονικὸ διάστημα κατήρτισε μανδολινάτα μὲ τὴν Διεύθυνσιν τῆς Προέδρου τοῦ Συνδέσμου καὶ Διευθυντρίας τοῦ Παρθεναγωγείου Ἐλπινίκης Ἀλεξιάδου καὶ ἔδωσε τὴν πρώτη θεατρικὴ παράστασι μὲ τὸ ἔργο «ὁ Ἀθανάσιος Διάκος».

Τοὺς ρόλους ὅλους ἀνδρῶν - γυναικῶν, τοὺς ὑπεδύθησαν οἱ μορφωμένες Δεσποινίδες ἐνῶ κατὰ τὰ διαλείμματα ἡ μανδολινάτα ἐκτελοῦσε διάφορα μουσικὰ κομμάτια, τὰ περισσότερα πατριωτικά.

Τὸ κοινὸ ἀσυνήθιστο σὲ τέτοιου εἴδους ψυχαγωγία, ἐνθουσιάστηκε τόσο μὲ τὸ πατριωτικὸν περιεχόμενον τῆς ὅλης θεατρικῆς ἑορτῆς, ποὺ εἰς τὸ τέλος τῆς παραστάσεως ἐξέσπασε σὲ παταγώδη χειροκροτήματα.

Δυστυχῶς ὅμως τὴν πνευματικὴ αὐτὴ κίνησι τοῦ Σκοποῦ καὶ τὴν προοδευτικὴ προσπάθεια τῆς νεολαίας ἦρθε καὶ διέκοψε ὁ σκληρὸς διωγμὸς τοῦ 1915.

Οἱ Σύλλογοι τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Μεγάλη τιμὴ ἀνήκει εἰς τοὺς ξενητεμένους Σκοπιανοὺς διότι ὅλοι πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἐβοήθησαν μὲ χρήματα τὸ Ἀναγνωστήριον Σκοποῦ γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του.

Ἀπὸ τὴν Ἀντιζάνην τοῦ Ρωσσικοῦ Τουρκεστάν, οἱ μεγαλοβιομήχανοι ἀδελφοὶ Κωνστ. καὶ Στυλιανὸς Δ. Βαλιούλη, προσφέρουν σεβαστὸν χρηματικὸν ποσὸν διὰ ν' ἀγορασθοῦν ὅλα τὰ βιβλία ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν

λειτουργίαν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ 'Αναγνωστηρίου.

'Από τὴν 'Αβησσυνίαν ὁ Βασιλάκης τοῦ Χατζηγιώργη, ἀπὸ τὸν Καύκασον ὁ 'Ιωσὴφ Γεννάδης, ἀπὸ τὸ Μεξικὸ ἡ Λεμονίτσα Δημ. Κούντρου, ἀπὸ τὸ Καζὰν τῆς Ρωσσίας ὁ 'Αναστ. Τριανταφυλλίδης καὶ ὁ 'Ιωάννης Δ. Βατζανίδης, ἀγάλλεται ἡ ψυχή τους μὲ τὴν πληροφορία ὅτι ἱδρύθηκε τὸ μεγάλο αὐτὸ πνευματικὸ κέντρον γιὰ τὴν ἀπολύτρωσι τῶν ὑποδούλων συμπατριωτῶν τους καὶ ἀποστέλλουν γενναιόδωρες προσφορές.

Οἱ ὀλίγοι Σκοπιανοὶ τῆς 'Αμερικῆς στέλλουν χρήματα καὶ ἱδρύουν καὶ αὐτοὶ Σωματεῖα μιμούμενοι τοὺς συμπολίτας τους.

Ἔτσι ἱδρύθηκε μὲ πρωτοβουλία τοῦ καλοῦ συμπατριώτου Ι. 'Αλμπάνη ὁ Σύλλογος «ΟΡΦΕΥΣ» τῆς Νέας Τόρκης καὶ ὁ Σύλλογος «ΛΕΩΝΙΔΑΣ» τοῦ Σικάγου.

Οἱ Σύλλογοι Σκοπιανῶν τοῦ Σικάγου.

'Ο Σύλλογος Σκοπιανῶν τοῦ Σικάγου ἱδρύθηκε τὸ ἔτος 1912 μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «ΛΕΩΝΙΔΑΣ». Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ Συλλόγου διετηρήθηκε μέχρι τοῦ ἔτους 1926 ὁπότε ὁ Σύλλογος ἀναδιοργανώθηκε καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα «Νέος Σκοπὸς» εἰς ἔνδειξιν τοῦ δεσμοῦ πρὸς τὴν νέαν Πατρίδα «Νέον Σκοπὸν Σερρῶν», ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ ἐκπατρισθέντες συμπολῖται.

Κατὰ τὴν περίοδον 1926—1927 ὁ Σύλλογος συνέδραμε διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ νέου σχολικοῦ κτιρίου εἰς Νέον Σκοπὸν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1933 ἦλθεν ἀρωγὸς εἰς τὸ κτίσιμο τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ 'Αγίου Δημητρίου εἰς τὴν νέαν Πατρίδα. 'Αργότερα ἐνίσχυσε καὶ τὸν «Ποδοσφαιρικὸν Ὅμιλον» τοῦ νέου Σκοποῦ τοῦ ὁποίου Πρόεδρος ἦταν ὁ Θεολόγης 'Ανδρονίδης, καὶ ἱδρυτικὰ μέλη ὁ διδάσκαλός μου 'Ελευθέριος Σιμόπουλος, ὁ κ. Στέργιος Βαλιούλης, κ. Δημήτριος Οἰκονομίδης καὶ ὁ κ. Θεόδωρος Πασχαλίδης. 'Αργότερα μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἦσαν οἱ κ.κ. Φλῶρος Παυλίδης, Φ. Φωτιάδης καὶ ἄλλοι.

'Ο Σύλλογος «Νέος Σκοπὸς» τοῦ Σικάγου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου (1940—1944) ἀπέστειλε δέματα πρὸς τοὺς συμπατριώτας ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸν 'Αμερικανικὸ Στρατὸ ὡς καὶ χρηματικὲς προσφορὲς πρὸς τὸν 'Αμερικανὸν 'Ερυθρὸν Σταυρόν.

Τὸ ἔτος 1947 ἀπέστειλε διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Σχολείου Νέου Σκοποῦ 700 ζεύγη ὑποδημάτων, κάλτσες ὡς καὶ πολλὰ σχολικὰ εἴδη.

Τὸ ἔτος 1948 ἀπέστειλε 4.000 δολλάρια διὰ τὴν ἐκ νέου ἀνοικοδόμησιν τοῦ Σχολικοῦ Κτιρίου Νέου Σκοποῦ ποῦ εἶχε πυρποληθῆ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὴν κατοχήν.

Τὸ ἔτος 1954 ἀπέστειλε 1.500 δολλάρια εἰς τὴν Κοινότητα Νέου Σκοποῦ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν δικτύου ὑδρεύσεως.

Διὰ τὴν χρηματικὴν αὐτὴν προσφορὰν ὁ Σύλλογος ἐτιμήθηκε μὲ τὸ ΜΕ-

ΤΑΛΛΙΟΝ ΕΥΣΗΜΟΝ τὸ ὁποῖον ἐπεδόθηκε ἀπὸ τὸν Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς τὸν Μάρτιον τοῦ 1959 εἰς τὸν τότε Πρόεδρον τοῦ Συλλόγου κ. Δημήτριον Μισιρλῆν.

Τὸ ἔτος 1958 προσέφερεν 1.000 δολλάρια ὑπὲρ τοῦ Γηροκομείου.

Τὸ ἔτος 1960 προσέφερε 1.000 δολλάρια δι' ἐπέκτασιν τοῦ νέου κτιρίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σικάγου.

Κατὰ τὰ ἔτη 1961, 1962, 1963 ἀπέστειλε οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν «Σύλλογον Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων» Νέου Σκοποῦ, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς ἀπόρους τῆς Κοινότητος κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ Πάσχα.

Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων» Η ΕΛΠΙΣ» τοῦ Σικάγου.

Ὁ Σύλλογος αὐτὸς τῶν Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων ἱδρύθηκε τὸ ἔτος 1923 καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα «ΕΛΠΙΣ» ὅπως καὶ εἰς τὸν Σκοπὸν τῆς Θράκης.

Ὁ σκοπὸς τοῦ Συλλόγου «ΕΛΠΙΣ» ὅπως καὶ τοῦ Συλλόγου «Νέος Σκοπὸς» εἶναι πατριωτικὸς καὶ φιλανθρωπικός.

Προσπαθεῖ νὰ κρατῇ τοὺς πατριώτας ἑνωμένους καὶ ἔρχεται ἀρωγὸς εἰς τὰ μέλη ποὺ ἔχουν ἀνάγκην συμπαραστάσεως ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς.

Ἐπίσης βοηθεῖ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, συλλόγους, σχολεῖα, ἐκκλησίες καθὼς καὶ μεμονωμένα ἄτομα. Οἱ πόροι εἶναι οἱ συνδρομὲς τῶν μελῶν του καὶ οἱ εἰσπράξεις δι' ὀργανωμένες διασκεδάσεις ποὺ δίδει εἰς τὰ μέλη του καὶ τὸ εὐρύτερον κοινό.

Ὁ Σύλλογος κυριῶν καὶ δεσποινίδων ΕΛΠΙΣ τὸ ἔτος 1949 ἀπέστειλε καινουργῆ ἱερὰ ἄμφια διὰ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἰς τὸν Νέον Σκοπόν.

Τὸ 1954 ἔστειλε 1.000 δολλάρια εἰς τὴν Κοινότητα Νέου Σκοποῦ δι' ἐγκατάστασιν δικτύου ὑδρεύσεως.

Τὸ 1960, 200 δολλάρια ἔδωσε δι' ἐπέκτασιν τοῦ κτιρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σικάγου. Ἀπέστειλε καὶ ἄλλα χρηματικὰ ποσὰ εἰς Ἑλλάδα εἰς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς Συλλόγους πρὸς ἀνακούφισιν πασχόντων (πτωχῶν, χηρῶν, ὀρφανῶν).

Μέχρι τοῦ 1962 οἱ δύο Σύλλογοι τοῦ Σικάγου ἐργάστηκαν ἀνεξαρτήτως, συνεργαζόμενοι ὅμως διὰ τὴν ἐπίτευξιν κοινῶν σκοπῶν καὶ τὴν ὀργάνωσιν διαφόρων ἐκδηλώσεων (γεύματα, χοροί, συγκεντρώσεις Πίκ - Νίκ, Πρωτοχρονιάτικη βραδυὰ κλπ.).

Παλαιότερα ὑπῆρχε στὸ Σικάγο καὶ Σύλλογος νέων καὶ νεανίδων ὁ ὁποῖος διετηρήθηκε περίπου 10 χρόνια (1950—1960).

Οἱ δύο Σύλλογοι τοῦ Σικάγου ἀπὸ τὸ ἔτος 1962 συνεχωνεύθησαν εἰς ἕνα μὲ τὴν ἐπωνυμίαν Φιλανθρωπικὸς Σύλλογος Σκοπιανῶν Νέου Σκοποῦ ἡ «ΕΛΠΙΣ».

'Η τελευταία μεγάλη τους προσφορὰ πρὸς τὴν γενέτειρά τους (Νέον Σκοπὸν) εἶναι ἡ χορήγησις 9.000 δολλαρίων μετὰ τοῦ Συλλόγου «ΟΡΦΕΥΣ» τῆς Νέας Υόρκης διὰ τὴν ἀνέγερσιν 'Αναγνωστηρίου καὶ εἰς τὸν Νέον Σκοπόν. 'Ο νέος Σύλλογος τοῦ Σικάγου ἀριθμεῖ περὶ τὰ 110 μέλη (ἄνδρες — γυναῖκες).

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ «Φιλανθρωπικοῦ Συλλόγου Σκοπιανῶν Νέος Σκοπὸς — 'Ελπὶς» ἀποτελοῦσαν κατὰ τὸ ἔτος 1964 οἱ παρακάτω:

1) Κυριᾶκος Μιχαηλίδης Πρόεδρος.
2) Χρυσούλα Χαμάλη Πρώτη 'Αντιπρόεδρος.
3) 'Αριστοτέλης Πετμεζᾶς Δεύτερος 'Αντιπρόεδρος.
4) Μιχαὴλ Χαμάλης Πρῶτος Γραμματεύς.
5) Μαρία 'Αλμπάνη Βοηθὸς Γραμματέως.
6) Σοφοκλῆς Χαμάλης Ταμίας.
7) 'Ελένη Στανίτσα Βοηθὸς Ταμίου.
8) Σύμβουλοι:
   α) Σθενέλαος Στανίτσας
   β) Δημήτριος Μισσιρλῆς
   γ) MAIRT STATHIS
   δ) Πασχάλης Μαγκριώτης
   ε) Εἰρήνη Πετμεζᾶ.

'Η νέα Διοίκησις ἀπὸ 1.1.1965:

1) Κυριᾶκος Μιχαηλίδης Πρόεδρος.
2) Σθενέλαος Στανίτσας Πρῶτος 'Αντιπρόεδρος.
3) 'Αριστοτέλης Πετμεζᾶς Δεύτερος 'Αντιπρόεδρος.
4) Φλῶρος Φλωρίδης Πρῶτος Γραμματεύς.
5) Μαρία 'Αλμπάνη Βοηθὸς Γραμματέως.
6) Σοφοκλῆς Χαμάλης Ταμίας.

Σύμβουλοι:

α) Χρυσούλα Χαμάλη
β) Μιχαὴλ Χαμάλης
γ) 'Ηλίας Σπυρίδων
δ) Δέσποινα Σερέτη
ε) 'Αθηνᾶ Μαγκριώτη.

Οἱ Σκοπιανοὶ τοῦ Σικάγου ἐκκλησιάζονται εἰς "Αγιον Γεώργιον καὶ "Αγιον Δημήτριον.

Γραφεῖα καὶ Σχολεῖα Σκοπιανῶν δὲν ὑπάρχουν.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ

"Οταν γράφεται ἡ ἱστορία ἑνὸς τόπου οἱ πρῶτες σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἶναι ἀφιερωμένες στὴν προϊστορία του. Σπάνια περίπτωσις

στὴν ἱστορία ἑνὸς τόπου νὰ μὴ ὑπάρχη προϊστορία. Ἕνα τεῖχος, μιὰ ἐπιγραφή, ἕνας τάφος, θὰ μᾶς δείχνη κάτι ἀπ' τὴν προϊστορική του ὕπαρξι. Ἔτσι καὶ ἡ κωμόπολις τοῦ Σκοποῦ ἔχει τὴν προϊστορία της.

Ἀπὸ τὰ γύρω κάστρα καὶ τὰ ἐρειπωμένα σπίτια ποὺ ὑπάρχουν, φαίνεται ὅτι ὁ Σκοπὸς ἔγινε χωριὸ στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα. Τὰ κατεστραμμένα ὅμως σπίτια ἐκεῖ κοντὰ στὸ Σκοπὸ φανερώνουν ὅτι ὑπῆρχε ζωὴ ἀπὸ πρίν, ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ποὺ ἐδημιούργησαν μὲ τὴν ἐργασία του ἕναν ἀξιόλογον πολιτισμό.

Τὰ παλαιὰ ἀντικείμενα ποὺ ἔμειναν δὲν ἀντιπροσωπεύουν μιὰ μόνον ἐποχὴ ἀλλὰ πολλές. Ἔτσι ἡ προϊστορία τοῦ Σκοποῦ εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορία μιᾶς μεγαλυτέρας ἐκτάσεως, μιᾶς πιὸ μεγάλης περιοχῆς, τῆς Θράκης.

Ὁ Σκοπὸς σὰν ἕνα μέρος τῆς Θράκης, ἀκολούθησε τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ὁλοκλήρου τῆς Θράκης, ὅπως τὸ εἶδος ἀκολουθεῖ τὸ γένος.

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφισβήτησις ὅτι τὰ ἐρείπια ποὺ ὑπάρχουν σὲ ὅλη τὴ Θράκη κρύβουν πολλὰ μυστικά, κρατοῦν ἱστορίες ποῦ μποροῦν νὰ λύσουν πολλὰ προβλήματα. Ὅμως μόνον ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου μπορεῖ νὰ βγάλη ἀπὸ τὴν τέφρα ποὺ ὁ χρόνος ἔριξε καὶ ἐσκέπασε.

Δὲν ἔγιναν τόσες ἀρχαιολογικὲς ἐργασίες, ὅσες θὰ ἦσαν ἀρκετὲς γιὰ νὰ ξεδιαλύνουν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ μένουν τόσο σκοτεινὰ μ' ἕνα σωρὸ ὑποθέσεις.

Θ Ρ Α Κ Η

ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΘΡΑΚΗΣ

Θέσις καὶ σύνορα αὐτῆς.

Ἡ Θράκη γεωγραφικῶς ἀποτελοῦσε ἀναπόσπαστον μέρος τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπὸ ὅλους δὲ τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος ὀνομάζεται Βόρειος Ἑλλάς.

Ἡ σημερινὴ Θράκη εἶναι πολὺ περιωρισμένη. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, ἡ Θράκη εἶχε διάφορον ἔκτασιν καὶ τὰ σύνορά της ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα τῶν σημερινῶν.

Ὡς Θράκη ἐθεωροῦσαν τὴν χώρα ποὺ εὑρισκόταν πρὸς βορρᾶν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ τῆς Θεσσαλίας, ποὺ τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ σύνορά της δὲν ἦσαν γνωστά. Περιελάμβανε δηλαδὴ κάπως γενικὰ καὶ ἀόριστα ὅλες τὶς χῶρες ποὺ βρισκόταν βόρεια τῆς Θεσσαλίας.

Καταγωγὴ τῶν Θρακῶν.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως τῶν διαφόρων Ἐθνῶν εἶναι πολὺ σκοτεινή, ἀρ-

χίζει δὲ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν ἄγρια καὶ νομαδικὴ ζωὴ εἰσῆλθε στὴν κοινωνική. Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε ἔγινε αὐτὴ ἡ ἀλλαγή;

Ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι εὔκολη. Ἐπίσης ὅσον ἀφορᾶ τὰ Θρακικὰ φύλα τὰ ὁποῖα κατώκησαν τὴν Θράκην κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχήν, τὰ ἐπιστημονικὰ δεδομένα δὲν εἶναι σαφῆ καὶ καθωρισμένα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀνθρωπολογικὰ διαιρεῖται σὲ τρεῖς κυρίως φυλές. 1) Τὴν Λευκὴν ἢ Καυκασίαν, 2) τὴν Κιτρίνην ἢ Μογγολικὴν καὶ 3) τὴν Μαύρην ἢ Αἰθιοπικὴν καὶ τὶς δύο μεγάλες παραφυάδες: τὴν Ἀμερικανικὴν ἢ Χαλκόχρουν καὶ τὴν Μαλαϊκήν.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος σύμφωνα μὲ ὅλα τὰ ἀνθρωπολογικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα ἀνήκει στὴν Λευκὴ Φυλή. Ὑπάρχει δὲ πολὺ μεγάλη πιθανότης ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς ἀρχαίας Θράκης, ἀνῆκαν στὶς μεγάλες οἰκογένειες τῶν λεγομένων Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἢ Ἰνδογερμανικῶν ἢ Ἀρίων φυλῶν.

Οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ καὶ γλωσσολόγοι ἔδωσαν τὶς ὀνομασίες αὐτές. Οἱ ὅροι ὅμως αὐτοὶ φαίνονται πλημμελεῖς, διότι δὲν περιλαμβάνουν ὅλους τοὺς λαοὺς ποὺ ἀνῆκαν στὸ ἀρχικὸν Ἔθνος. Προτιμώτερος θὰ ἦτο ὁ προταθεὶς ὅρος «Ἰαπετικοὶ Λαοί».

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ παλαιοὶ ὅροι καὶ ἐμεῖς οἱ νεώτεροι διὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ συννενοηθῶμεν μεταχειριζόμαστε αὐτοὺς χωρὶς διάκρισιν. Ὅσον ἀφορᾶ τὴν λέξιν «Ἀρία» εἶναι ἡ Ἀρχαία Ἰνδική, καὶ σημαίνει εὐγενής, ἀριστοκράτης.

Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα ἡ Θράκη.

Γιὰ τὴν ὀνομασία τῆς Θράκης ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς ἐκδοχές.

1) Κατὰ τὴν προχριστιανικὴ ἐποχὴ ἡ λέξις Θράκη καὶ Θρᾶκες ἦσαν συνώνυμα τῆς λέξεως Θρῆσκος καὶ Θρησκεία, ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια ρίζα μὲ τὴν λέξι τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου Θρήκη καὶ Θρηΐκη, ὄχι ὅμως μὲ τὴν σημασίαν ποὺ δίδομε σήμερα στὴν λέξι Θρησκεία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λατρείας τοῦ θείου, μὲ ὕμνους, θυσίες καὶ τελετές. Εἶναι πολὺ πιθανὸν λοιπὸν τὸ ὄνομα Θράκη — Θρᾶκες νὰ δόθηκε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας σὲ διάφορα ἔθνη ποὺ εἶχαν ξεχωριστὰ ὀνόματα καὶ ἀργότερα τὸ ὄνομα Θράκη — Θρᾶκες ἀπὸ τὴν ἠθική του ἔννοια μετέπεσε σὲ φιλετικό.

2) Κατὰ τὸν Ἰώσηπον Φλάβιον, ἱστορικὸν τοῦ 1ου μ.Χ. αἰῶνα, τὸ ὄνομα «Θράκη» προῆλθεν ἀπὸ τὸ ὄνομα Θεῖρα. Ὁ Θείρας ἦταν υἱὸς τοῦ Ἰάφεθ καὶ ἔγγονος τοῦ Νῶε (Γενέσεως κεφάλ. 10 παρ.). Λέγει δὲ χαρακτηριστικὰ ὁ Ἰώσηπος. «Θείρης δὲ Θείρας ἐκάλεσεν ὧν ἦρκεν, Ἕλληνες δὲ αὐτοὺς Θράκας ὠνόμασαν».

3) Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ὠνομάσθηκε Θράκη ἀπὸ τὸ ὄνομα κάποιου μυθικοῦ βασιληᾶ ποὺ λεγόταν Θρᾳξ καὶ ἦταν υἱὸς τοῦ Ἄρεως.

4) Ἄλλη γνώμη εἶναι ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ λέξις «Θράκη» παράγεται ἀπὸ τὴν σημιτικὴ λέξι (THRAGH) ποὺ σημαίνει πόρος. Πόρος σημαίνει τὴν χώραν ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸ πέρασμα δηλαδὴ στὸν Βόσπορο.

5) Κατὰ τὸν FABRE D' OLIVET, τὸν σοφὸν ἐκδότην τῶν «Χρυσῶν Ἐπῶν» τοῦ Πυθαγόρα, ἡ λέξις «Θράκη» εἶναι φοινικικῆς καταγωγῆς ἀπὸ τὸ φοινικικὸν «Ρακχιβᾶ» ποὺ σημαίνει: ὁ αἰθέριος χῶρος, ἢ τὸ στερέωμα.

6) Διὰ τοὺς ποιητὰς ὅμως καὶ μεμυημένους τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὁ Πίνδαρος, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Πλάτων καὶ ἄλλοι τὸ ὄνομα «Θράκη» εἶχε συμβολικὴν ἔννοιαν καὶ ἐσήμαινε: τὴν χώραν τῆς ἁγνῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἱερᾶς ποιήσεως, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπ' αὐτήν.

Καμμιὰ ἀπὸ τὴν παραπάνω γνώμη δὲν μπορεῖ νὰ σταθῇ μόνη της. Ὅλες ἔχουν τὰ ἀδύνατά τους σημεῖα. Πάντως ἡ σημασία τῆς λέξεως «Θράκη» ἔχει σχέσιν μὲ ὅλες τὶς παραπάνω ὑποθέσεις.

Γλῶσσα Θρακῶν.

Οἱ Θρᾶκες ὡμιλοῦσαν γλῶσσαν ἀκατανόητον στοὺς Ἕλληνες. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὸ ἑξῆς γεγονός. Ὁ Ξενοφῶν ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸ 400 π.Χ. ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Θράκη καὶ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Βασιλέα τῆς Θράκης Σεῦθον τὸν Β΄ διὰ διερμηνέως. «Παρῆν δέ, λέγει ὁ Ξενοφῶν, καὶ Σεύθης βουλόμενος.... καὶ ἐν ἐπηκόῳ εἱστήκει, ἔχων διερμηνέα». (Κύρου Ἀνάβασις VII).

Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως οἱ Θρᾶκες ἐξελληνίσθησαν καὶ κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα δὲν ἔμειναν ἀπὸ τὴν Θρακικὴ γλῶσσα παρὰ μόνον μερικὰ ὀνόματα πόλεων, ποταμῶν καὶ προσώπων ποῦ ἦσαν καθαρῶς Θρακικὰ ὅπως «Οὐσκουδάμα» (ἡ σημερινὴ Ἀδριανούπολις) «Δορίσκος» «Ἕβρος» «Κετρίπολις» «Κότυς» καὶ ἄλλα.

Ὅσον ἀφορᾶ τὴν γραφήν, οἱ ἀρχαῖοι Θρᾶκες οὐδέποτε ἔγραψαν τὴν μητρική τους γλῶσσα. Μέχρι σήμερον δὲν ἀνεκαλύφθηκε κανένα μνημεῖο ποὺ νὰ φέρῃ θρακικὴ ἐπιγραφή, μολονότι ἡ Θράκη ἔγινε ἀποικία τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα.

Ὅλες οἱ ἐπιγραφὲς ποὺ ἀνεκαλύφθησαν στὴν Θράκη χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἔτος 360 π.Χ. καὶ ἐντεῦθεν καὶ εἶναι γραμμένες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Οἱ Βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάστες τῶν Θρακῶν καλλιεργοῦσαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

Ἐπίσης καὶ τὰ νομίσματα τῶν Θρακῶν χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸ ἔτος 480 —381 π.Χ. καὶ φέρουν τύπους καὶ ἐπιγραφὲς Ἑλληνικές.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Διόνυσος — ὁ Θεὸς τοῦ Οἴνου.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν σὲ πολλοὺς Θεούς, ἐνῶ οἱ Θρᾶκες σὲ ὀλίγους. Ἐλάτρευαν κυρίως τὸν Ἄρην, τὸν Διόνυσον, τὴν Ἀρτέμιδα καὶ τὸν Θεὸν Ἥρωα. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Θρακῶν ἐλάτρευαν ἐπὶ πλέον τὸν Ἑρμῆν καὶ καυχόνταν ὅτι κατάγονται ἀπ' αὐτόν. Συνήθιζαν νὰ ὁρκίζωνται στὸ ὄνομά του. Ἀπὸ τοὺς Θεοὺς αὐτοὺς περισσότερο ἐλάτρευαν τὸν Διόνυσο, Θεὸν τῶν κρασιῶν καὶ τῆς γονιμότητος.

Ἡ μυθολογία ἀναφέρει πολλοὺς Διόνυσους. Ὁ ἐπισημότερος ὅμως ἀπ' ὅλους εἶναι ὁ Διόνυσος τῆς Θράκης. Ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος θεωρεῖ τὸν Διόνυσον ὡς τὸν νεώτερον Θεὸν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει πουθενὰ τὸν Διόνυσον ὡς Θεὸν τοῦ Ὀλύμπου ἀλλὰ ὡς ἐπίγειο Θεὸν ὅπως καὶ τὴν Δήμητρα, τὴν Θεὰν τῆς Γεωργίας (Ἰλιάδ. 2, 130).

Ἡ λατρεία τοῦ Διόνυσου μετεδόθηκε ἀπὸ τὴν Θράκη σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως στὴν Ἀττική, στὴν Κόρινθο, στὴν Λέσβο, Νάξο καὶ σὲ ἄλλα μέρη.

Ἱερὰ ἐμβλήματα τοῦ Διονύσου ἦσαν ἀπὸ τὰ φυτὰ ὁ κισσὸς καὶ ἡ ἄμπελος καὶ ἀπὸ τὰ ζῶα ὁ τράγος, ὁ ὄνος, ἡ τίγρις καὶ τὸ δελφίνι. Αὐτοὶ ποὺ ἔπαιρναν μέρος στὶς γιορτὲς τοῦ Διόνυσου ἔβαζαν στὰ κεφάλια τους φύλλα ἀπὸ κισσὸ καὶ μετεμφιέζονταν σὲ Σατύρους (δαίμονες), ἐγύριζαν σὲ ὅλη τὴν πόλι καὶ ἔψαλλαν ὅλοι μαζὶ Διονυσιακοὺς ὕμνους, μὲ τὴν συνοδεία αὐλῶν καὶ διαύλων (σημερινὴ φλογέρα τῶν βοσκῶν). Προτιμοῦσαν τὰ ὄργανα αὐτὰ διότι ἐκπροσωποῦσαν τὴν ἀρχικὴ καὶ τραχεῖα μουσικὴ τῶν Θρακῶν. Τὰ πατροπαράδοτα αὐτὰ ἔθιμα τὰ ἐτηροῦσαν μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια.

Χαρακτηριστικὸ τῶν Διονυσιακῶν αὐτῶν μυστηρίων καὶ ἑορτῶν ἦταν ἡ εὐθυμία καὶ ἡ ζωηρότητα. Κατὰ τὶς ἑορτὲς αὐτὲς ἐπιτρέπονταν οἱ αἰσχρολογίες καὶ τὰ χοντρὰ ἀστεῖα. Μερικοὶ ἀνεβασμένοι σὲ ἁμάξια ἔλεγαν τέτοιες βαρυὲς αἰσχρολογίες, ὥστε ἔμεινε καὶ μέχρι σήμερα ἡ φρᾶσι «τὰ ἐξ ἁμάξης».

Ἐτελείωνε ἡ ἑορτὴ πάντοτε μὲ τὴν διδασκαλία ἑνὸς δράματος ἢ μιᾶς κωμωδίας.

Ἀπὸ τὴν λατρεία τοῦ Διόνυσου προῆλθε τὸ ἄριστο καὶ τελειότατο εἶδος τῆς ποιήσεως, ἡ δραματικὴ ποίησι. Μὲ τὴ δραματικὴ ποίησι οἱ μεγάλοι τραγικοὶ ἔδωσαν στὸν κόσμο τὰ πιὸ ὑψηλὰ διδάγματα τῆς ἠθικῆς.

Μυθικοὶ ἥρωες καὶ Βασιλεῖς τῆς Θράκης.

Μυθικοὶ ἥρωες, Βασιλεῖς καὶ δυνάστες τῆς Θράκης ἀναφέρονται ἀπὸ τὴν προϊστορικὴ ἐποχὴ ἀκόμη. Πότε καὶ ποῦ ἔζησαν ὅμως δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορισθῆ.

Τέτοιοι ἀναφέρονται ὁ Διομήδης, βασιλιᾶς τῶν Βιστώνων γνωστὸς ἀπὸ τοὺς ἀνθρωποφάγους ἵππους του, ὁ Κισσεὺς ὁ πατέρας τῆς Ἑκάβης. Ἡ Ἑκάβη ἦταν σύζυγος τοῦ Βασιλειᾶ τῆς Τροίας Πριάμου. Ἀναφέρεται ὁ Μάρωνας ὁ ὁποῖος ἐφιλοξένησε τὸν Ὀδυσσέα ὅταν ἐπέστρεφε ἀπὸ τὴν Τροία (Ὀδύσσεια 1, 197—209).

Ἄλλος Βασιλιᾶς καὶ μάλιστα ἀρχαιότερος τῆς Θράκης θεωρεῖται ὁ Οἴαγρος, ὁ πατέρας τοῦ Ὀρφέα καὶ τῆς μούσας Καλλιόπης.

Σύγχρονος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἦταν καὶ ὁ Βασιλιᾶς τῆς Αἴνου Πολυμνήστωρ ἢ Πολυμήστωρ.

Στὸν Πολυμήστωρα ἔστειλε ὁ Πρίαμος τὸν νεώτερον υἱόν του Πολύδωρον μὲ πολλὰ δῶρα γιὰ νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν προβλεπομένη ἅλωσι τῆς Τροίας.

Ὡς μυθικοὶ βασιλεῖς ἐπίσης ἀναφέρονται ὁ Πόλτυς, ὁ Ρῆσος, ὁ Τεγύριος, ὁ Τηρεὺς καὶ ἄλλοι.

Βάρβαροι ἐπιδρομεῖς κατὰ τῆς Θράκης.

Πρωτοῦ ἀκόμη κτιστῇ ἡ Κωνσταντινούπολις (326 μ.Χ.) ἡ Θράκη μετὰ τὴν ὑποδούλωσή της στοὺς Ρωμαίους, ἐδοκίμασε πολλὲς ἐπιδρομὲς ἀπὸ βάρβαρα ἔθνη. Θὰ σημειώσωμεν τὶς σπουδαιότερες. Ἐπιδρομὲς τῶν Γότθων καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν φυλῶν ἔγιναν ὅταν αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης ἦταν ὁ Φίλιππος, ἄραβος τὸ γένος (244—249) μ.Χ. καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Δεκίου, Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλληνοῦ (251—268 μ.Χ.).

Μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα τὸ ἔτος 378 μ.Χ. οἱ Γότθοι εἰσώρμησαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκη. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἔπεσε μαχόμενος ἐναντίον τους. Τέλος κατὰ τὸ 382 μ.Χ. κατώρθωσεν ὁ Μέγας Θεοδόσιος νὰ ἐπιτύχῃ εἰρήνευσιν μὲ τοὺς Γότθους ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ Κράτος του, ἀλλ' ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐπικυριαρχίαν του.

Ἔτσι ἡ Θράκη ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπέφερε τὰ πάνδεινα ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβαρικῶν αὐτῶν φυλῶν.

Ἡ Θράκη κατὰ τὴν Βυζαντινὴ ἐποχή.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος δὲν ἔπαυσαν οἱ ἐπιδρομὲς κατὰ τῆς Θράκης. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου (408—450) εἰσώρμησαν στὴ Θράκη οἱ Οὖνοι, ἐπὶ δὲ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου (491—515 μ.Χ.) οἱ Βούλγαροι. Ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565 μ.Χ.) ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκην οἱ Ἄνται ἡ ὁποία ἦταν Σλαυϊκὴ φυλή. Οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Οὖνοι ἔκαναν ἐπιδρομὲς ἀπὸ τὸ ἔτος 550 ἕως τὸ 578 μ.Χ. Ἀπὸ δὲ τοῦ 583—602 μ.Χ. εἰσώρμησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τῆς Θράκης οἱ Ἄβαροι. Κατὰ τὸ

626 μ.Χ. ὁ Χαγάνος λεηλατώντας τὴν Θράκη ἔφθασε μέχρι τῆς Κων)πόλεως τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησεν. Οἱ Βούλγαροι μαζὶ μὲ τοὺς Σλαύους κατὰ τὸ ἔτος 687 μ.Χ. εἰσέβαλαν στὴν Θράκη ὅπου τοὺς ἐνίκησε ὁ 'Ιουστινιανὸς ὁ Β'.

Οἱ Βούλγαροι ἐσυνέχισαν τὶς ἐπιδρομές τους κατὰ τῆς Θράκης καὶ κατὰ τὰ ἔτη 758, 765 καὶ 773 ἀλλὰ συνάντησαν τὴν θαραλέαν ἀντίστασιν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε' καὶ ἐπανειλημμένως ἐταπεινώθησαν ἀπ' αὐτόν.

Ἔνδοξοι ἦσαν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος τοῦ Ε' (813—820). 'Ο Λέων ἐνίκησε αὐτοὺς παρὰ τὴν Μεσημβρίαν τῆς Θράκης καὶ συνωμολόγησε ταπεινωτικὴν δι' αὐτοὺς εἰρήνην τὸ 817 ἡ ὁποία ἐκράτησε μέχρι τὸ 893 μ.Χ.

'Από τὸ ἔτος 893 μ.Χ. ἄρχισαν καὶ πάλιν οἱ πόλεμοι κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἐσταμάτησαν τὸ ἔτος 927 μ.Χ. ὅταν Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἦ ταν ὁ Συμεών.

'Επὶ αὐτοκράτορος Νικηφόρου (923—969 μ.Χ.) ἐπανελήφθησαν οἱ πόλεμοι ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε νὰ εἰσβάλῃ στὴν χώρα τους καὶ νὰ τοὺς ταπεινώσῃ.

'Ο 'Ιωάννης Τσιμισκῆς μετὰ συνεχεῖς νίκες κατὰ τὸ ἔτος 971 μ.Χ. ἐξεδίωξε τοὺς Ρώσους καὶ ἔκαμε τὴν Βουλγαρία χώρα ὑποτελῆ τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ἔτος 977 π.Χ. ἀποστάτησαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ πόλεμοι ἐναντίον τους ἐσυνεχίσθησαν, ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ ὁποῖος ὑπέταξε τὴν Βουλγαρίαν τὸ 1014.

Οἱ Βούλγαροι τὸ ἔτος 1197 μ.Χ. ἑνώθηκαν μὲ τοὺς Βλάχους μὲ ἀρχηγὸν τὸν 'Ιωαννίτσην, ἵδρυσαν ἀνεξάρτητον κράτος καὶ ἀπὸ τότε ἐπανέλαβαν τὶς ἐπιδρομὲς κατὰ τῆς Θράκης.

Ἔτσι ἡ Θράκη ἐδέχθηκε ἀλλεπαλλήλους ἐπιδρομὰς ἀπὸ τοὺς Σλαύους καὶ ἄλλους λαοὺς ποὺ προαναφέραμε. 'Αργότερα ἔπαθε καταστροφὲς ἡ Θράκη καὶ ἀπὸ τοὺς Φράγκους οἱ ὁποῖοι ἐπέτυχαν νὰ κυριεύσουν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολι (1204 μ.Χ.).

Περισσότερον ὅμως ἀπ' ὅλους τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκη οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι (679 μ.Χ.) οἱ ὁποῖοι καὶ πρῶτοι περιέκοψαν τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Θράκης.

Οἱ Ἕλληνες ἀνεκατέλαβαν τὴν Κων)πολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὸ 1261 μ.Χ. 'Από τότε καὶ ἔπειτα ἔπαθε καταστροφὲς ἡ Θράκη ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τοὺς Τούρκους ἐξόντωσε ὁ Φιλῆς Παλαιολόγος παρὰ τὴν Καλλίπολιν βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ Γενουαίους. Κατὰ τὸ 1348—1349 μ.Χ. ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων 'Ορχάν, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἐγκατεστάθηκε στὴν Καλλίπολι ἀπ' ὅπου ὁρμώμενοι οἱ 'Οσμανῖδαι Τοῦρκοι ἐλεηλατοῦσαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. 'Ο Μουρὰτ ποὺ διαδέχθηκε τὸ ἔτος 1359 τὸν πατέρα του 'Ορχὰν

δὲν περιωρίστηκε μόνον στὴ λεηλασία τῆς Θράκης ἀλλὰ ἐπεχείρησε καὶ νὰ ὑποτάξῃ αὐτήν. Κατέλαβεν τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς τῆς Θράκης, τὸν Πύργον, τὸ Διδυμότειχον καὶ τελευταῖα τὸ 1361 τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν ὁποίαν ἔκαμε καὶ πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους.

Ἐσυνεχίσθηκε ἔπειτα ἡ κατάληψις τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς δύο στρατηγοὺς τοῦ Μουράτ, τὸν ἀρνησίθρησκο Ἕλληνα Γαζῆ Ἐβρενὸς καὶ τὸν Τοῦρκον Λαλᾶ Σαχίν. Ὁ πρῶτος κατέλαβε τὴν Κομοτηνὴν καὶ ὁλόκληρον τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ ὁ δεύτερος ἐκυρίευσε τὴν Φιλιππούπολιν καὶ τὴν περιοχὴν γύρω ἀπ' αὐτήν. Τέλος μετὰ ἀλλεπαλλήλους πολιορκίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπῆλθε ἡ ἅλωσις αὐτῆς ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Β' τὸν Μάϊον τοῦ 1453 (Τρίτην 29η Μαΐου 1453).

Μετὰ τὴν ἅλωσι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Θράκη ἔγινε χώρα Τουρκική.

Ὁ Σκοπὸς ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Πότε ἔγινε χωριὸ ὁ «Σκοπός».

Ὁ ἱστορικὸς Στέφανος ὁ Βυζάντιος ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα εἰς τὸ Γεωγραφικὸ λεξικὸ γράφει «Σκόποι πόλις Θράκης.... τὸ Ἐθνικὸν Σκοπηνοί».

Δὲν εἶναι ὅμως ἐπακριβῶς καθωρισμένον ἂν στὴν πόλι «Σκόποι» τῆς Θράκης ἐκτίστηκε ἀργότερον τὸ χωριὸ «Σκοπός». Πάντως κάπου ἐκεῖ πρέπει νὰ κτίστηκε. Διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως «Σκόποι» τίποτε τὸ συγκεκριμένον δὲν γνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο ἀρχίζομεν τὴν ἱστορίαν τῆς Κοινότητος Σκοποῦ τῆς Ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν τοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως Ἀν. Θράκης.

Ὁ Σκοπὸς ἔγινε χωριὸ μετὰ τὸ 1700 μ.Χ. Ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας τοῦ Σκοποῦ, προῆλθεν ἀπὸ τὶς ληστρικὲς ἐπιδρομὲς τῶν Γκριτζαλήδων καὶ Ντελημπάσηδων καὶ ἄλλων τουρκικῶν συμμοριῶν κατὰ τῶν γύρω ὑπαρχόντων μικρῶν συνοικισμῶν.

Διὰ νὰ ἠμποροῦν ν' ἀμυνθοῦν οἱ γύρω τῆς θέσεως τοῦ Σκοποῦ συνοικισμοὶ στὶς ληστρικὲς ἐπιθέσεις ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὅλοι μαζὶ στὴν τοποθεσία ἐκείνη ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα Σκοπός.

Αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ ἦσαν τὸ λεγόμενο Κάστρο εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας περίπου πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ, τὸ Λαρνάκι εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Σκοποῦ καὶ τὸ Νεοχῶρι εἰς ἀπόστασιν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ.

Πιθανὸν νὰ ἦλθαν καὶ ἄτομα ἢ ὁμάδες ἀπὸ μακρύτερα μέρη, ἴσως ἀπὸ τὴν Χίο διότι μία συνοικία τοῦ Σκοποῦ ἔφερε τὸ ὄνομα Σακιζλῆ, ποὺ ὑπῆρχε καὶ στὴ Χίο.

Πῶς πῆρε τὸ ὄνομα «Σκοπός».

Ὁ Σκοπὸς εὑρίσκεται μέσα σὲ μιὰ λαγκαδιὰ ἀνάμεσα σὲ δυὸ μικροὺς λόφους.

Ὁ χῶρος αὐτὸς ἦταν ἄλλοτε ἕνα πυκνὸ δάσος ἀπὸ πτελέες (καραγάτσια) καὶ ἀποτελοῦσε καταφύγιον ληστῶν. Λείψανα τοῦ παλαιοῦ δάσους ἐσώζοντο μέχρι τελευταῖα, ἑπτὰ μὲ ὀκτὼ καραγάτσια κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὁ ὁποῖος περνᾶ μέσα ἀπὸ τὸ χωριό.

Διὰ νὰ περάσουν οἱ ὁδοιπόροι, οἱ διαβάται, μέσα ἀπὸ τὴν χαράδρα, ἐπειδὴ ὑπῆρχε ὁ φόβος τῶν ληστῶν, προηγεῖτο ἕνας ἀνιχνευτής, ἕνας σκοπός. Οἱ ἄλλοι περίμεναν νὰ ἰδοῦν τὸν σκοπὸν νὰ βγαίνῃ στὸν ἀνατολικὸ λόφο ὅπου ὑπῆρχε ἕνα ξέφωτο ποὺ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισι τοῦ σκοποῦ ἐπῆρε τὸ ὄνομα Φανερωμένη. Ἐὰν ὁ σκοπὸς ἐφανερωνόταν ἀπέναντι σῶος, ἦσαν βέβαιοι ὅτι δὲν ὑπῆρχαν λησταί. καὶ ἠμποροῦσαν ἄφοβα πλέον οἱ ὁδοιπόροι νὰ διαβοῦν τὴν χαράδρα. Ἔτσι ἀπέμεινε στὸ χωριὸ ποὺ ἀργότερα κτίστηκε ἐκεῖ τὸ ὄνομα «Σκοπὸς» ἀπὸ τὸν ἀνιχνευτή, τὸν σκοπὸ ποὺ περνοῦσε πρῶτος τὴν χαράδρα.

Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι ἐτοποθετοῦντο «σκοποὶ» ἐπάνω στοὺς λόφους οἱ ὁποῖοι μὲ διάφορα σήματα ἐγνώριζαν τὴν ἀπέναντι σκοπιὰ τὴν διέλευσι τῶν ὁδοιπόρων. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν παράδοσιν γιὰ τὴν ὀνομασία τοῦ χωριοῦ.

Κιρτζαλῆδες.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνα ἐλυμαίνοντο ὁλόκληρη τὴν περιωχὴ Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν, διάφορες συμμορίες. Τέτοιες συμμορίες ἦσαν οἱ Ντελημπάσιδες, οἱ Γενίτσαροι, οἱ Μπαγτατζῆδες καὶ οἱ Μποσταντζῆδες. Οἱ Ντελημπάσιδες μὲ ἀρχηγὸν τὸν Καρᾶ - Φεϊζῆ ἐληλάτησαν καὶ ἐπυρπόλησαν τὸν Σκοπόν. Τότε ἐπυρπολήθη καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὅμως τὸ μεγαλύτερο κακὸ ἐπροξένησαν οἱ Κιρτζαλῆδες ἢ Γκριτζαλῆδες. Ἐλέγοντο ἔτσι διότι καταγόταν ἀπὸ τὸ χωριὸ Κίρτζαλη τῆς Θρακικῆς Ἐπαρχίας Γκιοϊμουλτζίνας (Κομοτηνῆς). Αὐτοὶ ἐσκόρπισαν παντοῦ τὸν φόβο, τὴν φρίκη καὶ τὸν τρόμο μὲ τὰ ἀκατονόμαστα μαρτύρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέβαλαν τοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωριῶν γιὰ νὰ μαρτυρήσουν ποῦ ἔκρυβαν τὰ χρήματά τους καὶ νὰ τὰ ἁρπάξουν. Ἐληλάτησαν πάρα πολλὰ χωριά, τὸν Σκοπόν, τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Πέτρα, τὴν Γέννα, τὸ Σκεπαστὸν καὶ τὸ Εὐκάρυο.

Ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἐδεχόταν τὶς ληστρικὲς ἐπιθέσεις ἀπὸ τὶς βαρβαρικὲς αὐτὲς συμμορίες τὰ ἑλληνικὰ χωριὰ τῆς Τουρκοκρατουμένης Θράκης.

Τὸ καταστρεπτικὸ ἔργο τῶν Γκριτζαλήδων ἐκράτησε μέχρις ὅτου ἐθανατώθηκε ἀπὸ κάποιο βοσκόπουλο ὁ τελευταῖος ἀρχηγός του, ὁ Γιντζὲ Βοϊβόδας.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ ἀρχηγοῦ τους διεσκορπίσθησαν καὶ ἐχάθησαν. Ἔτσι ἀπηλλάγη ἡ περιοχὴ ἀπὸ τὴν φοβερὴ αὐτὴ μάστιγα.

Ὁ Σκοπὸς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσαν τὸν πλέον μορφωμένον καὶ πλούσιον λαὸν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους λαοὺς εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐπανειλημμένως εἶχαν προσπαθήσει ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἐνόμισαν ὅτι θ' ἀποκτοῦσαν τὴν ἐλευθερία τους μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ξένων. Ὅταν ὅμως ἀπὸ τὰ γεγονότα ποὺ συνέβησαν ἐπείσθησαν ὅτι οἱ ξένοι μόνον εἰς τὰ συμφέροντά τους ἀπέβλεπαν καὶ μεταχειρίζονταν τοὺς Ἕλληνας ὡς ὄργανα διὰ τοὺς σκοπούς των, ἐπῆραν τὴν μεγάλη ἀπόφασι μόνοι τους νὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀπελευθέρωσί τους. Πρὸς τοῦτο ἱδρύθηκε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία ἡ ὁποία πολὺ γρήγορα ἅπλωσε τοὺς πλοκάμους της εἰς ὅλην τὴν ὑπόδουλη Πατρίδα.

Πολλοὶ Σκοπιανοὶ ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν.

Γι' αὐτὸ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐξηγέρθησαν καὶ οἱ Σκοπιανοὶ διότι ὁ πανελλήνιος πόθος τῆς ἐλευθερίας ἐφλόγιζε καὶ τὶς δικές τους καρδιές. Δὲν ὑπελόγιζαν καθόλου τὸ γεγονὸς ὅτι ἦσαν πολὺ κοντὰ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ θὰ ἀπέβαινε ἄκαρπη ἡ προσπάθειά τους διότι πολὺ γρήγορα θὰ κατέφθαναν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα. Ἔτσι καὶ ἔγινε. Τουρκικὸς στρατὸς κατέφθασε ἀμέσως καὶ συνέλαβε 15 Σκοπιανοὺς οἱ ὁποῖοι ἐθεωρήθησαν πρωτοαίτιοι τῆς ἐξεγέρσεως. Φρικτὴ ἦταν ἡ τιμωρία τους. Ὅλοι ἐκρεμάσθησαν.

Ἀπὸ τοὺς ἀπαγχονισθέντας γνωρίζομεν μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Σχολάρχου καὶ Ἐξάρχου Παπα - Ἀνδρέα καὶ τοῦ προύχοντος Σῖμο - Τσορμπατζῆ. Ὁ Παπανδρέας κρεμάστηκε στὸν περίβολο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ σεπτό του σῶμα ἐκρεμόταν ἀπὸ τὸ κλωνάρι μιᾶς πτελέας (καραγάτσι) ἐπὶ δύο ἡμέρας πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν κατοίκων. Ἀπὸ τὸ ἴδιο κλωνάρι ἐκρεμόταν τὸ «μεγάλο σιδερένιο σήμαντρο» ποὺ ἐκτυποῦσε ἐπὶ 70 ἔτη (μέχρι τοῦ 1890) γιὰ νὰ ὑπενθυμίζη τὴν μεγάλη προσφορὰ γιὰ τὴν ἐλευθερία τοῦ Ἐθνομάρτυρα Παπα - Ἀνδρέα.

Ὁ Σῖμο - Τσορμπατζῆς ἐκρεμάστηκε ἐμπρὸς εἰς τὸ σπίτι του. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν ποὺ θεωρεῖται πιθανωτέρα ὡδηγήθηκε εἰς Μπουνὰρ - Χισὰρ ὅπου δικαστικῶς ὑπαγόταν ὁ Σκοπὸς γιὰ νὰ δικασθῆ δῆθεν ὡς μεμυημένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐδικάσθηκε μὲ θάνατο δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Κλιμαϊκὸς Πόλεμος (1854—1856).

Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἄρχισε νὰ παρακμάζη καὶ οἱ πλούσιοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπεδίωκαν ἐδαφικὰ ὀφέλη. Ἔτσι ἄρχισε ζωηρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ποία θὰ ἦταν ἡ μεγάλη κληρονόμος.

Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἦταν καὶ ὁ Κριμαϊκὸς Πόλεμος.

Ἀφορμὴν ὅμως διὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ Πολέμου ἀπετέλεσεν ὁ γαλλορωσσικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους.

Μὲ τὸ μέρος τῆς Γαλλίας ἐτάχθηκε καὶ ἡ Ἀγγλία. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου οἱ Ἀγγλογάλλοι διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλα τὰ χωριὰ καὶ τὰς πόλεις τῆς Θράκης, μᾶλλον γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ἐνδεχομένην Ρωσσικὴν εἰσβολήν. Ὁ πόλεμος ἐκράτησε δύο ἔτη καὶ ἔληξε εἰς βάρος τῆς Ρωσσίας μὲ τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (30 Μαρτίου 1856). Ἡ Κοινότης Σκοποῦ δὲν ἔπαθε τίποτε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τοῦτο τὸ ὀφείλει εἰς τὴν συνετὴν θέσιν ποὺ ἔλαβε ὁ κοινοτικὸς ἄρχοντας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Γιαννάκο - Τσορμπατζῆς, ἀπέναντι τῶν Ἀγγλογάλλων.

Ἐπὶ πλέον εἶχεν ἡ Κοινότης ὅπως καὶ ἄλλες Ἑλληνικὲς Κοινότητες τῆς Θράκης διπλῆν ὠφέλειαν οἰκονομικὴν καὶ ἐθνικήν.

Οἰκονομικὴν μὲν διότι μὲ τὴν διετῆ παραμονὴν τῶν Ἀγγλογάλλων ἐπλούτισεν ἀρκετὰ ὄχι μόνον ἡ Κοινότης Σκοποῦ ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης.

Ἐθνικὴν δέ, διότι ἐτονώθηκε τὸ ἠθικὸν τῶν ὑποδούλων ἑλλήνων πρὸς ἀνεξαρτησίαν.

Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1877—1878).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 18ου αἰῶνος δύο πολέμους ἔκανε ἡ Ρωσσία ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον (1828—1829) ἐπέβαλε εἰς τὸν Σουλτάνον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τὴν παροχὴν ἐλευθεριῶν εἰς τὶς παραδουνάβιες χῶρες. Ὁ δεύτερος πόλεμος (1877—1878) ἔληξε μὲ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιουργεῖτο ἀπέραντο Βουλγαρικὸ Κράτος. Αὐτὴ ὡς γνωστὸν ἀναθεωρήθηκε εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου καὶ περιωρίσθηκαν τὰ σύνορα τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους ὡς καὶ ἡ κυριαρχία καὶ αὐτονομία του.

Κατὰ τὸν δεύτερον Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἡ Κοινότης Σκοποῦ ἔλαβε ἐνεργὸν μέρος.

Ἀπὸ τὴν Πλεύνα, καταδιωκόμενοι Τοῦρκοι πρόσφυγες (Γκιότσια) κατέβαιναν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κάνουν ἐπιδρομὲς ἐναντίον τοῦ Σκοποῦ. Οἱ Σκοπιανοὶ ἀντεστάθηκαν μὲ σθένος ἐπὶ τρεῖς μῆνες (Νοέμβριος 1877 — Ἰανουάριον 1878) μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα μέσα. Ἐτοποθέτησαν γύρω στὴν κωμόπολι πελώρια δοχεῖα καὶ σκεύη οἰνοποιΐας, βαρέλια «τῆνες»(1) «ληναὺς»(2) καὶ ἄλλα παρόμοια ἀντικείμενα Ἀμύνθηκαν γενναῖα καὶ ἐπέτυχαν νὰ κατισχύσουν τῶν λυσσαλέων ἐπιθέσεων τῶν ἀτάκτων τουρκικῶν στιφῶν.

1. «Τήνα» = εἶδος κινητῆς λότζας σταφυλῶν.

2. «Λῆνος» (μεγάλο ξύλινο κιβώτιο τοποθετούμενον ἐπὶ ἁμαξῶν καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ σύνθλιψιν τῶν σταφυλῶν.

Ἔκαναν καὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ἀτάκτων τούρκων. Πολλοὶ Τοῦρκοι συγκεντρώθηκαν εἰς τὰ «Τουρκολήμορα» ἔξω ἀπὸ τὴν κωμόπολι καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Σκοπιανοὺς νὰ τοὺς δώσουν μόνον ἕνα ὁδηγὸ γιὰ νὰ φύγουν μὲ τὴν ὑπόσχεσι ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐνοχλήσουν. Τοὺς ἔδωσαν ὁδηγὸ καὶ οἱ τοῦρκοι ἔφυγαν. Ἔτσι ἀπηλλάχτηκαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Νομίζομεν πὼς ἀξίζει τὸν κόπο νὰ σημειωθῆ τὸ παρακάτω ποίημα σχετικὸ μὲ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο ὅπως τὸ διεφύλαξε ἡ μνήμη τοῦ θείου μας Θεοκλῆ Σκαρλάτου ἡλικίας 70 ἐτῶν.

Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος.

Στὰ 1800 καὶ στὰ ἑβδομηνταοχτὼ
κατέβηκε ἡ Ρωσσία νὰ κάνη τὸ καλό.
Ἐννιὰ χιλιάδες γκιότσια καὶ ἀκόμα ἑκατὸ
πατήσανε τὴ Γένna καὶ τὸ καλὸ χωριό.
ποὺ εἶχε τὶς καμάρες, τὰ κρύα τὰ νερὰ
Φεύγουνα ὁ κόσμος στ' Ἀγιάννη τὸ βουνὸ
φεύγουνα καὶ τὰ κορίτσια στὴν ἄκρα στὸ Σκοπό.
Βγῆκαν τὰ παλληκάρια, τὰ Σκοπιανὰ παιδιὰ
πῆραν τὰ κοριτσάκια τὰ πᾶν στὸ μαχαλᾶ.
Ἀντῆστε (πάντε) παλληκάρια μπρὲ Σκοπιανὰ παιδιὰ
πᾶρτε καὶ τὶς γυναῖκες καὶ τὰ μωρὰ παιδιά.
Μᾶς πῆραν τὸν Πεγιάδη τῆς Γέννας τὸ Γιατρό.
Τᾶξε Πεγιάδη μ' τᾶξε σεντούκια τὰ φλουριά.
Τάξε Ἐλέγκωμ' τάξε καὶ ὅλα τὰ φλουριὰ
ἴσως καὶ μὲ γλυτώσης π' αὐτὴν τὴν τσερκεζιά.

Βουλγαρικὰ Κομιτάτα.

Μετὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο οἱ ὁμογενεῖς τῆς Θράκης ἐζοῦσαν καλά, προώδευσαν σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ πολιτισμοῦ (ἐμπόριο, τέχνες, γράμματα) καὶ κατώρθωσαν περισσότεροι νὰ εἰσέλθουν στὴν Διοίκησι τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους. Ἔτσι εἶχαν μεγάλη ἐλευθερία. Ὅλα ἐπήγαιναν καλὰ πρὸς τὴν πρόοδο καὶ τὴν δημιουργία ὅταν μακρυὰ ἀπὸ τὴν Θράκη εἰς τὴν Σόφιαν τὸ ἔτος 1894 ἱδρύθηκε ἀπὸ ὁμάδα διανοουμένων τὸ Βουλγαρικὸ κομιτᾶτο. Σκοπός του ἡ ἐξόντωσις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου τῆς περιοχῆς Μακεδονίας, Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης.

Τὸ Βουλγαρικὸ αὐτὸ Κομιτᾶτο ἔστειλε εἰς τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Θράκη ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ ἐξεγείρη τὸν βουλγαρικὸ πληθυσμό.

Στὴν ἀρχὴ παρουσιάσθησαν οἰκονομικὲς δυσκολίες διὰ τὴν δρᾶσι του. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅμως συνεκέντρωσαν ἐλεεινοὺς τύπους κι' ἄρχισαν τὴν ληστεία.

Πολλὲς ὁμάδες ληστῶν κομιτατζήδων ἔδρασαν εἰς τὴν περιοχὴν Σκοποῦ Σαράντα 'Εκκλησιῶν ὡς πλησιεστέρας πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Στὴν ἀρχὴ ἐλήστευαν μόνον ἕλληνες γιὰ νὰ μὴ ἐξερεθίσουν τὶς τουρκικὲς ἀρχές. Πράγματι αὐτὲς ἔδειξαν παντελῆ ἀδιαφορίαν γιὰ τὴν δρᾶσι τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων καὶ γιὰ τὶς ληστεῖες ποὺ ἐπάθαιναν οἱ Χριστιανοὶ ὑπήκοοι.

Βλέποντας ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις τὴν ἀδιαφορία αὐτὴ τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἀδράνεια τῶν τούρκων χωροφυλάκων, συνεννοήθηκε μὲ τὴν Ρωσσικὴ καὶ ἔκαναν ἐπανάστασι ἀληθινὴ ποὺ τὴν μετέβαλαν ὅμως σὲ ψεύτικη, ὅτι δῆθεν »γινε ἀπὸ τοπικοὺς παράγοντας γιὰ πολιτικοὺς λόγους.

Ἔτσι ἔφθασαν ἐπιφανεῖς ὁπλαρχηγοὶ Κομιτατζήδων ὅπως ὁ Σισμανώφ στὴν Βιζύη, ὁ Πετρὼφ στὴν Τύρνοβο καὶ ὁ 'Αγγελὼφ στὴν 'Αγαθούπολι. Αὐτοὶ ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς βουλγάρους τῆς Θράκης, τοὺς ἐπρομήθευσαν ὅπλα καὶ τοὺς παρώτρυναν νὰ κάνουν ἐπιδρομὲς καὶ λεηλασίες εἰς τὰ χωριὰ καὶ νὰ σκοτώνουν τοὺς χωροφύλακες καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως.

Ἐλήστευσαν καὶ κατέσφαξαν πολλούς. Συνήθως συνελάμβανον εὐπόρους καὶ ζητοῦσαν λύτρα. Ἐπὶ 5 ὁλόκληρα χρόνια ἔδρασαν ἀνενόχλητα τὰ βουλγαρικὰ κομιτάτα. Κατόπιν ἐκινήθηκε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις γιὰ ν' ἀντιμετωπίση ἐνόπλως τὰ βουλγαρικὰ κομιτάτα. 'Αρκετὸς τουρκικὸς στρατὸς εἶχε συγκεντρωθῆ στὴν περιοχὴ Σκοποῦ - Σαράντα 'Εκκλησιῶν μὲ σκοπὸ νὰ εἰσβάλη στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Ὅμως ἡ Βουλγαρικὴ καὶ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις ἀρνήθηκαν τὴν συμμετοχή τους στὴν ἐπανάστασι καὶ ἔτσι πόλεμος δὲν ἔγινε καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἐπιθυμία τους νὰ εἰσβάλουν στὴν Βουλγαρία.

Ὁ 'Αριστόβουλος Χριστίδης γιὰ τὴν ἐπαναστατικὴ δρᾶσι τῶν βουλγάρων γράφει τὰ ἑξῆς: «Τὸ 1903 κατὰ μῆνα Αὔγουστον εἰς τὴν περιφέρειαν Σαράντα 'Εκκλησιῶν, εἶχε γίνει ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπόπειρα ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν Βουλγαρία μετεφέροντο λαθραίως ὅπλα καὶ πολεμοφόδια. Τὰ ὅπλα αὐτὰ μετέφερον εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ χωριὰ ἐντὸς φερέτρων μὲ ἱερεῖς καὶ συγγενεῖς κλαίγοντας. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς παρετήρησεν ὅτι τὰ φέρετρα ἦσαν σκεπασμένα πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνείθιζον οἱ Χριστιανοί. Διὰ τοῦτο μίαν ἡμέραν ἔτρεξαν εἰς τὸ Νεκροταφεῖον ἑνὸς χωρίου, ἀπεκάλυψαν τὸ φέρετρον, κατέσχον τὰ ὅπλα καὶ συνέλαβον ὅλους τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν κηδείαν. Τότε ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ νὰ καταστρέψη καὶ λεηλατήση τὰ βουλγαρικὰ χωριὰ μετέφερεν ἕνα τάγμα 'Αλβανῶν, τὸ ὁποῖον κατὰ πρῶτον ἔφθασεν εἰς 'Αδριανούπολιν. Ὅταν εἰσῆλθε εἰς τὴν πόλιν, ἤρχισε νὰ λεηλατῆ τὰ καταστήματα τῆς ἀγορᾶς καὶ προεκάλεσε μεγάλην τρομοκρατίαν μέχρι σημείου ποὺ ν' ἀρχίσουν οἱ ἐν τῇ ἀγορᾷ νὰ κλείνουν τὰ καταστήματά των καὶ νὰ φεύγουν εἰς τὰς οἰκίας των.

Ἐπὶ τέλους ἐπενέβη ὁ στρατὸς καὶ ἡ 'Αστυνομία καὶ μετὰ δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς περιορίσουν μέχρι τῆς δύσεως

τοῦ ἡλίου ὁπότε τοὺς ἀπέστειλαν εἰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ὅπου ἔφθασαν τὴν πρωΐαν τῆς ἄλλης ἡμέρας ἡ ὁποία ἦτο Κυριακή.

Μόλις εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἔτρεξαν εἰς τὴν ἀγοράν, ἡ ὁποία ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο ἀνοικτὴ καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς καὶ ἤρχισαν καὶ ἐδῶ λεηλασίας. Ἄλλοι πάλιν διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς συνοικίας καὶ συνελάμβανον τοὺς μεταβαίνοντας εἰς τὴν λειτουργίαν καὶ ἐπιστρέφοντας ἐξ αὐτῆς καὶ ἁφήρουν ἀπ' αὐτῶν τὰ χρήματα, τὰ ὡρολόγια καὶ τὰ δακτυλίδια των.

Ἄλλοι Ἀλβανοὶ ἔτρεξαν εἰς τὰ πλησίον Βουλγαρικὰ χωριὰ καὶ ἀφοῦ τὰ ἐλεηλάτησαν τὰ ἐπυρπόλησαν καὶ οἱ φλόγες ἐφαίνοντο τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔμειναν κλειδωμένοι εἰς τὰς οἰκίας των καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐξῆλθον ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν ὅτι τὸ Ἀλβανικὸν Τάγμα εἶχε πλέον ἀπομακρυνθῆ τῆς πόλεως».

Οἱ Βούλγαροι, κάτοικοι τῶν χωρίων ἀπὸ τὶς συνεχεῖς ἁρπαγὲς καὶ διώξεις τῶν Τούρκων ἀναγκάσθηκαν νὰ φύγουν εἰς τὰ βουνά. Καὶ μετὰ τὴν ἀμνηστείαν ποὺ τοῦ ἐδόθηκε πολλοὶ βούλγαροι ἔμειναν στὰ βουνὰ καὶ ἐσυνέχισαν τὶς ληστεῖες καὶ τοὺς φόνους εἰς βάρος Ἑλλήνων καὶ Τούρκων.

Οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες ποὺ εὑρισκόταν στὰ βουνὰ δὲν ἔπαυαν νὰ ἔρχωνται σ' ἐπικοινωνία μὲ τοὺς ὁμογενεῖς τους γιὰ νὰ τοὺς προετοιμάζουν πρὸς ἐξέγερσιν.

Ἑλληνικὰ Κομιτάτα.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες περιέτρεχαν τὴν Θράκη καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ληστεῖες καὶ φόνους ποὺ ἔκαναν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἐπίεζαν νὰ ἀσπασθοῦν τὸ Βουλγαρικὸ σχίσμα. Ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἐκδηλωθῆ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἄμεση καὶ ἐπείγουσα ἀντίδρασι μὲ ἕνα μεγάλο ἀγῶνα γιὰ τὴν προστασία τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ τὴν ἀνύψωσι τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων σὲ ὅσα μέρη τῆς Θράκης ἄρχισε τοῦτο νὰ χαλαρώνη.

Στὸ ἔργο αὐτὸ ἐπρωτοστάτησεν ὁ Γεώργιος Κονδύλης, Ἐπιλοχίας τότε τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ὁ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος 1926 καὶ 1935). Ἐμφανίστηκε στὴν ἀρχὴ κατὰ τὴν Ἀγαθούπολι τῆς Μαύρης Θαλάσσης (τότε τουρκικὴ καὶ σήμερα Βουλγαρικὴ) ὡς πράκτορας κονιὰκ ΚΑΜΠΑ.

Ἦλθε στὸ βουλγαροτουρκικὸ αὐτὸ μεταίχμιο, γιὰ νὰ ἐρευνήση τὸ πεδίον καὶ στὰ δύο κράτη, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ δράση ἐπαναστατικά. Ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῶν τούρκων, ἀπέδειξε ὅμως ὅτι ἦταν πράκτορας κονιὰκ καὶ ἀπελύθη. Τὸν ἄλλο χρόνο ἐμφανίστηκε σὰν δάσκαλος αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ μὲ τὸ ψευδώνυμο Νικόλαος Ζάγκας, εἰς τὰ δύο χωριὰ Γιάτρος καὶ Σοργὰς τῆς ἐπαρχίας Βιζύης. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἦταν κατηχητὴς καὶ ἐμπνευστὴς

ιῆς ἐπαναστατικῆς ἐναντίον τῶν Βουλγάρων δράσεως, παντοῦ ὅπου ἐπήγαι-νε. Ἔκανε τὴν νύκτα ταχεῖες μετακινήσεις στὸν Σκοπό, στὴν Γέννα, στὴ Βιζύη, στὴν Σαρακίνα, στὸ Σκεπαστό, στὶς Σοφίδες, στὸ Κρυόνερο, στὸ Σαράϊ, στὸ Σαμάκοβο, στὴν Μήδεια, στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες.

Πρόθυμα ἡ «Ἐπιτροπὴ ἀγῶνος» τοῦ Σκοποῦ ἐδήλωσε εἰς τὸν μεγάλο πατριώτη Γεώργιον Κονδύλην ὅτι θὰ ἔχη ἀμέριστον τὴν συμπαράστασιν τῶν Σκοπιανῶν εἰς τὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα ποὺ ἄρχιζε καὶ εἰς τὴν Θράκην.

Καὶ πραγματικά, πλήρης καὶ παραδειγματικὴ ἦταν ἡ προσφορὰ τῶν Σκοπιανῶν στὸν Ἐθνικὸν ἀγῶνα.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς μιᾶς ἐνόπλου δυνάμεως (διότι εἶχε καὶ ἄλλες ὁμάδες τὸ ἔνοπλο σῶμα τοῦ Γεωργίου Κονδύλη) ποὺ ζῆ ἀκόμη στὴν Σίνδο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ λέγεται Θεόδωρος Ἀμπατζόπουλος γνωστὸς ὡς «Καπετὰν Θεόδωρος» μοῦ ἐδήλωσε κατὰ τὴν ἐπίσκεψί μου στὸ σπίτι του τὰ ἑξῆς: «Ὅτι νὰ γράψης γιὰ τὴν συμμετοχὴ τῶν Σκοπιανῶν στὸν Θρακικὸ ἀγῶνα, δὲν εἶναι ὑπερβολή. Προσέφεραν πολλά, περισσότερα ἀπ' ὅσα μποροῦσαν. Αὐτὰ τὰ ὑπογράφω καὶ μὲ τὰ δυό μου χέρια».

Κατόπιν μοῦ διηγήθηκε σχετικὰ μὲ τὴν δρᾶσι του στὴν Θράκη, πῶς ἐσκότωσε τὸν ἀρχικομιτατζῆ Σισμάνωφ, μετὰ τὸν Ντίκωφ οἱ ὁποῖοι ἀρκετὰ χρόνια ἔδρασαν καὶ ἐδημιούργησαν μιὰ βαρειὰ καὶ κακὴ ἀτμόσφαιρα γιὰ τὴν ζωὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Θράκης.

Μετὰ μοῦ ἔδειξε ἔγγραφα ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται πῶς ἦταν ἀρχηγὸς ὁμάδος, ἔγγραφα ἐμπιστευτικῶν ἀποστολῶν, δίπλωμα ἀπονομῆς μεταλλίων, διάφορα ἀναμνηστικὰ μετάλια καὶ ἄλλα πολλά.

Ἔκλεισε ἡ συζήτησις μὲ αὐτὰ τὰ λόγια: «Πάλι εἶμαι ἕτοιμος παρὰ τὰ 80 χρόνια μου νὰ μπῶ μπροστὰ γιὰ νὰ ξαναπάρωμε τὴν Θράκη». Καὶ σὲ γενομένη παρατήρηση τῆς καλῆς συζύγου του Μανιὼς ὅτι εἶναι πιὰ γέρος, εἶπε: «Μπορῶ, πολὺ μπορῶ. Ὁ Θεὸς θὰ μοῦ δώση τὴν δύναμι νὰ πάω καὶ νὰ ὁδηγήσω τὰ νέα παιδιὰ στὰ βουνὰ καὶ στὰ λαγκάδια ποὺ τὰ γνωρίζω τόσο καλὰ καὶ μὲ θυμίζουν τόσα πολλά».

Τὴν στιγμὴ ἐκείνη εἶχε μεταρσιωθῆ σὲ νέο παλληκάρι, ὅπως πραγματικὰ ἦταν «λεβέντης» ποὺ πολλὰ σημάδια μένουν ἀκόμη στὴν γεροντικὴ κορμοστασιά του.

Ὕστερα ἀπὸ τὴν μικρὴ αὐτὴ παρέκβασι ποὺ ἐκάναμε γιὰ νὰ τιμήσωμε ὅπως μᾶς ἐτίμησε ὡς Σκοπιανοὺς μὲ τὰ παραπάνω λόγια του, ὁ Θρακιώτης ἀγωνιστὴς Θεόδωρος Ἀμπατζόπουλος, ξαναγυρίζουμε στὸ θέμα μας.

Ὁ Γεώργιος Κονδύλης ὠργάνωσε τὸν ἔνοπλο ἀγῶνα χωρὶς νὰ ἀναλάβη ὁ ἴδιος ἐνεργὸ δρᾶσι. Ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ ἀνταρτικοῦ σώματος τῆς περιοχῆς Σκοποῦ, Σαμακοβίου καὶ Βιζύης.

Πρωτοπαλήκαρα τοῦ Κονδύλη, ἦταν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλο, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν πατρίδα τοῦ ποιητὴ Βιζυηνοῦ, τὴν Βιζύη ὁ Δημήτριος Γ. Μανωλόπουλος ἀπὸ μητέρα Σκοπιανὴ καὶ ἀπὸ πατέρα Πε-

τρινό, ἐγκατεστημένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὸν Ξηροπόταμον (Κουροῦ Ντερὲ) πολὺ πλησίον τοῦ Σκοποῦ καὶ ὁ Ἀριστείδης Κωνσταντίνου ἀπὸ τὸ Κρυόνερον τῆς Βιζύης ὁ ὁποῖος ἔπεσε ἡρωϊκὰ μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Σιμιτλῆ (15 Ἰουλίου 1913).

Γενικὸς ὅμως ὀργανωτὴς τοῦ Θρακικοῦ ἀγῶνος ἦταν ὁ τότε Λοχαγὸς καὶ κατόπιν Πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος (1922—1—24) Στυλιανὸς Γονατᾶς. Ἔφθασε τὸν Μάρτιον τοῦ 1907 εἰς τὴν Θράκην καὶ ἀνέλαβε ὑπηρεσίαν ὡς Γραμματεὺς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον Ἀδριανουπόλεως μὲ τὸ ψευδώνυμον Στέργιος Γρηγορίου.

Εἶχε βοηθοὺς πάρα πολλοὺς καὶ ἐνθέρμους ζηλωτὰς τοὺς Μητροπολίτας Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπον, Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀγαθάγγελον, Βιζύης Ἄνθιμον, τοὺς διδασκάλους τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ ἄλλους.

Λίγες ἑβδομάδες μετὰ τὴν ἄφιξί του ὁ Στέργιος Γρηγορίου ὠργάνωσε στὴν Ἀδριανούπολι (τὸ τότε Λεδὲ - Ἀγὰτσ) μιὰ συγκέντρωσι. Στὴν σύσκεψι ἐκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος οἱ Μητροπολῖται Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Βιζύης, Ἀδριανουπόλεως καὶ ἄλλα σπουδαῖα πρόσωπα. Στὴν σύσκεψι ἀπεφασίσθη ὁριστικὰ ἡ ἵδρυσις τῆς μυστικῆς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως μὲ τὸν τίτλον «Πανελλήνιος Ὀργάνωσις» καὶ κατηρτίσθη τὸ πρόγραμμα δράσεως τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς.

Ἐπίσης στὴν σύσκεψι αὐτὴ ἀπεφασίσθη καὶ ἡ διάρθρωσίς της. Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις θὰ εὑρισκόταν στὴν Ἀθήνα καὶ θὰ ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς τὰ κατώτερα κλιμάκια. Δευτέρα βαθμίδα θ' ἀποτελοῦσαν τὰ «Ἀνώτερα Κέντρα», ποὺ θὰ ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ προξενεῖα τὰ ὁποῖα θὰ διηύθυναν τὸν ἀγῶνα. Τρίτη βαθμίδα θὰ ἦταν τὰ «Κέντρα» ποὺ θὰ τὴν ἀποτελοῦσαν ὡρισμένοι κάτοικοι τῶν πόλεων. Τετάρτη βαθμίδα θὰ ἦσαν «αἱ Ἐπιτροπαὶ» ποὺ συμμετεῖχαν κάτοικοι τῶν χωρίων.

Τὰ μέλη ὅλων αὐτῶν τῶν βαθμίδων καὶ ἑπομένως τῆς Πολιτικῆς Ὀργανώσεως θὰ ὠνομαζόταν «ἀδελφοί».

Τέλος ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ Μητροπολίτης Ἀδριανουπόλεως Πολύκαρπος ἀνάλάβη τὴν ἡγεσίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ὁ «Στέργιος Γρηγορίου» τὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν.

Ὁ Γρηγορίου ἄρχισε ἀμέσως τὴν δρᾶσιν χωρὶς καμμιὰ ἀπολύτως ἀργοπορία διὰ τὴν ἵδρυσι τῶν «Κέντρων» καὶ τῶν «Ἐπιτροπῶν» εἰς τὶς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν μύησιν τῶν ἀδελφῶν.

Μόλις ἔφθανε σὲ κάθε πόλι ἢ χωριὸ ἐμυοῦσε τοὺς διδασκάλους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους. Ἐσχημάτιζε δι' αὐτῶν ἐπιτροπὲς καὶ ἀνέπτυσσε εἰς τὰ μέλη τὸ πρόγραμμα καὶ τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας τους.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1908 ἔφτασε καὶ εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Σκοποῦ. Μέσα εἰς τὸ περίφημον «Ἀναγνωστήριον» ὥρκισεν ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν Πρόεδρον τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, ἰατρὸν Δημήτριον Τζοῦρον, τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ» Ἀριστόδημον Κωνσταντό-

πουλον, τὸν Διευθυντὴν τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, Σῖμον Σιμόπουλον, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν τὴν «Ἐπιτροπὴν» τῆς Πολιτικῆς Ὀργανώσεως εἰς τὸν Σκοπόν.

Ἡ ἐπίλεκτος αὐτὴ πατριωτικὴ «τριάδα» ἐμύησεν πολλοὺς ἀδελφούς. Ἀρχηγὸς τῆς ἐνόπλου ἀνταρτικῆς ὁμάδος τοῦ Σκοποῦ ἦταν ὁ Ἰωάννης Βαξεβάνης. Ἀποθηκάριος τοῦ κομιτάτου ἦταν ὁ Ἰωάννης Θεοδωρίδης ἢ Κοῦντρος, μετέπειτα Δήμαρχος τοῦ Σκοποῦ.

Ὅλα τὰ ὅπλα εὑρισκόταν μέσα στὸ σπίτι του καὶ ἀπ' ἐκεῖ τὰ παρελάμβαναν οἱ ἀνταρτικὲς ὁμάδες. Εἰς τὸ σπίτι του συνεδρίαζαν οἱ ἀντάρτες μὲ τὴν «Ἐπιτροπὴν Ἀγῶνος» τῆς Κοινότητος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δράσεως τῶν Ἑλληνικῶν Κομιτάτων ἐμπρὸς εἰς τὸ σπίτι του ἦταν ἀνηρτημένη ἡ Ρωσσικὴ σημαία διότι ἦταν Ρῶσσος ὑπήκοος καὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσουν ἔλεγχον.

Ἔτσι ἄρχισε μιὰ ὁλοκληρωμένη ἐθνικὴ κίνησι σ' ὁλόκληρη τὴν Θράκη. Ὁ Γρηγορίου μόλις ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατετόπισεν τὸν Μητροπολίτην Πολύκαρπον γιὰ τ' ἀποτελέσματα τῶν περιοδειῶν ὡς καὶ γιὰ τὴν συγκρότησι τῆς πρώτης ἀνταρτικῆς ὁμάδος μὲ ἀρχηγὸν τὸν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλον εἰς τὴν περιοχὴν Βιζύης.

Ἡ «Πολιτικὴ Ὀργάνωσις» ἀπεφάσισε ὁπωσδήποτε νὰ συγκροτήση ἔνοπλες δυνάμεις, ἀλλὰ ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ ὁ ἐφοδιασμὸς αὐτῶν τῶν ὁμάδων δὲν ἦταν καὶ τόσον εὔκολος, διότι οἱ οἰκονομικὲς δυνατότητες τῆς ὀργανώσεως ἦσαν ἀκόμη ἰσχνές.

Ἡ ἀνωτάτη Διοίκησις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου ποὺ εὑρισκόταν στὴν Ἀθήνα ἂν καὶ πῆρε πολὺ γρήγορα ἔκθεσιν τοῦ Γρηγορίου σχετικὰ μὲ τὶς ἐνέργειές του καὶ τὴν ἀπαίτησιν χρημάτων καὶ ὅπλων, ἄργησε δύο περίπου μῆνες ν' ἀποστείλη χρήματα, πρᾶγμα ποὺ ἐδυσκόλευε τοὺς ἰθύνοντας τῆς «Πολιτικῆς Ὀργανώσεως» νὰ ὀργανωθοῦν ὅπως ἤθελαν. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐδυσκόλευε πιὸ πολὺ ἦταν ὁ ἐξοπλισμός.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κοικίδης μᾶς δίδει μιὰ ἀμυδρὰ εἰκόνα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Θρακιῶτες παρελάμβαναν τὰ ὅπλα.

Τὰ ἱστιοφόρα τὰ μετέφεραν εἰς τὴν Θρακικὴν ἀκτὴν κοντὰ στὴν Μάκρη τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως, καὶ ἐκεῖ τὰ παράχωναν στὴν ἄμμο. Οἱ μεμυημένοι Θρᾷκες ἐρχόταν στὴν ἀκτή, ἀνακάτευσαν τὴν ἄμμο, παρελάμβαναν τὰ ὅπλα καὶ τὰ μετέφεραν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀλλὰ ἡ μεταφορὰ αὐτὴ τῶν ὅπλων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲν ἦτο καὶ τόσον εὔκολη καὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις πολὺ δραματικές.

Κάποτε ἀπεστάλησαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα 4 μανλιχερσενάουερ γιὰ τὴν ἀνταρτικὴ ὁμάδα τῆς Βιζύης. Τὰ ὅπλα ἦσαν κρυμμένα μέσα σ' ἕνα κιβώτιον σαπουνιῶν. Οἱ πρόξενοι Ἀδριανουπόλεως Κίμων Διαμαντόπουλος καὶ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν Κ. Ντάσιος (1908) εἶχαν εἰδοποιηθῆ διὰ τὴν προώθησιν τῶν ὅπλων εἰς τὴν Βιζύην. Τὸ κιβώτιον ἔφθασε εἰς τὸν Σιδηροδρομικὸν Σταθμὸν Τσιφλίκιοϊ, ὅπου σταθμάρχης ἦταν ὁ Διομήδης Ἰατρόπουλος. Τότε

ὁ Μητροπολίτης Βιζύης Ἄνθιμος ἀπέστειλε μύνημα εἰς τὸν Ἰατρόπουλον ποὺ ἔλεγε: «Ἄμα ἔλθη τὸ κιβώτιον νὰ εἰδοποιήσης τὸν Κλεῖτον νὰ στείλη ἄνθρωπον νὰ τὸ παραλάβη». Ὁ Ἰατρόπουλος ἐτοποθέτησε τὸ κιβώτιον στὴν ἀποθήκη καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ὁ Κλεῖτος ἔστειλε ἕναν Τοῦρκον ποὺ τὸ παρέλαβε καὶ τὸ μετέφερε στὶς Σαράντα Ἐκκλησίες. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ὅπλα προωθήθηκαν εἰς τὴν Βιζύην.

Καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ «Πολιτικὴ Ὀργάνωσις» ἐνίσχυε μὲ κάθε τρόπο τὶς πρῶτες ἀνταρτικὲς ὁμάδες τῆς Θράκης.

Ὁ συμπατριώτης μας Ἀνδρέας Β. Ἀνδρεάδης, ἀφηγεῖται τὸ ἑξῆς περιστατικὸν γιὰ τὴν προμήθεια ὅπλων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

«Εἰς τὸν Σκοπὸν συνεστήθη μία Ἐπιτροπὴ ἀγῶνος τῆς ὁποίας Ταμίας ἦταν ὁ πατέρας μου Βασίλειος Ἀνδρεάδης. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐφρόντιζε διὰ τὴν διαμονὴν καὶ διατροφὴν τοῦ ὑπὸ τὸν Καπετὰν Θεόδωρον Ἀμπατζόπουλον Ἑλληνικοῦ Κομιτάτου. Ὡς διαμονὴ ὡρίσθη ἡ ἐν τῇ συνοικίᾳ Σακιζλῆ ἀκατοίκητος οἰκία μας κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ κομιτάτου εἰς τὴν κωμόπολίν μας. Ὁ πατέρας μου ἀπέκρυπτε ἀπὸ ἐμένα τὴν ὕπαρξιν τοῦ Κομιτάτου, διότι τότε ἤμουν μικρὸς μαθητὴς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐγὼ μυρίστηκα τὴν ὕπαρξιν τοῦ κομιτάτου καὶ ἔκρυβα μέσα μου τὸ μυστικὸ καὶ ἠσθανόμην μεγάλην χαράν. Ὅταν ἔγινε τὸ σύνταγμα (10 Ἰουλίου 1908) νομίζοντας ὅτι μᾶς ἀπεδόθησαν αἱ ἐλευθερίαι μὲ πῆρε ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χέρι καὶ μὲ ὡδήγησε σὲ μιὰ κρύπτη ἀπ' ὅπου ἔβγαλε δύο ὅπλα πολεμικὰ τὸ ἕνα τουρκικὸ μαρτίνι καὶ τὸ ἄλλο Ρωσσικὸ καπακλίδικο μαζὶ μὲ πολλὰ φυσίγγια. Καὶ τὰ δύο τὰ εἶχε ἀπὸ τὸν Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο. Δυστυχῶς οἱ ἐλευθερίες ποὺ νομίζαμε ὅτι θὰ ἔχουμε ὡς ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Συντάγματος ἀπεδείχθησαν φροῦδες, διότι μὲ τὸ Σύνταγμα οἱ νεότουρκοι ἐξήγειραν τὸν σωβινισμὸν τῶν Τούρκων καὶ τότε ἤρχισαν νὰ στραβοκυττάζουν μὲ κάποια ἔχθρα τὴν προοδευτικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1908 γιὰ πρώτη φορὰ ὁ πατέρας μου μὲ πῆρε μαζί του στὴν Κωνσταντινούπολι ἀπ' ὅπου ἐμπορεύετο εἴδη νεωτερισμῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κομιτάτου ἀνέθεσε στὸν πατέρα μου μαζὶ μὲ τὰ ἐμπορεύματα νὰ προμηθευθῆ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν 40 γκράδες πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν κατοίκων καὶ ἐν συνεχείᾳ νὰ φέρουν καὶ ἄλλα ὅπλα. Θυμᾶμαι πήγαμε στὸ Γαλατᾶ καὶ ἐκεῖ μέσα σ' ἕνα χάνι ἦταν ἕνα κατάστημα ποὺ προμήθευεν πολεμικὰ ὅπλα. Ὁ πατέρας μου διότι τὰ εὑρῆκε ἀκριβὰ (ἐκόστιζαν τρεῖς λίρες χρυσὲς) ἠγόρασε τρία μόνον ὅπλα γκρᾶ, τοῦ ἱππικοῦ, τὰ ὁποῖα παρελάβαμε ἐγὼ τὸ ἕνα καὶ τὰ δύο ὁ Στέφανος Ἀναστασιάδης καὶ τὰ φέραμε στὸ χάνι Ἀνανιάδη ὅπου ἐνοικιάζαμε ἀποθήκη πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ἐμπορευμάτων. Θυμοῦμαι ὅτι τὰ τακτοποιήσαμε μέσα σὲ κιβώτια, ἀνάμεσα εἰς ὀμβρέλλες ποὺ εἴχαμε ἀγοράσει καὶ τὰ φυσίγγια, ἀνάμεσα σὲ καρούλια ραπτικῆς. Ἐστείλαμε τὰ ἐμπορεύματα, 12 κιβώτια ἐν ὅλῳ εἰς τὸν Σταθμὸν πρὸς φόρτωσιν καὶ ἐπιστρέψαμε εἰς τὴν πατρίδα μας. Τὴν 21ην Νοεμβρίου πρωῒ τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, ἐλάβαμε ἕνα

τηλεγράφημα ἀπὸ τὶς Ἀστυνομικὲς Ἀρχὲς Ἀρκαδιουπόλεως, ὅπου ἔφθασαν τὰ ἐμπορεύματα. Ζητοῦσαν ν' ἀνοίξουν τὰ ἐμπορεύματα δι' ἔρευναν. Κάποιος καθὼς φαίνεται ἐπρόδωσε τὸ μυστικόν. Τότε ὁ πατέρας μου ἐκάλεσε τὸν ἐξάδελφόν του Βασίλειον Μιχαλακίδην, ἄνθρωπον ἔξυπνον, τετραπέρατον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν δύσκολη αὐτὴ ἀποστολή, ἀφοῦ τοῦ παρέδωσε τὰ κλειδιὰ τῶν κιβωτίων. Οὗτος ἔφθασεν αὐθημερὸν εἰς τὸν σταθμὸν Ἀρκαδιουπόλεως καὶ παρέδωσε τὰ κλειδιά, ἀφοῦ ἀφήρεσε τὰ δύο κλειδιὰ τῶν κιβωτίων ὅπου εὑρίσκοντο τὰ ὅπλα. Ἄνοιξαν τὰ κιβώτια εἰς τὰ ὁποῖα ὡς ἦτο φυσικὸν δὲν ἀνεῦρον τίποτε καὶ ἀπέμεινον ν' ἀνοίξουν καὶ τὰ ἄλλα δύο κιβώτια, ὁπότε ὁ θεῖος μετέβη δῆθεν εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ εὕρη κλειδιὰ καὶ ἐπιστρέφοντας παρέδωσε πέντε - ἓξ κλειδιὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνεκάτωσε καὶ τὰ δύο κλειδιὰ τῶν κιβωτίων. Ἄνοιξαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα δύο κιβώτια εἰς τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς δὲν ἀνεκάλυψαν τίποτε, διότι αὐτοὶ ζητοῦσαν πολλὰ ὅπλα. Εἶχαν πληροφορίες διὰ 40 γκράδες καὶ δὲν ἔψαχναν λεπτομερῶς. Ἔβγαζαν καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ θεῖος μου, ἀπὸ τὴν ἄκρη διάφορα μπακέτα ἕως τὸ βάθος καὶ ἐφ' ὅσον δὲ δὲν εὕρισκαν τίποτε τὰ ἐτοποθετοῦσαν καὶ πάλιν στὴν θέσι τους.

Σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ ἕνας τζανταρμᾶς σήκωσε ἕνα βαρὺ δέμα μὲ φυσίγγια τὸ ἀντελήφθη ὁ θεῖος μου καὶ τὸ προσήκωσε γιὰ νὰ φανῆ πολὺ βαρύ. Ὁ τζανταρμᾶς ἠρώτησε καὶ εἶπε «μπου ἀγὶρ νέντιρ ἄτζαμπα» αὐτὸ εἶναι βαρὺ τί εἶναι ἄραγε; ὁ θεῖος μου ἀπήντησε: μάκαρα ὁλατζὰκ νὲ ὁλατζὰκ (καρούλια θἄναι, τί ἄλλο θἄναι). Καὶ ἔτσι ἔκλεισαν τὰ κιβώτια καὶ ἐφορτώθηκαν εἰς παραλαβήν μας εὐγνωμονοῦντας τὸν Θεὸ ποὺ τοὺς τύφλωσε καὶ δὲν βρῆκαν τίποτε. Τὰ τρία ὅπλα γκρᾶ ἐδόθησαν εἰς τοὺς μακαρίτας ἤδη Δημήτριον Τζοῦρον ἰατρόν, Δημήτριον Γανίτην Ἐμποροκτηματίαν καὶ εἰς τὸν Χριστόδουλον Μόσχογλου ἐπίσης ἔμπορον. Τόσος ἦταν ὁ ἐνθουσιασμός μας, ὥστε κατὰ τὰς συγκεντρώσεις εἰς φιλικὰ σπίτια τραγουδούσαμε τὸν θούριον: «Ὦ λυγερὸν καὶ κοπτερὸν σπαθί μου» καὶ τὸν Ἐθνικὸν Ὕμνον παραμερίζοντας τὰ κάδρα ἀπὸ τοὺς τοίχους ὄπισθεν τῶν ὁποίων ἦταν ζωγραφισμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου ἡ Ἑλληνικὴ σημαία.

Μὲ αὐτὲς τὶς δύσκολες προϋποθέσεις ἄρχισε ὁ ἀπελευθερωτικὸς ἀγώνας τῶν Θρακῶν. Εἶχε γενικευθῆ σὲ ὁλόκληρη τὴ Θράκη καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐξοντώση ὅλες τὶς βουλγαρικὲς ὁμάδες τῶν κομιτατζήδων καὶ ν' ἀπαλλάξη τὴν Ἑλληνικὴν Θράκη ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸν μίασμα.

Ἐπίσης μὲ τὴν εὐφυΐα ποὺ διακρίνει τοὺς Θρᾶκες κατόρθωναν νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς Τουρκικῆς ἀστυνομίας καὶ δικαιοσύνης. Τέτοια ἐπεισόδια ἀναφέρονται πολλά. Ἐμεῖς θὰ σημειώσωμε μόνον ἕναν ποὺ ἀφορᾶ τὴν Κοινότητα Σκοποῦ.

Αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο τὸ ἀφηγήθηκε ὁ ἁμαξᾶς τοῦ Κονδύλη, Νικόλαος Παπαϊωάννου. «Μιὰ φορὰ λέει, ὁ Δεσπότης τῆς Βιζύης μὲ εἰδοποίησε νὰ πάω σ' ἕνα χωριό, τὸν Σκοπὸν καὶ νὰ πάρω μερικοὺς ἀντάρτες. Ἑτοίμασα τὸ ἁμάξι ἀπὸ βραδὺς καὶ τὴν χαραυγὴ ἔφυγα γιὰ νὰ πάρω τοὺς ἀντάρτες ποὺ εἶ-

χαν τελειώσει τὴν σύσκεψί τους. Πρὶν ξεκινήσω ἔριξα λίγη στάχτη καὶ νερὸ στὰ παράθυρα τοῦ ἁμαξιοῦ μου — βλέπετε ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τ' ἁμάξια εἶχαν παράθυρα καὶ οἱ πόρτες ἦσαν σὰν τὰ σημερινὰ αὐτοκίνητα καὶ θόλωσαν τὰ τζάμια. Ἔφθασα στὸ Σκοπὸ καὶ πῆρα τοὺς ἀντάρτες ποὺ ἦσαν ὡπλισμένοι μὲ τὰ «τσαπράζια τους». Ὅταν ὅμως βγαίναμε ἀπὸ τὸ χωριό, μ' ἐφώναξαν δύο ἄτομα καὶ ἐρχόταν κατ' ἐπάνω μου. Τότε μοῦ κατέβηκε μιὰ σκέψις γιὰ νὰ μὴν προδοθοῦμε. Αὐτοὶ ποὺ μᾶς πλησίαζαν ἦσαν Τοῦρκοι. Μόλις τοὺς εἶδα τοὺς εἶπα: «Σοκούλμαϊν ἀραμπαγιά, χαρὲμ βὰρ» δηλαδή, μὴ ζυγώνετε τὸ ἁμάξι γιατὶ ὑπάρχουν γυναῖκες. Οἱ Τοῦρκοι ἐσέβοντο τὶς γυναῖκες καὶ μόλις ἄκουσαν αὐτὸ ποὺ τοὺς εἶπα ἔφυγαν ἀμέσως καὶ μᾶς ἄφησαν ἥσυχους. Οἱ ἀντάρτες, ποὺ μέσα στὸ ἁμάξι ἦταν ἕτοιμοι ν' ἀρχίσουν τὸ τουφεκίδι, ὅταν εἶδαν τοὺς Τούρκους νὰ φεύγουν ἐγέλασαν μὲ τὴν καρδιά τους.

Βαλκανικὸς πόλεμος (1912—1913)

Τὸ 1912 μεγάλα γεγονότα ἐτάραξαν τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον. Τὰ τέσσαρα χριστιανικὰ κράτη Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον, παρὰ τὶς τόσες διαφορὲς ποὺ εἶχαν ἐξ αἰτίας τοῦ Μακεδονικοῦ ζητήματος ἑνώθησαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ἀφορμὴ γιὰ τὸν συνασπισμὸν αὐτὸν τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν κατὰ τῆς Τουρκίας, ἦταν κυρίως ἡ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ τῆς τουρκοποιήσεως τῶν ξένων Ἐθνοτήτων τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦσε τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον. Ὁ πόλεμος αὐτὸς εἶχε πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως γιὰ τὴν Θράκη τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν φρικτὰ καὶ τραγικά.

Οἱ Βούλγαροι ἐπέρασαν τὰ σύνορα καὶ τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1912 κατέλαβαν τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Τσατάλτζας. Ἡ Βουλγαρία μετὰ τὶς περιφανεῖς νίκες ὅλων τῶν συμμάχων κρατῶν εἶχε παράλογες ἀπαιτήσεις.

Ἡ Ἑλλάδα τὸν Μάϊον τοῦ 1913 ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὴν Σερβίαν καὶ στὶς 17 Ἰουνίου ἄρχισε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Τότε οἱ Βούλγαροι μὴ δυνάμενοι νὰ κρατήσουν τὴν γραμμὴ τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας) ἐπειδὴ εἶχαν ἀνοίξει κι' ἄλλο μέτωπο, ἀναγκάσθηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Θρακικὸν μέτωπον ἀποσύροντες τὰ στρατεύματά τους γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὶς δυνάμεις τους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Σκοποῦ — Σαράντα Ἐκκλησιῶν ποὺ εἶχε δεχθῆ πρώτη τὰ πλήγματα τοῦ Βουλγαρικοῦ πέλματος ὡς καὶ τοὺς ἀπαισίους βαρβαρισμοὺς τῆς Βουλγαρικῆς διοικήσεως ἐδοκίμασε μεγάλη χαρὰ γιὰ τὴν ἀνακατάληψι τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Τούρκους (7 Ἰουλίου 1913).

Ὁ διωγμὸς τοῦ 1915

Μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅλος ὁ ὁμογενὴς πληθυσμὸς τῆς Θράκης μὲ ἀνακούφισιν ἀνέμενεν τὴν Τουρκικὴν Διοί-

κησιν. 'Αλλ' ἀπατήθηκε οἰκτρά. Οἱ ἐπανελθόντες Τοῦρκοι δὲν ἦσαν πλέον οἱ ἴδιοι. 'Εφέρθησαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας τῆς Θράκης χειρότερα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Στίφη ἐπιδρομέων ποὺ ἀποζοῦσαν ἀπὸ τὶς ληστεῖες ἐστρατολογήθηκαν ἀπὸ τὴν τελευταία κοινωνικὴ ὑποστάθμη, κατέκλυσαν τὴν περιοχὴν Σκοποῦ — Σαράντα 'Εκκλησιῶν καὶ προέβαιναν σὲ κάθε εἴδους βιαιότητος καὶ κακουργίας ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τακτικοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ οἱ ὁποῖοι ἐπέχαιραν γιὰ τὰ γενόμενα. 'Αργότερα δὲ καὶ αὐτὴ ἡ πολιτικὴ διοίκησις ποὺ ἐγκατεστάθηκε ἐπίσημα καὶ ὁριστικὰ ἐπεδίωξε μὲ τρόπο σαφῆ καὶ προσχεδιασμένο τὴν ἐξόντωσιν τοῦ 'Ελληνικοῦ στοιχείου κατὰ ἄτομα καὶ κατὰ ὁμάδες, μέχρις ὅτου πάρει εἰς τὰ χέρια της τὸ μαστίγιο καὶ τὸ σπαθὶ καὶ ἀρχίσει τὸν σκληρὸ καὶ ἀπάνθρωπο διωγμὸ τοῦ 'Ελληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Τὴν 17ην 'Ιουλίου 1913 Τουρκικὸς Στρατὸς καὶ Τοῦρκοι μετανάσται εἰσώρμησαν στὸν Σκοπὸ καὶ διήρπασαν τὰ ζῶα, τὰ γεννήματα, τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ ἁμάξια τῶν κατοίκων.

Τὴν 9ην Μαρτίου 1914 ἔσφαξαν οἱ Τοῦρκοι κοντὰ εἰς τὸ χωριὸ Κουρὸ Ντερὲ τὸν Σκοπιανὸ μικρέμπορο Γεώργιον Λαμπρῆ Χαλβατζῆν.

Τὴν 13ην Μαρτίου 1914 ὁ μουδίρης τοῦ Σκοποῦ Μπουνὶρ - Βέης ἐξηνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ πληρώσουν βαρεῖς φόρους ὑπὲρ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τηλεφώνου, διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ Σταθμοῦ Χωροφυλακῆς, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὁδῶν καὶ τὴν δημιουργίαν Δημαρχιακοῦ κήπου. Στὶς 24 'Απριλίου 1914 συνέλαβαν καὶ ἀπέστειλαν στὶς φυλακὲς 'Αδριανουπόλεως ἑπτὰ προύχοντας τοῦ Σκοποῦ, τὸν Σῖμο Σιμόπουλον, τὸν 'Αρχιμήδη Οἰκονομίδη, τὸν Γιαννᾶκο 'Ηλιόγλου, τὸν Εὐριπίδη Χατζηανέστη, τὸν Λεωνίδαν Κυρατζόγλου, τὸν 'Αλέξανδρο Τζαχίλη καὶ τὸν Πολυχρόνη Σκιουγενῆ. Τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1914 ἐπέβαλαν καταναγκαστικὸν ἔρανον κατὰ τὸν ὁποῖον εἰσεπράχθη τὸ ποσὸν τῶν 1.000 λιρῶν διὰ τὴν 'Εθνικὴν "Αμυναν τῆς Τουρκίας. Οἱ πιέσεις, οἱ ληστεῖες καὶ οἱ κάθε εἴδους τυραννίες καὶ ἐξευτελισμοὶ συνεχίσθηκαν μέχρι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 ὁπότε συνέβη τὸ πιὸ ἀπάνθρωπον καὶ βάναυσον γεγονός, ὁ ἐκπατρισμὸς ἀθώων ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ σπίτια τους, εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας.

Γιὰ νὰ πραγματοποιήση ἡ Τουρκία τὸ προμελετημένο σχέδιό της δηλαδὴ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ 'Ελληνισμοῦ τῆς Θράκης, ἀφορμὴν ἔλαβε ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου 'Αδριανουπόλεως, Χατζῆ 'Αντὴλ Βέη.

Τὴν 21ην Αὐγούστου 1915 ὁ Νομάρχης 'Αδριανουπόλεως ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὸ Σαμάκοβο, ἐδέχθηκε ἐπίθεσιν βουλγαρικῆς ληστρικῆς συμμορίας ἡ ὁποία ἐφόνευσε τὸν ἔνδεκαετῆ υἱόν του καὶ ἐτραυμάτισε τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου του. 'Ο φόνος ἀπεδόθη σκόπιμα εἰς τοὺς "Ελληνας τῶν Κοινοτήτων Σαμακοβίου, Σκοποῦ, 'Αγίου Στεφάνου, Τρουλιᾶς, Σοφίδων καὶ διετάχθηκε ὁ ἐκπατρισμὸς αὐτῶν.

'Ο ἐκτοπισμὸς ὅμως τῶν 'Ελλήνων εἶχε ἀρχίσει πολὺ μπροστὰ ἀπὸ τὶς

ἀρχὲς τοῦ 1915. Πολλὰ χωριὰ τῶν περιοχῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Ραιδεστοῦ, Βιζύης, κάτω ἀπὸ τὴν διαρκῆ πίεσι, τὶς ληστεῖες, τὶς ἀπειλὲς περὶ ἀλλαξοπιστίας «ἢ Τοῦρκος ἢ νὰ φύγης» μετανάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἄφησαν ὁλόκληρες τὶς ἀκίνητες καὶ κινητὲς περιουσίες τους γιὰ νὰ διασώσουν τὸ πολιτιμώτερον ἀγαθόν, τὴν ζωή του.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως ἀπεφάσισεν ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις τὸν ἐκπατρισμὸ τῆς Κοινότητος Σκοποῦ καὶ τῶν ἄλλων Κοινοτήτων καὶ τὴν μεταφορά τους εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σύμφωνα μὲ τὸν Νόμον τῆς 26ης Μαΐου 1914.

Ἔτσι οἱ ἐκπατριζόμενοι Ἕλληνες ἀπέθαιναν ἀπὸ τὴν πεῖνα, τὶς κακουχίες καὶ οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπετύγχανον αὐτὸ ποὺ ἐπεδίωκαν τὴν ἐξαφάνισιν δηλαδὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στοιχείου ἀπ' ὁλόκληρη τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη. Τὴν ὅην Σεπτεμβρίου 1915 ἡ Κωμόπολις Σκοποῦ εὑρέθη πολιορκημένη ἀπὸ Τούρκους Χωροφύλακες καὶ κομιτατζῆδες (περίπου τριακοσίους) οἱ ὁποῖοι διετέλουν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Χωροφυλακῆς Σαράντα Ἐκκλησιῶν Φεχμῆ καὶ τοῦ Γιουσοὺφ Μπέη πρώην Ἀξιωματικοῦ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Οἱ τοῦρκοι κομιτατζῆδες μὲ τὴν ἀλλόκοτη περιβολή τους, μὲ τὰ μεγάλα καὶ μακρυὰ μαλλιὰ καὶ γένια τους ὡς καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ ὅπλα καὶ μαχαίρια ποὺ ἔφεραν μαζί τους πρὸ τὰ καθιστοῦσε φοβερώτερα ἡ ἐγκληματικὴ μορφὴ τους, ἐπροξένησαν τὴν φρίκη καὶ τὸν τρόμο εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος. Ἡ ἔξοδος ἀπαγορεύτηκε αὐστηρά.

Κατόπιν ἄρχισε ἡ ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά. Διετάχθησαν ὁ μουδίρης (Δήμαρχος) μὲ τοὺς μουχτάρηδες (πάρεδροι) μὲ τὴν συνοδεία τῶν τούρκων χωροφυλάκων νὰ εἰσπράξουν ἀπὸ τοὺς κατοίκους 3.000 λίρες. Εἰσεπράχθησαν 3.000 λίρες, ἀλλὰ οἱ τοῦρκοι μένουν ἀνικανοποίητοι καὶ ζητοῦν νὰ τοὺς δοθοῦν καὶ ὅλα τὰ κοσμήματα καὶ τιμαλφῆ τῶν γυναικῶν. Πραγματοποιεῖται καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία του καὶ τότε δίδονται διαταγὲς ὅπως οἱ κάτοικοι εἶναι ἕτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν.

Προτοῦ ὅμως ἐκδιώξουν τοὺς κατοίκους, διέτασσαν νὰ παρουσιάζωνται ἕνας-ἕνας οἱ προύχοντες κι ἀφοῦ τοὺς ἀνέκριναν, τοὺς ἔβριζαν, τοὺς ἔδερναν, τοὺς τυραννοῦσαν καὶ μὲ κάθε τρόπο προσπαθοῦσαν ν' ἀποδείξουν αὐτοὺς ἐνόχους.

Τὴν 6ην Σεπτεμβρίου ὁ διδάσκαλος καὶ Δ)ντὴς τῶν Σχολῶν Σκοποῦ, Σῖμος Σιμόπουλος, συλλαμβάνεται καὶ μὲ συνοδεία δύο χωροφυλάκων ὁδηγεῖται ἔξω τοῦ Σκοποῦ, δῆθεν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν μονάδα ποὺ ὑπηρετοῦσε. Μόλις ἐξέρχονται τῆς Κωμοπόλεως, ἀντὶ νὰ συνεχίσουν τὸν δρόμο τους πρὸς τὴν Γένναν στρέφουν ὀλίγον πρὸς ἕνα μονοπάτι, παρὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Σίμου Σιμοπούλου ὅτι τὸ μονοπάτι αὐτὸ δὲν ὡδηγοῦσε πρὸς τὸν προορισμό τους καὶ εἰς τὴν θέσιν «Ρύμνη» εἰς ἀπόστασιν μόλις δύο χιλιομέτρων μακρὰν τοῦ Σκοποῦ, σφάζεται βαναύσως ἀπὸ τοὺς δύο χωροφύλακες. Μετὰ ἀπὸ ὀλίγην ὥραν παιδιὰ ποὺ εὑρισκόταν εἰς τ' ἀμπέλια εἶδαν τοὺς δύο τούρκους χω-

ροφύλακες νὰ κρατοῦν εἰς τὰ χέρια τους τὸ σακκάκι καὶ τὰ παπούτσια (λάφυρα τῆς ἀγρίας σφαγῆς) τοῦ θύματος καὶ νὰ ἐπιστρέφουν εἰς τὸν Σκοπόν. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐθανατώθηκε εἰς τὴν θέσιν «Λυκορυάκι» ἔξω καὶ ἀνατολικὰ τοῦ Σκοποῦ εἰς τὰ σύνορα Σκοποῦ καὶ Γέννας.

Τὸν ἀτυχῆ διδάσκαλον Σῖμον Σιμόπουλον, ἀκολουθεῖ εἰς τὸ μαρτύριον ὁ ἱερεὺς Παπα-Κυριᾶκος Κωνσταντόπουλος. Φυλακίζεται τὴν 6ην Σεπτεμβρίου εἰς ὑπόγειον καὶ νοσηρὰν φυλακὴν (μπουντροῦμι) ὅπου καὶ ἐκρατήθηκε ἐπὶ 5 ἡμέρας χωρὶς τροφὴ καὶ νερό. Ὑπέφερε σὰν νομάρτυρας ἀπερίγραπτα βασανιστήρια. Εἰς τὸ τέλος ἐτάφη σχεδὸν ζωντανός.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας ὠργίαζαν κυριολεκτικῶς καὶ οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἰδιῶται Τοῦρκοι εἰς βάρος τῶν δυστυχισμένων κατοίκων καὶ διέπραξαν κάθε εἴδους βασανισμοῦ ἐκτὸς τῆς ἀποσπάσεως πολλῶν χιλιάδων χρυσῶν λιρῶν καὶ ἄλλων τιμαλφῶν ὅπως ἀναφέραμεν προηγουμένως.

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου ἡμέραν Πέμπτη καὶ ὥρα 8 ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Σκοποῦ (6.000 καὶ περισσότεροι) ἐκδιώκονται μακρὰν τῆς πατρίδος των γιὰ ν' ἀποθάνουν πολλοὶ ἐν μέσῳ ἀνηκούστων ταλαιπωριῶν μιᾶς τριετίας εἰς τοὺς κάμπους τῆς παραλιακῆς Θράκης καὶ εἰς τὰ τραχιὰ καὶ ξένα χώματα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ Σκοποῦ προσκαλοῦνται μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ κρατοῦνται ὁ διδάσκαλος καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἀναγνωστηρίου «ΟΡΦΕΥΣ» Ἀριστόδημος Κωνσταντόπουλος, ὁ Φαρμακοποιὸς Ζαφείριος Ζαφειριάδης, ὁ δημοδιδάσκαλος μὲ τὸ ἀγαλμιατῶδες παράστημα Πελοπίδας Βαβατζανίδης καὶ ὁ ἔμπορος Θεόδωρος Κοκκάλας.

Ὅλοι εἶχαν τὸ ἴδιον οἰκτρὸν τέλος μὲ τὸν σφαγιασθέντα πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν Σῖμον Σιμόπουλον μὲ μίαν μόνον διαφορὰν ποὺ ἐπενόησε τὸ σατανικὸ μυαλὸ τῶν δημίων τους, ὅτι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ καὶ φρικτὰ βασανιστήρια διετάχθησαν νὰ σκάψουν οἱ ἴδιοι τοὺς τάφους των καὶ νὰ ταφοῦν σχεδὸν ζωντανοί. Ἡ σφαγὴ τῶν ἐξ αὐτῶν Ἐθνομαρτύρων ἔγινε κοντὰ στὴν Δυτικὴ ὄχθη τοῦ μικροῦ ποταμιοῦ «Γούρνα» ποὺ βρίσκεται μισὴ ὥρα δυτικὰ τοῦ Σκοποῦ.

Εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἐξορίας.

Ὅπως ἤδη ἐμνημονεύσαμεν ἡ αἰτία τοῦ διωγμοῦ δὲν ἦταν ὁ φόνος τοῦ υἱοῦ τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως, Βαλῆ, ἀλλὰ ἡ ἐκρίζωσις τῶν μὴ μουσουλμανικῶν στοιχείων ἰδίως τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν μοιρολατρία ποὺ τοὺς χαρακτηρίζει καὶ σήμερα, δὲν κατώρθωσαν σὰν κατακτηταὶ ποὺ ἦσαν νὰ ἀναλάβουν τὴν πρωτοβουλία στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ τὸ ἐμπόριο γι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἐργατικοὺς Ἀρμενίους, Ἑβραίους καὶ πρὸ πάντων τοὺς προοδευτικοὺς Ἕλληνας τοὺς ὑπέβλεπαν.

Ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας ὅ,τι

καὶ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ποὺ «οἱ Ρωμαῖοι ὑποδούλωσαν τοὺς Ἕλληνας μὲ τὰ ὅπλα ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες ὑποδούλωσαν τοὺς Ρωμαίους μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν πολιτισμό τους».

Ἀπὸ τὴν διαπίστωσιν ποὺ ἔκαναν μερικοὶ μισέλληνες Γερμανοὶ στρατηγοὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες κυριαρχοῦν πλὴν τῆς διοικήσεως εἰς ὅλας τὰς ἄλλας δραστηριότητας, οἱ Τοῦρκοι ἔθεσαν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιό τους περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων.

Συγκεκριμένα ὁ μισέλλην Γερμανὸς στρατηγὸς Φὸν Ντεν Γκόλτς - πασᾶς περιοδεύων ἀνὰ τὴν Τουρκίαν εἶπε στοὺς νεοτούρκους τοῦ κόμματος «Ἕνωσις καὶ Πρόοδος» τὰ ἑξῆς: Περιελθὼν τὴν χώραν σας μετὰ λύπης μου ἐπείσθην ὅτι μόνον ἡ Διοίκησις εἶναι Τουρκική, ὅλα τ' ἄλλα, δηλαδὴ οἰκονομία, ἐμπόριον κλπ. ἀνήκουν εἰς τοὺς μὴ μουσουλμάνους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Κράτους σας. Ἑπομένως δὲν εἶσθε ἐσεῖς κύριοι τοῦ ἐδάφους σας. Ὁ δὲ Γερμανὸς μισέλλην Στρατηγὸς Λίμαν Σάντερς Πασᾶς περιελθὼν ὅλην τὴν Τουρκικὴν Θράκην εἶπεν εἰς τὴν Ραιδεστόν, εἰς τὸ Διοικητήριον ἐνώπιον ἀνωτέρων Τούρκων Ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαλλήλων τὰ ἑξῆς: «Διὰ νὰ κατέχετε σταθερῶς καὶ μονίμως τὸ ἐναπομεῖναν τοῦτο τμῆμα, ὅπου εὑρίσκεται καὶ ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους σας πρέπει σὺν τοῖς ἄλλοις, νὰ ἐκδιώξετε ἐξ αὐτῆς τὰς ξένας μὴ μουσουλμανικὰς ἐθνότητας καὶ μάλιστα τοὺς Ἕλληνας. Διότι αὐτοὶ εἶναι ἐξηπλωμένοι παντοῦ καὶ κρατοῦν τὸν οἰκονομικὸν πλοῦτον τῆς Χώρας. Θὰ εἶναι οἱ κακοὶ δαίμονες εἰς ὅλον τὸ Κράτος σας. Θὰ βοηθοῦν πάντα εἰσβολέα εἰς τὴν Χώραν σας καὶ θὰ σᾶς ὑποδουλώσουν οἰκονομικῶς διὰ νὰ σᾶς ἐκμεταλλεύωνται ὅπως γίνεται μέχρι σήμερον».

Αὐτὲς οἱ δηλώσεις τῶν ξένων εἶχαν τὸν κακὸ ἀντίκτυπό τους εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Τοῦρκοι μὲ διάφορες ἀφορμὲς ποὺ εὕρισκαν εἶχαν ἐκπατρίσει σχεδὸν ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Θράκης. Μὲ τὴν ἐκτόπισιν τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐπετύγχαναν τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν ἀφοῦ ὅλη ἡ περιουσία τῶν ὑποδούλων ἑλλήνων ποὺ ἀποκτήθηκε μὲ πολὺ κόπο καὶ ἱδρῶτα θὰ περιερχόταν εἰς τὴν κυριότητά τους. Ἔτσι κοντὰ στὶς 6.000 Σκοπιανῶν καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς τῆς Θράκης ἐκτοπισθέντες εὑρέθησαν εἰς τοὺς δρόμους ὁδυιποροῦντες πρὸς τὴν ἐξορίαν.

Οἱ Σκοπιανοὶ ἀφήνουν πίσω τὴν ἀγαπημένη τους Πατρίδα ποὺ ἔζησαν τόσα εὐτυχισμένα χρόνια. Ἀφήνουν τὰ ἀγαθά τους δῆθεν πρὸς φύλαξιν μέσα στὴν νεόκτιστη ἐκκλησία τους, τὴν ὁμορφώτερη τῆς Θράκης ποὺ ὅλοι ἐργάστηκαν στὸ κτίσιμό της καὶ ἔδωσαν κάτι ἀπὸ τὴν δύναμί τους, ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ἀπὸ τὴν ψυχή του. Ἀφήνουν τ' ἀμπέλια τους ποὺ ὅταν τὰ τρυγοῦσαν ἐδονοῦσαν τὸν ἀέρα μὲ τὰ τραγούδια τους. Ἀφήνουν τὰ ὄμορφα τοπία, τῶν βουνῶν τους ὅπου ἐπερνοῦσαν εὐχάριστα τὶς ὧρες τῆς σχόλης τους. Ἀφήνουν τὰ πάντα στὴν διάθεσι τοῦ «Τούρκου» καὶ φεύγουν. Φεύγουν μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά. Γυρίζουν κάπου - κάπου καὶ βλέπουν μὲ δακρυσμένα μάτια καὶ μὲ ψυχὴ θλιμένη τὸ χωριό τους. Θλίβεται ἡ ψυχή τους καὶ τὰ μάτια

ὅλων καὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν ἀκόμη γεμίζουν δάκρυα εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς καμπάνας τους νὰ κτυπᾶ ἄρρυθμα ἀπὸ τὸ ἄπιστο χέρι κάποιου ἀπάνθρωπου ἴσως τοῦ Προδότη Σουλεϊμὰν ποὺ θέλει νὰ κοροϊδέψῃ μὲ τὴν πίστι τους.

Φεύγουν. Ποὺ πηγαίνουν; Οἱ Τοῦρκοι ἁμαξάδες σιωποῦν. Οἱ χωροφύλακες δὲν ἀπαντοῦν. Ἄρρωστοι μὲ σβησμένα σχεδὸν τὰ μάτια ὑψώνουν τὰ χέρια στὸ Θεὸ καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ γρήγορα ἀπὸ τὴν μαρτυρικὴ αὐτὴ ζωή. Γέροντες καὶ γρηὲς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη τώρα στὴν δύση τῆς ζωῆς τους ἀπὸ ἡσυχία καὶ ἀνάπαυσι δὲν ἀντέχουν στὶς κακουχίες καὶ ἀφήνουν τὸν κόσμον αὐτὸν μὲ τὴν πίκρα ζωγραφισμένη στὰ κέρινα πρόσωπά τους. Μικρὰ παιδιά, μωρά, ἀγγελούδια κλαῖνε, γιατὶ δὲν βρίσκουν μιὰ στάλα γάλα στὰ στήθια τῆς ταλαιπωρημένης μητέρας. Σπαράζει ἡ καρδιὰ τῆς μάνας. Κορίτσια καὶ ἀγόρια συνηθισμένα στὴν καλοπέρασι μὲ τσαρούχια στὰ πόδια καὶ ἄλλα ξυπόλητα ἀκολουθοῦν τὴν θλιβερὴ πομπή.

Γυναῖκες ὑψώνουν θρῆνο γιὰ τοὺς ἄνδρες των ποὺ οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατακρεούργησαν. Σταματοῦν σὰν ἀπολιθωμένες στὴν μέση τοῦ δρόμου καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ κλάμα μοιάζουν σὰν ἀποχαυνωμένες λὲς καὶ ταράχτηκαν τὰ λογικά τους. Ἄλλες τὶς τραβοῦν γιὰ νὰ μὴ μείνουν μόνες πίσω γιατὶ τὰ ἄγρια κοράκια — οἱ Τοῦρκοι — καραδοκοῦν, κακὸ νὰ κάνουν καὶ στὰ σκελετωμένα κορμιά. Προχωροῦν - προχωροῦν καὶ φέρουν τὸν σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου τους στὸν ὦμο γιὰ ν' ἀνεβοῦν στὸν Γολγοθᾶ ποὺ ἴσως θὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς ἀναστάσεως. Ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ περνοῦν οἱ τοῦρκοι, κάτοικοι χαιρέκακοι γελοῦν γιὰ τὴν κατάντια τῶν «γκιαούρηδων».

Σκηνὲς πολὺ συγκινητικὲς καὶ τραγικὲς ἐξελίσσονται εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐξορίας ποὺ εἶναι δύσκολο νὰ περιγραφοῦν.

Πίσω στὸ Σκοπὸ καὶ εἰς τὰ ἄλλα πέντε χωριὰ ποὺ ἐκπατρίσθηκαν οἱ κάτοικοι ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἡ μόνη εὐχάριστη σ' αὐτοὺς ἐργασία, ἡ λεηλασία. Τὰ δεινὰ ποὺ ὑπέφεραν οἱ 16.000 ἄνθρωποι ποὺ εὑρέθησαν εἰς τοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας, τὰ περιγράφει σύντομα καὶ χαρακτηριστικὰ ὁ διδάσκαλος Λεωνίδας Πεγιάδης ἀπὸ τὴν Γέννα εἰς τὸ ἔγγραφο ποὺ ἔστειλε πρὸς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἔκκλησι γιὰ τὴν σωτηρία τόσων ἀνθρώπων. Σὲ ἕνα μόνον μέρος τοῦ ἐγγράφου του λέγει:

«.... Τὸ κομιτᾶτον τῆς ἐξοντώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἐξεδίωξε τὸ Σαμακόβιον, τὴν Τρουλιάν, τὸ Σκεπαστόν, τὸν Σκοπὸν καὶ Ἅγιον Στέφανον, ἤτοι μὲ πληθυσμὸν 16.000 περίπου κατοίκων, ἀφοῦ ἐξήσκησαν ἐπ' αὐτῶν, ἀδιακρίτως φύλου, βίαν καὶ τυραννίαν. Τὰς περιουσίας των διήρπασαν κατὰ τρόπον ἀνήκουστον καὶ μόνον διὰ ζώσης δυνάμενον, κατά τι νὰ παρασταθῇ. Ἀφοῦ δὲ κατέστησαν αὐτοὺς κυριολεκτικῶς ζῶντα πτώματα, ἐπεβίβασαν ἐπὶ τουρκικῶν ἁμαξῶν, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτοῖς νὰ λάβωσιν ἕκαστος εἰμὴ μόνον ἀνὰ ἓν ἐφάπλωμα καὶ πέντε (5) ἡμερῶν ἄρτον. Τὰ κοσμήματα τῶν γυναικῶν διήρπασαν μὲ τὸν πλέον βάρβαρον καὶ αἴσχος ποιοῦντα εἰς πάντα ἄνθρωπον τρόπον, τὰ δὲ παιδιά, ἐγκαταλείψαντες γυμνὰ καὶ

ἀνυπόδητα, ἐδίωξαν προτροπάδην μετὰ τῶν γονέων των, θρηνούντων καὶ ὁλολυζόντων. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις Τούρκου ἁμαξᾶ, διηγηθέντος μοι λεπτομερείας ἐπὶ τῆς δραματικοτάτης ταύτης σκηνῆς, αἱ φωναὶ τῶν ἐγκαταλειπόντων τὴν πατρίδα δυστυχῶν προσφύγων ἀνήρχοντο μέχρις οὐρανοῦ. Οἱ πρόκριτοι τῶν χωρίων ἐτυραννοῦντο ἐπὶ ἑβδομάδα ὁλόκληρον ἐντὸς φυλακῶν, δερόμενοι καὶ προπηλακιζόμενοι».

Μετὰ ἓξ ἡμέρας ἀγωνίας, πορείας, ταλαιπωρίας, ἀφοῦ ἄφησαν ἑκατοντάδας νεκροὺς εἰς τὸν δρόμον, ἔφθασαν στὴν 'Ηράκλεια. 'Απὸ ἐκεῖ τοὺς ὡδήγησαν εἰς τὸ Σουλτὰν - Τσιφλίκ, ὅπου ἔμειναν τρεῖς ἡμέρες, ἔξω στὴν ὕπαιθρο μέσα στὴν ἄμμο. "Επειτα τοὺς ἔβγαλαν στὰ ὑπόστεγα ποὺ ὑπῆρχαν (γιαουρτχανάδες). Εἰς τὸ Σουλτὰν - Τσιφλὶκ ἔγινε ὁ πρῶτος ἀποκλεισμὸς τῶν Σκοπιανῶν. "Ομως δὲν ἐκράτησε πολύ. Τοὺς διέταξαν νὰ ἑτοιμασθοῦν γιὰ ν' ἀναχωρήσουν πρὸς τὴν 'Ηράκλεια.

Τοὺς "Ελληνας τῆς 'Ηρακλείας εἶχαν ἐκπατρίσει ἐνωρίτερον καὶ εἰς τὰ σπίτια τους ἐγκατεστάθησαν Μουσουλμάνοι οἱ ὁποῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὰ 'Ιωάννινα. 'Απὸ τὰ 500 σπίτια τῶν ὁμογενῶν τῆς 'Ηρακλείας εἰς τὰ διακόσια (200) ποὺ ἔμειναν ἀκατοίκητα τὰ ὁποῖα ἡ μανία τῶν τούρκων εἶχε σχεδὸν καταστρέψει ἐγκατεστάθησαν οἱ Σκοπιανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐκπατρισθέντες ὁμογενεῖς.

"Ομως 16.000 ἄνθρωποι δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ χωρέσουν σὲ 200 σπίτια γι' αὐτὸ ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ σταῦλοι καὶ οἱ ἀχυρῶνες γιὰ κατοικίες. Πενήντα καὶ ἑκατὸ ἄνθρωποι στιβαγμένοι σ' ἕνα σταῦλο ἐζοῦσαν τὸ δρᾶμα τῆς προσφυγιᾶς. "Ελειπαν τὰ σκεπάσματα, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ψωμί. Στὶς 58 ἡμέρες ποὺ ἔμειναν στὴν 'Ηράκλεια ἔδωσαν σὲ κάθε ἄτομο μία ὀκᾶ σιτάρι, μιάμιση ὀκᾶ ἀλεῦρι καλαμποκιοῦ καὶ λίγα πίτουρα. 'Η πεῖνα ἐμάστιζε τὰ πονεμένα κορμιὰ τῶν ὁμογενῶν. Οἱ χιλιάδες αὐτοὶ ἄνθρωποι ζῶντες μὲ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου ξεχύνονταν εἰς τοὺς δρόμους τῆς 'Ηρακλείας, ἀνυπόδητοι, σκελετωμένοι, μὲ μοῦτρα ζαρωμένα, τρικλίζοντες δῶθε - κεῖθε, ζητῶντας ἕνα κομμάτι ψωμὶ γιὰ νὰ κρατηθοῦν στὴν ζωή. Πολλοὶ ἀπέθνησκαν στοὺς δρόμους χωρὶς νὰ φανῇ λίγη καλὴ θέλησι ἀπὸ τοὺς τούρκους ν' ἀφήσουν τοὺς πεινασμένους ἀνθρώπους νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴν πόλι νὰ ἐργασθοῦν, νὰ ζήσουν.

"Ομως ἀπὸ τὸ συνωστισμὸ καὶ τὴν ἀκαθαρσία πρόβαλε ἡ ψεῖρα ποὺ ἀπομυζοῦσε τὸ λίγο αἷμα ποὺ εἶχε ἀπομείνει εἰς τὰ σκελετωμένα κορμιά.

'Ο συνωστισμός, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ψεῖρα, ἡ πεῖνα, ἡ δυσωδία, εἶχαν ὡς φυσικὸ ἐπακόλουθο τὴν φοβερὴ μετάδοσι ἐπιδημιῶν μεταξὺ τῶν προσφύγων. Καθημερινῶς περισσοτέρους ἀπὸ 40 νεκροὺς ἐμάζευαν ἀπὸ τοὺς δρόμους τοὺς σταύλους καὶ τὶς ἀχυρῶνες. 'Η ζωὴ πιὰ ἦταν μαρτύριο. Εὐτυχισμένοι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ πέθαιναν.

"Εγιναν διαμαρτυρίες πρὸς τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι οἱ ὁποῖες ὅμως ἔπεσαν στὸ κενό.

Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἀφανισμὸν τῶν 'Ελλήνων ἐπιθυμοῦσαν καὶ ἀνθρωπιστικὰ μέτρα θὰ ἐλάμβαναν γι' αὐτούς; Μόνον τὸ Πατριαρχεῖον κατώρθωσε νὰ

στείλη ἀπὸ εἰσπράξεις τῶν ὁμογενῶν τῆς Πόλης 120 λίρες οἱ ὁποῖες ὅμως δὲν ἐπαρκοῦσαν οὔτε γιὰ τροφὴ μιᾶς ἡμέρας.

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ποὺ εἶχε ὡς σκοπὸ νὰ ἐξοντώσῃ ὅλους τοὺς πρόσφυγας, ἐπῆρε τὴν ἀπόφασι νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου ἤλπιζε ὅτι μὲ τὶς κακουχίες καὶ τὶς στερήσεις θ' ἀπέθνησκαν εἰς τοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας.

Τὴν ἀπόφασι αὐτὴ ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴ ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1915.

Ἡ διασπορὰ τῶν προσφύγων στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὰ χωριὰ τῆς Θράκης.

Μετὰ τὴν ἐπιδημίαν ποὺ ἔπεσε εἰς τοὺς ὁμογενεῖς, οἱ τοῦρκοι ἐπειδὴ ἐφοβήθησαν τὴν ἐπέκτασί της καὶ εἰς αὐτοὺς διότι ἡ ἀσθένεια δὲν κάνει διακρίσεις, ἀπεφάσισαν ν' ἀποστείλουν τοὺς πρόσφυγας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἀπὸ τὶς 17 Σεπτεμβρίου 1915 ἕως τὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Ὀκτωβρίου οἱ Τοῦρκοι μετέφεραν μὲ πλοιάρια πλῆθος ὁμογενῶν στὴν Ἀνατολή. Τοὺς ἐπεβίβαζαν βιαίως καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ πληρώσουν ναῦλα οἱ φτωχότεροι, τὰ ἅρπαζαν ἀπὸ τοὺς εὐπορότερους. Κατὰ τὴν θαλάσσια διαδρομή, οἱ τοῦρκοι σὲ περίπτωσι τρικυμίας γιὰ νὰ γλυτώσουν οἱ ἴδιοι ἔριχναν τοὺς Ἕλληνας στὴν θάλασσα. Οἱ πρόσφυγες δὲν ὑπολογιζόταν πιὰ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς Τούρκους. Τὴν πιὸ παράλογη ἀπαίτησι τὴν ὑφίσταντο οἱ Ἕλληνες χωρὶς νὰ μποροῦν ν' ἀντιδράσουν. Ἦσαν πρόβατα ἐν μέσῳ πεινασμένων λύκων.

Στὴν Ἀνατολὴ μετεφέρθησαν περισσότερες ἀπὸ 10.000 ψυχές. Ἀπὸ τὶς 1.200 οἰκογένειες τοῦ Σκοποῦ 200 οἰκογένειες περίπου (κατ' ἄλλους 30 μόνον οἰκογένειαι) εὑρέθησαν στὴν μακρυνὴ Μικρὰ Ἀσία.

Ἡ ἀποβίβασις τῶν προσφύγων ἔγινε σὲ δύο λιμένες. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Νικομηδείας. Ὅσοι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πανόρμου διεσκορπίσθησαν ἀνὰ δύο οἰκογένειες βαθειὰ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Αὐτῶν τὰ παθήματα ἦσαν τόσο φρικτὰ ποὺ ἐστέρησαν τὴν ζωὴ σχεδὸν εἰς ὅλους. Ἀποδιωγμένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους διαρκῶς εὑρισκόμενοι εἰς τοὺς δρόμους, μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα μὲ τὰ πολλὰ κρύα καὶ χιόνια ὑπέκυψαν εἰς τὸ μοιραῖον.

Ἐκεῖνοι οἱ πρόσφυγες ποὺ ἀποβιβάσθηκαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Νικομηδείας εἶχαν καλύτερη τύχη. Τοὺς ἀπέστειλαν στὸ Ἀντὰ - Παζὰρ καὶ εἰς τὰ γύρω χωριὰ καὶ τοὺς ἐγκατέστησαν σὲ σπίτια ἐκτοπισθέντων Ἀρμενίων. Ἐκεῖ στὴν Νικομήδεια εὑρέθησαν καὶ οἱ περισσότερες οἰκογένειες τοῦ Σκοποῦ.

Οἱ ὁμογενεῖς ποὺ ἔμειναν στὴν Ἡράκλεια (6.000) περίπου) διετάχθησαν ἀπὸ τὸν Μουδίρη Ριζᾶ Μπέη νὰ ἐργάζωνται εἰς τοὺς δρόμους διὰ τὴν κατασκευὴν λιθοστρώτου (καλντερίμι) καὶ ἀνέγερσι λουτρῶν. Τὰ μάρμαρα καὶ τὰ τοῦβλα διέταξε ὁ ἄξεστος Ριζᾶ Μπέης νὰ τὰ πάρουν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο

Ναὸ τῆς Πυθίας τῆς Περίνθου γκρεμίζοντες αὐτόν.

Στὶς ἀρχὲς Νοεμβρίου 1915 ἐδόθηκε διαταγὴ νὰ μεταφερθοῦν οἱ ὑπόλοιποι πρόσφυγες στὴν Τυρολόη (Τσορλοῦ) καὶ νὰ διασκορπισθοῦν εἰς τὰ γύρω τσιφλίκια καὶ χωριὰ μακρυὰ ἀπὸ τὰ χωριά τους 25 χιλιόμετρα.

Συνέχισις τῶν βασάνων στὴν Τυρολόη.

Οἱ ὁμογενεῖς μὲ τὴν ἀναγγελία τῆς διαταγῆς ὅτι θὰ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια στὴν Τυρολόη, ἀνέπνευσαν μὲ ἀνακούφισι. Ἐκεῖ ἐπίστευαν πὼς θὰ βρισκόταν τρόπος νὰ ζήσουν. Ἔπρεπε τώρα νὰ μπορέσουν νὰ φύγουν. Ἐγλύτωσαν ἀπὸ τὴν ἐκδίωξι στὴν Ἀνατολὴ ὅπου οἱ ἐξορισθέντες ἐκεῖ, βρισκόταν σὲ ἀξιοθρήνητη κατάστασι. Ὅμως τὰ ἁμάξια γιὰ τὴν Τυρολόη ἦταν ὀλίγα γιὰ τὴν μεταφορὰ 6.000 προσφύγων. Τὰ ἀγώγια αὐξήθηκαν στὸ διπλάσιο καὶ τριπλάσιο ἕνεκα αὐτῆς τῆς ἐλλείψεως. Οἱ πτωχοὶ μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο, ἀπεφάσισαν νὰ πάρουν μὲ τὰ πόδια τὸν δρόμο τῶν τεσσάρων ὡρῶν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια στὴν Τυρολόη φορτωμένοι μὲ πράγματα ποὺ τοὺς ἀπέμειναν, στὶς πλάτες. Ἐγέμισε ὁ δρόμος ἀπὸ κάρρα γυναῖκες, γέρους, κορίτσια καὶ παιδιὰ ποὺ σέρνονταν κυριολεκτικά. Εἶναι Νοέμβρης μήνας καὶ ὁ καιρὸς εἶναι ἀκατάστατος. Δὲν τοὺς φθάνει ἡ κούρασι, ἡ ταλαιπωρία, ἔρχεται καὶ ἡ βροχὴ νὰ τοὺς βασανίσῃ ἀκόμη πιὸ πολύ. Φορτωμένοι καὶ βρεγμένοι προχωροῦν μὲ κόπο πρὸς τὴν Τυρολόη. Βλέπουν τὰ σπίτια ἀπὸ μακρυὰ καὶ παίρνουν κουράγιο νὰ συνεχίσουν τὴν ὁδοιπορία. Οἱ Τοῦρκοι χωροφύλακες ἀντὶ νὰ τοὺς λυπηθοῦν τοὺς δύστυχους ἔτσι καθὼς τοὺς βλέπουν, φορτωμένους, βρεγμένους, λασπωμένους, σκελετωμένους ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ τὶς στερήσεις τοὺς ἀπαγορεύουν νὰ μποῦν στὴν Τυρολόη, μήπως μεταδώσουν ἀσθένειες. Σταματοῦν μέσα στὸ δρόμο. Ἡ βροχὴ δυναμώνει. Ἡ κατάστασις εἶναι πολὺ σοβαρή. Πρέπει νὰ βροῦν τρόπους νὰ προφυλαχθοῦν. Στριμώχνονται ἄλλοι κοντὰ στ' ἁμάξια ἄλλοι γύρω στὰ δένδρα. Σὲ λίγο ἐρχόταν ἡ νύχτα, τὸ νερὸ ἀνέβαινε καὶ τὰ γυναικόπαιδα κινδυνεύουν νὰ πνιγοῦν. Ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ φύγουν. Ποῦ ὅμως νὰ πᾶνε; Βλέποντας αὐτὴ τὴν κατάστασι τῶν ὁμογενῶν, τὸ δρᾶμα αὐτὸ καὶ τὸν ἄμεσο κίνδυνο, τρεῖς ἄνδρες τῆς Τυρολόης ὁ Πρόεδρός της Νικ. Κωστόπουλος, ὁ Μαρῖνος κι ὁ Σωκράτης Βεζεργιενίδης ἢ Βεζιρτζόγλου, κατήρτισαν ἐπιτροπή, μὲ Πρόεδρο τὸν τελευταῖο καὶ ἔσπευσαν στὸν ὑποδιοικητὴ τῆς Τυρολόης νὰ τὸν πείσουν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσοδο τῶν δυστυχισμένων καὶ δεινῶς μαστιζομένων ὑπὸ τῆς βροχῆς, εἰς τὴν πόλιν. Ἐνήργησαν μὲ τόση θέρμη καὶ ἐπιμονή, ποὺ στὸ τέλος ἐπείσθηκε καὶ ὁ Τοῦρκος καϊμακάμης καὶ ἐπέτρεψε τὴν εἴσοδο.

Μὲ ἀλαλαγμὸ χαρᾶς μπῆκαν εἰς τὴν πόλιν τὰ γυναικόπαιδα. Ἡ ἐπιτροπὴ ἄλλους ἐγκατέστησε εἰς τὰ Ξενοδοχεῖα, καφενεῖα καὶ σχολεῖα καὶ ἄλλους πάλιν ἐπέβαλεν νὰ πάρουν οἱ ὁμογενεῖς τῆς Τυρολόης εἰς τὰ σπίτια τοις. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι πρόσφυγες ποὺ ἦλθαν στὴν Τυρολόη. Μὲ τὸν ἐρχομὸ καὶ

τῶν ἄλλων προσφύγων τὰ πράγματα ἐπεδεινώθησαν. Τὸ ψωμὶ ἦταν πολὺ λίγο καὶ οἱ ἐπιδημίες ἐμάστιζον τοὺς ὁμογενεῖς. Ἔμπρὸς εἰς τὸν κίνδυνον νὰ μεταδοθοῦν οἱ ἀσθένειες καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, ὁ ὑποδιοικητὴς διέταξε νὰ ἐγκατασταθοῦν πολλοὶ πρόσφυγες εἰς τοὺς σταύλους καὶ τὶς ἀποθῆκες τῶν γύρω τσιφλικιῶν. Ἐκεῖ ὁ ἀφανισμὸς τῶν προσφύγων ἔφθασε στὸ κορύφωμά του. Ἡ πεῖνα, τὸ κρύο, οἱ ἀσθένειες, εἶχαν ὡς ἐπακόλουθο τὸν θάνατο χιλιάδων ὁμογενῶν. Ἡ ἐξ ὁμογενῶν Ἐπιτροπὴ παρεκάλεσε δύο ἐγκρίτους μπέηδες τὸν Ἀλῆ καὶ Ἰχσάν, κατοίκους τῆς Τυρολόης νὰ μεσολαβήσουν εἰς τὸν ὑποδιοικητὴν γιὰ τὴν τύχη τῶν προσφύγων. Πράγματι οἱ δύο αὐτοὶ ἀνθρωπισταὶ μπέηδες ἐπέτυχαν τὴν ἐπαναφορὰν τῶν δυστυχισμένων στὴν Τυρολόη.

Ὁ θάνατος πολὺ γρήγορα κατέβαλε τοὺς πτωχοτέρους ποὺ ἐπερίμεναν τὰ πάντα ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπή.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916 ἀνέλαβε τὴν Δημαρχία τῆς Τυρολόης ὁ Ἀλῆ Μπέης ὁ ὁποῖος ἀνθρωπιστικὰ φερόμενος πρὸς τοὺς πρόσφυγας ἐπέτυχε ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες καὶ κόπους τὴν προμήθειαν ἀφθόνου καὶ φθηνοῦ ψωμιοῦ. Δὲν ἔπαυε δέ, καὶ τὸ Πατριαρχεῖον νὰ βοηθῇ ἀποστέλλοντας χρήματα.

Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς Σκοπιανοὺς κατώρθωσαν ἀπὸ τὴν Ἡράκλεια καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν Τυρολόη νὰ φύγουν στὴν Ρωσία, Ρουμανία, Σιβηρία, Βλαδιβοστόκ, Κων)πολιν καὶ Σαράντα Ἐκκλησίες.

Ἡ ἐξιστόρησίς μας διὰ τὸν διωγμὸ ὄχι μόνον δὲν ὑπερέβαλε τὰ γεγονότα ἀλλὰ ἀδυνάτισε σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ δώσῃ τὴν τραγικότητα ποὺ ἔπρεπε.

Γι' αὐτὸ νομίζομε ὅτι εἶναι ἀπαραίτητο νὰ παραθέσωμε καὶ τὸ ποίημα τῆς Κατίνας Καραγιαννίδου, κόρης τότε τοῦ Σκοποῦ καὶ σήμερα μακαρίτισσας, ποὺ ἀναφέρεται στὸ διωγμό, τελοῦντες ἔτσι καὶ ἕν εἶδος μνημοσύνου στὴν μνήμη της.

Ἡ Κατίνα Καραγιαννίδου μὲ ποιητικὴ διάθεσι χωρὶς πολλὲς γραμματικὲς γνώσεις ἐξιστορεῖ τὰ βάσανα τῶν Σκοπιανῶν τὰ ὁποῖα ὑπέφερε καὶ ἡ ἴδια.

Σεπτεμβρίου 10 — ἡμέρα Πέμπτη καὶ ὥρα ὀκτὼ τὸ 1915 μᾶς βγάλαν ἀπὸ μέσα τὸ Σκοπό.

1. Πάρα πολλὰ ὑπέφερε
καὶ φέτος πάλι ἡ Θράκη
πολλὰ χωριά της ἤπιανε
ὀκάδες τὸ φαρμάκι.

2. Χωριὰ ποὺ ἦταν ἀμέριμνα
ἀπὸ 500 χρόνους
τώρα τὰ ἐφαρμάκωσαν καὶ
αἰσθανθῆκαν πόνους.

3. Πόνους, Θεέ, μαρτύρια
στὴν σούβλα περασμένα
μᾶς ἔχουνε οἱ ἄτιμοι
μὰ ἡ ψυχὴ δὲν βγαίνει.

4. Δὲν εἴμεθα ἀμέριμνοι
εἴχαμε ἀνησυχία
γιατὶ χωριὰ σηκώνανε
ἀλλ' εἴχαμε κι' ἐλπίδα.

5. Γιατὶ πολλοὶ τὸ λέγανε
ὅτι χωριὰ σηκώνουν
κομῆτες, ἄτιμα σκυλιὰ
τοὺς Χριστιανοὺς σκοτώνουν.

6. Καὶ ἐμεῖς δὲν τὸ πιστεύαμε
ἐλπίζαμε οἱ καϋμένοι
Κυριακὴ ὅμως βλέπουμε
τὸ κομιτᾶτο μπαίνει.

7. Κυριακὴ ξημέρωσε
ποτὲ μὴν εἶχε φέξῃ
κι' τύχη θέλησε μὲ μᾶς
τοὺς δυστυχεῖς νὰ παίξῃ.

8. Μπαίνουν κομῆτες ἄγριοι
τζάμια καὶ θύρες σπάζουν
τῆς ἀγορᾶς τὰ μαγαζιὰ
ὅλα γιάγμα τὰ κάνουν.

9. Ὅλοι στὰ σπίτια φύγανε
κοντὰ εἰς τὰ παιδιά τους
ὅλους τοὺς ἐζητούσανε
μὲ τὰ ὀνόματά τους.

10. Τέλος δὲ ἑβραδιάσαμε
Κυριακὴ ἡμέρα
Δευτέρα μᾶς ξημέρωσε
ἀκόμη χειροτέρα.

11. Δευτέρα μας ξημέρωσεν
μέρα συνεφιασμένη
καὶ ὅλοι - ὅλοι εἴμεθα
χλωμοὶ καὶ μαραμένοι.

12. Τοὺς ἄνδρες ὅλους μάζεψαν
καὶ χρήματα ζητοῦνε
τρεῖς χιλιάδες λίρες νὰ
δώσουμε καὶ ἔπειτα θὰ μᾶς
ποῦνε.

13. Ὅτι θὰ μᾶς σηκώσουνε
γιὰ νὰ ἑτοιμαστοῦμε
τὰ σπίτια νὰ κλειδώσουμε
γεμᾶτα νὰ σταθοῦνε.

14. Τέλος δὲ ἑβραδιάσαμε
καὶ τὴν δευτέρα μέρα
Τρίτη μᾶς ἐξημέρωσε
ἀκόμη χειροτέρα.

15. Τρίτη μᾶς ἐξημέρωσε
μέρα φαρμακωμένη
καὶ ναρκωμένοι εἴμεθα
μεγάλοι καὶ μικροί.

16. Γιατὶ τοὺς ἄνδρες εἶχανε
φυλακισμένους ὅλους
ἁμάξια δέ, ἐφέρανε
γεμίσανε τοὺς δρόμους.

17. Βγῆκεν τελάλης φώναξε
ἁμάξια θὰ σᾶς δώσουν
ὅτι βιὸ κι' ἂν ἔχετε
θαρθοῦν νὰ τὰ φορτώσουν.

18. Μὴν τύχῃ κανεὶς ἀπὸ ἐσᾶς
καὶ κάνει ἀνοησία
ὅλος ὁ βιὸς διαταγὴ
θὰ πάῃ στὴν ἐκκλησία.

19. Ἤθελες καὶ δὲν ἤθελες
ἐφόρτωνες τὸν βιό σου
στὴν ἐκκλησιὰ τὸν πήγαινες
καὶ ἄφηνες τὸ χωριό σου.

20. Τελάλης ξαναφώναξε
διαταγὴ μεγάλη
μόνον τὰ ροῦχα ὁ καθεὶς
τὰ ροῦχα ποὺ θὰ βάλῃ.

21. Θεέ μου πῶς τὸ δέχτηκες
οἱ ἄτιμοι νὰ μᾶς ψήνουν
καὶ μόνον μὲ μιὰ φορεσιὰ
ὅλους νὰ μᾶς ἀφήσουν;

22. 'Αφοῦ τὰ σπίτια ἐρήμωσαν
καὶ μὲ τὴν λόγχη μπαίνει
νὰ ἐξετάσῃ τὸ σκυλὶ
ἂν βιὸς ἀκόμη μένῃ.

23. Τὰ μάτια μας ἐμαύρισαν
βρωμόσκυλα χορτᾶστε
τοὺς ἄνδρες μας ἀφῆστε
καὶ τὸ διωγμό μας παῦστε.

24. Στρώνουν τοὺς ἄνδρες καταγῆς
καὶ ἀλύπητα κτυπᾶνε
τρέμουν σὰν φύλλα οἱ ἄχαροι
καὶ ἐμπρός τους γονατᾶνε.

25. Μὲ τὸ τσαροῦχι οἱ ἄπιστοι
πατοῦνε στὸ λαιμὸ
γκιαούρηδες τὰ χρήματα
τώρα σωστὰ ἐδῶ.

26. Τρέμοντας καὶ γονατιστοὶ
τὰ πόδια τους φιλοῦνε
παῦστε τὸ ξῦλο, βρὲ σκυλιὰ
καὶ χρήματα θὰ βροῦμε.

27. 'Αφῆστε μας βρὲ ἄπιστοι
τὰ σπίτια μας νὰ δοῦμε
χρήματα νὰ μαζέψουμε
καὶ πάλι ἐδῶ θ' ἀρθοῦμε.

28. Τοὺς βγάζουν ἀπὸ τὴν φυλακὴ
μὲ λόγχη καὶ τοὺς στέλνουν
χρήματα νὰ μαζέψουνε
σωστὰ γιὰ νὰ τὰ φέρουν.

29. Βγαίνουν στοὺς δρόμους οἱ
ἄχαροι κι' ὅλοι μοιρολογοῦνε
Θεὲ ὡσὰν μωρὰ παιδιὰ
δὲν νοιώθουν τί θὰ ποῦνε.

30. Χύνουμε μαῦρα δάκρυα
μικροὶ - μεγάλοι κλαῖμε
ἄρχισε νὰ βραδιάζῃ
Θεέ μου τί θὰ λέμε.

31. Μαζεύουν χρῆμα ἄπειρο
τεσλίμι πᾶν νὰ κάνουν
μὰ δὲν χορτάσαν τὰ σκυλιὰ
καὶ φυλακὴ τοὺς βάνουν.

32. "Ολη νύχτα εἰς τὴ φυλακὴ
Θεέ μου καὶ στὸ ξύλο
μὲ τὴν σειρὰ τὸ κάθε ἕν
ὡς τὸ κοικὶ στὸν μῦλο.

33. Αὐτὴ ἦταν ἡ βραδιὰ
ἀπ' ὅλες πικροτέρα
τέλος μᾶς ἐξημέρωσε
καὶ ἡ Τετάρτη μέρα.

34. Τετάρτη μᾶς ξημέρωσε
δὲν ἔμεινε ἐλπίδα
νὰ μᾶς ἀφήσουν τὰ σκυλιὰ
μέσ' τὴν γλυκειὰ πατρίδα.

35. Γιατὶ μαζέψαν οἱ ἄτιμοι
τὰ χρήματα τὸ βιό μας
μᾶς λὲν καὶ γρηγορότερα
ν' ἀφήσουμ' τὸ χωριό μας.

36. Τοὺς βγάζουν ἀπ' τὴ φυλακὴ
τοὺς δίνουν διορία
τὸ χρῆμα νὰ προφθάσουν
καὶ ἔπειτα ὁδοιπορία.

37. Βγαίνουν ὅλοι ἐλεεινοὶ
ἀδέλφια χρῆμα δῶστε
σ' αὐτὴν τὴν ὥρα τὴν κακὴ
τρέξτε γιὰ νὰ μᾶς σῶστε.

38. Μᾶς εἶπανε οἱ ἄτιμοι
γιὰ νὰ ἑτοιμαστοῦμε
τὸ χρῆμα ἂν δὲν προφτασθῇ
τὴν λόγχη θὲ νὰ διοῦμε.

39. Εἴχαμε καὶ δὲν εἴχαμε
βρήκαμε πάλι χρήματα
κάλλιο Θεὲ νὰ ἔκανες
ἐμπρός μας ἕνα μνῆμα.

40. Τετάρτη βράδυ βράδιασε
τὰ χρήματα τοὺς πᾶνε
ζητοῦνε ἄδεια οἱ ἄχαροι
στὰ σπίτια τους νὰ πᾶνε.

41. Μόλις ἐτρόμαξε ὁ καθεὶς
στὸ σπίτι του νὰ πάῃ
κι' ἀκοῦμε τὰ μεσάνυχτα
ὁ τσανταρμᾶς φωνάζει.

42. "Ολους πάλι τοὺς προσκαλεῖ
τὸ ἔρμο κομιτᾶτο
μεσάνυχτα ὅλο τὸ χωριὸ
τὸ ἔφερνε ἄνω - κάτω.

43. Τοὺς μάζεψε πάλι ὁ τσανταρμᾶς
καὶ τοὺς πηγαίνει πάλι
ἀπὸ 10 λίρες ὁ καθεὶς
ὡς τὸ πρωῒ νὰ πάῃ.

44. Θεέ μου, δὲν μᾶς ἔμεινε
γνώση εἰς τὸ κεφάλι
μὲ τί λαχτάρα μαζεύονται
τόσα χρήματα πάλι;

45. Πέμπτη μᾶς ἐξημέρωσε
ἂχ τὶ νὰ πρωτογράψω
ἂχ τὶ νὰ πρωτοθυμηθῶ
καὶ τὶ νὰ πρωτοκλάψω.

46. Σεπτεμβρίου 10 καὶ ὥρα
ὀκτὼ ἡμέρα Πέμπτη
μᾶς βγάλανε ἀπὸ μέσα
τὸν ξακουστὸ Σκοπό.

47. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ
εἶχαν φυλακισμένον
καὶ τὸν Παπακυριᾶκο
Θεέ μου τὸν καϋμένον.

48. Τὸν εἶχαν στὸ ὑπόγειο
μέσα στὴν ὑγρασία
τὸν πῆραν τὸν κακόμοιρο
μέσα ἀπ' τὴν ἐκκλησία.

49. Δυὸ λόγχες τὸν περίμεναν
στῆς φυλακῆς τὴν θύρα
βαθειὰ τὸν καταδίκασαν
ἀλλ' εἴχαμε κι' ἐλπίδα.

50. "Αν μᾶς ἀφήσουν ἐλέγαμε
καὶ τὸν παπᾶ θ' ἀφήσουν
δὲν τολπίζαμ' οἱ δύστυχοι
πῶς κι' ἄλλους θὰ κρατήσουν.

51. "Οταν δὲ μᾶς διώρισαν
τὴν ὥρα νὰ διαβοῦμε
ἀδέλφια κι' ὅλο τὸ χωριὸ
γιὰ τὸν παπᾶ ρωτοῦμε.

52. Τρέχουν τ' ἀδέλφια τοῦ παπᾶ
κι' ὅλοι στὴν φυλακὴ
νὰ μάθουνε γιὰ τὸν παπᾶ
ποιὰ ἡ διαταγή.

53. Δυὸ λόγχες εἰς τὴν φυλακὴ
τὴν θύρα γυμνὲς στέκουν
καὶ τὸν παπᾶ τὸν δυστυχῆ
δεμένον μέσα ἔχουν

54. Μοιρολογοῦν τ' ἀδέλφια του
τοὺς σκύλους προσκυνοῦνε
νὰ ἐπιτρέψουν τὸν παπᾶ
δυὸ λόγια νὰ τοῦ ποῦνε.

55. Θεὲ τὸν βγάζουν μιὰ στιγμὴ
μόνον νὰ τὸν ἰδοῦνε
γιὰ τελευταία ὥρα τους
νὰ τὸν γλυκοασπασθοῦνε.

56. Ρίχνεται στ' ἀδέλφια του
καὶ τὰ σφιχταγκαλιάζει
ἀδέλφια ποῦ μ' ἀφήνετε
καὶ φεύγετε φωνάζει.

57. Θεέ μου τὶ ὥρα κακιὰ
τὶ θρῆνος τὶ λαχτάρα
ὡς οἱ σκύλοι ἐδάκρυσαν
σὲ μιὰ τέτοια λαχτάρα.

58. 'Απ' τὸ τρόμο τους οἱ ἄπιστοι
τὶς λόγχες κατεβάζουν
τοὺς χώρισαν καὶ τὸν παπᾶ
πάλι μέσα τὸν βάζουν.

59. Γονατιστὸς ὁ ἀδελφὸς θρηνεῖ
τὸν ἀδελφό του
δὲν ἤξευρεν πῶς θὰ πήγαινε
κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸν καϋμόν του.

60. Τὴν ὥρα ποὺ ἐφεύγαμε
Θεὲ ἐλεημοσύνη
μᾶς ἄναψαν μέσ' τὴν καρδιὰ
τὸ πιὸ φοβερὸ καρβοῦνι.

61. Μόλις στὴν ἄκρη βγήκαμε
καὶ τζανταρμάδες στέλνουν
τέσσαρες ἀνθρώπους νὰ γυρίσουν
εἰς τὸ χωριὸ τοὺς θέλουν.

62. Τέσσαρες ἀνθρώπους γύρισαν
μὲ γέλασμα μεγάλο
καὶ ἀπ' αὐτὸ χειρότερο
στὸν κόσμο δὲν ἔχει ἄλλο.

63. Ὥρα φρικτή, ὥρα κακιὰ
ὥρα καταραμένη
ἀνδρόγυνα ἐχώρισαν
παιδιά, οἱ μαραμένοι.

64. Δάκρυα δὲν μοῦ ἔμειναν
καὶ πάλι ἐδῶ νὰ κλάψω
διότι τὰ ὀνόματα
ὅλων θὲ νὰ χαράξω.

65. Ἴσως καὶ τ' ἀναγνώσει
Παπᾶς, Δεσπότης, Διάκος
ἂς μάθουν ὅτι χάθηκε
πρῶτος Παπα - Κυριᾶκος.

66. Παπᾶς - Κυριᾶκος ἦτανε
τῆς ἐκκλησιᾶς στολίδι
τῶν ὀρφανῶν καὶ ξένων
ἐλπίδα φωτεινή.

67. 'Αριστόδημος ὁ Κωνσταντόπουλος, τοῦ Παπᾶ ἀδελφὸς
Ζαφείρης Ζαφειριάδης
ὁ πρῶτος φαρμακοποιός.

68. Πελοπίδας Βαβατζανίδης
ψάλτης ξακουστὸς
Θεόδωρος Κοκκάλας
πέμπτος ἦταν καὶ αὐτός.

69. Σίμων Σιμόπουλος
εἷς τῶν διδασκάλων
τὰ ἴδια ὑπέφερε
καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων.

70. Τὴν ὥρα ποὺ μᾶς βγάζανε
τ' ἁμάξια εἰς τὴν ἄκρα
τὰ σπίτια μας ἐβλέπαμε
μὲ δακρυσμένα μάτια.

...θὰ γυρίσουμε
...ξαναϊδοῦμε
...μέρος ποὺ μᾶς πᾶν
...ρο μας θὰ βροῦμε;

...ἀπὸ τὰ σπίτια μας
...ρη ἦταν ἡ ἐκκλησία
...ρά ποὺ ἐφεύγαμε
...έμισαν θηρία.

...δὲν προφθάσαμε
...κρη γιὰ νὰ βγοῦμε
...ἀκοῦμε τὰ θηριὰ
...να νὰ κτυποῦνε.

...ου δὸς ὑπομονὴ
...υγαμη σὲ ὅλους
...ου τα, σπλαχνίσου τα,
...μικρὰ στοὺς δρόμους.

...γυναῖκες καὶ παιδιὰ
...μικροὶ μεγάλοι
...δρόμο ποὺ πηγαίναμε
...ὲ τὴν ἀνεμοζάλη.

...ήχαμε γιὰ βοηθὸ
...ᾶς βοηθοῦσε
...ρόμο ποὺ πηγαίναμε
...ᾶς ὁδηγοῦσε.

...ιασε ἐνύκτωσε
...όμη περπατοῦμε.
...λὶ ποὺ θὲ νὰ μᾶς πᾶν
...ας ἀγνοοῦμε.

...περπατήσαμε
...λίγη ὥρα
...κούσαμε ἀπὸ μακρυὰ
...μια φεύγουν ὅλα.

79. Ἦταν ἡ Γέννα ποὺ ἔφεγγε.
Μᾶς ἄφησαν νὰ κοιμηθοῦμε
ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὴν δὲν μᾶς ἄφησαν
οὔτε νερὸ νὰ πιοῦμε.

80. Πρωῒ πάλιν μᾶς ἐσήκωσαν
καὶ δρόμο περπατοῦμε
μὲ κόπους καὶ μὲ δάκρυα
Μπουνὰρ - Χισὰρ περνοῦμε.

81. Μικροὶ - μεγάλοι τρέξανε
στὴν ἄκρη γιὰ νὰ βγοῦνε
νὰ ἰδοῦν τὸ ξακουστὸ Σκοπὸ
νὰ πληροφορηθοῦνε.

82. Γιατὶ δὲν τὸ πιστεύανε
νὰ σηκώσουν τὸ Σκοπὸ
νὰ ἀφήσουν τὸ Μπουνὰρ - Χισὰρ
τόσο μικρὸ χωριό.

84. Βγῆκαν γυναῖκες καὶ παιδιὰ
διὰ νὰ μᾶς θρηνήσουν
ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφήσανε
οὔτε νὰ μᾶς μιλήσουν.

84. Μπουνὰρ - Χισὰρ ἀφήνομε
καὶ δρόμο περπατοῦμε
τὰ πόδια μας ἀρχίσανε
πάλιν νὰ σταματοῦνε.

85. Τέλος μᾶς σταματήσανε
λίγο ψωμὶ νὰ φᾶμε
καὶ πάλιν μὲ τὰ δάκρυα
στὸ δρόμο μας νὰ πᾶμε.

86. Περνοῦμε δρόμον ἔρημο
τὰ πόδια μας θρηνοῦμε
ὥρα 3η τῆς νυκτὸς
μᾶς ἄφησαν νὰ κοιμηθοῦμε.

87. Γιὰ στρῶμα εἴχαμε τὴν γῆν
τὰ χόρτα μαξιλάρι
τὸν οὐρανὸ γιὰ πάπλωμα
τὸν χάρο νὰ μᾶς πάρει.

88. Πρωΐ πάλιν μᾶς σήκωσαν
πάλιν οἱ τζανταρμάδες
τ' ἁμάξια ἐχωρίσανε
εἰς τέσσαρες μαχαλάδες.

89. Γιὰ νὰ βάλουν στὴν σειρὰ
τ' ἁμάξια ὅλα θέλουν
μεγάλη ζάλη γίνεται
μέγα κακὸ θὰ φέρουν.

90. Πάλιν τ' ἁμάξια ἄρχισαν
πάλι νὰ περπατοῦνε
γυναῖκες μὲ μωρὰ παιδιὰ
ἄρχισαν νὰ σταματοῦνε.

91. Ἄλλη γυναῖκα φώναζε
ἄλλο παιδὶ θρηνοῦσε
ἄλλο ἁμάξι ἔπαιρνε
παιδὶ καὶ προχωροῦσε.

92. Μητέρα γύρευε παιδὶ
καὶ τὸ παιδὶ μητέρα
πικρὲς φωνὲς κάθε στιγμὴ
γεμίζουν τὸν ἀέρα.

93. Μιὰ μητέρα δύστυχη
εἶχε παιδὶ στὰ στήθη
τὴν πῆρε ὁ ὕπνος ὁ βαθὺς
καὶ αὐτὴ ἀποκοιμήθη.

94. Τ' ἁμάξι ἐπροχώρησε
κι' αὐτὴ ἔπεσε κάτω
ἀμέσως μὲ τὸ τέκνο της
βρῆκε τὸ μαῦρο τάφο.

95. Θεέ μου δὸς ὑπομονὴ
κι' αὐτοὺς τοὺς ἁμαξάδες
γιατὶ θεργιὰ ἐγίνανε
δὲν ἀκοῦνε τζανταρμάδες.

96. Ἀρχίσανε ὅμως καὶ αὐτοὶ
ξύλο νὰ τοὺς τραβᾶνε
καὶ τὰ ἁμάξια καὶ ἐμᾶς
πάλι νὰ σταματᾶνε.

97. Τέλος δὲ πάλι βάλανε
τ' ἁμάξια στὴ σειρὰ
τὸν δρόμο πήρανε
γυναῖκες καὶ παιδιά.

98. Τέσσαρες νύχτες περάσανε
μέσα στὴν ἐρημιὰ
τὴν πέμπτη νύχτα μᾶς εἶπανε
θὰ πᾶμε στὴν πολιτεία.

99. Τὴν πέμπτη νύχτα ἤτανε
φθάσαμε εἰς τὴν Τσορλοῦ
διαταγὴ ὅμως φρικτὴ
νὰ πᾶμε ἀπ' ἀλλοῦ.

100. Τὸν δρόμο μᾶς ἀλλάξανε
σὲ ἔρημον τόπο πᾶμε
ὥρα 3η τῆς νυκτὸς
σταματήσαμε νὰ φᾶμε.

101. Ἀφοῦ δὲ πάλιν φάγαμε
πέφτουμε νὰ κοιμηθοῦμε
μὲ πίκρες καὶ μὲ βάσανα
τὰ σπίτια μας ξεχνοῦμε.

102. Πρωΐ πάλιν μᾶς ἐσήκωσαν
μᾶς βάλαν στὴν σειρὰ
μᾶς λὲν ὅτι τὸ βράδυ
θὰ πᾶμε στὴν Ἡρακλειά.

103. Μιὰ μέρα πάλι πέρασεν
χωρὶς χωριὸ νὰ ἰδοῦμε
σταμάτησαν τὰ πόδια μας
δρόμο νὰ περπατοῦμε.

104. Τέλος τὸ βράδυ - βράδυ
φθάσαμε στὴν Ἡρακλειὰ
ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ Θεέ μου
εἶχε 5 χωριά.

105. Περάσαμε καὶ ἀπὸ ἐκεῖ
καὶ δρόμο περπατοῦμε
φθάσαμε στὸ Σουλτὰν Τσιφλὶκ
ὅπου καὶ κατοικοῦμε.

106. Στὴν ἄμμο μᾶς ἁπλώσανε
στὸ κῦμα τῆς θαλάσσης
τρομάζεις τὸ ἀπέραντο
νερὸ νὰ τὸ περάσῃς.

107. Θάλασσα, πολλὰ νερὰ
καὶ τὰ ποτάμια πίνεις
δέξου καὶ αὐτὰ τὰ δάκρυα
πλατύτερη νὰ γίνῃς.

108. Δυὸ - τρεῖς ἡμέρες εἴμασταν
στὴν ἄμμο ἁπλωμένοι
κατόπι σὲ γιαούρτ - Χανάδες
ἐμπήκαμε οἱ καϋμένοι.

109. Ἄλλους τοὺς πῆγαν στὸ Μούρ-
Τσιφλὶκ καὶ ἄλλους στὴν Ἡρά-
κλεια καὶ ἄλλους στὸ Γενῆ
Τσιφλὶκ γιατὶ εἴμασταν πολλοί.

110. Εἴθε ὁ Παντοδύναμος
νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ
μικρῶν - μεγάλων κι' ἄμοιρων
καρδιὲς νὰ τὶς μερώσῃ.

111. Εἶναι μεγάλος ὁ Θεὸς
γι' αὐτὰ ποῦ μελετᾶμε
πάλιν μὲ χρόνια καὶ καιροὺς
ἴσως δικά μας θἄναι.

112. Σουλτὰν Τσιφλὶκ σ' ἀφήνουμε
εἴθε ἔρημο νὰ γίνῃς
γιατὶ εἰς ὅλων τὴ ζωὴ
γνωστὸ θὲ νὰ μᾶς μείνῃς.

113. Καθίσαμε εἰς τὸ Σουλτὰν
Τσιφλίκ, 58 ἡμέρας
διαταγὴ μᾶς ἔρχεται
γνωρίσαμ' ὁ καθένας.

114. Ἄλλους μὲ τὸ βαπόρι εἰς
τὴν Ἀνατολή, ἄλλους εἰς τὴν
Ἡράκλεια, ἄλλους εἰς τὴν
Τσόρλου, μὲ κρύο, μὲ βροχή.

115. Σουλτὰν - Τσιφλὶκ σ' ἀφήνουμε
γιὰ νὰ γλυτώσουμε τὴν πεῖνα
ἔξω στὴν Τσόρλου φθάσαμε
μᾶς κάνουν καραντίνα.

116. Θεὲ μεγαλοδύναμε
Βοήθησέ μας ὅλους
βοήθα νὰ γλυτώσουμε
ἀπ' τοὺς ἐρήμους δρόμους.

117. Τέλος στὴ Τσόρλου φθάσαμε
νυκτὸς ἡ ὥρα μία
καὶ τότε Θεέ μου εἴδαμε
ἀνθρώπου εὐσπλαχνία.

118. Ἕνα παιδὶ ἐλέγετο
τὸ ὄνομα Μαρῖνος
εἴθε ὅλος ὁ βίος του
νὰ εἶναι λευκὸς σὰν κρίνος.

119. 'Ο ἴδιος μᾶς ἔβαλεν
μέσα εἰς τὰ Σχολεῖα
τὰ ροῦχα μᾶς κατέβασαν
μέσα στὴν ἐκκλησία.

120. Δεσπότης καὶ Μουχτάρηδες
καὶ Βεζιρτζῆς Σωκράτης
ὅλοι γιὰ μᾶς φροντίσανε
κι' ὁ κ. Βαρσαμάκης.

121. Στὸν κόσμο δὲν συνήντησα
οὔτε καὶ στὰ βιβλία
τέτοια γυνὴ καλόψυχη
ὡς ἡ κ. 'Αμαλία (Μάρρω).

122. Εἶν' ἡ καρδιά της μάλαμα
τὸ στόμα της διαμάντι
τὰ λόγια της δέ, ἐκάμανε
τὴ σκοτεινιὰ νὰ λάμπῃ.

123. Ξένον ἀμέσως κι' ἂν ἰδῇ
γιὰ μιᾶς θέλει νὰ τρέξῃ
ψωμὶ ἂν δὲν ἔχει μὲ νερὸ
τὴν γλῶσσα του νὰ βρέξῃ.

124. Αὐτὲς τὶς χάρες τὶς ἔχει
κι' ὁ υἱός της
αὐτὸς δὲ ὀνομάζεται
Δημήτριος Φαρμακοποιός.

125. Πόσο φροντίζει κι' αὐτὸς
ὁ ὕψιστος γνωρίζει
καὶ εἴθε πάντατε χαρὰ
στὰ χείλη του ν' ἀνθίζῃ.

126. Στὸν ὕψιστο εὐχόμεθα
ὑγεία νὰ δωρίζῃ
εἰς ὅλους τοὺς εὐεργέτας μας
αὐτὸς ποὺ τοὺς γνωρίζει.

127. Γιατὶ ἐμεῖς ἐπέσαμε
εἰς μία ἀπελπισία
δὲν αἰσθανόμεθα οἱ ἄμοιροι
οὔτε εὐεργεσία.

128. Καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἀπορεῖ
ποιὸν νὰ ἐλεήσῃ
ποιὸν νὰ καλοκαρδίσῃ
καὶ ποιὸν πρῶτα νὰ δωρήσῃ.

129. Διότι δὲν εἶναι πενήντα
δὲν εἶναι ἑκατὸ
μόν' εἶν' ἑπτὰ χιλιάδες
μονάχα τὸ Σκοπό.

130. Θεὲ μεγαλοδύναμε
μεγάλο εἶν' τ' ὄνομά σου
τὸ φῦλο δὲν ραγίζεται
δίχως τὸ θέλημά σου.

131. Κι' ἐμεῖς ἐραγισθήκαμε
ἀπὸ τὸ θέλημά σου
συγχώρησον ὦ Ὕψιστε
συγχώρα τὰ παιδιά σου.

132. 'Η σφαῖρα εἶν' ἕνα δενδρὶ
καὶ κόσμος τὰ κλωνιά του
καὶ ὅτι θὰ πάθῃ ὁ ἄνθρωπος
τὸ γράφουν τὰ χαρτιά του.

133. Καὶ ἐμεῖς Θεέ μου τὸ ἔγραφαν
τὰ δόλια τὰ χαρτιά μας
νὰ τυραννιόμαστε ἐδῶ
μακρυὰ ἀπ' τὰ χωριά μας.

134. Ἔτσι ἦτανε τὸ πρόγραμμα
αὐτὸ τῆς Γερμανίας
στοὺς δρόμους νὰ μᾶς τυραννᾶ
ἄνευ καμμιᾶς αἰτίας.

135. 'Αλλὰ μὴν ἀπελπίζεσθε
καρδιᾶς μου στῦλοι
ἴσως μιὰ μέρα καὶ εἰς ἐμᾶς
λαμπρὸς ἥλιος ν' ἀνατείλῃ.

136. Μετὰ μεγάλων δυσταγμῶν
μετὰ μεγάλης λύπης
πότισαν τοὺς ἀνθρώπους μας
μὲ τὸ νερὸ τῆς λύπης.

137. Τοὺς χώρισαν οἱ βάρβαροι
ἀπ' τὰ μικρὰ παιδιά τους
δὲν αἰσθάνθηκαν οἱ ἄτιμοι
πῶς θἄρθῃ ἡ σειρά τους.

138. Θεέ μου τὰ μαρτύρια
ποὺ πέρασεν ὁ 'Ιησοῦς
πολλὰ δὲ περισσότερα
τοὺς ἔκαμαν αὐτούς.

139. Καὶ ποῦ τοὺς καταδίκασαν
καὶ ποῦ τοὺς ἔχουν χάσει
μέσα σὲ ἔρημα βουνὰ
μέσα σὲ ἔρημα δάση.

140. 'Εκδίκησιν, ἐκδίκησιν
τὰ αἵματα φωνάζουν
καὶ μὲ μεγάλους στεναγμοὺς
τοὺς ἀδελφούς μας κράζουν.

141. Τρέξτε ἀδέλφια καὶ παιδιὰ
γιὰ τὸ Θεὸ προβεῖτε
γιατὶ ἂν παραμελήσετε
λυωμένους θὰ μᾶς βρῆτε.

142. Δέκα ὀκτὼ ἐσφάξανε
μὲ μάχαιρα μεγάλη
σταμάτησε τὸ χέρι μου
καὶ ἡ καρδιά μου πάλλει.

143. Γυναῖκες πῶς ὑπέφεραν
καὶ τ' ἄχαρα παιδιά τους
μερόνυχτα σὰν ποταμοὺς
τρέχουν τὰ δάκρυά τους.

144. Τρέξατε γρηγορότερα
ἀδέλφια πονητὰ
τουλάχιστον βοήθεια
στὰ ἀσθενῆ παιδιά.

145. 'Η Γερμανία γέμισεν
τὴν σύριγγα φαρμάκι
καὶ σὰν καλὴ γειτόνισσα
ἐπότισεν τὴν Θράκη.

146. Θράκη γλυκειὰ Πατρίδα μας
Σκοπό, γιατὶ φόρεσες μαῦρα
καὶ ἀναστενάζεις καὶ βογγᾶς
μὲ τῆς καρδιᾶς τὴ λαύρα;

147. Πῶς νὰ μὴν κλάψω ἀπὸ καρ-
διά, ὅπου μὲ δέρνουν πόνοι
ποὺ ἔμεινα μέσ' τὴν Τουρκιὰ
παντέρημος καὶ μόνη;

148. Μὲ τῶν Τουρκιῶν τὴν ἄλυσον
σφιχτὰ ἁλυσοδεμένη
καὶ μέσ' τὴν βαρβαρότητα
νὰ εἶμαι σκλαβωμένη.

149. Ποιὰ μάνα εἶναι ἄσπλαχνη
νἄχῃ καρδιὰ ἀτσάλι
νὰ χάσῃ γνήσια παιδιὰ
μέσα ἀπ' τὴν ἀγκάλη.

150. Παιδιὰ μὲ χάρη, λεβεντιὰ
μὲ τέχνας μορφωμένα
μὲ γράμματα καὶ ἐμπόρια
ὅλα ἐφοδιασμένα.

151. 'Ερήμωσαν οἱ ἐκκλησιὲς
καὶ ὅλα τὰ ἱερά σας
ἀφήσατε τὸ μέλλον σας
ἀγροὺς καὶ τὴν σπορά σας.

152. Καμπάνες δὲν σημαίνουνε
σήμαντρα δὲν κτυποῦνε
μόνον τ' ἀηδόνια κάθονται
πικρὰ μοιρολογοῦνε.

153. Θράκη Θράκη γλυκειὰ Πατρί-
δα μας, πᾶρε στὴν ἀγκαλιά σου
τὰ δύστυχα καὶ ἄμοιρα
καὶ ὀρφανὰ παιδιά σου.

154. Θεέ μου Μεγαλοδύναμε
μεγάλο εἶν' τ' ὄνομά σου
βοήθα νὰ γυρίσωμε
στ' ἀγαπητὰ χωριά μας.

155. 'Ολίγα μόνον ἔγραψα
τ' ἄλλα τάχω θάψη
ἴσως καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ
κανεὶς ἄλλος θὰ τὰ γράψη.

156. Καὶ ἂν τὰ παρεξηγήσητε
ἐμὲ δὲν θὰ βλάψη
κι' ἂν ἤμουν τελειόφοιτος
θὰ τἄγραφα μὲ τάξη.

157. 'Έως ἐδῶ καὶ σταματῶ
τώρα πλέον θὰ πάψω
νομίζω πὼς αὐτὰ ἀρκοῦν
καὶ ἄλλα δὲν θὰ γράψω.

158. Μοῦ εἶπαν μὴ στὴν ποίηση
πλέξῃς καὶ σὺ στεφάνι
ἀφοῦ σὲ ἄνθη εὔμορφα
τὸ χέρι σου δὲν φθάνει.

159. Εἶπα κι' ἐγὼ
στεφάνι πλέκουν μὲ μυρτιὲς
μὲ εὔμορφα δῶρα μόνον.

160. Καὶ ἐγὼ θὰ πλέξω στέφανον
μὲ πυκροδάφνης κλῶνον.
Καραγιαννίδου ἐπίθετο
Κατίνα τὸ ὄνομά μου
Πατρίς μου ἦταν ὁ Σκοπὸς
κι' αὐτὸ τὸ ποίημά μου.

Σημείωσις: Εἰς τὸν 17ον τόμο τοῦ «'Αρχείου τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ» εἶναι δημοσιευμένο ἕνα ποίημα ποὺ ὁμοιάζει σὲ πολλὰ σημεῖα ἀλλ' ἀγνώστου ἐπωνύμου. 'Εμᾶς μᾶς τὸ ἔδωσε σὲ τετράδιο γραμμένο ἡ κυρία Μαριγὼ Ζαγκότση τὸ γένος Κωστοπούλου ποὺ διαμένει εἰς Νέον Σκοπόν, ἡ ὁποία ἦταν γειτόνισσα καὶ φίλη τῆς μακαρίτισσας Κατίνας Καραγιαννίδου.

'Επιστροφὴ τῶν Σκοπιανῶν στὴν Πατρίδα

Τρία χρόνια καὶ τρεῖς μῆνες διήρκεσε ἡ ἐξορία καὶ ἡ περιπλάνησις μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη Πατρίδα. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, παρ' ὅλες τὶς στερήσεις, τὶς ἀσθένειες καὶ τὶς ἀγωνίες δὲν ἔσβησε ἡ ἐλπίδα τῶν Σκοπιανῶν γιὰ τὴν ἐπιστροφὴ στὴν Πατρίδα.

Μετὰ τὴν συναφθεῖσα ἀνακωχὴ τοῦ μεγάλου πολέμου (11 Νοεμβρίου 1918) ἄρχισαν νὰ ἐπανέρχωνται οἱ ἐκτοπισθέντες Σκοπιανοί, ἀξιολύπητες

συνοδεῖες, ἀνθρώπινα ράκη οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς, ἀλλὰ πλημμυρισμένοι ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι.

Τὸ νεοτουρκικὸ κόμμα ποὺ πολλὰ κακὰ ἐπεσώρευσε στὴ χώρα του, ἀναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ. Εἶχε ἀποτύχει. Ἀναλαμβάνει ἄλλο κόμμα τὸ ὁποῖον ὡς διαλλακτικώτερο συνεννοεῖται μὲ τοὺς συμμάχους καὶ συνάπτει εἰς τὸ Μοῦδρο τῆς Λήμνου στὶς 11 Νοεμβρίου τοῦ 1918 ἀνακωχήν. Οἱ Νεότουρκοι καὶ οἱ σφαγεῖς τῶν ὁμογενῶν μας διώκονται, συλλαμβάνονται καὶ τιμωροῦνται. Ἡ νέα Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπιτρέπει τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκτοπισθέντων στὸ πάτριο ἔδαφος. Συγκροτεῖται Ἐπιτροπὴ Βοηθείας τῶν προσφύγων ἡ ὁποία σκοπὸν ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς ἐπιστρέφοντας κατοίκους τῶν περιοχῶν ποὺ ὑπέστησαν ἐκπατρισμούς.

Ἡ διαταγὴ αὐτὴ περὶ ἐπιστροφῆς ἔδωσε δύναμι στὶς βασανισμένες ψυχὲς τῶν προσφύγων καὶ ἐγιγάντωσεν τὰ ταλαιπωρημένα κορμιά τους. Ἐγέμισαν δάκρυα τὰ μάτια τους ὅπως τότε ποὺ ἐγκατέλειψαν τὰ σπίτια τους. Τότε ἀπὸ λύπη καὶ τώρα ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς ἐπιστροφῆς.

Τέτοια εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ κλαίῃ καὶ ὅταν λυπῆται καὶ ὅταν χαίρεται, καὶ μετὰ νὰ νοιώθῃ ἀνακούφισι.

Οἱ δρόμοι γεμίζουν μὲ τοὺς πρόσφυγες ποὺ ἐπιστρέφουν. Συναντῶνται συγγενεῖς, φίλοι, γνωστοί. Ἀγκαλιάζονται, φιλιοῦνται, κλαῖνε, χαίρονται. Ἀνακατωμένα συναισθήματα. Χαίρονται γιατὶ ἐπιστρέφουν στὰ χώματα ποὺ ἐγεννήθησαν. Λυποῦνται γιατὶ ἄφησαν προσφιλῆ τους πρόσωπα νεκρὰ στοὺς δρόμους τῆς ἐξορίας.

Ἡ ἑπταμελὴς οἰκογένεια τοῦ παππού μου γυρίζει πίσω φέρνοντας μόνον τὰ δύο ἀπὸ τὰ πέντε παιδιά. Τρία ἀθῶα πλάσματα τόσο πρόωρα τὰ ὡδήγησε στὸν τάφο ἡ Τουρκικὴ θηριωδία. Ὅλες οἱ οἰκογένειες ἔχουν τὶς ἀπώλειές τους σὲ ἀνθρώπινες ὑπάρξεις. Οἱ περιουσίες τους εἶναι ἐντελῶς κατεστραμμένες. Δὲν ἄφησε τίποτε ἡ Τουρκικὴ μανία. Οἱ 800 οἰκογένειες ποὺ ἐπέστρεψαν (ἀπὸ τὶς 1200 ποὺ ἐξετοπίσθησαν) ἀρχίζουν τὴν δημιουργία.

Ἡ ἀναδημιουργία τοῦ Σκοποῦ κατὰ τὰ ἔτη 1919-1922

Ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν Πατρίδα ἐσυνεχίσθη καὶ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1919. Ἔγινε ἀπογραφὴ καὶ εὑρέθησαν 800 περίπου οἰκογένειες γύρω στὶς 3.000 ψυχὲς ἀπὸ τὶς 1.200 οἰκογένειες ποὺ ἐξεδιώχθησαν (6.000 κάτοικοι). Οἱ 3.000 ἄνθρωποι ποὺ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν Σκοπὸν ὅλοι σχεδὸν ἦσαν θύματα κακουχιῶν, πείνας καὶ ἐπιδημικῶν ἀσθενειῶν.

Οἱ Σκοπιανοὶ ποὺ ἐπέστρεψαν ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἀναγκάσθησαν νὰ συγκατοικήσουν μὲ τοὺς Τούρκους οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀπουσίας τῶν ἐκδιωχθέντων κατεῖχαν τὰ σπίτια τους. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅλων τῶν Τούρκων ἤρχισε ἀμέσως ἡ περισυλλογὴ καὶ τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως.

Ἡ ἀπαράμιλλος ἐργατικότης τῶν Σκοπιανῶν ποὺ διακρίνει καὶ τοὺς

κατοίκους τοῦ Νέου Σκοποῦ Σερρῶν εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα τὴν τελείαν ἐμφάνισιν τοῦ Σκοποῦ ἀπὸ ἀπόψεως σπιτιῶν καὶ δημοσίων κτιρίων ὅπως ἦταν καὶ πρὸ τοῦ διωγμοῦ. 'Από τὰ πρῶτα ἀνασυγκροτεῖται ὁ Κοινοτικὸς μηχανισμός. 'Ο γηραιὸς ἰατρὸς Δημήτριος Τζοῦρος τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Κοινότητος ὡς Πρόεδρος καὶ μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ μὲ τὴν ἀκαταπόνητον δραστηριότητά του ἀναμορφώνει τὴν Κοινότητα.

Τὸν νέον Πρόεδρον περιστοιχίζουν καὶ συμπαρίστανται εις τὸ ἀναδημιουργικόν του ἔργον καί πολλὰ παλαιὰ ἐπίλεκτα στελέχη τοῦ Σκοποῦ ὅπως ὁ Ν. Θεοφιλίδης, ὁ Ἐμμ. 'Ανδρεάδης, ὁ Β. 'Ανδρεάδης, ὁ Γ. Δαδάκης, ὁ Εὐρ. Χατζανέστης, ὁ Πεν. Χατζανέστης, ὁ Ι. Θεοδωρίδης Κοῦντρος, ὁ Εὐδ. Β. Βαλιούλης, ὁ Κ. Χρ. Βαλιούλης, ὁ Θ. Χηνόπουλος, ὁ Σγουρῆς Ζ. Συμεωνίδης, ὁ Γ. Φλῶρος, ὁ Δ. Μπλίκατζης καὶ ἄλλοι.

Προβάλλει τώρα ἡ μέριμνα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὰ παιδιὰ τῆς μαθητικῆς ἡλικίας, στερηθέντα ἐπὶ μίαν σχεδὸν τετραετίαν σχολικῆς ἀγωγῆς ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ περισυλλεγοῦν καὶ νὰ ἀνακτήσουν τὸν χρόνον ποὺ ἀπώλεσαν. Δι' αὐτὸ καλεῖται καὶ πάλιν νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὁ γηραιὸς 'Αλ. 'Αλεξιάδης. Μὲ τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων συμπολιτῶν διδασκάλων καὶ διδασκαλισσῶν τοῦ Συμ. Ζ. Συμεωνίδη καὶ 'Αριστοκλῆ Π. Δαδάκη, τῆς Φερενίκης Ζ. Συμεωνίδου, Θεοκλ. Α. 'Αστρεινίδου, Μερόπης Παπανδρέου, Ἑλ. Ι. 'Ηλιόγλου, Ἑλ. Μ. Οἰκονομίδου καὶ Εὐανθ. Κ. Δαδάκη ἐπανιδρύει τὸ Σχολεῖον Σκοποῦ, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς λειτουργεῖ καὶ στεγάζεται εἰς τὸ παλαιὸν Παρθεναγωγεῖον (μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι μόλις 400).

'Αμέσως μετὰ τὴν ὁριστικὴν κατάλυσιν τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος στεγάζεται εἰς τὸ ἀνακαινισθὲν πρώην Διοικητήριον τὸ γνωστὸν «Κονάκι». Ἦλθε πλέον ἡ 'Ελλάδα, ἐνθρονίστηκε μεγαλοπρεπῶς ἐπάνω εἰς τὰ ἐρείπια ποὺ ἐπροξένησε ἡ Τουρκικὴ θηριωδία.

'Η χαρὰ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀπερίγραπτος. 'Ο πόθος τόσων αἰώνων εἶναι πλέον πραγματικότης.

'Εγκαθιδρύεται ἡ 'Ελληνικὴ Διοίκησις καὶ ἀνασυνιστᾶται ἡ πρώην Δημαρχία τῆς περιφερείας Σκοποῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐναλλάσσονται ἐκ περιτροπῆς ὁ 'Ιωάννης Φ. Θεοδωρίδης (Κοῦντρος) καὶ ὁ Κων. Χρ. Βαλιούλης. 'Αμιλλῶνται ποῖος θὰ ἐξυπηρετήσῃ καλλίτερον τὸν ἀναγεννώμενον Σκοπὸν καὶ ποῖος θὰ ἐπουλώσῃ γρηγορώτερον τὶς πολλαπλὲς πληγές του.

Ὅλος ζωὴ καὶ ἐργατικότητα ἐργάζεται νύκτα καὶ ἡμέρα ὁ Γραμματεὺς τῆς Δημαρχίας 'Αναστάσιος Κ. Βαλιούλης ἐνθαρρύνοντας καὶ ἐμψυχώνοντας ὅλους.

'Ο Σκοπὸς ἀρχίζει τὴν πνευματικήν του ἄνοδον.

Τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920 γίνονται βουλευτικὲς ἐκλογὲς καί ἐκλέγεται βουλευτὴς ὁ ἐξαίρετος Σκοπιανὸς Νικόλαος Κ. Κωνσταντόπουλος. 'Ο Ν. Κωνσταντόπουλος θὰ ἀναλάβῃ νὰ βοηθήσῃ τὴν τελεία ἀνασυγκρότησι τοῦ Σκοποῦ. 'Αρχίζει ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν. Μὲ τὶς ἐνέργειές του προάγει τὸ ἑξα-

τάξιον Σχολεῖον Σκοποῦ εἰς Ἡμιγυμνάσιον.

Πρῶτοι οἱ Σκοπιανοὶ γεωργοὶ σὲ ὅλη τὴν περιφέρεια τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν ἱδρύουν Γεωργικὸν Συνεταιρισμόν, τοῦ ὁποίου Πρόεδρος εἶναι ὁ Γ. Ἀστρεινίδης. Ἀνασυγκροτοῦνται οἱ Συντεχνίες. Ὁ σεβάσμιος Πρωθιερεὺς καὶ Σκευοφύλαξ Παναγ. Ἀναστασιάδης, ὁ παλαιὸς ἀπὸ τὸ 1870 διδάσκαλος τοῦ Σκοποῦ, ὡς ἐκκλησιαστικὸς προϊστάμενος ἐπευλογεῖ καὶ συντρέχει τὰ τελούμενα. Ἔχει ὡς βοηθόν του εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον του τὸν μόνον ἐναπομείναντα ἀπὸ τοὺς πέντε ἱερεῖς τοῦ Σκοποῦ αἰδεσ. Παναγ. Μαγκριώτην. Οἱ καμπάνες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ποὺ ἐσώθησαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ οἱ τρεῖς, κτυποῦν καὶ διαλαλοῦν τώρα χαρμόσυνα τὴν ἀνάστασιν τῆς Πατρίδος. Τὸ Λάβαρον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου κυματίζει καὶ πάλιν ὑπερήφανα μέσα στὴν μεγαλοπρεπέστατη καὶ ἀπείραχτη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ διωγμοῦ Ἐκκλησίαν τοῦ Σκοποῦ.

Τὸ πνεῦμα τῆς προόδου ἐμψυχώνει τοὺς πάντας.

Καταρτίζονται οἱ μηχανικὲς μελέτες τῆς νέας ὑδρεύσεως τοῦ Σκοποῦ μὲ τὰ ἄφθονα καὶ κρύα νερὰ τοῦ «Ἀρκουλᾶ».

Χαράσσεται ὁ πρῶτος τεχνικὸς δρόμος ποὺ θὰ συνδέσῃ καὶ δι' αὐτοκινήτου τὸν Σκοπὸν μὲ τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες.

Ἐπαναρχίζει τὴν διακοπεῖσαν δρᾶσιν του ὁ Σύλλογος Κυριῶν καὶ Δεσποινίδων Η ΕΛΠΙΣ. Καθυστερεῖ ἀκόμη ὁ «ΟΡΦΕΥΣ» (ἀπὸ τὴν περιουσία τοῦ ὁποίου δὲν ἔμεινε οὔτε ἴχνος) διότι ἡ νεολαία τῶν ἀνδρῶν ἐκλήθη τώρα εἰς τὰ ὅπλα καὶ μάχεται φιλοτίμως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ἐπολέμησαν καὶ προηγουμένως ἐπίλεκτα παιδιὰ τοῦ τότε ὑποδούλου ἀκόμη Σκοποῦ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913).

Τὸν ἐλεύθερον Σκοπὸν ἐπισκέπτονται διὰ νὰ τὸν ἰδοῦν ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ θαυμάσουν τὸν ἀδάμαστον πατριωτισμόν του ὁ στρατηγὸς Κων. Μαζαράκης (1920) καὶ Τιμολέων Μομφεράτος (1921) μέραρχοι Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἀντιστράτηγος Ἀντών. Μομφεράτος, Ἀρχηγὸς τῆς Στρατιᾶς Θράκης καὶ ἄλλοι πρὸς τοὺς ὁποίους γίνεται μεγαλειώδης ὑποδοχή.

Ἐκτυλίσσονται πατριωτικὲς σκηνὲς ποὺ εἶναι δύσκολον νὰ περιγραφοῦν. Νοιώθουν ὅλοι πὼς εἶναι ἐλεύθεροι. Ἐλεύθεροι νὰ ὁμιλοῦν, ἐλεύθερα νὰ ἐργάζωνται, ἐλεύθερα νὰ πανηγυρίζουν χωρὶς τὸν φόβο τοῦ Τούρκου. Ὅλα θὰ εἶναι ἐλεύθερα.

Ὁ δεύτερος διωγμὸς

Ἡ χαρὰ τῆς ἐλευθερίας δὲν ἐβάσταξε πολύ. Ἡ Ἑλληνικωτάτη Ἀνατολικὴ Θράκη θὰ περιέλθῃ καὶ πάλι στὴν Τουρκικὴ κυριαρχία διότι ἔτσι τὸ θέλουν οἱ μεγάλες Δυνάμεις. Ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν προγονικὴ ἀδυναμία τοῦ Ἕλληνος ποὺ ἔχει εἰς τὴν πολιτικήν. Ἐνέβαλον τὸ μικρόβιον τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων κομματικῶν παρατάξεων καὶ ἐπέτυχαν αὐτὸ

ποὺ ἐπιθυμοῦσαν, νὰ περιορίσουν τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ ὁ πείσμων χαρακτήρας τῶν δύο κομματικῶν παρατάξεων εἶχαν ὡς συνέπειαν τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν καὶ τὸν περιορισμὸν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ μέρη ποὺ σήμερον κατέχει.

Ὁ Θρακικὸς καὶ Μικρασιατικὸς Ἑλληνισμὸς ἀναγκάζεται διὰ δευτέραν φορὰν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ σπίτια του διὰ νὰ μείνουν μέχρι σήμερον μὲ τὴν νοσταλγία τῆς ἐπιστροφῆς.

Φεύγουν οἱ Σκοπιανοὶ μὲ θλιμμένη τὴν καρδιά. Γνωρίζουν ὅμως ὅτι ἔρχονται εἰς τὴν Ἐλεύθερη Πατρίδα τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, γεγονὸς ποὺ μετριάζει τὸν πόνο τῆς ψυχῆς τους.

Ἐταλαιπωρήθησαν μέσα εἰς τοὺς δρόμους ἀρκετοὺς μῆνες. Μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸ ἔδαφος ἄρχισε ἡ διασπορὰ τῶν Σκοπιανῶν. Ἄλλοι ἔμειναν στὰ χωριὰ καὶ τὶς πόλεις τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἄλλοι κατευθύνθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκη. Οἱ περισσότεροι ὅμως κυρίως οἱ γεωργοὶ κατέληξαν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν κατὰ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1922.

Σὲ ἕνα ὕψωμα ξεπέζεψαν τ' ἁμάξια τους οἱ Σκοπιανοί. Γύρω τους ὑπῆρχαν στάσιμα νερά, ἄγρια καλάμια γειμᾶτα τσακάλια καὶ ἄλλα ἀγρίμια. Ἄγριος τόπος. Ὅμως μὲ κόπο πολύ, μὲ θυσίες παρὰ πολλὲς ἡμέρεψε ὁ κάμπος, ἔδωσε καὶ δίνει πλούσια τὴν παραγωγή του σὲ κάθε εἴδους γεωργικὰ προϊόντα.

ΝΕΟΣ ΣΚΟΠΟΣ

Ὁ Νέος Σκοπὸς εὑρίσκεται νοτιοανατολικὰ τῆς πόλεως Σερρῶν εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτήν. Ἔχει ρυμοτομίαν πόλεως ὡραῖα διώροφα σπίτια ποὺ ὁλοκληρώνουν τὴν ὡραιότητά τους οἱ ἐπιμελημένοι μικροὶ κῆποι μὲ τὰ ποικιλόχρωμα καὶ εὐώδη ἄνθη τους, ἐμπρὸς εἰς αὐτά. Ἡ καθαριότης καὶ ἡ τάξις τῶν σπιτιῶν δείχνει πὼς συνεχίζεται ἡ παράδοσις τῆς φημισμένης νοικοκυρᾶς τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ μας.

Εἰς τὸ Κέντρον τῆς Κωμοπόλεως ποὺ σήμερα ἀριθμεῖ 3.200 κατοίκους, εὑρίσκονται, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ ἀπέναντι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Δημητρίου διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ὁποίων πολλὰ χρηματικὰ ποσὰ προσέφερε ἡ ἀγάπη τῶν Σκοπιανῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν νεόκτιστον Κοινότητα εὑρίσκεται τὸ «Μνημεῖον τῶν πεσόντων».

Οἱ κάτοικοι τοῦ Νέου Σκοποῦ προοδευτικοὶ ὅπως καὶ τοῦ Παλαιοῦ Σκοποῦ ἔχουν διακριθῇ καὶ ἐδῶ εἰς τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ὑπάρχουν Σωματεῖα, Χριστιανικά, Φιλανθρωπικὰ καὶ ἄλλα. Τελευταῖα ἀνεγείρεται καὶ Ἀναγνωστήριον «ΟΡΦΕΥΣ» ποὺ φιλοδοξία τῶν δωρητῶν διὰ τὴν ἀνέγερσίν του εἶναι ν' ἀποτελέσῃ τοῦτο τὸν ἱερὸν χῶρον ὅπου θὰ εὑρίσκῃ τὴν ἐκδήλωσί της κάθε πνευματική, φιλανθρωπική, κοινωνικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἰδέα τῶν Σκοπιανῶν τῆς Νέας ἰδιαιτέρας Πατρίδος. Ἀκόμη ν' ἀποτε-

λέση τὸ φυτώριον ὅπου θὰ εὑρύνεται ἡ γνῶσις, θὰ ἀναπτύσσεται ἡ σκέψις, θὰ δημιουργοῦνται οἱ κατάλληλες προϋποθέσεις διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν ὅλων τῶν Σκοπιανῶν.

Εἰς ἄλλην ἐργασίαν μας θὰ συνεχίσωμεν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Νέου Σκοποῦ. Δὲν τὸ πράττομεν τώρα διότι θὰ ἐκτραπῶμεν ἀπὸ τὸν τεθέντα σκοπὸν τοῦ διαγωνισμοῦ.

Σημειώνομεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν Ἐθνομαρτύρων Σκοπιανῶν Παλαιοῦ καὶ Νέου Σκοποῦ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ μεγάλη προσφορὰ εἰς αἷμα τῶν κατοίκων, διὰ τὴν ἰδέαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Πατρίδος.

1) Παπα Ἀνδρέας: Ἐκρεμάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σκοποῦ Θράκης κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (1821) ὡς μεμυημένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

2) Σῖμο - Τσορμπατζῆς: Ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Μπουνὰρ—Χισὰρ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν (1821) ὡς μεμυημένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

3) Μαλαμῆς Σιμεὼν τοῦ Μαλαμῆ, ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἔπεσε εἰς μάχην Μπιζανίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 18.1.1912.

4) Τζιγέρας Εὐστάθιος τοῦ Ἰωάννου ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἰωαννίνων τὴν 1.9.1912.

5) Βαλιούλης Ἀλέξανδρος τοῦ Χριστοδούλου ἐκ Σκοποῦ Θράκης: Ἐτῶν 20. Ἐθελοντὴς μετασχὼν τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, ἐφονεύθη πολεμῶν κατὰ τῶν Βουλγάρων τὸν Αὔγουστον 1913 ταφεὶς εἰς τὸ Μπέλλες.

6) Χαλβατζῆς Γεώργιος τοῦ Λαμπρῆ: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τὸ χωρίον Κουροῦ—Ντερὲ τῆς Θράκης τὴν 9.3.1914.

7) Σιμόπουλος Σῖμος τοῦ Σίμου: Ἐσφάγη ἀγρίως ὑπὸ Τούρκων χωροφυλάκω παρὰ τὴν θέσιν «Ρύμνη» ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν εἰς «Λυκορνάκι» τὴν 6.9.1915 μία ἑβδομάδα πρὸ τοῦ διωγμοῦ, εἰς ἡλικίαν 43 ἐτῶν.

8) Κωνσταντόπουλος Παπακυριάκος τοῦ Κων)τίνου: Μετὰ πολυώδυνον βασανισμὸν ἐρρίφθη εἰς φρέαρ ἡμιθανής. Ἐξέπνευσε δεχθεὶς πελωρίους ὀγκολίθους ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

9) Κωνσταντόπουλος Ἀριστόδημος τοῦ Κων)τίνου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 1.9.1915 εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν.

10) Ζαφειριάδης Ζαφείριος τοῦ Φλώρου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 11.9.1915, εἰς ἡλικίαν 31 ἐτῶν.

11) Βαβατζανίδης Πελοπίδας τοῦ Δημητρίου: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴ 11.9.1915. Ἦτο ἡλικίας 35 ἐτῶν.

12) Κοκκάλας Θεόδωρος: Ἐσφάγη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὴν 11.9.1915, εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν.

13) Ἰωακειμίδης Παπαϊωακείμ: Ἐλογχίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τὸ 1915.

14) Πεκμέζης Δημήτριος: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον

τοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάϊον τοῦ 1921.

15) Καλημέρης Εὐστάθιος: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάϊον τοῦ 1921.

16) Ξανθούλης Εὐστάθιος: Ὁμοίως.

17) Ἀγγελῆς Μιχαήλ: Ὁμοίως.

18) Σαββόπουλος Χριστάκης: Κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων πλησίον τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Σάζαρα τῆς Θράκης τὸν Μάϊον τοῦ 1921.

19) Λύμπος Ἀνέστης τοῦ Κων)τίνου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Τουλοῦ—Μπουνὰρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 29.7.1921.

20) Δοδόπουλος Γεώργιος τοῦ Εὐστρατίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἐσκὶ—Σεχὶρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 10.8.1921.

21) Ἀλεκόπουλος Μπαχαρῆς τοῦ Παναγιώτου: Ἔπεσεν μαχόμενος εἰς Σιβρῆ—Χισὰρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 5.9.1921.

22) Στρογγύλης Τριαντάφυλλος τοῦ Θεοδώρου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Σαγγαρίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 3.8.1922 εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

23) Μελισσινὸς Μιχαὴλ τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἀφιὸν—Καρὰ Χισάρ, κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 13.8.1922.

24) Βέλλιος Βασίλειος τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Σαγγαρίου κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 9.9.1922 εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν.

25) Πανιὸς Δημήτριος τοῦ Ἰωάννου: Ἔπεσεν εἰς Ἀφιὸν—Καρὰ Χισὰρ κατὰ τῶν Τούρκων τὴν 16.10.1922.

26) Δαδάκης Γοργίας: Ἐφονεύθη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν τὸ 1922.

27) Καραγιάννης Ἀθανάσιος τοῦ Ἰωάννου: Ἦτο χωροφύλαξ. Ἐφονεύθη εἰς συμπλοκὴν κομιτατζήδων εἰς Σαρί Σαμπὰν τὴν 20.9.1922.

28) Μπαμπαλέσκος Ἀναστάσιος τοῦ Θεοδοσίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ὀχυρῶν Μεταξὰ κατὰ τῶν Γερμανῶν τὴν 7.4.1941. Ἦτο ἡλικίας 30 ἐτῶν.

19) Στασινόπουλος Κυριᾶκος τοῦ Νικολάου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ροῦπελ κατὰ τῶν Γερμανῶν τὴν 7.4. 1941. Ἦτο ἡλικίας 35 ἐτῶν.

30) Καπετανίδης Παναγιώτης τοῦ Ἀγαπίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

31) Μαγδάλης Δημήτριος τοῦ Γρηγορίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

32) Πανιόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀποστόλου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὴν κατοχὴν 1940 εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν.

33) Ἀδαμαντανίδης Ἀναστάσιος τοῦ Μπαχαρῆ: Ἀπωλέσθη εἰς Γερμανίαν ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὅμηρος. Ἦτο ἡλικίας 30 ἐτῶν.

34) Ἀφεντόπουλος Γεώργιος τοῦ Χρυσολέοντος: Ἀπωλέσθη εἰς Γερμανίαν ὅπου ἐκρατεῖτο ὡς ὅμηρος. Ἦτο ἡλικίας 19 ἐτῶν.

35) Ἀστρεινίδης Παναγιώτης τοῦ Ἀθανασίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Νέου Σκοποῦ τὴν 3.10. 1941. Ἦτο ἡλικίας μόνον 19 ἐτῶν.

36) Ἀστρεινίδης Συμεὼν τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τοῦ προηγουμένου. Ἦτο ἡλικίας μόνον 19 ἐτῶν.

37) Δεινόπουλος Ἰωάννης τοῦ Κωνσταντίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 20 ἐτῶν.

38) Δεινόπουλος Γεώργιος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.

39) Δούμας Δημήτριος τοῦ Κωνσταντίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 28 ἐτῶν.

40) Κιάκος Κων)τῖνος τοῦ Εὐστρατίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 34 ἐτῶν.

41) Κλωναρίδης Νικόλαος τοῦ Δημητρίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 26 ἐτῶν.

42) Μπακιρτζῆς Ἀνδρέας τοῦ Ἀναστασίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 20 ἐτῶν.

43) Κουτακτσῆς Εὐστράτιος τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 31 ἐτῶν.

44) Λωλᾶκος Γεώργιος τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.

45) Μπεχτσόπουλος Κων)τῖνος τοῦ Φιλίππου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων.

46) Τζιγέρας Ἀλέξανδρος τοῦ Γαβριήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 24 ἐτῶν.

47) Τζιγέρας Παναγιώτης τοῦ Γαβριήλ: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 32 ἐτῶν.

48) Τουφεξόπουλος Δημήτριος τοῦ Γεωργίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 37 ἐτῶν.

49) Φωτακόπουλος Γεώργιος τοῦ Φωτίου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 24 ἐτῶν.

50) Γεώργιος ἐκ Κρήτης: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 22 ἐτῶν.

51) Χαμάλης Πολύδωρος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 28 ἐτῶν.

52) Χαμάλης Γεράσιμος τοῦ Κων)τίνου: Ἐτυφεκίσθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῶν προηγουμένων. Ἦτο ἡλικίας 26 ἐτῶν.

53) Καπετανίδου Βασιλικὴ τοῦ Ἀγαπίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο παιδίσκη 14 ἐτῶν.

54) Ραΐλης Νικόλαος τοῦ Ἀναστασίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947.

55) Γκουζέλης Γεώργιος τοῦ Δημητρίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο ἡλικίας 43 ἐτῶν.

56) Κιορπαναγιώτης Παναγιώτης τοῦ Μιχαήλ: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν

συμμοριτῶν τὸ ἔτος 1947. Ἦτο ἡλικίας 40 ἐτῶν.

57) Ὀμουριάδης Νικόλαος τοῦ Ἀναστασίου: Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν τὴν 8.7.1947. Ἦτο ἡλικίας 21 ἐτῶν.

58) Εὐγενίδης Χρῆστος τοῦ Παναγιώτου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἁγίας Φωτεινῆς — Ἐδέσσης κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 12.11.1947, εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

59) Ἀστρεινίδης Δημήτριος τοῦ Κωνσταντίνου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Μαλαμίδι (Βίτσι) κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 4.9.1948 εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

60) Κακαλέτσης Βασίλειος τοῦ Ἀνέστη: Ἔπεσεν εἰς μάχην περιοχῆς Καστοριᾶς κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 5.8.1948 εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν.

61) Σαγαράκης Πασχάλης τοῦ Πολυχρονίου ἐκ Διδυμοτείχου: Κατώκει εἰς Νέον Σκοπὸν (γαμβρός). Ἔπεσεν εἰς μάχην Γιάνναρος — Ἔβρου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 10.6.1948 εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν.

62) Τσιγκρίκης Δημήτριος τοῦ Βασιλείου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Καστανιᾶς Βερροίας κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 13.5.2948 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν.

63) Λουπάτατζης Ἀναστάσιος τοῦ Σταύρου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Βίτσι κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 26 9.1948 εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν.

64) Στανίτσας Ἀνέστης τοῦ Μιχαήλ: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ἀετὸς — Ἀμυνταίου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 3.9.1948 εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

65) Ἀστρεινίδης Κυριᾶκος τοῦ Ἐμμανουήλ: Ἐφονεύθη ἐκ νάρκης συμμοριτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν — Βροντοῦς τὴν 25.11.1948 εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν.

66) Ἀναδολῆς Νικόλαος τοῦ Δημητρίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Ναούσης κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 12.1.1949 εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν.

67) Λάζος Μαγκριώτης τοῦ Δημητρίου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Οὐζοὺν—Μπουρουὺν κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 9.2.1949 εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν.

68) Ἀλεξανδρόπουλος Ἰωάννης τοῦ Ἀλεξάνδρου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Κρουσίων κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 11.6.1949 εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν.

69) Σκεύας Ἀθανάσιος τοῦ Σταύρου ἐξ Εὐκαρπίας Σερρῶν: Κατώκει εἰς Νέον Σκοπὸν (γαμβρός). Ἐφονεύθη ἐκ νάρκης συμμοριτῶν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σερρῶν — Βροντοῦς τὴν 6.6.1949.

70) Μιχαλόπουλος Ἰωάννης τοῦ Στεφάνου: Ἔπεσεν εἰς μάχην Βερμίου κατὰ τῶν συμμοριτῶν τὴν 3.12.1949 εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν.

71) Χατζόπουλος Γεώργιος τοῦ Δημητρίου: Ἑλληνοαμερικανὸς Ἀεροπόρος: Ἔπεσεν εἰς Γερμανίαν.

72) Δούκογλου Δημήτριος: Ἑλληνοαμερικανὸς Ἀεροπόρος. Ἔπεσεν εἰς Γερμανίαν.

73) Κωστόπουλος Στ. Κώστας: Ἑλληνοαμερικανός. Ἔπεσεν εἰς Γερμανίαν.

ΕΘΙΜΑ ΣΚΟΠΟΥ

Ἔθιμα κοινωνικά.

Η ΒΑΠΤΙΣΙΣ

Δεκαπέντε ἕως εἴκοσι ἡμέρας μετὰ τὴ γέννησι τοῦ παιδιοῦ γινόταν ἡ βάπτισίς του ἀπὸ ἀνάδοχο κοινὸ γιὰ ὅλη τὴν οἰκογένεια (κληρονομικόν). Τὸν ἀνάδοχο ὀνόμαζαν «σύντεκνο» ἢ «συντέκνισσα» ἂν ἦταν γυναῖκα.

Ἡ βάπτισις γινόταν Κυριακὴ ἢ Σάββατο πρωΐ.

Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ πήγαινε ἡ μαμὴ νὰ καλέσῃ τὸν νουνὸ μὲ τὰ δῶρα «γεννητούρια». Ζάχαρη, κουφέτα, καφὲ κι' ἕνα δῶρο γι' αὐτὸν ποὺ θὰ βάπτιζε τὸ παιδί. Ἂν ἦταν ἄνδρας ὑποκάμισσο, κάλτσες, μαντῆλι. Ἂν ἦταν γυναῖκα φόρεμα ἢ μπλούζα.

«Ἔχετε χαιρετισμοὺς πὲ τὴ νονὰ» ἔλεγε. Σᾶς καλεῖ νὰ βαφτῆστε τὸ παιδί».

Τὴν Κυριακὴ μετὰ τὴν ἐκκλησία θὰ γινόταν ἡ βάπτισις. Ἡ μαμὴ παίρνει τὸ παιδὶ καὶ μαζὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς, ὁ πατέρας, ὁ παπούς, ἡ γιαγιὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι καλεσμένοι πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. Ἡ νουνὰ ποὺ ἀπὸ μέρες ἔχει ἑτοιμάσει τὰ δῶρα τοῦ παιδιοῦ «τὸ χουμαγὶ» (1,5 πῆχυ χασὲ τὸ κάνουν «κουκούλι» τὸ στολίζουν μὲ κορδέλλα ρὸζ ἢ θαλλασὶ καὶ ἕνα σταυρουδάκι. Μέσα σ' αὐτὸ βάζουν τὸ παιδὶ γυμνὸ ἀμέσως μετὰ τὴν βάπτισι, μία ἀλλαξίτσα χασεδένια, κάλτσες, παπουτσάκια, μπαλερίνα καὶ τὸ ρίξιμο (ἕνα κομμάτι ὕφασμα ἄσπρο μάλλινο ἢ μεταξωτό). Τὰ κάνει ἕνα μπόγο, βάζει σὲ μιὰ γανωμένη «μπακίρα» τὸ ζεστὸ νερὸ καὶ ξεκινάει γιὰ τὴν ἐκκλησία. Τὴν συνοδεύουν «ὁ σύντεκνος» αὐτὸς ποὺ θὰ βαπτίσῃ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι καλεσμένοι.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ παππᾶς βαπτίζει τὸ παιδὶ ὁ νουνὸς λαδώνει τὸ στόμα του γιὰ νὰ γίνῃ καλλίφωνο.

Ὅταν τελειώνει τὸ μυστήριο μὲ πολλὴ προσοχὴ βάζουν ἐπάνω στὸ παιδὶ τὸ «ρίξιμο» καί τὰ ἄλλα δῶρα τοῦ παιδιοῦ, ποὺ βρίσκονται στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ νουνοῦ, ὁ ὁποῖος κρατεῖ στὰ χέρια του δύο λαμπάδες ἀναμμένες. Μπροστὰ ὁ παπᾶς μὲ τὸν ψάλτη πίσω ὁ νουνὸς μὲ τὸ παιδὶ καὶ ὅλοι οἱ καλεσμένοι ξεκινοῦν γιὰ τὸ σπίτι. Ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ περιμένει στὴν πόρτα τοῦ δωματίου της. Μόλις μπῇ μέσα ὁ νουνὸς παίρνει τὸ παιδὶ στὴν ἀγκαλιά της ἀφοῦ προηγουμένως κάνει τρεῖς μετάνοιες μὲ σταυρὸ μπροστὰ στὸ εἰκόνισμα καὶ τρεῖς χωρὶς σταυρὸ καὶ τῆς εὔχεται «νὰ μᾶς ζήσῃ». Τὶς δυὸ λαμπάδες ποὺ κρατᾶ στὰ χέρια του καί φροντίζει νὰ πάῃ ἀναμμένες στὸ σπίτι, τὶς σβύνουν στὸ κρασὶ καὶ τὶς βάζουν στὸ εἰκονοστάσι. Καὶ τὸ ρίξιμο τὸ κρεμοῦν ψηλὰ στὴν πόρτα γιὰ νὰ γίνῃ τὸ παιδὶ ψηλό. Ἀφοῦ ὅλοι καθήσουν στίς θέσεις τους ἡ μητέρα βοηθουμένη ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ συγγενεῖς της κοπέλλες ἀρχίζει νὰ κερνάῃ

τοὺς καλεσμένους. Λουκούμια ἢ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ στίς γυναῖκες καὶ οὔζο μὲ μεζὲ στοὺς ἄνδρες.

Πρὶν σηκωθοῦν νὰ φύγουν οἱ καλεσμένοι ὁ νουνὸς μοιράζει σὲ ὅλους «μαρτυριὰ» δραχμή. Φεύγουν μετὰ οἱ καλεσμένοι καὶ μόνον ὁ νουνὸς μὲ τοὺς πολὺ στενοὺς συγγενεῖς μένουν γιὰ νὰ φᾶνε ὅλοι μαζὶ τὸ μεσημέρι.

Ὅταν μετὰ ἀπὸ δυὸ - τρεῖς ἡμέρες ἀλλάξουν τὸ παιδί, τὰ λαδωμένα ἐσώρουχά του ποὺ τοῦ ἔβαλαν μετὰ τὴ βάπτισι, πηγαίνουν καὶ τὰ πλένουν στὸ ποτάμι, γιὰ νὰ πάρῃ τὰ λάδια τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ δωδεκαημέρου δὲν βαπτίζουν παιδιὰ γιὰ νὰ μὴν γίνουν «καλλικαντζαρόπλα».

Ο ΑΡΡΑΒΩΝ

Τὸ πιὸ σημαντικὸ μέσο στὴ ζωὴ τοῦ νέου καὶ τῆς νέας εἶναι ἡ ἀρραβῶνα, ὁ γάμος καὶ ἡ δημιουργία οἰκογενείας.

Ἡ ἀρραβώνα γίνονταν πάντοτε μὲ προξενειό.

Ὅταν ὁ νέος ἔχει διαλέξει τὴ νέα τῆς καρδιᾶς του καὶ θέλει νὰ τὴν ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς γονεῖς της, στέλνει στὸ σπίτι της προξενήτη.

Ὁ προξενήτης πηγαίνει πολλὲς φορὲς στὸ σπίτι τῆς ὑποψηφίας νύφης, μὲ φανάρι ἀναμμένο ἕως ὅτου πετύχῃ τὸ σκοπό του. Χωρὶς ἀναμμένο φανάρι δὲν τὸν ἔμπαζαν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ὅταν ἦταν σύμφωνοι κατὰ τὰ ἄλλα κανόνιζαν καὶ τὸ ζήτημα τῆς προίκας «τράχωμα» καὶ ἄλλαζαν τὰ «σουμάδια». Σουμάδι ἔλεγαν τὸ δαχτυλίδι τῆς ἀρραβώνας ποὺ τὸ εἶχαν συνήθως καρφιτσωμένο σ' ἕνα μαντῆλι. Κάθε νέος καὶ νέα, ὅταν ἔφθαναν σὲ ἡλικία γάμου φρόντιζαν νὰ ἔχουν μέσα στὸ σεντούκι τους τὸ «σουμάδι».

Ὁ προξενήτης παίρνει πρῶτα τὸ σουμάδι τοῦ γαμβροῦ καὶ τὸ πηγαίνει στὴ νύφη. Ἐκεῖ τὸν ὑποδέχονται ὅλοι οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τὸν βάζουν νὰ καθήσῃ σὲ μιὰ καλὴ θέσι. Σὲ λίγο βγαίνει ἡ νύφη φιλᾶ τὸ χέρι τοῦ προξενήτη καὶ παίρνει τὸ δακτυλίδι. Κερνοῦν καὶ περιποιοῦνται τὸν προξενήτη, ἐνῷ ἡ νύφη βγάζει τὸ δικό της δακτυλίδι ἀπὸ τὸ σεντούκι καὶ τὸ δίνει στὸν προξενήτη νὰ τὸ πάῃ στὸν γαμπρό.

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ τὸν περιμένουν μὲ μεγάλη ἀγωνία, διότι ὑπάρχει φόβος νὰ μὴ δεχθῇ ἡ νύφη, τὸ σουμάδι τοῦ γαμπροῦ καί αὐτὸ εἶναι μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὴν οἰκογένειά του.

Ὅταν ἔμπαινε ὁ προξενήτης γελαστὸς ἄρχιζαν ὅλοι νὰ χαίρωνται καὶ νὰ γελοῦν. Ἀντιλαμβάνονταν ὅτι ἡ νύφη δέχτηκε τὸ σουμάδι. Ἔπαιρνε μετὰ ὁ γαμπρὸς τὸ δακτυλίδι ἀπὸ τὸν προξενήτη φιλώντας τὸ χέρι του καὶ ἄρχιζε τότε τὸ γλέντι ποὺ κρατοῦσε ὥς τὶς πρωϊνὲς ὧρες.

Μετὰ ἀπὸ λίγες ἡμέρες οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης πήγαιναν στὴν πόλη «κασαbᾶ» νὰ ψωνίσουν γιὰ τὶς «πίσημες ἀρραβῶνες». Ἀγόραζαν δῶρα γιὰ ὅλους τοὺς συγγενεῖς, κάλτσες, μαντήλια, ὑποκάμισα γιὰ τοὺς ἄν-

δρες, μπλοῦζες, φορέματα, κάλτσες γιὰ τὶς γυναῖκες.

Τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ γινόταν οἱ ἐπίσημες ἀρραβῶνες μεγάλη κίνησις παρατηρεῖται στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ δεχθοῦν τὰ «συμπεθέρια». Ἔχουν συγκεντρωθῆ ὅλοι οἱ συγγενεῖς της καὶ βοηθοῦν στὶς ἑτοιμασίες νὰ περιποιηθοῦν ὅσο τὸ δυνατὸν καλλίτερα καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὰ συμπεθέρια.

Στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἄλλες πάλι ἑτοιμασίες. Μαζεύονταν ἐκεῖ οἱ πιὸ στενοὶ συγγενεῖς του καὶ ὁ προξενήτης μαζὶ μὲ τὴν γυναῖκα του κι ἂν εἶναι ἀνύπαντρος μὲ τὴ μάνα του ἢ τὴν ἀδελφή του, γιὰ νὰ πᾶνε στὸ σπίτι τῆς νύφης.

Ὁ προξενήτης μαζὶ μὲ τὴ γυναῖκα ποὺ τὸν συνοδεύει ἑτοιμάζουν τὰ πανέρια μὲ τὰ δῶρα ποὺ θὰ προσφέρουν στὴ νύφη καὶ τοὺς δικούς της. Τὰ στολίζουν μὲ δαντέλες καὶ κεντήματα.

Τὰ πανέρια ποὺ συνήθως ἦταν δύο, παίρνουν τὸ ἕνα ὁ προξενήτης καὶ τὸ ἄλλο ἡ γυναῖκα ποὺ τὸν συνοδεύει. Μὲ μεγάλη ἐπισημότητα καὶ μὲ ἀναμμένα φανάρια, ἡ ὥρα 10 περίπου βροδυνὴ ὅλο τὸ συγγενικὸ «ἀλάϊ» ξεκινᾶ γιὰ τὸ σπίτι τῆς νύφης, ὅπου τοὺς περιμένουν μὲ τὶς πόρτες ὁλάνοιχτες. Μπαίνουν μέσα τὰ συμπεθέρια, χαιρετιοῦνται μὲ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοὺς βάζουν νὰ καθήσουν στὶς πιὸ ἐκλεκτὲς θέσεις. Ὁ γαμπρὸς πρὶν καθήση φιλᾶ τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς. Ὅταν ὅλοι πάρουν τὶς θέσεις τους, σηκώνεται ὄρθιος ὁ προξενήτης καὶ λέγει μὲ δυνατὴ φωνὴ γιὰ νὰ τὸν ἀκούῃ ὅλο τὸ «ἀλάϊ».

«Ξέρτε γιατὶ γήρταμ ἐδῶ στὸ σπίτ' σας»;

«Ὄχ' δὲν ξέρουμ' ἀπαντοῦν οἱ γονεῖς τῆς νύφης».

«Νὰ σᾶς τὸ πῶ γὼ» λέει ὁ προξενήτης.

«Τῇ τάδε ὁ γυιὸς ἀρραβωνιάζεται πόψα καὶ παίρνει τὴ τάδε τὴ θυγατέρα μ' εἴκοσι λίρες τράχωμια. Γεῖστε δεχτοὶ γοῦλ' σας;».

«Δεχτοί, δεχτοί, δῶστε νὰ πιοῦμ» ἀπαντοῦν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης.

Ἡ νύφη ποὺ μέχρι τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἦταν κρυμμένη σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ βγαίνει στολισμένη καὶ ντυμένη μὲ τὸ καλλίτερό της φουστάνι καὶ καλωσορίζει τοὺς ξένους. Φιλεῖ πρῶτα τὸ χέρι τοῦ γαμπροῦ ἔπειτα τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς καὶ κατόπιν ὅλων τῶν ἄλλων συγγενῶν μὲ τὴ σειρά. Ἀπὸ τὸν καθένα ποὺ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι παίρνει κι' ἕνα «μπαξίσι» (δῶρο, νόμισμα ἢ φλουρί). Μὲ τὴν βοήθεια κατόπιν μιᾶς κοπέλλας κερνάει τοὺς καλεσμένους ἀρχίζοντας πάλι πρῶτα ἀπὸ τὸν γαμπρό, τὸν πεθερό, τὴν πεθερὰ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλους τοὺς ἄλλους. Μόλις τελειώσει τὸ κέρασμα κάθεται ἐπίσημα πλέον γιὰ πρώτη φορά, ντροπαλὴ καί μὲ μάτια χαμηλωμένα, πλάϊ στὸ γαμπρό. Μετὰ ἀπὸ λίγο ἀρχίζει νὰ κερνᾶ ὁ γαμπρὸς μὲ τὴν βοήθεια τῆς νύφης.

Μετὰ τὰ κεράσματα καὶ τὶς σχετικὲς συζητήσεις τὸ ἀλάϊ τοῦ γαμπροῦ παίρνει τὰ δῶρα τῆς νύφης μέσα στὰ καλοστολισμένα πανέρια καὶ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ συνεχίζεται τὸ γλέντι ἕως τὸ πρωΐ. Μόνο ὁ

γαμπρὸς λείπει ἀπὸ τὸ γλέντι αὐτό, διότι μένει στὸ σπίτι τῆς νύφης.

Τὴν πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν ἀρραβώνα, ὁ γαμπρὸς ἀφοῦ ψωνίσῃ κρέας ψάρια καὶ ἄλλα τρόφιμα, πηγαίνει στὸ σπίτι τῆς νύφης. Γιὰ πρώτη φορὰ μὲ ἔξοδα δικά του τρώγει μὲ τοὺς καινούργιους συγγενεῖς του.

Μετὰ τὸ φαγητὸ οἱ δύο νέοι κάνουν τὴν πρώτη τους ἐμφάνισι ἐπίσημα στὴ βόλτα τοῦ χωριοῦ.

Ο ΓΑΜΟΣ

Γεμάτη κόπους καὶ ἀγωνία εἶναι ἡ προετοιμασία τοῦ γάμου ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πέμπτη καὶ τελειώνει τὴν Δευτέρα.

Ἡ νύφη πρέπει νὰ ἔχῃ ἕτοιμα τὰ δῶρα ποὺ θὰ προσφέρῃ σὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ.

Τὴν Πέμπτη πηγαίνουν τὴν νύφη στὸ «χαμάμ» νὰ κάνῃ τὸ λουτρό της. Ἔπειτα τὴν χτενίζουν, τὴ βάφουν μὲ κινᾶ(κόκκινη βαφὴ) τὰ νύχια, βάφουν μὲ ἀλοιφὲς τὰ μαλλιά της τὰ φρύδια καὶ ματοτσίνουρα.

Τὸ Σάββατο πρωῒ ἕνα ἀγόρι καὶ ἕνα κορίτσι, κρατώντας στὸ χέρι τους ἀπὸ ἕνα μαντῆλι κεντημένο μέσα στὸ ὁποῖο εἶναι γαρύφαλλα τυλιγμένα σὲ τσιγαρόχαρτο, γυρίζουν σ' ὅλο τὸ χωριὸ καὶ καλοῦν τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους στὸ γάμο. Προσφέρουν τὰ γαρύφαλλα καὶ λένε «προσκυνίσματα πὲ τὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφ' νἀρτῆτε στὴ χαρά σους».

Τὴν ἴδια ἡμέρα τὸ πρωῒ στὸ σπίτι τῆς νύφης μεγάλη κίνησι παρατηρεῖται. Γέλια, τραγούδια, φωνὲς γεμίζουν τὸ σπίτι. Εἶναι οἱ φίλες οἱ ὁποῖες μαζεύτηκαν γιὰ νὰ στολίσουν τὴν προῖκα τῆς νύφης. Βγάζουν ἀπὸ τὰ σεντούκια τὰ καλοκεντημένα ροῦχα καὶ τὰ στολίζουν μὲ πολὺ γοῦστο καὶ τέχνη γιὰ νὰ φανῇ ἡ προκοπάδα της. Ὅλη τὴν ἡμέρα μπαινοβγαίνουν στὸ σπίτι, βλέπουν καὶ κρίνουν τὰ ἔργα τῆς νύφης, ποὺ ἀπὸ παιδούλα ἄρχισε νὰ κεντάῃ μὲ κρυφὸ καμάρι, γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴ μεγάλη αὐτὴ στιγμή. Σὲ κάθε ἔπαινο καὶ σὲ κάθε καλὸ λόγο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὶς κοπέλλες ποὺ μὲ πολλὴ προσοχὴ ἐξετάζουν τὰ προικιά, χαμογελᾶ μὲ ἱκανοποίησι.

Ἀργὰ τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου ἁμάξια στολισμένα, σταλμένα ἀπ' τὸν γαμπρό, φθάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης νὰ πάρουν τὴν προῖκα της. Οἱ φίλες της προσπαθοῦν στὸ ἐπάνω μέρος νὰ βάλουν τὰ πιὸ ὄμορφα γιὰ νὰ φαίνωνται. Ἐπάνω, ἐπάνω κάθονται ἀγόρια καὶ κορίτσια καὶ μὲ φωνὲς καί τραγούδια, περνοῦν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ κατευθύνονται στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ ξεφορτώνεται ἡ προῖκα καὶ ἀκολουθεῖ διασκέδαση μὲ χοροὺς καὶ τραγούδια. Μετὰ τὸ γλέντι γινόταν τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ, ποὺ κρατοῦσε πολλὴν ὥρα ἐνῶ οἱ φίλοι του ἔπιναν καὶ τραγουδοῦσαν τὸ συνηθισμένο τραγούδι.

«Βαρβερμι τὰ ξουράφια σου καλὰ νὰ τ' ἀκονίζῃς,
νὰ μὴ ματώσῃς τὸ γαμπρὸ γιατὶ εἶναι ἁμαρτία».

Μετὰ τὸ γαμπρὸ ξυρίζουν καὶ τὸν παράγαμπρο καὶ ἡ παρέα διαλύεται.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῒ ὁ παράγαμπρος μὲ τὴ φιλική του παρέα πηγαίνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Μπαίνουν μέσα, τὸν χαιρετοῦν καὶ τοῦ λένε: «Χαιρετισμοὺς πολλοὺς πὲ τὴ νύφ'».

Κάθονται λίγη ὥρα καὶ ἀρχίζουν μετὰ νὰ στολίζουν τὸν γαμπρό. Ἐκεῖνοι ποὺ θ' ἀναλάβουν νὰ στολίσουν τὸν γαμπρὸ πρέπει νὰ ἔχουν καὶ τοὺς δύο γονεῖς των καὶ νὰ εἶναι καὶ πρωτοστέφανοι.

Βάζουν τὸ γαμπρὸ νὰ πατήσῃ μέσα σ' ἕνα «σιδεροσίνι» (ταψὶ) ποὺ μέσα ἔχουν ρίξει κουφέτα, ρύζι, δεκάρες, διάφορα ἄλλα μικρὰ νομίσματα καὶ φλουριά. Ἀρχίζει τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ τὸ ὁποῖον συνοδεύεται μὲ διάφορα τραγούδια καί ποιήματα.

«Δῶσε μ' μάναμ τὸ χέρι σου, δῶσεμι καὶ τὴν εὐχή σου
καὶ πὲς πὼς δὲν μὲ γέννησες καὶ δὲν μεῖχες παιδί σου».

Προτοῦ τοῦ φορέσουν τὸ σακκάκι τοῦ περνοῦν ἕνα ἀτσαλένιο μαχαῖρι ἀπὸ τὰ δύο μανίκια τρεῖς φορές, γιὰ νὰ εἶναι ἀτσαλένιος καὶ πάντα νικητὴς νὰ βγαίνῃ ὁ γαμπρός.

Ὅταν τελειώσει τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ τέσσαρες - πέντε φίλοι τὸν «ἀξιώνουν». Τὸν σηκώνουν ψηλὰ καὶ τοῦ λένε: «Τάξε γαμπρὲ τώρα νὰ σὲ κατεβάσουμ». Ὁ γαμπρὸς τάζει ὅσα μπορεῖ πιὸ πολλά: ποτάμια, χωράφια, βουνά, μεζέδες, λουκάνικα, σουτζούκια κλπ. γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τοὺς φίλους του νὰ τὸν κατεβάσουν. Κατόπιν περιποιοῦνται καὶ τὸν παράγαμπρο. Γαμπρὸς καὶ παράγαμπρος μοιράζονται μεταξύ τους τὰ περιεχόμενα τοῦ ταψιοῦ καὶ τὰ βάζουν στὶς τσέπες τους. Ἀκολουθοῦν κεράσματα, χοροὶ καὶ τραγούδια. Ὁ παράγαμπρος παίρνει πάλι τὴν παρέα του καὶ πηγαίνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης, γιὰ νὰ τῆς πῇ τὰ δέοντα «πὲ τὸ γαμπρό». Ἐκεῖ βρίσκουν τὴ νύφη μὲ τὶς φίλες της σ' ἕνα δωμάτιο νὰ τὴν ντύνουν ἐνῷ στὸ διπλανὸ παίζουν τὰ ὄργανα, χορεύουν καὶ τραγουδοῦν.

Χαρὰ στὰ μάτια τοῦ γαμπροῦ, ποὺ διάλεξε τὴ νύφη
γ' ἡ νύφη εἶναι μάλαμα καὶ ὁ γαμπρὸς διαμάντι
κι' ὁ κουμπάρος διαμαντόπετρα, ποὺ λάμπει σὰν τὸν γήλιο
Νὰ ζῆστε νὰ γεράσετε καί ν' ἀσπρομαλλιάσετε.
Πλῶσε γαμπρὲ τὸ χέρι σου καὶ κᾶμε τὸ σταυρό σου
καὶ κᾶμε τὸ σταυρό σου νὰ ζῇ τὸ στέφανό σου.
Γ' ἡ καρδιά μ' ἐν κλειδωμένη, μὲ σαράντα δυὸ κλειδιὰ
δὲν ἀνοίγει μ' ἀνοιχτάρια, δὲν ἀνοίγει μ' ἀντικλείδι
μὲ κινιασμένα ἀνοίγει χέρια καὶ φίρφιρο ποτήρι.

Ντύνουν τὴ νύφη καὶ πρὶν τῆς φορέσουν τὰ παπούτσια της κάθε κορίτσι φροντίζει νὰ γράψῃ τ' ὄνομά του, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ παπουτσιοῦ. Ἂν τὸ ὄνομα δὲν σβύσῃ, γιὰ ἕνα ὡρισμένο χρονικὸ διάστημα σημαίνει ὅτι τὸ κορίτσι γρήγορα θὰ παντρευθῇ.

'Ο παράγαμπρος μὲ τὴν παρέα του ἀφοῦ κεραστοῦν καὶ χορέψουν μερικοὺς χοροὺς στὸ σπίτι τῆς νύφης, ἐπιστρέφουν καὶ πάλι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἀπ' ὅπου διαλύονται.

Τὸ ἀπόγευμα περὶ τὶς τέσσερες μὲ πέντε ἡ ὥρα μαζεύονται ὅλοι οἱ καλεσμένοι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ ὅλοι μαζὶ ξεκινοῦν μὲ τὰ βιολιὰ νὰ πάρουν τὴ νύφη. Μπροστὰ ὁ γαμπρὸς συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν παράγαμπρο πίσω ὁ κουμπάρος καὶ οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὅλοι οἱ ἄλλοι καλεσμένοι φθάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης. 'Ο παράγαμπρος προσφέρει στὴ νύφη ἀνθοδέσμη καὶ πετάει ἐπάνω της σταυρωτὰ ρύζι, κουφέτα καὶ ἄλλα γλυκὰ ποὺ πῆρε ἀπὸ τὸ ταψὶ ποὺ εἶχαν βάλει τὸ γαμπρὸ γιὰ νὰ τὸν ντύσουν. Τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ γαμπρός. 'Ο κουμπάρος πάλι βάζει ἐπάνω στὸ στῆθος τῆς νύφης καὶ στὸ πέπλο τέλια σταυρωτά.

Βγαίνουν κατόπιν ὅλο τὸ ἀλάϊ ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, τοὺς κερνοῦν, χορεύουν καί τραγουδοῦν.

Σήμερα γάμος γίνεται, σήμερα μαύρη μέρα
Σήμερα ξεχωρίζουθαι μάνα καὶ θυγατέρα.

'Η νύφη χαιρετάει τὸ σπίτι μὲ τρία προσκυνήματα καὶ ὅλοι μαζὶ ξεκινοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία μὲ τὰ ὄργανα μπροστά. Βάζει καί τὴν νύφη κοντά του τῆς σταυρώνει τὰ μικρὰ δάκτυλα καὶ ἀρχίζει ἡ ἱεροτελεστία. Τελειώνει ἡ στέψις καὶ προχωροῦν γιὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὸ δρόμο ποὺ περνοῦν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες πετοῦν ρύζι, σιτάρι καὶ εὔχονται «καλὴ ζωὴ» «ὅσα κουκιά, τόσα παιδιὰ» καὶ πολλὲς ἄλλες τέτοιες εὐχές. Φθάνουν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στὴν πόρτα τοὺς περιμένει ἡ πεθερὰ μ' ἕνα ταψὶ στὸ χέρι κι' ἕνα μπουκάλι κρασί. Προσφέρει στὴ νύφη τὸ ψωμὶ καὶ στὸ γαμπρὸ τὸ κρασί. Τὰ ὄργανα παίζουν καὶ δυὸ παλληκάρια μ' ἀναμμένα σπαρματσέτα στὰ χέρια χορεύουν (ἀρκιοῦθαι). Μπαίνουν μέσα στὸ σπίτι κερνοῦν τὸν κόσμο καὶ ἀρχίζει τὸ γλέντι ποὺ κρατάει συνήθως μέχρι τὸ πρωΐ. Τὴ Δευτέρα τὸ πρωΐ πάλι μαζεύονται οἱ στενοὶ συγγενεῖς καί γίνεται τὸ μεσημέρι τραπέζι μὲ τὸ σχετικὸ γλέντι. Τρεῖς μέρες ὁ γαμπρὸς δὲν βγαίνει ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν Τετάρτη πηγαίνει ὁ παράγαμπρος καὶ τὸν βγάζει ἔξω. 'Ο γαμπρὸς δὲν γυρίζει πίσω στὸ σπίτι ἂν δὲν ἀγοράσῃ κάτι γιὰ τὸ νοικοκυριό, μασιά, τσιμπίδα ἢ κάτι ἄλλο σιδερικό. Τὴν Κυριακὴ βγαίνει καὶ ἡ νύφη ἔξω μαζὶ μὲ τὸν γαμπρό.

Πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία καί μετὰ τὸ σχόλασμα «γειτονεύνα» (ἐπισκέπτονται) τοὺς γονεῖς τῆς νύφης. Ἐκεῖ τρῶνε τὸ μεσημέρι, περνοῦν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ τὸ βράδυ κοιμοῦνται στὰ γονικὰ τῆς νύφης.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὅπως σὲ ὅλες τὶς κοινωνικές τους ἐκδηλώσεις οἱ Σκοπιανοὶ ἔτσι καὶ στὸν θάνατο εἶχαν ὡρισμένες τοπικὲς συνήθειες.

"Οταν πέθαινε κανείς, ἀφοῦ τὸν ἄλλαζαν καὶ ἔκλειναν τὸ στόμα, τοῦ ἔβαζαν ἕνα κεραμύδι καὶ τὸν τοποθετοῦσαν στὸ φέρετρο. Δίπλα στὸ φέρετρο καθόταν ἕνας ποὺ τελείωσε τὸ σχολεῖο καὶ διάβαζε τὸ ψαλτήρι. Μετὰ 24 ὧρες πήγαιναν τὸν νεκρὸ στὸ νεκροταφεῖο καὶ τὸν ἔθαπταν. Τὸ ἴδιο κάνουν οἱ Σκοπιανοὶ καὶ στὴν νέα τους Πατρίδα.

Μετὰ τὸν ἐνταφιασμό, ἐπὶ σαράντα ἡμέρες συνέχεια πηγαίνουν οἱ συγγενεῖς τοῦ ἀποθανόντος στὸ μνῆμα, θυμιάζουν, ἀνάβουν κερί καὶ κλαῖνε (γκομιάζνα) τὸ νεκρό.

Μαζί τους παίρνουν οὔζο καὶ κρασὶ καὶ ὅποιον συναντήσουν στὸ δρόμο τοῦ δίνουν νὰ πιῇ γιὰ νὰ συγχωρέσῃ τὸν πεθαμένο. Πίνει ὁ διαβάτης καὶ λέγει: «Θεγὸς σχωρέστον».

Κατὰ τὴν λαϊκὴ δοξασία τὶς σαράντα αὐτὲς ἡμέρες ἡ ψυχὴ (τὸ πλέμα τοῦ ἀνθρώπου) γυρνάει ἐλεύθερο στὸν ἀέρα, στὰ σπίτια παντοῦ. Μετὰ σαράντα ἡμέρες ἡ ψυχὴ κλείνεται στὸν παράδεισο ἢ στὴν κόλασι καὶ λησμονιέται.

Στὶς σαράντα ἡμέρες, στοὺς τρεῖς μῆνες, στὸ ἑξάμηνο, γίνεται μνημόσυνο. Στὰ τρία χρόνια γίνεται τὸ ξέχωμα τοῦ νεκροῦ.

Βγάζουν ἀπὸ τὸ μνῆμα τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ, τὰ πλύνουν μὲ κρασί, τὰ διαβάζουν καὶ τὴν ἑπομένη τὰ ξαναβάζουν στὸ μνῆμα. "Αν κατὰ τὸ ξέχωμα εὕρισκαν δακτυλίδι ἢ ἄλλο χρυσαφικὸ δικαιοῦται νὰ τὸ πάρῃ αὐτὸς ποὺ ξέχωσε τὸν νεκρό. "Αν οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ τὸ θέλουν γιὰ ἐνθύμιο οἰκογενειακὸ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώσουν τὴν ἀξία του στὸν ἄνθρωπο ποὺ ξέχωσε τὸν νεκρό.

ΕΘΙΜΑ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑ

Οἱ παληοὶ Σκοπιανοὶ ἔδιναν μεγαλύτερη σημασία στὶς θρησκευτικὲς γιορτές. Τὶς γιόρταζαν ὅλες, μικρὲς καὶ μεγάλες καὶ διέκοπταν κάθε ἐργασία. "Οταν τὴν ἑσπέρα τῆς παραμονῆς καὶ κάθε Σαββάτου κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὸν ἑσπερινό, ἄνδρες καὶ γυναῖκες σταματοῦσαν τὴ δουλειά τους. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες ἄφηναν τὸ ὄργωμα ἢ ἄλλη ἀγροτικὴ ἐργασία καὶ γυρνοῦσαν στὸ σπίτι, οἱ δὲ γυναῖκες παρατοῦσαν τὸ γνέσιμο, τὸ πλέξιμο ἢ τὸ κέντημα, ἄναβαν τὴν καντήλα τῆς Παναγίας καὶ καταγινόταν μὲ τὴν καθαριότητα τοῦ σπιτιοῦ.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ θ' ἀναφέρωμεν ὡρισμένες γιορτὲς στὶς ὁποῖες οἱ Σκοπιανοὶ ἔδιναν ἰδιαίτερη σημασία, καθὼς καὶ διάφορα ἔθιμα προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, ποὺ ἡ φαντασία τῶν ἁπλοϊκῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ἐδημιούργησε γύρω ἀπ' αὐτές.

Α'. Χειμερινὲς ἑορτές.

1) Τῆς 'Αγίας Βαρβάρας (4 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ γιὰ τὰ παιδιά. Πίστευαν οἱ Σκοπιανοὶ ὅτι ἡ 'Αγία Βαρβάρα φυλάγει τὰ παιδιὰ ἀπὸ

τὴν ἱλαρά. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ οἱ γυναῖκες ποῦ εἶχαν μικρὰ παιδιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἔκαναν κόλυβα (βαρβάρα) μὲ σιτάρι καὶ καλαμπόκι πρὸς τιμὴν τῆς 'Αγίας Βαρβάρας. Γιὰ νὰ βγάλουν δὲ τὰ παιδιὰ τὴν ἱλαρὰ γλυκὰ (ἐλαφρὰ) ἔκαναν «λουκούμια» καὶ τὰ ἐμοίραζαν ἀνήμερα τῆς 'Αγίας Βαρβάρας. Τὰ «λουκούμια» τὰ ἔκαναν μὲ ζυμάρι, τὸ ὁποῖον ἔκοβαν σὲ μικρὰ κομμάτια τὰ ἔπλαθαν λίγο, τὰ ἔδιναν σχῆμα στρόγγυλο, τὰ τοποθετοῦσαν σ' ἕνα ταψὶ ἀλειμμένο μὲ σαμόλαδο καὶ τὰ ἔστελναν στὸ φοῦρνο. Ὅταν τὰ ἔβγαζαν ἀπὸ τὸ φοῦρνο ἔρριχναν ἐπάνω πετμέζι καὶ καρύδια κοπανισμένα.

Ὅλες οἱ γυναῖκες τοῦ Σκοποῦ φρόντιζαν ἀπὸ τὸ καλοκαῖρι ἀκόμη νὰ γνέσουν ὅλα τὰ μαλλιά τους ποὺ εἶχαν ἀγοράσει γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ ἀργαλιοῦ, γιὰ νὰ μὴ βρῇ μαλλὶ ἡ 'Αγία Βαρβάρα ὅταν ἔλθῃ καὶ κάνει τὴ φωλιά της. Μένει δηλαδὴ στὸ σπίτι σὰν ἱλαρά.

2) Τοῦ 'Αγίου Νικολάου (6 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν Ναυτικῶν. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν καραβοκύρης (Γκεμιτζῆς) γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προστάτης τῶν ναυτικῶν.

Τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αγ. Νικολάου οἱ γυναῖκες ἔκαναν κόλυβα καὶ πίττα χωρὶς μαγιὰ «ἀλιπαναύατη» τὴν ὁποία παραχώνανε στὴν φωτιὰ καὶ τὰ πήγαιναν στὴν Ἐκκλησία τοῦ 'Αγ. Νικολάου. Τὴν ἄλλη ἡμέρα γινόταν πανηγύρι.

Γιὰ τὶς τρεῖς συνεχόμενες γιορτές, τὴν 'Αγία Βαρβάρα, Ἅγιο Σάββα καὶ Ἅγιο Νικόλαο, ἔλεγαν τὴν ἑξῆς χαρακτηριστικὴ φράση: «Ἅϊ Βαρβάρα βαρβαρών, 'Αϊ Σάββας σαβανών, 'Αϊ Νικόλαος παραχών». Πρόσεχαν δὲ νὰ μὴ κρυολογήσουν τὶς μέρες ἐκεῖνες ποὺ ἔκανε δυνατὸ κρύο.

3) Τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος (12 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ κεραμοποιῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκαναν καὶ συλλειτουργο τὴν ἡμέρα αὐτή. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Σπυρίδων θεραπεύει τὰ σπειριά. Γι' αὐτὸ ὅποιος εἶχε σπειριὰ πήγαινε στὴν ἐκκλησία καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα δὲν ἔκανε καμμιὰ ἐργασία.

Ἔλεγαν ἐπίσης ὅτι ἀπὸ τοῦ 'Αγίου Σπυρίδωνος καὶ μετὰ ἡ μέρα ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ ἕνα - ἕνα σπειρί.

4) Τοῦ 'Αγίου 'Ελευθερίου (15 Δεκεμβρίου). Ἅγιος βοηθὸς τῶν τικτουσῶν καὶ φυλακισμένων. Πίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος 'Ελευθέριος «ξελεφτερώνει» μὲ τὸ καλὸ τὶς ἑτοιμόγεννες, γι' αὐτὸ ὅσες ἦταν σ' ἐνδιαφέρουσα κατάστασι, τὸν γιόρταζαν καὶ τοῦ ἄναβαν λαμπάδες.

5) Τοῦ 'Αγίου Μοδέστου (18 Δεκεμβρίου). Ἑορτὴ τῶν γεωργῶν. Ἐπίστευαν ὅτι ὁ Ἅγιος Μόδεστος ἦταν γεωργός, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι προστάτης τῶν γεωργῶν. Συνήθιζαν νὰ κάνουν κόλυβα ὁμαδικά. Τὴν παραμονὴ τοῦ 'Αγίου Μοδέστου μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ τέσσερες καλοὺς γεωργοὺς τοῦ χωριοῦ μάζευαν χρήματα ἀπ' ὅλους τοὺς χωριανοὺς γιὰ νὰ κάνουν συλλείτουργο. Μὲ τὰ χρήματα ἐκεῖνα ἀγόραζαν σιτάρι, ζάχαρη καὶ ὅ,τι δήποτε ἄλλο χρειαζόταν γιὰ νὰ στολίσουν τὰ κόλυβα καὶ ἀλεύρι γιὰ νὰ κάνουν λειτουργιές.

Εἰδικὲς γυναῖκες καὶ ὡρισμένοι ἄνδρες στόλιζαν δύο σινιὰ (σιδεροσί-

νια) κόλυβα. 'Επάνω ζωγράφιζαν μὲ χρυσᾶ κουφέτα «ζαχαροκούκια» δυὸ βώδια κι ἕνα ἀλέτρι.

'Ανήμερα τοῦ 'Αγίου Μοδέστου, πρωῒ-πρωῒ δύο ἄνδρες τὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησία. "Οταν τελείωνε ἡ θεία λειτουργία ἔπαιρναν πάλι τὰ «σινιὰ» δύο ἄνδρες καὶ τὰ πήγαιναν σὲ δύο κεντρικὰ καφενεῖα. 'Εκεῖ μαζεύονταν ὅλοι ὅσοι εἶχαν δώσει χρήματα καὶ παίρνανε κόλυβα μέσα σ' ἕνα φακκελάκι καὶ ἄρτο ἕνα κομμάτι. Τὸν ἄρτο αὐτὸ τὸν ἔτριβαν μέσα στὸν «γιαρμὰ» καὶ τὸν τάϊζαν τὰ ζῶα.

6) Τῶν Ταξιαρχῶν "Αη Στράτκος (8 Νοεμβρίου). Τὴν παραμονὴ ὅλα τὰ σπίτια ἔστελναν μ' ἕνα παιδὶ σὲ μιὰ ρεματιὰ ἔξω ἀπὸ τὸ Σκοπό, κοντὰ στοῦ «Σωφρόνιο τὸ πηγάδι» ἕνα ὅ,τιδήποτε πουλερικό. 'Εκεῖ πλάϊ σ' ἕνα δένδρο καθόταν ἕνας καὶ δυὸ καμμιὰ φορὰ ἄνδρες (δὲν ἦταν ὡρισμένοι). Αὐτοὶ ἔσφαζαν τὸ πουλί, ἔπαιρναν τὸ κεφάλι καὶ τὸ ὑπόλοιπον τὸ ἔδιναν στὸ παιδί, τὸ ὁποῖον πήγαινε στὸ σπίτι καὶ τὸ μαγείρευαν.

7) Γιορτὲς τοῦ Δωδεκαημέρου. Τὰ «Δωδεκάμερα» ἢ «Χριστόμερες» ἢ «καλικαντζαρόμερες» ἦταν ἡμέρες χαρᾶς καὶ διασκεδάσεως γιὰ ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς Σκοπιανούς.. Τὰ ἀβούλια καὶ τὰ «παιχνίδια» ἢ «λαλήματα» δὲν ἔπαυαν καθόλου ὅλο τὸ δωδεκάμερο. Παρέες-παρέες γύριζαν οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ὄργανα στὰ σπίτια γιὰ νὰ εὐχηθοῦν τοὺς γιορτάζοντες. Οὔτε τὸ κρύο τὸ βαρὺ φοβόντανε οὔτε τὰ χιόνια ποὺ «μπόγια» ἦταν στρωμένα κάτω τοὺς τρόμαζαν. "Ετσι οἱ μαχαλάδες ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τραγούδια, νταβούλια, ζουρνάδες καὶ κλαρίνα.

Γύρω ἀπὸ τὶς ἡμέρες τοῦ δωδεκαημέρου πλῆθος ἀπὸ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες εἶχαν δημιουργήσει οἱ ὁποῖες ἐπηρέαζαν πολὺ τὴ ζωή τους κατὰ τὶς ἡμέρες αὐτές.

"Ολο τὸ δωδεκαήμερο δὲν ἔπλυναν ροῦχα οὔτε λούζονταν, περίμεναν, πρώτα νὰ φωτιστοῦν τὰ νερά. Δὲν ἔβγαιναν ἔξω χωρὶς φωτιά, γιατὶ πίστευαν ὅτι τρέχουν ἔξω ὅλα τὰ κακά. Λῦκοι καὶ ἄλλα ἀγρίμια. Μόλις ὅμως ἄναβαν τὸ φῶς σκορπίζονταν «σκομίζδαν» ὅλα. Σκουπίδια καὶ στάχτες δὲν ἔριχναν ἔξω. Τὰ μάζευαν σ' ἕνα τενεκὲ καὶ τὰ πετοῦσαν ὅταν τελείωνε τὸ δωδεκαήμερο. Δώδεκα μέρες δὲν ἔκοβαν μὲ τὸ ψαλίδι. Τὸ ἔδεναν καὶ τὸ κρεμοῦσαν σ' ἕνα μέρος. "Οπως εἶναι κλειστὸ τὸ ψαλίδι ἔτσι νὰ εἶναι καὶ «οἱ λῦκ' ὁ στόμας dους κλειστός».

Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ δωδεκαημέρου ἐπίστευαν ὅτι κυκλοφοροῦν στοὺς δρόμους καὶ στὰ σπίτια καλλικάντζαροι «Καρκαντζάδες». Τοὺς φανταζόταν σὰν ἀνθρώπους ψηλούς, ἀδύνατους, πολὺ μαύρους καὶ κακομοιριασμένους. "Ερχονται τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ φεύγουν τῶν Φώτων. Μπαίνουν στὸ σπίτι ἀπὸ τὴν καπνοδόχο «τζάκι». Γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ μποῦν μέσα στὸ σπίτι ἔβαζαν τὰ λανάρια στὴν καπνοδόχο γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ καρκαντζάδες καὶ νὰ φύγουν. 'Επειδὴ τοὺς φανταζόταν νὰ κυκλοφοροῦν καὶ στοὺς δρόμους ἔλεγαν ὅτι τὸ βράδυ ἀνέβαιναν στοὺς ὤμους τῶν περαστικῶν.

Τὸ παιδὶ ποὺ γεννιόταν τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων τὸ ἔλεγαν «καρκαντζέλ».

Τὸ δωδεκάμερο δὲν ἐβάπτιζαν παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ βρυκολακιάσουν. Ἐπίστευαν ἐπίσης ὅτι βρυκολακιάζουν καὶ ὅσοι πεθαίνουν τὸ δωδεκάμερο. Στὴν προσπάθειά του ὁ λαὸς νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ ἔπλασε τὸν ἀκόλουθο μύθο: Στὰ πολὺ παλαιὰ χρόνια, στὸ στόμα τοῦ πεθαμένου ἔβαζαν ἕνα «παρὰ» γιὰ νὰ πληρώσῃ τὸν Χάρο ποὺ θὰ τὸν περνοῦσε στὸν ἄλλο κόσμο. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὸ Κράτος ἦταν Χριστιανικὸ (Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία) καὶ τὸ νόμισμα εἶχε ἐπάνω σταυρό. Ἡ συνήθεια αὐτὴ συνεχίστηκε καὶ στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, μὲ νόμισμα τούρκικο. Ἀπὸ τότε φάνηκαν καὶ οἱ «βρυκολάκ». Φόβος καὶ τρόμος ἔπιασε τοὺς Χριστιανούς. Πολλοὶ ἄφηναν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ χωριά τους καὶ πήγαιναν ἀλλοῦ. Ἔτσι ἐρημώθηκε καὶ τὸ Κάστρο, ἕνα χωριὸ πρὸς βορρᾶν τοῦ Σκοποῦ, στὴ θέσῃ ὁ «Καλὲς τῆς Ἅγια Σωτήρας». Αὐτὸ τοὺς ἔκανε νὰ σκεφθοῦν ὅτι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ ἦταν τὸ νόμισμα, ποὺ δὲν εἶχε ἐπάνω σταυρό. Ἀπὸ τότε τὸ ἀντικατέστησαν μ' ἕνα μικρὸ σταυρὸ ἀπὸ κερί.

Ἡ συνήθεια αὐτὴ τοῦ κερένιου σταυροῦ συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Σχετικὰ μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ καιροῦ ἔλεγαν τὸ ἑξῆς: Ἡ πρώτη μέρα τοῦ Δωδεκαημέρου δείχνει τί καιρὸ θὰ κάνῃ τὸν Μάρτιο, ἡ δεύτερη τὸν Ἀπρίλιο κ.ο.κ.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Ἕθιμα τῆς παραμονῆς. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων κάθε νοικοκύρης ἔσφαζε τὸ γουρούνι του. Τὸ καθάριζε, τὸ τσίρωνε στὴ φωτιὰ τὸ περνοῦσε ὄρθιο σ' ἕνα «παλούκι» (ξύλινος χονδρὸς πάσσαλος) καὶ τὸ ἄφηνε ἔτσι. Τὸ βράδυ τὸ θυμιάζαν καὶ τὴν ἑπομένη μετὰ τὴν ἐκκλησία τὸ ἔκοβαν καὶ τὸ τακτοποιοῦσαν. Οἱ μάνες ἔλεγαν στὰ μικρὰ παιδιά τους: Ὁ Χριστὸς μᾶς ἔφερε γουρούνι.

Τὸ θύμιασμα. Μία ὡραία συνήθεια τῶν Σκοπιανῶν, ἡ ὁποία συνεχίζεται καὶ τώρα εἶναι τὸ θύμιασμα, ποὺ γίνεται τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς στὸ τραπέζι. Ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ τὸ στρωμένο τραπέζι, ποὺ ἔχει ἐπάνω εἰδικὰ φαγητά. Φασόλια νερόβραστα, κολυβόζωμο, ζεστὸ ψωμί. Βάζουν ἐπάνω στὸ τραπέζι τρία ψωμιά, ἕνα μπουκάλι κρασί, ἕνα κερὶ ἀναμμένο, στηριγμένο σ' ἕνα μπουκάλι. Τὰ πορτοφόλια μὲ χρήματα καὶ τὸ ὑνὶ μὲ τὸ θυμίαμα. Σηκώνεται ὁ πατέρας παίρνει τὸ ὑνὶ μὲ τὸ θυμίαμα καὶ θυμιάζει πρῶτα τὸ εἰκόνισμα καὶ ὕστερα τὸ τραπέζι. Κάνει τρεῖς μετάνοιες μπροστὰ στὸ εἰκόνισμα καὶ μετὰ πάει νὰ θυμιάσῃ τὰ ζῶα καὶ ὅλο τὸ σπίτι.

Μετὰ τὸν πατέρα ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μὲ τὴ σειρὰ κάνουν μετάνοιες καὶ κάθονται στὸ τραπέζι. Ὅταν τελειώσῃ καὶ ὁ τελευταῖος ἀρχίζουν νὰ τρῶνε. Μετὰ τὸ φαγητὸ τὸ τραπέζι δὲν τὸ σηκώνουν. Τὸ ἀφήνουν ὅπως εἶναι στρωμένο σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ δωματίου. Τὸ ὑνὶ δώδεκα μέρες τὸ ἔχουν

στὸ τζάκι δίπλα στὴν φωτιά. Στὸ τζάκι ἔβαζαν ἕνα μεγάλο «κούτσουρο» τὸ ὁποῖο ἔκαιγε ὅλο τὸ δωδεκαήμερο χωρὶς νὰ σβύσῃ. Ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων νύκτα κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ καὶ οἱ Σκοπιανὲς ντυμένες μὲ τὰ ὡραῖα πλούσια φουστάνια τους ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ὅταν σχολνοῦσε ἡ ἐκκλησία πήγαιναν στὸ σπίτι καὶ ἔτρωγαν τὴν «ἀποσουρτή». Ἡ «ἀποσουρτὴ» ἦταν φαγητὸ ποὺ τὸ ἔκαναν μὲ χοιρινὸ κρέας, ἀπὸ τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κοιλιᾶς τοῦ γουρουνιοῦ. Τὸ ἔκαναν βραστὸ μὲ λεμόνι.

Μετὰ τὸ φαγητὸ παρέες οἱ ἄνδρες μὲ τὰ ὄργανα ἄρχιζαν τὶς ἐπισκέψεις στὰ σπίτια ποῦ εἶχαν ὀνομαστικὴ γιορτή. Τὸ βράδυ ὅσοι γιόρταζαν ἔκαναν γλέντια στὰ ὁποῖα ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ καλεσμένοι φίλοι καὶ συγγενεῖς.

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

Ἡ Βασιλόπιττα. Τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς κάθε νοικοκυρὰ τοῦ Σκοποῦ ἔπρεπε νὰ ἑτοιμάσῃ τὴν Βασιλόπιττα, τὴν ὁποία θὰ κόψουν τὸ μεσημέρι τῆς πρωτοχρονιᾶς. Τὴν ζύμωναν μέσα στὸ «σινὶ» (ρηχὸ ταψὶ) μὲ ἀλεύρι, νερὸ καὶ σουσαμόλαδο. Μέσα ἔβαζαν τὸ «μεταλλικὸ» (δραχμὴ) «σουρβακίδ» (μικρὸ κλωνὶ ἀπὸ κρανιὰ) καὶ ἄχυρο.

Τὴν Πρωτοχρονιὰ τὸ μεσημέρι ὅταν ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι καθισμένη γύρω στὸ σοφρᾶ (χαμηλὸ τραπέζι) ὁ πατέρας κόβει τὴν βασιλόπιττα. Δίνει στὸν καθένα τὸ μερίδιό του. Μὲ ἀγωνία ψάχνουν τὸ κομμάτι τους νὰ δοῦν τί θὰ τοὺς πέσῃ. Σ' ὅποιον πέσει τὸ «σουρβακίδ» θὰ πάρῃ τὸ ἀμπέλι, θὰ γίνῃ ἐργάτης. Σ' ὅποιον τὸ ἄχυρο θὰ γίνῃ «ρετσπὲρς» = γεωργός. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ τύχῃ τὸ «μεταλλικὸ» θὰ πάρῃ τὸ σπίτι. Ἀνήμερα τοῦ «Ἁϊ-Γιάνν» θὰ πάῃ ν' ἀνάψῃ κερὶ στὴν ἐκκλησία. Ἂν τὸ «μεταλλικὸ» πέσῃ στὸ κομμάτι ποὺ χωρίσανε γιὰ τὸ σπίτι, θὰ ἔχῃ μεγάλη εὐτυχία ἡ οἰκογένεια.

Ὅπως τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἔτσι καὶ τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιᾶς θυμιάζονται, τὸ βράδυ στὸ τραπέζι. Σ' ὅλα τὰ σπίτια ὑπάρχει τὸ ἴδιο φαγητό, τὸ βράδυ ἐκεῖνο, ἡ «πατσιᾶ» ποὺ τὴν κάνουν μὲ τὸ κεφάλι τοῦ γουρουνιοῦ ποὺ ἔχουν σφάξει τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φαγητὸ ἐπάνω στὸ τραπέζι βάζουν «μηλίνα» πίττα, τρία ψωμιὰ φρέσκα, ὁλόκληρα καὶ ἕνα πανέρι μὲ «σουρβακίδια» (καρύδια, ἀμύγδαλα, φουντούκια, σῦκα, ξυλοκέρατα κ.ἄ.). Βάζουν ἐπίσης τὰ πορτοφόλια μὲ χρήματα καὶ τὰ χρυσαφικά τους. Σὲ μιὰ ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ εἶναι τὸ ὑνὶ μὲ τὸ θυμίαμα.

Ὅταν ὅλα εἶναι ἕτοιμα, ἀνάβουν τὸ καντύλι στὸ εἰκονοστάσι κι' ἕνα κερί. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας κρατώντας στὸ ἕνα χέρι τὸ ἀναμμένο κερὶ καὶ στὸ ἄλλο τὸ ὑνὶ μὲ τὸ θυμίαμα, ἐθύμιαζε τὸ στρωμένο τραπέζι κι' ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς νὰ τὰ πλουθαίν». Γύριζε ὕστερα σ' ὅλο τὸ σπίτι μὲ τὸ κερὶ καὶ τὸ ὑνὶ μὲ τὸ θυμίαμα καὶ θύμιαζε παντοῦ, ἐνῶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας ἔκα-

ναν τὴν προσευχή τους στὸ εἰκονοστάσι καὶ μετάνοιες. Μετὰ τὸ θυμίαμα καὶ τὴν προσευχὴ καθόταν ὅλοι γύρω στὸ τραπέζι. Ὁ πατέρας τότε ἔπαιρνε ἀπὸ τὸ πανέρι λίγα «σουρβακίδια» τὰ σκόρπιζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μέσα στὸ δωμάτιο κι ἔλεγε: «Ἔτσ' νὰ σκορπισθῇ κι' εὐτυχία μέσα στὸ σπίτ' μας». Μετὰ ἔκοβε μιὰ «γούγια» ἀπὸ τὸ ἕνα ψωμὶ καὶ ἔδινε σὲ ὅλους ἀπὸ ἕνα κομματάκι σὰν ἀντίδωρο νὰ τὸ βάλουν τὸ βράδυ κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο γιὰ νὰ δοῦν τί ὄνειρο θὰ ἔβλεπαν. Τέλος τοὺς ἔδινε καὶ ἀπὸ τρία φουντούκια ποὺ τὰ ἔσπαζαν ἐκείνη τὴ στιγμὴ γιὰ νὰ δοῦν τὴν τύχη τους. Τυχερὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τοῦ τύχαιναν καὶ τὰ τρία φουντούκια γερά. Ὅλη ἡ χρονιά του θὰ πήγαινε καλά. Ἀκολουθοῦσε τὸ φαγητό. Ὅταν τελείωνε τὸ φαγητὸ ἔβαζαν τὸ τραπέζι, ὅπως ἦταν στρωμένο σὲ μιὰ ἄκρη καὶ ἔπαιζαν φουντούκια στὴν «κεραμίδα». Ἔστηναν μιὰ κεραμίδα αὐλακωτὴ πλάϊ «στὸ σὲτ» (καναπέ). Κάθονταν ὅλοι γύρω - γύρω, κάτω στὸ πάτωμα ποὺ ἦταν στρωμένο μὲ χονδρὰ κιλίμια καὶ «σελτέδες» καὶ ἔρριχναν μὲ τὴν σειρά τους στὴν κεραμίδα ἀπὸ ἕνα φουντούκι ὁ καθένας. Ὅποιου τὸ φουντούκι κτυποῦσε ἕνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἦταν κάτω, αὐτὸς κέρδιζε καὶ τὰ μάζευε ὅλα. Στὸ τέλος τοῦ παιχνιδιοῦ ὅποιος μάζευε τὰ περισσότερα αὐτὸς ἦταν ὁ πιὸ τυχερός. Τυχερὸς ἐπίσης ἦταν καὶ ὅποιος φταρνιζόταν ἐκείνη τὴ βραδυά. Τοῦ χάριζαν τότε κάτι ἢ τοῦ ἔδιναν διάφορες εὐχὲς π.χ. «Νὰ νέχσ' τῆ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ τὰ καλά». Δοκίμαζαν ἀκόμη τὴν τύχη τους καὶ μὲ τὰ μπουμπούκια τῆς «σουρβάκας» κρανιᾶς. Στὸ τζάκι ποὺ ἔκαιγε μεγάλη φωτιά, ἄνοιγαν τὴν στάχτη καὶ ἔρριχναν ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά τους ἀπὸ ἕνα μπουμπούκι. Ἂν τὸ μπουμπούκι ἔσκαζε ἦταν καλὸ σημάδι κι' αὐτὸς ποὺ τὸ ἔρριχνε ἦταν τυχερός. Ἂν ὅμως καιγότανε καὶ μαύριζε ἦταν κακὸ σημάδι. Σημάδι ἀτυχίας. Ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων φύλαγαν κι' ἕνα πιάτο κόλλυβα καὶ ἀνήμερα τῆς πρωτοχρονιᾶς τὰ ἔρριχναν στὶς κόττες γιὰ νὰ μὴν παθαίνουν κανένα κακό.

Τὰ κάλαντα τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Τὸ πρωὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς πρὶν ἀκόμη, καλὰ ξημερώσῃ, τὰ παιδιὰ ἔβγαιναν νὰ «σουρβακίσνα». Κρατοῦσαν στὸ χέρι μιὰ «σουρβάκα» (κλωνάρι κρανιᾶς) καὶ γυρνοῦσαν σὲ ὅλα τὰ σπίτια. Χτυποῦσαν μὲ αὐτὸ ἐλαφρὰ στὴν πλάτη ὅποιον ἔβρισκαν στὸ σπίτι καὶ τραγουδοῦσαν:

Σούρβα - Σούρβα γιὰ χαρὰ
γιὰ σταπίδα γιὰ παρὰ
γιὰ ἕνα ξυλοκέρατο.
Ἢ Σούρβα - σούρβα γερὸ κορμὶ
γερὸ σταυρὶ
καὶ τὴ χρόν' ὁλ' γεροὶ
καὶ καλόκαρδοι.

Ἄλλα πάλι ἔλεγαν: «Σούρβα - σούρβα καὶ εἰς ἔτη πολλά».

Οἱ νοικοκυρὲς ἔρριχναν στὴν πάνινη σακκούλα ποῦ εἶχαν κρεμασμένη

στὸν ὦμο τους «τὰ σουρβακίδια». Χαρούπια, καρύδια, ἀμύγδαλα, σῦκα καὶ χρήματα. Ἀφοῦ ἔπαιρναν τὰ δῶρα τους ξεκινοῦσαν γιὰ ἄλλη πόρτα. Ὅταν γύριζαν σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ τὸ μεσημέρι γύριζε τὸ κάθε παιδὶ στὸ σπίτι του.

Μετὰ τὴν ἐκκλησία ἔβγαιναν τὰ παλληκάρια ἡλικίας 17—20 ἐτῶν καὶ τραγουδοῦσαν ἔξω ἀπὸ τὸ κάθε σπίτι τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τὸ τραγούδι:

«Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται Γενάρης ξημερώνει
Βασίλημ' πόθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθεν ἐπηγαίνεις.
Ἀπὸ τὴ μάναμ' ἔρχομαι καὶ στὸ σχολειὸ πηγαίνω.
Ἂν εἶσαι σὺ Γραμματικός, πές μας τὴν ἀλφαβήτα,
ξερὶ χλωρὸ ἦταν τὸ κλαρί, χλωροὺς πενταύρους πέλκε
καὶ πάνω στὰ κλωνάρια του περδίκια κελαϊδοῦσαν.
Ὄχι περδίκια μοναχὰ καὶ ἄλλα ἀηδονάκια,
Βᾶλε κυρὰμ τὸ χέρι σου στὴν ἀργυρῆ σου τσέπη
καὶ βγάλε τὸ μαντῆλι σου τὸ χρυσοκεντημένο.
Ἂν ἔχῃς γρόσια δῶσε τα, φλουριὰ μὴν τὰ λυπᾶσαι
κι' ἂν ἔχῃς περισσότερα δόστα στὸν Ἅη Βασίλη
γιὰ νὰ τὰ φᾶν γιὰ νὰ τὰ πιοῦν καὶ νὰ τὰ τραγουδήσουν.
Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι πούρθαμε πέτρα νὰ μὴν ραγίσῃ
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χρόνια πολλὰ νὰ ζήσῃ.
Εἰς ἔτη πολλά».

Ἔπαιρναν καὶ αὐτοὶ τὰ δῶρα τους, φροῦτα, χρήματα κλπ. Δὲν τὰ πήγαιναν ὅμως ὁ καθένας στὸ σπίτι του ἀλλὰ τὰ τοποθετοῦσαν ὅλα μαζὶ σ' ἕνα κοινὸ μέρος. Τὰ φύλαγαν μέχρι τὰ θεοφάνεια, ὁπότε θὰ ἔκαναν ἕνα κοινὸ γλέντι.

Προλήψεις καὶ μαντικαὶ συνήθειαι:

Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ὅποιος ξένος πρωτόμπαινε στὸ σπίτι ἔκανε ποδαρικό, τὸν ἔλεγαν ποδαριστὴ καὶ τὸν περιποιόταν ἰδιαίτερα. Πρόσεχαν πῶς θὰ πάῃ ἡ χρονιά. Ἂν εἶναι καλὸ ἢ κακὸ τὸ ποδαρικό του.

Ἔβλεπαν τὸ καράβι τῆς κόττας κι' ἂν ἦταν ἴσιο ἡ χρονιὰ θὰ πήγαινε καλά. Ἂν ἦταν στραβὸ προμηνοῦσε δυστυχία.

— Τὴν πρώτη βούκα τῆς πίττας τὴν ἔβαζαν στὸ προσκέφαλο νὰ δοῦν τὴν τύχη τους.

— Ἂν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι καλὴ ἡμέρα ὅλος ὁ Γενάρης θὰ εἶναι καλός.

— Πρόσεχαν ἐκείνη τὴν ἡμέρα νὰ μὴ στενοχωρηθοῦν γιὰ τίποτε, νὰ εἶναι χαρούμενοι, γιὰ νὰ εἶναι ὅλη τὴ χρονιὰ ἔτσι.

Ἐπισκέψεις:

Τὴν ἡμέρα τῆς Πρωτοχρονιᾶς τὰ βαφτιστικὰ πηγαίνουν στὸν νουνό τους νὰ τοῦ εὐχηθοῦν χρόνια πολλά. Ἐκεῖνος τὰ δίνει δῶρα, διάφορα παιχνίδια ἢ ροῦχα.

Οἱ ἀρραβωνιασμένες πηγαίνουν στὶς πεθερὲς γλυκίσματα καὶ δῶρα. Τὰ προσφέρουν καὶ φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς. Ἐπίσης ἔκαναν ἐπισκέψεις σὲ σπίτια ποῦ εἶχαν ὀνομαστικὴ ἑορτή. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα συνήθιζαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα γλυκὰ καὶ λικὲρ στὸ τέλος νὰ προσφέρουν καὶ σαραγλὶ στοὺς ἐπισκέπτας.

Τὸ βράδυ τῆς Πρωτοχρονιᾶς γινόταν γλέντια οἰκογενειακά.

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ

Τὴν ἑορτὴ αὐτὴ τὴν ἔλεγαν καὶ «Φῶτα».

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων νύχτα κτυποῦσαν οἱ καμπάνες γιὰ τὸν κρυφὸ ἁγιασμό. Ὅλοι οἱ χωρικοὶ πήγαιναν στὴν ἐκκλησία. Ὅταν τελείωνε ἡ λειτουργία περνοῦσαν νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸν ἱερέα. Μετὰ τὴν ἐκκλησία ἔβγαιναν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς, ὁ καθένας στὸ συνοικισμό του καὶ φώτιζε τὰ σπίτια. Οἱ νοικοκυρὲς ἔριχναν μέσα τὸ «μπακιράκι» ποὺ εἶχε τὸ σταυρὸ χρήματα.

Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς θύμιαζαν πάλι τὸ τραπέζι, στὸ ὁποῖο εἶχαν νερόβραστα φασόλια καὶ κόλλυβα. Ἀνήμερα τῶν Φώτων ψάλλονταν ὁ Μέγας Ἁγιασμός. Ὅταν τελείωνε ἡ λειτουργία πήγαιναν στὸ ποτάμι νὰ ρίξουν τὸν σταυρό. Ὁμάδες παλληκαριῶν ἀπ' ὅλους τοὺς μαχαλάδες ἔμπαιναν στὸ ποτάμι καὶ γινόταν πάλη ποιὸς θὰ μπορέσῃ νὰ πάρῃ τὸν σταυρὸ καὶ νὰ φύγῃ. Ἡ ὁμάδα ποὺ ἔπιανε τὸν σταυρὸ τὸν ἔβαζε σ' ἕνα δίσκο καὶ τὸν στόλιζε μὲ λουλούδια. Οἱ ἄλλοι ὅμως ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν τὸν σταυρὸ πήγαιναν στὴν ἐκκλησία, ἔδιναν χρήματα καὶ ἔπαιρναν ἕνα ἄλλο σταυρό. Ὅλοι μαζὶ μετὰ ὅσοι μπῆκαν στὸ ποτάμι γυρνοῦσαν στοὺς μαχαλάδες, ἔψαλλαν τὸ τροπάριο τῆς βαπτίσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ νοικοκυρὲς τοὺς ἔδιναν φροῦτα, ξηροὺς καρποὺς καὶ χρήματα. Ὅλα τὰ δῶρα ποὺ μαζεύονταν ἀπὸ τὴν Πρωτοχρονιὰ καὶ τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων, τὰ συγκέντρωναν τὸ βράδυ τῶν Θεοφανείων τὰ λογάριαζαν καὶ ὥριζαν ἕνα ὡρισμένο μέρος (σπίτι ἢ μαγαζί), ὅπου θὰ μαζευόταν νὰ κάνουν ἕνα φιλικὸ γλέντι, μὲ τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα καὶ τὰ ἄλλα δῶρα. Κάθε νέος ἔπαιρνε μαζί του κι' ἄλλους συγγενεῖς του καὶ γινόταν ἕνα γλέντι ἐξαιρετικὰ εὔθυμο.

Τὴν παραμονὴ τῶν Φώτων, τὰ μεσάνυχτα πίστευαν πὼς ἄνοιγε ὁ οὐρανὸς καὶ κατέβαινεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὅποιος τὸ ἔβλεπε ἐκείνη τὴν ὥρα καὶ παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά του, θὰ τοῦ ἔδινε ὅτι κι ἂν ζητοῦσε. Πολλοὶ λοιπὸν τὴν νύκτα αὐτὴ περίμεναν ν' ἀνοίξῃ ὁ οὐρανὸς καὶ εἶχαν ἕτοιμη καὶ τὴν παράκληση. Ἔπρεπε γρήγορα - γρήγορα νὰ τὴν ποῦν

μόλις θὰ ἔβλεπαν τὴν λάμψι, γιατὶ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δὲν ἀργοῦσε πολὺ καὶ ἦταν φόβος νὰ κλείσῃ ὁ οὐρανὸς πρὶν τελείωσει ἡ φράση, ὁπότε δὲν θὰ γινόταν τίποτε.

Ὅταν ἔρριχναν τὸν σταυρὸ στὸ ποτάμι καὶ ἔψαλλε ὁ ἱερεὺς τὸ τροπάριο ἔρριχναν περιστέρια καὶ πυροβολισμούς.

Ὅλοι στὴν τελετὴ τοῦ Μεγάλου Ἁγιασμοῦ ἦταν νηστικοί. Ὅταν τελείωνε ἡ τελετὴ ἔπαιρναν ἁγιασμὸ σὲ μποϊκαλάκια. Ἔπιναν ὅλοι οἱ σπιτικοί, ἔπλυναν τὸ κεφάλι τους καὶ ἔβαζαν καὶ στὸ γιαρμᾶ τῶν ζώων, τὰ ὁποῖα ὡς τὴν ὥρα ποὺ θὰ φωτιζόταν τὰ νερὰ ἦσαν ἀπότιστα γιὰ νὰ πιοῦν ἁγιασμένο νερό.

Ὅταν κανεὶς ἦταν βαρειὰ ἄρρωστος, τὸν ἔπαιρναν μέσα στὰ σεντόνια τὸν πήγαιναν στὸ ποτάμι καὶ τὸν βύθιζαν μέσα γιὰ νὰ φύγῃ ἡ ἀρρώστεια.

Μὲ τὴν ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων τελείωναν τὰ Δωδεκαήμερα, ἔφευγαν καὶ οἱ «καρκαντζάδες».

Τὰ «Συμνιογιόρτια». Τὴν 1η Φεβρουαρίου τοῦ Τρύφωνος, τὴν 2α τῆς Ὑπαπαντῆς καὶ τὴ 3η τοῦ Συμεών, τὶς ἔλεγαν ὅλες μαζὶ τὰ «Συμνιογιόρτια». Τὶς τρεῖς αὐτὲς ἡμέρες τὶς γιόρταζαν καὶ δὲν ἔκαναν καμμιὰ δουλειά, δὲν ἔπιαναν ψαλίδι οὔτε μαχαῖρι ὅσες γυναῖκες ἦταν σὲ ἐνδιαφέρουσα κατάστασι, γιὰ νὰ μὴ γεννηθῇ «Συμνιωμένο» τὸ παιδί.

Τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ ὅσοι εἶχαν ἔγκυα ζῶα στὸ σπίτι τους.

Γιὰ τὸν Ἅγιο Τρύφωνα πίστευαν ὅτι εἶναι προστάτης τῶν ἀμπέλων. Ἀνήμερα τῆς μνήμης του ἔψαλναν ἁγιασμό. Ὅλοι τότε ἔπαιρναν ἁγιασμὸ καὶ τὸν ἔρριχναν στ' ἀμπέλια. «Ὁ Τρύφας ἐμαρτύρησε πρώτη Φεβρουαρίου» ἔλεγαν.

Τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους (10 Φεβρουαρίου). Γιὰ τὴν ἡμέρα αὐτὴ οἱ παληοὶ διηγοῦνται τὸ ἑξῆς περιστατικό. Ἕνας Τοῦρκος Σκοπιανὸς ὀνομαζόμενος Μπεμπῆς ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους πῆγε γιὰ ὄργωμα. Ἀπ' τὸ πρωὶ ἡ ἡμέρα ἦταν καλή. Ξαφνικὰ ὅμως ἔπιασε μιὰ χιονοθύελλα φοβερή. Ἀπ' τὸ πολὺ τὸ κρύο ὁ Τοῦρκος πάγωσε καὶ τὸν βρῆκαν μέσα στὰ χιόνια ξεπαγιασμένο. Τὸν μετέφεραν στὸ χωριὸ καὶ μὲ τὶς πολλὲς περιποιήσεις τὸν συνέφεραν. Αὐτὸς ἀπέδωσε τὴν θεραπεία του στὸν Ἅγιο Χαράλαμπο καὶ ἀπὸ τότε γιόρταζε τὴν ἡμέρα αὐτὴ καὶ παρακινοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς του νὰ γιορτάζουν καὶ μὴν ἐργάζονται. Ἀπὸ τότε οἱ Τοῦρκοι τὴν ἡμέρα αὐτὴ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους τὴν ὀνόμαζαν «Μπεμπῆ γκιονού».

ΑΠΟΚΡΕΩ

Ψυχοσάββατον: Ἔτσι ὀνόμαζαν τὸ Σάββατο τῆς Ἀπόκρεω. Τὸ πρωὶ τοῦ Σαββάτου ἔπαιρναν οἱ γυναῖκες φρέσκο ψωμί, κόλλυβα, κουλούρια, καραμέλες, οὔζο, κρασὶ καὶ πήγαιναν στὰ μνήματα. Ἐκεῖ ἔψαλνε ὁ παπᾶς

τρισάγιο στοὺς τάφους καὶ μοίραζαν στοὺς ἀνθρώπους γιὰ νὰ σχωρνᾶνε τὰ πεθαμένα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κόλλυβα ποὺ μοίραζαν στὰ νεκροταφεῖα μοίραζαν καὶ στὰ σπίτια κομμάτια ζεστῆς πίττας ζυμωτῆς, καὶ πάνω ἕνα αὐγὸ βρασμένο, ἢ ὄρνιθα βραστὴ μὲ ρύζι, χαλβᾶ, ρυζόγαλο κλπ. γιὰ νὰ φᾶνε ἀπ' ὅλα οἱ πεθαμένοι.

Τὰ δυὸ τελευταῖα Σάββατα τῆς Ἀποκριᾶς δὲν λουζόταν καὶ δὲν «ἔκλωθαν» (ἔγνεθαν).

Τὴν ἡμέραν τῆς Τυρινῆς κατὰ τὸ βραδάκι συνήθιζαν νὰ παίρνουν συγχώρησι. Οἱ ἀρραβωνιασμένες πήγαιναν στὶς πεθερές τους, τὰ βαφτιστικὰ στὸν νουνό τους, τὰ παιδιὰ στοὺς γονεῖς. Ἔπιαναν τὸ χέρι τοῦ μεγαλυτέρου τὸ φιλοῦσαν καὶ ἔλεγαν: «συγχωρημένα». Τὸ βράδυ τῆς Τυρινῆς ὅλα τὰ παιδιὰ ποὺ ἦσαν παντρεμένα, συγκεντρώνονταν στὸ πατρικό τους σπίτι, ὅπου ἔτρωγαν ὅλοι μαζὶ καὶ ἀκολουθοῦσε εὔθυμο οἰκογενειακὸ γλέντι. Στὸ τέλος γιὰ νὰ διασκεδάσουν τὰ παιδιὰ κρεμοῦσαν στὸ ταβάνι μ' ἕνα σπάγγο ἕνα κομμάτι χαλβᾶ καρυδένιο. Ἔδεναν τὰ χέρια τῶν παιδιῶν πίσω καὶ τὰ ἔβαζαν νὰ δαγκάσουν τὸν χαλβᾶ μὲ τὸ στόμα πιάνοντάς τον, ἐνῷ ἕνας μεγάλος κουνοῦσε τὸ σπάγγο μιὰ ἐδῶ καὶ μιὰ ἐκεῖ. Ἦταν δύσκολο νὰ πιάσουν τὸν χαλβᾶ τὰ παιδιὰ καὶ καθὼς κουνιόταν τοὺς λέρωνε τὸ πρόσωπο, πρᾶγμα ποῦ προκαλοῦσε γέλοια ἀκράτητα σὲ ὅλους. Μετὰ τὸ παιχνίδι ἔπαιρναν συγχώρησι καὶ ἔφευγαν καθένας γιὰ τὸ σπίτι του. Συνήθιζαν ἐπίσης τὸ βράδυ τῆς Τυρινῆς τελευταῖα ἀπ' ὅλα τὰ φαγητὰ νὰ τρῶνε ἕνα βρασμένο αὐγὸ βούλωναν τὸ στόμα τους καθὼς ἔλεγαν, μὲ αὐγὸ γιὰ νὰ εἶναι βουλωμένο ἀπὸ ἀρτήσιμα φαγητὰ ὅλη τὴ Σαρακοστὴ καὶ θὰ ξεβούλωναν πάλι μὲ αὐτὸ κόκκινο τὸ βράδυ τῆς Ἀναστάσεως.

Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα ἢ Καθαροδευτέρα, ὅλες οἱ γυναῖκες θὰ κατέβαζαν στὸ πλυσταριὸ ὅλα τὰ σκεύη τῆς κουζίνας, χρειαζούμενα καὶ ἄχρηστα καὶ τὰ ἔβραζαν μέσα στὸ μεγάλο καζάνι τῆς πλύσεως, μπακίρα μὲ «θολόσταχτη» γιὰ νὰ καθαρίσουν. Καὶ τὸ σουφρᾶ ἀκόμη τὸν ἔπλεναν μὲ βραστὸ νερό. Καθάριζαν ἐπίσης καὶ ὅλο τὸ σπίτι. Ἔτσι ἐξηγεῖτο ἡ λέξις «Καθαροδευτέρα».

Τὴν Καθαρὰ Δευτέρα ντυνόταν καὶ οἱ «Τζαμὰλ» μετεμφιεσμένοι μὲ διάφορες ἐνδυμασίες καὶ γυρνοῦσαν σ' ὅλο τὸ χωριὸ ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ τὰ μέλη τοῦ Συλλόγου γυρνοῦσαν σ' ὅλο τὸ χωριὸ μὲ ὄργανα «Τσαλγκιὰ» ἔβγαζαν δίσκο καὶ μάζευαν χρήματα γιὰ τὸν Σύλλογο.

Τὸ βράδυ τῆς «Καθαροδευτέρας» γινόταν χοροὶ στὴν πλατεία, στοὺς μαχαλάδες, στ' ἀλώνια μὲ νταούλια καὶ «τσαλγκιά».

«Τρίμερο». Πολλὲς γυναῖκες τὸ εἶχαν σὲ καλὸ νὰ νηστέψουν τὴν Καθαρὰ Δευτέρα καὶ τὴν Τρίτη χωρὶς νὰ βάλουν τίποτε στὸ στόμα τους. Τὸ πρωὶ τῆς Καθαροτετάρτης πήγαιναν στὴν ἐκκλησία νὰ λειτουργηθοῦν. Μετὰ τὴν λειτουργία ἔπαιρναν μεγάλο ἁγιασμὸ καὶ ἀντίδωρο. Αὐτὲς τὶς γυναῖκες κρατοῦσαν «τρίμερο» ὅταν γυρνοῦσαν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ἄλλες γυναῖκες ποὺ δὲν νήστευαν τὸ εἶχαν γιὰ καλὸ νὰ τὶς πάρουν μέσα στὸ σπίτι τους καὶ νὰ

τὶς προσφέρουν ἕνα καφὲ μὲ «βούτηγμα».

Ἂν καμμιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες ποῦ κρατοῦσαν «τρίμερο» πέθαινε, δὲν τὴν πήγαιναν στὴν ἐκκλησία νὰ τὴν διαβάσουν, ἀλλὰ τὴν περνοῦσαν ἀπὸ γκρεμισμένο «ντουβάρι».

Τὴν Καθαρὰ Τετάρτη συνήθιζαν νὰ κάνουν φρέσκο ψωμὶ καὶ μοίραζαν. Τὸ Σάββατον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἔκαναν κόλλυβα καὶ τὰ πήγαιναν στὴν Ἐκκλησία διὰ νὰ τὰ εὐλογήσῃ ὁ ἱερεύς. Ἀπὸ τὰ κόλλυβα αὐτὰ ἔδιναν στοὺς νέους καὶ στὶς νέες νὰ βάλουν στὸ προσκέφαλό τους γιὰ νὰ ὀνειρευτοῦνε τὸν σύντροφο τῆς ζωῆς των.

Τὸ πρὸ τῆς ἑβδομάδος τοῦ Λαζάρου Σάββατον τὸ ἔλεγαν «Κουφοσάββατο». Πίστευαν πῶς σ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἡ Παναγία πῆγε στὸ λουτρὸ νὰ λουστῇ. Κάποια στιγμὴ ἄκουσε ἔξω φωνές. Ἦταν ὁ λαὸς ποὺ ζητοῦσε νὰ συλλάβῃ τὸν Ἰησοῦν. Ἡ Παναγία ἀπὸ τὸν θόρυβο ποὺ ἔκαναν οἱ βρύσες δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ καλά. Πάνω στὴ λαχτάρα της ν' ἀκούσῃ φώναξε. «Δὲν βουβαίνονται κι' αὐτὲς νὰ μὴν ἀκοῦγται» καὶ ἀμέσως τὸ νερὸ ἄλλαξε διεύθυνσι καὶ ἄρχισε νὰ τρέχῃ ὑπογείως χωρὶς ν' ἀκούγεται.

Ὅλες τὶς Κυριακὲς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, γινόταν στὸν Π. Σκοπό, ἔξω ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὸ «Γκιουρὲς» (πάλαιμα). Ἐρχόταν Τοῦρκοι παλαισταὶ «πεχλιβάνδες» ἀπ' ἀλλοῦ. Πολλὲς φορὲς ἔπαιρναν μέρος στὸ πάλαιμα καὶ Σκοπιανοί.

Ἑορτὲς τοῦ Πάσχα.

Τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου ἢ Λαζαροσάββατο, γυρνοῦσαν στὰ σπίτια οἱ «Λαζάρ». Ἦταν τσιγγάνες ποὺ κατέβαιναν ἀπὸ τὴν Ρουμανία (Ρωμιὸ γύφτισσες) μὲ τὴν ρουμανικὴ ἐνδυμασία τους, στολισμένες εἰδικὰ μὲ διάφορες πρασινάδες στὸ κεφάλι καὶ τὴ μέση. Κρατοῦσαν στὸ χέρι μιὰ μαντήλα κεντημένη μὲ πούλιες καὶ ἕνα καλάθι. Δύο, δύο μαζὶ γυρνοῦσαν στὰ σπίτια καὶ τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν τὸ Λάζαρο.

Σήμερα εἶναι τοῦ Λαζὰρ
ἦρτε μωρὴ Λάζαρος
Λάζαρος, Λάζαρος
Αὔριο ἔνε τὸ Βαγιὼ Λάζαρος, Λάζαρος
Τρώνα ψάρι καὶ κολιὸ Λάζαρος, Λάζαρος
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ Λάζαρος, Λάζαρος
Τρώνα κόκκινο αὐγό.
Καλῶς ἦλθες Πασχαλιὰ μὲ τὰ κόκκινα τ' αὐγὰ
Μποῦκλοι - Μποῦκλοι τὰ κρασιὰ
Τσότρες - τσότρες τὰ ρακιὰ
Τάψες - τάψες τὰ ψωμιὰ
Καλὸ μπερεκὲτ καὶ τὴ χρόν'.

Οἱ νοικοκυρὲς τὶς ἔδιναν αὐγά.

Κυριακὴ τῶν Βαΐων: Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων ὅσοι πήγαιναν στὴν ἐκκλησία ἔπαιρναν Βάγια. Τὰ ἔφερναν στὸ σπίτι, τὰ κρεμοῦσαν πρῶτα στὴν ἐξώπορτα καὶ μετὰ ἀφοῦ διασταύρωναν μ' αὐτὰ τὸ εἰκονοστάσι τὰ κρεμοῦσαν πλάϊ στὶς εἰκόνες λέγοντας:

Ὄξω ψύλλοι καὶ κοργιοὶ
μέσα ἥλιος καὶ χαρὰ
καὶ καλὴ νοικοκυρά.

Τὰ παιδιὰ πάλι ἔλεγαν:

Βάϊ - Βάϊ τὸ Βαγιὼ
Τρώνα ψάρι καὶ κολιὸ
καὶ τὴν ἄλλ' τὴν Κυριακὴ
Τρώνα κόκκινο αὐγό.

Τὰ βάγια τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ μάτιασμα. Ὅταν ὑποψιαζόταν ὅτι ἕνα παιδὶ ἢ ζῶο εἶναι ματιασμένο τὸ κάπνιζαν μὲ βάγια.

Μεγάλη ἑβδομάδα.

Τὴν Μ. Πέμπτη ποὺ τὴν ἔλεγαν καὶ «κόκκινη Πέφτ» τὸ πρωῒ γινόταν Θ. Λειτουργία καὶ εὐχέλαιο. 'Απὸ τὸ ἀλεύρι ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸ εὐχέλαιο ἔπαιρναν λίγο καὶ τὸ φύλαγαν στὸ εἰκονοστάσι. Ὅταν πάθαινε κανεὶς ἀπὸ φόβο τοῦ ἔδιναν γιὰ νὰ γίνῃ καλά.

Πολὺ πρωῒ κάθε νοικοκυρὰ κρεμοῦσε στὴν πόρτα ἢ σ' ἕνα παράθυρο ποὺ ἔβλεπε πρὸς ἀνατολὰς ἕνα κόκκινο πανί, ἢ κουβέρτα κόκκινη. Τὸ κόκκινο ἐθύμιζε τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ τὴν πλευρά του. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἔβαφαν οἱ νοικοκυρὲς καὶ τὰ κόκκινα αὐγά. Τὸ αὐγὸ ποὺ θὰ γεννηθῇ τὴν Μ. Πέμπτη (μεγαλοπεφτιάτικο αὐγὸ) τὸ βάφουν καὶ τὸ βάζουν στὸ εἰκονοστάσι. Ἐνῶ τὸ παλαιὸ αὐγὸ ποὺ εἶναι στὸ εἰκονοστάσι τὸ πηγαίνουν στὸ ἀμπέλι καὶ τὸ θάφτουν γιὰ νὰ φυλάγῃ ἀπὸ τὸ χαλάζι.

Τὸ βράδυ στὰ δώδεκα Εὐαγγέλια ὅταν ἔβγαζαν τὸν Χριστὸ τὰ κορίτσια εἶχαν ἕτοιμα στεφάνια καὶ τὰ ἔβαζαν στὸν ἐσταυρωμένο. Μετὰ τὰ 12 Εὐαγγέλια ἔμειναν γυναῖκες στὴν ἐκκλησία καὶ φύλαγαν τὸν Χριστό.

Τὴν Μ. Πέμπτη καὶ τὶς δύο ἑπόμενες δὲν ἔπλαιναν ροῦχα οὔτε ἄπλωναν διὰ νὰ μὴ καταστρέφωνται τὰ σπαρτὰ καὶ τ' ἀμπέλια.

Τὴν Μ. Παρασκευὴ τὸ πρωῒ πήγαιναν στὸ Νεκροταφεῖο καὶ θύμιαζαν τοὺς νεκρούς. Πρωῒ - πρωῒ ἐπίσης μὲ λουλούδια στὰ χέρια πήγαιναν νηστικοὶ νὰ χαιρετήσουν τὸν ἐσταυρωμένο. Τὰ κορίτσια ἔμειναν στὴν ἐκκλησία νὰ στολίσουν τὸν ἐπιτάφιο μὲ λουλούδια καὶ μαῦρες κορδέλλες. Τὸ βράδυ μετὰ τὸν ἑσπερινὸ τὰ παιδιὰ τοῦ Σχολείου ἔψαλαν τὸν Ἐπιτάφιο θρῆνο. Ἔπειτα ἔβγαζαν τὸν Ἐπιτάφιο καὶ τὸν γυρνοῦσαν στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Τὸν Ἐπιτάφιο τὸν κρατοῦσαν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς καὶ τὸν ἐσταυρωμένο παλληκάρια

τοῦ χωριοῦ, ποὺ τὸν ἔπαιρναν κατόπιν δημοπρασίας. Ὅταν τελείωναν ὅλο τὸ χωριό, γυρνοῦσαν πάλι στὴν ἐκκλησία. Μπροστὰ στὴν πόρτα σταματοῦσαν οἱ τέσσαρες ἱερεῖς κρατώντας τὸν Ἐπιτάφιο ψηλὰ καὶ ὅλος ὁ κόσμος περνοῦσε ἀπὸ κάτω. Ἐν συνεχείᾳ γινόταν ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν Ταφὴ οἱ γυναῖκες πήγαιναν στὰ σπίτια τους καὶ ἔπιαναν μαγιὰ γιὰ νὰ ζυμώσουν τὴν ἑπομένη.

Τὴν Μ. Παρασκευὴ οὔτε νύχια ἔκοβαν, οὔτε λούζονταν, οὔτε ἔβαζαν κατσαρόλα στὴ φωτιὰ γιὰ φαγητό. Ἔτρωγαν ὅτι πρόχειρο εἶχαν. Πολλοὶ μάλιστα νήστευαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ δὲν ἔβαζαν τίποτε στὸ στόμα τους παρὰ μόνον λίγο ξύδι. Μετὰ τὴν ταφὴ τοῦ Χριστοῦ ἔπαιρναν ἀντίδωρο. Τὸ Μ. Σάββατον οἱ νοικοκυρὲς ζύμωναν τὰ «κουλήκια». Τὰ ἔκαναν μὲ σκέτο ζυμάρι, τὸ στόλιζαν μὲ διάφορα σχέδια καὶ ἔρριχναν ἀπὸ πάνω σουσάμι. Μαζὶ μὲ τὰ κουλήκια ἔκαναν κουλούρια καὶ κουραμπιέδες.

Τὸ Μ. Σάββατο γινόταν τὸ «Παζάρ». Ἐρχόταν ἔμποροι ἀπ' ἄλλες πόλεις μὲ διάφορα ἐμπορεύματα, ἰδίως παιχνίδια παιδικὰ καὶ μικροστολίδια. Ἄνοιγαν καὶ οἱ Σκοπιανοὶ ἔμποροι τέντες καὶ ἔβγαζαν καὶ αὐτοὶ τὰ δικά τους ἐμπορεύματα καὶ γινόταν τὸ «Παζάρ». Ἀπὸ τὸ «Παζὰρ» ἀγόραζαν ὅλοι τὰ Πασχαλιάτικα, παπούτσια καὶ φορέματα τῶν παιδιῶν τους καὶ ἕνα σωρὸ παιχνίδια.

Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἐσυνήθιζαν ν' ἀνταλλάσσουν καὶ διάφορα δῶρα. Οἱ ἀρραβωνιασμένες ἔστελναν στὶς πεθερὲς κουλῆκι, κόκκινα αὐγά, καφὲ καὶ ζάχαρη. Οἱ πεθερὲς ἔστελναν στὶς νύφες, δῶρα, φόρεμα, ὀμπρέλα ἢ χρυσαφικά. Στὴν νουνὰ ἔστελναν τσουρέκι, αὐγά, ζάχαρι καὶ καφέ. Ἐκείνη πάλι γύριζε στὰ βαφτιστικά της λαμπάδες, τσουρέκι, αὐγὰ καὶ διάφορα δῶρα.

Κυριακὴ τοῦ Πάσχα.

Τὴν νύκτα ὅταν κτυποῦσε ἡ καμπάνα γιὰ τὴν Ἀνάστασι ξεκινοῦσαν ὅλοι γιὰ τὴν ἐκκλησία. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι μὲ τὶς λαμπάδες στὸ χέρι καὶ μὲ ἕνα κόκκινο αὐγὸ στὴν τσέπη. Ὅταν ὁ ἱερεὺς ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ἔβγαζαν τὰ κόκκινα αὐγὰ καὶ τὰ τσούγκριζαν. Ὅταν γύριζαν στὸ σπίτι τὰ καθάριζαν καὶ τὰ ἔκοβαν μὲ προσοχὴ στὴ μέση. Ὅποιος ἦταν ἀναμάρτητος καὶ καλὸς χριστιανὸς θὰ ἔβλεπε ἐκεῖ στὸ κομμένο αὐγὸ μέσα στὸν κρόκο ζωγραφισμένη τὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ. Λέγανε ὅτι πολλοὶ βρῆκαν στὸ αὐγό τους ἕνα τέτοιο πρᾶγμα. Μετὰ τὴν Ἀνάστασι προσπαθοῦσαν νὰ πηγαίνουν μὲ τὴν λαμπάδα ἄσβηστη στὸ σπίτι. Ἔσβηναν τὴν ἀναμμένη καντήλα καὶ τὴν ἄναβαν πάλι μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως. Μετὰ «τσίρωναν» τὰ ζῶα γιὰ νὰ μὴν «ζουνιάζνα» (τὰ πιάνει ἡ μυῖγα).

Τὶς λαμπάδες τῆς Λαμπρῆς τὶς χρησιμοποιοῦσαν μερικὲς εἰδικὲς γυναῖκες γιὰ νὰ γητεύουν τὸ «κοκκινάδ'» (ἀνεμοπύρωμα). Ἐνῶ τὸ κόκκινο αὐγὸ τῆς Μ. Πέμπτης ὅταν γινόταν μεγάλη καταιγίδα καὶ ἔπεφταν κεραυνοί, τὸ

ἔβγαζαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα γιὰ ν' ἀποτρέψουν τὸν κεραυνό.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Πάσχα τὰ παιδιὰ ἔφερναν ἕνα κόκκινο αὐγὸ γύρω γύρω στὸ πρόσωπο καὶ ἔλεγαν: «Καλῶς ἤρτες Πασχαλιὰ μὲ τὰ κόκκινα αὐγὰ σὲ μᾶς γειά, στοὺς 'Εβραίους θερμασιά.

Οἱ γιορτὲς τοῦ Πάσχα ἦταν ἡμέρες χαρᾶς καὶ διασκεδάσεως γιὰ ὅλους, ἀνεξαιρέτως τοὺς Σκοπιανούς. Τέσσερες μεγάλοι χοροὶ στήνονταν κάθε ἀπόγευμα ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρες στ' ἀλώνια. Ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ χωρικοί. Νέοι καὶ γέροι ἄνδρες καὶ γυναῖκες.

Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ γινόταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ «τοῦ Θεοῦ τὸ πανεγύρι». Σ' ἕνα μέρος ἀνατολικὰ τοῦ Σκοποῦ, μισὴ ὥρα δρόμο περίπου μακρυά. Γιὰ τὸ πανηγύρι αὐτὸ ὑπῆρχε ἡ ἑξῆς παράδοσις.

'Απὸ τὰ παλαιὰ ἀκόμη χρόνια σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, κάθε χρόνον τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ εὕρισκαν ἕνα ἐλάφι μέσα στὰ χαμόκλαδα. Λέγανε ὅτι τὸ ἔστελνε ὁ Θεὸς γιὰ «κούρβαν». Διάβαζε ὁ παπᾶς μερικὲς εὐχὲς ὕστερα ἔσφαζαν τὸ ἐλάφι καὶ τὸ μοίραζαν στοὺς πτωχούς. Αὐτὸ γινόταν πολλὰ χρόνια. Κάποιον χρόνο ὅμως πήγανε οἱ παπάδες καὶ ὁ κόσμος ὅπως πάντα καὶ δὲν βρῆκαν τὸ ἐλάφι ἐκεῖ. Ἄρχισαν οἱ παπάδες τὶς εὐχὲς καὶ τὰ τροπάρια μὰ τὸ ἐλάφι δὲν φαινόταν. 'Επὶ τέλους κάποτε τὸ εἶδαν ἀπὸ μακρυὰ νὰ ἔρχεται τρεχάτο. Μόλις ἔφθασε χωρὶς νὰ τὸ ἀφήσουν νὰ ξεκουραστῆ λιγάκι, τὸ ἔπιασαν καὶ τὸ ἔσφαξαν. 'Ο Θεὸς ὅμως θύμωσε καὶ γιὰ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ δὲν τοὺς ἔστειλε κανένα ἄλλον χρόνον. 'Επεκράτησε ὅμως ἡ συνήθεια νὰ γίνεται τὸ πανηγύρι κάθε χρόνον, νὰ σφάζουν ἀρνιὰ καὶ νὰ τὰ μοιράζουν στοὺς πτωχούς, ὅσοι ἔταζαν γιὰ διαφόρους λόγους.

Τοῦ 'Αγίου Γεωργίου.

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια στὴ μέση τοῦ χωριοῦ ὑπῆρχεν ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Γεωργίου καὶ συνήθιζαν νὰ κάνουν κουρμπάνι, ὅσοι εἶχαν ταμένα ζῶα. Τὴν ἐκκλησία αὐτὴ τὴν χάλασαν οἱ Τοῦρκοι μετὰ καὶ τώρα τὴν ἔχουν πάρκο. Τὴν ἡμέρα τοῦ 'Αγίου Γεωργίου ὅσοι πήγαιναν στὴν ἐκκλησία συνήθιζαν νὰ κρατοῦνε καρυδόφυλλα στὸ χέρι. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα συνήθιζαν ἐπίσης νὰ ζυγίζωνται.

'Απὸ τὰ Χριστούγεννα ἔκρυβαν λουκάνικο χοιρινὸ καὶ τοῦ Ἄη Γιώργη τὸ ἔψηναν καὶ ἔπαιρναν ὅλοι ἀπὸ ἕνα μεζὲ γιὰ νὰ μὴν τοὺς τσιμπάει τὸ φίδι.

Ὅσοι εἶχαν πρόβατα ἔριχναν κεχρὶ γιὰ νὰ μὴν τοὺς πιάνουν οἱ μαθιὲς καὶ παίρνουν τὴν τροφὴ τῶν προβάτων.

Τοῦ 'Αγίου Γεωργίου ἔπιαναν τὰ τσιράκια τους οἱ Σκοπιανοὶ γιὰ ἕνα ἑξάμηνο καὶ τοῦ Δημητρίου τὰ ἄφηναν. Αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἐπίσης ἀναχωροῦσαν ἀπὸ τὸν Σκοπὸ ὅσοι ἔμελλαν νὰ ξενητευθοῦν γιὰ νὰ βροῦν ἐργασίες καὶ τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ἐπέστρεφαν.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Πρωΐ - πρωΐ μόλις σηκωνόταν ἔπαιρναν φρέσκη κοπριὰ ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἔκαναν ἕνα σταυρὸ στὴν πόρτα τοῦ σταύλου, στὰ «πάκια» (καπούλια) τῶν ζώων καὶ στ' ἀμπέλια γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὶς μάγισσες. Ὅπως καὶ σὲ ἄλλα χωριὰ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἔτσι καὶ στὸ Σκοπὸ οἱ μάγισσες ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν κατοίκων. Πίστευαν ὅτι οἱ μάγισσες εἶναι γυναῖκες κακὲς ποὺ μὲ τὰ μάγια τους κατόρθωναν νὰ παίρνουν τὶς ἐσοδεῖες τῶν νοικοκυραίων, νὰ βασκαίνουν, νὰ ρίχνουν στὸ κρεββάτι ἀρρώστους, νὰ κάνουν ἀνίκανους τοὺς νέους, μ' ἕνα λόγο νὰ σπέρνουν τὴν δυστυχία καὶ τὴν συμφορά.

Τὴν νύκτα τῆς πρωτομαγιᾶς, οἱ μάγισσες ἔτρεχαν μετεμφιεσμένες κρυφὰ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ στὰ σπίτια μ' ἕνα «σφογγιόξυλο» (ἕνα ξύλο μὲ πανὶ στὴν ἄκρη μὲ τὸ ὁποῖο καθαρίζουν τὸν φοῦρνο). Στεκόταν μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα κάθε σπιτιοῦ καὶ ἔκαναν μάγια λέγοντας διάφορες μαγικὲς λέξεις ποὺ τὶς κρατοῦσαν μυστικές, γιὰ νὰ κλέψουν τὴν εὐτυχία ἀπὸ τὰ εὐτυχισμένα σπίτια. Τὰ περισσότερα μάγια οἱ μάγοι καὶ οἱ μάγισσες τὰ ἔκαναν γυμνοί. Γυμνοὶ μάγοι ἔκοβαν τὴν νύκτα ξύλο ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ γείτονα γιὰ νὰ πάρουν τὸ γάλα ἀπὸ τὶς ἀγελάδες τους.

Ἐπίσης πίστευαν οἱ Σκοπιανοί, ὅτι τὴν νύκτα τῆς Πρωτομαγιᾶς ἔβγαιναν γυμνὲς μάγισσες, πήγαιναν καὶ πλάγιαζαν στὰ σπαρτά. Ἐκεῖ ποὺ πλάγιαζε ἡ μάγισσα ὅλα τὰ σπαρτὰ ἔπεφταν κάτω. Μετὰ ἔλεγε λόγια μαγικὰ καὶ πλάγιαζε ὅλο τὸ χωράφι κάτω. Τρία μόνον στάχυα ἔμειναν ὄρθια, τὰ ἔκοβε καὶ τὰ πήγαινε στὸ δικό της χωράφι καὶ γινόταν πολὺ τὸ στάρ' ἐνῶ τὸ ξένο χαλοῦσε.

Τὸ πρωΐ τῆς Πρωτομαγιᾶς μόλις ξυπνοῦσαν συνήθιζαν νὰ δαγκάνουν σκόρδο. Ἔπειτα ξεκινοῦσαν νὰ φέρουν νερὸ ἀπὸ τὸ ποτάμι, τὸ πηγάδι ἢ τὴν βρύση νὰ πλυθοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ κυλιστοῦν στὰ δροσερὰ χορτάρια γιὰ νὰ φύγουν ἀπὸ πάνω τους οἱ πόνοι. Μετὰ ξεκινοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια στολισμένες μὲ λουλούδια καὶ μὲ μιὰ ἀνθοδέσμη στὸ χέρι, τὴν ὁποία κρεμοῦσαν στὴν ἐξώπορτα μαζὶ μὲ 2—3 σκόρδα καὶ ἕνα λάπατο.

Τὸ ἀπόγευμα ἔβγαιναν στοὺς μπαχτσέδες, στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ δίπλα στοῦ Μπαλιούλη τὸ μῦλο καὶ ἐκεῖ διασκέδαζαν μέχρι τὸ βράδυ, μὲ ἀρνιὰ ψητά, μὲ κρασιά, μὲ χοροὺς καὶ τραγούδια καὶ κούνιες. Καθὼς κουνιώταν στὶς κούνιες τραγουδοῦσαν τὸ τραγούδι τοῦ Μάη.

Ὁ Μάϊος μᾶς ἔφθασε, ἐμπρὸς βῆμα ταχὺ
νὰ τὸν προϋπαντήσουμε παιδιὰ στὴν ἐξοχή.
Φέρνει τραγούδια καὶ χαρές, λουλούδια καὶ δροσιὰ
καὶ τὰ μοιράζει γελαστὸς σὲ ὅποιον τοῦ ζητᾶ.
Πᾶμε κι' ἐμεῖς νὰ πάρουμε μὴ χάνουμε καιρὸ
μᾶς δίν' ἕνα τριαντάφυλλο κι' ἕνα κλαρὶ χλωρό.

Τὴν πρωτομαγιὰ ὅσοι εἶχαν ζῶα καὶ τὰ ἄρμεγαν, μοίραζαν γάλα στὰ γειτονικὰ σπίτια. Τὸ δοχεῖο τὸ ἐπέστρεφαν ἄπλυτο μὲ λίγο νερὸ μέσα γιὰ νὰ μὴ «στερέψ'» τὸ γάλα κι' ἔλεγαν: «νὰ τὰ χιλιᾶστε». Ἂν τύχαινε νὰ βρέξη τὴν Πρωτομαγιὰ τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τὸ μάζευαν ἔρριχναν μέσα καρυδόφυλλα καὶ λουζόνταν γιὰ νὰ μακραίνουν τὰ μαλλιά.

Ὁ Κλήδονας.

Τὴν παραμονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου — 24 Ἰουνίου — ἄναβαν «μποϊμποῦνες» φωτιές. Ἀπὸ μέρες τὰ παιδιὰ κάθε συνοικίας μάζευαν χόρτα ξερὰ καὶ τ' ἀποθήκευαν κάπου. Ὅταν πλησίαζε ἡ ἡμέρα διάλεγαν ἕνα δένδρο χονδρὸ καὶ ξερό, τὸ ἔκοβαν, τὸ καθάριζαν ἀπὸ τὰ περιττὰ κλαδιὰ καὶ κάρφωναν δῶ καὶ κεῖ στὰ ἐξωτερικὰ κλαδιὰ τὰ λεπτὰ ξύλα γύρω - γύρω γιὰ νὰ χωρέσῃ ὅλο τὸ χόρτο ποὺ μάζευαν. Ἔπειτα ἄνοιγαν στὴν πλατεῖα τῆς συνοικίας ἢ σ' ἕνα μέρος ἀνοιχτὸ ποὺ νὰ φαίνεται ἀπὸ παντοῦ ἕνα λάκκο βαθὺ καὶ ἔμπηζαν μέσα τὸν κορμὸ τοῦ δένδρου. Τὸν στερέωναν καλὰ καὶ ἀνέβαζαν τὸ χόρτο τὸ ξερὸ ἐπάνω. Πολλὲς φορὲς καὶ οἱ μεγάλοι ἔπαιρναν μέρος στὴν ἑτοιμασία αὐτή, γιατὶ κάθε μαχαλᾶς προσπαθοῦσε νὰ κάνῃ τὴν μεγαλύτερη μποϊμποῦνα. Ἅμα βράδυαζε ἄναβαν μικρὲς μποϊμποῦνες καὶ πηδοῦσαν ὅλοι ἀπὸ ἐπάνω. Ἔλεγαν πὼς ἂν πηδοῦσαν τρεῖς φορὲς θὰ ἔφευγαν οἱ ψύλλοι καὶ οἱ κοργιοί.

Τὴν μεγάλη μποϊμποῦνα τὴν ἄφηναν τελευταία, πολλὲς φορὲς κοντὰ τὰ μεσάνυχτα. Μετὰ τὸ πήδημα τῆς φωτιᾶς ποὺ κρατᾶ ἀρκετὴ ὥρα τὰ κορίτσια σχηματίζονται παρέες, παρέες καὶ κάθε κορίτσι κάνει καὶ μιὰ ἀνθοδέσμη «ριζικάρι» καὶ δένει ἐπάνω ἕνα διακριτικὸ σημάδι (δαχτυλίδι, χάντρα, παραμάνα, κουμπὶ κλπ.) γιὰ νὰ ξεχωρίζῃ ἀπὸ τὶς ἄλλες. Ὅλα τὰ ριζικάρια τὰ βάζουν μέσα σ' ἕνα δοχεῖο «μπακίρα» ποὺ περιέχει «ἁμίλητο νερό». Τὴν μπακίρα τὴν σκεπάζουν μὲ μιὰ κόκκινη ποδιὰ καὶ τὴν κλειδώνουν μὲ μιὰ κλειδαριά. Τὴν τοποθετοῦν μετὰ κάτω ἀπὸ μιὰ τριανταφυλλιὰ ὅπου παραμένει ὅλη τὴν νύκτα. Τὸ πρωὶ τ' Ἁγιαννιοῦ γίνεται ἡ λειτουργία καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησία μαζεύονται στὸ σπίτι ποὺ βρίσκεται ἡ μπακίρα καὶ τὰ ριζικάρια, ὅσες ἔρριξαν ἀπὸ βραδὺς τὰ ριζικάρια τους καὶ ἄλλος κόσμος πολύς. Ἡ αὐλὴ γεμίζει ἀπὸ νέες, μεσόκοπες, γρηὲς καὶ παλληκάρια καὶ ἀκολουθεῖ ποιητικὴ τελετὴ ποὺ βγάζουν τὰ ριζικάρια. Τὰ βγάζουν ἀπὸ τὸ σκεπασμένο μπακίρι δύο παιδιά, ἕνα ἀγόρι κι' ἕνα κορίτσι, ποὺ ἔχουν στὴ ζωὴ καὶ τοὺς δύο γονεῖς καὶ ξεσκεπάζουν ἔτσι τὰ μεγάλα μυστικά. Ἡ ἔναρξις γίνεται τραγουδώντας, τὸ συνηθισμένο κότημα:

Ἀνοίξατε τὸν κλήδονα
νὰ βγῇ ἡ χαριτωμένη
κι' ὅπου νὰ πάγῃ νὰ σταθῇ
νὰ ἔναι κερδισμένη.

Χώνουν τὰ χέρια τους κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμα, πιάνουν στὴν τύχη ἕνα ριζικάρι καὶ τὸ βγάζουν ἔξω. Τὰ κορίτσια στέκονται γύρω μὲ μεγάλη ἀγωνία καὶ περιμένουν νὰ βγῇ τὸ ριζικάρι τους γιὰ νὰ γνωρίσουν τί τοὺς ἐπιφυλάσσει ἡ τύχη τους.

Ὅλοι μαζὶ τραγουδοῦν διάφορα κοτήματα:

Ἕναν καιρὸ ἤμουνα ἄγγελος τώρα ἀγγελεύουν ἄλλοι
στὶς βρύσες πόπινα νερὸ τώρα τὸ πίνουν ἄλλοι.

Ὅποιου τὸ ριζικάρι βγῇ ἀπὸ τὸ δοχεῖο τὴ στιγμὴ ποὺ τραγουδιέται ὡρισμένο κότημα (δίστιχο) αὐτὸ εἶναι σημάδι πὼς ἡ τύχη καὶ οἱ σχέσεις της μὲ τὸν ἐκλεκτὸ τῆς καρδιᾶς της στὸ μέλλον θὰ εἶναι ὅπως τῆς λέγει τὸ τραγούδι. Ἔτσι μὲ μεγάλη ἀγωνία κάθε κορίτσι, ποὺ ὀνειρεύεται κάτι στὴ ζωή του, δοκιμάζει μιὰ θλιβερὴ ἀπάντησι στὸν πόθο του ἢ παίρνει τὴν εὐτυχισμένη βεβαίωσι ποὺ τῆς δίνει χαρὰ ἀνείπωτη. Ἔτσι φεύγουν ἄλλες ἱκανοποιημένες, ἄλλες λυπημένες κι' ἄλλες σκεπτικὲς ἀπὸ τὴ γιορτὴ ποὺ ἀρχίζει μὲ τόσα χτυποκάρδια καὶ ὄνειρα.

Ὁ Κλήδονας εἶναι ἔθιμο πανάρχαιο καὶ συνηθίζεται ὄχι μόνον σὲ πολλὰ διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη (Ἀγγλία, Ἱσπανία, Γαλλία κλπ.). Αὐτὴ ἡ διάδοση τοῦ ἐθίμου καὶ σὲ λαοὺς ποὺ διαφέρουν μεταξύ μας στὴν καταγωγὴ καὶ στὶς παραδόσεις δείχνει φανερὰ ὅτι τὸ ἔθιμο εἶναι πανάρχαιο.

Φαίνεται πὼς ἡ λέξις Κλήδονας — λέξις Ἰωνικὴ — εἶναι πανάρχαια καὶ σημαίνει τὸν ἦχο ποὺ προαναγγέλει τὸ μέλλον σὰν ἕνα εἶδος προφητείας μὲ λέξεις καὶ φράσεις μὲ προφητικὴ σημασία. Στοὺς Ὁμηρικοὺς χρόνους ἦταν σὲ χρήση ἡ μαντικὴ «ἀπὸ κληδόνων». Στὸν Προμηθέα δεσμώτη ὁ Αἰσχύλος ἀναφέρει κλήδονα μὲ διάφορα εἴδη τῆς μαντείας καὶ τῆς ἐξηγήσεως τῶν ὀνείρων. Καὶ στὴν παλαιὰ διαθήκη ἀναφέρεται τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς Μαντικῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀπὸ κληδόνων Μαντικὴ διατηρεῖται καὶ στὰ χριστιανικὰ χρόνια, γιατὶ ὁ Ἱεράρχης Χρυσόστομος κατακρίνει τοὺς κληδονισμούς, τὶς μαντεῖες, τὶς γητειὲς καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ σημερινὸς κλήδονας συνδέεται μὲ τὴν ἀρχαία κληδόνα. Ἔχασε ὅμως σὲ μᾶς τὸν χαρακτῆρα τῆς γενικῆς μαντικῆς καὶ περιορίσθηκε σὲ μόνους τοὺς ἐρωτικοὺς χρησμούς.

Παραθέτω ὡρισμένα ἀπὸ τὰ πολλὰ δίστιχα ποῦ τραγουδοῦσαν οἱ νέες κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κλήδονα.

Τὰ φρύδια σου στενὰ στενὰ
κασάπικα μαχαίρια
τὸ ἕνα μὲ σφάζει στὴν καρδιὰ
καὶ τ' ἄλλο στὰ τζιγέρια.

Γαρύφαλλο τσαταλωτὸ
στοῦ Βασιλιᾶ τὸ χέρι
Τοῦρκοι - Ρωμιοὶ τὸ μαρτυροῦν
ποῦσαι δικό μου ταῖρι.

Γῦρσε καὶ διὲς τὸν οὐρανὸ
γῦρσε καὶ διὲς καὶ μένα
κι' ἂν ἔχῃς πίστη πίστεψε
τρελλαίνομαι γιὰ σένα.

Ποῦ νἄβρω γὼ Βασιλικὸ
νὰ δέσω ἕνα δεμάτι
νὰ στείλω τὸ πουλάκι μου
νὰ στρώνῃ νὰ κοιμᾶται.

'Αντίκρυμ' ἤλθες κι' ἔκατσες
σὰν ἥλιος σὰν φεγγάρι
καὶ ρόφηξες τὸ αἷμα μου
σὰν τὸ στεγνὸ σφουγγάρι.

Μαυριδερὴ καὶ νόστιμη
κοντούλα καὶ γεμάτη
ἀπ' ὅλες τὶς γειτόνισσες
ἐσένα ἔχω στὸ μάτι.

'Ανάμεσα στὴν θάλασσα
καρέκλα καρυδένια
ν' ἀγκάλιαζα τὴ μέση σου
τὴ μαργαριταρένια.

Τὸ δαχτυλίδι ποὺ φορεῖς
τὸ μάλαμα δικό μου
ἀγάλια ἀγάλια σ' ἔφερα
στὸ σπίτι τὸ δικό μου.

'Αγάπησα νἄχω ζωὴ
μὰ γὼ ζωὴ δὲν ἔχω
σὰν κλῖμα μὲ κλαδεύουνε
καὶ κλαδεμὸ δὲν ἔχω.

Τὸ κλῖμα τὸ κλαδεύουνε
τ' ἀφήνουν κι' ἕνα κλῶνο
κάνε πουλίμ' ὑπομονὴ
ἀκόμη ἕνα χρόνον.

Τὰ μάτια σου παρήγγειλα
κρυφὰ νὰ μ' ἀγαποῦνε
καὶ κεῖνα τὰ μαργέλικα
μὲ βλέπουν καὶ γελοῦνε.

'Αγάπη εἶχα κι' ἔχασα
ἀπὸ τ' ἀμέλημά μου
τώρα τὴ βλέπω σἄλλονε
καὶ καίγεται ἡ καρδιά μου.

'Αγάπησα ἕνα μικρὸ
μικρὸ καὶ ντελικάτο
ὅταν γυρίσω νὰ τὸ δῶ
ρίχνει τὰ μάτια κάτω.

Ὅσα φτερὰ καὶ πούπουλα
ἔχει τὸ περιστέρι
τόσα κομμάτια θὰ γινῶ
γιὰ νὰ σὲ κάνω ταῖρι.

Δεντρὶ τοῦ Παραδείσου
εἶναι τὸ μπόγι σου
καὶ τῆς κανέλας τ' ἄνθη
εἶναι τὸ σόϊ σου.

Σύ σαι τὸ γαρύφαλλο
καὶ γώ μαι τὸ σεβόϊ
καὶ πὼς μᾶς ταίριασε ὁ Θεὸς
τοὺς δυό μας ἕνα βόϊ.

ΤΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ

Στὸν Παλαιὸ Σκοπὸ εἶχαν πολλὲς ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια κι' ἔκαναν πολλὰ πανηγύρια. Οἱ Σκοπιανοὶ ζωηροὶ καὶ εὔθυμοι, μὲ πολὺ κέφι γλεντοῦσαν στὰ πανηγύρια τους.

'Απὸ τὸ Πάσχα κι' ὕστερα ἄρχιζαν τ' ἀνοιξιάτικα πανηγύρια. Ὅλη ἡ ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου περνοῦσε μὲ χοροὺς καὶ γλέντια. Τὴν τρίτη ἡμέρα τοῦ Πάσχα στήνονταν χοροὶ ἔξω στ' ἁλώνια. Τὰ «κλαλήματα» (μουσικὰ ὄργανα) τὰ τραγούδια καὶ οἱ φωνὲς ἀντηχοῦσαν στοὺς γύρω λόφους. Οἱ τέσσαρες «μαχαλάδες» τοῦ Σκοποῦ συναγωνιζόταν ποιὸς θὰ ἔστηνε τὸν καλύτερο χορό.

Τὴν Πέμπτη τὸ ἀπόγευμα ἔφευγαν πολλοὶ γιὰ τὸν Ἅη Θεόδωρο. Ἕνα ἐξωκκλήσι μιὰ ὥρα περίπου μακρυὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ μέσα στὸ πυκνὸ δάσος βαλανιδιῶν. Ἐκεῖ πήγαιναν νὰ γιορτάσουν τὸ Μπαλουκλῆ (Ζωοδόχου πηγῆς) ποὺ ἦταν τὴν ἄλλη μέρα τὴν Παρασκευή. Οἱ πανηγυριῶτες ξεκινοῦσαν μὲ τὶς τσέργες τους «κάρρα στολισμένα ποὺ τὰ ἔσερναν βουβάλια ἐπίσης στολισμένα μὲ «τσουλμπούρια» (φοῦντες χρωματιστὲς μὲ χάντρες) ἐφωδιασμένοι ὅλοι μὲ τὰ ἀπαραίτητα σκεπάσματα καὶ φαγητά. Περνοῦσαν τὸ βράδυ στὸ δάσος. Μετὰ τὸν ἑσπερινὸ ἔστηναν χορὸ ποῦ κρατοῦσε μέχρι τὰ ξημερώματα. Τὴν ἑπομένη, τὴν Παρασκευή, μετὰ τὴν λειτουργία ἔστηναν πάλι χορὸ στὰ ξέφωτα τοῦ δάσους. Ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα ἔπαιρναν τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Ὅταν ἔφθαναν στὴ «βαλανιὰ» (βαλανιδιὰ) μιὰ τοποθεσία ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, σταματοῦσαν καὶ συνέχιζαν τὸ γλέντι. Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ὧρες πολλὲς γύριζαν στὰ σπίτια τους.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ γινόταν «τὴ Θεοῦ τὸ Πανεγύρι» καὶ τὴν Δευτέρα τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγιούδας.

Ὅλοι γενικῶς οἱ Σκοπιανοὶ ἔπαιρναν μέρος στὸ πανηγύρι αὐτό. Οἱ χορευταὶ ἦσαν ἀμέτρητοι καὶ πλῆθος οἱ θεαταί.

«Ὁ Ἁγιολιᾶς». Ἦταν πανηγύρι ὅμοιο μὲ τὸ πανηγύρι τοῦ Ἅη Θόδωρου. Τὸ γιόρταζαν στὶς 20 Ἰουλίου, σ' ἕνα χαμηλὸ λόφο μέσα σὲ δάσος, μιὰ ὥρα μακρυὰ ἀπὸ τὸ Σκοπό. Ξεκινοῦσαν τὴν παραμονὴ μὲ τὶς «τσέργες» (ἁμάξια) καὶ ἔμεναν τὸ βράδυ ἐκεῖ. Ἔκαναν κουρμπάνια. Ἔταζαν ζῶα καὶ τὰ ἔσφαζαν ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Τὰ ταμένα ζῶα τὰ «βαράκωναν» (τὰ στόλιζαν μὲ τέλια ἀπὸ νύφες καὶ κορδέλλες) καὶ τὰ εἶχαν σ' ἕνα πλάϊ. Μετὰ τὴ λειτουργία πήγαινε ὁ παπποῦς τὰ διάβαζε καὶ ὕστερα τὰ ἔσφαζαν. Τὰ ἔκαναν φαγητὸ καὶ τὰ μοίραζαν στὸν κόσμο.

Μερικοὶ μοίραζαν ὡμὸ τὸ κρέας. Ἄλλοι πάλι κατέβαζαν τὰ σφαγμένα ζῶα στὸ χωριὸ τὸ μαγείρευαν καὶ τὸ μοίραζαν στὰ σπίτια.

Μετὰ τὴ λειτουργία ἄρχιζε τὸ φαγοπότι, χορὸς καὶ τραγούδι. Ἀργὰ τὸ βράδυ ἐπέστρεφαν στὸ χωριό.

«Ἡ Ἁγία Σωτήρα». Αὐγουστιάτικο πανηγύρι.

Μακρυνὸ πανηγύρι σ' ἕνα τοπίο ἄγριο καὶ ἀπότομο, πάνω στὸν Μικρὸ Αἷμο. Γύμνια καὶ πέτρες. Πέτρες ψηλές, θεόρατες, ἀλλόκοτες ποὺ τὶς ἔβλεπες καὶ φοβόσουν. Λίγο πιὸ πάνω ἡμέρευε τὸ τοπίο. Ἐκεῖ μέσα στὰ ἐρείπια κατεστραμμένου χωριοῦ ἦταν μιὰ μικρὴ ἐκκλησούλα τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Πλάϊ σ' αὐτὴ ὑπῆρχε μιὰ μικρὴ στέρνα ἀπεριποίητη, ποὺ ἀπὸ τὴν λάσπη της ἀλείφονταν ὅσοι ὑπέφεραν. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ στὸ πανηγύρι τῆς Ἁγια Σωτήρας πήγαιναν μᾶλλον ἄρρωστοι γιὰ τὴ «χὰρ» καὶ ὄχι γιὰ γλέντι. Οὔτε τούμπανα οὔτε λαλήματα. Τὸ πολὺ καμμιὰ «γκάϊδα» (αὐλός). Οἱ προπαποῦδες ἔλεγαν πὼς τὸ κατεστραμμένο χωριό, τὸ Κάστρο, ἦταν Ἑλληνικό. Αὐτοὶ τὸ θυμόταν. Ἐρημώθηκε ἀπὸ «βρυκόλακες».

Οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὸ φόβο τους ἔφυγαν καὶ ἐγκατεστάθηκαν στὰ γύρω

χωριά. Μερικοὶ μάλιστα ἤρθαν στὸ Σκοπό. Λέγανε ἀκόμη πώς, κάποτε στὰ παλιὰ χρόνια, στὸ Κάστρο εἶχε καὶ Βασιλιᾶ, ποὺ τὸ παλάτι του ἦταν πάνω στὸν «Καλὲ» (Βράχο ἀπόκρημνο λίγο ψηλότερα ἀπὸ τὸ κατεστραμμένο χωριό). Πάνω στὸν Καλέ, σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα ἔδειχναν τὸ μέρος ποὺ ἦταν τὸ παλάτι καὶ σὲ μιὰ ἄκρη μιὰ «ἀλογοπατιὰ» ἀπὸ τὸ ἄλογο τοῦ Βασιλιᾶ. Στὴ ρίζα τοῦ «Καλὲ τῆς Ἁγιᾶ Σωτήρας» ἦταν μιὰ σπηλιά, μέσα στὴν ὁποία εἶχεν ὁ βασιλιᾶς κρυμμένο τὸν θησαυρό του. Ἔλεγαν ἀκόμη πὼς ἡ σπηλιὰ αὐτὴ ἦταν τὸ ἄνοιγμα ὑπογείου δρόμου ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν Πόλη. Πολλοὶ δοκίμασαν νὰ προχωρήσουμε μέσα βαθειὰ μὲ ἀναμμένο κερί, ἀλλὰ σὲ λίγη ἀπόσταση ἔσβηνε τὸ κερὶ καὶ γύριζαν πίσω μὴ μπορώντας νὰ προχωρήσουν μέσα στὸ βαθὺ σκοτάδι. Ἔτσι κανεὶς δὲν κατόρθωσε νὰ ἐξακριβώσῃ πῶς ἦταν αὐτὸ τὸ «λαγούμι» (ὑπάγειος δρόμος) καὶ ποῦ πήγαινε.

Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ μεγαλύτερο ὅμως καὶ καλύτερο πανηγύρι τοῦ Σκοποῦ ποὺ ξεπερνοῦσε κάθε ὅριο ἑορτασμοῦ, ἦταν τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τρεῖς ὧρες μακρυὰ ἀπὸ τὸ Σκοπὸ σὲ μιὰ πλαγιὰ τοῦ Μικροῦ Αἵμου πάνω σ' ἕνα ἄνοιγμα μὲ ἀρκετὰ δένδρα γύρω, πανύψηλα καὶ φουντωτά. Στὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε μιὰ δεξαμενὴ μὲ ἁγίασμα.

Τὸ πανηγύρι κρατοῦσε τρεῖς ἡμέρες. Ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ Σκοπὸ τὸ Σάββατο τὸ πρωὶ καὶ ἐπέστρεφαν τὴν Δευτέρα τὸ βράδυ. Δυὸ νύχτες κοιμόταν ἔξω στὸ βουνὸ γύρω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Τὸ πανηγύρι αὐτὸ ἦταν γνωστὸ καὶ στὰ γύρω μέρη, γι' αὐτὸ πλῆθος ξένων ἐρχόταν στὸ Σκοπὸ ἀπὸ μέρες γιὰ νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ μέρος στὸ πανηγύρι. Ἀπὸ ἡμέρες οἱ νοικοκυρὲς ἑτοιμαζόταν γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι. Ἄνοιγαν τὰ σεντούκια κι' ἔβγαζαν τὰ καλύτερα ποὺ εἶχαν γιὰ νὰ πάρουν μαζί τους. Τραπεζομάντηλα, πετσέτες, κιλίμια, λαυρωτά, γιὰ νὰ στρώσουν στὴν τσέργα, παπλώματα, σεντόνια, μαξιλαροθῆκες, τὶς πιὸ καλὲς καὶ ἕνα ἄσπρο ψηφωτὸ σεντόνι μὲ δαντέλλα φαρδειὰ γύρω γύρω, τὸ ὁποῖον θὰ ἔρριχναν πάνω στὴν τσέργα μὲ τρόπο ὥστε νὰ πέφτῃ ἡ δαντέλλα ἐμπρὸς μὲ χάρη. Κάθε νοικοκυρὰ προσπαθοῦσε νὰ παρουσιάσῃ στὸ πανηγύρι ὅτι καλλίτερο εἶχε γιατὶ ἐκεῖ «ἠλὰ φανῇ» ἡ «ἀξία» καὶ ἡ «νοικοκυρά». «Παδιοῦ φτωχός, στὸ πανεγὺρ ἄρχοντας» λέγει μιὰ Σκοπιανὴ παροιμία. Τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ ὅλα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἕτοιμα. Τὰ ροῦχα, τὰ φαγητὰ καὶ τὰ ποτὰ τακτοποιημένα καὶ ἡ τσέργα στολισμένη.

Τὸ Σάββατο τὸ πρωὶ ἀνέβαιναν στὴν τσέργα, ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ξεκινοῦσαν γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα. Ὅλος ὁ δρόμος ποὺ ἀνοιγόταν ἦταν γεμᾶτος πανηγυριῶτες. Τσέργες ἄλλες ἐμπρὸς ἄλλες στὰ πλάγια — γιατὶ ὁ δρόμος ἦταν πολὺ πλατὺς — ἁμάξια ἀνοιχτά, γαϊδουράκια φορτωμένα ἀργοπήγαιναν πρὸς τὸ «κουρὶ» (δάσος) τὴ Λέκκα Τσεσμεσί». Ὅταν ἔφθαναν

στὸ δάσος «τὴ Λέκκα Τσεσμεσὶ» μιὰ ὥρα περίπου μακρυὰ ἀπὸ τὸ Σκοπό, ἔκαναν ἕνα σταθμό. Τὸ μέρος αὐτὸ ἦταν ὁ τόπος συγκεντρώσεως τρόπον τινά. Ξεζεύανε ὅλοι τ' ἁμάξια τους ἐκεῖ μέσα στὴ πυκνὴ σκιὰ τῶν ἀμέτρητων ἀγριβαλανιδιῶν. Ἔστρωναν κάτω ἕνα κιλίμι καὶ καθόταν νὰ φᾶνε τὰ φαγητὰ ποὺ οἱ νοικοκυρὲς ἑτοίμαζαν ἀπὸ βραδὺς γιὰ τὸ «Λέκκα Τσεσμεσί». Ὅταν τελείωναν τὸ φαγητό, ἔβαζαν πάλι τὰ πράγματα ἐπάνω καὶ ξεκινοῦσαν, τ' ἁμάξια ὅλα μαζί. Θἄταν περίπου τριακόσια ἁμάξια τὸ ἕνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο σὲ μιὰ μακρυὰ σειρά.

Στὴν Ἁγία Τριάδα ἔφθαναν ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα. Κατέβαζαν τὰ πράγματά τους κάτω ἀπὸ ἕνα δένδρο.

Τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν ἐκκλησία ἄρχιζε τὸ γλέντι. Τότε γινόταν καὶ ἐπισκέψεις ἀπὸ τὸ ἕνα ἁμάξι στ' ἄλλο. Τὰ παιδιὰ ποὺ δὲν τὰ ἔπαιρναν στὶς ἐπισκέψεις τὰ ἔστελναν νὰ «σεργιανίσουν» τὰ μαγαζιά. Ἦταν μιὰ μικρὴ ἀγορὰ μὲ δυὸ τρία μαγαζάκια ποὺ τὰ εἶχαν νοικιάσει γι' αὐτὲς τὶς δύο ἡμέρες. Ἕνας μικρὸς φοῦρνος καὶ τ' ἄλλα μὲ διάφορα μικροπράγματα καὶ παιγνίδια παιδικά.

Πολλοὶ τὸ ἀπόγευμα πήγαιναν καὶ στὴν «Κρασάβα». Λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα, μέσα σὲ μιὰ μαγευτικὴ ρεματιὰ ποὺ τὴν σκέπαζαν πυκνόφυλλα δένδρα ἦταν τὸ νερὸ τῆς «Κρασάβας». Ἔτρεχε ἄφθονο κρυσταλλένιο νερὸ ποὺ πάγωνε τὸ χέρι ἂν τὸ κρατοῦσες λίγα λεπτὰ μόνον μέσα. Παρέες παρέες κατέβαιναν ὅλοι ὡς ἐκεῖ γιὰ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τοπίου καὶ νὰ πιοῦνε γάργαρο νερό. Ἀπὸ τὸ μεσημέρι ποὺ ἔστρωναν τὰ τραπέζια γιὰ φαγητὸ ἄρχιζε τὸ γλέντι. Τὰ κεράσματα καὶ οἱ μεζέδες ἄνοιγαν τὴν ὄρεξι καὶ ἔφερναν τὸ κέφι. Λῶ κι' ἐκεῖ σ' ὅλη τὴν ἔκτασι ποῦ ἦταν σταματημένα ἁμάξια, ἀκουγόταν νταούλια, βιολιά, «κλαρινέτα» ποὺ μάζευαν τὸν κόσμο. Ἔτσι ὡς τὸ ἀπόγευμα ἐπικρατοῦσε γενικὴ εὐθυμία. Μετὰ τὸ βραδυνὸ φαγητὸ ἄρχιζε ὁ χορός. Ἕνας χορὸς ἐδῶ, μὲ νταβούλια, ἄλλος ἐκεῖ μὲ τσαλγκιά, ἄλλος πιὸ πέρα μὲ γκάϊδα καὶ ἄλλος μὲ λύρα. Ὁ χορὸς κρατοῦσε μέχρι τὰ μεσάνυχτα.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν Δευτέρα, ποὺ ἦταν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἡμέρα τοῦ πανηγυριοῦ. Οἱ γυναῖκες φοροῦσαν τὸ καλλίτερό τους φουστάνι ποῦ εἶχαν φέρει γιὰ νὰ πᾶνε στὴν ἐκκλησία. Ἀπὸ βραδὺς ἔκαναν ιάματα ἕνα σωρό. Λαμπάδες, λάδι, ἀρνιὰ κ.ἄ.

Μετὰ τὸ μεσημέρι ἄρχιζαν ἑτοιμασίες γιὰ τὸ γυρισμό. Ἀνέβαζαν ὅλα τὰ πράγματα στὸ ἁμάξι καὶ ξεκινοῦσαν ὅλοι μαζί. Στὴ «Λέκκα Τσεσμεσὶ» γινόταν πάλι ὁ Σταθμός. Ἐκεῖ βρίσκανε κι' ἄλλους Σκοπιανοὺς ποὺ εἶχαν φύγει τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ διεσκέδαζαν ἐκεῖ περιμένοντας τοὺς πανηγυριῶτες. Ἦταν αὐτοὶ ποὺ γιὰ κάποιο λόγο δὲν μπόρεσαν νὰ πᾶνε στὴν Ἁγία Τριάδα. Ἐκεῖ περνοῦσαν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Κάτια - Κάτια γύριζε ὁ χορὸς κάτω ἀπὸ τὸν παχὺ ἴσκιο. Ἀντηχοῦσε τὸ δάσος ἀπὸ τὰ λαλήματα, τὰ τραγούδια καὶ τὶς φωνές. Καὶ μόνον τὸ βράδυ ὅταν ἄρχιζε νὰ πέφτῃ ἡ νύχτα ἄφη-

ναν τὸ «Λέκκα Τσεσμεσὶ» καὶ ξεκινοῦσαν πλέον γιὰ τὸ χωριό. Τ' ἁμάξια πάλι στὴ γραμμὴ μὲ τ' ἀναμμένα φανάρια ἐμπρός, προχωροῦσαν τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του τραγούδι καὶ τὸ δικό του σκοπό. Μερικοὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὸ δάσος ἔριχναν καὶ τουφεκιά, γιὰ νὰ εἰδοποιήσουν στὸ Σκοπὸ ὅτι γυρίζουν «πὲ τὸ πανεγύρ». Ὅταν ἔφθαναν στὸν ποταμὸ ἡ μακρυὰ οὐρὰ τῶν ἁμαξιῶν χαλοῦσε. Ἄλλοι ἔπαιρναν δεξιὰ πρὸς τὸ «Σωφρόνιο» ἄλλοι κατέβαιναν στὴν «ποταμιὰ» ἄλλοι πάνω ἀριστερὰ γιὰ νὰ βγοῦν πάνω ἀπὸ τὶς «καναράδες» τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Τὰ τραγούδια καὶ οἱ φωνὲς καὶ ὁ ἦχος τῶν νταβουλιῶν ξεχύθηκαν καὶ στὶς τέσσερες συνοικίες τοῦ Σκοποῦ. Ἔφερναν τὴν χαρὰ τοῦ πανηγυριοῦ καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ πᾶνε.

Τὸ πανηγύρι τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ γιόρτασαν γιὰ τελευταία φορὰ στὰ 1922 λίγους μῆνες πρὶν γίνῃ ἡ ἑκκένωσις τῆς Θράκης. Καὶ σὰν νὰ αἰσθανόταν πὼς δὲν θὰ ξαναγιόρταζαν πιά, πολλὲς οἰκογένειες ἔμειναν ἐκεῖ καὶ ὅλη τὴν Δευτέρα καὶ ἔφυγαν τὴν Τρίτην ἀπ' τὸ Σκοπό.

Τὰ τσαγίρια ἢ κεμπάπια.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πανηγύρια ποὺ γιόρταζαν οἱ Σκοπιανοὶ στὶς γιορτὲς τῶν Ἁγίων, εἶχαν καὶ τὰ «τσαγίρια ἢ κεμπάπια». Αὐτὰ ἦταν ἡμερήσιες ἐκδρομὲς ποὺ γινόταν στὰ λιβάδια μισὴ ὥρα περίπου μακρυά, κοντὰ στ' ἀμπέλια. Πήγαιναν ἐκεῖ τὶς τελευταῖες Κυριακὲς τοῦ Αὐγούστου καὶ τὶς πρῶτες τοῦ Σεπτεμβρίου. Ἔψηναν «κεμπὰπ» στὴ σούβλα, γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔλεγαν «κεμπάπια». Ἀκράτητη εὐθυμία καὶ γλέντι κρατοῦσε ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ὁ χορὸς ἔπαιρνε καὶ ἔδινε. Ἡ τελευταία ἔξοδος στὰ τσαγίρια γινόταν στὶς 14 Σεπτεμβρίου. Τὴν ἡμέρα αὐτὴ ἀντὶ γιὰ κεμπάπια λόγῳ τῆς νηστείας ἔψηναν μελιτζάνες καὶ πιπέρια στὴ σούβλα καὶ πηχτὴ φασουλάδα τὴν «Τσαγιδγιώτικη ὅπως τὴν ἔλεγαν.

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Ὁ Τρύγος

Μετὰ τὰ «τσαγίρια» 14 Σεπτεμβρίου, ἄρχιζαν οἱ ἑτοιμασίες γιὰ τὸ μεγάλο πανηγύρι τοῦ Σκοποῦ. Οἱ μεγάλες ἑτοιμασίες τοῦ Τρύγου. Γύρω τριγύρω, ἀπέραντα ἀμπέλια ἔζωναν τὸν Σκοπὸ σὲ μεγάλη ἀκτίνα. Ἦταν περίφημος ὁ Σκοπὸς γιὰ τὴν μεγάλη του οἰνοπαραγωγή. Σὲ πολλὲς χιλιάδες κιλὰ ἔφθανε ἡ παραγωγή του. Ἕνα μέρος τὸ πωλοῦσαν ἔξω στὰ περίχωρα καὶ τὶς πόλεις. Προτιμοῦσαν ὅμως τὸ πιὸ πολὺ νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν στὰ οἰκογενειακὰ καὶ φιλικά τους γλέντια.

Οἱ παλιοὶ Σκοπιανοὶ μὲ πολὺ καημὸ καὶ νοσταλγία φέρνουν στὴ μνήμη τους τὰ χαμένα ἀγαθὰ τῆς παλαιᾶς των πατρίδας. Πολλοὶ πλούσιοι στὴν Πατρίδα εἶχαν μεγάλες ἐκτάσεις μὲ ἀμπέλια. Ὅταν ἐρχόταν ὁ καιρὸς τοῦ Τρύ-

γου μάζευαν δεκάδες ἐργατῶν ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες παλληκάρια καὶ κορίτσια. Σωστὸ πανηγύρι γινόταν τότε μέσα στ' ἀμπέλια. Μὲ τραγούδια καὶ μὲ ὄργανα. Ἄλλοι εἶχαν τσαλιγκιὰ καὶ ἔπαιζαν μπροστὰ στὸ ληνό, ἄλλοι ντα-βούλια καὶ ἄλλοι γκάϊντα.

Οἱ κοπέλλες μάζευαν τὰ σταφύλια μέσα σὲ μεγάλα καλάθια τὰ «τρυγο-κάλαθα». Ὅταν γέμιζαν τὰ ἄδειαζαν στὴ «βούτα». Ὁ βούτατζης φορτωνόταν τὴ βούτα καὶ τὴν ἄδειαζε στὸ «Ληνὸ» (εἰδικὴ καρότσα γιὰ τὴ βοδάμαξα πισσωμένη σὰν βάρκα τρόπον τινὰ) ποὺ χωροῦσε χίλιες πεντακόσιες ὀκάδες σταφύλια. Παλληκάρια ἔμπαιναν μέσα στὸ Ληνὸ καὶ πατοῦσαν τὰ σταφύλια γιὰ νὰ χωρέσῃ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα. Ὅταν γέμιζε ὁ ληνὸς ἔζεβαν τὰ βουβάλια καὶ τὸ πήγαιναν στὸ σπίτι. Ἔβαζαν τὸ ληνὸ μέσα στὸ «μαγαζὶ» (εἰδικὸ ὑπόγειο στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ). Ἐκεῖ ἄνοιγαν τὸ «οὐλούκι» καὶ ὁ μοῦστος χυνόταν μέσα στὸ «μετάκι». Τὰ σταφύλια ποὺ ἦταν μέσα στὸ ληνὸ τὰ ἄδειαζαν μὲ τὰ φτιάρια μέσα στὴν «Τίνα» (κάδος πολὺ μεγάλος). Πήγαιναν πάλι στὸ ἀμπέλι μὲ τὸν ληνὸ γιὰ νὰ φέρουν καὶ ἄλλα σταφύλια.

Τὸ βράδυ πρὶν βασιλέψῃ ὁ ἥλιος ἔπρεπε οἱ ληνοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ ἀμπέλι καὶ νὰ γυρίσουν στὸ χωριό. Σὲ κάθε δρόμο εἶχε «τσαντήρι» (παράγκα φορολογική).

Κάθε νοικοκυρὰ εἶχε ἕτοιμα στρωμμένα τὰ τραπέζια καὶ περίμενε τοὺς ἐργάτες γιὰ φαγητό. Τότε ἄρχιζε τὸ γλέντι. Οἱ ἐργάτες καὶ ἐργάτριες ἄρχιζαν τὰ τραγούδια καὶ τὸ χορὸ ποὺ κρατοῦσε μέχρι τὰ μεσάνυχτα.

Τὸ πρωὶ νύχτα πάλι ξεκινοῦσαν γιὰ τὸ ἀμπέλι. Ὁ τρύγος κάθε πλούσιου νοικοκύρη κρατοῦσε 10—20 ἡμέρες. Τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ Τρύγου ὁ νοικοκύρης παρέθετε στοὺς ἐργάτες τὸ πλούσιο τραπέζι μὲ γλυκίσματα καὶ πελτέδες. Ἔκαναν ἕνα τελευταῖο γλέντι καὶ τελείωνε τὸ πανηγύρι τοῦ Τρύγου.

Ἀπὸ τὰ σταφύλια ἔκαναν ὡραιότατα κρασιά. Τὸ «μπροῦσκο» μαῦρο κρασὶ «ὁ μπουγιαμᾶς» ὁ «πελῖνος», μὲ τὸ χρυσόξανθο χρῶμα του (ἀρωματισμένο μὲ χόρτο πελίνο) καὶ τὸ σπιρτόζικο «ἄσπρο» μὲ ἀφθονία ἐχύνοντο στὰ ποτήρια καὶ τὰ ὁλονύκτια χειμερινὰ γλέντια τῶν Σκοπιανῶν. Ἐπίσης μὲ μοῦστο ἔκαναν τὸ «κιουκιουρτλίδικο» κρασὶ τὸ ὁποῖον ἀποθηκεύετο σὲ βαρέλια ἀρωματισμένα μὲ «κιουκιοὺρτ» (θειάφι). Τὸ «κιουκιουρτλίδικο» κρασὶ τὸ χρησιμοποιοῦσαν ὡς γυναικεῖο ποτὸ καὶ ἔκαναν «πελτέδες». Χίλια καλὰ πράγματα ἐπίσης ἔκαναν μὲ μοῦστο μὲ τὰ ἐπιδέξια χέρια των οἱ νοικοκυρὲς τοῦ Σκοποῦ. Μὲ μοῦστο ἔκαναν πελτὲ καὶ μοίραζαν σ' ὅλα τὰ συγγενικὰ καὶ γειτονικὰ σπίτια. Ἔκαναν ἐπίσης καὶ πετμέζι. Ἀπὸ βραδὺς ἔρριχναν μέσα στὸ μοῦστο, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἔκαναν πετμέζι «γαλόπετρα» (ἐλαφρόπετρα) καὶ τὴν ἄφηναν μιὰ νύχτα ὁλόκληρη. Τὸ πρωὶ ἔβαζαν τὸν μοῦστο σὲ πετμεζοταβάδες καὶ τὸν ἔβραζαν μέχρις ὅτου πήξῃ καὶ γίνει τὸ πετμέζι. Μὲ τὸ πετμέζι ἔκαναν «ρετσέλια» μὲ κυδώνι, κολοκύθια, σῦκα καὶ μελιτζάνες.

Πελτοσούτζουκα ἢ μουστολαμπάδες. Τὰ ἔκαναν ὡς ἑξῆς:

Σὲ χονδρὲς κλωστὲς περνοῦσαν μὲ τὸ βελόνι ψύχες ἀπὸ καρύδια. Τὴν ὥρα ποὺ ἔβραζε ὁ πελτές, τὰ βουτοῦσαν μέσα καὶ τὰ κρεμοῦσαν. Ὅταν στέγνωναν τὰ βουτοῦσαν πάλι. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο δέκα φορές. Τὰ κρεμοῦσαν μετὰ μέσα στὰ κελάρια καὶ τὰ διατηροῦσαν ὅλο τὸν χειμῶνα. Μὲ τὰ καλλίτερα σταφύλια ἔκαναν «σταφυλοτουρσί». Ἔβραζαν μοῦστο ἔβαζαν μέσα καὶ πετμέζι καὶ τὸν ἔρριχναν μέσα σ' ἕνα πιθάρι. Ἔβαζαν καὶ τὰ σταφύλια ὁλόκληρα. Μέσα σ' ἕνα σακκουλάκι πάνινο ἔβαζαν σπειριὰ ἀπὸ «σινάπι» «χαρδάλ'» καὶ τὰ ἔβαζαν μ' αὐτὸ μέσα στὸ πιθάρι, καὶ τὸ βοίλωναν. Ὅταν ἄρχιζε ἡ Σαρακοστὴ τοῦ Πάσχα τὸ ἄνοιγαν καὶ μοίραζαν καὶ σὲ μερικὰ συγγενικὰ σπίτια.

Ἕνα ἄλλο παρασκεύασμα μὲ πετμέζι ἦταν καὶ ὁ «μπουλαμᾶς» (μαρμελάδα). Δὲν παρέλειπαν τέλος νὰ ἑτοιμάσουν καὶ τὴν «σταπίδα» τους (σταφίδα) γιὰ τὸν χειμῶνα. Ἔδεναν τὰ σταφύλια σὲ κλωστή, ἔκαναν μιὰ «μπουρλιὰ» τὰ βουτοῦσαν σὲ «φελόσταχτ» καὶ τὰ κρεμοῦσαν στὸν ἥλιο. Ὅταν στέγνωναν τὰ ἔτριβαν καὶ ἔβαζαν σὲ σακκουλάκια. Ἔτσι τὸν χειμῶνα στὰ παρακάθια καὶ τὶς νυκτερινὲς διασκεδάσεις χίλια καλὰ πράγματα εἶχε νὰ προσφέρῃ ἡ νοικοκυρὰ στοὺς μουσαφιραίους, γιὰ νὰ περάσουν εὐχάριστα τὶς ἀτέλειωτες ὧρες.

Σπορὰ

Μόλις τελείωνε ὁ τρύγος μετὰ τὰ πρῶτα πρωτοβρόχια ἄρχιζε ἡ σπορά. Πρωὶ - πρωὶ οἱ ἐργατικοὶ καὶ φιλόπονοι Σκοπιανοὶ ἔζεβαν τὰ κάρρα τους, ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ ξεκινοῦσαν μὲ χαρὰ νὰ σπείρουν, τὸ εὐλογημένο σιτάρι, τὴν ἀρωματισμένη σίκαλη καὶ τὸ κριθάρι.

Τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ πρωτοπήγαιναν γιὰ σπορὰ συνήθιζαν νὰ μὴν βγάζουν τίποτε ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ μάλιστα δανεικό. Φρόντιζαν νὰ βγοῦνε γιὰ πρώτη μέρα Δευτέρα, Τετάρτη ἢ Παρασκευή. Τὴν πρώτη ἡμέρα ποὺ θὰ πήγαινεν ὁ γεωργὸς νὰ σπείρῃ, τὴν ὥρα ποὺ ξεκινοῦσε τὸ κάρρο ἔρριχνε ἡ γυναῖκα του ἕνα κουβᾶ νερὸ μπροστά.

Θέρος

Πολλοὶ πλούσιοι εἶχαν μεγάλες ἐκτάσεις σπαρτὰ καὶ γιὰ νὰ τὰ θερίσουν ἔπαιρναν ἐργάτες. Οἱ γυναῖκες ἔρραβαν γιὰ τοὺς ἄνδρες τους εἰδικὲς ἐνδυμασίες ποὺ τὶς ἔλεγαν «ὀρτακτσίδες» (ἄσπρα πουκάμισα μὲ φαρδιὰ μανίκια μὲ μιὰ τρύπα στὴ μασχάλη γιὰ νὰ παίρνῃ ἀέρα), καὶ λάδωναν τὰ τσερβούλια τους. Οἱ ἐργάτες γίνονταν «τσετιές», παρέες καὶ πήγαιναν νὰ πιάσουν δουλειὰ σὲ κάποιον πλούσιο νοικοκύρη.

Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς «Τσετιᾶς» λεγόνταν «ντραγουμάνος». Ο ντραγουμάνος θέριζε τὰ πρῶτα στάχυα, ἔκανε τὸ πρῶτο δεμάτι τὸ ἔστηνε ὄρθιο μπρο-

στὰ στὸν νοικοκύρη καὶ τοῦ εὐχόταν: «καλὸ μπερεκέτ». Ὁ νοικοκύρης ἔβαζε τὸ μπαξῆς (λεφτὰ) γιὰ νὰ τὰ κεραστῇ ἡ παρέα. Μέσα στὴν παρέα εἶχαν καὶ ἕνα ἀγόρι 12—14 ἐτῶν ποὺ τὸ ἔλεγαν «ἐκμεκτσῆ». Αὐτὸ πήγαινε στὸ σπίτι τοῦ ἀφεντικοῦ καὶ ἔπαιρνε τὸ φαγητὸ ποὺ ἑτοίμαζε ἡ νοικοκυρά. Τὸ πρωϊνὸ φαγητὸ ἦταν «τσορμπᾶς, ψιρούκι μὲ γάλα» τυρί, ἐλιές, μυζήθρα κ.ἄ. Τὸ μεσημέρι πήγαινε νὰ πάρῃ τὸ μεσημεριανὸ φαγητό. Τὶς ὧρες ποὺ ξεκουραζόταν οἱ ἐργάτριες ἔπλεκαν «στάχο» γιὰ νὰ στολίσουν τὰ σπίτια τους.

Τὸ βράδυ ὅλη ἡ τσετιὰ πήγαινε στὸ σπίτι τοῦ ἀφεντικοῦ ὅπου καὶ πλάγιαζε. Ἡ νοικοκυρὰ τοὺς ἔστρωνε πλούσιο τραπέζι. Μετὰ τὸ φαγητὸ ἄρχιζαν τὸ χορὸ καὶ τὰ τραγούδια. Καὶ τὴν δουλειὰ ἀκόμη οἱ εὔθυμοι καὶ ἀνοιχτόκαρδοι Σκοπιανοὶ τὴν μετέτρεπαν σὲ γλέντι καὶ πανηγύρι. Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ἀρκετὴ ὥρα πήγαιναν γιὰ ὕπνο. Τὸ πρωὶ κεφᾶτοι ἔπαιρναν πάλι τὸ δρόμο γιὰ τὴν δουλειά. Ὅταν τελείωνε τὸ θέρος ἔκανε ἡ νοικοκυρὰ χαλβᾶ γιὰ τοὺς ἐργάτες. Τοὺς πλήρωνε τὸ ἀφεντικὸ καὶ ἔφευγαν. Τὸν ἐκμεκτσῆ τὸν πλήρωνε ἡ παρέα, ἡ δὲ νοικοκυρὰ τοῦ χάριζε ἕνα κοττόπουλο.

Λαϊκὴ Λατρεία.

Ἁγιάσματα: Ἄνθρωποι μὲ βαθειὰ πίστι καὶ θεοσέβεια οἱ Σκοπιανοὶ πολλὲς φορὲς ὅταν ὑπέφεραν ἀπὸ κάποια ἀρρώστεια, συγχρόνως μὲ τὴν θεραπεία τὴν ὁποία ὑπαγόρευε ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ δημώδης ἰατρική, κατέφευγαν καὶ σὲ «χάρες» στὰ λεγόμενα «ἁγιονιέρα». Αὐτὰ ἦταν μικρὰ ἐκκλησάκια καὶ ἐξωκλήσια στὰ ὁποῖα ἔτρεχε ἁγίασμα. Ἐκεῖ πήγαιναν οἱ ἄρρωστοι, ἔπλυναν τὸ πρόσωπό τους μὲ ἁγίασμα, ἔπιναν λίγο καὶ φεύγοντας ἄφηναν μιὰ κλωστὴ ἀπὸ ἐπάνω τους ἢ μία τρίχα ἀπὸ τὰ μαλλιά τους, γιὰ νὰ τοὺς φύγῃ τὸ κακὸ ποὺ τοὺς ἐβασάνιζε, ἡ κακιὰ ἀρρώστεια. Κυρίως πήγαιναν στὰ ἁγιονιέρια γιὰ ἀρρώστειες τὶς ὁποῖες ἀπέδιδαν σὲ μάτιασμα. Ἀναφέρομε μερικὰ ἀπὸ τὰ ἁγιονιέρια ποὺ ἦταν στὸν Π. Σκοπό.

1) Τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς (Καναράδες πέτρες).

Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ἦταν ἕνα ἐκκλησάκι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό, ὅπου ὑπῆρχαν μερικὲς πέτρες, μεγάλες, βράχοι, ποὺ τὶς ἔλεγαν «Καναράδες Πέτρες». Μέσα ἀπὸ τὶς πέτρες αὐτὲς ἔτρεχε νερό. Τὴν ἡμέρα ποὺ γιόρταζε ἡ ἐκκλησία ἔκαναν πανηγύρι.

2) Τοῦ Ἁγίου Νικολάου: Καὶ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἦταν ἕνα ἐκκλησιάκι ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ κοντὰ στ' ἀμπέλια.

3) Τῆς Ἁγίας Κυριακῆς: Ἡ Ἁγία Κυριακὴ ἦταν μιὰ ἐκκλησία μικρὴ στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ στὴ μέση τῆς χαράδρας. Μέσα στὴν ἐκκλησία εἶχε ἕνα μικρὸ πηγαδάκι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔβγαινε τὸ ἁγίασμα. Ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχαν μεγάλα ὑψώματα «μπαΐρια» ὅπου βρισκόταν τούρκικα μνήματα.

4) Τῆς Ἁγιούδας. Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ

στὴν πλαγιὰ μιᾶς ρεματιᾶς, σ' ἕνα μεγάλο «ἀλὰν» (ἀνοιχτὸ) μέρος. Εἶναι ἄγνωστον σὲ ποιᾶς Ἁγίας τὴ μνήμη γιώρταζε ἡ ἐκκλησία αὐτή. Πανηγύριζε τὴ Δευτέρα μετὰ τοῦ Θωμᾶ. Ὅλοι οἱ Σκοπιανοὶ ἔβγαιναν στὸ πανηγύρι αὐτό. Γινόταν μεγάλος χορὸς στὸν ὁποῖο ἔπιαναν ἀμέτρητοι νέοι, μεσήλικες καὶ γέροι ἀκόμη. Πλῆθος δὲ θεατῶν ἐκαμάρωνε τοὺς χορευτάς. Στὴ μέση τοῦ κύκλου σταματοῦσε ἕνας ἄνδρας, ποὺ ἄλλαζε κάθε λίγο, γιὰ νὰ ἐπιβάλη τὴν τάξι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ «ἁγιάσματα» οἱ θρησκόληπτοι Σκοπιανοὶ προέβαιναν καὶ σὲ ἄλλες θρησκευτικὲς ἐνέργειες, γιὰ τὴ θεραπεία ἀρρώστου.

1) Ἀσήμωναν τὶς εἰκόνες καὶ ἄφηναν ἀφιερώματα. Ἄφηναν δηλαδὴ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας ἢ ἄλλου Ἁγίου χρήματα ἢ διάφορα πράγματα, πετσέτα, μαντήλια, ἕνα κομμάτι ὕφασμα κ.ἄ.

2) Ἔκαναν τάμα σὲ μιὰ ἐκκλησία. Τὸ τάμα ἦταν ζῶο, ἀρνί, μοσχάρι καὶ βόδι ἀκόμη. Τὴν ἡμέρα ποὺ πανηγύριζε ἡ ἐκκλησία πήγαιναν τὸ ταμένο ζῶο τὸ εὐλογοῦσε ὁ παπᾶς μετὰ τὴ λειτουργία καὶ τὸ ἔσφαζαν. Τὸ κρέας τὸ ἐμοίραζαν στὸν κόσμο ποῦ ἦταν ἐκεῖ ὠμὸ ἢ μαγειρεμένο.

3ἡ Πολλὲς φορὲς μάλιστα ὅταν ὁ ἄρρωστος ἦταν πολὺ βαρειὰ τὸν ἔταζαν ὅταν γίνῃ καλὰ νὰ πάῃ νὰ μείνῃ ἕνα ὡρισμένο χρονικὸ διάστημα σὲ μιὰ ἐκκλησία, τὸν ἔντυναν στὰ μαῦρα καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ὅσον καιρὸ εἶχαν τάξει.

4) Ἄλλο τε πάλι ἔπαιρναν τὸν ἄρρωστο καὶ πήγαιναν νὰ πλαγιάσουν σὲ μιὰ ἐκκλησία. Συνήθως τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας ποὺ γιόρταζε ἡ ἐκκλησία. Μία ἄλλη ὡραία θρησκευτικὴ συνήθεια τῶν Σκοπιανῶν ἦταν νὰ πηγαίνουν προσκυνηταὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους.

Ἡ ἀναχώρησις τῶν προσκυνητῶν ἔπαιρνε μορφὴ ἑορταστική. Ἔβγαιναν ὅλοι οἱ χωρικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν παπᾶ νὰ τοὺς ξεπροβοδίσουν. Οἱ προσκηνυταὶ ἔμεναν στοὺς ἁγίους τόπους σαράντα ἡμέρες. Ὅταν ἐπέστρεφαν τοὺς ὀνόμαζαν «Χατζῆδες».

Τὴν ἡμέρα ποὺ θὰ ἐπέστρεφαν ὅλοι οἱ χωρικοὶ ἔβγαιναν ἔξω πάλι ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθοῦν ἐνῶ οἱ καμπάνες κτυποῦσαν χαρμόσυνα.

Οἱ Χατζῆδες ἔφερναν στοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους διάφορα δῶρα. Κομπολόγια, μονόκερα, σταυροσυδάκια, πίπες, φυλαχτά, τίμιο ξύλο, σάβανα κ.ἄ.

ΜΑΓΙΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ — ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ

Ἡ Βασκανία.

Τὴν βασκανία στὸν Π. Σκοπὸ τὴν ἔλεγαν μάτιασμα. Τὸ παιδὶ εἶναι ματιασμένο ἔλεγαν, ἢ τὸ μάτιασαν.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ ματιάζουν. Κακὸ μάτι ἔχουν οἱ Σαββατογεννημένοι, οἱ διπλοβυζασμένοι καὶ οἱ γαλανομάτηδες. Οἱ ἄνθρωποι ποὺ συνήθως ματιάζονται εἶναι: τὰ μικρὰ παιδιά, οἱ λεχῶνες, οἱ

ὄμορφες κοπέλλες, ἢ παλληκάρια καὶ γενικὰ οἱ ὄμορφοι ἄνθρωποι. Πίστευαν ἀκόμη ὅτι ματιάζονται τὰ ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα ἀκόμη καὶ ἄψυχα ὄντα. Δένδρα, χωράφια κλπ.

Γιὰ νὰ μὴ ματιάζουν τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν ἔβλεπαν μικρὸ παιδὶ ἔλεγαν: «φτοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθῇς» ἢ «φτοῦ σκόρδα». Ἔκοβαν μετὰ μιὰ κλωστὴ μικρὴ ἀπὸ πάνω τους καὶ τὴν ἔβαζαν ἐπάνω στὸ παιδί. Μὰ καὶ ζῶο ἢ ἄλλο καλὸ πρᾶγμα ἂν ἔβλεπαν τὶς ἴδιες φράσεις ἐπανελάμβαναν, γιὰ νὰ μὴν τὸ ματιάσουν.

Στὰ μικρὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μὴ ματιάζονται ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ μετώπου τους μιὰ «βούλα» (στίγμα) ἀπὸ μελάνη ἢ μουντζούρα, γιὰ νὰ πέφτῃ τὸ μάτι ἐκεῖ καὶ ὄχι στὸ παιδί. Ἐπίσης ἔβαζαν ἕνα ἐσώρουχο τοῦ παιδιοῦ «ξεστρεμιὰ» (ἀνάποδα).

Γιὰ νὰ προφυλάξουν ἀπὸ τὸ «μάτιασμα» μικρὰ παιδιά, λεχῶνες, διάφορα ζῶα ἢ καὶ πράγματα ἀκόμη χρησιμοποιοῦν τὰ λεγόμενα «προβασκάνια».

Ἀναφέρουμε μερικὰ ἀπὸ αὐτά:

1) Ἔκαναν ἕνα φυλακτὸ μὲ μιὰ χάντρα γαλάζια, ἕνα καρυοφύλλι καὶ μία σκέλδα σκόρδο. Τὰ περνοῦσαν ὅλα μαζὶ σὲ μιὰ κλωστὴ καὶ τὸ ἔβαζαν σ' ἕνα ἐσώρουχο τοῦ παιδιοῦ γιὰ νὰ τὸ φυλάγῃ ἀπὸ τὸ μάτιασμα.

2) Ἔβαζαν σ' ἕνα ἐσώρουχο πάλι τοῦ παιδιοῦ ἕνα «χαμαγλί». Τὸ «χαμαγλὶ» εἶναι φυλακτὸ ποὺ τὸ κάνουν μὲ «χάρες». Λίγο θυμίαμα, τίμιο ξύλο καὶ λουλούδια ἀπὸ τὸν Σταυρό.

3) Στὸ χέρι του ἔβαζαν ἕνα «ματόχαντρο» σὰν βραχιόλι.

4) Ἡ λεχώνα γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται ἔβαζε ἀπὸ μέσα της σ' ἕνα ἐσώρουχο ἕνα πέταλο. Στὰ μαλλιὰ κόκκινη κορδέλλα μὲ χρυσὸ σταυρό. Καὶ στὸ στῆθος φοροῦσε μιὰ σκέλδα σκόρδο καὶ χρυσὸ σταυρό, περασμένα σὲ μιὰ κόκκινη κορδέλλα.

5) Γιὰ τὰ ζῶα εἶχαν εἰδικὰ «χαμαγλιὰ» μὲ χάντρες καὶ τὰ ἔβαζαν στὸ μέτωπο ποὺ τὸ εἶχαν βαμμένο μὲ «κινά».

6) Στὰ μποστάνια πάλι ἔβαζαν ἕνα κρανίο ζώου, γιὰ νὰ μὴν τὰ ματιάζουν.

Διὰ νὰ διαπιστώσουν ἐὰν πράγματι ἕνα παιδὶ εἶναι ματιασμένο καλοῦσαν μιὰ γυναῖκα εἰδικὴ νὰ ρίξῃ στὸ λάδι. Ἡ γυναῖκα αὐτὴ παίρνει ἕνα ποτήρι μὲ νερὸ καὶ σ' ἕνα δεύτερο ποτηράκι ἢ φλυτζάνι ποὺ ἔχει λάδι. Κάνει τὸ σταυρό της τρεῖς φορὲς βουτᾶ τὸ μικρὸ δακτυλάκι στὸ λάδι, σταυρώνει τὸ ποτήρι μὲ τὸ νερὸ τρεῖς φορὲς μὲ τὸ δάκτυλο βουτηγμένο στὸ λάδι, λέγοντας: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ .....» καὶ λέγει τὸ ὄνομα τοῦ ἀρρώστου.

Μὲ τὸ διασταύρωμα στάζει μέσα στὸ ποτήρι τρεῖς σταγόνες λάδι. οἱ σταγόνες πλέουν μέσα στὸ νερό, ὁ ἄρρωστος δὲν εἶναι ματιασμένος. Ἂν ὅμως οἱ σταγόνες σκορπισθοῦν «σκομιστούνα» εἶναι ματιασμένος.

Ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ διαπιστώσουν τὸ μάτιασμα ἦταν καὶ ὁ ἑξῆς: Ἔρ-

ριχναν στὴ φωτιὰ λίγο ἁλάτι χοντρό. Ἂν τὸ ἁλάτι ἔσκανε μὲ κρότο ὁ ἄρρωστος ἦταν ματιασμένος.

Ἢ ἔβαζαν ἕνα καρυοφύλλι (γαρύφαλλο) σὲ ἕνα κάρβουνο ἀναμμένο καὶ ἅμα ἔσκαζε, τὸ ἄτομο ἦταν ματιασμένο. Γιὰ τὴ θεραπεία ματιασμένου χρησιμοποιοῦσαν τρεῖς τρόπους:

1) Τὸ ῥάντισμα ἢ πότισμα μὲ τὸ λαδωμένο νερό. Ἡ γυναῖκα ποὺ ἔρριξε στὸ λάδι δίνει νὰ πιῇ στὸν ματιασμένο τρεῖς γουλιὲς ἀπὸ τὸ λαδωμένο νερό. Ἔπειτα βρέχει τρεῖς φορὲς τὸ χέρι της στὸ νερό, πλύνει τὸν ἄρρωστο ἀνάποδα (ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἐπάνω, στὸ πρόσωπο) τρεῖς φορὲς καὶ λέγει: «Ὄξω τὸ κακό, στ' ἄγρια βουνὰ καὶ στ' ἄκαρπα δένδρα». Τὸ ὑπόλοιπο νερὸ τὸ ἔρριχναν στὸ τζάκι ἢ σὲ μέρος ποὺ δὲν εἶχε φόβο νὰ πατηθῇ. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο ὁ κεφαλόπονος περνοῦσε καὶ ὁ ἄρρωστος γινόταν καλά.

2) Τὸ κάπνισμα. Ἔβαζαν στὸ θυμιατὸ λίγα λουλούδια ἀπὸ τὸ σταυρὸ λίγο θυμίαμα, τρία «πελεκούδια» ἀπὸ τὰ κατώφλια τοῦ σπιτιοῦ, τὰ ἄναβαν καὶ κάπνιζαν τὸ ματιασμένο παιδί. Μετὰ ἔρριχναν λίγο νερὸ στὸ θυμιατό, καὶ μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖνο ἔπλυναν τὸ μέτωπο τοῦ ματιασμένου ἀνάποδα τρεῖς φορὲς λέγοντας: «ὄξω τὸ κακό».

3) Τὸ σταύρωμα μὲ ἁλάτι: Ἔπαιρναν μὲ τρία δάχτυλα λίγο ἁλάτι καὶ σταύρωναν τρεῖς φορὲς τὸ ματιασμένο παιδί.

Στοιχίωσις Κτιρίων.

Ὅταν ἄνοιγαν τὰ θεμέλια γιὰ ἕνα καινούργιο σπίτι, καλοῦσαν ἕναν ἱερέα καὶ διάβαζε ἁγιασμό. Γέμιζαν μὲ ἁγιασμὸ τέσσερα μπουκαλάκια καὶ τὰ ἔβαζαν στὶς τέσσερες γωνιὲς τοῦ σπιτιοῦ. Ἔπειτα ἔσφαζαν ἕνα πετεινὸ ἢ ἀρνί. τὸ μαγείρευαν καὶ φίλευαν τοὺς κτίστες.

Ἐγκαίνια Ἐκκλησίας.

Τὰ ἐγκαίνια ἐκκλησίας γίνονταν παρουσίᾳ τῶν Τοπικῶν ἀρχῶν καὶ παρακολουθοῦσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιά. Ὁ παπᾶς ντυμένος μὲ λευκὸ ἔνδυμα διάβαζε τὸν ἁγιασμό. Στὸ τέλος ἔπαιρνε ἕνα ψηλὸ καλάμι τύλιγε τὴν μιὰ ἄκρη του μὲ βαμβάκι, τὴν ἔβαζε στὸ μύρο καὶ καὶ μύρωνε τοὺς τέσσερες τοίχους τῆς ἐκκλησίας.

Τὸ λευκὸ ἔνδυμα τοῦ ἱερέα ποὺ φοροῦσε στὰ ἐγκαίνια, οἱ γυναῖκες τοῦ Π. Σκοποῦ τὸ ὕφαιναν καὶ τὸ ἔραβαν τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ γινόταν τὰ ἐγκαίνια.

Στὸ τέλος τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων ὁ νεωκόρος τῆς ἐκκλησίας ἔκοβε τὸ λευκὸ ἔνδυμα σὲ μικρὰ κομματάκια, τὸ ἔβαζε σὲ φακελλάκια καὶ τὸ ἐμοίραζε στὸ πλῆθος, ποὺ παρακολουθοῦσε τὰ ἐγκαίνια. Τὰ κομματάκια αὐτὰ τὰ

φύλαγαν στὸ εἰκόνισμα καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ φυλαχτό.

Μαγικαὶ συνήθειαι ἐν ἀνοβρίᾳ.

"Οταν ἀργοῦσε πολὺ νὰ βρέξῃ καὶ ὅλοι οἱ γεωργοὶ μὲ λαχτάρα περίμεναν νὰ δοῦνε βροχή, γιὰ νὰ παρακαλέσουν τὸν Θεὸ νὰ βρέξῃ, προέβαιναν σὲ διάφορες ἐνέργειες. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς ἦταν οἱ ἑξῆς:

1) Παρέστηναν τὴν λεγομένη «λαπατάρτσου». "Εντυναν μιὰ ὡρισμένη γυναῖκα καὶ τὴν ἴδια πάντοτε μὲ εἰδικὰ χόρτα, τὰ «λάπατα». 'Η λαπατάρτσου γυρνοῦσε σὲ ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ τραγουδῶντας.

«Βρέξε Θεέ μου μιὰ βροχὴ
μιὰ βροχὴ πολλὴ βροχὴ
νὰ κατέβῃ στὸ τσαρσὶ (ἀγορὰ)
νὰ φτυναίνῃ τὸ ψωμὶ
νὰ τὸ τρῶνε οἱ πτωχοὶ
καὶ οἱ ποντικοὶ μαζί».

'Ενῶ ἡ «λαπατάρτσου» διάβαινε τοὺς δρόμους τραγουδώντας ἔριχναν ἐπάνω της κουβάδες νερό. Μερικὲς φορὲς ὡς τὸ βράδυ ἔβρεχε καὶ ἔλεγαν: «νὰ ὁ Θεὸς τὄδειξε».

2) Εὕρισκαν μιὰ χελώνα τὴν γυρνοῦσαν «ἀνάσκελα» τὴν πέτρωναν (ἔβαζαν γύρω γύρω πέτρες) καὶ τὴν ἄφηναν ἔτσι μέχρις ὅτου βρέξῃ. "Οταν ἄρχιζε νὰ βρέχῃ πήγαιναν καὶ τὴν ἄφηναν ἐλεύθερη.

3) "Επαιρναν κρυφὰ μιὰ «σφούγγια» (παλιὸ πανὶ δεμένο σὲ μακρὺ ξύλο μὲ τὸ ὁποῖο καθάριζαν τὸν ἀναμμένο φοῦρνο) καὶ τὴν ἔριχναν στὸ ποτάμι γιὰ νὰ βρέξῃ.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Σκοπιανοὶ δὲν ὑστεροῦσαν καὶ σὲ θρησκευτικὲς εὐλάβειες καὶ πίστη πρὸς τὸν Θεό. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τῆς κατανυκτικὲς λιτανεῖες, τὶς ὁποῖες ἔκαναν σὲ περιόδους ἀνοβρίας. Στὶς ἱερὲς αὐτὲς τελετὲς ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Συμμετεῖχαν καὶ τὰ ζῶα ἀκόμη.

'Από τὴν παραμονὴ ἀκόμη οἱ ἱερεῖς εἰδοποιοῦσαν ὅτι θὰ κάνουν λιτανεία τὴν ἑπομένη. 'Η ἡμέρα συνήθως ἦταν καθημερινὴ καὶ μάλιστα Τετάρτη ἢ Παρασκευή. Τὴν ἡμέρα τῆς λιτανείας ὅλοι ἐνήστευαν καὶ πήγαιναν νηστικοὶ στὴν ἐκκλησία. 'Ενῶ ὅλα τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ κλεισμένα στοὺς σταύλους, ἔμειναν ἀτάϊστα καὶ ἀπότιστα μέχρι τὴν ὥρα ποὺ θὰ τελείωνε ἡ λιτανεία. "Ωστε μὲ τὰ μουγγρίσματά τους νὰ προκαλέσουν τὸν οἶκτο καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

"Ολοι οἱ χωρικοὶ συγκεντρώνονταν στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία. 'Εκεῖ ὁ παπᾶς ἐδιάβαζε ἁγιασμὸ καὶ ἔπειτα ἔπαιρναν τὰ παιδιὰ τὶς εἰκόνες καὶ ὅλοι μαζὶ πήγαιναν σὲ δύο ἄλλα ξωκκλήσια. "Επειτα ὅλη ἡ ἀκολουθία περνοῦσε ἀπὸ ὅλους τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ. Σὲ κάθε σταυροδρόμι ἐγονάτιζαν ὅλοι καὶ ὁ ἱερεὺς γονατιστὸς ἐδιάβαζε προσευχὲς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν Θεό. Οἱ νοι-

κοκυρὲς ἔβγαζαν ἔξω στὶς πόρτες μιὰ εἰκόνα, θυμίαμα στὸ θυμιατὸ κι' ἕνα κουβᾶ νερό. Ὅταν πλησίαζαν τὰ εἰκονίσματα ἔρριχναν τὸν κουβᾶ τὸ νερὸ καὶ μετὰ περνοῦσαν. Ὅταν τελείωναν ὅλο τὸ χωριὸ ἐπέστρεφαν τὶς εἰκόνες στὴν ἐκκλησία καὶ ἡ τελετὴ ἐτελείωνε.

Σὲ περίοδο ἐπίσης ἀνοβρίας ἡ δασκάλα τοῦ χωριοῦ ἔπαιρνε τὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ τὰ ἔβγαζε στ' ἀμπέλια ὅπου γυρνοῦσαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ ἔψαλλαν «Κύριε ἐλέησον». Ὥστε οἱ ἀθῶες παιδικὲς φωνοῦλες νὰ ἀποτρέψουν τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προκαλέσουν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ

Προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι.

Χαρακτηριστικὸν φανέρωμα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς ποὺ τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὸ παρελθὸν καὶ πάντα εἶναι ἀνήσυχη γιὰ τὸ μέλλον, εἶναι αἱ προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίαι. Σημειώνομεν μερικὲς ἀπὸ τὶς πολλὲς ποὺ ἐπηρεάζουν ἀφάνταστα τὴν ζωὴ τῶν Σκοπιανῶν.

— Ὅταν παίζει τὸ μάτι ἂν εἶναι τὸ δεξὶ τὄχουν σὲ καλὸ ἂν τὸ ἀριστερὸ σὲ κακὸ ἢ καὶ τὸ ἀντίθετο.

— Ὅταν βουΐζει τὸ αὐτὶ «περνάει ἡ τύχ' μου» ἔλεγαν ἢ κάποιος μιλάει γιὰ μένα.

— Ὅταν ἔχεις φαγούρα στὴ παλάμη θὰ πάρῃς χρήματα ἢ θὰ δώσῃς.

— Ὅταν σὲ τρώει ὁ λαιμὸς κάποιος μιλᾶ γιὰ σένα.

— Ὅταν σπάσῃ καθρέπτης στὸ σπίτι, δὲν τὄχουν σὲ καλό.

— Ἂν πέσῃ ἡ καντήλα ἢ τὸ εἰκονοστάσι τὸ ἔχουν γιὰ πολὺ κακό.

— Ἂν τὸ παιδὶ ἀρκουδίσῃ φίλος θἄρθῃ στὸ σπίτι.

— Ὅταν τὰ ξύλα στὴ φωτιὰ καθὼς καίγονται βγάζουν βοή, λένε κάποιος μᾶς ἔχει κουβέντα.

Λένε μάλιστα καὶ τὴν ἑξῆς φράση: «Ἂν εἶναι φίλος νὰ χαρῇ, ἂν εἶναι ἐχθρὸς νὰ σκάσῃ».

— Ἂν συναντήσῃς στὸ δρόμο σου παπᾶ ἢ γυναῖκα μαυροφορομένη ἢ χήρα θὰ σοῦ ἔλθῃ γρουσουζιά.

— Ἂν σοῦ κόψῃ τὸ δρόμο σου λαγός, κάποιο κακὸ θὰ σοῦ συμβῇ.

— Ἂν λαλῇ κουκουβάγια σ' ἕνα σπίτι κάποιος θὰ πεθάνῃ. Τὴν θεωροῦν καταραμένο πουλί.

— Ἂν λαλήσῃ κόττα σὰν πετεινός, κάποιο μεγάλο κακὸ θὰ συμβῇ στὸ σπίτι.

— Ὅταν ὁ σκύλος οὐρλιάζει εἶναι κακό.

— Ὅταν ἡ γάτα νίβεται καὶ κοιτάζει κατὰ τὴ θύρα μουσαφίρης θἄρθῃ.

— Ὅταν πέσῃ μπροστά σου ἀπὸ τὸ ταβάνι μιὰ ἀράχνη μὲ κλωστή, θἄρθῃ μουσαφίρης στὸ σπίτι.

— Ὅταν δῆς μυρμήγκια κόκκινα φτερωτὰ κάποιος θὰ πεθάνῃ.

— Ὅταν ἐλούζοντο τὴν νύκτα δὲν ἔριχναν τὰ νερὰ ἔξω πρὶν ρίξουν μέσα στὸν «λεγὲν» (λεκάνη μπακιρένια) ἕνα κάρβουνο ἀναμμένο. Ὅταν τὰ ἔχυναν ἔλεγαν: «Ὄξω τὸ κακὸ στἄγρια βουνὰ καὶ στἄκαρπα δένδρα.

— Δὲν ἀνοίγουν τὰ μπαοῦλα ποτὲ τὴ νύχτα, γιατὶ τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ ἔμπαινε μέσα καὶ λέκιαζε τὰ ροῦχα.

— Στὴν ἴδια πετσέτα δὲν σκουπίζονταν δυὸ μαζὶ γιατὶ θὰ μάλωναν.

— Ὅταν ἕνα παιδὶ ἔβγαζε τὸ δόντι του, τὸ πετοῦσε ἐπάνω σὲ μιὰ στέγη λέγοντας. «Νὰ κουρούνα κόκκαλο καὶ δόσμου σιδερένιο, νὰ τσακιῶ τὰ μάρμαρα καὶ τρώγω παξουμάδια».

— Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ δὲν ἔκοβαν τὰ νύχια καὶ ἔλεγαν:

«Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ
τὰ νύχια σου μὴν κόψῃς
καὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῇς
ἂν θέλῃς νὰ προκόψῃς».

— Ὅταν εἶχε πολὺ καιρὸ νὰ βρέξῃ καὶ ἔβλεπαν μαῦρα σύννεφα στὸν οὐρανὸ τὰ παιδιὰ φώναζαν τραγουδιστά.

«Βρέξε Θεέ μου μιὰ βροχὴ
μιὰ βροχὴ ἀντίβροχη
νὰ κατέβῃ στὸ τσαρσὶ
νὰ φτηναίνῃ τὸ ψωμὶ
νὰ τὸ τρώνα οἱ φτωχοί».

Ὅταν ἔβρεχε τὰ παιδιὰ ἐφώναζαν:

«Βρέχ' Βρέχ' Βραχανὶζ
τὴ παππᾶ ὁ γυιὸς γκαρίζ'
καὶ ἡ μπάμπου κοσκινίζ'».

— Ποτὲ στὸ δρόμο δὲν περικόφτανε ἄνθρωπο ἢ ζῶο ἢ ἁμάξι φορτωμένο. Ἔπρεπε νὰ σταθοῦν περιμένοντας νὰ περάσῃ.

— Ὅταν τρομάζουν στὸν κόρφο τους φτύνουν καὶ λένε: «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ σκορπᾶ πάντα τὰ κακά». Πίνουν ἀκόμη καὶ λίγο νερό.

— Μετὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πετοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι στάχτη καὶ σκουπίδια, γιατὶ πετοῦν ἔτσι τὴν εὐτυχία τοῦ σπιτιοῦ.

— Τὴν νύχτα δὲν ἐπιτρέπεται οἱ γυναῖκες νὰ κυττάζουν στὸν καθρέπτη γιατὶ χηρεύουν.

— Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κοιμοῦνται σὲ νεραδιὰ (μέρος ὑγρὸ ποὺ βαστάει ὑγρασία, καὶ τὸ καλοκαῖρι, γιατὶ ἐκεῖ τὴν νύχτα χορεύουν οἱ νεράϊδες).

— Ἅμα λαλεῖ ἡ κουκουβάγια, ἀνεβασμένη ψηλά, εἶναι σημάδι ξηρασίας, ἅμα λαλεῖ κάπου χαμηλὰ προμηνύεται βροχή.

— Ἅμα μπουμπουνίζει συχνὰ τὸν μεγάλο μῆνα (Γενάρη) εἶναι σημεῖον ὅτι θὰ πεθάνουν οἱ μεγάλοι, ἂν μπουμπουνίζει τὸ Φλεβάρη θὰ πεθάνουν οἱ μικροί.

'Ονειρομαντία.

Οἱ νέες στὸν Π. Σκοπό, ὅπως καὶ σήμερα ἀκόμη, συνήθιζαν ὡρισμένες ἡμέρες τοῦ χρόνου, νὰ βάζουν κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλο τὸ βράδυ διάφορα ἀντικείμενα γιὰ νὰ ὀνειρευτοῦν τὸν νέο, ὁ ὁποῖος θὰ γίνη ὁ σύντροφος τῆς ζωῆς τους π.χ.

— Τὴν Πρωτοχρονιὰ ἔβαζαν κάτω ἀπὸ τὸ μαξηλάρι μιὰ βούκα ἀπὸ τὴν βασιλόπιτα.

— Τῶν 'Αγίων Θεοδώρων ἔβαζαν κόλλυβα (συνήθιζαν καὶ τώρα ἀκόμη συνηθίζουν, τὴν ἡμέρα ἐκείνη νὰ πηγαίνουν κόλλυβα στὴν ἐκκλησία).

— Κουφέτα ἀπὸ τὴ νύφη. "Οταν γινόταν γάμος στὸ χωριὸ τὴν ὥρα ποὺ ὁ κουμπάρος ἔριχνε κουφέτα στοὺς νεονύμφους, στὸν χορὸ τοῦ 'Ησαΐα προσπαθοῦσαν νὰ πάρουν ἀπὸ τὰ κουφέτα ἐκεῖνα γιὰ νὰ βάλουν τὸ βράδυ στὸ μαξιλάρι.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ

Οἱ παλιοὶ ἐπίστευαν ὅτι, ἡ βροντὴ ἐδημιουργεῖτο ἀπὸ τὸν θόρυβο ποὺ κάνουν τ' 'Αηλιᾶ τἄλογα καὶ τὸ ἁμάξι του ψηλὰ στὸν οὐρανό, ὅταν τρέχουν. "Οταν εἶχε μεγάλη μπόρα μὲ βροντὲς καὶ ἀστραπές, γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸν κεραυνόν, ἔριχναν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ κόκκινο αὐγὸ τῆς Μ. Πέμπτης ἢ ἄναβαν τὶς λαμπάδες τῆς λαμπρῆς καὶ τὶς κρατοῦσαν στὰ χέρια.

Γιὰ τὸ ἀστροπελέκι ἔλεγαν ὅτι εἶναι μιὰ πέτρα στρογγυλὴ καὶ μυτερὴ στὸ ἕνα της ἄκρον, σὰν τὴν σβούρα, τὴν ὁποίαν εὕρισκαν βαθειὰ στὴ γῆ. "Επεφτε τὴν ὥρα ποὺ ἔπεφτε ὁ κεραυνός. "Οποιος εὕρισκε τέτοια πέτρα τὴν ἔπαιρνε καὶ τὴν ἔβαζε στὸ εἰκονοστάσι.

— Τὴν "Ιριδα τὴν ἔλεγαν «δόξα». 'Ανάλογα μὲ τὸ χρῶμα τῆς "Ιριδος ποὺ ἐπικρατοῦσε, προμάντευαν τὴν ἐσοδεία τῆς χρονιᾶς π.χ. "Αν ἐπικρατοῦσε τὸ κόκκινο, ἐφέτος ἔλεγαν, θἄχη πολλὰ κρασιά. "Αν ἐπικρατοῦσε τὸ κίτρινο πολὺ λάδι. Κι' ἂν ἐπικρατοῦσε τὸ πράσινο πολλὰ σπαρτά.

Προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ.

'Απὸ ὡρισμένα σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἄλλα ἀντικείμενα προεμάντευαν τὸν καιρὸ τῆς ἑπομένης ἡμέρας ἢ μιᾶς ἐποχῆς ἢ καὶ μηνός. "Ητοι:

— "Οταν τὰ δένδρα ἔχουν πολλοὺς καρποὺς πίστευαν ὅτι ὀχειμῶνας θὰ εἶναι βαρύς.

— "Οταν ὁ ἥλιος βασίλευε σὲ σύννεφο θὰ βρέξη.

— "Οταν ἡ δύση εἶναι κόκκινη θὰ σηκωθῇ ἀέρας.

— "Οταν ὁ ἥλιος καίει πολύ, θὰ βρέξη.

— "Οταν τὸ φεγγάρι ἔχει ἁλώνι, θὰ σηκωθῇ πολὺς ἀέρας.

— Ἂν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου εἶναι καλὴ ἡμέρα, 40 ἡμέρες θὰ ἔχουμε καλοκαιρία.

— Ὅτι καιρὸς εἶναι τὴν ἡμέρα τῆς Ὑπαπαντῆς θὰ κρατήσῃ σαράντα ἡμέρες.

ΔΗΜΩΔΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗ

1) Τὸ πάτημα: Πέφτει κάτω αὐτὸς ποὺ πονάει τὸ σῶμα του, μπρούμητα, καὶ τὸν πατάει κάποιος. Ἔτσι οἱ πόνοι φεύγουν.

2) Τὰ πάκια ἢ σήκωμα τῶν νεφρῶν (ἔπεσαν τὰ πάκια του συνήθιζαν νὰ λένε). Πολλὲς φορὲς στὸν Π. Σκοπὸ ἤξευραν νὰ σηκώνουν τὰ πάκια (νεφρά). Ἔπεφτε κάτω ὁ ἄρρωστος μπρούμητα, καὶ σήκωναν τὸ δέρμα στὴν περιοχὴ ποὺ βρίσκονται τὰ νεφρά. Ἀφοῦ τὰ τραβοῦσαν πολλὴ ὥρα ἔκαναν μετὰ μιὰ ἀλοιφὴ ποὺ τὴν ἔλεγαν «γιακί». Τὴν παρασκεύαζαν ὡς ἑξῆς. Ἔπαιρναν ἀσπράδι αὐγοῦ καὶ σαπουνάδα. Τὰ κτυποῦσαν πολλὴ ὥρα μὲ τὸ κουτάλι ἢ τὰ δάκτυλα καὶ γινόταν μιὰ «κόλληση σπουδαία». Μὲ αὐτὴ ἄλοιφαν τὴν μέση τοῦ ἀρρώστου καὶ τὸν ἄφηναν. Ἔτσι τὰ πάκια ἐρχόταν στὴ θέσι τους.

3) Ζεστὸ τοῦβλο. Ὅταν πονοῦσε ἡ κοιλιὰ ἢ εἶχαν κωλικὸ ἔπαιρναν ἕνα τοῦβλο ἢ ἕνα κομμάτι ἀπὸ κεραμύδι, τὸ ἐθέρμαναν, τὸ ἔβρεχαν μὲ ξύδι καὶ τὸ ἔβαζαν στὴν κοιλιὰ ἢ καθόταν ἐπάνω.

4) Βεντοῦζες. Γιὰ βαρειὰ κρυολογήματα καὶ στὴν πνευμονία ἢ «πόντα» ὅπως τὴ λέγανε. Ἡ πίτερα ζεστὰ καὶ ἄμμο.

5) Βδέλλες. Γιὰ τὴ ζάλη ἢ γιὰ πρίξιμο, ἔβαζαν βδέλλες καὶ τραβοῦσε τὸ κακὸ αἷμα.

6) Φλεβοτομία. Αὐτὴ τὴ χρησιμοποιοῦσαν ὡς μέσον διὰ τὴν διατήρηση τῆς ὑγείας. Μόλις ἔμπαινεν ὁ Μάϊος συνήθιζαν ν' ἀφαιροῦν αἷμα ἀπὸ τὶς φλέβες γιὰ νὰ φύγῃ τὸ παλιὸ καὶ νὰ πάρουν καινούργιο. Γιατὶ πίστευαν ὅτι αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ἀλλάζει τὸ αἷμα. Τὴν φλεβοτομία τὴν χρησιμοποιοῦσαν καὶ σὲ ζάλη, ποὺ προερχόταν ἀπὸ πίεσι.

7) Σιναπισμοί. Γιὰ κρυολογήματα καὶ «σφαγιό». Τοὺς παρασκεύαζαν ὡς ἑξῆς: Σ' ἕνα πανὶ ἔβαζαν λίγο ζυμάρι καὶ ἐπάνω ἔριχναν στουμπισμένο σινάπι. Τὸ παρασκεύασμα αὐτὸ τὸ ἔβαζαν στὸ «σφαγιὸ» καὶ περνοῦσε. Διότι τὸ σινάπι εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ καίῃ.

8) Ἔμπλαστρα. Τὰ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ κρυολογήματα καὶ τὰ ἔβαζαν στὰ μέρη τοῦ σώματος ποῦ πονοῦσαν. Τὰ κατασκεύαζαν μὲ ἀσπράδι αὐγοῦ καὶ σαπούνι. Τὰ κτυποῦσαν λίγη ὥρα, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω σ' ἕνα πανὶ ἔριχναν ἀπὸ πάνω κτυπημένο θυμίαμα καὶ τὰ κολλοῦσαν στὰ μέρη ποῦ πονοῦσαν. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν «κρυόμπλαστρα».

9) Καταπλάσματα. Ἀπὸ ρύζι βρασμένο ἢ λιναρόσπορο ἢ πράσο ψημένο. Τὰ ἔβαζαν σὲ δοθιῆνες ἢ «βουζούνια».

10) Κρεμμύδια κτυπημένα γιὰ κτυπήματα.
11) Δέρμα ἀπὸ πρόβατο γιὰ κτυπήματα.
12) Βούτυρο φρέσκο γιὰ ἐσωτερικὴ αἱμορραγία.

'Ασθένειες καὶ τρόποι θεραπείας.
("Οπως μοῦ τὰ περιέγραψε κάποια θεία μου ὀνόματι Χρυσάνθη Σκαρλατοπούλου).

1) 'Αδενῖτις ('Ακρούμ). Κατ' ἀρχὰς πήγαιναν στὶς εἰδικὲς γυναῖκες καὶ τὸ γήτευαν μὴν εἶναι ἀπὸ μάτι. Κι' ἂν δὲν περνοῦσε μὲ τὸ γήτεμα προσπαθοῦσαν νὰ τὸ θεραπεύσουν μὲ καταπλάσματα ἀπὸ ζυμάρι καὶ νισαντῆρι (χλωριοῦχον ἀμμώνιον). "Αν ἐν τῷ μεταξὺ ἔκανε δύο τὸ ἔβαζαν λαπάδες μὲ ρύζι ἢ λιναρόσπορο.

2) Αἱμορραγία. "Οταν κανεὶς ἔκοβε ἕνα μέρος τοῦ σώματός του καὶ δὲν σταματοῦσε τὸ αἷμα ἔβαζαν καπνὸ κομμένο ἢ μάπλο (κοτσάνι ἀπὸ παπούρι ὑδρόβιο φυτὸ) ἢ σπαθόχορτο μὲ λάδι (σπαθόλαδο).

3) Αἱμορροΐδες. "Εβαζαν βδέλλες νὰ ρουφήξουν τὸ ἀκάθαρτο αἷμα. "Η ἔπαιρναν χόρτα ζωχούς, τὰ ἔβραζαν καὶ ἔπιναν τὸν ζωμό.

4) 'Αμυγδαλῖτις. ("Εχει λαιμὸ λέγανε, πονεῖ ὁ λαιμός του). Γιὰ θεραπεία πήγαιναν πρῶτα τὸν ἄρρωστο σὲ εἰδικὴ γυναῖκα καὶ τὸν πατοῦσε τὸν λαιμό του μὲ τὸ δάκτυλο. 'Εξωτερικὰ ἔβαζαν καταπλάσματα μὲ ἐλιὲς σπασμένες μὲ τοὺς πυρῆνες μαζί, ἢ μὲ προζύμι καὶ λίγο λάδι. 'Επίσης ἔκαναν γαργάρες μὲ στύψη (στυπτηρία) μὲ σοῦζο, σόδα τοῦ φαγητοῦ. 'Ως μαλακτικὸν τοῦ λαιμοῦ ἔβραζαν φύλλα μολόχας (μαλάχης) ἢ ἄνθη φοξυλιᾶς στεγνωμένα, καὶ ἔπιναν τὸν ζωμό.

5) "Ανθρακας (νταλάκ). 'Η φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια, πίστευαν ὅτι προέρχεται ἀπὸ μυῖγα ἀκάθαρτη, ἢ νταλακιασμένο ζῶο. Πήγαιναν πρῶτα δὲ εἰδικὸ ἄνθρωπο ποὺ ἤξερε νὰ τὸ γητεύῃ. Αὐτὸς ἔπαιρνε ἕνα μεγάλο καρφὶ τὸ κοκκίνιζε στὴ φωτιὰ καὶ μὲ τὴν μυτερὴ ἄκρη ἔκαιγε τὸ μέρος ποὺ εἶχε τὴν πληγή. Μετὰ τὸ κάψιμο ἔβαζε στὴν πληγὴ ριζολαπᾶ ἢ λιναρόσπορο. Μὲ πλέον ἀνώδυνον τρόπον ὅμως ἐθεράπευεν τὸν ἄνθρακα στὸν Σκοπὸ ὁ Γιώργης 'Αρβανίτης. Αὐτὸς ἔμενε στὸ Κουρούντερε, ἕνα χωριὸ μιὰ - δυὸ ὧρες μακρυά. Κατέβαινε στὸ Σκοπὸ κάθε φορὰ ποὺ τὸν καλοῦσαν νὰ γιατρέψῃ ἕναν ἄρρωστο ἀπὸ νταλάκ.

Πρῶτα, πρῶτα, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ ἂν τὰ σπειράκια ποὺ παρουσιαζόταν ἦταν νταλάκι, τὸ κεντοῦσε λίγο μὲ μιὰ βελόνα. "Αν ὁ ἄρρωστος αἰσθανόταν τὸ κέντημα, τότε ἦταν ἡ φοβερὴ αὐτὴ ἀρρώστεια. 'Αμέσως ἔβραζε ρύζι κοπανισμένο μὲ ζάχαρη καὶ τὸ ἔβαζε ζεστὸ ζεστὸ ἐπάνω στὸ σπειρὶ κατ' εὐθείαν καὶ ὄχι σὲ πανί. Τέσσερες -πέντε φορὲς τὴν ἡμέρα καὶ ἄλλες τόσες τὴν νύκτα ἄλλαζε τὸ κατάπλασμα αὐτό, πρὶν προφθάσῃ νὰ κρυώσῃ, διασταυρώνοντάς το, κάθε φορὰ καὶ ψιθυρίζοντας κάτι λόλια «ἁγικά». Τὸ κατάπλασμα αὐτὸ

εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ξεπρήξῃ ἐκεῖνο τὸ μέρος σιγὰ - σιγὰ καὶ ν' ἀνοίξῃ τὸ σπειρί. Μιὰ μικρὴ τρυπίτσα ἄνοιγε, καὶ ἀπὸ κεῖ τραβοῦσε τὸ ὑγρό. Συγχρόνως τὸ κατάπλασμα ἔτρεφε τὴν πληγὴ καὶ θεραπεύτανε χωρὶς καρφιὰ καὶ καψίματα, ποὺ καὶ πόνους ἔφερναν τρομεροὺς καὶ σημάδια βαθειὰ ἄφηναν.

«Χρόνια γιάτρευε ἔτσ' τὸ νταλὰκ ὁ Ἀρβανίτης ὁ Γιώργης».

6) Τὸ ἀνεμοπύρωμα (ἐρυσίπελας). Στὸ Σκοπὸ τὸ ἔλεγαν «κοκκινιάδ» καὶ παρουσιαζόταν κυρίως στὸ πρόσωπο καὶ τὶς κνῆμες τῶν ποδιῶν. Ὁ ἄρρωστος εἶχε ρίγη ἀπότομο ἀνέβασμα τοῦ πυρετοῦ καὶ ἐμετούς. Μιὰ πλάκα κόκκινη σκέπαζε τὸ δέρμα σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος.

Κάποτε εἶχε πολὺ κακὰ ἐπακόλουθα καὶ γινόταν ἀκόμη καὶ γάγγραινα. Ὅταν ἦταν ἐλαφρᾶς μορφῆς, κρατοῦσε 6—10 ἡμέρες καὶ περνοῦσε μὲ τὸ «γήτεμα». Μερικὲς γυναῖκες ποὺ ἤξευραν νὰ τὸ γητεύουν ἔκαναν ὡς ἑξῆς: Σκέπαζαν μ' ἕνα κόκκινο πανὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο ποὺ ἦταν τὸ «κοκινάδ'» (ἂν ἦταν στὸ πρόσωπο σκέπαζαν ὁλόκληρον τὸ κεφάλι). Ὕστερα μὲ ἄκλωστο λινάρι ἔκαναν 3 μικρὰ στρογγυλὰ στεφάνια καὶ ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ καθενὸς δύο ἄλλα κομμάτια λινάρι σταυρωτά. Ἀναβαν ἔπειτα ἕνα κερὶ «Χατζήδικο» (ἀπὸ τὸν ἅγιο Τάφο) καὶ παίρνοντας ἕνα ἕνα τὰ στεφάνια μὲ τὸ σταυρό, τὰ ἔβαζαν ἐπάνω στὸ κόκκινο πανὶ καὶ σκέπαζε τὸ κόκκινο μέρος τοῦ ἀρρώστου καὶ τὰ ἔδιναν φωτιὰ μὲ τὸ ἀναμμένο κερί. Κάθε φορὰ ποὺ καιγότανε κι' ἕνα στεφάνι ἡ γυναῖκα ἔλεγε: «Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾶ καὶ σκορπᾶ ὅλα τὰ κακά», ἐνῶ ὁ ἄρρωστος ταραζότανε λιγάκι ἀπὸ φόβο μήπως καῇ. Τὸ κερὶ ἐκεῖνο τὸ ἔσβηναν ὕστερα μέσα σ' ἕνα φλυτζάνι νερὸ καὶ σηκώνοντας τὸ κόκκινο πανί, σταύρωναν τὸν ἄρρωστο μὲ τὸ σβησμένο κερὶ ποὺ πονοῦσε καὶ ἔλεγαν κάτι «ἁγιακὰ» πάλι λόγια. Τὸ γήτεμα γινόταν τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα. Πρωί, μεσημέρι καὶ βράδυ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔβαζαν συχνὰ καταπλάσματα ἐπάνω μὲ πίτερα βρασμένα, μὲ χαμομῆλι καὶ τὸ ἀνεμοπύρωμα σὲ λίγες ἡμέρες γιατρευότανε.

7) Δοθιῆνες (βοῦζνο - καλόγερος). Γιὰ νὰ θεραπεύσουν τοὺς δοθιῆνες ἔβαζαν ζεστὸ νερὸ σ' ἕνα μπουκάλι. Ἄδειαζαν κατόπιν τὸ νερὸ καὶ τὸ ζεστὸ στόμιο τοῦ μπουκαλιοῦ τὸ προσήρμοζαν ἐπάνω στὸν δοθιῆνα, τὸ κρατοῦσαν λίγη ὥρα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὧρες ἄρχιζε νὰ ἐξαλείφεται. Προσπαθοῦσαν ἐπίσης νὰ τὸ θεραπεύσουν καὶ μὲ διάφορα καταπλάσματα κρεμμύδια ψημμένα μὲ λάδι καὶ σαπούνι, προζύμι μὲ ζάχαρη καὶ λάδι, καὶ ντομάτα μὲ ζάχαρη. Ὅταν ἄνοιγε ἡ πληγὴ γιὰ νὰ καθαρίσῃ ἀπὸ τὰ ὑγρὰ ἔβαζαν σαπούνι καὶ ζάχαρη, μαύρη σταφίδα καὶ πεντάνευρο.

8) Ἐλονοσία (θέρμη) .Γιὰ τὴν ἐλονοσία χρησιμοποιοῦσαν εἰδικὸ χόρτο τὸ πελῖνο, ἕνα χόρτο πολὺ πικρό, τὸ ὁποῖον ἔβραζαν καὶ τὸ ἔδιναν στὸν ἄρρωστο γιὰ νὰ γίνῃ καλά. Ἐπίσης ἔδιναν στὸν ἄρρωστο καὶ κινίνο «σουλφάτο». Γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας ὅπως καὶ γιὰ ἄλλες κατέφευγαν πολὺ καὶ στὶς «χάρες». Πήγαιναν τὴν ἐκκλησία, τὴν Ἁγιούδα, Ἁγία Παρασκευή, Ἁγία Κυριακή, πλύνονταν μὲ ἁγίασμα, ἄφηναν μιὰ κλωστὴ ἢ

μιὰ τρίχα ἀπὸ πάνω τους καὶ παρακαλοῦσαν νὰ φύγῃ τὸ κακὸ ἀπὸ πάνω τους.

9) Εὐλογιά. Ὅταν εἶχαν στὸ σπίτι ἄρρωστον ἀπὸ εὐλογιά, νήστευαν ἀπὸ φαγητά. Δὲν τσιγάριζαν καὶ δὲν μαγείρευαν, δὲν ἄναβαν φωτιά. Δὲν ἔκαναν καμμιὰ δουλειά. Καὶ ἔπρεπε ὅλα μέσα στὸ σπίτι νὰ εἶναι καθαρά. Τὴν εὐλογιὰ τὴν φανταζόταν σὰν μιὰ γυναῖκα ποῦ γυρνοῦσε στὰ σπίτια αὐτῶν ποῦ εἶχαν ἄρρωστο. Γιὰ νὰ τὴν καλοπάρουν λοιπὸν καὶ νὰ φύγῃ εὐχαριστημένη καὶ γρήγορα ἀπὸ τὸ σπίτι ἔκαναν τὸ ἑξῆς:

Ἔχριζαν τὸ τζάκι νὰ εἶναι καθαρό, ἔστρωναν μιὰ καθαρὴ πετσέτα, ἔβαζαν μιὰ κούπα χωμάτινη μὲ «σερμπέτι» (νερὸ καὶ ζάχαρη) κι' ἕνα κουτάλι γιὰ νἄρθῃ ἡ εὐλογιὰ νὰ φάῃ καὶ νὰ φύγῃ εὐχαριστημένη. Νὰ περάσῃ ἔτσι μὲ τὸ καλὸ καὶ ἡ ἀρρώστεια.

Στὶς πληγὲς τοῦ ἀρρώστου ἔβαζαν μαστίχα.

10) Ἴκτερος (κιτρινάδα). Γιὰ νὰ θεραπεύσουν τὸν Ἴκτερο κόβουν τρεῖς ξυραφιὲς ἀνάμεσα στὰ φρύδια, ὥστε νὰ τρέξῃ αἷμα. Ἄλλος τρόπος θεραπείας ἦταν ὁ ἑξῆς: Ἔπιαναν τὴ γλῶσσα μ' ἕνα καλάμι, τὴν σήκωναν ἐπάνω, τὴν τέντωναν καὶ ἔκοβαν δύο μικρὲς φλέβες ποὺ εἶναι κάτω ἀπὸ τῆς γλώσσας τὴ ρίζα. Ἔτρεχε ἀρκετὸ αἷμα καὶ ὁ ἄρρωστος γινόταν καλὰ (γιάνισκε). Μερικοὶ χρησιμοποιοῦσαν καὶ ἕναν τρίτον τρόπον γιὰ τὴ θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας. Ἔπαιρναν καρπὸ ἀπὸ πυκραγγουριὰ τὸν ἔστιβαν καὶ ἀπὸ τὸ ὑγρὸ ἐκεῖνο ἔριχναν μερικὲς σταλαγματιὲς στὴ μύτη τοῦ ἀρρώστου. Ἄρχιζε τότε νὰ τρέχῃ ἀπὸ τὴ μύτη ἕνα κίτρινο ὑγρὸ καὶ ὁ ἄρρωστος γινόταν καλά.

11) Ἰσχυαλγία (μέση). Ἅμα πονεῖ ἡ μέση (κόβ' ἡ μέση) φωνάζουν μιὰ γυναῖκα ποὺ εἶχε γεννήσῃ δίδυμα. Ξαπλώνεται ὁ ἄρρωστος στὸ κατώφλι τῆς πόρτας καὶ ἡ γυναῖκα πατοῦσε ἐπάνω στὸ μέρος ποὺ πονοῦσε. Ὁ ἄρρωστος πονοῦσε πολὺ καὶ φώναζε: (οὐρλιάζ' ἀπὸ τὸν πόνο). Ἡ γυναῖκα τὸν ρωτοῦσε: «Τί ἔχσ' καὶ πονᾶς; Ἔκοψα καὶ πονῶ, ἀπαντοῦσε ὁ ἄρρωστος. Καὶ γὼ ἔκανα δίδυμα, ἔλεγε ἡ γυναῖκα καὶ ὑγείανα καὶ σὺ ἔκοψες κι' ἀ γιάνῃς». Τρεῖς φορὲς τὸν ρωτοῦσε καὶ κατέβαινε. Ἔτσι ὁ ἄρρωστος γινόταν καλά. Ἄλλος τρόπος θεραπείας ἦταν ὁ ἑξῆς: Ἔστρωναν μιὰ κουβέρτα στὸ πάτωμα καὶ ξάπλωναν πάνω τὸν ἄρρωστο εἰς ὑπτίαν θέσιν (ἀνάσκελα), χωρὶς μαξιλάρι. Ἕνας γέρος ἄνθρωπος καθόταν ἐπάνω στὰ πόδια του καὶ τὸν κρατοῦσε σφικτά. Ἕνας ἄλλος στεκόταν πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ ἔπιανε τὸν ἄρρωστο ἀπὸ τὸ πηγούνι, περνώντας τὰ χέρια κάτω ἀπὸ τὶς μασχάλες. Τραβοῦσε τὸν ἄρρωστο ἀπότομα πρὸς τὰ ἐπάνω (τὸν ταρτίζει) ἕως ὅτου τρίξῃ ἡ μέση του.

12) Καλαγκάθι (φοβερὸς πόνος σὲ δάκτυλο τοῦ χεριοῦ). Τὸ θεράπευαν μὲ καταπλάσματα ποὺ ἔκαναν μὲ λάδι, σαπούνι ἄπιαστο, λίγδα πρόβια καὶ ζάχαρη. Τὰ ἔβαζαν μέσα σὲ φλοιὸ (τσέφλιο κρεμμυδιοῦ). Τὰ ἄφηναν νὰ βράσουν λίγο πάνω σ' ἕνα ἀναμμένο κάρβουνο, τὸ ἔδεναν μετὰ στὸ δάκτυλο ποὺ πονοῦσε. Ἄλλα μέσα τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὴν θεραπεία

του ἦταν τὰ ἑξῆς: "Ανθη ἀπὸ ἀγκαθιά, τὰ στούμπιζαν καὶ τὰ ἔβαζαν στὸ δάκτυλο, ποὺ πονοῦσε. "Η ἔπαιρναν ἕνα βάτραχο τὸν ἔσχιζαν καὶ τὸν ἔβαζαν ἐπάνω. 'Ακόμη γιὰ νὰ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὸν τρομερὸ πόνο βύθιζαν τὸ δάκτυλο ποὺ πονοῦσε μέσα σὲ ὠμὸ αὐγό.

13) Κοκκίτης (μπουγματζές). Γιὰ θεραπεία ἔδιναν στὸ ἄρρωστο παιδὶ γαϊδουρινὸ γάλα.

14) Κοῦρμπες. "Οταν ἕνα παιδὶ ποὺ θηλάζει μυρίζει τὸ στόμα του, ἀδυνατίζει πολὺ καὶ κόβεται ἡ ὄρεξίς του ἔλεγαν ὅτι ἔχει κοῦρμπες. 'Ωρισμένες γυναῖκες ἤξευραν νὰ θεραπεύουν τὶς κοῦρμπες μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο.

"Εβαζαν ἕνα τσουκάλι χωμάτινο στὴ φωτιὰ γεμάτο νερό. Τὸ στόμιό του ἦταν κλειστό, ὅπως ἕνα «χηνόστομο» καθὼς ἔλεγαν. "Οταν τὸ νερὸ ἄρχιζε νὰ βράζῃ ἔρριχναν μέσα, ὡρισμένα χόρτα, τὰ ὁποῖα διάβαζαν λέγοντας, ποὺ κρατοῦσαν μυστικά. Μετὰ ἀπὸ λίγη ὥρα κατέβαζαν τὸ τσουκάλι ἀπὸ τὴ φωτιὰ γιὰ νὰ κρυώσῃ λίγο τὸ νερό. 'Εν τῷ μεταξὺ ξεγύμνωναν τὸ παιδὶ καὶ τὸ ἐκάθιζαν ἐπάνω στὸ τσουκάλι ὥστε μὲ τὸν ἀτμὸ ποὺ ἔβγαινε νὰ ἱδρώσῃ. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνετο δύο - τρεῖς φορὲς καὶ τὸ ἄρρωστο παιδὶ γινόταν καλά.

15) Οἴδημα (πρήξιμο). "Οταν ἐπρήζετο ἕνα μέρος τοῦ σώματος ἔκοβαν μικρὰ μικρὰ κομμάτια τὴ σκορδοραμαθιά, τὰ ἔβραζαν μὲ πίτερο ἀπὸ σίκαλη ἔκαναν κατάπλασμα καὶ τὸ ἔβαζαν ἐπάνω στὸ πρήξιμο.

16) "Ογκος τῆς μασχάλης (κιοπὲκ - μεσεσί). Γιὰ νὰ θεραπευθῇ ἔπρεπε νὰ τὸ βυζάξῃ μαῦρο κουτάβι (σκυλὶ μικρό).

17) Λύσσα. "Οταν ἐδάγκωνε λυσσασμένος σκύλος κανένα ἄλλο ζῶο καὶ ἐλύσσαζε, ἐμάζευαν ὅλα τὰ ζῶα τῆς ἀγέλης, τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ τὰ ἐπήγαιναν σ' ἕνα μέρος ἀνοικτό. 'Εκεῖ ἕνας ποῦ ἐθεωρεῖτο εἰδικὸς γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτή, ἔμπαινε στὴ μέση τῶν ζώων ὁλόγυμνος. "Επαιρνε δυὸ ξυλαράκια ἀπὸ φουντουκιά, τὰ ἔτριβε τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ ἔβγαζαν φωτιὰ (διαβολοφωτιά). 'Από τὸν σπινθῆρα αὐτὸν ἄναβαν μεγαλύτερη φωτιὰ καὶ περνοῦσαν ἀπὸ ἐπάνω ὅλα τὰ ζῶα. "Επειτα ἔκαιγαν ἐπάνω στὴ φωτιὰ τὸν λυσσασμένο σκύλο καθὼς καὶ τὸ ζῶον ποὺ ἐδάγκωσε.

18) Σκυλοδάγκωμα. "Αν ἐδάγκωνε κάποιον, σκύλος, ἔδεναν ἐπάνω στὴν πληγὴ ἕνα φασόλι σχισμένο ὡς τὴ μέση, ἢ ἔβαζαν ἕνα νόμισμα ἀσημένιο.

19) Παρωτίτις (παραμαγούλες). Γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας ἔπαιρναν φύλλα «μαγγούτας» (ἅγιο λουλούδι) τὰ ἐστούμπιζαν καὶ τὰ ἔβαζαν στὰ μάγουλα. ζυμάρι, ἐπάνω στὸ ὁποῖο ἔρριχναν στουμπισμένο νισαντῆρι. Κατ' ἀρχὴν μόλις ἐπαρουσιάζετο ἡ ἀρρώστεια ἐπήγαιναν τὸ ἄρρωστο παιδὶ σὲ εἰδικὲς γυναῖκες καὶ τὸ ἐγήτευαν. Συγχρόνως ἔκαναν καὶ τὴν ἀνωτέρω θεραπείαν.

20) Ρηνορραγία (τὸ αἱάτωμα τῆς μύτης). "Οταν ἐμάτωνε ἡ μύτη κάποιου γιὰ νὰ σταματήσῃ ἡ ροὴ τοῦ αἵματος ἔπαιρναν δακτυλίδι ἀπὸ ξεχωμένο νεκρό, τὸ ἔβαζε στὴ μύτη του ὁ ἄρρωστος κι ἔτρεχε ἀπὸ μέσα τὸ αἷμα.

Πίστευαν ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ ἄρρωστος ἐγίνετο καλά.

Δεύτερος τρόπος θεραπείας ἦτο ὁ ἑξῆς: Τραβοῦσαν τὰ μαλλιὰ τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τοῦ ἔχυναν κρύο νερό.

21) Τὸ τρόμαγμα. Ξεσηκώθηκε τὸ «χολόργοτ» ἔλεγαν οἱ γρηὲς ὅταν κανεὶς τρόμαζε ἀπὸ κάτι ἢ ἔννοιωθε ἕνα πόνο στὸ στομάχι. Στὴν περίπτωση αὐτὴ ἡ θεραπεία ἦταν νὰ κατέβη ὁ ἄρρωστος τὴ σκάλα ἀνάποδα «κατακέφαλα» νηστικὸς τρεῖς φορὲς τὸ πρωί, μόλις σηκωθῇ ἀπὸ τὸ κρεββάτι. Ἁπλωνόταν ἐπάνω στὸ κεφαλόσκαλο μὲ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ βοηθούμενος μὲ τὰ χέρια σερνώτανε στὴ σκάλα ὥσπου τὴν κατέβαινε. Ὅταν ἔφθανε στὸ τελευταῖο σκαλοπάτι, τὸν βοηθοῦσαν νὰ σηκωθῇ, τοῦ ἔδιναν μιὰ «βούκα» ψωμὶ μὲ ἁλάτι νὰ φάγῃ καὶ ἀνέβαινεν τὴ σκάλα γιὰ νὰ κατεβῇ πάλι ἀνάποδα.

Αὐτὸ γινόταν τρεῖς φορὲς κάθε πρωὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες συνέχεια καὶ τὸ «χολόργοτ» πήγαινε στὸ «ντόποτ».

Διασκεδάσεις.

Διασκεδαστικοί, ἀνοιχτόκαρδοι καὶ πάντα εὔθυμοι οἱ Σκοπιανοί, — πολὺ συνέτεινε σ' αὐτὸ καὶ τὸ ρουμπινὶ ὑγρὸ τῶν ἀμπελιῶν τους — δὲν ἄφηναν καμμιὰ εὐκαιρία νὰ τοὺς ξεφύγῃ. Ζητοῦσαν μὲ τὸ παραμικρὸ μιὰ διασκέδαση καὶ δημιουργοῦσαν γιορτὲς καὶ πανηγύρια μὲ τὸ τίποτε.

Οἱ παρέες (βεγγέρες). Τὶς μεγάλες καὶ ἀτέλειωτες νύκτες τοῦ χειμῶνα εἶχαν τὶς παρέες. Ὅταν οἱ παρέες γινόταν σὲ στενὸ κύκλο, οἱ ἄνδρες θὰ συζητοῦσαν διάφορα θέματα, ἐνῶ οἱ γυναῖκες θὰ ἔκαναν «παρακάθ» (νυχτέρι) καὶ τὰ δάκτυλά τους θὰ κινούνταν ἀδιάκοπα πάνω στὸ ἐργόχειρό τους (πλέξιμο φανέλλας, κάλτσας, δαντέλλας, γνέσιμο, κλώσιμο, κέντημα κλπ.). Καὶ μέσα στὴ γλυκειὰ ζεστασιὰ τοῦ δωματίου ἀπ' τ' ἀναμένο τζάκι ἢ τὴ «σόμπα» καὶ μὲ τὴ συντροφιὰ θὰ τελείωναν ἕνα σωρὸ δουλειὰ καὶ θὰ «πόσωναν» (τελείωναν) τόσα «κουτσοδούλια» (μικρὲς δουλειές, ἐπιδιορθώσεις), ἐνῶ οἱ γλῶσσες θὰ ἔκοβαν καὶ θὰ ἔρραβαν πάνω σὲ διάφορα θέματα ποὺ τὶς ἀπασχολοῦσαν. Τὴ συζήτησι τῶν ἀνδρῶν θὰ τὴν ζωντάνευε κανένα ποτηράκι κρασὶ μὲ τὸν ἀπαραίτητο μεζέ. Οἱ γυναῖκες πάλι θὰ «ξεροκούκ-ζανα κάτι, σταφίδες, στραγάλια ἢ «φοῦσκες» (καλαμπόκι ψημένο στὸ κόσκινο ποὺ ξεπετιόταν ἀπὸ μέσα ἄσπρο). Πολλὲς φορὲς πάλι τὶς φοῦσκες ἀντὶ νὰ τὶς ψήσουν τὶς ἔβραζαν σὲ πήλινη χύτρα καὶ ὕστερα ζεστὲς ζεστὲς τὶς πρόσφεραν μέσα σὲ πιατάκια κουκίζοντας ἀπὸ πάνω ζάχαρη, κανέλλα καὶ ἄφθονο καρύδι κοπανισμένο. Γιὰ τέτοιες ὧρες ἀκόμα φύλαγαν καὶ τὶς περίφημες μουστολαμπάδες τὰ «πελτοσούτζουκα» ποὺ τόσο ἀριστοτεχνικὰ ἔκαναν οἱ Σκοπιανὲς ἀπὸ τὸν «πελτὲ» (μουσταλευριά).

Ὅταν οἱ παρέες γινόταν σὲ μεγαλύτερο κύκλο (5—6 οἰκογένειες) τότε ἔπαιζαν ὅλοι μαζὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες διάφορα διασκεδαστικὰ παιχνίδια μὲ

τὰ «φλυτζάνια» ἢ μὲ τὰ «χαρτιὰ» βάζοντας στοίχημα ἀρνὶ ἢ ἕνα διάνο ἢ καὶ ἕνα χαλβὰ σπιτικό, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ κάνῃ στὸ σπίτι του καὶ νὰ καλέσῃ ὅλους, αὐτὸς ποὺ θὰ ἔχανε. Στὶς παρέες αὐτὲς τότε τὰ «ἱκράμια» (σερβιρίσματα) ἦταν περισσότερα καὶ καλύτερα καὶ οἱ μεζέδες μέσα στὸ δίσκο τῶν ποτηριῶν τοῦ κρασιοῦ ἀφθονότεροι καὶ σὲ μεγαλύτερη ποικιλία. Ἡ καλὴ «νοικοκυρὰ» τότε πλάϊ στὶς μουστολαμπάδες θὰ ἔβγαζε κι' ἄλλα «ἱκράμια» χειμωνιάτικα: κυδωνόπαστο ἢ κυδώνια κομμένα φέτες, τζίτζιφα, καρύδια καὶ ἀμύγδαλα ποὺ ἔβγαζε ἄφθονα ὁ Σκοπός. Καμμιὰ φορὰ καὶ φροῦτα ποὺ ἔρχονταν ἀπέξω. Μῆλα, πορτοκάλια, σῦκα, χουρμάδες. Δὲν θὰ ἔλειπε καὶ κανένα γλύκισμα, ἕνας χαλβὰς μὲ σιμιγδάλι ἢ ἕνα κανταΐφ.

Οἱ Μπάλλοι. Διασκέδαση ὅμως χειμωνιάτικη, ἀληθινὴ γιὰ τοὺς Σκοπιανοὺς ἦταν οἱ μπάλλοι. Κάθε χρόνο ἦταν ἀδύνατο νὰ μὴ γίνουν «μπάλλοι». Μπάλλο συνήθως γιόρταζαν ἐκεῖνοι ποὺ γιόρταζαν τὴν ὀνομαστική τους γιορτὴ ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο εὐχάριστο γεγονὸς τῆς οἰκογενείας, ἀρραβῶνα, γάμο κλπ.). Ἀπὸ μέρες ἄρχιζαν οἱ ἑτοιμασίες. Γινόταν τὸ «ὀρτὸ σαραγλὶ» καὶ ἄλλα γλυκίσματα. Εἰδοποιοῦσαν τὰ «διολιὰ» (βιολιὰ) νὰ ἔρθουν ἀπὸ τὸ Λουλὲ Μπουργὰζ (Ἀρκαδιούπολι) καὶ ἐστρώνετο τὸ σπίτι καταλλήλως. Τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς ὁ οἰκοδεσπότης ἢ ἡ οἰκοδέσποινα ἐξαποστέλλοντες τοὺς ἐπισκέπτας ποὺ ἐρχόταν νὰ τοὺς ἐπισκεφθοῦν τὸ ἀπόγευμα τοὺς ἔλεγαν: «Ὁρίστε καὶ τὸ βράδυ ποὺ θὲ νέχουμ' μπάλλο». Ἐκεῖ τότε μέσα στὴν ἀπέραντη σάλα καὶ τὰ εὐρύχωρα δωμάτια τῶν Σκοπιανῶν σπιτιῶν ἄναβε τὸ γλέντι καὶ ἔπαιρνε καὶ ἔδινε ὁ χορός. Πάνω ἀπὸ 50 ζεύγη πολλὲς φορὲς γύριζαν μὲ τοὺς ἤχους τῶν διολιῶν πάνω στὸ ρυθμὸ τοῦ βάλς, τῆς πόλκας, τῆς μαζούρκας. Στὸ τέλος χόρευαν καὶ τὶς κατρίλλιες. Κάποιος γαλλομαθὴς θὰ βρισκόταν πάντα γιὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ. Ὅσο γιὰ τὸν μπουφὲ ἦταν πλουσιώτατος. Ἱκανοποιοῦσε κάθε καλοφαγᾶ. Τὸ «μπροῦσκο» μαῦρο κρασί, ὁ μπογιαμᾶς, ὁ πελῖνος μὲ τὸ χρυσόξανθο χρῶμα του καὶ τὸ σπιρτόζικο ἄσπρο, μὲ ἀφθονία χυνόταν στὰ ποτήρια, ἐνῶ ὀρεκτικώτατοι μεζέδες ἀπὸ ψητά, πουλερικά, χοιρινὰ (μπριζόλες καὶ λουκάνικα) τουρσιὰ καὶ τυριὰ τραβοῦσαν διαρκῶς τοὺς χορευτὰς κοντά τους. Καὶ τὸ γλέντι ἐξακολουθοῦσε ἔτσι μέσα σὲ ἀδιάπτωτη εὐθυμία χωρὶς καμμιὰ παρεξήγησι, χωρὶς καμμιὰ ἀσχημία ὡς τὸ πρωί.

Παιχνίδια ποὺ ἔπαιζαν τὰ παιδιὰ στὸ Σκοπό.

1) Φτοὺ κικινίκου. «Ἀπαίξουμ φτοὺ κικινίκου;» Ἀπαίξουμ. Τ' ἀβάλουμ; Ἀβάλουμ μιὰ ὄρνιθα παραγεμιστὴ πὲ σκούλικες. Ὅποιος ἀχορατέψ «πρῶτος, ἃ τὴν φάγ». «Καλὸ ναὶ» καὶ ὅλα μαζὶ ἔλεγαν: «Φτοὺ κικινίκου».

Ὕστερα ἔκλειναν τὸ στόμα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ μείνουν ὅσο μποροῦσαν περισσότερο χωρὶς νὰ μιλήσουν, οὔτε καὶ νὰ γελάσουν. Ὁ πρῶτος ποὺ θὰ ἄνοιγε τὸ στόμα νὰ πῇ κάτι θὰ ἔχανε καὶ θὰ ἔτρωγε φανταστικὰ τὴν παραγεμιστὴ κόττα μὲ σκούλικες ἢ τὸν ψόφιο σκύλο» ἢ ὅτι ἄλλο παρόμοιο ἔβα-

ζαν στὴν ἀρχὴ τοῦ παιχνιδιοῦ. Ὅταν ἔχανε ἕνας ἄρχιζαν πάλι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ παιχνίδι βάζοντας ἄλλο πράγμα.

2. «Τί βλέπ' σ'» «Οὐρανό». Δυὸ παιδιὰ γυρισμένα πλάτη μὲ πλάτη κρατιῶνταν καλὰ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἄλλου καὶ σήκωνε μιὰ τὸ ἕνα μιὰ τὸ ἄλλο τὸν σύντροφό του. «Τί βλέπ'ς » «Οὐρανό». Τί πατεῖς γῆ. Τὸ σκούπσες τ' ἀλών; Τὸ σκούπσα. Τί γῆβρες ἕναν παρά. Τί ἀγόρασες; σταπίδες. Ἀδόκς ναὶ καὶ μένα; Ἀσὲ δώκω τὴ παπποὺμ τὸ παληοτσέρβουλο. Καὶ ἀμέσως μὲ τὴν τελευταία ἀπάντηση χωρίζονταν καὶ κηνυγοῦσε αὐτὸ ποὺ τοῦ εἶπαν νὰ φάγῃ τὸ παληοτσέρβουλο. Τὸ ἄλλο, τὸ παιχνίδι συνεχιζόταν ἐνῶ τὶς ἐρωτήσεις τὴ δεύτερη φορὰ τὶς ἔκανε τὸ ἄλλο παιδί.

3) Κόκοτος καὶ κοκοτίνα. Τὸ παιχνίδι αὐτὸ τὸ ἔπαιζαν συνήθως μέσα στὸ δωμάτιο ὅταν δὲν μποροῦσαν νὰ βγοῦν ἔξω νὰ παίξουν ἄλλο παιχνίδι. Τὰ παιδιὰ κάθονται μαζεμένα. Ἕνα ἀπὸ αὐτὰ βάζει στὸ νοῦ του μιὰ γνωστὴ οἰκογένεια καὶ ζητεῖ τὰ ἄλλα νὰ μαντέψουν. Ποιὰ εἶναι αὐτὴ λέγοντας: (Ἂς ὑποθέσουμε πῶς ἔβαλε στὸ νοῦ του ἕνα σπίτι ποὺ ἔχει πατέρα, μητέρα, 3 κορίτσια καὶ ἕνα ἀγόρι). Σ' ἕνα σπίτι ἦν κόκοτος (κόκοτο ἐννοοῦσαν τὸν πατέρα) κοκοτίνα (τὴ μητέρα) τρεῖς πουλάδες (τὰ κορίτσια) κι' ἕνα πετνὰρ (ἀγόρι). Ποιὰ ἦν; Τὰ παιδιὰ προσπαθοῦσαν νὰ μαντέψουν τὴν οἰκογένεια αὐτή. Εἶχαν δικαίωμα νὰ ποῦν ὡς τρία σπίτια. Ἅμα δὲν τὸ εὕρισκαν τὸ ἴδιο παιδὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ τὸν λόγο, βάζοντας στὸ νοῦ του ἄλλο σπίτι. Ὅταν τὸ εὕρισκε ἕνα ἀπὸ τὰ ἄλλα παιδιὰ ἔπαιρνε αὐτὸ τὸν λόγον, βάζοντας στὸ νοῦ του ἕνα σπίτι καὶ ἔτσι ἐξακολουθοῦσε τὸ παιχνίδι.

4) Ἡ Γκιουζὲλ ντουνιὰ (ὄμορφος κόσμος). Ἔπαιρναν ἀπὸ λουλούδια διαφόρων χρωμάτων πέταλα. Ἄνοιγαν ἕνα λάκκο μικρὸ στὴ γῆ καὶ τὰ ἔστρωναν μὲ προσοχὴ μέσα γιὰ νὰ μὴν ἀνακατευθοῦν μὲ τὸ χῶμα κι' ἔβαζαν ἀπὸ πάνω ἕνα γυαλὶ ἀπὸ σπασμένο τζάμι. Κατόπιν σκέπαζαν μὲ χῶμα καὶ ἦταν ἕτοιμη ἡ «γκιουζὲλ ντουνιά». Δῶ ἔν ἡ γκιουζέλντουνιὰ ἐλᾶτε νὰ δῆτε τὴν γκιουζέλντουνιά. Φώναζε ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ ποὺ ἔκανε τὸν φύλακα. Τ' ἄλλα παιδιὰ πλησίαζαν, πλήρωναν τὸ εἰσητήριό του (κομμάτι σπασμένων γυαλιῶν ἢ φλυτζανιῶν) καὶ τὸ παιδὶ ποὺ τὴν φύλαγε ἄνοιγε σιγά, μὲ τὸ δάκτυλό του τὸ χῶμα, προσέχοντας νὰ μὴν ἀνοίξῃ πολὺ τὸ χῶμα καὶ φανοῦν οἱ ἄκρες τοῦ γυαλιοῦ καὶ παρουσιάζονταν τὰ ὡραῖα χρώματα κάτω ἀπὸ τὸ τζάμι. Ἀφοῦ κοιτοῦσαν λίγη ὥρα τὴν σκέπαζαν πάλι καὶ φώναζαν ἄλλα παιδιὰ νὰ πᾶν νὰ τὴ δοῦν.

5) Οἱ ψεύτικες ψῆφες. Ἕνα παιχνίδι ποὺ τὸ ἔπαιζαν μόνον τὰ κορίτσια ἦταν οἱ ψῆφες, οἱ ψεύτικες ὅπως τὶς ἔλεγαν καὶ τὶς ἔπαιζαν μέσα στὴ σκάφη ὅπως οἱ μεγάλες τὶς ἀληθινὲς ψῆφες.

Οἱ ψῆφες τῶν μικρῶν κοριτσιῶν τοῦ Σκοποῦ δὲν ἦταν τὰ ὄμορφα ἐπιχρωσωμένα γιαλάκια τῶν μεγάλων, σὰν τὰ ψηφιδωτὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αὐτὰ ἦταν ἀκριβὰ καὶ οἱ μητέρες δὲν τὰ ἔδιναν στὶς μικρές. Αὐτὲς ὅμως μὲ τὰ ἐφευρετικὰ μυαλουδάκια τους βρῆκαν ἢ μᾶλλον ἔκαναν ψῆφες γιὰ νὰ παί-

ζουν, σὰν τὶς μεγάλες ποὺ τόσο λαχταροῦσαν. Μάζευαν κομμάτια πιατικῶν σπασμένων, ποὺ εἶχαν ὅμως σχέδια χρωματιστὰ ἀπὸ τὴ μιὰ ὄψη, τὰ ἔσπαζαν μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ προσοχὴ σὲ στρογγυλὰ κομμάτια, ἄλλα μικρὰ καὶ ἄλλα λίγο μεγαλύτερα (γιὰ νἄχουν καὶ μάνες καὶ πουλιὰ) φροντίζοντας κάθε ἕνα κομμάτι ποὺ θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χέρια τους νὰ ἔχῃ καὶ λίγο σχέδιο ἐπάνω. Ὕστερα τὰ «τρόχζανα». Κρατῶντας σφιχτὰ στὰ δάκτυλα ἕνα στρογγυλὸ κομματάκι τὸ ἔσερναν δυνατὰ πάνω σὲ μιὰ πέτρα εἰδικὴ γι' αὐτὴ τὴ δουλειὰ γιὰ νὰ φαγώσουν γύρω γύρω τὴ μυτερὴ ἄκρη του, γιὰ νὰ μὴ τοὺς πληγώνῃ στὸ «χειροβόλιασμα» καὶ γιὰ νὰ γίνουν ἀκόμα πιὸ στρογγυλές. Πόσες φοῦσκες δὲν ἔκαναν στὰ χέρια τους μὲ τὸ τρόχισμα καὶ τὸ σπάσιμο αὐτό. Κι' ἦταν τόσο ἀπορροφημένοι ὅταν καταγίνονταν μὲ τὴ δουλειὰ αὐτή, ποὺ ξεχνοῦσαν καὶ φαγητὸ καὶ ὅλα. Μετὰ τὸ τρόχισμα τὶς μετροῦσαν καμαρώνοντας καὶ δίνοντάς τε διάφορα ὀνόματα ἀνάλογα μὲ τὸ σχῆμα καὶ τὸ χρῶμα, τὶς φύλαγαν μέσα σὲ καμμιὰ «κρίνα» (κουτὶ) ἢ σὲ σακκουλάκια καὶ τὶς ἔβγαζαν ὅταν ἤθελαν νὰ παίξουν.

6) Οἱ «κουκούτσ». Τὸ καλοκαίρι ἔπαιζαν μὲ μανία τὶς «κουκοὺτσ» (κουκούτσια διαφόρων καρπῶν). Τὴν ἐποχὴ ποῦ ἦταν τὰ βερύκκοκα (τζαρτζαλοῦδες) ποὺ ἀφθονοῦσαν στὸν Σκοπό, τὰ παιδιὰ μάζευαν χιλιάδες καὶ τὰ πουλοῦσαν στὸν ἑβραῖο τὸν ἔμπορο ποὺ ἐρχότανε καὶ τὰ μάζευε μὲ τὰ σακκιά. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἔπαιζαν μὲ αὐτὰ διάφορα παιχνίδια καὶ προσπαθοῦσε τὸ καθένα νὰ συγκεντρώσῃ περισσότερα γιὰ νὰ ἔχῃ καὶ μεγαλύτερα κέρδη στὸ πούλημα.

Κουκούτσ, ἔπαιζαν καὶ τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια.

Στὶς «κουκοὺτσ» ἔπαιζαν 3—4, ἓξ ἢ ὀκτὼ παιδιά. Χαράζανε στὴ γῆ ἕνα κύκλο μὲ ἀκτῖνα μισὸ μέτρο ἢ ἕνα καὶ ἔβαζαν στὴ μέση τοῦ κύκλου σκαρπιστὰ ἀπ' ὅσα κουκούτσια συμφωνοῦσαν. Σὲ ἀπόσταση 5—6 μέτρων ἀπὸ τὸν κύκλο ἔβαζαν τὸ «σημάδι» μιὰ πέτρα μεγάλη. Κατόπιν ἔπαιρναν τὸ καθένα τὴν ὁμάδα του (ἀμιάδα) στεκότανε μέσα στὸν κύκλο καὶ ἀπὸ κεῖ ἔρριχναν στὸ σουμάδ' προσπαθῶντας νὰ τὶς ρίξουν ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ κοντά. Ἔτσι κανόνιζαν τὴν σειρά. Ὅποιανου ὁμάδα πήγαινε πιὸ κοντὰ στὸ σουμάδ' αὐτὸς ἦταν ὁ πρῶτος. Μετὰ ἀκολουθοῦσε ὁ δεύτερος, ὁ τρίτος κλπ. ἀνάλογα μὲ τὴ θέση ποὺ εἶχε ἡ ὁμάδα τους. Ὕστερα πήγαιναν ὅλοι κοντὰ στὸ σουμάδ' κι' ἀπὸ κεῖ καθένας μὲ τὴ σειρά του ἔρριχνε τὴν ὁμάδα του στὸν κύκλο σημαδεύοντας κατὰ τὰ κουκούτσια γιὰ νὰ βγάλῃ ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα ἔξω. Αὐτὰ ποὺ ἔβγαζε τὰ κέρδιζε. Ὅταν τελείωναν ὅλα τὰ παιδιὰ καὶ ἔμειναν ἀκόμη κουκούτσια στὸν κύκλο, ξανάρχιζε πάλι ὁ πρῶτος κι' ὅλα μὲ τὴ σειρά, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ ἔρριχναν τὶς ὁμάδες ἀπὸ κεῖ ποὺ βρισκόταν κατὰ τὸ πρῶτο ρίξιμο. Ὅταν τελείωναν τὰ κουκούτσια ξαναέστηναν πάλι καὶ ἄρχιζαν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ἔπαιζαν καὶ τὰ ἀμύγδαλα καὶ τὰ καρύδια.

Τὸ πιστὸ τσιράκ (Ἀφήγησις Ἀριστείδη Τζελέπη).

Ἕνα Γαιρὸ κι' ἕνα ζαμάν' γήΔανε ἕνας προμματευτής, καὶ γεῖχε ἕνα τσιράκ. Γεῖχε καὶ μνιὰ μοναχοκόρ. Τὸ τσιράκ' γήΔανε πολὺ ἔξυπνο καὶ τὸ γαπούσανε πολύ. Τὸ τσιράκ' 'γάπσε τ' ἀφενΔικοῦ τ' τὴ θεγαπέρα. Μιὰ μέρα κεῖ ποὺ δουλεύανα σ' τὸ προματευτάδικο τὄστειλα νὰ παραγγείλ' καβέδες σ'τὸ Βλαϊνὸ τὸ Γαβετζῆ. Ὁ Γαβετζῆς δὲ γήτανε στὸ μαγαζί. ΚάΔανα μέσα ἕνας ἀγᾶς πὲ τὸ σαρίκ'. Καλὴ μέρα, ἀγᾶ. Καλὴ μέρα τὶ παιδί.

Π' αὐτό, πὲ κεῖνο ἀνοιξανὰ χωρατὰ πὲ τὸν ἀγᾶ, γιατὶ ἀργοῦσε ὁ Καβετζῆς καὶ πιάσκανα φίλοι. Ἅμα γῆρτε ὁ καβετζῆς λέει τὸ τσιράκ' τῆ προματευτῆ σ'τὸ Γαβετζῆ: Κάν μας δυὸ καβέδες νὰ πιοῦμ' πὲ τὸν ἀγᾶ. Ὁ ἀγᾶς δὲ τὸ δέχκε. Γιατί νὰ μὲ κεράσ'ς καβέ, ἄλλ' φορὰ ποῦ μὲ γεῖδες καὶ μὲ κερνᾶς καβέ; Σὲ γεῖδα τώρα, τὸν λέει τὸ τσιράκ' κι' ἐγίναμ' τώρα φίλοι. Ἄς πιοῦμ' κι' ἕνα δικό σ' καβέ, γιατὶ ἕνας καβὲς ἀξίζ' ἑκατὸν λίρες γιὰ μᾶς. Ἤπιε τὸ Γαβὲ ὁ ἀγᾶς, σκώθηκε καὶ διάβκε.

Μνιὰ μέρα τὸ κορίτσ' τῆ προματευτὴ λέει στ' ἡ μάνα τ': Ἐγὼ μάννα τὸ τσιράκ' μας τὸ γαπῶ καὶ θέλ' νὰ μὲ τὸ πᾶρτε γιὰ ἄΔρα. Πῶς μπορεῖ νὰ γέν αὐτό, κορίτσι μ' μνιὰ ἀρχοΔοκὸρ νὰ πάρ' ἕνα φτωχοπαίδ; Λέει ἡ μάννα. Τὸ βράδ' ὅΔε γῆρτε ὁ ἄΔρας Δης ἔκατσε καὶ τῆς τὰ γεῖπε. Ὁ προματευτὴς γυρίζ' καὶ τὴν λέει. Γώ, γυναῖκα τὸ παιδὶ τὸ γάπσα. Ἔχ' πολὺ καιρὸ ποὺ θέλω νὰ σὲ τὸ πῶ καὶ σκιάζουμ'. Πιάν' τὴ νύχτα ὁ προματευτὴς καὶ βάν' μέσα σὲ μιὰ κεσγιὰ διακόσιες λίρες. Γιὰ νὰ ΔενιεΔίσ' τὸ παιδὶ ἂν ἔν τίμιο, πααίν' νύχτα σ'τὸ νοΔὰ τῆ παιδιοῦ καὶ τὸ λέει: Θὰ πᾶς σ'τὴ Μπόλη, σ'τὸ μεγάλο μαγαζὶ ποὺ ψουνίζουμ νὰ δώσ' αὐτὸ τὸ γράμμα κι' αὐτὴ τὴ Γεσγιὰ καὶ νὰ πάρσ' τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ Δὸ φέρσ'. Ἅμα κάνς αὐτὰ ποῦ σοῦ λέω θὰ πάρς' ἕνα Βαξὶς ποὺ δὲ Δόχ σ' οὔτε σ'τὸ νοῦ σ'.

Τὸ παιδὶ κατάλαβε ποὺ θέλνα νὰ Δὸ δοκιμάσνα, παίρνει τ' Γεσγιὰ καὶ τὸ γράμμα καὶ διαβαίν'. Στὸ δρόμο ποὺ πήγαινε γήΔανε νὰ περάσ' ἕνα βουνό. Ἅμα πῆγε στὸ βουνὸ τὸ πιάσνα οἱ κλέφτες. Οἱ κλέφτες ὅποιονα ἐπιασανὰ τὸν ἔσφαζανά. Ἐπιασανὰ τὶ παιδὶ καὶ τὸ πάνα μέσ' σ' ἕνα μαγαρὰ νὰ τὸ σφάξνα. Τότες τὸ παιδὶ ἀρχίσνε νὰ τσιρίζ' καὶ νὰ λέει: Οἱ παράδες δὲν ἔν δικοίμ' ἔν τῆ πασᾶ καὶ τὶς πάγω Βαξίσ' στὸ σουλτάνο. Οἱ κλέφδες ἅμα ἄκσανα τὸ ὄνομα τῆ σουλτάνου φωνάζνα τὸ Γαπετάνιο τς καὶ τὸ λένα.

Σταθῆτε νὰ δγιοῦμ' τὶ γίνται δῶ, λέει ὁ καπετάνιος. Πάει κοΙΔὰ γλέπ τὸ παιδί, τὸ παίρν' πὲ τὸ χέρ καὶ τὸ παγαίν' κόμα μέσα καὶ καθίζνα καὶ τὸ ρωτᾶ:

Μὲ γνωρίζεις ἐμένα: Τὸ παιδὶ σάστε. Δὲ σὲ γνωρίζω τὸν λέει.

Τότες ὁ Καπετάνιος φωνάζ' τὶς ἀνθρώπ' Δου καὶ λέει: Δῶστε τοῦ παιδιοῦ τὶς παράδες. Δῶστε το κι' ἑκατὸ λίρες Βαξίμ' γιὰ τὸ Γαβὲ ποὺ μὲ κέρασε μνιὰ φορὰ στὸ ΓασαΒά. Καπετάνιος γήΔανε ὁ ἀγᾶς ποὺ κέρασε τὸ Γαβὲ τὸ παιδί.

Τὸ παιδὶ ἄμ' ἄκουσ' τὰ λόγια τὸ νούνισε. Τὸ δίν' κι' ἕνα ἄνθρωπο μαζὶ ὁ ἀγᾶς νὰ πάναστὴ Μπόλη. Τὸ παιδὶ ψούνισε τὶς τριακόσιες λίρες. "Αμα γύρσε, κατάλαβε τ' ἀφεντικό τ' πῶς γήΙανε πιστὸ καὶ τὸ ἔκανε γαῦρὸ στὴ θεγατέρ' τ'.

"Ἔζησανα καλὰ καὶ μεῖς καλύτερα.

Κεσγιὰ (ἡ) = χρηματοσακκούλα

ΔενιεΔίζω = δοκιμάζω

μαγαρᾶς = (ὁ) τὸ σπήλαιον

νουνίζω = θυμοῦμαι

Ποιήματα καὶ τραγούδια τῶν Σκοπιανῶν ποὺ δὲν ἔχουν ἐκδοθῆ.

'Ο Σκοπὸς προσμένει.

'Απέθαναν οἱ προύχοντες τοῦ παλαιοῦ Σκοποῦ μας
ποὺ κάθε μέρα καὶ στιγμὴ τοὺς ἔχουμε στὸ νοῦ μας
ἄλλους οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν καὶ ἄλλους ἐξορίσαν
καὶ ἄλλους μέσ' τὴ φυλακὴ ἀφῆκαν νὰ σαπίσουν.
Τί κρῖμα. Τόσοι ἄνθρωποι καλοὶ καὶ μορφωμένοι
φιλάνθρωποι καὶ τίμιοι καὶ νοικοκυρεμένοι.
"Αδικα πῶς ἐχάθηκαν, πῶς ἔσβησαν καὶ πᾶνε
καὶ ὅσοι τοὺς γνωρίζουνε ὁλημερὶς ρωτᾶνε:
Ποῦ εἶναι ὁ 'Αριστόδημος, Σῖμος καὶ Πελοπίδας
διδάσκαλοι ἀξέχαστοι στολίδια τῆς Πατρίδας;
Ποῦ εἶναι ὁ ἀλησμόνητος, ὁ Παπακυριᾶκος
ποὺ τὴ ζωή του ἔθαψε τῆς φυλακῆς ὁ λάκκος;
Καὶ ὁ Κοκκάλας Θεόδωρος, καὶ ὁ Καλὸς Ζαφείρης
ποὺ ἔσφαξε μ' ἄλλους πολλοὺς ὁ Τοῦρκος ὁ Βεζύρης;
Καὶ τόσοι ἄλλοι Σκοπιανοί, παιδιά, γυναῖκες, γέροι
ποῦ εἶδαν καὶ ἐμαρτύρησαν στὸ τούρκικο τὸ χέρι;
Ποῦ εἶναι ἡ ἐκκλησιά μας ποῦ εἶναι τὰ σχολεῖα
καὶ ποῦ τ' ἀναγνωστήρια τὰ τόσα του βιβλία;
Ποῦ εἶναι τ' ἀρχοντόσπιτα καὶ τοῦ Σκοποῦ ἡ Πόλη
ὅπου τὴν ἐθαυμάζανε καὶ τὴν ζηλεύαν ὅλοι;
Ποῦ οἱ χοροὶ καὶ οἱ χαρὲς καὶ ποῦ τὰ πανηγύρια;
Καὶ ποῦ τὰ γλέντια τὰ τρελλὰ οἱ τόσες συγκεντρώσεις
τὰ θέατρα, οἱ τελετές, οἱ τόσες ὀργανώσεις;
Τί ἔγινεν ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖνος τοῦ Σκοποῦ μας
ποὺ ἄθελα θυμόμαστε καὶ χάνουμε τὸ νοῦ μας;

....

"Ερημος τώρα ὁ Σκοπὸς καὶ ἐρειπωμένος μένει
οἱ Σκοπιανοὶ εἰς τὸν Σκοπόν, νὰ ξαναβροῦν προσμένει....

Ἡ Ἀρετή.

(Τὸ τραγούδι αὐτὸ καθὼς καὶ τὰ δύο ἑπόμενα ἀπήγγειλε ὁ θεῖος μας Φωτ. Ἀποστολακίδης).

Μιὰ μάνα πόχει τοὺς ἑφτὰ τοὺς γυιούς, τὴν Ἀρετὴ μονάχη
τὴν ἔλουζε, τὴν χτένιζε στ' ἄστρο καὶ τὸ φεγγάρι
καὶ στὸν καθάριο Αὐγερινό, τὴν ψιλοτσουτσουδίζει
γιὰ νὰ μὴ τὴ νοιώσ' ἡ γειτονιὰ καὶ οἱ προξενητάδες.
Προξενητάδες ἤρτανε πὸ μέσ' τὴ Βαβυλώνα.
Ὅλα τ' ἀδέρφια δὲν τὸ στρέν κι' ὁ Κωνσταντῆς τὸ στρέγει
Δῶσε μάναμ τὴν Ἀρετὴ στὰ μακρυὰ στὰ ξένα
γιατὶ εἶμαι γὼ πραματευτὴς στὰ μακρυὰ στὰ ξένα.
Γιὰ νἄχ' ὁ βάθιος μου ταγὴ καὶ γὼ νἄχω κονάκι.
Ἤρταν τὰ ψυχοσάββατα τοῦ Μάη τὰ Σαββάτα
ὅλοι κλαίουν στὰ μνήματα ὅλοι μοιρολογοῦνε.
Στὴ Κωνσταντὴ δὲν ἔκλαιγαν, μηδὲ μοιρολογοῦσαν.
Πετρὰ νὰ γέν ὁ Κωσταντῆς, σίδηρο νὰ μὴ λυώσῃ.
Κι' ὁ Κωσταντῆς, σὰν τἄκουσε, ταράχτηκε καὶ σκῶθκε.
Κἂν τὸ κιοβούρ' του ἄλογο τὸ σάβανό του σέλα
καὶ τὰ σαβανοκάρφια του μαλαματένιες λόθρες.
Πῆρε τὸ δρόμο, τὸ δρομί, δρομὶ τὸ μονοπάτι
Τὸ μονοπάτ' τὸν ἔβγαλε μέσα στὴ Βαβυλώνα
Βρίσκει τὴν Ἀρετὴ χορεύ' το πρόγοδο ποὺ πάει.
Ποιὸς ἐν αὐτὸς Μάργελος τὸ ὄνομα ποὺ λέει.
Δὲν εἶμαι γὼ ὁ Μάργελος τὸ ὄνομα ποὺ λέω
μόν εἶμ ἐγὼ ὁ Κωσταντῆς ὁ μικροαδελφός σου.
Ἂν εἶσαι σὺ ὁ Κωσταντῆς ὁ μικροαδελφός μου
ποῦναι τὸ μαῦρο φρύδι σου, ποῦναι ἡ σαμουραπετσιά σου.
Δώδεκα χρόνους ἄρρωστος καὶ μῆνες δέκα πέντε
ἐπέσανε τὰ φρύδια μου πεσὲν καὶ ἡ περτσιά μου.
Ἀμάσκαλα τὴν ἅρπαξε καὶ στ' ἄλογο τὴν βάζει.
Πῆραν τὸ δρόμο τὸ δρομί, δρομὶ τὸ μονοπάτι
Στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνανε τοὺς εἶδαν τὰ πουλάκια.
Ἐκελαηδοῦσαν τὰ πουλιὰ λέγαν τὰ χελιδόνια.
Εἴδαμε καὶ τοὺς γεροὺς μαζὶ μὲ τοὺς πεθαμένους.
Ἄκου Κωσταντῆ καὶ τὰ πουλιὰ τὶ λένε.
Ἐκεῖνα εἶναι πουλιά, κι' ἐκεῖνα ἂς πᾶν' νὰ λένε
Ἄϊντε - Ἄϊντε μωρὲ Ἀρετὴ στὴ μάνα σου νὰ πάης
κι' ἐγὼ ἐκεῖ ποὺ ἤμουνα.
Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ ἐβροντᾶ
Ἂν εἶναι χάρος νὰ διαβῇ, δουσμάνης νὰ πηγαίνῃ.
Δὲν εἶμ' ὁ χάρος νὰ διαβῶ, δουσμάνης νὰ πηγαίνω
μόν' εἶμ' ἐγὼ ἡ Ἀρετὴ ἡ μικροπαντρεμμένη.

Ὁ Κωσταντῆς.

Ἕνας λεβέντης Κωσταντῆς ἕνα ἄξιο παλληκάρι
βάζει τὸ φέσιν του στραβὰ καὶ τὴν περσιά του πλάϊ
κλεῖ ἀργαστήρια καὶ τσιαρσιά, πάει νὰ γευματίση.
Στὸ δρόμο ποὺ ἐπήγαινε Χάρος τὸν ἀνταμώνει.
Μένα Θεὸς μὲ ἔστειλε νὰ πάρω τὴν ψυχή σου.
Διχὼς ἀσθένεια κι' ἀρρωστιὰ ψυχὴ δὲν παραδώνω.
Ἄντε γι ἀνὰ παλαίψουμε σὲ μαρμαρένιο ἁλώνι.
Ἄρχισαν καὶ πάλευαν τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες
Ἄρχιζε ὁ νιὸς γονάτιζε καὶ ὁ Χάρος δυναμώνει.
Ἄβσε με Χάρε ἄβσε με,
δεῖξε μου τὴν τέντα σου καὶ γὼ μόνος μου θἄρθω.
Ἐσὺ κι' ἂν δῆς τὴν τέντα μου πολὺ θὰ συντρομάξης.
Τριγύρω γύρω πράσινη καὶ μέσα ραχνιασμένη
γεῖναι καὶ τὰ πεντόξυλα παλληκαρίσια κόλλια (μπράτσα)
εἶναι καὶ τὰ τεντόσκηνα κοριτσιακὲς πλεξοῦδες
Ἄβσε με Χάρε ἄβσε με στάσου νὰ σὲ ρωτήσω.
Τοὺς νιοὺς ποὺ παίρνεις τὶ τοὺς κάνσ'
τοὺς γέρους τί τοὺς θέλεις;
Καὶ τὰ σαλὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ κεῖνα τί τὰ κάνεις;
Τοὺς νιοὺς τοὺς παίρνω γιὰ χορό, τοὺς γέρους γιὰ ταβέρνα
καὶ τὰ σαλὰ μικρὰ παιδιὰ βασιλικὸς στὴ γλάστρα.'

Κωστῆς ὁ Βοϊβόντας.

Πότες μωρέ, πότες νὰ ἔρτει ἡ ἄνοιξη
τὴ Μάη τὸ καλοκαῖρι, Κωστῆ Κωστή μου, Βοϊβόντα
Νὰ βγάλω, τὰ νὰ βγάλω τὰ ποδήματα,
νὰ ποδεθῶ τσαρούχια, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα
Νὰ πάρω δί νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνὰ
καὶ δίπλα τὰ βαλκάνια, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
Νὰ ν' εὕρω Τού, νὰ ν' εὕρω Τοῦρκο ζωντανὸ
σ' τὴ σούγλα νὰ τὸν ψήσω Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
Νὰ νἄψω τό, νὰ νἄψω τὸ τσιμποῦκι μου
καὶ νὰ τὸν τραγουδήσω, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊόντα.
Μένα μὲ ξαί μένα μὲ ξαίρει ὁ Βασιλιὰς
μὲ ξέρει κι' ὁ βεζύρης, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα
μὲ ξαίρει κι' ὁ, μὲ ξαίρει κι' ὁ bελοὺκ Πασᾶς
ποὺ γεῖμαι πρωτοκλέφτης, Κωστῆ μου, Κωστῆ μου Βοϊβόντα.
bελοὺκ - πασᾶς, Τοῦρκος ἀξιωματικὸς ποὺ ἀντιστοιχεῖ μὲ
τὸ δικό μας ταγματάρχη.

Ἡ Εὐγενούλα.

Τὸ Μάη γεννήθκε ὁ Κωσταντῆς, τὸ Μάη πῆρε γυναῖκα
Τὸ Μάη τὸν ἤρτε τὸ χαρτί, στὸν πόλεμο νὰ πάῃ.
Στὸ δρόμο ποὺ ἐπήγαιναν, τὴ μάνατ' παραγγέλνει
Μανέμ' τὴν Εὐγενούλα μου καλὰ νὰ τὴν κοιτάζεις.
Πρωὶ νὰ τρώγῃ ζάχαρη, τὸ μεσημέρι μόσχο
καὶ ὄντε παίρνει νὰ βραδιάζῃ νὰ στρώνεις νὰ κοιμᾶται.
Ἡ μάνα του δὲν ἄκουσε τοῦ Κωσταντῆ τὰ λόγια
καὶ στὸν μπερμπὲρ τὴν ἔστειλε καὶ κόβει τὰ μαλλιά της
καὶ μούκια τὴν ἐφόρεσε τσομπάνο τὴν ἐκάνει.
Τῆς ἔδωσε τὰ πρόβατα νὰ πάῃ νὰ τὰ φυλάγῃ.
Στὸν δρόμο ποὺ ἐπήγαινε καλὰ τὴν παραγγέλνει
Στὸν Ἰορδάνῃ ποταμὸ μὴν πάει καὶ ποτίσει
καὶ στὸ μονάχο τὸ δενδρὶ μὴν πάει καὶ σταλίσει.
Ἡ Εὐγενιὼ δὲν ἄκουσε τῆς πεθερᾶς τὰ λόγια
Στὸν Ἰορδάνῃ ποταμὸ πηγαίνει καὶ ποτίζει
καὶ στὸ μονάχο τὸ δεντρὶ πηγαίνει καὶ σταλίζει.
Μὰ ὁ Κωσταντὴς ἐγύρισε στὸν πόλεμο ποὺ πῆγε
Καλημέρα σου τσόμπανε, καλῶς τὸ ξένο, ποῦρθε.
Πιανοῦν' αὐτὰ τὰ πρόβατα, ποιανοῦν αὐτὰ τὰ γίδια.
Τοῦ Κωσταντῆ ν' τὰ πρόβατα, τοῦ Κωσταντῆ ν' τὰ γίδια.
Ὁ Κωσταντῆς σὰν τάκουσε στ' ἄλογο ἀνεβαίνει.
Χτυπᾶ τὸ ἄλογο βιτσιᾶ στὸ σπίτι κατεβαίνει.
Ποῦναι μανέμ ἡ Εὐγενιὼ ποῦναι καὶ ἡ καλή μου.
Ἡ Εὐγενιὼ ἀπέθανε ἔχει δώδεκα χρόνια.
Δεῖξε μανέμ' τὸ μνῆμα της νὰ πάω νὰ τὴν κλάψω.
Τὸ μνῆμα της χορτάριασε κι' ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω
Καὶ στ' ἄλογο τὴν ἔδεσε κομμάτια τὴν ἐκάνει.
('Απαγγελία Νικολάου Ἰσπίρη, Σκοπιανοῦ ἐτῶν 64).

Ἡ Ἔμορφη.

Ἀνάμεσα στὴ θάλασσα πύργος θεμελιωμένος
κεντάει κι' ἡ κόρη μοναχὴ φλουράκια ρομαθιάζει.
Ρομάθιαζε καὶ ἔκανε ἐννιὰ μπουρλιὲς τὶς κάνει,
τὶς πέντε βάνει στὸ λαιμό, τὶς τέσσαρες στὸ τσακάτ.
Βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος
καὶ τῆ κοράκου τὸ φτερὸ βάνει μάτι καὶ φρύδι
καὶ τὸ καθάριο αὐγερινὸ διαμάντι δαχτυλίδι.
Στὸ παναθύρι κάθεται, τὸν ἥλιο ντιχτυπιέται.
Γιὰ ἔβγα ἥλιε μ' γιὰ θὰ βγῶ, γιὰ λάμψε γιὰ θὰ λάμψω.
σύ, γήλιεμ βγαίνεις στὰ βουνά, μαραίνεις χορταράκια
γὼ γήλεμ βγαίνω στὰ χωριά, μαραὶν παλληκαράκια.

Τραγούδια.

1. Ὁ Κασάπης.

Νὰ κασάπη, νὰ παράδες, δόσε μας καλὸ κριάσι
καὶ μᾶς δίνει μιὰ κοκκάλα, δὲν τὴν ἔπαιρνε ἡ τσουκάλα.
Πέντε μέρες τὴν ἐβράζω, στὶς ἑπτὰ τὴν κατεβάζω
καὶ μᾶς ἤρθε καλέ μου ἕνας φίλος, τῆς κουμπάρας μας ὁ σκύλος.
θὰ τὸν πιάσω κυρά μου αὐτὸν τὸν κλέφτη, θὰ τὸν κάνω τὰ πλευρά του
μαλακὰ σὰν τὴν κοιλιά του.

Ἰσπίρης Νικόλαος

Κασάπης = Κρεοπώλης
Κριάσι = κρέας

2. Ὁ Τσαγανός.

1. Τσαγανὸς κάνει ντουγούνι, κάλεσε τὸ μελεγούνι
κάλεσε καὶ τὴν κουρτέσα κὰ νὰ πάη νὰ μὴν πάη.
2. Ἄκουσε τὸ τάμπαρ - τούμπαρ, ἔκανε καρδιὰ καὶ πῆγε
βρίσκει λύκο καὶ χορεύει, κι' ἀλεποῦ νὰ μαγειρεύει.
3. Καὶ ὁ σκαντζόχοιρος ὁ Ρήγας, βὰν τὴν ἀχελώνα μάτι
μαῦρο φρεῖδι, μαῦρο μάτι, νὰ τὴν εἶχε στὸ κρεβάτι.
4. Ἡ ἀχελώνα δὲν τὰ δέχθη, πῆρε πάει στοὺς παπάδες,
στοὺς ἐπάνω μαχαλάδες.
5. Βρὲ ἀφέντη βρὲ ἀφέντη, τὲν αὐτὰ ἀπ' τὸν λεβέντη
ποὺ παρὰ ψωμὶ δὲν ἔχει, δυὸ φλουριῶν φιλὶ γυρεύει.
6. Ὁ κόσμος πάει στὸ παζάρι, κεῖνος πάει στὸ χωράφι
χᾶν τὸ νὶ καὶ τὸ ζγολέρι, χᾶν καὶ τὸ μαῦρο βᾶκο
καὶ τὸ τσουβάλι πὲ τὸ σπόρο.
7. Πῆρε πάει στὴν κιαράν του, στὴν σπιτονοικοκυράν του
τὴν εὑρίσκει μεθυσμένη, ἀπ' τὴ σκάλα κυλισμένη,
μέσ' τὴν ψάθα τυλιγμέν καὶ στὸν πύρο ἀκουμπισμένη.

Ντουγούνι = γάμος
μελεγούνι = πλῆθος κόσμου
κορτέσσα = χελώνα
βᾶκος = βόδι
πύρος = κάνουλα

Χρυσάνθη Σκαρλάτου

3. Ντῆλι — Ντῆλι.

Ντῆλι - Ντῆλι - Ντῆλι τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
πού ἔφεγκε καὶ κένταγε τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
Δὲν ἦταν δικό της τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ της.
Ἄϊντε ντίλι - ντίλι τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
πῆγε καὶ ὁ ποντικὸς νὰ πάρη τὸ φυτίλι, πὸ μέσα τὸ καντῆλι
πού ἔφεγκε καὶ κένταγε τῆς κόρης τὸ μαντῆλι.
Πῆγε καὶ ἡ γάτα κι' ἔφαγε τὸ ποντίκι
πού πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
Πῆγε καὶ ὁ σκῦλος, κι' ἔφαγε τὴ γάτα, πού ἔφαγε τὸ ποντικὸ
τὴν πῆρε τὸ φυτίλη πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
Πῆγε καὶ τὸ ξῦλο κι' ἔδειρε τὸ σκύλο
πού ἔφαγε τὴ γάτα, πού ἔφαγε τὸ ποντίκι
πού πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
Πῆγε καὶ φοῦρνος κι' ἔκαψε τὸ ξύλο, πού ἔδειρε τὸ σκύλο
πού ἔφαγε τὴ γάτα, πού ἔφαγε τὸ ποντικὸ
πού πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ κανδῆλι.
Πῆγε τὸ ποτάμι κι' ἔσβησε τὸ φοῦρνο, πού ἔκαψε τὸ ξύλο
πού ἔδειρε τὸ σκύλο, πού ἔφαγε τὴ γάτα, πού ἔφαγε τὸ ποντικὸ
πού πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
Πῆγε καὶ ὁ βόκος πού ἤπιε τὸ ποτάμι, πού ἔσβησε τὸ φοῦρνο
πού ἔκαψε τὸ ξύλο, πού ἔδειρε τὸ σκῦλο πού ἔφαγε τὴ γάτα
πού ἔφαγε τὸ ποντικό, πού πῆρε τὸ φυτίλι πὸ μέσα τὸ καντῆλι.
Ἄϊντε ντίλι - ντίλι, τῆς κόρης τὸ μαντῆλι
δὲν ἤτανε δικό της τ' ἀρραβωνιαστικοῦ της.

Χρυσάνθη Σκαρλάτου

Τραγούδια πού ἔλεγαν σὲ πολὺ μικρὰ παιδιά.

1. Κούπι Κούπι κούπιντσε
πάγ' πατέρας στὸ μπαχτσὲ
νὰ τοῦ φέρη πωρικὰ
πωρικὰ πολὺ καλὰ
κι ἕναν γκόρφο κάστανα
νὰ τὰ φάη δὲν μπορεῖ
καὶ δοντάκια δὲν ἔχει
τἄδωκε τῆς μάνας του
καὶ τῆς παραμάνας του.

2. Κούπη Μανώλη
νὰ πᾶμε στὴν Πόλη
νὰ λείψουμ τὴ γάτα
καὶ τὸ κατουδόπλο.
Καὶ τὴ παιδιοῦ μας τὸ μυτόπλο
νὰ πάρουμ καὶ μιὰ βίτσα
κι' ἕνα βιτσόπλο
νὰ δείρουμε τὴ γάτα καὶ τὸ γατόπλο
πόφαγε τοῦ παιδιοῦ μας τὸ μυτόπλο.

3. Νὰ σᾶς πῶ ἕνα παραμύθι
τὸ κουκὶ καὶ τὸ ρεβύθι
καὶ τὴ Φράγκου τὸ κορίτσι
ἀνεβαίνει στὴ συκιὰ
καὶ πηδᾶ στὴν καρυδιὰ
καὶ φωνάζει κούει κούει
καὶ κανεὶς δὲν τὸ ἀκούγει
ὥσπου νὰ φθάσ' ἡ μάνα του
κι ἡ σκύλα ἀδελφή του
πρόφτασεν ὁ ἄγγελος
καὶ πῆρε τὴν ψυχή του.

4. Ἕνα καιρὸ κι' ἕνα ζαμὰν
πάντρευαν τὸν καλπαζὰν
μέσ' τὸ τρύπιο τὸ καζὰν
κι' ἔτρεχαν οἱ λίγδες του
καὶ οἱ κουρελίδες του.

Λιχνίσματα.

1. 'Ελὲ λέμ μπέλε λέμ
σκίσε τὸν ἀνήφορο
καὶ πιᾶσε πέντε πέρδικες
καὶ πέντε περδικόπλα
μὲ γιαλὶ καὶ τὸ σπαθὶ
κι τῆς ἐληᾶς τὸ φύλλο
ἄψε σβῆσε, πάρε ξύλο
καὶ κουπάνισε τὸ σκύλο.

2. Τσίμπι τσίμπι τὸ λεπτὸ
τὸ λεφτὸ τὸ σιγανὸ
παίρν' ἡ μπάμπου τὸ κοντὰρ
καὶ κτυπᾶ τὸ καλαμάρ.
Τί γυρεύεις καλαμὰρ
θέλω λάδι θέλω ξύδι
θέλω κόκκινη σαΐτα
νὰ φελιάσω τὰ παιδιάμ
καὶ τὰ σκυλοκούταβαμ.

3. Ντρὰν - Ντρὰν Γιώργη
κτύπα τὶς καμπάνες
νὰ μαζευτοῦν οἱ φράγκοι
νὰ φᾶνε μακαρόνια
μὲ τὰ χρυσᾶ πηρόνια.

4. Πῆγε ἀράψ στὸ βουνὸ
πόσα πουλιὰ σκότωσε;
ἕνα - δύο
Ποιὸς βγῆκε; γώ.

5. Τάξια μετάξια
κόκκινα κεράσια
ἄφλεμ μπούφλεμ πράσα.

6. 'Ελελέκα - μπελελέκα
Τὸ μαντάρτ' τὸ καντὰρ
καὶ χτυπᾶ τὸ καφαντάρ.
Τί θέλεις μπάμπω
Θέλω λάδι - θέλω ξύδι
νὰ φελιάσω τὰ παιδιάμ
καὶ τὰ σκυλοκούταβαμ.

Προσευχαί.

Κίνησε ἡ κυρά μας ἡ Παναγιὰ νὰ πάῃ στοὺς 'Αγίους.
'Εκεῖ ποὺ πήγαινε βρίσκει κλωνάρι Χρυσοκλώναρο.
Πέφτει κομμήθηκε, περνᾶ ὁ γυιὸς τῆ Βασιληᾶ καὶ τὴ Μονογενείας.
Κοιμᾶσαι μάναμ' κοιμᾶσαι μητέρα μ'
Κοιμοῦμ' πειδίμ' κοιμοῦμε γυιέμ.
Βαρὺ ὄνειρο εἶδα καὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ξηγήσω.
Πέστο μάναμ' πέστο μητέρα μ' καὶ γὼ θὰ τὸ ξηγήσω.
Σκύλλ' ὀβραῖοι μᾶς ἔπιασαν ξύδι καπνὸ μᾶς πότισαν,
πέντε πηρούνια μᾶς κάρφωσαν δυὸ στὰ χέρια, δυὸ στὰ πόδια
τὸ πέμπτο τὸ φαρμακερὸ στὴν καρδιά.

"Οποιος τὸ ξέρ' νὰ τὸ λέει ἀπὸ τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα
νὰ τὸν φυλάγ' ὁ Θεὸς ἀπὸ βροντὲς καὶ ἀστραπὲς κι' ἀπὸ διαβόλ' τὰ χέρια.

Παναγιὰ Μαγδαληνὴ πῶς κομᾶσαι μοναχή.
"Ωχ 'Αφέντη μου Χριστέ, δὲν κοιμοῦμαι μοναχή. Μοναχὴ καὶ ταπεινὴ
"Εχω Πέτρους, ἔχω Παύλους ἔχω δώδεκα Βαγγέλια
καὶ τὰ δώδεκα ἀνοιχτὰ ὁ Χριστὸς τὰ μελετᾶ.
Κι' ὅποιος νάρθ' καὶ μὲ πειράξ' ὁ Θεὸς νὰ τὸν ταράξ'.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΔΕΙΣ ΦΡΑΣΕΙΣ

ἀβγά: Τ' ἀβγὰ δὲ τ' ἀλωνίζνα. Τὰ χρήματα δὲν τὰ πετοῦν, πρέπει νὰ κάνει κανεὶς οἰκονομίες.

ἀκίλι: "Ενα ἀκίλ' τὸ χεμῶνα καὶ τὸ καλοκαίρ'. "Ενα μυαλό, μιὰ σκέψη ἔχει πάντοτε.

Βαρύ: Πατεῖ βαρὺ σηκῶνται τὸ ἀλαφρύ. "Οταν παρουσιάζεται δυσκολία τότε ἀρχίζει κανεὶς νὰ κινεῖται.

βοϊβοδίνα: "Ας μὲ λένε βοϊβονΔίνα καὶ ἂς ψοφῶ ἀπὸ τὴν πεῖνα. 'Η παροιμία λέγεται γιὰ τοὺς ἐπιδεικτικούς, ποὺ ἐνῶ εἶναι φτωχοὶ ἐπιζητοῦν νὰ ἐπιδεικνύωνται.

γαδούρι: Γηῦρες γαδοὺρ μπεΔαβᾶ τὸ γλέπς καὶ στὰ δόΔια. 'Η παροιμία λέγεται γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἀρκοῦνται σ' ἕνα δῶρο ποὺ τοὺς κάνουν ἀλλὰ προβάλλουν καὶ ἀξιώσεις. Παράβλ. τὸ ἀλλαχοῦ λεγόμενο: Κάποιους χαρίζανε γάϊδαρο καὶ τὸν κοίταζε στὰ δόντια.

γουδί: Τὸ γουδὶ τὸ γουδοχέρ' του. Λέγεται γιὰ τοὺς ἰσχυρογνώμονας.

'Εβραῖος: "Ετυχε νὰ βγῆ ὁ ἑβραῖος στὸ παζάρ, καὶ βρέθηκε Σαββάτο. Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ πρώτη καὶ μόνη φορὰ ἐπιχειροῦν κάτι καὶ ἀποτυγχάνουν.

Θεός: Λέγε τὴν ἀλήθειαν, νάχ' σ πὲ τὸ Θεγὸ βοήθεια.

Θέρος: Θέρος, τρύγος, πόλεμος. Λέγεται γιὰ νὰ δηλώση ὅτι στὶς τρεῖς αὐτὲς περιπτώσεις ὁ ἄνθρωπος βρίσκεται στὴν ἴδια περίπου ἀνησυχία.

ἴσια: Στραβὰ νὰ καθώμαστε καὶ ἴσια νὰ χωρατεύουμ'. Νὰ λέμε δίκαια καὶ σωστὰ πράγματα.

καλάθι: "Οπ' ἀκοῦς πολλὰ βάτσουνα πάρ' μικρὸ καλάθ. "Οπου ἀκοῦς πολλὰ λόγια νὰ μὴ περιμένεις πολλὰ πράγματα.

καλό: Κάν' τὸ καλὸ καὶ ρίξτο στὸ γυαλό. Κᾶνε τὸ καλὸ χωρὶς ὑστεροβουλία χωρὶς νὰ περιμένης ἀνταπόδοση.

κατσίβελος: Τὸν Γατσίβελο πάγαινανα νὰ τὸν βάννα βασιλιὰ καὶ κεῖνος ἔγλεπε τὰ ξύλα καὶ γήλαγε: ἄ μὰ ξύλα γιὰ καρβούνια. Δύσκολα κανεὶς λησμονεῖ τὸ παληό του ἐπάγγελμα, ὅσο καὶ ἂν ἀλλάξουν οἱ συνθῆκες.

κοιτάζεται: Βουνὸ πὲ βουνὸ δὲ Γοιτάζται, ἄνθρωπος πὲ ἄνθρωπο κοι-

τάζται. Πρβλ. τὰ βουνὰ δὲν ἀνταμώνουν, καί: βουνὸ μὲ βουνὸ δὲν σμίγ'.

κολτούκ: Δυὸ καρπούζια σ' ἕνα κολτούκ' δὲ βαστοῦΔαι. Παλλὰ πράγματα στὸ ἴδιο μέρος, μὲ τὰ ἴδια μέσα δὲ γίνονται.

κουκιά: Πὲ τὰ κουκιὰ ὡς τὰ κεράσια. Λέγεται γιὰ νὰ δηλώση μικρὴ χρονικὴ διάρκεια.

κούφιος: Κούφιος πλάτανος βρόΔος μεγάλος. "Οταν κανεὶς εἶναι κενὸς (κοῦφος) κάνει μεγάλο θόρυβο, Συνών. Τὰ κούφια τὰ βαρέλια κάνα βρόΔο.

κουφός: 1) Κουφοῦ καμπάνα κι' ἂν κτυπᾶς καὶ μεθυσμένο σὰ Γερνᾶς τρελλόνα σὰ θυμιάζεις καὶ σὺ χαμένα τάχεις. 2) Στὴ κουφοῦ τὴ πόρτα ὅσο θὲς βρόΔα. Γιὰ τοὺς ἀδιαφόρους καὶ πεισματάριδες.

λύκος: 1) 'Ο λύκος τὸ Δουμὰν ἀγαπᾶ. Σ' ἕναν ποὺ προτίθεται νὰ κάνη κακό, ἀρέσει ἡ ταραχή. 2) Ρώτσανα τὸ λύκο, γιατ' ἔν ὁ λαιμὸς σ' χονΔρός; Γιατὶ φκιάνω τὴ δουλειά μ' μοναχός. "Οταν κανεὶς ἐργάζεται μόνος, κατανοεῖ καλύτερα τὴ δουλειά του, καταγίνεται καὶ ὠφελεῖται περισσότερο.

Μαργιορίτσα: Γοῦλα τάχ' ἡ Μαργιορίτσα, μόν ὁ φερετζὲς τῆς λείπει. Λέγεται γιὰ κείνους ποὺ φροντίζουν γιὰ δευτερεύοντα πολυτελῆ πράγματα ἐνῶ τοὺς λείπουν τὰ στοιχειώδη.

μαθός: ὁ παθὸς ἐναὶ μαθός. Τὸ πάθημα εἶναι μάθημα.

μεθυσμένος: 'Ο τρελλὸς πὲ τὸ μεθυσμένο φοβήθηκε. 'Ο μεθυσμένος εἶναι πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τὸν τρελλό.

μπαϊράμι: "ΟΔε κάνα οἱ Τοῦρκοι μπαργιὰμ τὸ μπέμπη δὲ Δὸ ρωτοῦνε. Οἱ μεγάλοι δὲ λογαριάζουν τοὺς μικροὺς (Μπεμπῆ ἀγᾶς ὄν. ἄσχημου μουχτάρη τοῦ Π. Σκοποῦ).

νερό: Πὲ τὸ κουβανητὸ τὸ νερὸ δὲ γυρίζ' ὁ μῦλος. Μὲ φτωχὰ μέσα δὲ μπορεῖ νὰ γίνη κάτι πλῆρες καὶ καλά.

νοῦς: Πὲ τὸ νοῦ καὶ πὲ τὴ γνώσ' γηύρανε τὸ Θεγὸ καΒόσ'. Μὲ τὴ σκέψη μερικοὶ ἐπιτυγχάνουν σημαντικὰ πράγματα στὴ ζωή.

νύχι: Δὲν ἔχ νύχια νὰ ξυστῆ. Δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ κινηθῇ.

ξερός: ΚοΔὰ στὸ ξερὸ καίγεται καὶ τὸ χλωρό. Κοντὰ στοὺς κακοὺς πᾶνε καὶ οἱ καλοί.

ὄρνιθα: Γὴ ὄρνιθα πίν' νερὸ γλέπ καὶ τὸ Θεγό. Πρέπει κανεὶς νὰ μὴ λησμονεῖ τοὺς εὐεργέτες του.

παντελεήμονας: Κουτσοὶ στραβοὶ στὸ ΜπαΔελεήμονα. "Ολοι ζητοῦν νὰ ἐπιτύχουν τὰ ἴδια πράγματα.

πάπια: "Αλλαξε γὴ πάπια, ἔβαλε τὰ σάπια. "Αλλαξε ὁ Μανωλιὸς ἔβαλε τὸ βρακὶ τ' ἀλλοιῶς.

παστός: "Ο,τι πάρ' ἡ νύφ' στὸ μπαστό. "Ο,τι γίνει, ὅταν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή, ὅταν βρίσκεται μιὰ ὑπόθεσι στὸ ἐπίκαιρο σημεῖο.

ποντικός: ποτκὸς στὴ Δρύπα δὲ χωροῦσε, σουσάκα ἔσερνε μαζί τ'. Λέγεται, ὅταν κανεὶς δὲν ἀρκεῖται στὸ ὅτι ἐπέτυχε κάτι γιὰ τὸν ἑαυτό του ἀλλὰ ζητεῖ καὶ γι' ἄλλους (σουσάκα) = κολοκύθια.

ράμματα: Παλιὰ Βαλώνς' τὰ ράμματα χάνσ. Τὸ παλιὸ μένει πάντα παλιό.

ροῦχα: "Οποιος φυλᾶ τὰ ροῦχα τ', ἔχ τὰ μισά. Ἐκεῖνος ποὺ προσέχει καὶ φροντίζει νὰ συντηρήσῃ τὰ ὑπάρχοντα ἔχει πάντοτε νὰ κερδίσει κάτι.

σκύλος: 1) 'Ο σκύλος ποὺ δὲ δαGὰν ἄς πᾶ νὰ γαβίζ'. "Αν κάτι δὲν εἶναι ἐπικίνδυνο δὲν εἶναι ἄξιο προσοχῆς. 2) Πρόσταξανα τὸ σκύλο καὶ κεῖνος τὴ νουράτ. Λέγεται ὅταν κανεὶς προσπαθεῖ ν' ἀναθέσῃ εἰς ἄλλον ἐντολὴν ποὺ ἀνέθεσαν σ' αὐτόν.

σπίτι: 1) "Οποιος δὲν ἀρέζ' τὸ σπίτ' Dου, πέφτ' καὶ τὸν μπλακών'. "Οποιος δὲν εὐχαριστῆται στὰ δικά του, σ' ὅ,τι ἔχει, πηγαίνει ἄσχημα.

2) ΓήDανα νὰ κάψνα δυὸ σπίτια κι' ἐκάψανα ἕνα. Λέγεται γιὰ τὸ ἀνδρόγυνο γιὰ τὸ ὁποῖο ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἐξελιχθῆ καλὰ στὸν οἰκογενειακό του βίο.

3) Σπίτ' μου σπιτίτσ' μου τραχανιᾶς μυρίζ'. 'Αρκοῦμαι στὸ σπιτάκι μου κι' ἂς εἶναι φτωχό.

τσατσόπηττα: Σκοπιανὴ τσατσόπηττα, ρόγα τσουμπιανή. Ἐκλεκτὰ πράγματα.

χήνα: "Αλλαξε ἡ χήνα, ἔβαλε πάλ' ἐκεῖνα. Συνών. "Αλλαξε ἡ πάπια ἔβαλε τὰ σάπια.

χορεύω: 1) Χόρευε κυρὰ καὶ σγειοῦ κι' ἔχε κι' ἔννοια τοῦ σπιτοῦ. 2) Χόρευε γαμπρέ, τὰ παπούτσια ἔν δικάμ'. Λέγεται εἰρωνικὰ γιὰ κείνους ποὺ ἀσυλλόγιστα διασκεδάζουν.

χορός: Γαποῦσε ἡ Μάρω τὸ χορό, πῆρε κι' ἄDρα GαϊDατζῆ. Ηὗρε τὸν ὅμοιό του.

χορτᾶτος: 'Ο χορτάτος τὸ νηστικὸ δὲ θέλ' νὰ Dὸν ξαίρ'. "Οταν κανεὶς δὲν ἔχει αἰσθανθῆ τὴν ἔλλειψι αὐτή.

χωριό: Χωριὸ ποὺ φαίνεται κολαούζ δὲ θέλ'. "Ενα πρᾶγμα ποὺ φαίνεται δὲν χρειάζεται νὰ τὸ διαλαλήσουν.

Ψύλλος: Μπήκανε γοὶ ψῦλλοι στὰ φτιάτ'. Λέγεται ὅταν κανεὶς καταλαμβάνεται ἀπὸ σκέψεις, φροντίδες, ὑποψίες.

ΜΕΡΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΑΝΩΝ

ἀγελάρσ' (ὁ) = ὁ βουκόλος, ὁ κοινὸς βοσκὸς ποὺ βόσκει τὴν ἀγέλη τοῦ χωριοῦ. Δὲν ἔδωκατ' στὸν ἀγελάρ' τὸ δίκιο τ'.

ἀGανὸς (ὁ) = ἄκανθος. Εἴδη ἀκάνθου εἶναι τὰ ἑξῆς: γαδουραGανοί, τσακίρια (κοντὰ ἀγκάθια), ἀλανιφιές, ἀσπράγκαθα, μπουDράκια.

ἀγὸς (ὁ) = τὸ μυλάβλακο. Χάλασ' τῆ μύλου ὁ ἀγός. "Εφκιαναμ' τὴ μύλου τὸν ἀγό.

ἀδρένιο (τὸ) = ἡ δρῦς, ἡ βελανιδιά... ἐπιθ. ἀδρένιος = δρύϊνος. Πὲ ἀδρένιο ξύλο ἔν ἡ θύρα τὴ σπιτιοῦ. Στὸ Σκοπὸ γείχαμ' πολλὰ ἀδρένια.

ἀθ (τὸ) = τὸ ἄνθος. Τὰ ἄθια τῆ δέDρου. Θὰ πᾶμ' νὰ μαζώξουμ' ἄθια.

ἀκίλ (τὸ) = τὸ μυαλό, ἡ γνώση. Νὰ Dὸ βαστᾶς στ' ἀκίλ. Dυλίζτε τ' ἀκίλ. Γέρασε πειά. Dυλίζται τ' ἀκίλ' μ.

ἀκράνα (τὰ) = τὰ κράνα, ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου κρανιά.

ἀλέτρ(τὸ) = τὸ ξύλινο ἄροτρο. Μέρη τοῦ ἀρότρου εἶναι τὸ ποδάρ', τὸ νί, τὸ σταβάρ, ὁ ζγός, οἱ ζεῦλες.

ἀλετριγιὰ (ἡ) = τὸ αὐλάκι ποὺ διανοίγεται μὲ τὸ ἀλέτρι. Θ' ἀλετρώσουμ ἀλετριγιὰ πὲ τ' ἀλέτρ'.

ἀμελέδες (οἱ) = οἱ βοηθοὶ τῶν κτιστῶν (ὁ ἐνικὸς ἀμελές, σπανιώτερος). Γείχαμ' πολλοὶ ἀμελέδες στὴ Μπόλ' ποὺ δούλευαμ'.

'Αργαλειὸ (τὸ) = τὸ ἀντὶ τοῦ ἀργαλειοῦ (λάκκου) ὁ ξύλινος κύλινδρος στὸν ὁποῖον περιτυλίσσεται τὸ νῆμα γιὰ νὰ γίνη ἡ ὕφανσις. 'Ο λάκκος.

ἀργιὰν (τὸ) ἀποβουτυρωμένο γάλα, ἀραιωμένο μὲ πολὺ νερὸ καὶ ὑπόξινο στὴν γεῦσι.

ἀσπρόλιθος (ὁ) = λευκόλιθος, ἀφρόπετρα.

ἀφεγγίτσ (ὁ) = φεγγίτης. Ἔφεξ ὁ ἀφεGίτς τῆ σπιτιοῦ.

ἀφήκριστος = ἀνυπάκοος. 'Αφήκριστο παιδὶ ἔναι αὐτό.

ἀφορμεστὲν = ἐξ ἀφορμῆς. 'Αφορμεστὲν νὰ κατρηθεὶ ξέβκε (Τὸ ἐπίρ. ἐκ τῆς λέξεως ἀφορμὴ μὲ τὴν κατάληξη τῆς γενικῆς τῶν τουρκικῶν ὀνομάτων).

ἄφτρια (ἡ) = ἡ καπνοδόχος. Καπνίζ ἡ ἄφτρια. Ξαραχνίζουμ' τὴν ἄφτρια. Μέρη τῆς ἄφτριας εἶναι ἡ μαγούλα (ἡ προεξοχὴ ἐπάνω ἀπὸ τὴ φωτιὰ) καὶ τὸ ραὰφ (προεξοχὴ στὸ πρόσθιὸ μέρος τῆς ἄφτριας).

ἀχεροφὰς (ὁ) = μεγάλο δίκρανο μὲ τὸ ὁποῖο μετακομίζουν τὸ ἄχυρο. Πὲ τὸν ἀχεροφὰ ρίχνουμ' τ' ἄχερο πὰ στὴ Βλοκαργιά.

Β'

Μπαμπὰκ (τὸ) = βαμβάκι. Ἐπίθ. μπαμπακερός, μπαμπακένιος, μπαμπακίτκος, μπαμπακίσγιος. Πὲ τὸ μπαμπὰκ καὶ τὸ μαλλὶ φκιάνουμ κλωστές.

Βαγιὼ (ἡ) 'Η Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Βάϊ - Βάϊ τὸ Βαγιὼ τρῶνα ψὰρ καὶ κολιὸ
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ τρῶνα κόκκινο αὐγό.

βαρειὸ (τὸ) = ἡ βαρειὰ τὸ ἀτσάλινο ἐργαλεῖο μὲ τὸ ὁποῖο σπάζουν τὶς πέτρες. Πὲ τὸ βαρειὸ ἀ σπᾶστε τὴ μπέτρα.

μπατσῆς (ὁ) = ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός.

βιὸ (τὸ) καὶ βιὸς (ὁ) = ἡ περιουσία. Πὲ τὴ μπαμπᾶ τὸ βγιὸ τρῶνα.

βίτσα (ἡ) = ἡ βέργα, λεπτὴ ράβδος. Κόψαμ πολλὲς βίτσες πὲ τὰ ἀμπέλ (ἀμπελόβιτσες). Βλὶκ (τὸ) = χοιρίδιον.

βοῦζνο (τὸ) = τὸ σπυρί. Ἔχει ἕνα βοῦζνο πὰ στὸ λαιμό.

Βροστὲ κόμα = ἀκόμη προτήτερα. Μπροστὲ κόμα πῆγα στὸ Gῆπο.

Γ'

Γαλλόπετρα (ἡ) = ὁ ἀφρόλιθος.

GασGουτσ (ὁ) = ὁ χυδαῖος. Αὐτὸς ἔν GασGούτς ἄνθρωπος. GασGούταρε.

γιανίσκω = θεραπεύομαι, γίνομαι καλά. Ὅλε γήπινε ὁ ἄνθρωπος π' αὐτὸ τὸ ζουμὶ γιάνισκε. Κάνουμ' τὸν ἄρρωστο ἀρρωστικὸ καὶ γιανίσκει.

γεμενὶ (τὸ) = τὸ πέδιλον. Ἔβαλε τὰ γεμενιάτ'.

γέννημα (τὸ) = τὰ σιτηρά. Ἔγινε τὸ γέννημα γιὰ θέρο.

γενούμενο = ὥριμο. Ἡ μουDροῦνα (εἶδος ἀχλαδιοῦ) ἔν γεννούμεν' συνών. φτιασμένο.

γήλιος (ὁ) = ὁ ἥλιος. Βάνει τὸ γήλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στῆθος.

γιαγὶκ (τὸ) = ἡ καρδάρα.

γιαρὰς (ὁ) = ἡ πληγή. Πολλοὺς γιαράδες γιάτρεψα πολλοὺς μαχαιρωμένους (δημοτ. τραγ.).

γιαρμᾶς (ὁ) = ἀλεῦρι μὲ νερὸ ἀνακατεμένο ποὺ χρησιμοποιεῖται ὡς τροφὴ γιὰ τὰ ζῶα.

γιατατὶ = γιατί. Γιατατὶ τὸ λὲς αὐτό. Γιατατὶ τὸ γόρασα.

γιοφκᾶς (ὁ) = οἱ χηλοπῆτες. Κάνουμ' τὸ γιοφκᾶ πὲ τὸ ζυμάρ' πὲ τὸ γάλα καὶ τ' ἀβγά.

Γιουζλεμὲς (ὁ) = εἶδος τηγανίτας. Δὲν μπορῶ νὰ ν' εὕρω μνιὰ πούμα νὰ ψήσω Γιουζλεμέδες.

γλωσσὴ (ἡ) = ἡ γλῶσσα, ἡ ὁμιλία. Σὰ Dὴ δική μας τὴ γλωσσὴ γηρεύς;

γουλιάρς (ὁ) = λαίμαργος. Μπρὲ τὸ γουλιάρ', πόσο τρώγ'.

GύλDιρος (ὁ) = κύλινδρος μὲ τὸν ὁποῖον στρώνουν τὸ ἁλώνι γιὰ ν' ἁλωνίσουν. Πάτσε τὸ χῶμα πὲ τὸ GύλDιρο.

γύψωμα (τὸ) = τὸ ἀντίδωρο συνών. λειτουργία (ἡ) καὶ λειτουργιά. Θὰ πάρουμ λειτουργιὰ (γύψωμα) πὲ τὸ χέρ τῆ παππᾶ.

γυψώνουμ = ὑπερηφανεύομαι. Πολὺ γυψώνεσαι, λήγορα ταπεινώνεσαι.

Δ'

ΔάGαμα (τὸ) = δάγκωμα. Τὸ δάGαμα τὴ σκύλου μ' ἔμεινε.

δεματκὸ = τὸ δέμα ποὺ δένομε τὸ δειάτι. Δήνουμ τὸ στάρ πὲ τὸ δεματκό.

δήνω = δένω. Δήνω τὸ γαδοὺρ στὴ μπαλιουργιά. Δῆσ' τὸ γαδούρ. Ἔδησα τὸ γαδούρ.

διαβαίνω = πηγαίνω, ταξειδεύω, φεύγω, σχολῶ ἀπὸ τὴν ἐργασία, πηγαίνω στὴν ἐργασία. Διαβαίν' ὁ Φλεβάρσ' Διαβαίνομ' στὴ ξενητειὰ τὰ καποτνὰ τὰ χρόνια. Διάβκε πὲ τὸ χωράφ. Διάβκε πὲ τὸ σπίτ'.

διάζω = βιάζω, ἀναγκάζω. Τὸν διάσε ἡ γυναίκατ'.

διαχνίζω = διηθῶ. Διαχνίζω τὸ γάλα.

δίκιο (τὸ) = ἡ ἀμοιβὴ ποὺ πληρώνεται γιὰ ὡρισμένη ὑπηρεσία, 'Ο δάσκαλος πῆρε τὸ δίκιοτ'. 'Ο παπᾶς πῆρε τὸ δίκιοτ' ὁ γιατρὸς πῆρε τὸ δίκιοτ'.

Διχάνίζω = παρατηρῶ ἀφηρημένος. Δγές τονα πῶς Διχανίζ.

Δουκουρτζοὺν (τὸ) = σωρὸς ἀπὸ δέκα ἑπτά, συνήθως δεμάτια σιτηρῶν

δουκράνι (τὸ) = τὸ δίκρανο. Πῆρε τὸ δουκρὰν καὶ δουκρανίζ.

Δρέχω = τρέχω. Τότε Δρέχα οἱ καλογέρ' στὰ χωριά. 'ΕΔρεξάμ' παντγιοῦ. Σὰ δὲ σὲ Δρέχ' μὴ Δρέχς.

Δυλίζω = τυλίσσω. Δυλίζω τὸ ζουνάρ. Δυλίζουμ' = τυλίσσομαι, ζαλίζομαι. Δυλίζτε τ' ἀκίλι μ'.

δωγμὸς (ὁ) = ὁ διωγμός. Στὸ δωγμὸ ἐφυγάμ' πὲ τὴ Θράκη.

Ε'

Ἔκα = στάσου (ἀπὸ τὴν προστ. στέκα τοῦ ρήμ. στέκω). Ἔκα τσίτσα νὰ σὲ πῶ (στάσου λίγο νὰ σοῦ εἰπῶ).

ἐφαλὸς (ὁ) καὶ νεφαλὸς (ὁ) = ὁ ὀμφαλός. Φοβοῦμ' μὴν ἔπεσε ὁ ἐφαλός τ'.

Ζ'

ζηνοκέΔς (ὁ) = ὁ οἶστρος, ἡ ἀλογόμυιγα. Τὸν τσίπσε ζηνοκέΔς.

ζιγρίζ' = βγαίνει νερὸ καὶ κάνει τὸ ἔδαφος νοτερό. Δῶ ζιγρίζ'.

ζνίχ' (τὸ) = ὁ τράχηλος τῶν βοδιῶν. Πρῆσκε τὸ ζνίχ' τῆ βοδιοῦ μας ἃ τὸ κάνουμ πὲ τὸ τοῦβλο.

ζούλα (ἡ) = πολὺ ὥριμο. Τὸ κεράσ' εἶναι ζούλα, τὸ σῦκο εἶναι ζοῦλα.

ζουλόφονος-η-ο = ζηλόφθονος. Αὐτὸς ἐν ζουλόφονος.

ζουλιάζω = ὡριμάζω πολύ. Ζούλιασε τὸ σῦκο.

Θ'

θεμονιὰ = θημονιά, σωρὸς θερισμένων δημητριακῶν, ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἁλωνισθῆ.

θλήκωση (ἡ) = τὸ θηλύκωμα, ἡ κλείδωση. 'Η θλήκωση τῆ μάκου (τοῦ ἀστράγαλου).

θλυκώνουμ', θηλυκώνομαι ἀντίθ. ξεθλυκώνουμ. Ξεθλυκώθηκα χωρὶς νὰ δγιῶ.

Ι'

ἴζαργιὲς (ὁ) = ἡ δικαστικὴ κλήση. Γῆρτ' ὁ ἴζαργιές.

ἰκρὰμ (τὸ) = τὸ κέρασμα. Θὰ κάνουμ ἰκράμ. Μᾶς ἔκαναν ἰκράμνια.

Κ'

Καβάλ (τὸ) = τὸ χῶμα ποὺ ἐξάγεται ἀπὸ σκαπτόμενο χανδάκι καὶ ρίχνεται ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ σχηματίζει ὄχθες. Ἔκαναμ' καβάλ' πὲ τὸ χαDάκ.

ΚαGλὶ (ἡ) = δίτροχο ἁμάξι. Κάτσε πάν στὴ ΚαGλή.

καθενείνας = καθένας. Καθενείνας ἄνθρωπος.

καϊνὰκ (τὸ) = τὸ κεφαλάρι. Τὸ νερὸ βγαίν καϊνάκ.

καλαμπόκ (τὸ) = ὁ ἀραβόσιτος. Συνών. παπαδιὰ (ἡ), μαμοὺλ (τὸ), φυσκόστατο (τὸ), φλάσκα (ἡ).

καμᾶς (ὁ) = σφήνα, παρτίδα παιχνιδιοῦ. Φέρ' τὸ Gαμᾶ πὲ κεῖ. Σ' ἐνίκσα ἕνα Gαμᾶ.

καμμῶ = καμμύω, κλείω τὸ μάτι. Κόμα δὲ κάμμσα μὲ σήκωσανα. (κᾶμε, κάμμε, κάμμε... φωνάζουν τὰ παιδιὰ ὅταν πηγαίνουν νὰ κρυφθοῦν στὸ παιχνίδι κρυφτοῦλι).

καναρᾶς (ὁ) = μεγάλη ριζιμιὰ πέτρα. Χτύπσε τὸ Gαναρᾶ πὲ τὸ βαρειό. Κεῖ ὄξω στὸ Gαναρᾶ.

κανείνας = κανένας. Κανείνας δὲ πηγαίν' ὄξω πὲ τὸ χωριό.

καπλατίζω = γεμίζω, χορταίνω, Καπλάτσε - τορταλίκ. Καπλάτσε γὴ καρδιά μ'.

καποτνὸς (κάποτε) ἠ-ὸ = παλαιός, ἀρχαῖος. Καποτνὰ πράματα ἐν αὐτά. Καποτνὴ γλωσσή.

καραGιοβρὲκ (τὸ) = μαῦρο φαγώσιμο σταφύλι.

κοσμέρεμα (τὸ) = ἡ εἰρωνία, ἡ κοροϊδία. Ἄφς τὰ κασμερέματα.

κασμερεύω = εἰρωνεύομαι, κοροϊδεύω. Γιατὶ μὲ κασμερεύς;

κάτια (τὰ) = τὰ φύλλα, τὰ στρώματα. Ἡ κουβέρτα ἔχει τέσσερα κάτια.

κατλαβὰκ (τὸ) = τὸ κυβίστημα, κατρακύλισμα. Κατρακυλώντας ἔκανε τέσσερα κατλαβάκια.

κατόργο (τὸ) = ἡ καταβολάδα τοῦ ἀμπελιοῦ πληθ. κατόργα (τὸ). Νὰ φκιάσουμ' ἕνα κατόργο.

κατωζύγ' (τὸ) = τὸ ξύλο ποὺ περνοῦν κάτω ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῶν ζευγμένων ζώων γιὰ νὰ συγκρατιέται ὁ ζυγός. Πέρασα τὸ κατοζύγ' στὸ ζγό.

κενDὶ (τὸ) = τὸ δειληνό. Ἐφαγάμ' τὸ κενDὶ κι' ἀρχίσαμ' τὴ δουλειά.

κελεμπὲκ (τὸ) = ἀρρώστεια τῶν προβάτων, ἀλλοῦ κλαπάτσα.

κερτὶκ (τὸ) = ἡ ἐγκοπὴ τῆς τσέτλας (ἰδ. τσέτλα).

κιζιλτσὲς (ὁ) = εἶδος σίτου.

κλῶκα (ἡ) = ἡ κλῶσσα. Κάθσες κλῶκα; δὲ Dάβγαλε ἡ κλῶκα τὰ πουλιά.

κοιτάζουμ' = βλέπομαι, συναντῶμαι. Ἃ δὲ Goιταχτοῦμ' χαιρετήματα. Βουνὸ πὲ βουνὸ δὲ Goιτάζται.

κοκολέκα (ἡ) = ἡ ράβδος τοῦ βουκόλου μὲ παχὺ τὸ ἓν ἄκρον.

κολτοὺκ (τὸ) = ἡ μασχάλη.

κόρδες (οἱ) = τὰ τέλια τοῦ βιολιοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐντατῶν ὀργάνων.

Κόρδα (ἡ) = ἡ ἐλαστικότης. Τὸ ψωμὶ ἔχ κόρδα ἢ τὸ ψωμὶ κορδίζ'.

κόρζα (ἡ) = ἀρρώστεια τῶν ὀρνίθων ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία συνήθως.

κότημα (τὸ) ἄλλως κονDήμ' (τὸ) καὶ κουτσουμπάκ (τὸ) = συνήθως ἀπαντᾶ στὸ πληθ. κοτήματα (τὰ) = δίστιχα, εὔθυμα, συνήθως ποὺ λέγονται στὰ διάφορα γλέντια. Τραγούδια καὶ κοτήματα σὰ θέλ' σ' γιὰ νὰ μάθ' πάρ' χαρτὶ καὶ πέννα καὶ κᾶτσε νὰ τὰ γράφσ'. ἌDε νὰ ποῦμ' κουτσουμπάκια νὰ γελάσουμ'.

κουDράδια (τὰ) = τὰ κουDραδόπλα (τὰ) = ξύλα κομμένα κοντὰ κοντά.

κοῦDρος = κοντός. Τὄνα τὸ χέρ' ἔν κοῦDρο. ΚοῦDρο νὰ τὰ κόβς σύ.

κουλκούτα = μικρὴ στάμνα. Μνιὰ κούλκούτα νερό.

κουπάνα (ἡ) = ξυλίνη λεκάνη πελεκητή. Πλύνω μέσ' τὴ Γουπάνα.

κουρὶ (τὸ) = τὸ δάσος. Κόβουμ' πὲ τὸ κουρὶ ξῦλα.

κουρτσουλιώτς' (ὁ) = ὁ κορυδαλλὸς ὑποκορ. κουρτσουλιοτόπλο.

κουσκούσ' (τὸ) = εἶδος τραχανᾶ σὲ σχῆμα σκάγιου ποὺ γίνεται μὲ ἀλεῦρι καὶ ἀβγά.

κουτούλκος-η-ο = κλαδεμένος. Πέμνε κουτούλκο τὸ δέDρο.

κούσωτο (τὸ) = εἶδος κεχριοῦ (λ. Τ.).

κοφτερὴ (ἡ) = ἡ κόψη τοῦ μαχαιριοῦ. ΚιορλέDσε γὴ κοφτερὴ τῆ μαχαιριοῦ (δὲν κόβει).

κρίνα (ἡ) = τὸ χάρτινο κουτί. Δῶσε μ' μνιὰ κρίνα τσιγάρα. Βὰν τὰ μαDήλια μέσ' τὴ Gρίνα. Ἄλλως κρινὶ (τὸ), Κρυγιᾶς (τὸ) = κρέας. Ψούνσα κριγιᾶς.

κρόκος (ὁ) = τὸ γνωστὸ γιὰ τὴν κόκκινη βαφή, ποὺ βγάζουν ἀπ' αὐτό, ὁ κρόκος τοῦ ἀβγοῦ. Ἀρέζω τὶς κρόκ'.

κρυβιοῦμαι = κρύβομαι. Κρυβιέται μέσ' τὴ λούρη. Κρυβήθκε στὴ γίσμπα (κατώγι).

κωλάνι (τὸ) = ζώνη πλατειὰ τῶν γυναικῶν. Ὁ ἱμὰς ποὺ περνάει κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τῶν ὑποζυγίων γιὰ νὰ συγκρατῇ τὸ σάγμα.

Λ'

λαθωμένος-η-ο = τρελλός, ἀλλόφρων. Σὰ λαθωμένος φαίνDανα. Ἔφυγαμ' νηστικοὶ πὲ τὴ Γαταστροφὴ καὶ λαθωμέν' μᾶς κυνηγούσανα.

λάκκος (ὁ) = ὁ ἀργαλειός, ὁ λάκκος (γούβα). Στὸ λάκκο φαίνουνα πανί.

λαλήματα (τὰ) = τὰ ὄργανα. Παίζ' να τὰ λαλήματα.

λεγνὸς-η-ο = ρηχός, ἀβαθής. Λεγνὸ Gιόλ (ρηχὴ λίμνη) λεγνὴ τρύπα.

λινοβόθειο (τὸ) = ἡ ἀλληλοβοήθεια ποὺ γίνεται στὸ σκάψιμο τῶν ἀμπελικῶν ἰδίως μεταξὺ τῶν θηλέων. Μεθαύριγιο στὰ ληνοβόθεια θὰ σὲ δγιούμ'.

λιαλιῶ = κτυπῶ, φωνάζω τὰ ζῶα. Λιάλε τὰ βόδια μπρέ. Λιαλιῶ τὶς βῶκ'.

λίγδα (ἡ) = τὸ λῖπος πληθ. λίγδες (οἱ) = μικρὰ μικρὰ σύννεφα, σωρευμένα στὸν οὐρανό. Ἔβγαλαμ' τὴ λίγδα πὲ τὸ γουρούν'. Ὁ οὐρανὸς ἐν γιομάτος λίγδες.

λίσκεμμα (τὸ) = τὸ σκάλισμα μὲ τὸ δικέλλι, ἄλλως λίσκος. Τ' ἀμπέλ' θέλ' λίσκεμα. Πῆγα στὸ λίσκο, λισκεύω = σκαλίζω.

λούνα (ἡ) = ἡ καλαμιὰ τῶν σιτηρῶν. Ἡ λούνα ἔν μελίχρωμη.

Μ'

μάDαλος (ὁ) = ὁ μάνδαλος, ξύλινος χονδρὸς σύρτης ποὺ χρησιμεύει γιὰ τὸ κλείσιμο τῆς πόρτας. Ὁ μάDαλος τῆς θύρας.

μαδίζω = μαλώνω. Γ' οἱ γειτόνισσες μας μάδσανα.

μαθὸς-η-ο = ἐκεῖνος ποὺ μαθαίνει, ποὺ συνηθίζει καὶ παθ. ἐκεῖνος ποὺ μαθαίνεται, συνηθίζεται. Ὁ παθὸς καὶ μαθός. Γὴ δουλειὰ εἶναι μαθή.

μάϊνα (ἡ) = παιγνίδι ποὺ παίζουν τὰ παιδιὰ χωρισμένα σὲ δύο ὁμάδες. Στὸ μέσο τῶν δυὸ ὁμάδων βάζουν μιὰ πέτρα. Βγαίνει κάθε παίκτης ἀπὸ τὴν ὁμάδα του καὶ προσπαθεῖ νὰ πατήσῃ τὴν πέτρα, προτοῦ τὸν χτυπήσει ἕνας ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά. Ὅταν βγαίνει φωνάζει «πατῶ καλὲ καὶ βγαίνω». Ἅμα ὁ παίχτης τῆς ἀπέναντι ὁμάδος τὸν χτυπήσει φωνάζει: «μάϊνα» καὶ ὁ χτυπηθεὶς γίνεται αἰχμάλωτος. Ἔτσι συνεχίζεται τὸ παιχνίδι καὶ νικήτρια ὁμάδα εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει τοὺς πιὸ πολλοὺς αἰχμαλώτους.

μάκος (ὁ) = ὁ ἀστράγαλος. Χτυπᾶ στὸ μάκο. Ἡ θλύκωση τῆ μάκου.

μανίκι (τὸ) = τὸ μανίκι τοῦ σακκακιοῦ, ὁ σκελετὸς τῶν σκαπτικῶν ἐργαλείων γενικώτερα κάθε λαβή.

μαDιὰ (ἡ) = ἡ μαντεία, μαγεία, προφητεία. Τόκανε καλὴ μαDιὰ καὶ πιάστκε.

μαρκιέται = μηρικάζει. Τὸ βόδ' μαρκιέται. Ὅσα πράματα μαρκιοῦDαι τρώγνDαι, ὅσα δὲν μαρκιοῦνDαι δὲ DρώγνDαι.

μελGὰς (τὸ) = ἡ βρεγματικὴ χώρα τῆς κεφαλῆς. Τὸν δῶκε μνιὰ στὸ μελGάρ.

μέτρο (τὸ) = μέτρο τῶν ὑγρῶν, χωρητικότης ὀκτὼ ὀκάδων.

μήνας (ὁ) = ὁ μήνας. Ὀνόματα μηνῶν. Ὁ Μεγάλος μήνας (Γενάρης), Φλεβάρσ', Μάρτς, Ἀπρίλς, Μάης, Θεριστής, Ἀλωνιάτς, Ἄγουστος, Σταυρός, Ἀϊ Δημήτρης, ἈγιαDριᾶς, Χριστουγεννιάτς.

μιτὰρ (τὸ) = τὸ ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ διὰ τοῦ ὁποίου μετακινοῦνται τὰ νήματα.

μοσκίζω = μυρίζω, μεσ. μοσκίζομαι = μυρίζομαι. Μοσκίζ' τὸ λουλούδ'. Δὲ μόσκισα τὸ δαχτυλίδι μ' νὰ ξαίρω ποὺ μὲ θέλς. Μοσκίζουμ' τὸ τριαDάφλο. Μόσκιζανα τὰ βουνὰ τῆς Θράκης. Δὲ γεῖσαι λουλούδ' νὰ σὲ κοσμιστοῦμ.

μούκια (ἡ) = μάλλινος στρογγυλὸς σκοῦφος. Δῶσε μ' τὴ μούκιαμ'.

μουκίζω = μουτζώνω. Μούτσκε τόνα.

μούρμουρας (ὁ) = συζήτηση συνεχὴς καὶ ἀκατάστατος, μουρμούρισμα. "Ασ' τονα τὸ μούρμουρα.

μουρτσούνα (ἡ) = τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς κεφαλῆς τῶν τετραπόδων, ἰδίως τῶν βοδιῶν καὶ ἵππων. Γὴ μουρτσούνα τὴ βοδιοῦ. Γὴ μορτσούνα τ' ἀλόγοῦ.

μουσουνίζω = ἀναπνέω δυνατὰ μὲ τὴ μύτη. Τί μουσουνίζ' σ' οὐσ. μουσούνισμα (τό).

μουτζιὰ (ἡ) = ἡ μουτζούρα. Μουτζιὰ ἔχ' σ' στὴ μύτ' κατσιβέλα σὲ φίλησε. Συνών. μουτζούρα.

μουDρούνα (ἡ) = εἶδος μεγάλου ἀχλαδιοῦ. Ψὲς ἔφαγαμ' μουDροῦνες Γ'οὶ μουDροῦνες ἔν μεγάλα ἀπίδια.

μουχὰν (τὸ) = τὸ φυσούνι τοῦ σιδηρουργοῦ.

μυζήθριγια (ἡ) = ἡ μυζίθρα.

μυιγιὰτ (τὸ) πληθ. μυιγιάργια (τὰ) = μικρὲς μυῖγες.

Ν'

νηλιόβγαλμα (τὸ) = ἡ ἀνατολή. Πῆγε κατὰ τὸ νηλιόβγαλμα. Γὴ Πεντάπολη πέφτ' στὸ νηλιόβγαλμα. 'Ο Σκοπὸς πέφτ' τρεῖς ὧρες νηλιόβγαλμα πὲ τὶς ΣαράDα 'Εκκλησιές.

νηλιοβασίλεμα (τὸ) = τὸ ἡλιοβασίλεμα. Θὰ νάρτ' τὸ νηλιοβασίλεμα.

νοιώση (ἡ) ἡ εἰδοποίηση. Θὰ σὲ δώσ' νοιώσ' ὁ σκύλος.

νουνίζω = ἐνθυμοῦμαι. "ΟDε νουνίσω θὰ σὲ πῶ. Τ' ἀστόχσα, δὲ νουνίζω τώρα.

νούνισμα (τὸ) = ἡ σκέψη, ἡ ἀνάμνηση. "Εκατσε στὸ νούνισμα (μπῆκε στὴ σκέψη).

Ξ'

Ξεθαρεύουμ' = δίδω ἐμπιστοσύνη. 'Ησυχάζω. Ξεθάρρεψε γιατὶ μπίτσε τὴ δουλειά τ'. Γήθελα λίγο νὰ ξεθαρρευτοῦμ'.

ξεθερίζω = τελειώνω τὸ θερισμό. Τώρα ξεθάρσατε, ξαλωνίσατε, λουκούμνια νὰ κάντε.

ξεστρεμνιὰ (ἡ) = ἡ ἀνάποδη ὄψη τοῦ ρούχου, 'Αντίθ. ὀρτιὰ (ἡ).

ξοπίσω (τὰ) = πάλιν, πίσω. Γῆρτε τὰ ξοπίσω.

ξυDὸς = μυτερός, σουγλερός. ΞυDὲς πέτρες.

ξυλοφᾶς (ὁ) = ἡ λίμα. Πὲ τὸ ξυλοφᾶ ἔξιναμ' τὰ ξύλα.

ξύστρος (ὁ) = ἡ ξύστρα τῆς σκάφης. Φέρ' Dὸ ξύστρο.

ξώρας = ἀργά. Γύριζανα ξώρας στὸ χωριό.

Ο'

'ΟΔατὴ (ἡ) = πέρασμα, ὁ πόρος. Τὸ χωράφ' ἔχει μνιὰ ὀΔατή.

ὀρδίνι (τὸ) = τὸ μέρος, ἡ σειρὰ ποὺ παίρνει ἐμπρὸς του ὁ κάθε θεριστὴς νὰ θερίσῃ. 'Αλλοῦ ἔργος ἢ ὀργός. Πόσα ὀρδίνια ἔκανες; Σὲ πόσ' ὥρα ἔβγαλες τὸ ὀρδίν;

ὀρδινιάζω = 'Αρχίζω νὰ κάνω τὸ ὀρδίνι μου.

ὀρτιὰ (ἡ) = ἡ ὄψις τοῦ ροΐχου, τοῦ ὑφάσματος ἀντίθ. ξεστρεμνιὰ (ἡ).

οὔκε = ὄχι, δέν. Οὔκε χαμπαρίζ.

ὄχτος (ὁ) = πληθ. ὄχτοι (οἱ) ἢ ὄχθη. 'Ο ὄχτος τῆ ποταμοῦ.

Π'

Παιδιακὸ (τὸ) = σπασμοὶ ποὺ καταλαμβάνουν τὸν ἄρρωστο. Τὸν ἔπιασε τὸ παιδιακότ'.

παλαμαριὰ (ἡ) = θεριστικὸ ἐργαλεῖο ξύλινο τὸ ὁποῖο βάζουν στὸ χέρι ὅταν θερίζουν γιὰ νὰ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς νυγμοὺς τῆς καλαμιᾶς τῶν σιτηρῶν.

παπαζκαραλὶκ (τὸ) = εἶδος κρασοστάφυλου. Πὲ τὸ παπαζκαραλὶκ γίνΔανα ὁ πελῖνος ὁ καλύτερος.

παράGωμα (τὸ) = τὸ ἐπώνυμο, τὸ πατρώνυμο. Πῶς ἔν τὸ παράGωμάτ' πληθ. παραGώμνια.

παραχώνω = σκεπάζω μὲ χῶμα. Θάφτω τὸ νεκρό. Παράχωσάμ' τὸν μπεθαμένο.

πατακώνω = βυθίζομαι. Πατάκωσε μέσ' τὴ λάσπη.

πατέκα (ἡ) = τὸ μονοπάτι, τὸ πεζοδρόμιο. Ἔχει ἴσια πατέκα. Πὲ τὴ μπατέκα, γιὰ (ἢ) πὲ τὸ δρόμο πᾶς στ' 'Αφκαριοῦ.

παχνὶ = ἡ φάτνη τῶν ζώων. Δῆσ' τὰ πράματα στὸ παχνί.

πεθαμενκιὰ = πένθιμος. Χτύπησε ἡ καμπάνα πεθαμενκιά.

πετμὲζ (τὸ) καὶ πεκμὲζ (τὸ) = σιρόπι ἀπὸ μοῦστο.

πέλεμος (ὁ) = ὁ πόλεμος. Θέρος, Τρύγος, πόλεμος, πελεμῆ = πολεμῶ.

πελίδα (ἡ) = μαχειρίδιο, σουγιᾶς. Δῶσ' με τὴ μπελίδα σ'. Πὲ ποὺ γεῖσε; Πὲ τὸ Σκοπό. Βγάλ' τὴ μπελίδα σ' νὰ τὴ δγιῶ.

πελῖνο (τὸ) = ὁ πηλῖνος = χόρτο πικρὸ μὲ μικροὺς μικροὺς κόκκους ποὺ τὸ ρίχνουν στὸ μοῦστο, τὸ ἀνακατεύουν πολὺ γιὰ νὰ πάρῃ ὁ μοῦστος τὴ πικράδα του.

περβάζ' (τὸ) = ἡ κορνίζα τοῦ καθρέπτη τῆς φωτογραφίας κ.ο.κ.

περτσιὰ (ἡ) = ἀπόσταση ἴση πρὸς τὸ ἄνοιγμα τῶν ποδιῶν, πολὺ μικρὴ ἀπόσταση. Μνιὰ πεσκελιὰ χωράφ'.

πεσκὶρ (τὸ) = ἡ πετσέτα.

πλάνω = πλάθω. Πλάνω τὸ ψωμὶ πὰ στὴ μπλασταριά.

πλοκαριὰ (ἡ) = ἁμάξι μὲ ὑψηλὰ πλευρὰ (κανάτια) πρὸς μεταφορὰν τῶν ἀχύρων.

πουλόπλα (τὰ) = τὰ ἐξανθήματα ποὺ παρουσιάζονται στὸ σῶμα ἀπὸ ἐξανθηματικὴ νόσο, συνεκδ. ἡ ἰλαρά, ἡ εὐλογιά, ἐξανθηματικὴ νόσος. Αὐτὸ τὸ παιδὶ ἔβγαλε πουλόπλα.

πούμα(ἡ) = πλάκα ἀπὸ πλίνθους ἐπάνω στὴν ὁποία ψήνουν ψωμί. Στὴ μπούμα ψήνουν τσατσόπηττες.

πριγιακόνι (τὸ) = ἀκόνι γιὰ τὸ πριόνι.

πρόσφωλσ' (τὸ) = τὸ ἀβγὸ ποὺ βάζουν στὴν φωλιὰ γιὰ νὰ γεννήσῃ ἡ κόττα (στὴν Πελοπόν. προσφώλι) ἄλλως φωλίτης (ὁ). Βάλτε ἕνα μπροσφώλ' νὰ γεννήσ' ἡ ὄρνιθα. Ἔβαλες φωλίτ' τὴν ὄρνιθα;

Ρ'

ραχνιὰ (ἡ) = ἡ αἰθάλη. Κόλσε ἡ ραχνιὰ τῆς ἄφτριας.

ρετσπέρκος-η-ο = γεωργικός. Ὁ Ἅγιος Μόδεστος ἔν ρετσπέρκος ἅγιος καὶ τὸν γιορτάζουμ' στὶς δεκαχτὼ τὴ Χριστουγεννιάτ'.

ροδὰν (τὸ) = ἐργαλεῖον ὑφαντικόν, γύρω στὸ ὁποῖο εἶναι περιτυλιγμένο τὸ νῆμα καὶ ἀπὸ κεῖ μαζεύεται στὰ μασούρια.

ρούπα = τὸ ρόπαλο. Νὰ πηγαίνσ' πὲ δῶ. Σὰ μπάρω μνιὰ ρούπα θὰ σὲ κάνω τὸ Δερμπγιέ σ'.

Σ'

σάλμα (τὸ) = ὁ σανός, χοντροκομμένο ἄχυρο. Αὐτὸ δὲν ἔναι ἄχυρο, ἔναι σάλμα.

σαλὸς-η-α = ὁ μωρός. Σὰ σαλὸ παιδὶ κάν'ς.

σαλταμάρκα (ἡ) = μάλλινος ἐπενδύτης (ἰδ. φορεσιά). Θὰ βάλω τὴ σαλταμάρκα.

σεμπαίνω = μπαίνω. Σέμπκα στὸ μποταμό.

σειγίζουμ' = σπεύδω νὰ προετοιμασθῶ. Σειγίζουμ' νὰ μπιτίσω λήγορα.

σειγισμὸς = γρήγορη προετοιμασία, φασαρία. Τὶ σειγισμὸ ἔχτε δῶ πέρα, ποιὸς σᾶς κουβαλαΔίζ'.

σεφὲρ (τὸ) = ἡ φορά. Κάθε σεφέρ' βουτούσανα τὰ σουτζούκια στὸ πελτέ.

σινὶ (τὸ) = τὸ τραπέζι. Πάντε παιδιά, βάλτε τὸ σινὶ νὰ φᾶμ'.

σκάμπγια (ἡ) = ἡ κάμβη. Πὰ στὰ ξύλα εἶναι πολλὲς σκάμπγιες.

σκαμνίτσια (τὰ) = παιχνίδι κατὰ τὸ ὁποῖον πολλὰ παιδιὰ σκύβουν, στηρίζουν τὰ χέρια στὸ ἔδαφος σὲ σχῆμα γεφύρας. Τὸ πρῶτο παιδὶ ἀρχίζει νὰ πηδᾶ πάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα ποὺ μένουν σκυμμένα καὶ ἀφοῦ πηδήσουν ὅλα παίρνει θέση τελευταῖος. Κατόπι πηδᾶ τὸ δεύτερο, τρίτο κ.ο.κ.

σκαφοδούλ (τὸ) = βάσις τραπεζοειδὴς ἐπάνω στὴν ὁποία τοποθετοῦν τὴ σκάφη γιὰ νὰ εἶναι ὑψηλά. Βάλ' τὴ σκάφ' πάν' στὸ σκαφοδούλ.

σκεπὸς (ὁ) = ἡ στέγη. 'Ο σκεπὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἔπεσε κατ' πὲ πάν τὸ σκεπό.

σκομίζουμ = διαλύομαι, διασκορπίζομαι. 'Ο σκόσμος σκομίστκε.

σκουλωτὸ = εἶδος ὑφάσματος ὑφασμένο κατὰ τρόπον, ὥστε οἱ κλωστὲς νὰ προεξέχουν καὶ νὰ διπλοῦνται εἰς εἶδος θηλιᾶς.

σουρβάτκα (ἡ) = τὸ τυρόγαλο. Συνών. τζίρα (ἡ).

σταφνίζω = χτυπῶ ἔξαφνα, τὸν στάφνισα.

στουράκ (τὸ) = στρόφιγξ τοῦ βαρελιοῦ ἄλλως κάνουλα (ἡ).

σύρνομαι = σύρνομαι, μεταδίδομαι (ἐπὶ ἀσθενειῶν). Σύρνομαι πὰ στὴ γῆ. Σύρνετ' ἀρρώστεια στὸ χωριό.

σύρτα' (ὁ) = ξύλινο πτύο μὲ τὸ ὁποῖο γυρίζουν τὸ σιτάρι.

Τ'

ταμπάχανες (ὁ) = τὸ βυρσοδεψεῖο.

ταμπλᾶς (ὁ) = ὁ δίσκος. Βάλ' τὸ ποτήρ πὰ στὸ ταμπλᾶ.

ταγὶν (τὸ) = ἡ μερίδα. Πῆρε ὁ καθενείνας τὸ ταγίν του. Τὸ δῶκε τὸ ταγίν του.

τάζω = ὑπόσχομαι. Τάζω κερὶ στὸν ἅγιο. Τάζω στὸ παιδὶ παράδες.

τάμα = Ἡ ὑπόσχεση (ἔχω τάμα στὴ μπανεϊγιά).

ταλὲρ (τὸ) = πιατέλλα γιὰ τσιγάρα.

ταμάχ' (τὸ) = ἡ ἀπληστία. Τὸν ἔφαγε τὸ πολὺ τὸ ταμάχ'.

ταμαχκιάρσ' (ὁ) = ὁ ἄπληστος, ὁ πλεονέκτης (λ.Τ.).

τζὰν - τζὶν = στὴ φράση. Πῆγα στὸ σπίτ' τζὰν - τζὶν κανείνας δὲ γήντανα.

τοκὰς (ὁ) = ἡ πόρπη. Δὲν ἔχ' τοκὰ ἡ ζών' μου.

τούμπα (ἡ) = ὁ λόφος, μικρὸ ὕψωμα. Νέβκε πὰ στὴ τούμπα. Κατρακύλσε πὲ τὴ τούμπα.

τουμπὰμ (τὸ) = ἔτσι ὀνομάζεται κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀνάποδες πλευρὲς τοῦ βαρελιοῦ.

τουμπανίζω = δέρνω μὲ τὸ γρόνθο. Θὰ σὲ τουμπανίσω ἄσκημα.

τράβαλα (τὰ) = τὰ βάσανα. Ἄλλα τράβαλα ἔχουμ' τώρα.

τράχωμα (τὸ) = ἡ προῖκα. Κάθε χρόνο χαλοῦνε χαρές, γιὰ δὲ μπορεῖ ὁ μπαμπᾶς νὰ πλερώσ' τὸ τράχωμα.

τρίζω = τρίζω, φλυαρῶ. Τί τρίζ' σ' κεῖ πέρα σὰ μπισνὸς τρεχός.

τσαβελίζω = κοροϊδεύω βγάζοντας τὴ γλῶσσα. Κεῖνος τὸ χούγιαζε καὶ κεῖνο τὸ τσαβέλιζε.

τσάβελο (τὸ) = τὸ κουρέλι. Αὐτὸ δὲν ἔν ροῦχο, μόν' τσάβελο ἔναι.

τσαμπεύουμ' = στολίζομαι. Γούλ' μέρα στὸν Γαθρέπτ' κάται καὶ τσαμπεύτε.

τσαGαρώνω = ἀναρριχῶμαι. Τσακὰτ (τὸ). Τῆ Γιάνν' τὸ τσακάτ' Τῆ βοδιοῦ τὸ τσακάτ'. Τὸ χτύπσε πὰ στὸ τσακάτ.

τσατσόπηττα(ἡ) = πρόχειρα ψημμένη πήττα (πήττα τῆς τσάτσας). Σκοπιανὴ τσατσόπηττα ρώγα τσουμπιανὴ (ἐκλεκτὰ πράγματα).

τσιμπλήδα (ἡ) = σπινθήρας, ἔξυπνος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τσιμπλήδα ἐν.

τσιλιGρὸς-ἡ-ὸ = ἀδύνατος, ἰσχνός. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι τσιλιGρός.

τσιρτμᾶς (ὁ) = ὁ χαρταετός. Πελοῦνα τὸ τσιρτμὰ τὰ παιδιά.

τσίτσα = ὀλίγο. Τσίτσα προζύμ' δῶσε μ'.

τσιτσὶ (τὸ) = ἔτσι ὀνομάζουν τὸ κρέας τὰ μικρὰ παιδιά. Θέλω τσιτσί.

τσούζω = πίνω πολὺ προσ. τρίτο: τσούζει (πονεῖ δυνατά. Οὔφ' τσοὺζ 'Εβαλε σπίρτο, πὰ στὴ μπληγὴ κι' ἔτσουζε. Κάπου κάπου τὰ τσούζουμ.

τσουνὶ (τὸ) = ἡ οὐρὰ τοῦ ἀχλαδιοῦ.

τωρνὰς ἢ τωρνὰ = λίγο προτήτερα, τώρα δά.

Υ'

'Υπάρχοντα (τὰ) = τὰ πλούτη, ἡ περιουσία. Τί νὰ σὲ κοροϊδέψω, νὰ σὲ πάρω τὰ ὑπάρχοντά σ';

'Ύψωμα (τὸ) = ἀντίδωρο.

Φ'

φαγανὸς-η-ο = ἐκεῖνος ποὺ τρώγει πολύ. 'Ο βῶκος ἔναι φαγανός.

φεγκομαχεῖ = φέγγει πολύ. ΦεGομαχεῖ τὸ φεGάρ, φεGομαχεῖ ὁ γήλιος, ἡ λάμπα, τὸ πρόσωπο κ.ο.κ.

φελλὶ (τὸ) = ἡ φέτα. Ἕνα φελλὶ ψωμί.

φέλλ (τὸ) = τὸ ἐμβόλιο.

φηκριέμαι = ἀκροῶμαι, ὑπακούω. Μὲ φηγκριέται τὸ παιδίμ'.

φίνω = ἀφίνω. Δὲ φίν' τίποτε.

φκυὰρ (τὸ) = τὸ πτύον. Πὲ τὸ φκυάρ' πετοῦμ' τὸ χῶμα.

φρικὰλ (τὸ) = ἡ σκούπα. Πὲ τὸ φρικὰλ φροκαλίζουμ.

φροκαλιῶ καὶ φροκαλίζω = σκουπίζω, σαρώνω, φροκαλίζω τὸ γαχιάτ.

φτάνω = ἔρχομαι. Φθάνω σὲ ὥριμη ἡλικία, ὡριμάζω. 'Έφτασε τὸ παιδὶ τ' μπορεῖ νὰ δουλέψ'. Τ' ἀπίδια ἔν φτασμένα.

φτεναίνω = γίνομαι φτενὸς λεπτός.

φτενὸς-η-ο = λεπτός. Φτενὸ ξύλο. Δγὲ τὶ φτενὸς ἔναι. Συνών. λειανὸς-ἡ-ὸ.

φύτια (τὰ) = φυτύλια, λόγια συκοφαντικά. Τὸν ἔβαλε φύτια.

φωτὰ (τὰ) = ἡ ἑορτὴ τῶν Φώτων τῶν Θεοφανείων. Τὰ φωτὰ ρίχνουν τὸ σταυρὸ στὸ μποταμό.

Χ'

χάDτρο (τὸ) = ἡ χάνδρα, ἡ ἴρις τοῦ ματιοῦ. Τῆ ματιοῦ τὸ χάDρο.

χαλκᾶς (ὁ) = ὁ κρῖκος. Συνών. κρίκελλο (τό). Τ' αὐγὰ τὰ περνοῦνα πὲ τὸ χαλκᾶ (ἅμα περνοῦσαν ἀπὸ τὸ χαλκᾶ ἐσήμαινε ὅτι εἶναι μικρὸ τὸ ἀβγό).

χαραὴ (ἡ) = τὰ χαράματα. Ἄ ν' ἔρτω τὴ χαραή.

χειρόφτ' (τὸ) = τὸ γάντι. Δῶσε μ' τὸ χειρόφτ' μου.

χουλούζς (ὁ) = ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει τὴ δουλειά, ὀκνηρός. Αὐτὸς ἔν χουλούζς. Συνών. χουλούζκος.

χρειαστικὰ (τὰ) = τὰ ἐργαλεῖα. Μάζωξα τὰ χρειαστικά.

χρειγιὰ (ἡ) = τὸ ἐργαλεῖο. Πάρ' τὶς χρειγιὲς κι' ἔλα.

χρηματῶ = εἶμαι ἱκανός, φέρω κάτι εἰς πέρας. Χρηματῶ παντιοῦ Χὶτς δὲ χρηματῶ.

χτυκιὸ (τὸ) = ἡ φυματίωση. Τὸν ἔπιασε χτυκιό.

Ψ'

ψάλνω = ψάλλω, βρίζω, ἐπιπλήττω. Ψάλνει καλά. Θὰ τοῦ τὰ ψάλλω.

ψῆφες = παιχνίδι ποὺ παίζουν οἱ γυναῖκες μέσα στὴ σκάφη. Μία ἀπὸ τὶς παίχτριες, ἡ χειροβλάστρια, τὶς ἀνακατεύει μέσα στὴ σκάφη ἕως ὅτου κάθονται ὅλες μὲ τὴν ἀνάποδη ὄψη καὶ μιὰ μὲ τὴν ἐπίχρυση. Κατόπιν ἀρχίζει νὰ παίζῃ, ρίχνει τὶς ψῆφες μέσα στὴ σκάφη καὶ κερδίζει ὅσες κάθονται μὲ τὴν ἐπίχρυση πλευρά. Κατόπιν παίζει ἡ δεύτερη γυναῖκα, ἡ τρίτη κ.ο.κ. ἕως ὅτου καθήσουν ὅλες οἱ ψῆφες μὲ τὴν ἐπίχρυση πλευρά.

ψηφιὰ (τὰ) = τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Μὲ πόσα ψηφιὰ γράφεται ἡ λέξη; Μήτε τὰ ψηφιὰ δὲ ξαίρ'.

ψιχιὰ (ἡ) = τὸ ἐσωτερικό, ἡ ψίχα τοῦ ψωμιοῦ, καρυδιοῦ, βαμβακιοῦ κλπ.

ψιχίδια (τὰ) = οἱ ψίχες. Τὴ ψωμινιοῦ τὰ ψιχίδια.

Ω'

Ὤλελε = ἔκφραση πόνου. Ὤλελε μάννα.

Ὡς = μέχρι. Ὡς τώρα, ὡς τὰ γύστερα, ὡς τὰ χτές, ὡς μεθαύριγιο ὡξ τὴν ἄλληνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Α΄.

2) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Β΄.

3) Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, Γ. Μέγα τόμ. Γ΄.

4) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. Ι΄.

5) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. Ε΄.

6) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. ΣΤ΄.

7) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. ΙΖ΄.

8) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. ΙΓ΄.

9) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. ΚΕ΄.

10) Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ, Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. ΚΖ΄.

11) Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Λαογραφίαν, Γ. Α. Μέγα.

12) Ἀναμνήσεις Θρακιώτη Ἀγωνιστή, Ι. Π. Μαμαλάκη.

13) Ὁ Θρακικὸς Ἀγών, Ν. Στάγκου — Γ. Σαλονικίδη.

14) Κόσμοι τῆς Ἀνατολῆς, Κ. Κουκκίδη.

15) Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Θράκης, Ἀντ. Κ. Καψῆ.

16) Ἱστορία τοῦ Σαμακοβίου καὶ τῶν πέριξ, Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, Θεοδωρ. Περ. Κιακίδου τόμ. Ζ΄.

17) Θρακικὰ τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου».

18) Λεύκωμα πατριωτικῆς εὐγνωμοσύνης εἰς μνήμην τῶν Ἐθνομαρτύρων Παλαιοῦ καὶ Νέου Σκοποῦ.

19) Μουσικὰ κείμενα Δημοτικῶν Τραγουδιῶν τῆς Θράκης, Π. Καβακοπούλου — Κ. Ρωμαίου — Πολ. Παπαχριστοδούλου τόμ. Α΄΄

20) Τὰ Σχολεῖα τῆς Θράκης ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Τρύφωνος Ε. Εὐαγγελίδου.

21) Ἀνατολικὴ Θράκη, Νέῖρ - Βέη.

22) Ἡ Θράκη καὶ αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι, Μελισσηνοῦ Χριστοδούλου.

23) Θρακικαὶ μελέται Βλασίου, Βλασίου — Γ. Σκορδέλη.

24) Ἡ Παιδεία στὴ Θράκη τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα, Πολ. Παπαχριστοδούλου.

25) Ἡ Θράκη Ἑλληνικὴ ἀνὰ τοὺς μακροὺς αἰῶνας. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΣΤ΄ τόμου τοῦ Ἀρχείου τοῦ Θρακικοῦ καὶ Γλωσσικοῦ Θησαυροῦ.

26) Ἡ Θράκη ὑπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, Δ. Σβολοπούλου.

27) Λεξικὸν γεωγραφικὸν καὶ ἱστορικὸν τῆς Θράκης, 'Αχιλ. Θ. Σαμοθράκη.

28) 'Η Θράκη, τὸ διαμάντι τῆς 'Ελλάδος, Τάκη 'Ακρίτα.

29) 'Ιστορία τῆς Θράκης ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως εἰς τὴν καταστροφήν, Α. Κονιτοπούλου.

30) 'Η 'Ελληνικὴ 'Εκκλησία τῆς Θράκης, Εὐγ. Παπαευγενίου.

31) Πληροφορίαι ἀπὸ Σκοπιανούς.

ΑΝΑΤΥΠΑ ΕΤΟΥΣ 1970

ΤΟΥ 35ου ΤΟΜΟΥ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Ἀριθ.		σελ.
167	ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΜΑΜΕΛΗ: Στίλπων Κυριακίδης ὁ Θρᾷξ καὶ τὸ Πνευματικόν του Μνημόσυνον	7— 26
168	ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΩΤΙΑΔΟΥ: Συμβολὴ Ἀδριανουπολιτῶν δι' ἐπιδίκασιν Ἀνατ. Θράκης εἰς Ἑλλάδα	27— 34
169	ΤΑΚΗ ΑΚΡΙΤΑ: Ἡ Θράκη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, (ἕνας ὕμνος γιὰ τὴν πατρίδα τοῦ καθενὸς)	35— 54
170	ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ι. ΚΟΥΚΚΙΔΗ: Ὁ τρίτος Φάουστ καὶ οἱ Ἀναστενάρηδες	55— 70
171	ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ: Λαογραφικὰ Ἀδριανουπόλεως καὶ περιχώρων	71—150
172	ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΠΑΝ. ΚΟΥΛΕΡΗ: Ἤθη καὶ ἔθιμα του χωρίου Ἄμφια τοῦ Νομοῦ Ροδόπης	151—218
173	ΑΠΟΣΤ. ΔΗΜΟΣΘ. ΨΑΘΑ καὶ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΗΤΡΑΚΛΗ—ΨΑΘΑ: Ὁ Σκοπὸς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης (Λαογραφικὴ μελέτη)	218—376
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ τοῦ 35ου τόμου τοῦ Ἀρχείου Θράκης		377